МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ І ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. В. ДОКУЧАЄВА

ІСТОРІЯ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ імені В. В. ДОКУЧАЄВА

Харків — 2011

УДК 378.6:63(09)
ББК Ч 484 (4Укр—4Хар)71
І 90

Друкується за рішенням вченої ради ХНАУ імені В. В. Докучаєва
(протокол № 7 від 29.09.2010 р.)

Авторський колектив: доц. О. М. Голікова, доц. А. І. Кравцов, проф. Р. І. Киричок, доц. О. М. Довбня, старш. викл. В. А. Зозуля, доц. М. М. Волошан, чл.-кор. НААНУ, проф. М. А. Бобро, проф. Д. Г. Тихоненко, доц. К. Б. Новосад

Редакційне впорядкування і технічне оформлення — Л. М. Хлопенко, О. М. Пархоменко

Фотографії — С. Є. Сержов, Й. Я. Міндель

Редакційна колегія: чл.-кор. НААНУ, проф. В. К. Пузік, проф. О. В. Олійник, доц. А. М. Свиридов, проф. ун-ту М. І. Беленкова, проф. М. Я. Рохманов, доц. М. В. Шевченко, професори М. Д. Євтушенко, В. П. Туренко, В. Й. Шиян, В. В. Дегтярьов, А. П. Вервейко, доц. О. П. Андрущенко, старш. викл. А. В. Бондарєв, старш. викл. Г. А. Волошан, С. О. Марченко, Л. І. Демчук, А. М. Чорна

Рецензенти: д-р іст. наук, проф. В. А. Греченко, д-р іст. наук, проф. В. І. Танцюра, канд. іст. наук, доц. Л. А. Бортник

І 90 **Історія** Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва / О. М. Голікова, А. І. Кравцов, Р. І. Киричок та ін. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. — Харків, 2011.— 544 с.

ISBN 978-966-1643-21-4

Видання присвячено 195-річчю Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва. Розкривається історичне минуле та сучасність ХНАУ, висвітлюється історія його інститутів, факультетів, кафедр та інших структурних підрозділів. Значна увага приділяється науковій спадщині вчених і творчому доробку педагогів-докучаєвців, студентському життю й університетським традиціям.

ББК Ч 484 (4Укр—4Хар)71

ISBN 978-966-1643-21-4

© Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва, 2011

ШАНОВНІ ДРУЗІ, КОЛЕГИ!

Вашій увазі пропонується історичний нарис про один з найстаріших і провідних навчальних закладів України і Європи з підготовки фахівців-аграрників — Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва, який було засновано 5 жовтня 1816 р. Указом імператора Олександра I.

На сторінках цього часопису висвітлюється минуле і сучасність агроуніверситету. Ви дізнаєтесь про внесок наших учених і педагогів у скарбницю вітчизняної аграрної освіти і науки.

Ця книга присвячена 195-річній животворчій спадщині агроуніверситету. Серед колишніх викладачів і випускників нашого найстарішого аграрного навчального закладу багато постатей, наукові досягнення і відкриття яких є світовим і національним здобутком.

Наш аграрний університет — вищий навчальний заклад європейської орієнтації, що має загальновизнані наукові традиції, величезний досвід навчально-виховної діяльності, надає унікальну можливість одержати спеціальності, які актуальні і сьогодні, і в майбутньому. Спільна робота викладачів, науковців і студентів — це гарантія подальших досягнень агроуніверситету. Аналіз пройденого за 195 років шляху, оцінювання здобутків і визначення перспектив сприятиме вихованню у молоді — нинішніх і потенційних студентів — патріотизму, загальнолюдських цінностей, гордощів за свій навчальний заклад.

Вітаю всіх науковців, педагогів, викладачів і співробітників, студентів, аспірантів, випускників із 195-річчям нашої альма-матер. Бажаю всім вам добра, творчої наснаги, благополуччя та здійснення всіх ваших мрій.

З повагою ректор
Харківського національного
аграрного університету
імені В. В. Докучаєва
чл.-кор. НААН України,
професор *В. К. Пузік*

ШАНОВНІ КОЛЕГИ, ДРУЗІ!

Від щирого серця вітаю вас зі знаменною датою — 195-річним ювілеєм Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва. ХНАУ — найстаріший вищий сільськогосподарський навчальний заклад України і один із найстаріших ВНЗ Європи.

Ювілей агроуніверситету — це є історична подія не тільки аграрної науки й освіти України. Його випускники працюють у 90-та країнах Європи, Азії, Африки і Латинської Америки. Зусиллями науково-педагогічного колективу ХНАУ закладалися основні галузі сучасної аграрної науки й освіти України: ґрунтознавство й агрохімія, рільництво й екологія, овочівництво, рослинництво і захист рослин, меліорація і лісове господарство, аграрна економіка.

Мені поталанило, що я навчався в Харьковському СГІ і належу до славної когорти докучаєвців, які усвідомили плідну силу наукових знань і нині відроджують українське село, незважаючи на світову кризу і соціально-економічні негаразди. Випускників агроуніверситету надихає на невтомну працю, служіння обов'язку і честі приклад таких видатних науковців, як В. В. Докучаєв і К. Д. Глінка, П. С. Пищимука і М. М. Кулєшов, В. І. і О. В. Палладіни, В. Я. Юр'єв та І. І. Лукінов, О. І. Скворцов і О. Ф. Фортунатов, О. Н. Соколовський і О. М. Грінченко, О. М. Можейко і Г. Ф. Наумов, Г. В. Пилипець і В. С. Цибулько та багато ін.

Віце-прем'єр-міністр України *В. А. Слаута*

ШАНОВНІ СПІВРОБІТНИКИ УНІВЕРСИТЕТУ!

За 195 років животворчої історії Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва подарував вітчизняній та світовій аграрній науці чимало видатних учених, які створили і збагатили загальновизнані наукові школи з генетики, селекції, рослинництва, плодоовочівництва, ґрунтознавства, захисту рослин, лісівництва, землевпорядкування, економіки тощо.

У стінах найстарішої аграрної альма-матер підготовлено 50 тисяч спеціалістів для різних галузей господарства. Серед випускників — лауреати вітчизняних і міжнародних премій, Герої Радянського Союзу, Герої Соціалістичної Праці, Герої України, державні діячі, видатні педагоги-аграрники, висококваліфіковані професіонали — організатори та передовики виробництва. Наукову й освітянську спадщину вчених-педагогів засвоїли сотні іноземних студентів з 90-та держав усіх континентів.

Сьогодні ХНАУ займає чільне місце серед вищих навчальних закладів України. Колектив ВНЗ спрямовує свої зусилля на вирішення нагальних проблем аграрної освіти й науки, які відповідають національним інтересам і світовим тенденціям розвитку АПК. Підготовка фахівця-аграрника передбачає виховання громадянина України, всебічно розвинутої особистості, господаря землі, який плекає рідну природу, примножує і захищає її багатства.

Висловлюю щирі вітання колективу докучаєвців і побажання невичерпного джерельного натхнення й творчої наснаги в науковій, навчальній та виховній діяльності з підготовки висококваліфікованих спеціалістів в ім'я розвитку та розквіту України.

Міністр
аграрної політики
і продовольства України *М. В. Присяжнюк*

ШАНОВНІ ДРУЗІ!

Щиро вітаю вас з 195-ю річницею заснування Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва — провідного навчального, наукового і виробничого центру вищої освіти України.

Майже століття — від часу перебазування навчального закладу з Королівства Польського до Харкова на початку Першої світової війни у 1914 р. — його історія повністю пов'язана із забезпеченням кадрових, науково-дослідних і виробничих потреб агропромислового виробництва Харківського регіону і всієї Слобожанщини.

Використовуючи кращі традиції європейської аграрної освіти, Харківський НАУ відіграє важливу роль у визначенні стратегічних напрямків реформування вітчизняної аграрної освіти і науки. Науково-педагогічні працівники і студенти університету беруть безпосередню участь у розв'язанні найскладніших завдань реформування вітчизняного АПК і тим самим прокладають шлях у майбутнє для нашої держави.

Бажаю колективу нових звершень і досягнень, а кожному співробітнику і студенту — щастя та благополуччя.

Голова Харківської обласної державної адміністрації *М. М. Добкін*

ШАНОВНІ ДРУЗІ! ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Провідний центр з підготовки агрономічних кадрів незалежної України — Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва — у 2011 р. відзначає своє 195-річчя. Заснований у Королівстві Польському 1816 р., інститут на всіх етапах свого розвитку був і залишається визнаною школою з підготовки висококваліфікованих науково-педагогічних і виробничих кадрів, організаторів та керівників аграрного сектора господарства. До плеяди видатних учених, які в різні часи працювали в навчальному закладі та заклали фундаментальні основи сучасних агрономічних знань, належать академіки: Є. Ф. Вотчал, К. Д. Глінка, О. В. Палладін, Б. М. Рожественський, В. Ф. Левицький, П. С. Погребняк, П. С. Пищимука, Т. Д. Страхов, В. Я. Юр'єв, М. М. Кулєшов, перший президент Української академії сільськогосподарських наук О. Н. Соколовський та ін.

Вагомими науковими здобутками зустрічають ювілейну дату сучасні науковці університету. Вчені-аграрники спрямовують свої зусилля на переведення АПК України на інноваційно-інвестиційну модель розвитку та забезпечення перспективних змін в економічній сфері, а отже, на зростання добробуту українських громадян. Науково-навчальні інститути Харківського НАУ представляють наукомісткі конкурентоспроможні наукові розробки з питань землеробства, меліорації та агроекології, рослинництва, зберігання і переробки сільськогосподарської сировини, аграрної економіки та земельних відносин. Результати роботи вчених університету дедалі більше відповідають вимогам часу та завданням розвитку АПК України в умовах вступу України до СОТ. Суттєву увагу науковці університету приділяють забезпеченню виробничої сфери національними стандартами, гармонізованими відповідно до вимог Європейського Союзу.

Від імені вчених-аграрників України щиро вітаю науково-педагогічних працівників університету, його співробітників і студентів із 195-ю річницею заснування навчального закладу. Бажаю успіхів у науково-дослідній, навчальній та виробничій діяльності. Впевнений, що вчені університету й надалі плідно працюватимуть на просторах вітчизняної аграрної науки та співпрацюватимуть з науковими установами НААН України і з науковими центрами світу.

Президент НААН України,
професор,
народний депутат України,
Герой України *М. В. Зубець*

ДОРОГІ ДРУЗІ!

На мою долю випала велика честь навчатися в Харківському НАУ імені В. В. Докучаєва, і я гордий, що належу до славної родини випускників агрономічного факультету університету, наукова школа якого має світове визнання. Серед видатних учених-педагогів нашої альма-матер імена П. В. Будріна, М. М. Кулєшова, О. Н. Соколовського, О. М. Грінченка, Ф. П. Мацкова, О. М. Можейка, Г. В. Пилипця, О. П. Якименка, В. В. Милого, В. Г. Бортового.

Агрономічний факультет — основа аграрного навчального закладу. Немає агрономічного факультету — немає фактично й аграрного університету. Відомо, що розвиток аграрного комплексу України тісно пов'язаний з широким упровадженням наукових досягнень у виробництво, з використанням сучасних господарчих і маркетингових технологій фахівцями всіх рівнів АПК. Базові знання, що я одержав з агрономії, аграрної економіки в Харківському агроуніверситеті, допомагають мені на виробництві, зокрема в господарстві, в якому я працюю.

Пошуки кваліфікованого сучасного агронома — непроста річ для сучасних роботодавців, адже останнім часом виробництво, технології розвиваються, певно, швидше, ніж агроосвіта. Власне, у швидкому реагуванні на потреби виробництва, у дбайливому ставленні до землі й полягає секрет успіху сучасної вищої агрономічної школи.

З нагоди 195-річчя університету сердечно вітаю викладачів, студентів, аспірантів, усіх випускників ВНЗ, бажаю міцного здоров'я, творчої наснаги, усього, що складає щастя і радість життя на благо України.

Генеральний директор
приватного аграрно-орендного
підприємства «Промінь»
Красноградського району
Харківської області,
Герой України *І. М. Гулий*

ШАНОВНІ ДОКУЧАЄВЦІ!

Щиро вітаю Вас зі 195-ю річницею славетного навчального закладу. За цей час з університетом пов'язали життя тисячі людей, які тут працювали, здобували знання і спеціальність. Натхненна праця вчених служила не тільки збагаченню сільськогосподарських і суміжних з ними наук, а й підготовці висококваліфікованих кадрів для села.

Заслуги трудового колективу високо оцінено. Його нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора, Почесною грамотою Президії Верховної Ради Української РСР, «Орденом Пошани».

І сьогодні традиції університету, наполеглива праця колективу викладачів впливають на формування професійних, соціальних, моральних, філософських, естетичних знань і переконань студентів. Наукові здобутки, співпраця вчених цього навчального закладу з іноземними науковцями, підготовка фахівців сільського господарства для інших держав зробили один з найстаріших аграрних навчальних закладів України відомим у багатьох країнах світу.

Провідні вчені, викладачі ХНАУ імені В. В. Докучаєва були і є наставниками і порадниками студентів — майбутніх працівників аграрного сектора економіки.

Бажаю вам енергії, віри у власні сили, плідної праці щодо збереження довкілля і в аграрній справі, творчого зростання, спрямованості на розробку актуальних для сільського господарства тем, здібних студентів, які пристрасно бажають працювати в галузі сільського господарства, успіхів у вихованні відданих Землі професіоналів і підготовці гідної зміни.

Генеральний директор
агрофірми «Новий шлях»
Борівського району
Харківської області,
Герой України *А. Т. Криворучко*

ШАНОВНІ ДОКУЧАЄВЦІ!

Мені особливо приємно вітати всіх викладачів, співробітників і студентів із 195-річним ювілеєм нашої спільної альма-матер. Випускники університету працюють в Україні і за її межами, гордо стверджуючи ім'я докучаєвця.

Вагомими здобутками зустрічає ювілейну дату колектив університету. Вчені, викладачі, співробітники і студенти докладають чимало зусиль щодо підвищення ролі й авторитету університету в сучасній аграрній науці і освіті.

Сьогодні однією з найактуальніших проблем відродження України є створення агропромислового комплексу європейського зразка і потенціалу, конкурентоспроможного у всіх його галузях. Тому перед аграрною освітою і наукою головним завданням постає підготовка висококваліфікованих спеціалістів. Пріоритетним напрямком діяльності колективу ХНАУ — одного із провідних аграрних закладів України — залишається органічне поєднання наукових досліджень, практичних розробок, методичних рекомендацій щодо розвитку сільськогосподарського виробництва. Саме за таких умов аграрний сектор нашої держави зможе забезпечити належний рівень виробництва продовольства і сировини відповідно до стандартів Європейського Союзу і СОТ.

Щиро поздоровляю всіх докучаєвців із визначним ювілеєм. Бажаю щастя та успіхів, великих досягнень і творчої наснаги в науково-дослідній, навчально-виховній і виробничій діяльності.

Заступник голови
Харківської обласної
державної адміністрації *В. В. Алексейчук*

ДОРОГІ ДРУЗІ, КОЛЕГИ, ВИПУСКНИКИ!

Щиро поздоровляю всіх докучаєвців із славетною датою — 195-річчям нашого рідного університету. Він дав мені, як і десяткам тисяч висококваліфікованим агрономам, економістам, землевпорядникам, лісівникам, дорогу в життя. Наш університет своїми науковими здобутками, практичними справами всіх поколінь учених, педагогів, випускників займає чільне місце серед аграрних закладів України і відомий в багатьох країнах світу.

Викладачі і співробітники завжди успішно вирішували нагальні завдання вдосконалення навчального процесу, підвищення результативності наукових досліджень в органічному поєднанні здобутків світової і вітчизняної наукової спадщини, зокрема вчених нашого університету.

Сучасний стан розвитку агропромислового комплексу вимагає принципово нового рівня підготовки висококваліфікованих організаторів і спеціалістів АПК, спроможних підняти його рівень до європейських і світових стандартів. Тому їх підготовка вимагає від науковців-педагогів застосування принципово новітніх підходів у навчальному процесі, висвітлення інновацій і нана-технологій з досвіду передової світової аграрної науки і освіти.

Бажаю професорсько-викладацькому складу, співробітникам, студентам університету великих успіхів і досягнень на тернистому, але благородному шляху науки, освіти та виховання спеціаліста і громадянина.

Начальник Головного управління
агропромислового розвитку
Харківської обласної
державної адміністрації *І. О. Зубрич*

ШАНОВНІ КОЛЕГИ, ДРУЗІ!

Мені, як колишньому докучаєвцю, особливо приємно привітати всіх вас із 195-ю річницею нашої альма-матер.

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва має славну історію і давні, апробовані часом традиції підготовки науково-педагогічних кадрів і висококваліфікованих спеціалістів різних галузей аграрного виробництва.

Багато вчених, чия діяльність була пов'язана з одним з найстаріших аграрних навчальних закладів, стали всесвітньо відомими людьми. Їх наполеглива, самовіддана праця, вагомі наукові та практичні здобутки стали внеском у розвиток аграрної науки й освіти. Багатьма генераціями випускників поповнилася когорта національних та іноземних аграрників.

Сьогодні завдяки професіоналізму, знанням, досвіду науковців і педагогів ХНАУ росте талановите і впевнене у своїх силах покоління. Вірю, що ви докладете максимум зусиль до формування високопрофесійного кадрового потенціалу АПК, зробите все можливе, аби зберегти і збільшити інтелект нації, підняти на вищий щабель освіту, науку і культуру.

Щиро вітаю вас з ювілеєм! Упевнений, що на вас чекають нові відкриття, ви зможете здійснити свої найсміливіші задуми, підкорити найвищі вершини знань і досягти фахової досконалості.

Академік НААН України,
професор *М. А. Литвиненко*

ГОРДІСТЬ І СЛАВА ХАРКІВСЬКОГО НАУ

ГЕРОЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

Бакулін Іван Іванович — завідувач кафедри математики ХСГІ, доцент
Василевський Петро Лук'янович — випускник агрономічного факультету ХСГІ
Готліб Емануїл Давидович — завідувач військової кафедри ХСГІ

ДВІЧІ ГЕРОЙ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ

Юр'єв Василь Якович — селекціонер-рослинник, академік АН УРСР, почесний академік ВАСГНІЛ, заслужений діяч науки УРСР, лауреат Державної премії СРСР

ГЕРОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ

Алпатьєв Олександр Васильович
Бойко Петро Тимофійович
Божко Іван Карпович
Борисенко Микола Петрович
Ванін Дмитро Юхимович
Калантай Іван Федорович
Кубрак Іван Іванович
Ломако Ілля Павлович
Лисенко Євген Петрович
Муратов Федір Спиридонович
Носальський Андріан Андріанович
Палладін Олександр Володимирович
Прокоф'єв Віктор Георгійович
Рубель Петро Іванович
Соколов Борис Павлович
Сорокін Абрам Борисович
Супрун Олександр Макарович
Хаджинов Михайло Іванович
Черненко Іван Володимирович

ГЕРОЇ УКРАЇНИ

Гулий Іван Михайлович — Генеральний директор приватного аграрно-орендного підприємства «Промінь» Красноградського району Харківської області
Криворучко Анатолій Тихонович — Генеральний директор агрофірми «Новий шлях» Борівського району Харківської області
Ровчак Андрій Якович — Генеральний директор сільськогосподарського виробничого комбінату «Восток» Ізюмського району Харківської області

ЛАУРЕАТИ ЛЕНІНСЬКОЇ ПРЕМІЇ

Палладін Олександр Володимирович — академік УААН
Соколов Борис Павлович — академік ВАСГНІЛ
Усиков Олександр Якович — академік НАН України
Хаджинов Михайло Іванович — академік УААН, Герой Соціалістичної Праці
Цінгер Микола Васильович — доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри рослинництва ХСГІ

ЛАУРЕАТИ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ СРСР

Алпатьєв Олександр Васильович
Лазарєв Борис Георгійович
Омельяненко Андрій Оксентійович
Пересипкін Володимир Федорович
Першин Павло Миколайович
Проходжай Іван Дем'янович
Соколов Борис Павлович
Юр'єв Василь Якович

ЛАУРЕАТИ ДЕРЖАВНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ

Єльніков Микола Іванович
Лазарєв Борис Георгійович
Литвиненко Микола Антонович
Лукінов Іван Іларіонович
Усиков Олександр Якович
Філіпенко Владислав Юхимович

АКАДЕМІКИ І ЧЛЕНИ-КОРЕСПОНДЕНТИ УААН, НААН УКРАЇНИ ТА ІНШИХ АКАДЕМІЙ

Алпатьєв Олександр Васильович — академік ВАСГНІЛ

Балюк Святослав Антонович — академік УААН
Білецький Євген Миколайович — академік АН ВО України
Бобро Михайло Архипович — член-кореспондент НААН України
Болотських Олександр Степанович — академік АН ВО України і загальноросійської академії нетрадиційних і рідкісних рослин
Будьонний Юрій Васильович — член-кореспондент УААН
Булигін Сергій Юрійович — член-кореспондент НААН України
Васильєв Вадим Петрович — академік НАН України
Висоцький Георгій Миколайович — академік АН України, академік ВАСГНІЛ
Віленський Дмитро Гермогенович — член-кореспондент Академії сільськогосподарських наук Чехословаччини
Глінка Костянтин Дмитрович — академік АН СРСР
Глущенко Іван Євдокимович — академік ВАСГНІЛ
Гнап Арлен Карпович — академік Академії зв'язку України
Голік Віктор Степанович — академік УААН
Гончар Михайло Тимофійович — академік Лісівничої академії наук України
Горін Микола Олександрович — член-кореспондент МАНЕБ
Гревцов В'ячеслав Дмитрович — академік Української технологічної академії
Гур'єв Борис Петрович — академік ВАСГНІЛ
Даниленко Йосип Абрамович — академік ВАСГНІЛ
Добряк Дмитро Семенович — член-кореспондент НААН України
Жуков Анатолій Борисович — академік АН СРСР
Здоровцов Іван Петрович — академік МАНЕБ
Злотін Олександр Зіновійович — академік МАНЕБ
Кириченко Віктор Васильович — член Президії Національної академії аграрних наук України, академік НААН України
Кисіль Володимир Іванович — академік УААН
Коварський Анатолій Юхимович — академік АН МРСР
Кулєшов Микола Миколайович — академік АН УРСР
Лаврінко Євген Михайлович — академік ВАСГНІЛ
Лазарєв Борис Георгійович — академік АН УРСР
Левицький Іван Юрійович — академік Академії педагогічних і соціальних наук, Української екологічної академії наук, Російської академії природничих наук
Литвиненко Микола Антонович — академік НААН України
Лукінов Іван Іларіонович — академік АН СРСР, АН України, РАН, ВАСГНІЛ
Мацков Федір Пилипович — член-кореспондент АН УРСР
Мейстер Георгій Карлович — академік ВАСГНІЛ
Мирось Віталій Васильович — академік АН ВО України
Міхович Анатолій Гнатович — академік АН СРСР
Муха Володимир Дмитрович — академік Міжнародної академії інформатизації, Російської академії природничих наук — Академії аграрної освіти Росії
Наумов Герман Федорович — академік Міжнародної академії наук ВШ
Нікітенко Георгій Федорович — академік ВАСГНІЛ
Носко Борис Семенович — академік УААН
Омельяненко Андрій Оксентійович — академік ВАСГНІЛ
Онищенко Олексій Мусійович — академік НАН України
Остапенко Борис Федорович — академік Лісівничої академії наук України
Острянін Данило Хомич — член-кореспондент АН УРСР
П'ятницький Сергій Сергійович — член-кореспондент ВАСГНІЛ
Палладін Олександр Володимирович — академік УААН
Пересипкін Володимир Федорович — академік УААН

Першин Павло Миколайович — академік АН УРСР
Петренкова Віра Павлівна — член-кореспондент НААН України
Пищимука Петро Семенович — член-кореспондент АН БРСР
Погребняк Петро Степанович — академік АН УРСР
Пузік Володимир Кузьмич — член-кореспондент НААН України
Рабінович Світлана Віталіївна — член координаційної ради ВАСГНІЛ
Рожественський Борис Миколайович — академік ВАСГНІЛ
Ролл Яків Володимирович — член-кореспондент АН України
Рохманов Микола Якович — академік академії зв'язку України
Соболєв Сергій Степанович — академік ВАСГНІЛ
Соколов Борис Павлович — академік ВАСГНІЛ і УААН
Соколовський Олексій Никанорович — академік АН УРСР і ВАСГНІЛ
Страхов Тимофій Данилович — академік УААН, почесний академік ВАСГНІЛ
Стрєлков Іван Іванович — член-кореспондент АН УРСР
Тихоненко Дмитро Григорович — академік УЕАН, академік МАНЕБ
Ткач Віктор Петрович — член-кореспондент НААН України
Туренко Володимир Петрович — член-кореспондент МАНЕБ
Усиков Олександр Якович — академік НАН України
Хаджинов Михайло Іванович — академік ВАСГНІЛ
Юр'єв Василь Якович — академік АН УРСР, академік ВАСГНІЛ

ЗАСЛУЖЕНІ ДІЯЧІ НАУКИ І ТЕХНІКИ

Азбукін Юрій Михайлович
Асика Микола Романович (Росія)
Васильєв Вадим Петрович
Вервейко Анатолій Петрович
Грінченко Олександр Маркович
Гревцова (Романчук) Ганна Терентіївна
Здоровцов Іван Петрович
Здоровцов Олександр Іванович
Кірсанов Василь Олександрович
Кириченко Віктор Васильович
Коренєв Григорій Васильович
Кулєшов Микола Миколайович
Лазарєв Борис Георгійович
Левицький Іван Юрійович
Мацков Федір Пилипович
Муха Володимир Дмитрович
Нікулін Микола Романович (Росія)
Омельяненко Андрій Оксентійович
Першин Павло Миколайович
П'ятницький Сергій Сергійович
Соколовський Олексій Никанорович
Страхов Тимофій Данилович
Строна Іван Григорович
Телешек Кирило Георгійович
Юр'єв Василь Якович

ПОЧЕСНІ ЗВАННЯ

Азбукін Юрій Михайлович — заслужений лісівник Української РСР
Балюк Святослав Антонович — лауреат премії УААН
Бездітко Андрій Павлович — почесний громадянин міста Харкова
Беленкова Марія Іванівна — ділова людина України, людина року, міжнародна відзнака «Золотий ягуар»
Бєсєдін Микола Олександрович — член Конгресу вчених економістів-аграрників, його ім'я внесено в Енциклопедію сучасної України
Болотських Олександр Степанович — лауреат премії Ярослава Мудрого
Васильєв Вадим Петрович — почесний титул «Людина 1997 року»
Вервейко Анатолій Петрович — почесний землевпорядник України, почесний професор Хенанського СГУ (КНР)
Воробйов Дмитро Васильович — почесний доктор технічних наук Шопронського лісогосподарського університету
Злотін Олександр Зіновійович — видатна людина XX століття (2006, Міжнародний Кембриджський університет)
Іллінський Олександр Анатолійович — лауреат премії імені Л. В. Симиренка
Кириченко Віктор Васильович — лауреат премії імені В. Я. Юр'єва

Кірсанов Василь Олександрович — почесний землевпорядник України
Лактіонов Микола Ілліч — лауреат Золотої медалі імені В. В. Докучаєва АН СРСР
Левицький Іван Юрійович — почесний геодезист
Лукінов Іван Іларіонович — почесний академік Шведської Королівської академії сільського і лісового господарства
Милий Володимир Володимирович — винахідник СРСР
Огійчук Микола Феодосійович — почесний член Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України
Покозій Йосип Трохимович — почесний член Українського ентомологічного товариства
Проскурнін Микола Васильович — почесний член Шведського союзу селекціонерів
Статівка Іван Михайлович — почесний землевпорядник України
Страхов Тимофій Данилович — почесний академік ВАСГНІЛ
Тихоненко Дмитро Григорович — лауреат Золотої медалі імені В. В. Докучаєва АН СРСР, стипендіат імені О. Н. Соколовського
Фортунатов Олексій Федорович — лауреат Золотої медалі Російського географічного товариства (1893)
Юр'єв Василь Якович — почесний академік ВАСГНІЛ

ЗАСЛУЖЕНІ ПРАЦІВНИКИ ОСВІТИ

Бєсєдін Микола Олександрович
Вервейко Анатолій Петрович
Євтушенко Микола Дмитрович
Кірсанов Василь Олександрович
Муха Володимир Дмитрович (Росія)

ДЕРЖАВНІ ДІЯЧІ, КЕРІВНИКИ І ОРГАНІЗАТОРИ АПК

Алексейчук Віталій Володимирович — заступник голови Харківської облдержадміністрації
Бездітко Андрій Павлович — голова Харківського облвиконкому, депутат Верховної Ради СРСР і УРСР
Бовдуй Іван Петрович — голова районної ради Балаклійського району Харківської області
Вовченко Віктор Миколайович — депутат Харківської обласної ради
Гревцов В'ячеслав Дмитрович — начальник Головного управління планування економічного і соціального розвитку галузей АПК, заступник Міністра сільського господарства і продовольства України
Зубрич Ігор Олександрович — начальник Головного управління агропромислового розвитку Харківської облдержадміністрації
Калантай Іван Федорович — секретар Харківського обкому КП України
Квітчатий Олександр Васильович — голова райдержадміністрації Чутівського, пізніше Полтавського району Полтавської області
Ковалик Анатолій Йосипович — голова Харківського райвиконкому
Лобас Сергій Вікторович — заступник начальника Головного управління сільського господарства Харківської області, голова Красноградської райдержадміністрації
Матвієнко Віталій Олексійович — заступник начальника Головного управління сільського господарства Харківської області
Носальський Андріан Андріанович — секретар Харківського обкому КП України, заступник голови облвиконкому

Полянський Дмитро Степанович — член Політбюро ЦК КПРС, Міністр сільського господарства СРСР, депутат Верховної Ради СРСР
Сидоренко Василь Максимович — голова облвиконкому Амурської області (Росія)
Слаута Віктор Андрійович — віце-прем'єр-міністр України, Міністр аграрної політики України, депутат Верховної Ради України
Ткаленко Микола Іванович — народний депутат СРСР, перший секретар Барвінківського райкому партії
Хворост Михайло Петрович — голова Чутівської райдержадміністрації Полтавської області
Шмаков Микола Вікторович — заступник начальника Головного управління сільського господарства Харківської області

ЗАСЛУЖЕНІ ПРАЦІВНИКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Байбакова Ніна Прокопівна
Берест Микола Іванович
Бондар Федір Олександрович
Васенін Анатолій Семенович
Вішталь Олександр Володимирович
Вовченко Віктор Миколайович
Гаврик Сергій Васильович
Горетий Микола Олексійович
Гулий Іван Михайлович
Данилів Борис Васильович
Криворучко Анатолій Тихонович
Кур'янов Віктор Омелянович
Левадньова Валентина Павлівна
Олянич Володимир Іванович
Пазій Іван Пилипович
Петренко Яким Іванович
Півень Микола Іванович
Редько Олексій Максимович
Середа Анатолій Миколайович
Слаута Віктор Андрійович
Сьомік Павло Миколайович
Цибулько Володимир Сергійович
Черничко Дмитро Петрович

ЗАСЛУЖЕНІ АГРОНОМИ

Асика Микола Романович
Байбакова Ніна Іванівна
Бідило Петро Карпович
Бубнікович Олександр Іванович
Будрін Петро Васильович
Буряк Анатолій Мусійович
Гаврик Сергій Васильович
Гараць Микола Володимирович
Гулий Іван Михайлович
Козороз Олександр Григорович
Корнієнко Сергій Іванович
Кубрак Іван Іванович
Кудріч Сергій Михайлович
Ластович Ганна Савівна
Лєсной Олександр Миколайович
Олянич Володимир Іванович
Пазій Іван Пилипович
Полуботко Леонід Васильович
Правденко Ганна Данилівна
Редько Олексій Максимович
Рубаненко Микола Григорович
Рубель Петро Іванович
Рябушенко Іван Степанович
Середа Анатолій Миколайович
Симоненко Віктор Олександрович
Смик Анатолій Вікторович (РФ)
Сурков Микола Олексійович (РФ)
Улько Костянтин Федорович
Федоряка Михайло Федотович
Черничко Дмитро Петрович
Шарко Віктор Михайлович
Шатов Олександр Павлович
Шевченко Михайло Антонович

ГЕРОЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

І. І. Бакулін

П. Л. Василевський

Е. Д. Готліб

ДВІЧІ ГЕРОЙ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ

В. Я. Юр'єв

ГЕРОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ

О. В. Палладін

В. Г. Прокоф'єв

Д. Ю. Ванін

П. І. Рубель

Б. П. Соколов

М. І. Хаджинов

П. Т. Бойко

І. І. Кубрак

І. П. Ломако

ГЕРОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ

Ф. С. Муратов

І. К. Божко

А. А. Носальський

М. П. Борисенко

О. М. Супрун

І. Ф. Калантай

А. Б. Сорокін

І. В. Черненко

Є. П. Лисенко

ГЕРОЇ УКРАЇНИ

І. М. Гулий

А. Т. Криворучко

А. Я. Ровчак

НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. В. В. ДОКУЧАЄВА рік заснування 1816

Якщо дійсно бажають піднести землеробство, то ще мало однієї науки і техніки, мало одних жертв держави, для цього необхідні добра воля, освічений погляд на справу і любов до землі... А цій біді зможе допомогти лише одна школа — школа початкова, школа середня, школа вища, університетська.

В. В. Докучаєв

ПЕРЕДМОВА

Україна здобула державну незалежність і, в умовах світових трансформаційних зрушень, прокладає свій шлях у майбутнє. Нові історичні реалії зумовили формування нової концепції історії України у вітчизняній історіографії, зокрема переосмислюється роль аграрної освіти і науки в суспільному поступі. За таких обставин особливого наукового і практичного значення набуває вивчення історії ХНАУ імені В. В. Докучаєва — провідного центру з підготовки кадрів АПК незалежної України. З огляду на те, що ця проблема залишається малодослідженою в українській історіографії, науковці університетського Центру наукових історичних досліджень і соціального моніторингу кафедри історичних і соціально-політичних дисциплін, продовжуючи традицію комплексного вивчення історії ХНАУ як самостійної наукової проблеми, підготували нове видання — «Історія Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва». Значення цієї праці полягає насамперед у тому, що вона дозволяє висвітлити минуле агроуніверситету через призму наукового доробку його видатних учених. Водночас це видання надає можливість спрогнозувати перспективи розвитку сучасної України з урахуванням фундаментальних трансформацій її аграрного сектора. Наукова новизна запропонованої роботи виявляється також у тому, що її джерельною базою послугували документи, що зберігаються в архіві ХНАУ імені В. В. Докучаєва та в приватних архівах провідних учених агроуніверситету. Чимало з цих документів уперше залучено до наукового обігу.

Наближення ювілейної річниці заснування агроуніверситету є доречним приводом звернутися до його історії. Адже минуле Харківського НАУ — це відправна точка у становленні і розвитку української вищої аграрної освіти і науки. Незважаючи на те, що сільське господарство було основною ланкою економіки фактично усіх народів і цивілізацій, що мешкали в давні часи на теренах сучасної України, його системне науково-освітнє забезпечення пов'язане саме із заснуванням 5 жовтня 1816 р. за Указом імператора Росії Олександра I Інституту землеробського господарства у Маримонті, передмісті Варшави. Розгортання польського національно-визвольного руху примусило царський уряд перевести інститут якнайдалі від Варшави, в посад Ново-Олександрія (Пулави) Люблінської губернії, де він і розміщувався від 1862 р. до початку Першої світової війни. У серпні 1914 р. Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва евакуйовали до Харкова. Його місцезнаходження було затверджено Постановою Раднаркому УСРР від 26 березня 1921 р. Інститут назавжди залишився в Харкові та одержав нову назву — Харківський інститут сільського господарства і лісівництва (від 2002 р. — Харківський національний аграрний університет).

Наукове дослідження польського періоду з історії Харківського агроуніверситету набуває особливого значення за сучасних умов приєднання української вищої освіти до Болонського процесу, адже упродовж 1816–1914 рр. навчальний заклад формувався — незважаючи на цілковитий контроль з боку російської адміністрації — під впливом традицій європейської освіти у кордонах етнічної Польщі.

Для розширення джерелознавчої бази з вивчення історії навчального закладу часів перебування його на території Королівства Польського, а також з метою відновлення та розширення наукових контактів між ХНАУ та тими аграрними науковими центрами, що виникли у Польщі після відродження її державної незалежності у 1918 р. на основі структурних підрозділів, що залишилися у Польщі після евакуації звідти Ново-Олександрійського інституту до Харкова, науковці кафедри історичних і соціально-політичних дисциплін ХНАУ встановили партнерські стосунки з Національним науково-дослідним інститутом рослинництва і ґрунтознавства у Пулавах (Instytut Uprawy Nawozenia i Gleboznawstwa Pacstwowy Instytut Badawczy) — головним центром наукових аграрних досліджень сучасної Польщі та Головною школою сільського господарства у Варшаві (Szkoły Gływnej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie). Водночас Міністерство освіти і науки та Міністерство аграрної політики і продовольства України, з одного боку, та Міністерство науки і вищої освіти й Міністерство сільського господарства і розвитку сільських районів Республіки Польща — з іншого, виявили бажання взяти спільну участь у підготовці ювілейних урочистостей з нагоди 200-річчя ХНАУ. До підготовки урочистостей долучилися також Посольство України у Республіці Польща, Посольство Республіки Польща в Україні та Генеральне Консульство Республіки Польща в Харкові. Авторський колектив висловлює особливу подяку Генеральному Консулу Республіки Польща в Харкові пану Яну Ґранату за його щиру підтримку у відновленні українсько-польських контактів між спорідненими сільськогосподарськими науково-освітніми центрами обох країн.

На сьогодні Харківський НАУ — це автономне навчально-науково-виробниче містечко загальною площею 106,3 га, розташоване у приміській зоні на схід від м. Харкова. Воно було побудоване у період 1968–1991 рр. на землях навчально-дослідного господарства «Комуніст» (нині «Докучаєвське» Харківського району). Тут розташовані сім навчальних корпусів, п'ять студентських гуртожитків на 2,3 тис. місць, актова зала на 830 місць, дендрологічний парк площею 22,3 га, 16 багатоповерхових житлових будинків. Будівництво нового комплексу агроуніверситету здійснювалося в часи, коли його ректором упродовж 1969–1993 рр. був випускник ХСГІ, видатний організатор навчального процесу, завідувач кафедри селекції та насінництва професор Герман Федорович Наумов.

У складі агроуніверситету три навчально-наукових інститути, сім факультетів, 35 кафедр, Фундаментальна бібліотека, яка нараховує понад 600 тис. примірників наукової і навчальної літератури; редакційно-видавничий відділ; міжнародний відділ; сім науково-дослідних, науково-видавничих і навчально-наукових лабораторій; Науково-дослідний інститут фітосанітарного моніторингу; Інститут післядипломної освіти; Скрипаївське навчально-дослідне лісове господарство (8,5 тис. га) тощо. На базі університету були створені такі відомі науково-дослідні установи: Український національний науковий центр «Інститут агрохімії та ґрунтознавства імені О. Н. Соколовського», Український науково-дослідний інститут лісівництва та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького, а також учені університету брали активну участь у створенні та становленні філіалу Українського національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», Інститутів НААНУ — рослинництва імені В. Я. Юр'єва, овочівництва та баштанництва, шовківництва.

Університет — це сучасний навчально-науково-виробничий комплекс, до складу якого входять коледжі, технікуми і ліцеї, три державних установи. Він має широкі зв'язки із сільськогосподарськими підприємствами та організаціями країни, добре відомий за кордоном. З 1997 р. університет є членом Міжнародної асоціації університетів (ЮНЕСКО, Париж). Сьогодні Харківський НАУ успішно готує висококваліфікованих фахівців-аграрників, забезпечує ефективні фундаментальні й експериментальні дослідження, є науково-методичним центром агропромислового комплексу України.

За час свого існування Харківський агроуніверситет підготував понад 52 тис. фахівців для агропромислового виробництва. Найкращі з них назавжди пов'язали свою долю з цим навчальним закладом та своєю творчою працею допомагали господарям-практикам вирішувати актуальні проблеми аграрного виробництва. У різні часи в навчальному закладі працювало чимало визнаних науковців. Багато вчених університету підготували нову плеяду своїх учнів, які теж згодом стали відомими спеціалістами в агропромисловому комплексі країни.

Випускниками університету є понад 1 000 магістрів та більше 100 докторів філософії із 77 країн Європи, Азії, Африки, Північної та Південної Америки. Викладачі університету готували національні кадри в 13 країнах світу. Сьогодні на всіх факультетах університету та на підготовчому відділенні навчається близько 120 іноземних громадян.

В умовах незалежності та глобальних цивілізаційних зрушень Україна шукає власний шлях забезпечення інтенсифікації сталого розвитку свого агропромислового виробництва. Незважаючи на те, що на різних етапах історії навчального закладу вчені-аграрники вирішували, на перший погляд, різні завдання, в їхній науковій праці було й багато спільного. Незалежно від політичних обставин своїм головним завданням учені агроуніверситету завжди вважали розв'язання важливого гуманітарного питання з безперебійного забезпечення людей продовольством. Відтворюючи інтелектуальний потенціал української нації та створюючи підґрунтя науково-технічного та соціально-економічного піднесення держави, науковці університету тим самим докладали неабияких зусиль для збереження українського села як першооснови української нації в умовах збільшення на нього чужорідних впливів.

Розвиток аграрної освіти і науки є необхідною передумовою нарощування обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції в аграрному секторі нашої країни. В умовах України незавершена аграрна реформа та багаторічна криза аграрного виробництва, будучи самі по собі загрозливими випробуваннями для державності, є водночас чинниками, що утруднюють практичну реалізацію курсу на повноцінне приєднання України до СОТ та інтеграції її до світових ринків товарів, фінансів і послуг. У такій ситуації освіта і наука набувають значення орієнтирів у реформуванні сільськогосподарських галузей економіки та безболісної інтеграції країни до світових економічних структур. Саме ці обставини кидають своєрідний виклик системі української аграрної освіти і науки та спричиняють необхідність їхнього реформування. З урахуванням того, що освіта і наука ще ніколи не мали такого важливого соціального та економічного значення, як нині, зазначимо, що якість аграрної освіти та результативність наукових розробок є найпершими і найголовнішими завданнями, що стоять сьогодні перед науковцями Харківського агроуніверситету.

Аграрна освіта і наука проходять етап оновлення та спрямовані на формування цілісної системи, яка б відповідала національним інтересам і світовим тенденціям розвитку, забезпечувала б підготовку фахівців, здатних втілювати їх у життя. Навчальний заклад готує

не просто фахівців-аграрників, які б виконували певний комплекс робіт, а й виховує самодостатню, соціально адаптовану особистість, здатну бути творцем на виробництві, генератором ідей, дієвих пропозицій. А головне — господаря землі, власника, який би добре розумівся на агрономії, менеджменті, маркетингу, вмів би знаходити та приймати правильні рішення, відповідати за результати своєї праці. У цьому контексті урахування перевірених досвідом найкращих традицій аграрного виробництва та наукового доробку провідних учених ХНАУ імені В. В. Докучаєва набуває особливої актуальності. Адже вчені-аграрники ХНАУ спрямовували свої зусилля на дослідження найактуальніших проблем підвищення продуктивності сільського господарства, розвитку економічної, сільськогосподарської науки, її інтеграції з практикою в Україні і у світовому просторі, формування творчої особистості для незалежної Української держави. Результатом досягнень в останні роки є створення нових високоврожайних сортів ярого ячменю, квасолі, амаранта, які вирощуються в Україні та в державах близького зарубіжжя. У Державному реєстрі сортів рослин України зареєстровано 10 сортів, створених ученими-селекціонерами університету. Чимало наукових досліджень, виконаних науковцями університету на замовлення Мінагрополітики України, рекомендовані до упровадження на сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності та господарювання й в навчальному процесі аграрних ВНЗ України. Залучення вчених агроуніверситету до розробки національних стандартів з питань якості ґрунту, амаранта, коріандру, кмину, анісу тощо свідчить про визнання їхньої високої кваліфікації. Останнім часом ученими університету було розроблено технологію еколого-економічного забезпечення використання земельних угідь у різних зональних умовах України; технологічні та екологічні заходи для стабілізації виробництва високоякісного зерна у Східному Лісостепу та Південному Степу України; ґрунтозахисна енергозберігальна технологія вирощування цукрових буряків; система бізнес-планування в аграрних підприємствах. Створений науковцями ХНАУ «Альбом спеціалізованих форм регістрів для сільськогосподарських підприємств, що суттєво спрощує систему обліку та аналізу витрат», у 2008 р. був визнаний кращою роботою серед науково-дослідних та конструкторських робіт, проведених в установах країни.

Авторський колектив і редакційна колегія виражають щиру вдячність керівництву ВНЗ, ННІ, факультетів і кафедр за надану інформацію з історії структурних підрозділів агроуніверситету. Щирі слова подяки автори висловлюють лаборантам кафедри історич-

них і соціально-політичних дисциплін О. М. Пархоменко та Л. М. Хлопенко, фотографу С. Є. Сержову, самовіддана праця яких по збору і систематизації історичної інформації зробила можливим здійснення цього видання. Особлива подяка за плідну співпрацю висловлюється професорам університету В. С. Білоуську, В. К. Горкавому, О. Б. Гопцію, Д. І. Фурсову, доцентам В. О. Бабенко, О. В. Князю, М. Й. Коваленку, В. В. Леусу, Г. В. Малині, М. В. Маматову, Є. М. Огурцову, Л. В. Подобі, А. М. Полив'яному, А. М. Салтикову, І. М. Сафронській, С. В. Скоромному, Ю. О. Сотникову, Д. К. Черкашину, Р. М. Шелудьку, старшим викладачам В. В. Оніщенку, О. В. Тихоненко й Н. Г. Войчук, асистенту Н. М. Проценко, проректору з адміністративно-господарчої роботи О. В. Бардакову, головному бухгалтеру Я. В. Бабариці, редактору університетської газети «Знання» М. Х. Галь, завідувачу відділом насінництва В. А. Єльніковій, завідувачу навчально-методичної лабораторії кафедри історичних і соціально-політичних дисциплін Г. І. Кравцовій, лаборанту кафедри лісоуправління та лісоексплуатації Г. Х. Рамакаєвій, студенту факультету обліку і фінансів М. Козлову, випускникам агрономічного факультету О. Г. Наумову та В. М. Плехтяку, дружині колишнього ректора Л. М. Наумовій, директору Роганського аграрного ліцею М. М. Псюрнику, директору Чугуєво-Бабчанського лісного коледжу С. П. Світайлу, директору Сосницького сільськогосподарського технікуму бухгалтерського обліку Б. В. Борисенку, редакторам видавничого відділу О. В. Васільєвій, Т. Є. Кучеренко, С. А. Мотовіловій, Л. І. Сібенковій.

Матеріали з історії інститутів, факультетів, кафедр та інших структурних підрозділів агроуніверситету друкуються в авторській редакції. Цінність наведених матеріалів полягає в тому, що вони є результатом аналітичної роботи сучасних науковців ХНАУ з узагальнення історичного минулого нашої альма-матер.

Автори цього видання не претендують на вичерпне висвітлення історичного минулого агроуніверситету і будуть заздалегідь вдячні всім, хто висловить критичні зауваження та побажання щодо подальшого поліпшення змісту і структури цього видання та надасть матеріали, що дозволять уточнити, доповнити чи спростувати сторінки з минулого найстарішого аграрного ВНЗ України. Авторський колектив та редакційна колегія запрошують усіх бажаючих узяти участь у формуванні документальної бази дослідження, що сприятиме подальшому комплексному науковому вивченню історії ХНАУ імені В. В. Докучаєва.

ІСТОРИЧНІ НАЙМЕНУВАННЯ, ПІДПОРЯДКУВАННЯ

Маримонтський інститут землеробського господарства 1816–1840 рр.

За указом імператора Олександра I від 5 жовтня 1816 р. про заснування інституту, новоутворений навчальний заклад підпорядковувався трьом міністерствам: народної освіти, поліції і фінансів. Для узгодження дій цих відомств у питаннях облаштування інституту була створена Урядова комісія.

Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва 1840 – 1861 рр.

14 березня 1840 р. до Маримонтського інституту землеробського господарства приєднали Варшавську лісівничу школу і створили Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва. За новим Статутом від 1840 р. інститут звільнявся від підпорядкування Урядовій комісії і переходив до Міністерства народної освіти, яке мало у Варшаві свого чиновника-попечителя.

Політехнічний і землеробсько-лісний інститут в Ново-Олександрії 1862–1869 рр.

Інститут сільського господарства і лісівництва переведено з Маримонту на південний схід Польщі в повітове містечко Пулави (Ново-Олександрія) Люблінської губернії.

За новим Статутом 1862 р. Інститут сільського господарства і лісівництва об'єднувався з Варшавською реальною гімназією і дістав нову назву. Повстання 1863 р. та участь студентів і викладачів у національному русі призвели до його закриття на сім років.

Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва 1869–1914 рр.

На вимогу громадськості уряд погодився відновити роботу інституту. Новий Статут інституту і нову назву було затверджено 8 червня 1869 р.

1893 р. 17 квітня імператор Олександр III затвердив Положення про реорганізацію інституту, відповідно до якого Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва урівнювався в правах з іншими вищими навчальними закладами Російської імперії, зокрема імператорськими університетами.

1912 р. Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва було виведено з підпорядкування Міністерства народної освіти та передано Головному управлінню землевпорядкування і землеробства Міністерства сільського господарства.

Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва у м. Харкові (на правах евакуйованого) 1914–1921 рр.

З початком Першої світової війни 23 липня 1914 р. розпочалася евакуація інституту до м. Харкова.

1921 р. за постановою Раднаркому УСРР від 26 березня 1921 р. Ново-Олександрійський інститут назавжди залишився у м. Харкові та був перейменований на Харківський інститут сільського господарства і лісівництва.

Харківський інститут сільського господарства і лісівництва 1921–1930 рр.

1921–1926 рр. Інститут мав ім'я Христіана Раковського, а в **1930-ті рр.** — Сельінтерну (Селянського інтернаціоналу).

Харківський інститут зернового господарства 1930–1934 рр.

Інститут передано у підпорядкування Народному комісаріату землеробства СРСР і 28 червня 1930 р. він був перейменований на Харьківський інститут зернового господарства.

Практика розділення ВНЗ на вузькоспеціалізовані навчальні заклади мала негативні наслідки для вищої сільськогосподарської освіти. Через два роки за розпорядженням уряду розпочалося укрупнення навчальних закладів для повернення до наявної раніше системи організації багатопрофільних сільськогосподарських ВНЗ.

Харківський сільськогосподарський інститут 1934–1946 рр.

1934 р. Харківський інститут зернового господарства 1 лютого 1934 р. дістав свою колишню назву — Харківський сільськогосподарський інститут.

1941 р. Харківський СГІ урочисто відзначив свій 125-річний ювілей та 100-річчя приєднання до нього Варшавської лісівничої школи.

У зв'язку з ювілеєм ХСГІ був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

Харківський сільськогосподарський інститут у м. Катта-Курган (на правах евакуйованого) 1941–1944 рр.

Поступовий розвиток навчального закладу було перервано нападом фашистської Німеччини на СРСР. На початку листопада 1941 р. Харківський СГІ був евакуйований до м. Катта-Курган Самаркандської області (Узбекистан).

Після звільнення м. Харкова від окупантів 23 серпня 1943 р. почалася реевакуація інституту, яка закінчилася в серпні 1944 р.

Харківський сільськогосподарський інститут імені В. В. Докучаєва 1946–1991 рр.

1946 р. З нагоди 100-річчя від дня народження видатного вченого-ґрунтознавця В. В. Докучаєва інституту було присвоєно його ім'я.

Після перетворення Народних комісаріатів у міністерства інститут було підпорядковано Міністерству сільського господарства СРСР та Міністерству сільського господарства України. Такий порядок підпорядкування зберігався до 1991 р.

1969–1993 рр. відбувалося будівництво нового навчально-науково-виробничого комплексу Харківського СГІ імені В. В. Докучаєва на землях навчально-дослідного господарства «Комуніст» (Харківський район).

1974–1978 рр. Харківський СГІ імені В. В. Докучаєва перебазувався до новозбудованого містечка.

Харківський державний аграрний університет імені В. В. Докучаєва 1991–2002 рр.

Рішенням Ради Міністрів СРСР (наказ за № 5-к від 11 січня 1991 р.) інститут було реорганізовано в аграрний університет.

У листопаді 1993 р. агроуніверситет нагороджено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України з врученням пам'ятних знака та подарунка Верховної Ради України.

Міжнародна кадрова академія нагородила 1 жовтня 2001 р. агроуніверситет орденом Пошани за вагомий внесок у розвиток системи вищої освіти та з нагоди 185-річчя з дня заснування.

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва з 2002 рр.

Указом Президента України Л. Д. Кучми від 27 березня 2002 р. університету надано статус національного. Повна назва закладу — Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва.

НАГОРОДИ ТА ВІДЗНАКИ ХНАУ імені В. В. ДОКУЧАЄВА

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
ПРЕЗИДІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР
ПРЭЗІДЫУМ ВЯРХОЎНАГА СОВЕТА СССР
SSRI KAŞ SOVETI PREZIDIUMU
SSSR JOKARĞY SOVETINIŊ PREZIDIUMY
SSSR ALIŞ SOVETINIŊ PREZIDIUMI
PREZIDIUMU SOVETI OLIJI SSSR
SSSR ÜLL SOVETIJN PREZIDIUMY
SSSR ÇOMORQU SOVETININ PREZIDIUMU

ГРАМОТА

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА
СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

в ознаменование 100-летнего юбилея Харьковского сельскохозяйственного института и учитывая особые заслуги института в деле подготовки высококвалифицированных кадров для социалистического хозяйства, своим Указом от 25 Января 1941 г., наградил Харьковский сельскохозяйственный институт

ОРДЕНОМ ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ

Председатель Президиума Верховного Совета Союза ССР
Секретарь Президиума Верховного Совета Союза ССР

МОСКВА — КРЕМЛЬ 7 апреля 1941 г. № 442

УКРАЇНСЬКА
РАДЯНСЬКА
СОЦІАЛІСТИЧНА
РЕСПУБЛІКА

ПРЕЗИДІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

За досягнуті успіхи у підготовці високо кваліфікованих кадрів сільського господарства та з нагоди 130 річчя з дня заснування

ПРЕЗИДІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

УКАЗОМ від 4 лютого 1966 р. НАГОРОДЖУЄ
Харківський орден Трудового Червоного Прапора сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва

ПОЧЕСНОЮ ГРАМОТОЮ

Голова Президії Верховної Ради Української РСР
Секретар Президії Верховної Ради Української РСР

4 лютого 66 р. №3099

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ
УКРАЇНИ

НАГОРОДЖУЄ

ПОЧЕСНОЮ ГРАМОТОЮ

Трудовий колектив Харківського державного аграрного університету імені В. В. Докучаєва

За вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих фахівців для агропромислового комплексу та впровадження сучасних досягнень науки і передового досвіду в сільськогосподарське виробництво

Прем'єр - міністр України *Анатолій Кінах*

м. Київ
№ 3579

Указ Президента України

Про надання Харківському державному аграрному університету імені .В.В. Докучаєва статусу національного

Враховуючи загальнодержавне і міжнародне визнання результатів діяльності Харківського державного аграрного університету імені В.В. Докучаєва та його вагомий внесок у розвиток національної освіти і науки постановляю:

Надати Харківському державному аграрному університету імені В.В. Докучаєва статус національного і надалі іменувати його - Харківський національний аграрний університет імені .В.В. Докучаєва.

Президент України Л.Кучма

м. Київ
27 березня 2002 року
№ 303/2002

Цим засвідчується, що рішенням Президії Академії

від 1 жовтня 2001 року

Харківський державний аграрний університет ім.В.В.Докучаєва

за вагомий внесок у розвиток системи вищої освіти, підготовку висококваліфікованих кадрів для аграрного комплексу України та з нагоди 185-річчя з дня заснування університету

НАГОРОДЖЕНИЙ «ОРДЕНОМ ПОШАНИ»

Президент Академії

Секретар Президії

Herein certifying that according to the decision of the Presidium of Academy

of October 1, 2001

Kharkiv State Agrarian University named after V.V. Dokuchaev

for the meaningful contribution into development of higher education system, training of the highly qualified personnel for the Ukrainian agrarian complex and also on the occasion of the University's 185-th foundation anniversary

IS AWARDED THE ORDER OF HONOR

President of Academy

Secretary of Presidium

РЕКТОРИ

Выпись изъ протокола
Статсъ Секретаря Царства Польскаго

МЫ БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ
АЛЕКСАНДРЪ I
ИМПЕРАТОРЪ ВСЕЯ РОССІИ,
ЦАРЬ ПОЛЬСКІЙ
и проч. и проч. и проч.

Приводя въ исполненіе, занесенное въ планъ Народнаго Просвѣщенія, устройство практическихъ Институтовъ, на представленіе Правительственныхъ Коммиссій Духовныхъ Дѣлъ и Народнаго Просвѣщенія, а также Внутреннихъ Дѣлъ и Полиціи

Постановили и постановляемъ:

Ст. I

Народныя имѣнія Важижишевъ, Маримонтъ, Руда и Бѣляны съ принадлежностями назначаемъ на устройство и фондъ Института земледѣльческаго хозяйства, практической Ветеринаріи и Школы рукодѣлій.

Ст. II

Такъ какъ въ средине этихъ имѣній находится дѣревня съ фольваркомъ Бераковъ, составляющій фондъ монастыря дѣвицъ Марцинканокъ, то этому монастырю будетъ дана взаменъ за это другая такой же стоимости дѣревня изъ народныхъ имѣній. Дѣревня Бераковъ должна быть присоединена къ прописаннымъ в ст. I-й и та должна быть употреблена на ту-же цель.

Исполненіе настоящаго постановленія возлагаемъ на Правительственную Комиссію Духовныхъ Дѣлъ и Народнаго Просвѣщенія, Внутреннихъ Дѣлъ и Финансовъ.

Данъ въ Варшавѣ 23 Сентября/5 Октября 1816 г.

/Alexandre/ /Подписано/ Alexandre

Императоромъ и Королемъ

Подписалъ Министръ Статсъ Секретарь Игнатій Соболевскій.

Сходно с подлиннымъ

Министръ Статсъ Секретарь /подписалъ/ Игнатій Соболевскій.

Совѣтникъ Статсъ Секретарь

Генералъ Бригадѣ /подписалъ/ Косецкій.

Головний корпус Маримонтського інституту сільського господарства та лісівництва (Королівство Польське, 1816–1862 рр.)

Головний корпус Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва (Королівство Польське, 1862–1914 рр.)

В. В. Докучаєв
1892–1895 рр.

О. П. Потиліцин
1895–1900 рр.

В. І. Беляєв
1901–1902 рр.

П. В. Будрін
1902–1905 рр.

П. Т. Дмитренко
1937–1944 рр.

О. Н. Соколовський
1944–1959 рр.

О. М. Грінченко
1959–1960 рр.

УНІВЕРСИТЕТУ 1816–2011

В. Флят
1819–1830 рр.

М. М. Очаповський
1835–1852 рр.

С. С. Здзітовецький
1853–1860 рр.

С. Пржистанський
1860–1861 рр.

Д. Окнінський
1861–1862 рр.

А. А. Зелінський
1862–1896 рр.

І. А.Тютчев
1869–1876 рр.

В. М. Добровольський
1876–1882 рр.

О. М. Бажанов
1882–1883 рр.

П. В. Еймонт
1883–1892 рр.

О. І. Скворцов
1905–1908 рр.

О. О. Алов
1915–1922 рр.

Головний корпус Харківського інституту сільського господарства (1919–1940 рр.)

Г. М. Клунний
1925–1929 рр.

Г. Ф. Наумов
1969–1993 рр.

М. І. Лактіонов
1993–1996 рр.

М. Д. Євтушенко
1996–2007 рр.

С. Ю. Булигін
2007–2009 рр.

В. К. Пузік
з 2010 р.

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
1816
ім. В.В. ДОКУЧАЄВА
ИНСТИТУТЪ
СЕЛЬСКАГО ХОЗЯЙСТВА И ЛѢСОВОДСТВА

ДИРЕКТОРИ І РЕКТОРИ

ВЕНІАМІН ФЛЯТ

(1778–1860)

Директор Маримонтського інституту землеробського господарства (1819–1830)

Професор Веніамін Флят народився у 1778 р. у дворянській сім'ї, здобув вищу освіту і викладав у кадетському корпусі м. Каліш.

Указом імператора Олександра I від 23 вересня (5 жовтня) 1816 р. був заснований інститут землеробського господарства в Маримонті. Організація «землеробського» інституту була справою новою, тому для ознайомлення з постановкою навчання в сільськогосподарських інститутах Швейцарії і Німеччини уряд послав у відрядження ученого Веніаміна Флята.

Під час дворічного відрядження В. Флят ознайомився з навчальним процесом зарубіжних аграрних ВНЗ, ґрунтовно вивчив їх внутрішню будову, закупив, наскільки дозволяв його власний бюджет, підручники і спеціальну сільськогосподарську літературу. Повернувшись з відрядження у грудні 1818 р., він написав звіт і 1 січня 1819 р. був призначений директором інституту.

Заняття в інституті розпочалися лише 30 серпня 1820 р. Попередні чотири роки тривав організаційний період. За цей час зусиллями і наполегливістю директора створили навчальну базу: були придбані гербарії і колекції мінералів, сільськогосподарські машини і навчальна література. До програми навчання були включені такі дисципліни: фізика, механіка, ботаніка, фізіологія рослин, сільськогосподарська і технічна хімія, мінералогія, геодезія з нівелюванням, сільськогосподарська архітектура, креслення, землеробство, культура рослин, тваринництво, організація господарства, луківництво, рибальство, таксація маєтків, історія сільського господарства, ветеринарія і лісівництво.

Перший директор інституту землеробського господарства в Маримонті із самого початку навчального процесу прикладав максимум зусиль для того, щоб випускники цього навчального закладу відповідали всім вимогам, які тоді висувалися до спеціалістів із сільськогосподарською освітою. З ініціативи В. Флята навчальною програмою було передбачено проведення сільськогосподарських дослідів, наукових досліджень і виробнича практика.

Одночасно з налагоджуванням навчального процесу директор турбувався про створення і розвиток матеріально-технічної бази інституту, яка мала б забезпечувати повноцінний навчальний процес. Перш за все, його зусиллями в розпорядженні інституту з'явилися: бібліотека, цегельня, млин для подрібнення кісток на добрива, лісна дача, хмельник, винокурня, вівці та ферма великої рогатої худоби. Веніамін Флят регулярно здійснював заходи для підняття престижу інституту і його значущості як навчального закладу, що готує спеціалістів для сільського господарства. Саме як результат його діяльності в цьому напрямі маємо оцінювати відкриття у 1824 р. ветеринарної школи при Маримонтському інституті. Вона розміщувалася у фільварку Бураки.

Дуже гостро в інституті стояла проблема кадрового забезпечення. Адже на початок першого навчального року в інституті працювали лише директор і два штатних професори. Із часом кадрове питання було вирішене керівником.

Виконуючи функціональні обов'язки директора інституту, В. Флят не припиняв наукової роботи. Він редагував видання щотижневика «Землеробський журнал», публікації в якому були присвячені сільському господарству (Варшава, у 2 т., 1823 р.).

Праці В. Флята друкувалися у виданнях: «Описание княжества Варшавского с кратким

очерком истории Польши до настоящего времени» (1809 р.); «Описание института малоимущих учеников в Хорвиле» (1816 р.); «О состоянии коневодства в Польском королевстве» (Варшава, 1829 р., т. 2).

Помер Веніамін Флят у 1860 р. у Радзіміні. Ім'я першого директора інституту землеробського господарства у Маримонті назавжди залишиться в історії вищої сільськогосподарської освіти та в пам'яті поколінь викладачів і студентів.

ОЧАПОВСЬКИЙ МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ

(1788–1854)

Директор інституту сільського господарства і лісівництва у Маримонті (1835–1852)

Професор Михайло Миколайович Очаповський народився 6 (18) травня 1788 р. в маєтку Почейки Слуцького повіту Мінської губернії у дворянській сім'ї. По закінченні Слуцької гімназії, а потім фізико-математичного факультету Віленського університету з 1811 р. він протягом семи років управляв маєтком багатого литовського поміщика, час від часу публікуючи свої наукові праці з агрономії. Працював у Могилевській сільськогосподарській школі під керівництвом англійського професора Таєра (1819).

У 1820–1821 рр. М. М. Очаповський здійснив освітню поїздку по Європі. Був у Німеччині, Голландії, Швейцарії, Франції і Англії. Із червня 1822 р. працював на кафедрі сільського господарства Віленського університету. Одночасно він був консультантом у гімназіях та училищах м. Вільно (сучасний Вільнюс, Литва). З 1829 по 1834 рр. працював цензором у віленському цензурному комітеті. У 1834 р. Михайло Миколайович переїхав до Варшави, де був призначений управителем маєтків, які належали Інституту землеробського господарства у Маримонті.

Спектр наукових інтересів Михайла Миколайовича був досить широким. Він закінчив фізико-математичний факультет Віленського університету, але цікавився проблемами агрономії і сільського господарства. Як і багато інших його колег, отримані в Європі знання М. М. Очаповський використовував, працюючи на кафедрі сільського господарства Віленського університету (1822–1829 рр.) та в консультантській діяльності у гімназіях та училищах м. Вільно.

Із 27 листопада 1835 р. М. М. Очаповський був призначений на посаду директора Маримонтського інституту. За його директорства посилилися вимоги до абітурієнтів і студентів. Для бажаючих вступити до інституту відтоді стало обов'язковим мати атестат про закінчення повного курсу гімназії. Крім цього, у кінці кожного навчального року студенти, які не встигали, відраховувались. Важливим завданням директора було укріплення матеріальної бази інституту, зокрема, закупівля сільськогосподарських машин, лабораторного обладнання, приладів зі спеціальних дисциплін, а також колекцій гербаріїв та мінералів. Своїм обов'язком Михайло Миколайович вважав і поповнення бібліотеки інституту. Свою власну бібліотеку, яку він збирав протягом життя, директор заповідав інституту.

Професор М. М. Очаповський був відомий не тільки як учений, але і як педагог. Він читав курс агрономії і сільськогосподарської хімії. З його іменем пов'язаний цілий період розвитку сільськогосподарської і лісівничої освіти в російській імперії. Одночасно М. М. Очаповський був членом промислової ради і вищої комісії внутрішніх справ, членом-кореспондентом Рахункового комітету Міністерства державного майна, членом Варшавського комітету виховання (з 1848 р.). У листопаді 1853 р. у зв'язку з погіршенням стану здоров'я М. М. Очаповський пішов у відставку, а 21 січня 1854 р. помер і був похований у Варшаві.

ЗДЗІТОВЕЦЬКИЙ ЙОСИП-СЕВЕРИН СТАНІСЛАВОВИЧ

(1802–1879)

Директор Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва (1853–1860)

Професор Йосип-Северин Станіславович Здзітовецький народився 6 (18) січня 1802 р. в Сідлецькій губернії. Початкову шкільну освіту здобув у Холмі. Із 1813 р. навчався в Любліні, а в 1818 р. вступив на філософське відділення Варшавського університету, яке закінчив у 1822 р., діставши ступінь магістра філософії. Був призначений викладачем Люблінського училища. У 1825 р. увійшов до числа кандидатів на посаду професора Варшавського політехнічного інституту. У 1828 р. Йосип-Северин Станіславович був у відрядженні за кордоном з метою вивчення металургії: він слухав лекції у Віденському політехнічному технікумі; ознайомився з найважливішими металургійними підприємствами Угорщини, Австрії, Чехії та Саксонії. У Парижі відвідував лекції кращих професорів того часу. Вивчав залізорудне виробництво на рудниках Бельгії і металургійне — на заводах в Ельзасі. У 1828 р. Й.-С. С. Здзітовецький виїхав до Геттінгену, де навчався у професора Штромеєра. Оглянувши рудники в Гарці, повернувся до Варшави і почав читати лекції з хімії та металургії у політехнічному училищі, яке передбачалося реорганізувати в інститут. Невдовзі Йосип-Северин Станіславович був запрошений на кафедру металургії Варшавського університету, але його професорська діяльність тривала недовго. Польський визвольний рух 1830–1831 рр. призвів до закриття обох навчальних — університету і політехнічного інституту.

У 1833 р. Й.-С. С. Здзітовецький був призначений викладачем у Люблінську гімназію, але в 1837 р. він знову повернувся до Варшави, де працював у гімназії, а також був членом екзаменаційного комітету. У 1840 р. Й.-С. С. Здзітовецького запрошують викладати хімію і гірничорудну справу у Варшавському училищі. Йосип-Северин Станіславович стежив за успіхами науки й освіти на Заході. Час від часу він з науковою метою здійснював поїздки за кордон. У 1843 р. у Гессені вчений працював у лабораторії професора Ю. Лібіга. Перед призначенням на посаду директора сільськогосподарського інституту побував у закладах Німеччини і Франції для знайомства з матеріальною базою і постановкою викладання в навчальних закладах вищезгаданих країн. У тому ж році Й-С. С. Здзітовецький був призначений директором інституту сільського господарства і лісівництва у Маримонті. В інституті, крім ведення адміністративної роботи, Йосип-Северин Станіславович викладав нову дисципліну, яка лише зароджувалася — агрохімію. У 1857 р. він відвідав сільськогосподарські навчальні заклади в Гогенхеймі, Поппельсдорфі, Хемніце, Бадерслебені. У зв'язку з тим, що кошти, які виділялися державною скарбницею на навчальні заклади, були досить обмежені, його головною турботою як адміністратора було укріплення і розширення матеріальної бази інституту, у тому числі поповнення бібліотеки інституту підручниками і працями вчених.

У 1860 р. Й.-С. С. Здзітовецький вийшов у відставку, але він не припинив наукової діяльності і взяв на себе редагування сільськогосподарських «Річників», головною метою яких було розповсюдження в суспільстві наукових основ землеробства. Для цього ж ним ще раніше було видрукувано декілька оригінальних праць і перекладів. Крім цього, Й.-С. С. Здзітовецький протягом багатьох років вивчав мінеральні багатства Польщі.

ПРЖИСТАНСЬКИЙ СТАНІСЛАВ СТАНІСЛАВОВИЧ

(1820–1887?)

Директор Інституту сільського господарства і лісівництва (1860–1861)

Професор Станіслав Станіславович Пржистанський народився 8 вересня 1820 р. Середню освіту здобув у Варшавському ліцеї і в Щебрешинській гімназії. У 1837 р. вступив на додаткові курси і через рік був направлений до Санкт-Петербургського університету за державний кошт. У 1842 р. після закінчення повного курсу другого відділення філософського факультету (розряд математичних наук) Станіслав Станіславович вийшов з університету зі ступенем кандидата і працював виконувачем обов'язків учителя математики у вищій другій Варшавській гімназії. Із 19 вересня 1847 р. він працював учителем в реальній гімназії, потім педагогічну діяльність продовжив викладачем Варшавського шляхетного інституту (1848). Із 1851 р. він — викладач фізики і хімії у Варшавській художній школі. А 19 вересня 1856 р. йому було доручене тимчасове викладання фізики у Варшавській медико-хірургічній академії.

З 20 травня 1860 р. С. С. Пржистанський — директор Інституту сільського господарства і лісівництва в Маримонті. Але цю посаду він обіймав недовго, оскільки вже 27 грудня 1861 р. був призначений виконувачем обов'язки віце-директора Департаменту народної освіти в урядовій комісії королівства Польського. Від 20 травня 1866 р. С. С. Пржистанський працював ординарним професором на кафедрі фізики, обирався деканом. Прохання про відставку подав 1 серпня 1872 р., але продовжив громадську роботу. Брав участь у виданні «Енциклопедії землеробства» та «Енциклопедії виховання». Помер Станіслав Станіславович Пржистанський у Відні 18 листопада 1887 р.

ОКНІНСЬКИЙ ДОМІНІК

(роки життя невідомі)

Директор Інституту сільського господарства і лісівництва (1861–1862)

Домінік Окнінський був призначений на посаду директора Інституту сільського господарства і лісівництва у 1861 р. Це був час активізації визвольного руху в Польщі. Але, незважаючи на складні умови, Д. Окнінський підтримував навчальний процес на необхідному рівні.

Події тих років відобразилися на долі інституту. Царський уряд, не чекаючи вибуху революції, здійснив ряд запобіжних заходів. Було вирішено «розвантажити» Варшаву від навчальних закладів. Адже в 1830 р. епіцентр революційних подій розміщувався у Варшаві, а найактивнішим елементом визвольного руху була студентська молодь. Інститут сільського господарства і лісівництва перенесли з Маримонту в Пулави (Ново-Олександрію) Люблінської губернії. У зв'язку з цим директору інституту довелося прикласти максимум зусиль, щоб вирішити кадрові і матеріально-технічні проблеми. Учений забезпечив переїзд інституту до Пулав, куди прибули всі викладачі. Були перевезені бібліотека, обладнання і прилади навчальних кабінетів. Завдяки діяльності директора зміцнилася матеріально-технічна база інституту. Для наукових дослідів і практичних занять інституту було передано дослідну ферму Мокрадки, маєтки Конська Воля і Гора Пулавська.

Великим досягненням директора інституту як керівника і організатора навчального процесу було здійснення прийому на перший курс на сільськогосподарське і лісівниче відділення інституту; на інженерні відділення прийому студентів не відбулося. Але повстанський рух 1863 р. у Польщі й активна участь у ньому студентів стали приводом для чергового призупинення занять в інституті майже на сім років.

ЗЕЛІНСЬКИЙ АНТОН АНТОНОВИЧ

(роки життя невідомі)

В. о. директора Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1862–1869)

Доктор астрономії і геодезії, професор Антон Антонович Зелінський здобув ступінь доктора астрономії і геодезії у Санкт-Петербурзькому університеті і був запрошений у 1862 р. на посаду виконувача обов'язків директора Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. До цього з освітньою метою він побував у відрядженні й ознайомився з організацією і проведенням навчального процесу в інститутах Німеччини, Австрії і Бельгії, цікавлячись, в першу чергу, питаннями зрошуваних земель. Це відрядження дозволило А. А. Зелінському ознайомитися з досвідом роботи зарубіжних вищих навчальних закладів і скористатися отриманою інформацією для вдосконалення діяльності Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва.

Антон Антонович читав лекції з геодезії, вів практику і землеробську механіку, завідував геодезичним кабінетом. Професор прагнув якнайповніше донести до слухачів навчальний матеріал, не обмежувався програмними лекціями, давав студентам додаткову інформацію, яка могла б бути їм корисною. Але заняття в інституті тривали недовго. У тому ж 1862 р. інститут було закрито. Антон Антонович виконував фактично функції хоронителя інститутських будівель і майна. Після відкриття інституту в 1969 р. за його ініціативи влітку практичні заняття проводилися в полі, а також були введені різні екскурсії, необхідні для набуття професійних навичок, загального розвитку молодих спеціалістів.

Учений А. А. Зелінський 26 грудня 1875 р. за відмінну службу і добросовісну працю був нагороджений премією і вийшов у відставку. Спадок ученого — ряд цінних наукових праць з геодезії, конструювання сільськогосподарських машин. Ці праці були опубліковані в «Енциклопедії землеробства».

ТЮТЧЕВ ІВАН АРТАМОНОВИЧ

(1834–1893)

Директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1869–1876)

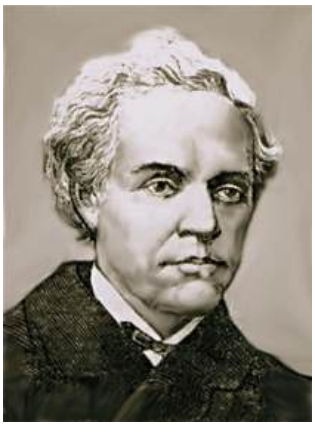

Доктор хімічних наук, професор Іван Артамонович Тютчев народився 2 квітня 1834 р. у м. Тамбові. Із 1852 р. Іван Артамонович навчався на природничому відділенні фізико-математичного факультету Санкт-Петербурзького університету. У 1856 р. йому було присуджено вчений ступінь кандидата природничих наук. У 1858–1859 рр. Іван Артамонович викладав хімію у Санкт-Петербурзькому Костянтинівському кадетському корпусі. У 1862 р. був обраний за конкурсом на посаду екстраординарного професора по кафедрі хімії Київського університету. У 1865 р. він був відряджений за кордон для завершення докторської дисертації на тему: «Про хімічну формулу везувіану», яку науковець блискуче захистив у 1866 р. Учений ступінь доктора хімії було присвоєно в 1867 р., а в стінах рідної альма-матер йому було присвоєно звання ординарного професора.

Із відновленням у 1869 р. навчального процесу в Ново-Олександрійському інституті сільського господарства і лісівництва Іван Артемонович Тютчев був призначений директором цього інституту. Прекрасний лектор і педагог, він умів зацікавити студентів проблемами хімії. Основний напрям праць ученого — органічний синтез, кристалографія та вивчення нафти.

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ

(роки життя невідомі)

Директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1876–1882)

Василь Михайлович Добровольський багато зробив для інституту за роки свого керівництва. Він активно вдосконалював навчальний процес, включаючи розробку і впровадження нових прийомів проведення практичних занять; визначення обсягу викладання і підготовку програм, контролював відвідування лекцій, багато зусиль прикладав для забезпечення навчального процесу необхідною літературою. У 1873 р. Василь Михайлович звернувся до Міністерства з проханням про надання інституту права отримання з-за кордону без попереднього розгляду цензурою, необхідних іноземних книг, креслень, малюнків і періодичних видань, про надання в розпорядження вишу землеробських знарядь, машин і моделей. У 1876 р. В. М. Добровольський був відряджений до Варшави для участі у 5-му з'їзді дослідників природи і лікарів для подальшого впровадження передового досвіду в діяльності інституту.

У 1875/76 навчальному році через недосконалість програми з агрохімії В. М. Добровольський узяв на себе викладання цієї дисципліни у другому півріччі і чудово виконав свої обов'язки. Він ознайомив студентів з основними теоріями живлення рослин, значенням різних хімічних елементів і їх сполук для живлення рослин. Завдяки старанності директора, його педагогічним навичкам, професіоналізму і високій викладацькій майстерності студенти отримали всі необхідні знання з предмету.

Проблемою була відсутність землеробської лабораторії і відсутність практики, що знижувало ефективність навчання... Стурбований цим, учений порушив питання про необхідність проведення практичних занять зі студентами з різних дисциплін. Учена рада підтримала пропозиції, запропоновані директором, і прийняла рішення клопотатися про виділення на ремонт і облаштування хімічної і землеробської лабораторій 6000 руб. зі спеціальних засобів інституту. Було вирішено поповнити кабінети відсутніми приладами для набуття студентами практичних навичок за фахом. У 1876 р. науковець очолив землеробську лабораторію, створену за його ініціативи.

Директор В. М. Добровольський виступив з пропозицією ввести вступні екзамени з основних дисциплін: математики, фізики, російської мови. Учений вважав за можливе приймати до закладу, крім осіб, перерахованих у Статуті інституту, також вихованців вищих навчальних закладів і тих, хто отримав атестати реальних училищ усіх відділень, воєнних гімназій, духовних семінарій та урядових комерційних і землеробських училищ, щоб збільшити кількість абітурієнтів.

Рада інституту після заслуховування доповіді комісії вирішила відкласти остаточне рішення до 1877 р., оскільки в той час директором і вищим начальством перед радою інституту було поставлене питання про «права осіб, які закінчили інститут», тобто про пільги, які матимуть випускники навчального закладу. Зазвичай через рік після отримання свідоцтва про закінчення інституту випускник набував звання агронома або лісівничого.

Учений В. М. Добровольський вважав обов'язковим уведення екзаменів для студентів протягом навчального року. Цей контроль, на його думку, мусив проводитися всіма викладачами. Директор стверджував, що особливу увагу необхідно приділяти першому курсу, оскільки саме першокурсникам досить важко адаптуватися до умов вищого навчального закладу, звикнути до нових для них правил і вимог. Учена рада призначила щомісячні співбесіди з предметів.

Великий внесок Василь Миколайович зробив у розвиток науково-дослідної діяльності інституту, працюючи над виданням «Записки Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва», яке знайомило б громадськість з діяльністю інституту. До змісту «Записок» повинні були входити щорічні звіти про діяльність інсти-

туту, наукові праці викладачів і студентів, звіти про поїздки, екскурсії. Очікувалося, що журнал сприятиме пропаганді сільськогосподарської освіти і справі підготовки майбутніх спеціалістів.

Великою заслугою директора стало облаштування музею зразків природних і перероблених продуктів сільськогосподарської і лісогосподарської промисловості Привісленського краю.

Рада інституту, очолювана Василем Михайловичем, активно переймалася питаннями матеріальної допомоги малозабезпеченим студентам. Але, незважаючи на прагнення директора, питання призначення стипендій, премій і одноразової допомоги вирішені не були. За його поданням попечитель Варшавського округу призначив стипендію у розмірі 50 руб. (стипендія графа Потоцького) для одного малозабезпеченого студента, який був найстараннішим.

Директор В. М. Добровольський зробив значний внесок у розвиток Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва, підготував підґрунтя до подальшого вдосконалення освітнього процесу і наукової діяльності закладу. За заслуги В. М. Добровольський був нагороджений орденом Святої Анни 2-го ступеня, обраний членом розпорядчого комітету з організації лісного з'їзду у Варшаві. За його редакцією вийшов переклад творів Кноппа «Оцінка орної землі», ученому була призначена доплата до жалування у Королівстві Польському.

БАЖАНОВ ОЛЕКСІЙ МИХАЙЛОВИЧ

(1820 ?–1889)

Директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1882–1883)

Народився О. М. Бажанов у 1820-х рр., виходець із духовенства. Початкову освіту здобув у Калузькій семінарії, потім навчався в Гори-Горецькому сільськогосподарському інституті, після закінчення якого з 1851 р. працював викладачем сільського господарства у Московській семінарії, паралельно вивчав сільське господарство. У 1856 р. захистив дисертацію на тему «Про вирощування пшениці з описом сортів, поширених в Росії» і здобув учений ступінь магістра сільського господарства. Протягом 1882-1883 рр. О. М. Бажанов — директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. У цей час він видав працю «Досвід землеробства на основі вільнонайманої праці» (1860–1861). На матеріалах іноземних авторів уклав посібник для семінаристів «Початкові основи ботаніки» (1853). Ученому належать такі праці: «Популярні настанови про догляд за великою рогатою худобою, від народження до зрілості» («Сільське господарство», 1852 р., № 10, 11 та окреме видання 1853 р.), «Що можна запозичити в іноземців у галузі землеробства» (СПб., 1863 р.).

Проблеми розведення свійських тварин досить довго перебували в центрі уваги О. М. Бажанова. Він переклав з німецької мови працю В. Баумейстера «Про розведення, утримання і використання домашніх тварин» (1865–1867 рр.), склав «Керівництво до розведення великої рогатої худоби стосовно до кліматичних і господарських умов Росії» (СПб., 1867 р.).

ЕЙМОНТ ПАВЛО ВІКЕНТІЙОВИЧ

(роки життя невідомі)

Директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1883–1892)

Відомо, що до керівництва Ново-Олександрійським інститутом сільського господарства і лісівництва Павло Вікентійович Еймонт був директором землемірного училища у м. Пскові. 5 березня 1875 р., перший директор Землемірного училища статський

радник Павло Вікентійович Еймонт уклав з купецьким сином Карлом Івановичем Гельдтом контракт, за яким Гельдт до 1 вересня 1876 р. зобов'язувався побудувати для училища кам'яний двоповерховий будинок по вулиці Іванівська на власній землі.

У 1883 р. П. В. Еймонт був призначений директором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. У цей період директор інституту змушений був відстоювати право закладу на існування перед Міністерством народної освіти. Учений повинен був стримувати польських студентів, які теж домагалися закриття інституту, оскільки він був русифікований. Випускники закладу не мали ніяких пільг, у тому числі й права підвищувати кваліфікацію, займатися науковою роботою.

ДОКУЧАЄВ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ

(1846–1903)

В. о. директора Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1892–1895)

Доктор ґрунтознавства і мінералогії, професор Докучаєв Василь Васильович народився 1 березня 1846 р. у с. Мілюкове Сичівського повіту Смоленської губернії у сім'ї сільського священника. Навчався у В'яземському духовному училищі, Смоленської духовної семінарії. Крім церковних дисциплін, у семінарії вивчалися і загальноосвітні. Ці другорядні для семінарії дисципліни В. В. Докучаєв вивчав ґрунтовно: з природничої історії, фізики, алгебри, геометрії він мав лише добрі та відмінні оцінки.

Після закінчення семінарії Василь Васильович у 1867 р. був зарахований у Петербурзький університет на природниче відділення фізико-математичного факультету. Великий вплив на формування наукових інтересів В. В. Докучаєва справили лекції відомих на той час учених Менделєєва, Пузиревського, Стебута. У своїх педагогів він навчався лекторської і педагогічної майстерності. Будучи студентом третього курсу, В. В. Докучаєв на основі власних спостережень під час канікул на Смоленщині написав наукову роботу «Про наносні утворення на річці Качні», яка й дала йому право на отримання диплома першої категорії на підтвердження того, що випускник оволодів методом геологічних досліджень.

Весною 1871 р. Василь Васильович склав кандидатський екзамен, на початку вересня представив кандидатські дослідження і 20 вересня 1871 р. рада університету затвердила постанову про присвоєння йому ученого ступеня кандидата наук. На засіданні відділення мінералогії і геології Петербурзького товариства природодослідників 15 грудня 1871 р. він доповів про геологічні дослідження на р. Качні, привернув до себе увагу як талановитий дослідник і був обраний дійсним членом товариства. Невдовзі йому було запропоновано місце хоронителя геологічного кабінету Петербурзького університету.

Подальші наукові дослідження В. В. Докучаєва пов'язані з вивченням «Наносної формації Смоленської губернії» (1872 р.). У 1873 р. він був обраний дійсним членом Петербурзького мінералогічного товариства, а в 1984 р. — секретарем відділення геології і мінералогії Петербурзького Товариства природодослідників. Він почав читати курс мінералогії і геології у будівельному училищі, яке у 1877 р. було перетворене в Інститут цивільних інженерів.

У зв'язку з політичними подіями в Королівстві Польському Міністерство народної освіти вирішило закрити Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва. Комісію, яка повинна була вирішити долю інституту, очолив В. В. Докучаєв. Він різко виступив проти закриття інституту і був призначений у 1892 р. виконувачем обов'язків директора інституту.

Учений енергійно взявся за реформування закладу. Реформа включала: 1) підвищення уваги до навчального процесу і методів твердого закріплення знань у студентів; 2) ретельну розробку навчальних планів і програм з усіх курсів, які роздавалися студентам у друкованому вигляді; 3) широку і повну постановку лабораторних практикумів з акцентом на індивідуальних заняттях і наданням обладнаного робочого місця студента; 4) продовження весняного семестру влітку за рахунок навчальної практики із загальних та спеціальних дисциплін у природних умовах сільськогосподарських підприємств тощо; 5) проведення планових курсових тривалих екскурсій у різних районах країни; 6) залучення студентів усіх курсів до самостійної творчості й опрацювання наукових тем; 7) нагородження студентів золотими і срібними медалями та похвальними грамотами; 8) ретельну розробку системи виробничої практики для дипломних робіт у добре організованих господарствах, на дослідних станціях і лісництвах тощо; 9) відкритий захист дипломних робіт на здобуття звання ученого агронома і лісівника першої, другої та третьої категорій перед Державною комісією під головуванням ученого, призначеного з іншого навчального закладу; 10) залучення в систему вищої сільськогосподарської освіти кращих наукових і педагогічних кадрів тощо.

Реформи сільськогосподарської освіти, започатковані В. В. Докучаєвим у Ново-Олександрійському інституті сільського господарства і лісівництва, зберігають своє значення і сьогодні. Він був невтомним пропагандистом передової сільськогосподарської науки і організатором дослідних закладів у сільському господарстві.

Учні В. В. Докучаєва залишили свідчення про нього як про педагога. Учений В. І. Вернадський писав, що лекції В. В. Докучаєва відкривали перед студентами новий світ, усі пристрасно, енергійно бралися до наукової роботи. Наукова школа В. В. Докучаєва сформувала багато академіків, професорів, які розвинули його ідеї і здобули славу в галузі вітчизняного ґрунтознавства та екології.

ПОТИЛІЦИН ОЛЕКСІЙ ЛАВРЕНТІЙОВИЧ

(1845–1905)

Директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1895–1900)

Доктор хімічних наук, професор Олексій Лаврентійович Потиліцин народився 16 березня 1845 р. у сім'ї урядника Єнісейського міського полку. Початкову освіту здобув в Іркутському училищі військового відомства, де пізніше працював учителем. У подальшому навчався в Маріїнській гімназії (1865 р.), у Медико-хірургічній академії і Петербурзькому університеті.

Закінчивши Іркутське училище воєнного відомства, О. Л. Потиліцин залишився працювати в ньому вчителем. Вступив до Медико-хірургічної академії, але невдовзі перевівся на фізико-математичний факультет відділення природничих наук Петербурзького університету. Із 1872 р. певний час працював у лабораторії професора Д. І. Менделєєва, а у вересні 1873 р. зайняв посаду лаборанта в Аналітичному відділенні хімічної лабораторії професора Меншуткіна. Для набуття додаткових знань і завершення дисертації Олексій Лаврентійович у листопаді 1876 р. виїхав за кордон до Канн, де слухав лекції у Saint-Claire Deville (Франція). У березні 1877 р. працював у Монцельє, а в кінці 1878 р. повернувся в Росію. Підсумком його наукових досліджень став захист дисертації на тему: «Про способи вимірювання хімічної спорідненості» (1880 р.), за яку здобув звання магістра хімії Петербурзького університету.

Протягом багатьох років О. Л. Потиліцин продовжував співробітництво з професором Д. І. Менделєєвим. Підтвердженням цього є їх спільна подорож у 1880 р. на нафтові копалини Кавказу. Показовим є і той факт, що

у цих наукових дослідженнях брали участь і учні Олексія Лаврентійовича. Це свідчення того, що він був не тільки здібним ученим, але й видатним викладачем, готовим передати свої наукові знання молодим науковцям. Для докладного вивчення складу нафти, грязей з нафтових сопок, родовищ учений здійснював поїздки на Кавказ у 1884 і 1891 рр. Коло наукових інтересів О. Л. Потиліцина змінилося під впливом праці Г. Г. Густавсона «Досвід дослідження реакцій взаємного обміну при відсутності води». Він став прихильником гідратної теорії.

У січні 1881 р. О. Л. Потиліцин був призначений професором кафедри хімії Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. У липні 1883 р. — переведений до імператорського Варшавського університету, де працював на кафедрі загальної хімії до 1895 р. У 1886 р. О. Л. Потиліцин захистив докторську дисертацію на тему: «Значення теплоти утворення солей при реакціях подвійних розкладень». У тому ж році йому було присвоєно звання ординарного професора Варшавського університету.

У вересні 1895 р. О. Л. Потиліцин був призначений директором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. На цій посаді він працював п'ять років до виходу у відставку 1900 р. Спочатку він жив у Варшаві, потім у Петербурзі. Д. І. Менделєєв його називав ученим з юності. Підтвердженням неабиякої цінності досліджень ученого О. Л. Потиліцина є той факт, що в 1904 р. вийшло друком 8-ме видання його праці «Початковий курс хімії».

БЕЛЯЄВ ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ

(1855–1911)

Директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1901–1902)

Володимир Іванович Беляєв народився 14 листопада 1855 р. у родовому маєтку с. Борзецово Коломенського повіту Московської губернії. Із 1865 р. навчався у приватній гімназії Ф. І. Креймана у м. Москві. Незважаючи на те, що його улюбленим предметом у гімназії була історія, Володимир Іванович під впливом статей з психології і фізіології професора Сєченова, які друкувалися в журналі «Вісник Європи», вирішив присвятити себе природничим наукам. У 1874 р. він закінчив гімназію з найвищими оцінками з усіх дисциплін в атестаті. Спочатку він вступив на медичний факультет Московського університету, але невдовзі перейшов на природниче відділення фізико-математичного факультету, який закінчив у 1878 р., здобувши звання кандидата. У січні 1879 р. його залишили при університеті для підготовки до магістерського екзамену. У 1882 р. він був призначений асистентом кафедри морфології і систематики рослин.

У 1884 р. В. І. Беляєв захистив дисертацію на здобуття ступеня магістра на тему: «Про антеридії і антерозоїди у різноспорових плаунових». Тему для дисертації він вибрав готуючись до магістерського екзамену і на основі теоретичних висновків переконався, що наявні із цього питання спостереження є помилкові. Після захисту дисертації В. І. Беляєв виїхав за кордон у Страсбург для продовження наукової роботи, а у вересні того ж року був відкликаний до Варшави, де його призначили доцентом кафедри анатомії і фізіології рослин Варшавського університету. У Варшаві вийшла його книга «Препарати Вермінського», яка була першою працею ботанічної лабораторії Варшавського університету. Усього з ботанічної лабораторії вийшло більше 50-ти повідомлень і праць ученого та його учнів з різних питань морфології, анатомії і фізіології рослин (про вплив світла на проростання спор, про вплив світла на інтенсивність дихання, про рух плазми тощо).

У 1891 р. В. І. Беляєв захистив дисертацію на здобуття ступеня доктора ботаніки в Санкт-Петербурзькому університеті і з цього ж року став ординарним професором. У 1897 р. учений перейшов на кафедру морфології і систематики рослин і став завідувачем Ботанічного саду. Повний список (понад 90) праць В. І. Беляєва наведений у некро-

лозі, складеному професором Вотчалом. Усі роботи були надруковані з 1884 по 1902 рр. З 1885 по 1897 рр. В. І. Беляєв завідував Помологічним садом. Було закладено один із перших у Росії торговий розплідник фірмових дерев, колекції саду поповнилися великою кількістю нових сортів. Успіх роботи був відзначений вищими нагородами на виставках у м. Харкові, Москві, Санкт-Петербурзі (премія імператора) і в Нижньому Новгороді. Для досягнення завдань, які ставились перед Помологічним садом, потрібно було мати при ньому школу садівництва. Питання облаштування школи вирішувалося протягом шести років. Подання кілька разів відхилялися і позитивне рішення було прийнято, коли В. І. Беляєв уже залишав роботу в Помологічному саду (1901 р.). У 1901 р. В. І. Беляєв був призначений директором Інституту сільського господарства і лісівництва у Пулавах (Ново-Олександрії), але невдовзі перейшов на роботу попечителем Київського (1900–1905 рр.), а потім Варшавського округу (1905–1911 рр.). Із призначенням на посаду попечителя для В. І. Беляєва закінчився час його наукової творчості. Помер В. І. Беляєв 16 жовтня 1911 р. у Санкт-Петербурзі.

БУДРІН ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ

(1857–1939)

Директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1902–1905)

Професор Петро Васильович Будрін народився 5 червня 1857 р. у м. Нередва Солікамського повіту Пермської губернії у сім'ї священика. Після здобуття початкової освіти у народній школі П. Будрін навчався у Солікамському духовному училищі і Пермській духовній семінарії. Із 1875 р. навчався у Петербурзькому університеті на відділенні природничих наук фізико-математичного факультету, який закінчив у 1879 р. і був залишений при університеті для підготовки до здобуття професорського звання.

У 1880 р. П. В. Будрін проходив стажування у Воронезькій губернії, у 1881 р. знайомився з великими німецькими і дрібнішими естонсько-латиськими господарствами у Прибалтиці. Восени 1882 р. Петро Васильович був призначений доцентом Ново-Олександрійського інституту. У 1883 р. працював завідувачем дослідної ферми Ново-Олександрійського інституту. У 1886 р. учений був відряджений за кордон: він відвідав Німеччину, Швейцарію, Австрію і Францію для ознайомлення із сільським господарством, організацією дослідних полів і станом вищої сільськогосподарської освіти цих країн. Результати наукових досліджень П. В. Будріна, отримані під час завідування дослідною фермою і в період закордонних відряджень, опубліковані в ряді праць. Із 1888 р. П. В. Будрін — професор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва по кафедрі землеробства. Того ж року Петро Васильович захистив магістерську дисертацію на тему: «Штучні, переважно азотисті добрива».

З іменем П. В. Будріна пов'язана перебудова академічного життя інституту. Система управління стала виборною. Одночасно було вирішено ввести предметну систему викладання, яка дала порівняно з курсовою свободу у виборі студентами занять, допомагала виявляти індивідуальні особливості та схильності студентів.

У 1902 р. Петро Васильович Будрін був призначений директором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва та перебував на цій посаді до 1905 р.

Багаторічна науково-педагогічна й організаційна діяльність професора Будріна новоолександрійського періоду отримала державне визнання. Учений був нагороджений орденами Святого Станіслава II ступеня, Святого Володимира IV ступеня, здобув чин дійсного статського радника.

СКВОРЦОВ ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ

(1848–?)

Директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1905–1908)

Професор Скворцов Олександр Іванович народився в 1848 р. Навчався у Московському сільськогосподарському інституті. У 1891 р. захистив магістерську дисертацію на тему: «Вплив парового транспорту на сільське господарство» (Варшава, 1890 р.).

У 1905 р. був призначений директором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. Він брав активну участь у діяльності закладу і після того, як у 1908 р. залишив посаду директора. Учений був задіяний у роботі Товариства допомоги бідним незаможним студентам Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва, турбуючись про долю тих студентів, які відмінно вступали, але не мали достатніх засобів для навчання.

Учений О. І. Скворцов активно займався науковою діяльністю, яка була присвячена проблемам економіки землеробства. Він автор таких праць: «Нові продукти земельного влаштування селян», «Економічні етюди. Економічні причини голодовок і заходи щодо їх переборення», «Основи політичної економії», «Економічні основи землеробства». Професор О. І. Скворцов як талановитий педагог був одним із засновників «Гуртка любителів природознавства, сільського господарства і лісівництва при Ново-Олександрійському інституті». Саме ідеї видатного економіста лягли в основу теоретико-економічного обґрунтування столипінської аграрної реформи (1906–1917 рр.).

САНОЦЬКИЙ АНТОН СТЕПАНОВИЧ

(1863–?)

Директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1908–1911)

Доктор медичних наук, професор Антон Степанович Саноцький народився у 1863 р. У 1883 р. закінчив медичний факультет Варшавського університету. У 1893 р. призначений професором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва по кафедрі фізіології. У 1908 р. А. С. Саноцький — директор Ново-Олександрійського інституту. На цій посаді перебував до 1911 р.

До числа основних його праць слід віднести такі: «Короткий нарис епідемії злоякісного кору серед дорослих», «Матеріали до питання про регулювання нормального складу крові», «Труды Русского Медицинского общества при Варшавском университете» (1890), «Збудники виділення шлункового соку» (докторська дисертація, СПб., 1892 р.), «Судження про засвоєння протеїнових речовин на основі дослідів штучного перетравлювання харчових засобів за способом Штуцера» та ін.

КАЛУГІН
ІВАН
ІВАНОВИЧ

(1867–?)

Директор
Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1911–1915)

Професор Іван Іванович Калугін народився у 1867 р. Закінчив Московський сільськогосподарський інститут. У 1894 р. був запрошений керівництвом до Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва ад'юнкт-професором по кафедрі загальної зоотехнії.

У 1911 р. І. І. Калугіна призначили директором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. На період його адміністративної діяльності в інституті було здійснено перепідпорядкування закладу з Міністерства народної освіти до Головного управління землевпорядкування і землеробства Міністерства сільського господарства.

Польська громадськість майже повністю ігнорувала Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва. У зв'язку з цим директор і вчена рада інституту неодноразово ставили перед Міністерством народної освіти і Головним управлінням землевпорядкування і землеробства питання про переведення навчального закладу до однієї із центральних губерній Росії. У відповідь щоразу надходили відмови і лише Перша світова війна принесла зміни. Інститут опинився у зоні військових дій і за наказом військового командування був евакуйований до м. Харкова.

Як відомо, ще з 1876 р. залишилося невирішеним важливе питання про спеціальні виплати-допомоги для малозабезпечених студентів. Завдяки постійній увазі директора інституту 8 жовтня 1912 р. було затверджено Статут «Товариства допомоги малозабезпеченим студентам Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва». Фактично товариство почало функціонувати з 22 лютого 1913 р.

Учений І. І. Калугін вів активну наукову діяльність. Найважливіші з його друкованих праць такі: «Силосований корм і його господарське значення», «Основи годування сільськогосподарських ссавців», «Найголовніші моменти в галузі теорії мистецтва скотарства» (Варшава, 1904 р.), «Дослідження сучасного стану свинарства в губерніях Волинській і Подольській», «Штучне виведення курчат» (СПб., 1905 р.). Багато своїх праць І. І. Калугін розміщав у російських і закордонних періодичних виданнях, в «Енциклопедії російського сільського господарства» А. Ф. Деврієна і в російській пресі. Із 1896 р. він був редактором журналу «Записки Ново-Олександрійського інституту».

АЛОВ
ОЛЕКСАНДР
ОЛЕКСІЙОВИЧ

(1874–1939)

Директор
Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1915–1922)

Професор Олександр Олексійович Алов народився у 1874 р. у великій міщанській сім'ї. У студентські роки цікавився філософією, метафізикою, але став інженером-технологом, а пізніше — професором сільськогосподарських машин. Учений О. О. Алов був суспільно активною людиною з великим організаторським потенціалом. Він належив до числа засновників «Товариства допомоги малозабезпеченим студентам Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва» (1912 р.) і був обраний головою ревізійної комісії цього товариства.

Працюючи на посаді професора Ново-Олександрійського інституту, Олександр Олексійович прикладав багато зусиль для відновлення нормального навчального процесу після евакуації інституту з Пулав до Харкова. У 1915 р. О. О. Алов був призначений директором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва в Харкові. Разом з найактивнішими і передовими професорами інституту йому вдалося при вкрай негативних умовах воєнного часу продовжити підготовку сільськогосподарських кадрів, частково відновити деякі колекції,

прилади, придбати нові. Навчальна робота тривала, наукова робота відновилася, але Харківська міська дума не надавала інституту ні необхідних приміщень, ні землі під навчально-дослідне господарство. Інститут на умовах оренди одержав лише приміщення по вулиці Каплунівській, 7, де були розміщені кафедри сільськогосподарського відділення, і по вулиці Губернаторській, 4, де розташувалися кафедри лісного відділення. Навчальний процес проходив в аудиторіях Харківського університету, технологічного і зооветеринарного інститутів.

У 1916–1917 рр. у зв'язку з мобілізацією молодих людей до армії різко скоротився контингент абітурієнтів. Тільки у 1917 р. Тимчасовий уряд дозволив відкрити у відповідь на численні прохання керівництва інституту вищі жіночі сільськогосподарські курси за зразком Стебутовських. Професор О. О. Алов очолив спеціальну комісію для розробки Положення про вищі жіночі сільськогосподарські курси. Рішенням комісаріату народної освіти УСРР у 1921 р. був обраний новий склад ради інституту, а його головою був призначений О. О. Алов.

Нове керівництво енергійно взялося за організацію навчального процесу. У зв'язку з потребами відновлення народного господарства країни та, перш за все, сільськогосподарського виробництва, інститут набув права безлімітного постачання, було оголошено збільшений прийом студентів.

Звільнений у 1922 р. від виконання обов'язків директора інституту професор О. О. Алов продовжував активну професійну і наукову діяльність. У 1928 р. він приклав багато зусиль для створення в інституті науково-дослідної кафедри сільськогосподарського машинобудування. Із цього приводу на засіданні правління ХСП він виступив з доповідною запискою про необхідність створення у виші такої кафедри, висловивши думку про те, що наявна на базі інституту ферма не задовольняє вимог навчального процесу і може бути придатна лише для лабораторних робіт. Учений стверджував, що для того, щоб навчити студентів вести господарство, було необхідно мати радгосп для проведення практичних робіт, про створення якого правління інституту почало клопотатися перед наркомом. Для прискореної підготовки сільськогосподарських кадрів з власної ініціативи О. О. Алов у 1929 р. почав викладати на шестимісячних курсах агрономів-механізаторів. Слухачами курсів була сільська молодь. Крім того, О. О. Алов був деканом інженерно-агрономічного факультету і виконував обов'язки помічника директора новоствореного ХІМЕСГУ, вів активну роботу з розбудови цих навчальних закладів.

ПОПОВ С. П.

(роки життя невідомі)

Директор
Харківського інституту сільського господарства і лісівництва (1923)

Матеріалів про життя і діяльність С. П. Попова знайти не вдалося.

КАСЬЯНЕНКО ІВАН ІВАНОВИЧ

(1896–1938)

Директор
Харківського інституту сільського господарства і лісівництва (1924-1925)

Іван Іванович Касьяненко народився в 1896 р. в с. Черемушне Валківського повіту Харківської губернії в селянській сім'ї.

У 1915–1918 рр. служив рядовим у царській армії, у 1918–1919 рр. виконував обов'язки діловода у Валківському воєнному комісаріаті. У 20-х рр. прибув до Харкова, де його прийняли на роботу в органи сільгоспуправління.

У 1924 р. Іван Іванович очолив Харківський СГІ і активно взявся до роботи. Він приділяв велику увагу створенню навчальних лабораторій, реорганізації навчального процесу, практичній підготовці спеціалістів. Будь-хто — професор чи студент — міг прийти до нього на прийом для вирішення своїх проблем. Але в колективі закладу виник конфлікт між старою професурою і допоміжним обслуговим персоналом, між викладачами і студентами з приводу лекцій і форм викладання. Директор через відсутність відповідних знань не зміг його вирішити. Це підривало авторитет керівника, негативно відбивалося на роботі навчального

закладу. У 1925 р. він змушений був залишити посаду.

У березні 1938 р. І. І. Касьяненко був заарештований за підозрою в причетності до контрреволюційного білогвардійського підпілля. Його справу було заслухано 11 травня 1938 р. і прийнято постанову про вищу міру покарання — розстріл з повною конфіскацією майна. Вирок було виконано 5 червня 1938 р. У 1958 р. розпочали перегляд справи. Постановою президії Харківського обласного суду від 13 березня 1959 р. справу щодо звинувачення І. І. Касьяненка було припинено за відсутністю складу злочину.

СУРОЖ ЙОСИП ГНАТОВИЧ

(роки життя невідомі)

Директор Харківського інституту сільського господарства і лісівництва (1925)

Професор Йосип Гнатович Сурож працював в інституті з 1903 р. Посаду директора обіймав лише кілька місяців 1925 р. Незважаючи на короткочасне керування, Й. Г. Сурож зробив свій внесок у розвиток закладу. За його наполегливим поданням 1 квітня 1925 р. колегія Наркомпросу УРСР прийняла постанову про введення в інституті чіткої штатної системи. Згідно з документом установлювалась стабільна заробітна плата для професорсько-викладацького складу, що сприяло зацікавленості викладачів у підвищенні якості викладання і вдосконаленні навчальних планів. Штатна система створювала сприятливі умови для проведення наукових досліджень, оскільки давала матеріальні гарантії тим співробітникам, які проводили активну наукову роботу.

З 1925 р. в Харківському СГІ почав видаватися науковий збірник «Вісті ХСГІ», навчально-дослідне господарство інституту було визнане зразковим. У науково-дослідній роботі інституту дослідження Й. Г. Сурожа з лісівництва та агролісомеліорації зайняли чільне місце. Інститут надавав велику шефську допомогу селянам Харківщини. З 1924/25 навчального року розпочалися поїздки викладачів і студентів на село, щоб підтримати найбідніших селян, роз'яснити державну політику стосовно села і впровадження наукових методів господарювання.

Йосип Гнатович Сурож був звільнений з посади директора 27 листопада 1926 р. за власним бажанням, у 30-ті роки репресований і про його подальшу долю дізнатися не вдалося.

КЛУННИЙ ГРИГОРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

(1885–1937)

Директор Харківського інституту сільського господарства і лісівництва (1925–1929)

Григорій Михайлович Клунний народився у 1885 р. у м. Зіньків Полтавської губернії. Сім'я Клунного переселилася в Тульську губернію. Закінчив приходську школу, а під час революції 1905–1907 рр. був виключений із середньої школи за революційну діяльність. Переїхав на Полтавщину, але в 1907 р. був заарештований і ув'язнений. Після звільнення переїхав на Полтавщину. Із 1912 р. Г. М. Клунний навчався у Московському сільськогосподарському інституті, але навчання не закінчив. За ідеологічними позиціями він був есером і після заснування у 1917 р. Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) повернувся на Полтавщину, відновив діяльність Зінківської повітової організації УПСР. У 1917 р. працював інструктором з організації сільськогосподарських колективів у Міністерстві землеробства УНР, комісаром і членом колегії міністерства. Після перемоги більшовиків втік із Полтавщини і повернувся лише у квітні 1918 р. Був заарештований і держава Скоропадського тримала його у в'язниці з квітня по жовтень 1918 р.

У 1919 р. Г. М. Клунний обирався до складу ЦК УКП (боротьбистів). ЦВК УСРР включив його до складу комісії з розробки земельного закону. У 1920 р. був переведений у члени компартії, обіймав різні посади у Наркоматі земельних справ (Наркомземі) УСРР.

З 1925 р. Григорій Михайлович був членом правління і директором ХСГІ. У 1929 р. він звільнився з посади директора ХСГІ у зв'язку з переходом на іншу роботу. Працював завідувачем відділу сировини НДІ каучуків і каучуконосів. У 1934 р. виїхав до Москви. Працював на фабриці «Агропособие» керівником відділу збору насіння, а 30 травня 1937 р. був заарештований і перевезений до Києва. Якихось звинувачень Г. М. Клунному пред'явлено не було, за винятком знайомства з групою осіб, звинувачених у контрреволюційній діяльності. На суді винним себе не визнав. Постановою судової трійки при Київському облуправлінні НКВС був засуджений до розстрілу і вирок було виконано. Ухвалою військового трибуналу Київського військового округу від 5 лютого 1957 р. Г. М. Клунний був реабілітований за відсутності складу злочину.

Учений Г. М. Клунний був автором праць: «До питання про земельну політику на Україні» (1921), «Раз та гаразд. Про новий землеустрій» (1923), «У боротьбі за селянство», «Земельне законодавство контрреволюційних урядів за час революції на Україні». Державний науково-методичний комітет Наркому УСРР останню його працю рекомендував як підручник для сільськогосподарських ВНЗ, сільських бібліотек, профшкіл, радпартшкіл.

КЛЕЦЬКИЙ ЛЕВ МИХАЙЛОВИЧ

(1903–1989)

Директор Харківського інституту сільського господарства і лісівництва (1929–1930)

Завідувач кафедри економіки та організації сільського господарства ХСГІ (1928–1959 рр.), доктор економічних наук (1957 р.), професор (з 1930 р.), член-кореспондент ВАСГНІЛ (1966 р.), академік-секретар відділу економіки та організації сільського господарства, член Президії УАСГН (1952–1959 рр.), член Міжнародної асоціації економістів сільського господарства.

Наукові дослідження вченого присвячені питанням економіки та організації сільського господарства, проблемам рентабельності і госпрозрахунку в колгоспах і радгоспах, системі ведення та організації спеціалізованих господарств, удосконаленню організації оплати праці. Обґрунтував доцільність рів-

номірного розміщення переробної промисловості по території України та наближення її до джерел сировини. Опублікував понад 200 наукових праць.

Учений Л. М. Клецький — автор першого в країні підручника «Економіка соціалістичного сільського господарства». Один із фундаторів вищої економічної освіти у сфері аграрної економіки, оскільки саме з його безпосередньою участю був створений перший в Україні в системі сільськогосподарських ВНЗ економічний факультет. Слід зазначити, що Л. М. Клецький був послідовним прибічником концептуального підходу, згідно з яким підготовка фахівців економічного профілю для потреб сільськогосподарського виробництва є однією з провідних складових загальної системи підготовки фахівців для потреб галузі, а тому повинна органічно поєднувати набуття знань і умінь як економічного (в тому числі з економічної теорії), так і технологічного спрямування. Досконале володіння предметом забезпечувало абсолютну логічність і послідовність висвітлення матеріалу з економіки сільського господарства, а для студентів — можливість створювати такі конспекти, які б забезпечували глибоке оволодіння програмою курсу.

Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, «Знак Пошани», медалями СРСР і УРСР.

ХОДАК Є. В.

(роки життя невідомі)

Директор
Харківського інституту
зернового господарства (1930–1932)

Матеріалів про життя і діяльність не знайдено.

МЕДВЕДЬ
ЯКІВ
НИКИФОРОВИЧ

(роки життя невідомі)

Директор
Харківського інституту
зернового господарства (1932)

Яків Никифорович Медведь — агроном за спеціальністю. Закінчив Харківський СГІ. На посаді директора Харківського інституту зернового господарства перебував дуже короткий час. Іншої інформації знайти не вдалося.

В архіві Президента Російської Федерації зберігається довідка про те, що Я. Н. Медведь був засуджений воєнною колегією Верховного Суду СРСР за першою категорією, що означало вищу міру покарання — розстріл. Вирок було винесено 21 жовтня 1937 р.

ЗАПАРА ПЕТРО ІВАНОВИЧ

(роки життя невідомі)

Директор Харківського інституту зернового господарства (1932)

Петро Іванович Запара за соціальним походженням селянин. На початку 1920-х рр. навчався на роббфаці ХСГІ, закінчив організаційний факультет ХСГІ. У 1929 р. був призначений деканом роббфаку. У 1928–1929 рр. входив до складу правління інституту. Одночасно навчався в аспірантурі на кафедрі ґрунтознавства, але дисертації не захистив.

У 1932 р. П. І. Запара був призначений директором інституту. В цей час в інституті сталися серйозні структурні зміни. У 1930 р. відбулося його розукрупнення, але практика показала хибність цього заходу і з 1932 р. стали створювати і приєднувати до інституту нові факультети: агроекономічний, захисту рослин (1933 р.), заочне відділення. Незважаючи на об'єктивні труднощі, П. І. Запарі вдалося втримати високий рівень інституту порівняно з іншими сільськогосподарськими закладами країни. Директор ініціював постійний пошук нових форм підвищення якості навчання студентів. У 1932 р. були переглянуті навчальні програми: знову вводилися залікові сесії, встановлювався порядок підготовки і захисту дипломних робіт і проектів, а також вступні іспити для абітурієнтів; відбувся перший випуск інженерно-економічного факультету.

На посаді директора Харківського інституту зернового господарства П.І. Запара перебував кілька місяців 1932 р. Пізніше він був репресований. Інших даних знайти не вдалося.

БАРАБАШ МИКОЛА АНДРІЙОВИЧ

(1895–1937)

Директор Харківського інституту зернового господарства (1932–1934)

Микола Андрійович Барабаш народився 1895 р. у с. Михайлівка нині Кіровоградської області. Був учасником Першої світової і, можливо, громадянської війни. На фронтах втратив руку. Навчався на роббфаці ХСГІ, у 1924–1929 рр. закінчив організаційний факультет Харківського сільськогосподарського інституту.

Миколі Андрійовичу довелося виконувати обов'язки директора інституту в досить складних умовах реорганізації закладу після розукрупнення в 1930 р. За його директорства в інституті розгортав свою роботу факультет заочної освіти, факультет захисту рослин. Щоб ввести навчальний процес у нормальне русло, потрібно було поповнити заклад кваліфікованими викладачами, розробити навчальні програми для новостворених факультетів, організувати наукову і навчально-методичну роботу.

Учений М. А. Барабаш перебував на посаді директора інституту до 1934 р. Пізніше він був репресований. В архіві Президента Російської Федерації є коротка довідка про те, що Микола Андрійович був засуджений воєнною колегією Верховного Суду СРСР за першою категорією і розстріляний 31 липня 1937 р.

СОБКО П. Є.

(роки життя невідомі)

Директор Харківського сільськогосподарського інституту (1934–1937)

Матеріалів про життя і діяльність П. Є. Собка знайти не вдалося.

ДМИТРЕНКО ПАВЛО ТИМОФІЙОВИЧ

(1904–?)

Директор Харківського сільськогосподарського інституту (1937–1944)

Павло Тимофійович Дмитренко народився 14 січня 1904 р. у с. Ставище Київської губернії в селянській сім'ї. У 1921–1923 рр. навчався у Ставищенській сільськогосподарській профшколі, по закінченні якої працював лісничим. У 1924-1925 рр. Павло Тимофійович був інструктором окрземлеуправління м. Білої Церкви. У 1925 р. навчався на тримісячних курсах пропагандистів у Києві. Із 1926 р. обіймав посаду завідувача відділом політпросвіти РКЛСМУ в Узині Київської губернії. З 1 лютого по 1 жовтня 1925 р. працював секретарем райкому в с. Великополовецьке Узинського повіту. У 1928–1930 рр. П. Т. Дмитренко навчався у Білоцерківському сільськогосподарському інституті. У 1932 р. закінчив Київський агроінженерний інститут цукрової промисловості, одержавши спеціальність агроном-інженер. Працював директором цукрорадгоспу у м. Ольховець Київської області. У 1932–1933 рр. відбував строкову службу в артилерійському полку 24-ї стрілецької дивізії в м. Вінниці.

У 1936-1937 рр. Павло Тимофійович був секретарем парткому Харківського сільськогосподарського інституту. У 1937 р. закінчив аспірантуру УкрНДІ економіки сільського господарства у м. Харкові і з 21 листопада того ж року очолив Харківський сільськогосподарський інститут. У квітні 1941 р. Павло Тимофійович отримав орден Трудового Червоного Прапора, яким було нагороджено заклад. Інститут евакуювали до Узбекистану, а після повернення з евакуації до м. Харкова 21 червня 1944 р. П. Т. Дмитренко був звільнений з посади директора за власним бажанням.

СОКОЛОВСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ НИКАНОРОВИЧ

(1884–1959)

Директор Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва (1944–1959)

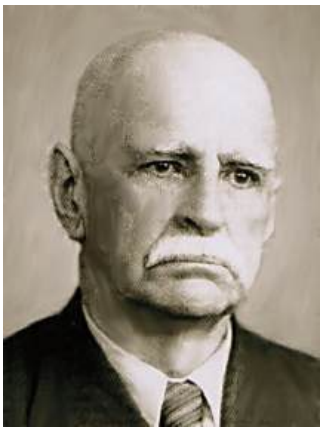

О. Н. Соколовський народився 14 (1) березня 1884 р. в містечку Велика Бурімка Золотоніського повіту Полтавської губернії в сім'ї священика.

Як випускник Київського університету імені Св. Володимира О. Н. Соколовський був рекомендований вченою радою для підготовки до викладацької роботи. У 1908 р. вступив на сільськогосподарське відділення Московського сільськогосподарського інституту.

У період з 1922 по 1924 рр. учений був професором і завідувачем кафедри ґрунтознавства і бонітування ґрунтів Московського межового інституту, де читав курс «Ґрунтознавство і бонітування ґрунтів». Із січня 1926 по жовтень 1927 рр. О. Н. Соколовський очолював сільськогосподарський науковий комітет при НКЗ УРСР. Із 1924 по 1931 рр. — завідувач кафедри ґрунтознавства ХСГІ. На основі кафедри 1 липня 1931 р. був організований Український інститут ґрунтознавства, який він очолив.

У 1929 р. О. Н. Соколовський — дійсний член Академії наук УРСР. — Один із співзасновників у 1930 р. Всесоюзної академії сільськогосподарських наук (ВАСГН, пізніше ВАСГНІЛ) та її дійсний академік, у 1931–1935 рр. — президент Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (ВУАСГН). Учений удостоєний звання заслуженого діяча науки УРСР (1945 р.). Обирався членом Міжнародної асоціації ґрунтознавців, віцепрезидентом Міжнародної комісії з фізики ґрунтів, був одним із засновників Радянського товариства ґрунтознавців.

З 1931 по 1956 рр. (з перервою у 1938–1945 рр., пов'язаною з політичними «чистками» під час репресій і Великою Вітчизняною

війною) при кафедрі ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту під керівництвом академіка О. Н. Соколовського функціонувала лабораторія хімії ґрунтів Наркомзему УРСР (після Великої Вітчизняної війни — лабораторія ґрунтознавства АН УРСР). За ініціативою вченого 19 травня 1956 р. на базі лабораторії ґрунтознавства АН УРСР і біологічних відділів Кримського філіалу АН УРСР був організований Український науково-дослідний інститут ґрунтознавства.

Академік О. Н. Соколовський — один із засновників агрономічного ґрунтознавства в Україні. Основні напрями досліджень ученого: проблеми агрономічного ґрунтознавства, колоїдно-хімічної теорії ґрунтів, структури ґрунтів, їх фізики, класифікації, картографування, педогалохімізму, хімічної меліорації й обробітку. Крім того, О. Н. Соколовський розробив і обґрунтував кількісні показники використання хімічних меліорантів, розглянув колоїдний комплекс як живу «плоть» ґрунтотворного процесу. Вчений увів у науку коефіцієнт насиченості кальцієм як міру потреби ґрунтів у меліорації. Науковець сформулював поняття «активний» і «пасивний» мул і запропонував методику виділення його з ґрунту, створив нову галузь науки — колоїдно-хімічну технологію ґрунтів, яка стала новим словом у розвитку ґрунтознавства та геотехніки. Крім того, вчений розробив метод осолонцювання, який і сьогодні використовується у створенні очисних споруд на підприємствах, проектуванні сховищ для будь-яких агресивних сполук. Олексій Никанорович — автор понад 200 наукових робіт.

Під керівництвом О. Н. Соколовського було виконано значну роботу із систематизації, опрацювання та переробки всього матеріалу щодо характеристики ґрунтового покриву УРСР для створення карт ґрунтів нового типу, зокрема оглядової ґрунтової карти України у масштабі 1 : 1 000 000 (1935 р.), яка відрізнялася цілісністю та насиченістю агрономічними показниками, що надало їй значної господарської цінності. Згодом карта стала основою для наступної ґрунтової карти УРСР, виданої у 1957 р. у масштабі 1 : 750 000.

Учений є засновником Харківської, або Української школи ґрунтознавців, яка дала життя школам багатьох його учнів: О. М. Грінченка, Г. С. Гриня, М. К. Крупського, О. М. Можейка, С. С. Соболєва, М. І. Лактіонова, С. Т. Вознюка, Д. Г. Тихоненка, Б. С. Носка, М. К. Шикули, В. І. Канівця, В. В. Медведєва, Р. С. Трускавецького, В. Д. Мухи.

Олексій Никанорович відзначений великою кількістю орденів і медалей, зокрема орденом Трудового Червоного Прапора, а також Почесною грамотою Верховної Ради республіки.

ГРІНЧЕНКО ОЛЕКСАНДР МАРКОВИЧ

(1904–1998)

Директор Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва (1959–1969)

Заслужений діяч науки УРСР, доктор сільськогосподарських наук, професор Олександр Маркович Грінченко народився 10 червня 1904 р. в с. Довгенькому Тальнівського району Черкаської області в селянській родині.

Трудовий шлях О. І. Грінченко розпочав після закінчення Уманського сільськогосподарського інституту (1926 р.) на Уманській сільськогосподарській дослідній станції спочатку науковим співробітником, а потім завідувачем агрохімічної лабораторії станції (1926–1928 рр.) під керівництвом академіка О. І. Душечкіна. У 1929 р. О. М. Грінченко перейшов на роботу до Харківського сільськогосподарського інституту, де працював на посаді завідувача лабораторією при кафедрі ґрунтознавства, яку очолював академік О. Н. Соколовський. У квітні того ж року він зарахований аспірантом кафедри ґрунтознавства ХСГІ. Після успішного закінчення аспірантури (1931 р.) Олександр Маркович включився в педагогічну роботу кафедри, брав участь у її науково-дослідній роботі, в експедиціях з агроінвентаризації ґрунтів України. Паралельно з педагогічною робо-

тою під керівництвом академіка О. Н. Соколовського він організовував і проводив велику науково-дослідну роботу з розробки теоретичних і практичних заходів з хімічної меліорації солонцевих ґрунтів України.

У 1955 р. О. М. Грінченко захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему: «Окультурення солонцевих ґрунтів Середнього Придніпров'я». У 1957 р. йому присвоєно вчене звання професора. У червні 1959 р. О. М. Грінченко був призначений ректором Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва. Цю посаду він обіймав 10 років. Під його керівництвом інститут досяг значних успіхів у навчальній і науковій роботі, в розвитку матеріальної бази. Одночасно Олександр Маркович очолював кафедру ґрунтознавства, а в Українському НДІ імені О. Н. Соколовського працював завідувачем лабораторії родючості ґрунтів (за сумісництвом).

Наукова діяльність О. М. Грінченка була спрямована на розробку заходів з відтворення природно-економічної родючості ґрунтів як основи продуктивності земель. Вивчення культурного ґрунтотворного процесу при інтенсивному сільськогосподарському використанні ґрунтів стало фундаментом для розвитку нового біогеохімічного напрямку в агрономічному ґрунтознавстві. Незважаючи на постійну зайнятість на посаді ректора, Олександр Маркович продовжував свою педагогічну діяльність. Він незмінно читав курс «Ґрунтознавство». Свої знамениті лекції завжди розпочинав з історії науки, в якій чітко розставляв власні акценти.

Професор О. М. Грінченко виховав плеяду науково-педагогічних кадрів. Під його керівництвом захищено 5 докторських і 34 кандидатських дисертації. Його перу належить понад 160 наукових та навчально-методичних робіт, у тому числі 3 монографії, навчальний посібник, лекції з питань ґрунтознавства й агрохімії. Значною була громадська діяльність О. М. Грінченка. Він обирався депутатом Харківської обласної ради депутатів трудящих, був головою Українського республіканського товариства ґрунтознавців. Плідна педагогічна та наукова діяльність О. М. Грінченка відзначена рядом державних і галузевих нагород: орденами Леніна і «Знак Пошани», медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», п'ятьма медалями ВДНГ. У 1964 р. йому присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки Української РСР.

НАУМОВ ГЕРМАН ФЕДОРОВИЧ

(1927–1997)

Ректор Харківського державного аграрного університету імені В. В. Докучаєва (1969–1993)

Відомий учений, професор, академік Міжнародної академії наук вищої школи, вихователь молодих науковців, учень академіка В. Я. Юр'єва Герман Федорович Наумов народився 9 листопада 1927 р. в м. Муромі Володимирської області. У 1945 р. вступив до Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва, закінчив навчання з відзнакою в 1950 р., одержавши спеціальність ученого агронома-селекціонера. Після навчання в аспірантурі Харківського сільськогосподарського інституту в 1954 р. під керівництвом академіка В. Я. Юр'єва успішно захистив дисертацію, здобувши вчений ступінь кандидата сільськогосподарських наук. У 1958–1959 рр. стажувався в Англії на Ротамстедській дослідній станції та в Кембріджському інституті селекції рослин, вільно володів кількома мовами.

Уся трудова діяльність Г. Ф. Наумова пов'язана з Харківським сільськогосподарським інститутом, у якому він пройшов шлях від асистента кафедри рослинництва, якою керував академік М. М. Кулєшов, до професора, завідувача кафедри генетики, селекції та насінництва, а в 1969 р. очолив інститут і майже чверть століття (до 1993 р.) був ректором. Україна стала йому другою батьківщиною, саме тут розвивався його талант педагога, організатора і вихователя молоді. За роки ректорства Г. Ф. Наумова була збудована нова навчально-виробнича база

університету в передмісті Харкова, університетське містечко.

Багато уваги вчений приділяв удосконаленню навчального процесу, широкому використанню технічних засобів навчання, підготовці і вихованню кадрів. З ініціативи Г. Ф. Наумова було створено дослідно-конструкторське бюро з виробництва технічних засобів навчання, яке обслуговувало й інші сільськогосподарські виші, а також виробляло нові навчальні засоби для Центру підготовки космонавтів. Значно розвинулися і міжнародні зв'язки, агроуніверситет здобув міжнародне визнання, багато його випускників роз'їхалися на роботу в різні країни світу. Людина високої ерудиції та широких поглядів, Г. Ф. Наумов приділяв велику увагу підготовці молодих науково-педагогічних кадрів. Підготував 12 кандидатів наук, у тому числі й для зарубіжних країн. У 1994 р. науковцю було присвоєно почесне звання академіка Міжнародної академії наук вищої школи. Він опублікував 220 наукових праць, одержав 15 авторських свідоцтв і патентів. Учений відомий, перш за все, як провідний дослідник у галузі алелопатії, азотфіксації, який зробив значний внесок у розробку теоретичних і практичних питань алелопатичних відносин проростаючого насіння, симбіотичної і асоціативної азотфіксації в ризосфері сільськогосподарських культур.

Ректор Г. Ф. Наумов активно займався громадською роботою — упродовж багатьох років був головою Харківського обласного товариства «Знання», членом правління товариства «Знання» України, членом бюро Північно-східного центру Академії наук України; його було обрано віце-президентом Міжнародної асоціації сільськогосподарських ВНЗ «Агровуз», членом ради Будинку вчених м. Харкова. За свою багатогранну, плодотворну діяльність Г. Ф. Наумов був нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора (1971, 1974 рр.), орденом «Знак Пошани», медаллю «За трудову доблесть».

ЛАКТІОНОВ МИКОЛА ІЛЛІЧ

(1926–2007)

Ректор Харківського державного аграрного університету імені В. В. Докучаєва (1993–1996)

Відомий учений-ґрунтознавець, доктор сільськогосподарських наук, професор Микола Ілліч Лактіонов народився 27 листопада 1926 р. в с. Якимівка Запорізької області. Після закінчення Липкуватівського сільськогосподарського технікуму в 1949 р. був направлений на навчання до Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва, який закінчив у 1954 р. Рішенням ради був рекомендований до аспірантури при лабораторії ґрунтознавства АН УРСР, де навчався до 1957 р. У 1957–1959 рр. завідував лабораторією масових аналізів ґрунтів Українського НДІ.

Із 1959 р. працював на кафедрі ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту на посадах асистента, доцента, професора, завідувача кафедри. У 1962–1967 рр. виконував обов'язки декана і проректора відділення заочної освіти. У 1967–1993 рр. — проректор університету з навчальної роботи, а в 1993–1996 рр. — ректор Харківського державного аграрного університету імені В. В. Докучаєва.

У 1962 р. Микола Ілліч захистив кандидатську дисертацію на тему: «Колоїдно-хімічні дослідження гумусу ґрунтів як полідисперсної системи», у 1973 р. — докторську на тему: «Закономірності трансформації органічних колоїдів у чорноземах при їх сільськогосподарському використанні». Звання професора йому присвоєно у 1979 р. Наукові інтереси вже на початку діяльності були спрямовані

на глибоке вивчення особливостей органічної частини ґрунту з агрономічних позицій. У подальших роботах йому вдалося не лише розвинути вчення О. Н. Соколовського, але й створити власну школу дослідників гумусу ґрунтів як основної визначальної характеристики їхнього генезису і трансформації в умовах сільськогосподарського використання.

Ученим здійснено такі розробки: методика фракціювання активного гумусу за допомогою паперової хроматології; класифікація гумусових речовин як полідисперсної системи; положення про невідоме досі в ґрунтознавстві явище незворотної взаємодії негативно заряджених сольових форм гумусових речовин з негативно зарядженими мінеральними часточками ґрунту; положення про мінливість адсорбційних гумусових речовин у кислотній та сольовій формах; положення про реакційну здатність гумусу в орних ґрунтах як показник ступеня їхньої окультуреності і про причини диференціації орного шару ґрунтів за біологічною активністю і родючістю; нове розуміння поняття про гумати й гумінові кислоти, про «будову» ґрунтового колоїдного вбирного комплексу, про роль мінеральних та органічних колоїдів у вбирній здатності ґрунтів, про будову міцел гумусу як представника класу колоїдних поверхнево-активних речовин, про теорію та практику електролітної коагуляції ґрунтових колоїдів, про триєдину роль обмінного калію в ґрунтах. Професор М. І. Лактіонов незмінно протягом багатьох років читав навчальний курс «Агрономічне ґрунтознавство» студентам факультету агрохімії та ґрунтознавства. Його перу належить понад 130 наукових праць. З них — 10 навчальних посібників з агрогрунтознавства, 2 монографії, 13 лекцій, тлумачні словники українською і російською мовами. Під його керівництвом захистили дисертації 14 здобувачів, із них 7 — із далекого зарубіжжя.

Вагомий внесок Микола Ілліч зробив у створення нової навчальної бази університету, комплексу технічних засобів навчання, в організацію вдосконалення навчального процесу, проведення реформи вищої школи. Педагогічну і наукову діяльність професора М. І. Лактіонова відзначено державними нагородами — орденом «Знак пошани» та медалями.

ЄВТУШЕНКО МИКОЛА ДМИТРОВИЧ

(нар. 1947 року)

Ректор Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва (1996–2007)

Кандидат біологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України Євтушенко Микола Дмитрович народився 20 грудня 1947 р. в с. Беєві Липоводолинського району Сумської області в селянській родині. У 1969–1974 рр. навчався на факультеті захисту рослин Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва і одержав диплом з відзнакою за фахом учений агроном із захисту рослин. Відтоді його біографія нерозривно пов'язана із цим вишем. Педагогічне сходження М. Д. Євтушенко розпочав з асистента, доцента кафедри зоології та ентомології, декана по роботі з іноземними студентами, помічника проректора з навчально-виховної роботи, проректора з навчальної роботи. У 1996–2007 рр. обіймав посаду ректора. У 2000 р. М. Д. Євтушенку присвоєно звання професора.

У 1979 р. М. Д. Євтушенко захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук, присвячену шкідникам плодів яблуні. Учений працює над докторською дисертацією з розробки пріоритетного напрямку захисту рослин — закономірності багаторічної динаміки популяцій і критеріїв прогнозу масового розмноження

основних шкідників яблуні та зміною видового складу ентомофауни залежно від віку плодових дерев та пестицидного навантаження.

Останні 17 років наукової діяльності професора М. Д. Євтушенка пов'язані з дослідженнями історії вивчення комах яблуневих садів, аналізом зміни їх видового складу, трофічних зв'язків у консорції яблуні, особливостей екології і розповсюдження масових видів комах яблуневого саду, сезонної динаміки чисельності і сукцесійних змін в ентомокомплексі яблуневого саду. Паралельно протягом двох років під його керівництвом ведуться дослідження видового складу шкідників озимого та ярого ріпака. Є автором близько 120 наукових праць та співавтором підручників і навчальних посібників, у тому числі й виданих з грифом Мінагрополітики. Учений М. Д. Євтушенко готує аспірантів, він — член спецради, головний редактор видання «Вісник ХНАУ», яке відкрило нову серію «Біологія», член редколегії журналу «Известия Харьковского энтомологического общества», голова Харківського відділення Українського ентомологічного товариства.

У 1986–1989 рр. М. Д. Євтушенко був відряджений до Камбоджі. У Пномпенському інституті сільського господарства працював завідувачем кафедри агрономії, деканом агрономічного і лісового факультету. Під його керівництвом захищено дев'ять магістерських робіт камбоджійськими випускниками.

На посаді ректора М. Д. Євтушенко дбав про поліпшення матеріально-технічної бази університету, оновлення підручників і навчальних посібників, переведення навчального процесу на державну мову, забезпечення ефективної роботи аспірантури та підготовку кадрів вищої кваліфікації. За цей період ученими університету було видано 154 підручники і навчальні посібники, 78 з яких з грифом Мінагрополітики або Міністерства освіти і науки, завершено створення експозиції музею історії університету, розроблено логотип ХНАУ імені В. В. Докучаєва, який тепер є головним символом університету, виготовлено нагрудний знак «Випускник університету». На базі університету створено навчально-науково-виробничий комплекс, відкриті чотири нові спеціальності і дев'ять спеціалізацій і три факультети, відкрито спеціалізовану вчену раду для захисту докторських дисертацій, докторантуру з двох спеціальностей, створено Інститут післядипломної освіти, Науково-дослідний інститут фітосанітарного моніторингу. До складу комплексу ввійшли 4 провідних НДІ України, 15 коледжів і технікумів. На базі НДІ і передових господарств створено більше 30 філій кафедр на виробництві, а на дослідному полі — овочеву сівозміну на краплинному зрошенні.

Ректор М. Д. Євтушенко нагороджений медаллю Верховної Ради України «Десять років незалежності України», трудовими відзнаками Мінагрополітики України «Знак Пошани», «Відмінник аграрної освіти» II і III ступенів.

БУЛИГІН СЕРГІЙ ЮРІЙОВИЧ

(нар. 1956 року)

Ректор Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва (2007–2009)

Доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент НААН України Сергій Юрійович Булигін народився 18 квітня 1956 р. в м. Горлівка Донецької області.

У 1978 р. закінчив агрономічний факультет Ворошиловградського сільськогосподарського інституту. У 1980–1987 рр. працював на Донецькій протиерозійній дослідній станції Інституту ґрунтознавства і агрохімії (ІГА) на посадах керівника відділку, агронома, молодшого і старшого наукового співробітника. У 1985 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Параметри агрофізичних властивостей чорнозему звичайного, які визначають його протиерозійну стійкість при різних технологіях обробітку».

У 1987 р. призначений на посаду завідувача лабораторії охорони ґрунтів від ерозії, у 1997 р. — заступника директора ІГА УААН імені О. Н. Соколовського. У 1993 р. С. Ю. Булигін захистив дисертацію на здобуття ученого ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему: «Теоретичні і прикладні основи конструювання ґрунтоохоронних агроландшафтів: ґрунтовий аспект». У 1995 р. учений був обраний членом-кореспондентом Української академії аграрних наук, у 1996 р. одержав сертифікат професора Національної лабораторії ерозії США. Він є автором понад 300 наукових і навчально-методичних праць, у тому числі: патентів і авторських свідоцтв — 12; книг — 16; монографій — 5; підручників та навчальних посібників — 4; методичних рекомендацій — 15.

Наукові інтереси Сергія Юрійовича зосереджені в галузі вивчення природи і закономірностей ерозійних процесів, математичного та імітаційного комп'ютерного моделювання ерозії для ґрунтоохоронного і меліоративного упорядкування сучасних агроландшафтів. Має атестат професора з 1999 р. стипендіат премії Харківської обласної державної адміністрації імені О. Н. Соколовського, член спеціалізованих вчених рад для захисту кандидатських та докторських дисертацій при ІГА УААН та НАУ. З 1 вересня 2005 р. — професор кафедри ґрунтознавства. З червня 2007 р. по липень 2009 р. — ректор ХНАУ. Під науковим керівництвом С. Ю. Булигіна захистили дисертації один доктор і п'ять кандидатів наук.

ПУЗІК ВОЛОДИМИР КУЗЬМИЧ

(нар. 1948 р.)

Ректор Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва з лютого 2010 р.

Відомий учений, доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент НААН України, учень професора Г. Ф. Наумова, вихователь студентської молоді.

Народився 23 листопада 1948 р. в с. Олексіївка Сумського району Сумської області. До вступу в Харківський сільськогосподарський інститут служив у Радянській армії та працював на виробництві.

У 1970 р. вступив до Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва, який з відзнакою закінчив у 1975 р., здобувши спеціальність ученого агронома-селекціонера. У студентські роки за активну роботу з будівництва університету на ознаменування 100-річчя з дня народження В.І. Леніна нагороджений грамотою, а також грамотами ЦК ВЛКСМ і ЦК ЛКСМУ, Міністерства сільського господарства СРСР і України.

Після навчання в аспірантурі при кафедрі генетики, селекції та насінництва під керівництвом професора Г. Ф. Наумова успішно захистив дисертацію, здобувши науковий ступінь кандидата біологічних наук.

Уся трудова діяльність В. К. Пузіка пов'язана з Харківським національним аграрним університетом, у якому він пройшов шлях від наукового співробітника агроекологічної лабораторії, асистента кафедри генетики, селекції та насінництва, якою керував Г. Ф. Наумов, до професора, директора Інституту післядипломної освіти, першого проректора, завідувача кафедри екології і біотехнології,

ректора університету, члена-кореспондента НААН України.

У 1987–1990 рр. працював викладачем у сільськогосподарському інституті у столиці республіки Камбоджа м. Пном Пень. Пройшов стажування в університеті штату Айдахо (США) та навчальному центрі Хауз Дюсе (Німеччина). Вільно володіє французькою мовою.

Приділяє постійну увагу науковим дослідженням. Професор В. К. Пузік — автор і співавтор чотирьох монографій, п'ятьох навчальних посібників, з яких два з грифом Мінагрополітики України. Має більше 120 публікацій у вітчизняних і закордонних джерелах, три авторських свідоцтва на винаходи і три патенти на корисні моделі.

Як науковець — один з провідних учених з вивчення алелопатичної дії екзометаболітів культурних злаків у агрофітоценозах і використання цього явища для вирішення практичних завдань рослинництва та селекції. Розроблена ним методика дозволяє підвищити ефективність віддаленої гібридизації в селекції ярої пшениці. На основі проведених досліджень розроблено методику використання екзометаболітів проростаючого насіння для допосівної обробки насіння зернових культур, що дозволяє суттєво підвищити їх продуктивність. Результати досліджень використовуються в наукових установах та колективних і фермерських господарствах ряду областей України.

Перебуваючи на посаді ректора, В. К. Пузік багато уваги приділяє вдосконаленню навчального процесу в університеті, поліпшенню його матеріально-технічної бази. Він є одним з організаторів Інституту післядипломної освіти і перепідготовки спеціалістів на базі повної вищої освіти за різними спеціальностями.

Протягом 2008–2011 рр. В. К. Пузік — член експертной ради ВАКу.

За багаторічну плідну працю В. К. Пузік відзначений грамотами Міністерства сільського господарства СРСР і України, Міністерства аграрної політики України, обласної та районної державних адміністрацій. Володар вищої галузевої нагороди Мінагрополітики України медалі «Знак пошани». Як визнаний науковець є стипендіатом Харківської обласної державної адміністрації у галузі науки і техніки імені О. Н. Соколовського.

ІСТОРІЯ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ДОКУМЕНТАХ І ФАКТАХ (1816–2011 рр.)

ІСТОРІЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПІ

Історія аграрної освіти в Україні має давнє і глибоке коріння, адже сільське господарство було основною ланкою економіки майже всіх народів і цивілізацій, що мешкали в давні часи на теренах сучасної України. Аграрні знання та виробничий досвід передавалися усно, від покоління до покоління, створюючи фундаментальні засади української землеробської культури. Однак формування системи вищої аграрної освіти в Україні було започатковано урядом Російської імперії тільки в XIX ст. Відкриттям Маримонтського інституту землеробського господарства в Польщі — теперішнього ХНАУ імені В. В. Докучаєва — царський уряд заклав основи комплексного науково-освітнього забезпечення потреб аграрного виробництва країни.

В Європі перші сільськогосподарські навчальні заклади виникли тільки у XVIII ст. Раніше, ніж в інших європейських країнах, становлення сільськогосподарської освіти відбулося у Німеччині. За наказом прусського короля Фрідріха Вільгельма I в Галльському університеті 1727 р. було створено кафедру економіки та впроваджено курс лекцій з економії, основну частину якого становили лекції з аграрного виробництва. Протягом XVIII ст. аналогічні кафедри було засновано майже в усіх університетах Німеччини. Перша сільськогосподарська академія була створена у м. Меглині 1806 р. з ініціативи відомого німецького агронома Альбрехта Теєра, який відстоював необхідність вивчення сільськогосподарських дисциплін у тісному зв'язку з аграрною практикою. Невдовзі подібні заклади були започатковані в Гогенгеймі, Шлейсгеймі, Тарантьє, Регенвальді, Ельдені, Проскау, Поппельсдорфі, Вільдау.

Розвиток промисловості і сільського господарства в Російській імперії у XVIII ст. викликав необхідність підготовки висококваліфікованих кадрів різних спеціальностей, зокрема агрономів і ветеринарних лікарів. Перші законодавчі акти, що регламентували діяльність російського уряду в галузі сільського господарства, належать до часів правління Петра I та Катерини II. Виникнення ж сільськогосподарської освіти як спеціального направлення професійної підготовки дослідники пов'язують з іменем М. В. Ломоносова, зусиллями якого 1765 р. було організовано клас землеробства при Російській академії наук. Перша сільськогосподарська школа в Росії була заснована 1790 р. професором М. Г. Лівановим у селі Богоявленському поблизу м. Миколаєва. Проіснувала вона лише сім років. Перша ж державна сільськогосподарська школа була створена 1797 р. за розпорядженням Павла I у м. Павловську, неподалік Санкт-Петербурга, для підготовки наставників для так званих зразкових ферм. Наставників передбачалося готувати виключно з осіб російського походження. В одному з урядових указів того часу зазначалося, що іноземці не знають землеробських звичаїв, способу життя і особливостей клімату Росії. Павлівська школа проіснувала теж недовго — шість років. Невизначеність завдань, поставлених перед навчальним закладом, та різниця у базовій освіті учнів утруднювали складання навчальних програм, і 1803 р. школу було закрито. Отже, до початку XIX ст. розвиток аграрної освіти мав безсистемний характер. Здійснювалися поодинокі спроби відкриття аграрних навчальних закладів, проте їхня кількість була незначною, а строк існування — нетривалим.

Починаючи з 1804 р., у навчальні програми російських імператорських університетів упроваджувалися сільськогосподарські науки. Це було викликано нагальною суспільною потребою у поширенні фахових аграрних знань. Для викладання сільськогосподарських дисциплін створювалися спеціальні кафедри. Спочатку це були кафедри мінералогії та домоводства, перетворені у подальшому на кафедри землеробства. Разом з тим в інших вищих навчальних закладах імперії відкривалися спеціальні сільськогосподарські відділення. Приміром, у 1808 р. було створене ветеринарне училище — відділення при Петербурзькій медико-хірургічній академії; у 1809 р. — аналогічне училище при Московській медико-хірургічній академії.

МАРИМОНТСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕРОБСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА (1816 – 1861 рр.)

Перший у Російській імперії вищий сільськогосподарський навчальний заклад був заснований 5 жовтня 1816 р. за Указом імператора Олександра I як інститут землеробського господарства у Маримонті, передмісті Варшави. Відкриття інституту в Маримонті було зумовлено, насамперед, завданнями капіталістичної модернізації поміщицьких господарств на початку XIX ст. Разом з тим організація вищого закладу освіти в «польській» окраїні Російської імперії мала забезпечити самодержавству підтримку польської шляхти в умовах обмеження автономних прав Королівства Польського. Розгортання польського національно-визвольного руху примусило царат перевести інститут якнайдалі від Варшави, в посад Ново-Олександрія Люблінської губернії, де він і розташовувався від 1862 р. до початку Першої світової війни, коли інститут був евакуйований до Харкова. Постанова Раднаркому УСРР від 26 березня 1921 р. постійним місцезнаходженням інституту затвердила м. Харків і визначила нову назву навчального закладу — Харківський інститут сільського господарства і лісівництва (від 2002 р. — Харківський національний аграрний університет).

Й. Д. Фурсенко

Польський період історії Харківського НАУ є чи не найскладнішим для дослідження через брак документального матеріалу. Початки наукового вивчення історії інституту часів розташування його на теренах Королівства Польського були закладені колишнім доцентом навчального закладу Й. Д. Фурсенком, який 1968 р. видав нариси з історії Харківського сільськогосподарського інституту. Незважаючи на запрограмовану ідеологічну упередженість, наведена робота є цікавою для сучасного дослідника з погляду ретельно зібраного автором фактичного матеріалу. Фундаментальною основою вивчення польського періоду історії інституту для автора послугували документальні матеріали за 1816 – 1919 рр., які перебували на постійному зберіганні в архіві навчального закладу до 1970 р., коли їх було передано до Держаного архіву Харківської області (ДАХО). Складений на той час опис документів інституту за 1816 – 1919 рр. засвідчив, що передані матеріали були сформовані з «розсипу окремих документів різних часів». До опису було внесено 146 документів — усе, що збереглося в архіві з польського періоду історії навчального закладу. Деякі з переданих до ДАХО документів збереглися в копіях і зараз представлені на стендах музею історії ХНАУ або в архіві агроуніверситету. Важливі джерела з історії навчального закладу представлені також у Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Приміром, фонд 166 — документи Народного комісаріату освіти УСРР — містить деякі матеріали з історії Ново-Олександрійського інституту в Харкові. Водночас зауважимо, що численні архівні документи назавжди втрачені для сучасних дослідників. У результаті потужного національного руху в Королівстві Польському інститут багато разів зазнавав суттєвих руйнувань, унаслідок чого чимало документів було знищено.

Кардинальні зміни у поступальному розвитку навчального закладу відбулися унаслідок світових воєн. На початку Першої світової війни інститут був евакуйований з Польщі до Харкова. У Польщі залишилися не лише безцінні бібліотечні фонди, але й багато архівних документів. У зв'язку з наступом фашистських військ у вересні – жовтні 1941 р. інститут був евакуйований до узбецького міста Катта-Курган, де й перебував до 1943 р. Матеріальні збитки, завдані інституту за часів Другої світової війни, вимірюються, зокрема, й назавжди втраченими архівними документами.

Серйозною перешкодою на шляху глибокого і всебічного вивчення історії ХНАУ

є послаблення наукових і культурних зв'язків між Україною і Російською Федерацією унаслідок розпаду СРСР. Зокрема, для вивчення минулого Харківського НАУ важливе значення мають документи, які зберігаються у Російському державному історичному архіві (РДІА). Йдеться про Фонд 1 270 (матеріали Комітету у справах Королівства Польського) та Фонд 733 (документи Департаменту народної освіти).

Таким чином, капіталістична модернізація поміщицьких господарств і завдання посилення російського впливу в Королівстві Польському були головними причинами організації Маримонстького інституту. Копія Указу Олександра I про заснування Інституту землеробського господарства, практичної ветеринарії та школи рукоділля у Маримонті від 5 жовтня 1816 р., яка представлена в музеї історії ХНАУ, дозволяє встановити, що на початковому етапі свого існування Інститут було підпорядковано Урядовій комісії духовних справ і народної освіти, а також внутрішніх справ, поліції і фінансів. Для

Выпись изъ протокола
Статсъ Секретаря Царства Польскаго
Герб Князя Паскевича
МЫ БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ
АЛЕКСАНДРЪ I
ИМПЕРАТОРЪ ВСЕЯ РОССІИ,
ЦАРЬ ПОЛЬСКІЙ
и проч. и проч. и проч.
Приводя въ исполненіе, занесенное въ планъ Народнаго Просвѣщенія, устройство практическихъ Институтовъ, на представленіе Правительственныхъ Коммиссій Духовныхъ Дѣлъ и Народнаго Просвѣщенія, а также Внутреннихъ Дѣлъ и Полиціи
Постановили и постановляемъ:
Ст. I
Народныя имѣнія Вакржишевъ, Маримонтъ, Руда и Бѣляны съ принадлежностями назначаемъ на устройство и фондъ Института земледѣльческаго хозяйства, практической Ветеринаріи и Школы рукодѣлій.
Ст. II
Такъ какъ въ средине этихъ имѣній находится деревня съ фольваркомъ Бураковъ, составляющій фондъ монастыря дѣвицъ Марцинканокъ, то этому монастырю будетъ дана взаменъ за это другая такой же стоимости деревня изъ народныхъ имѣній. Деревня Бураковъ должна быть присоединена къ прописаннымъ в ст. I-й и та должна быть употреблена на ту же цель.
Исполненіе настоящаго постановленія возлагаемъ на Правительственную Коммиссію Духовныхъ Дѣлъ и Народнаго Просвѣщенія, Внутреннихъ Дѣлъ и Финансовъ.
Дано въ Варшавѣ 23 Сентября/5 Октября 1816 г.
/М.П./ /Подписано/ Alexandre
Императоромъ и Королемъ
Подписано: Министръ Статсъ Секретарь Игнатій Соколовскій.
Сходно с подлинным.
Министръ Статсъ Секретарь /подписалъ/ Игнатій Соколовскій.
Совѣтникъ Статсъ Секретарь
Генералъ Бригады /подписал/ Косецкій.

Копія Указу Олександра I про заснування інституту землеробського господарства у Маримонті (витяг з протоколу статс-секретаря Королівства Польського)

обладнування матеріальної бази інституту були виділені державні маєтки Вакржишев, Маримонт, Руда і Біляни, а також село з фільварком Бураков.

В. Флят

Заснування інституту було для російської влади справою новою, і тому для ознайомлення з європейською практикою організації аграрної освіти уряд відрядив до Швейцарії та Німеччини відомого вченого та громадського діяча Веніаміна Флята. Після повернення з-за кордону В. Флят був призначений директором інституту. Водночас до 1830 р. професор сільського господарства і рахівництва В. Флят був завідувачем кафедри сільського господарства.

Організаційний період тривав майже чотири роки. Перший Статут інституту, згідно з яким завдання інституту полягало у підготовці кваліфікованих вотчинних землевласників, орендарів і керуючих для великих маєтків, було затверджено 12 вересня 1820 р. Навчальний процес здійснювали три викладачі — директор В. Флят і два професори: Ф. Гейнрих та К. Чакі. Кожен професор викладав п'ять-шість дисциплін. З 1822 р. при інституті існував кабінет природничих наук, завідувач якого магістр фармації і медицини Ф. Гейнрих викладав ботаніку, хімію, фізику, мінералогію, технологію. Кількість студентів визначалася Статутом 1820 р. — не більше 49 осіб на всіх факультетах.

Термін навчання — дворічний. Перший прийом був невеликим — усього три студенти. Закінчували інститут з різних причин ще менше студентів — від одного у 1821 р. до 11 у 1830 р.

Навчальні програми, що діяли у 1820 р. і збереглися в архіві, дають можливість установити, що в інституті викладалися фізика, механіка, ботаніка, фізіологія рослин, сільськогосподарська і технічна хімія, мінералогія, геодезія, сільськогосподарська архітектура, креслення, землеробство, культура рослин, лукознавство, тваринництво, організація господарства, рибознавство, таксація

маєтків, історія сільського господарства, ветеринарія і лісівництво. Навчальною програмою була передбачена також сільськогосподарська практика і проведення сільськогосподарських дослідів. Інститут мав маєток, череду молочної худоби, стадо овець-мериносів, горілчаний та цегельний заводи, хмільник та інші виробничі потужності, прибутки від яких, а також плата за навчання студентів складали бюджет інституту. У 1824 р. при інституті було створено ветеринарну школу, розташовану у фільварку Бураков.

У результаті польського повстання 1830 – 1831 рр. проти репресивного режиму Російської імперії Маримонтський інститут опинився в центрі революційних подій. У листопаді 1830 р. під час бойових дій між польськими повстанцями і російськими військами були зруйновані інститутські приміщення, пограбоване майно. Навчальний процес в інституті призупинився. За період з 1816 р. до закриття навчального закладу у 1830 р. інститут підготував 70 спеціалістів сільського господарства.

Роботи з відбудови інституту і його матеріально-технічної бази розпочалися 1833 р. Лише 1835 р. Рада управління Королівства Польського дозволила поновити роботу інституту. За розпорядженням царського уряду і для посилення контролю над навчальним закладом управління інститутом перейшло до Особливого наглядового комітету з працівників поліцейського управління. Попри те, що в архіві документи того періоду майже не збереглися, до нашого часу дійшло «Положення (Статут) про землеробський інститут у Маримонті, затверджене 13 жовтня 1835 р.» про поновлення роботи навчального закладу. За новим Положенням, інститут мав готувати досвідчених господарів вищого розряду, вести спостереження і досліди в галузі сільського господарства і широко пропагувати їх.

У 1836 р. в інституті було поновлено прийом студентів. Відбудова роботи інституту супроводжувалася багатьма змінами в організації навчального процесу, які були викликані, крім інших причин, новою політикою царського уряду щодо вищих закладів освіти в напрямку обмеження їхньої автономії, що віднайшло своє втілення у новому університетському Статуті від 25 липня 1835 р. Водночас у Маримонтському інституті було збільшено викладацький склад з 3 до 12 осіб. Була збільшена кількість навчальних предметів, які поділялись на три групи: основні — богослов'я, математика, механіка, фізика, хімія, мінералогія, зоологія; головні — рільництво, скотарство, сільськогосподарська економія, бджільництво, рибальство; допоміжні — російська і німецька мови, лісівництво, сільськогосподарська архітектура, креслення, ветеринарія, статистика, законодавство тощо. Значно розширилася матеріально-технічна база інституту. Було збудовано хімічну і технологічну лабораторії, головний корпус та інші приміщення. Засновані дослідне поле, ботанічний сад, музей сільськогосподарської техніки, бібліотека. Своєрідно вирішувалося питання щодо фінансування навчального закладу. Щоб не обтяжувати скарбниці Королівства, спеціальним указом імператора Миколи I від 21 березня 1839 р. інституту було дозволено закласти маримонтські маєтки земському кредитному товариству, а отримані у такий спосіб гроші використати на доведення матеріально-технічної бази інституту до пристойного ступеня досконалості. У 1838 р. відбувся перший випуск студентів після від-

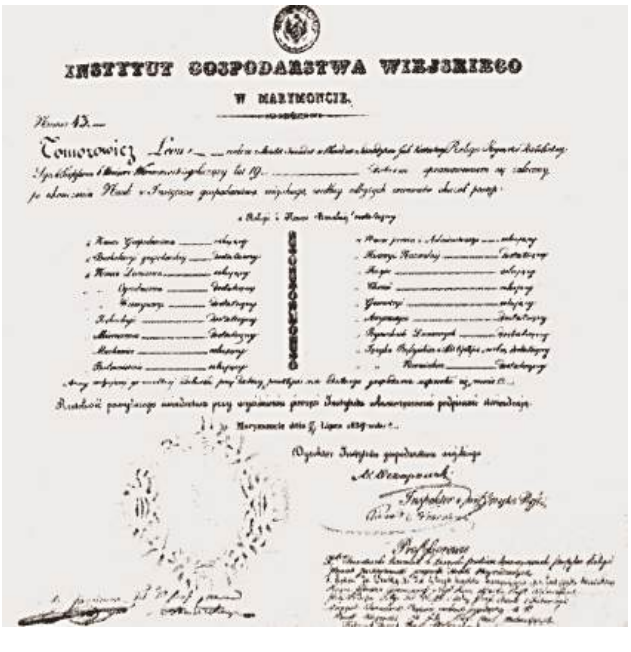
INSTYTUT GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO
W MARYMONCIE.

Диплом про закінчення Маримонтського інституту землеробського господарства, 1839 р.

новлення занять в інституті — 27 осіб отримали свідоцтва про закінчення інституту; наступного 1839 р. — 35; 1840 р. — 30 осіб. Загалом упродовж 1816 – 1840 рр. інститут закінчили 176 фахівців. Інформація стосовно цього міститься у «Навчальних програмах інституту за 1836 – 1840 рр.», у «Звіті про прийом студентів за 1838/39 навчальний рік» та «Свідченні про організаційну, навчальну і господарську роботу інституту за період 1816 – 1838 рр.».

Міністерство державного майна, що було створене в грудні 1837 р. для координації проблем освіти в Російській імперії, та його керівник граф П. Д. Кисельов (1837–1856 рр.), який відвідав Маримонтський інститут 1838 р., знайшли за потрібне узагальнити досвід організації інституту в Маримонті для використання його у справі організації інших сільськогосподарських навчальних закладів. Зокрема, Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва істотно вплинув на остаточне формування Гори-Горецької сільськогосподарської школи, відкритої 1836 р. й перетвореної 1848 р. на другий в імперії сільськогосподарський інститут (від 1925 р. — Білоруська сільськогосподарська академія).

Протягом 1835 – 1853 рр. інститут очолював професор агрономії і лісівництва Віленського університету Михайло Миколайович Очаповський (1788 – 1854 рр.). Він же завідував інститутським маєтком Руда.

М. М. Очаповський

З діяльністю професора Очаповського пов'язаний цілий період у розвитку аграрної освіти в Російській імперії. За його керівництва у 1820-ті роки здійснювалася підготовча робота з організації землеробського інституту при Віленському університеті. У 1824 р. він розробив і передав на затвердження у Міністерство народної освіти Росії усі необхідні документи з організації інституту, включаючи його Статут. Передбачалось, що інститут готуватиме керуючих і економів поміщицьких господарств, а також здійснюватиме агрономічні наукові дослідження. Також планувалося відкриття двох факультетів з чотирирічним терміном навчання. Однак закриття Віленського університету 1832 р. стало нездоланною перешкодою на шляху реалізації цієї масштабної ідеї. Водночас величезний досвід організаційної роботи й власна впевненість у важливості сільськогосподарської освіти дозволили професору М. М. Очаповському розробити фундаментальні основи сучасного агрономічного знання і здійснити широку програму реорганізації у Маримонтському інституті. Член Імператорського московського товариства сільського господарства і Вченого комітету Міністерства державного майна, член Галицького господарського товариства (Львів) і наукового товариства при Гори-Горецькому землеробському інституті, М. М. Очаповський є автором багатьох наукових праць із сільського господарства. Найвідомішою його працею є «Сільське господарство, яке об'єднує в собі всі галузі землеробства» у 10-ти томах, що вийшла друком у 1834 – 1844 рр. та була перевидана у 1848 – 1849 рр., а також книга «Наука про економію чи управління господарством», яка фактично є продовженням вищенаведеної роботи, її 11-м томом (1856 р.). Остання робота присвячена економічним проблемам розвитку сільського господарства.

У 1840 р. до Маримонтського інституту було приєднано Варшавське лісівниче училище. Засноване 17 жовтня 1816 р., лісівниче училище у Варшаві існувало як самостійний вищий навчальний заклад. В архіві збереглися деякі документи з його історії, як, приміром, копія Указу Олександра I про заснування Варшавського лісівничого училища, його Статут від 20 січня 1816 р., Положення про внутрішню організацію ради лісівничого училища від 20 березня 1818 р. Ще у 1835 р. Рада управління Королівства Польського спеціальною постановою відзначила доцільність приєднання лісівничого училища до Маримонтського інституту. На нашу думку, такого роду рішення було спричинене затвердженим Міністерством народної освіти у червні 1835 р. «Положенням про навчальні округи», де йшлося, зокрема, про вилучення училищ із системи вищих закладів освіти. Таким чином, 14 березня 1840 р. училище було приєднане до інституту.

Головний корпус інституту в Маримонті

За новим Положенням про інститут від 31 серпня 1840 р. навчальний заклад набув назву Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва. На основі нового положення було прийнято й новий Статут 1840 р., відповідно до якого інститут звільнявся від підпорядкування Урядовій комісії та підпорядковувався безпосередньо російському Міністерству народної освіти, що мало у Варшаві свого попечителя. У руках попечителя навчальних округів була зосереджена вся адміністративна влада. На відміну від попередніх років, право навчатися в інституті мали лише особи, що закінчили шість класів гімназії. Студенти поділялися на «своєкоштних» і «казеннокоштних». Щоб не повертати витрачені на їхнє навчання гроші, «казеннокоштні» студенти мали 10 років прослужити на державній службі. Тих, хто погано навчався, відраховували. Дворічний курс навчання закінчувався землеробською чи лісівничою практикою протягом року. Випускники мали право на отримання патенту досвідченого господаря чи лісівника.

У 1853 р. директором Маримонтського інституту було призначено хіміка й агронома, магістра філософії, професора Варшавського політехнічного інституту (до його закриття 1831 р.) Йосифа Северина Здзитовецького. Водночас Й. С. Здзитовецький за доби свого директорства очолював кафедру сільського господарства. Він двічі — у 1852 та у 1857 рр. — здійснював поїздки до Німеччини та Франції для ознайомлення з практикою організації землеробських шкіл у цих країнах. Після виходу у відставку 1860 р. Здзитовецький взявся за редагування сільськогосподарських «Щорічників», завданням яких було поширення наукових основ землеробства. Професору Здзитовецькому належить чимало оригінальних і перекладених праць з хімії та землеробства.

Й. С. Здзитовецький

План інститутського фільварку Руда, 1858 р.

В архіві збереглося декілька документів про поліпшення матеріального становища інституту, зокрема «Повідомлення Урядової комісії про відкриття практичного училища у лісівництві Брок та правила проходження у ньому практики студентами» від 5 вересня та 20 грудня 1860 р., «Пропозиції інституту про необхідність виділення коштів для поліпшення роботи ферм» від 8 січня 1860 р. тощо. Водночас витяг з листа попечителя Варшавського навчального округу таємного радника Муханова до міністра народної освіти з питання вдосконалення внутрішнього впорядкування інституту і контролю за студентами від 12 січня 1856 р. віддзеркалює наміри російської адміністрації поліпшити спостереження і нагляд за студентами, їх контингент скоротити і в такий спосіб покласти край студентським заворушенням. Вирішенню цього завдання мав сприяти і новий Статут інституту від 29 грудня 1857 р., матеріали щодо прийняття якого зберігаються в архіві.

Статут 1857 р. ще більше посилив вимоги до студентства. Право навчатися в інституті мали лише особи, що закінчили повний курс гімназії чи реального училища. Як результат, різко скоротився прийом студентів. Якщо в 1857 р. випускниками сільськогосподарського і лісівничого відділень було 139 студентів, то в 1859 р. — тільки 10. У 1861 р. — останньому році перебування інституту в Маримонті — кількість випускників становила 40 осіб.

Разом з тим в умовах надзвичайної активізації селянських заворушень російський уряд здійснив низку заходів з нейтралізації впливів селянських рухів на студентство. Зокрема, відповідно до Статуту 1857 р. були внесені кардинальні зміни у навчальні програми. Істотно було збільшено обсяг теоретичного курсу, у той час як сільськогосподарська практика взагалі скасовувалася. Попри це загальна кількість випускників інституту значно збільшилася. Протягом 1840–1861 рр. Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва закінчили 1287 агрономів і лісівників.

Серед етнічних поляків-директорів, що залишили помітний слід в історії Ново-Олександрійського інституту, відзначимо випускника Санкт-Петербурзького університету Станіслава Станіславовича Пржистанського, відомого вченого і громадського діяча. Протягом 1860–1861 рр. він очолював інститут у Маримонті, але вже у грудні 1861 р. його було призначено в. о. віце-директора Департаменту народної освіти Урядової комісії Королівства Польського. З 1866 р. учений — ординарний професор по кафедрі фізики Варшавської Головної школи (з 1869 р. — Варшавського Імпера-

С. С. Пржистанський

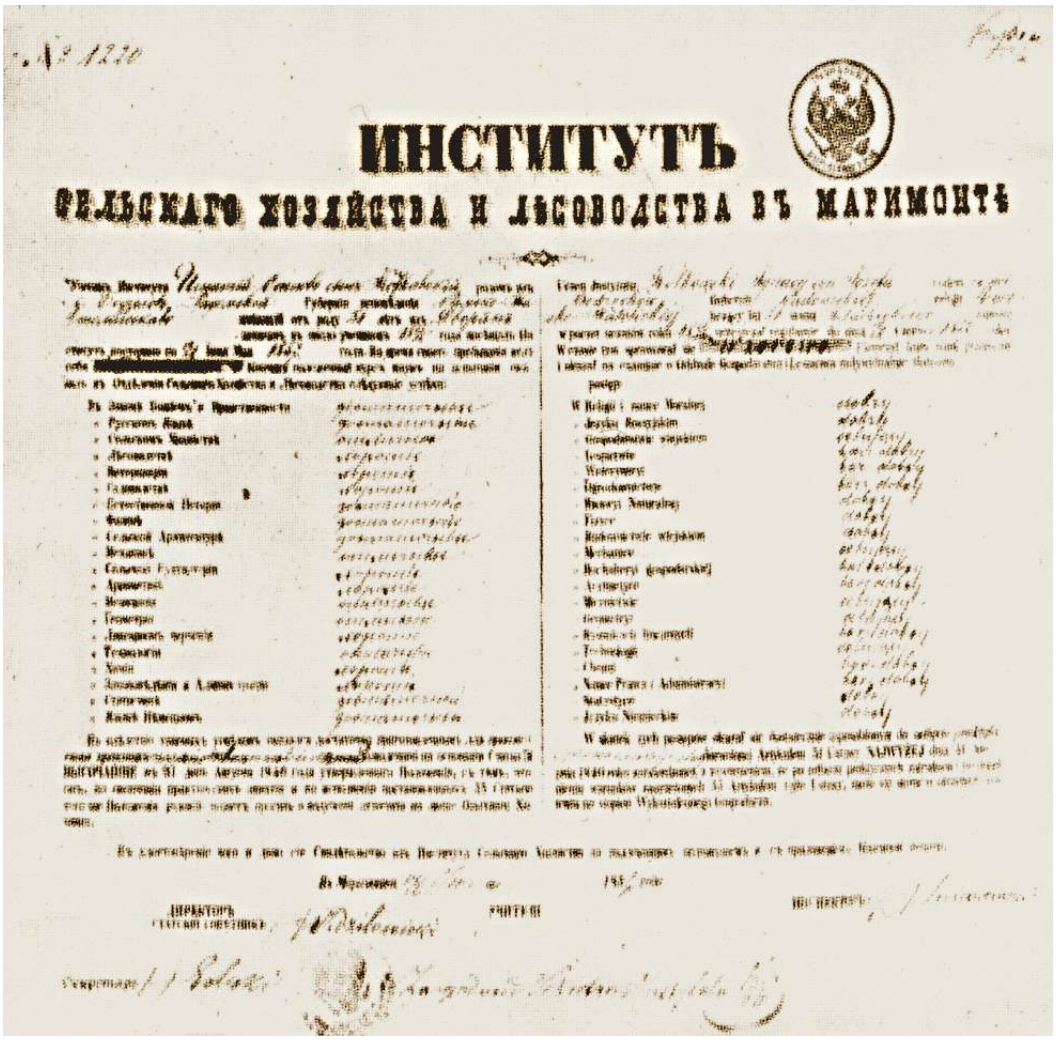

ИНСТИТУТЪ
СЕЛЬСКАГО ХОЗЯЙСТВА И ЛѢСОВОДСТВА ВЪ МАРИМОНТѢ

Диплом про закінчення інституту сільського господарства і лісівництва у Маримонті, 1857 р.

торського університету). Він був одним з редакторів всесвітньо відомої «Енциклопедії сільського господарства» (у 5-ти т., Варшава, 1875 – 1879).

Незважаючи на всілякі труднощі і проблеми, у тому числі й посилення поліцейського контролю над навчальним закладом (особливо за Статутом 1857 р.), другий маримонтський період історії інституту (1835 – 1861 рр.) був надзвичайно плідним й визначив головні напрямки подальшого розвитку як самого навчального закладу, так і всієї вищої аграрної освіти в Російській імперії. Наведені вище фундаментальні праці професорів М. М. Очаповського та Й. С. Здитовецького, а також наукові роботи професорів О. М. Ястржембовського «Про метеорологічні спостереження і стан клімату в Царстві Польському», О. Ф. Белза «Основи землеробсько-хімічної технології» та інші стали вагомим внеском до скарбниці аграрної науки.

НОВО-ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ЛІСІВНИЦТВА (1862–1921 рр.)

Розташований неподалік Варшави, Маримонтський інститут став центром розповсюдження революційних настроїв серед польської молоді. Посилення нагляду за студентами не могло викорінити їхнього вільнодумства. Це спричинило призупинення у 1861 р. прийому студентів на перший курс та переведення інституту за спеціальним урядовим розпорядженням до Ново-Олександрії (Пулави), невеликого повітового містечка поблизу Любліна, за 150 км на південь від Варшави. З Маримонта до Ново-Олександрії переїхали професори, викладачі і студенти. Були перевезені бібліотека, обладнання кабінетів та навчально-допоміжних закладів. Матеріали від 1861 р. щодо майбутньої реорганізації інституту у зв'язку з перенесенням його діяльності до Ново-Олександрії — листи, пропозиції, пояснювальна записка — уціліли в архіві.

Згідно з новим Статутом, затвердженим 20 травня 1862 р., Політехнічний і землеробсько-лісний інститут у Ново-Олександрії було засновано шляхом об'єднання Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва і Варшавської реальної гімназії. В інституті було відкрито п'ять факультетів (відділень): цивільних інженерів, механічний і гірський з трирічним терміном навчання, а також сільськогосподарський і лісівничий із дворічним строком навчання. Планувалося, що на всіх відділеннях навчатиметься близько 500 студентів. У перший рік роботи інституту в Пулавах вдалося повністю відкрити лише два відділення — сільськогосподарське та лісівниче. На відділення з інженерних спеціальностей були прийняті студенти тільки на перший курс. За новим навчальним планом започатковано викладання самостійного курсу з фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми, який уперше почав читати завідувач ботанічного кабінету, доктор філософії, доцент Бердау Фелікс Іванович (1862 – 1886 рр.). Загальну та промислову фізику з метеорологією і кліматологією викладав кандидат фізико-математичних наук, доцент Ф. І. Ростовцев (1862 – 1878 рр.).

Для практичних занять інституту передавалася дослідна ферма Мокрадки, маєтки Консько-Воля і Гора Пулавська. Останній маєток у подальшому було замінено на фільварок Пожог. Одночасно вирішувалося питання щодо переведення інженерних

Головний корпус Ново-Олександрійського інституту

спеціальностей до міста Лодзь — центру текстильної промисловості. Проте цим широкомасштабним організаційним заходам не судилося втілитися в життя. Після переїзду до Ново-Олександрії інститут працював лише півроку.

Польське повстання 1863 р. та участь студентів і викладачів у національному русі спричинили закриття навчального закладу. Чималий загал студентів було виключено з інституту, а дві третини професорів і викладачів підлягали звільненню. Майже сім років інститут не функціонував. В архіві збереглася копія рапорту Варшавської судової палати міністру юстиції за 1862 р. про безладдя в інституті у зв'язку з виступом студентів.

Земельна реформа 1861 р. стала початком переходу аграрного сектора на промисловий рівень, призвела до зміни форм власності і характеру господарювання в аграрному секторі, що створило об'єктивну необхідність отримання спеціальних знань та здійснення заходів щодо значного збільшення кількості фахівців аграрного профілю. Тому 1869 р. на вимогу громадськості й відповідно до потреб модернізації Російської імперії міністр народної освіти граф Д. А. Толстой (1866 – 1882 рр.) погодився поновити роботу інституту. Щоб інститут не зробився шкідливим для Росії й небезпечним з політичного погляду, запроваджувалося навчання у ньому лише російською мовою. Із цією головною умовою відкриття навчального закладу погоджувався й Комітет у справах Королівства Польського, який протягом восьми днів, з 27 травня до 3 червня 1869 р., обговорював питання щодо відкриття інституту й організації навчального процесу в ньому. Комітет заперечував, щоб інститутові були відведені палац і маєтки, які раніше належали князю А. Чарторийському, голові польського Національного уряду під час повстання 1830 – 1831 рр. Небажані спогади, на думку членів Комітету, лише б посилювали неблагонадійність місцевого студентства.

Для запобігання розповсюдженню в інституті антиросійських настроїв відповідно до нового Статуту, прийнятого 8 червня 1869 р,. директор та інспектор навчального закладу призначалися лише із числа росіян, що закінчили імператорський університет і користувалися довірою уряду. Така ж ви-

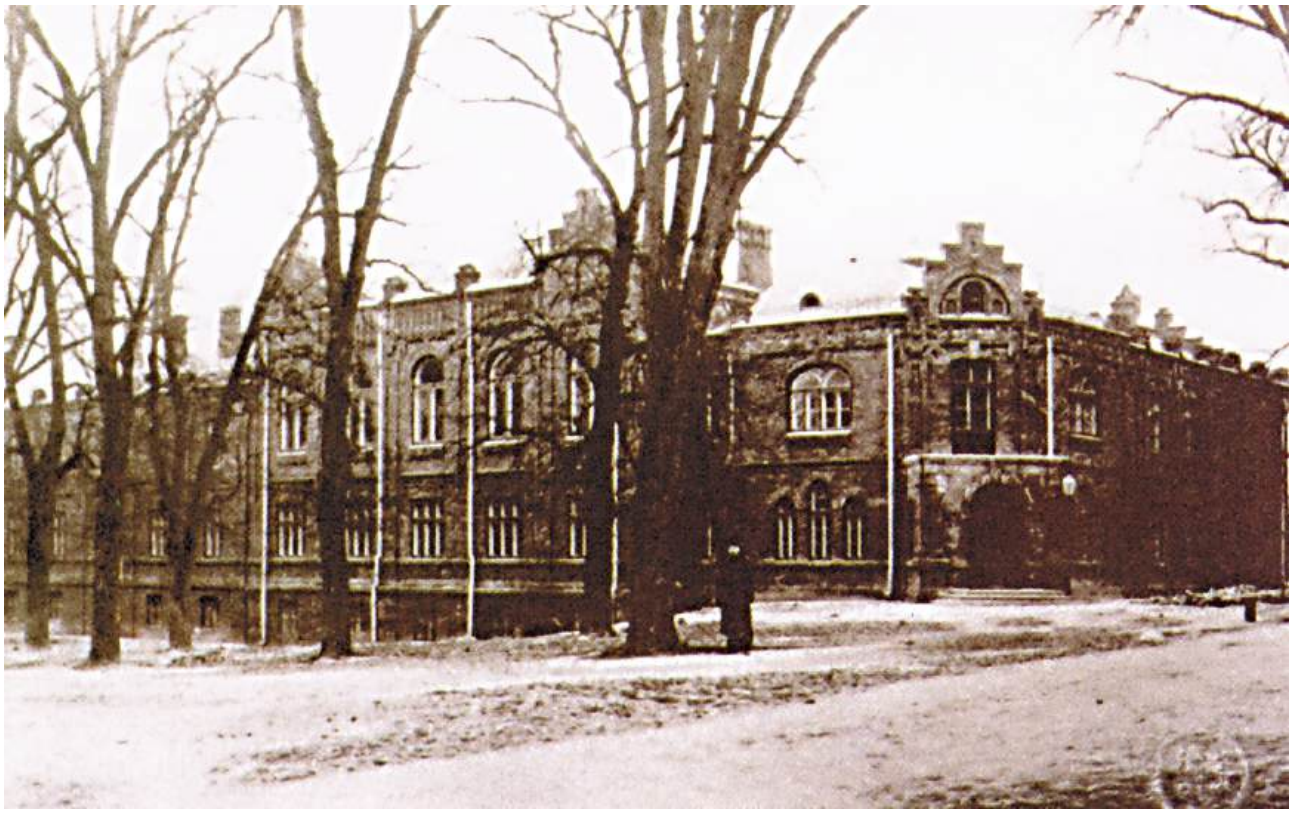

Студентські гуртожитки

мога висувалася до професорів і доцентів. Російська мова стала офіційною в інституті й обов'язковою для всіх студентів. Як вважають польські дослідники, реорганізація Ново-Олександрійського інституту відповідно до Статуту 1869 р. своїм кінцевим результатом мала повну ліквідацію вищої освіти в Польщі російським урядом.

Яскрава сторінка в історії інституту пов'язана з діяльністю професора Антона Антоновича Зелінського, останнього директора Ново-Олександрійського інституту з поляків. Здобувши ступінь доктора астрономії та геодезії в Санкт-Петербурзькому університеті, А. А. Зелінський протягом 1862–1869 рр. (період, коли інститут фактично не працював) був директором інституту. Професор А. А. Зелінський вивчав досвід організації сільськогосподарських навчальних закладів у Німеччині, Австрії, Бельгії. У науковому доробку А. А. Зелінського представлені роботи з питань зрошування земель, геодезії та конструювання сільськогосподарських машин. Протягом 1869 – 1882 рр. А. А. Зелінський очолював кафедру сільськогосподарської механізації.

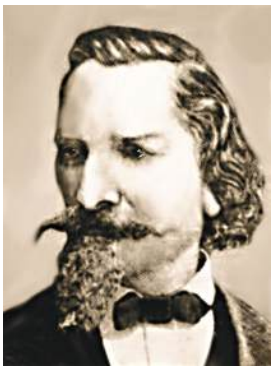

А. А. Зелінський

У 1869 р. директором Ново-Олександрійського інституту було призначено відомого вченого-хіміка Івана Артемоновича Тютчева. Він очолював інститут до 1875 р. До призначення на посаду директора інституту професор І. А. Тютчев працював завідувачем кафедри хімії Київського університету (1862–1869 рр.). Він здійснив чимало науково-дослідних робіт з хімії. Учений І. А. Тютчев є автором класичного підручника «Начальные основы минеральной химии».

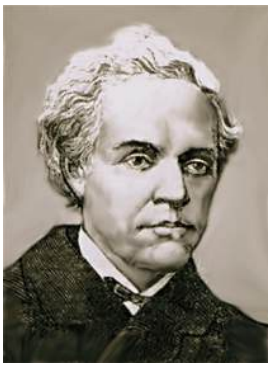

І. А. Тютчев

Палац «Маринки». Контора навчгоспу

Попри жорстку русифікацію, період перебування інституту в Ново-Олександрії позначився безсумнівними досягненнями в розвитку як самого навчального закладу, так і аграрної науки взагалі. У другій половині XIX ст. інститут почав перетворюватися на центр підготовки агрономічних кадрів для південних губерній Росії. Серед обставин, що сприяли розвиткові навчального закладу, відзначимо колегіальність у прийнятті рішень, що дедалі збільшувалася. Статут передбачав упровадження очолюваних директором інституту ради і правління. До складу ради входили інспектор і професори, а також секретар, якого обирали на два роки. За необхідності на засідання ради з правом дорадчого голосу запрошувалися доценти, викладачі та управителі маєтків. Рада збиралась п'ятьшість разів на місяць. Незважаючи на брак коштів, рада і правління інституту докладали неабияких зусиль для подальшого розвитку матеріальної бази інституту, створення кабінетів, лабораторій, поповнення основної і студентської бібліотек. Згідно зі Статутом 1869 р., в інститут зараховувалися лише юнаки, які досягли 17-річного віку і мали атестат про закінчення повного курсу класичної гімназії або реального училища. Проте вже 1875 р. вимоги до вступників були дещо послаблені. Студентами могли стати особи, що мали тільки шість класів реальних училищ та учні класичних гімназій, які склали не всі випускні іспити, але отримали встановлені свідоцтва. Заняття в інституті щодня тривали 12 годин. Інститут мав установи, що не були передбачені Статутом — домова православна церква, школа та лікарня для студентів.

У той час до інститутської бібліотеки щороку надходили наукові праці з Московського, Київського, Харківського, Новоросійського, Дерптського, Варшавського університетів, з Петровської землеробської академії та від приватних видавців. З 1876 р. почали виходити «Записки Ново-Александрийского института сельского хозяйства и лесоводства». Учені інституту про результати своїх досліджень доповідали на сторінках «Земледельческой газеты», «Русского сельского хозяйства» та інших видань. Представники російської хімічної школи професори І. А. Тютчев, В. Ю. Ріхтер, Є. Є. Вагнер, завідувач кафедри землеробства, професор П. В. Будрін, доктор астрономії і геодезії, професор А. А. Зелінський, доценти К. І. Малевський, О. С. Красуський, К. І. Мартен, Ф. І. Бердау, А. К. Краузе своїми працями формували авторитет російської наукової агрономічної школи.

Однак розташований на етнічних польських територіях навчальний заклад дедалі менше відповідав потребам розвитку Королівства Польського. Престиж інституту серед польської молоді неухильно падав,

Інститутські лабораторії

поляки дуже неохоче погоджувалися на навчання у Ново-Олександрійському інституті. Наприклад, у 1868 р. поміж усіх студентів, що навчалися в інституті, поляків було 54. Ще 44 студенти прибули з південно-західних і північно-західних губерній Росії, а 45 осіб приїхали з інших регіонів імперії. У наступні роки до інституту їхали навчатися уродженці південних губерній Росії і Кавказу. Поляків ставало чимдалі менше: у 1886 – 1891 рр. близько 8 – 10 % від студентського загалу. Відбувалося скорочення поляків й серед викладацького складу. Якщо 1870 р. в інституті загальна кількість поляків-викладачів становила 88,2 % (серед яких було п'ять професорів і шість доцентів), то 1888 р. поляків серед викладачів було 10,5 % (один професор і жодного доцента).

Головна причина цього полягала, насамперед, у русифікаторській політиці самодержавства. Разом з тим, випускники інституту в Ново-Олександрії фактично не мали жодної можливості для продовження освіти і здобуття наукового ступеня, а сам інститут, за Статутом 1869 р., був позбавлений права на підготовку науковців із середовища своїх найкращих випускників. Без поповнення викладацького складу молодими талановитими співробітниками інститут не мав майбутнього й був приречений на занепад. Нерідко випускники Ново-Олександрійського інституту для отримання наукового ступеня змушені були вступати на 1-й курс Петровської землеробської академії. Авторитет інституту падав, прийом студентів на перший курс у кінці 1880-х рр. суттєво зменшився (з 200 – 250 до 130 – 150 осіб), а внутрішнє життя навчального закладу, у тому числі й складання навчальних планів і програм, суворо регламентувалося численними інструкціями і циркулярами, що надходили з Міністерства народної освіти і Варшавського навчального округу. Навіть директорів інституту призначали не із числа відомих науковців, а із середовища російських чиновників, що свідчило про свідоме відсторонення від виконання адміністративних обов'язків керівників з кола науково-педагогічної інтелігенції. Наприклад, 17 березня 1882 р. посаду директора інституту обійняв чиновник з особливих доручень при медичному департаменті Міністерства внутрішніх справ О. М. Бажанов. Разом з тим така практика відображала загальне нехтування російською владою проблем аграрної освіти і науки.

Група студентів Ново-Олександрійського інституту перед готичною альтанкою

Послідовному розвитку інституту надзвичайно заважало невпинне розповсюдження революційних настроїв серед студентства. Незважаючи на неослабний поліцейський контроль, студенти-поляки своїми бунтарськими вчинками провокували керівництво інституту до його закриття. В архіві ХНАУ збереглися копії рапортів прокурора Варшавської судової палати міністру юстиції «Про непорядок серед студентів Ново-Олександрійського інституту» від 6 та 9 березня 1883 р., «Доповідна записка попечителя Варшавського начального округу керуючому Міністерством народної освіти про причини безладдя серед студентів, які мали місце у квітні 1888 р.».

Усі ці обставини спричиняли неприйняття патріотичною польською спільнотою та польськими землевласниками аграрного закладу в Ново-Олександрії аж до висунення ідеї про повне закриття інституту. Серед заможних польських землевласників, представлених Варшавським землеробським товариством, побутувала думка про доцільність

закриття Ново-Олександрійського інституту через те, що він з польського перетворився на суто російський. Альтернативою інституту Варшавське землеробське товариство вважало відкриття в маєтку графа Кицького дослідної станції, яка б акумулювала й розповсюджувала аграрні знання. Більш того, Товариство виступило з пропозицією стосовно створення в усіх губерніях Королівства Польського спеціальних землеробсько-ремісничих притулків, де б польською мовою викладалися основи агрономічних знань. Остання пропозиція була відкинута Варшавським генерал-губернатором І. В. Гурком (1883 – 1894 рр.). Проте дослідна агрономічна станція в маєтку графа Кицького була все ж таки відкрита, і очолив її колишній доцент Ново-Олександрійського інституту Ф. О. Цихотський.

Унаслідок березнево-квітневих 1890 р. заворушень 123 студенти були виключені з інституту, з них 65 — без права повернення в цей навчальний заклад, а чотири керівники студентського руху були взагалі позбавлені права вступати до будь-яких інших навчальних закладів імперії. Спеціальне урядове розпорядження про заборону прийому студентів надійшло до інституту 23 квітня 1890 р. Для утихомирення співробітників і студентів 9 жовтня 1890 р. до Ново-Олександрії прибув міністр народної освіти І. Д. Делянов (1882 – 1897 рр.). У 1891 р. уряд створив спеціальну комісію з питання про вищу сільськогосподарську освіту, яка покликана була вирішити долю двох останніх вищих аграрних закладів імперії — Ново-Олександрійського інституту і Петровської землеробської академії. До складу комісії входив професор Санкт-Петербурзького університету В. В. Докучаєв, який був відряджений до Ново-Олександрії для з'ясування подальшого призначення інституту. Вивченню цієї проблеми допомагає «Доповідна записка професора В. В. Докучаєва міністру народної освіти про перебування у відрядженні в Ново-Олександрійському інституті» від 12 листопада 1891 р.

Інститут у Ново-Олександрії було вирішено не закривати (як і Петровську землеробську академію). В умовах складної внутрішньої ситуації, поглибленої посухою, неврожаєм і страшним голодом 1891 – 1892 рр., уряд, за результатами роботи комісії, погодився на збереження вищої аграрної освіти в Росії. На спільному засіданні Департаменту законів та Департаменту економій 11 лютого 1893 р. було ухвалено Положення про реорганізацію інституту, яке 17 квітня 1893 р. офіційно затвердив російський імператор Олександр III. За новим Положенням, Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва урівнювався у правах з іншими вищими навчальними закладами імперії. Підвищувалися вимоги стосовно наукового цензу викладачів та прийому студентів. Не можна не відзначити, що рішення про відновлення роботи інституту в Ново-Олександрії певною мірою визначалося й необхідністю збереження осередку російського впливу в Привіслінському краї. За участю міністра народної освіти І. Д. Делянова, директора департаменту М. М. Анічкова, варшавського генерал-губернатора І. В. Гурка, попечителя Варшавського навчального округу О. Л. Апухтіна 5 – 6 червня 1893 р. в інституті відбулися урочисті збори з приводу відновлення його роботи.

Протягом 1892 – 1895 рр. обов'язки директора Ново-Олександрійського інституту виконував професор Санкт-Петербурзького університету, відомий учений-природознавець і педагог, засновник наукового ґрунтознавства Василь Васильович Докучаєв. Уважаючи головною причиною неврожаїв у сільському господарстві невігластво землевласників, Докучаєв писав, що для того, щоб розібратися в цьому сільськогосподарському хаосі, необхідно взятися за організацію нашої сільськогосподарської освіти і створити низку нових вищих, середніх і нижчих сільськогосподарських шкіл, а також у міру можливості посприяти самоосвіті самих панів землевласників і землеробів. Наведене твердження професора Докучаєва є досить актуальним для нових вітчизняних землевласників, що з'явились в аграрному виробництві України в результаті розпочатої земельної реформи. Разом з тим В. В. Докучаєв вважав

В. В. Докучаєв

Оранжерея (Пулави)

за неприпустиме миритися з тим, що в Росії існувало лише два вищих аграрних навчальних заклади, тоді як потреба у спеціалістах з вищою агрономічною і лісівничою освітою дедалі збільшувалася. Обов'язки тимчасово керуючого інститутом давали професору Докучаєву доволі широкі повноваження. Він мав можливість прямо звертатися до міністра народної освіти, без посередництва попечителя Варшавського навчального округу. За керівництва В. В. Докучаєва інститут зазнав широкої і всебічної реорганізації. Матеріали щодо реорганізації навчального закладу (протоколи засідань комісії, листи, розташування та штати) від 17 січня 1892 р. та 17 квітня 1893 р., Доповідна записка тимчасово керуючого інститутом професора В. В. Докучаєва міністру народної освіти про стан матеріальної та навчальної бази інституту від 20 грудня 1893 р., Статут інституту від 24 червня 1894 р. та інші архівні матеріали дозволяють докладніше опрацювати це питання. За новим Статутом замість трирічного терміну навчання в інституті було введено чотирирічний. Від вступників до інституту вимагався атестат зрілості або свідоцтво про закінчення курсу реального училища з додатковим класом. По закінченні інституту випускники, залежно від успіхів, здобували звання агронома чи лісівника I або II розрядів з правом носіння особливого знаку. Випускники, що не мали за походженням прав вищого стану, зараховувалися до особистого почесного громадянства.

Були внесені докорінні зміни до навчальних програм, запроваджено викладання економічних дисциплін. Практичні заняття і дослідні роботи здійснювалися протягом усього року і стали обов'язковими для всіх студентів.

До інститутської бібліотеки постійно надходили нові видання. Створювалися нові лабораторії та кабінети з навчальними колекціями. Інститут мав маєтки загальною площею 657 десятин, парк площею 34 десятини, ботанічний і плодовий сад з оранжереями і розсадником тощо. З 1893 р. на інститутські потреби щороку виділялося 132 970 крб., з яких 66 % витрачалося на навчально-педагогічний персонал інституту. За керівництва В. В. Докучаєва в інституті утворився студентський оркестр, участь у якому брали 20 студентів. Керував ним капельмейстер Бєлєвського полку Єлінськ (ініціали невідомі). Пізніше оркестром керував професор В. В. Шкателов, а студентським хором — ад'юнкт-професор К. Д. Глінка (з 1927 р. — перший академік з ґрунтознавства АН СРСР).

Беззаперечною заслугою В. В. Докучаєва є поповнення інституту висококваліфікованими викладачами, запрошеними передусім з Петровської землеробської академії. У цей період викладання курсів здійснювали 14 професорів, 11 ад'юнктів та 4 викладачі.

У 1893 р. за ініціативи видатного вченого-рослинника професора П. В. Будріна на основі кафедри землеробства було утворено дві: кафедру часткового землеробства (пізніше — рослинництва), першим завідувачем якої був П. В. Будрін (1894–1905 р.; у 1902–1905 р. — директор інституту), та кафедру загального землеробства. Результати наукових досліджень професора П. В. Будріна, його досвід ученого, здатного глибоко проникнути в суть явищ, дотепер мають важливе значення для розвитку аграрної науки, оскільки дають змогу знайти відповіді на запитання, які хвилюють аграріїв і сьогодні. Завідувачем щойно створеної кафедри загального землеробства було обрано професора П. Ф. Баракова (1894 – 1919 рр.) — автора першого в Росії підручника з курсу загального землеробства (у 2-х ч., 1903, 1905 рр.).

П. В. Будрін

М. М. Сибірцев

Зусиллями професора В. В. Докучаєва в інституті 1894 р. було відкрито першу у світі кафедру генетичного ґрунтознавства. Кафедру очолив М. М. Сибірцев (1894–1899 рр.), відомий на той час своїми дослідженнями в галузі ведення лісового і водного господарства на Півдні Росії (Воронезька, Харківська, Катеринославська губернії). У 1896 р. М. М. Сибірцев здобув ступінь магістра мінералогії та геогнозії за публічний захист результатів оброблення геологічних матеріалів, зібраних у Нижньому Новгороді. Учений М. М. Сибірцев — автор першого підручника з генетичного ґрунтознавства. За його керівництва в інституті було створено добре систематизований музей ґрунтів. Учений класифікував і розвинув теорію В. В. Докучаєва про ґрунти, класифікувавши їх на зональні, інтразональні та азональні.

Протягом 1893 – 1898 рр. в інституті читав курс фізіології рослин і мікробіології випускник Казанського університету Є. Ф. Вотчал. У Ново-Олександрії він написав монографію «Про рух пасоки в рослині», за яку, за пропозицією К. А. Тимірязєва, здобув учений ступінь доктора ботаніки. Протягом 1893 – 1905 рр. кафедру лісівництва очолював професор В. Ю. Бранке, який є автором низки робіт з лісової мікології та фітопатології.

М. М. Орлов

З 1893 до 1901 рр. включно у Ново-Олександрійському інституті працював засновник вітчизняної наукової школи з лісової таксації та лісовпорядкування професор М. М. Орлов. У лісовому науково-дослідному господарстві «Руда» (750 десятин лісу), першим завідувачем якого був професор лісового відділення М. М. Бурий, уперше у світовій практиці М. М. Орлов використав метод насіннємірів для обліку плодоносіння хвойних дерев. У 1898 р. професор М. М. Бурий передав завідування дослідним господарством професору М. М. Орлову.

К. Д. Глінка

У 1894 р. посаду завідувача кафедри мінералогії та геології обійняв професор К. Д. Глінка, один з фундаторів вітчизняного ґрунтознавства, з 1927 р. — перший академік з ґрунтознавства АН СРСР. У 1899 р. професор К. Д. Глінка очолив кафедру ґрунтознавства (1899 – 1911 рр.), будучи водночас завідувачем кафедри мінералогії та геології. Вивчав ґрунти Середньої Азії та Сибіру (1908 – 1914 рр.).

Того ж 1894 р. кафедру загальної, сільськогосподарської та лісової статистики очолив професор О. Ф. Фортунатов (1894 – 1899 рр.) — автор понад 250 наукових праць зі статистики, зокрема класичної роботи «Про врожаї жита в Європейській Росії» (1893 р.). У 1905 р. директором Ново-Олександрійського інституту було призначено випускника Петровської землеробської академії професора О. І. Скворцова (1905 – 1908 рр.) — відомого економіста, автора наукових праць «Економічні етюди. Економічні причини голодовок і заходи щодо їх перебороння», «Економічні основи землеробства», «Основи політичної економії» та ін. Результати наукових досліджень видатних економістів О. Ф. Фортунатова і О. І. Скворцова були покладені в основу економічного обґрунтування столипінської аграрної реформи (1906 – 1911 рр.), стрижнем якої був розрахунок на особисту ініціативу селян та конкуренцію.

О. І. Скворцов

Фізіолог і ботанік Є. Ф. Вотчал, лісівники В. Ю. Бранке, М. М. Орлов, М. М. Бурий, економіст О. Ф. Фортунатов, ґрунтознавець М. М. Сибірцев та інші науковці разом з В. В. Докучаєвим здійснювали програму

широких перетворень в інституті. Як результат, після вимушеної відставки В. В. Докучаєва у 1895 р., закладені ним новаторські принципи наукової підготовки агрономів і лісівників перетворили Ново-Олександрійський інститут з периферійного навчального закладу на визнану школу російських ґрунтознавців, яка готувала кадри, передусім, для південних губерній Росії. Навчальний заклад здобув світове наукове визнання. За розробленим В. В. Докучаєвим планом реорганізації Ново-Олександрійського інституту незабаром були реформовані Московський сільськогосподарський та Петербурзький лісовий інститути, а також сільськогосподарські відділення Ризького політехнікуму та Київського політехнічного інституту.

У 1900 р. інженер-технолог Санкт-Петербурзького практичного технологічного інституту О. О. Алов обійняв посаду завідувача кафедри сільськогосподарської механізації (1900 – 1939 рр.; у 1915 – 1923 рр. — директор інституту). Учений О. О. Алов викладав основи вищої математики і механіки, неодноразово обирався заступником директора та редактором «Записок Ново-Олександрійського інституту».

До 1900 р. в інституті існувала кафедра загального і спеціального (сільськогосподарського і лісового) законодавства з основами політичної економії. За розпорядженням Міністерства освіти від 1900 р. кафедра політичної економії і статистики була виділена в окремий підрозділ інституту. Курс лекцій з політичної економії почав читати ад'юнкт-професор П. М. Шеймін.

У 1904 р. кафедру таксації та лісового впорядкування очолив відомий лісівник професор О. Г. Марченко (1904 р. — початок 1930-х рр.), який водночас був завідувачем лісівничого дослідного господарства Руда (1905 – 1914 рр.). Учений уперше в спеціальній літературі оприлюднив дані про плодоносіння сосни за 10-річний строк (1912 р.). У 1922 р. О. Г. Марченка було призначено організатором і першим керівником Всеукраїнського управління лісами, а в 1923 р. — завідувачем лісівничої підсекції Держплану УСРР. На початку 1920-х років О. Г. Марченко вперше в історії лісогосподарських ВНЗ запровадив практику викладання курсу з економії та організації лісового господарства.

Після закінчення Маріїнського земельного училища у 1899 р. на навчання до Ново-Олександрії приїхав В. Я. Юр'єв. За часів свого студентства майбутній всесвітньо відомий учений брав участь у всіх студентських рухах як академічного, так і політичного характеру. Після чергової затримки в особовій справі В. Я. Юр'єва з'явився запис, зроблений у жандармському управлінні: «Арештований В. Я. Юр'єв, уродженець села Іванівська Вірга Пензенської губернії, студент, старанний у науках, але… неблагонадійний бунтар». За недостатністю доказів В. Я. Юр'єва тоді не засудили, а, виключивши з інституту, відправили відбувати військову повинність в артилерійських військах м. Севастополя (1902 – 1903 рр.). Восени 1903 р. В. Я. Юр'єв продовжив навчання у Ново-Олександрійському інституті, студент 1899 р. який успішно закінчив 1905 р., здобувши звання вченого агронома. Як дослідник В. Я. Юр'єв сформувався завдяки професору П. В. Будріну і за його безпосередньої підтримки. Директор Ново-Олександрійського інституту в 1902 – 1905 рр., П. В. Будрін знав В. Я. Юр'єва як старанного учня ще з часів його студентства. У 1909 р. професор П. В. Будрін запросив В. Я. Юр'єва на роботу до Харківської селекційної станції, директором якої він був на той час.

В. Я. Юр'єв,

Російська революція 1905 – 1907 рр. активізувала боротьбу студентства і почасти викладачів Ново-Олександрійського інституту за академічні свободи і політичні права. Водночас Міністерство народної освіти погодилося з пропозиціями ради інституту щодо демократизації навчального закладу та внесення змін до науково-педагогічного процесу. У 1906 р. була запроваджена система виборності директора інституту, його помічників та інших посадових осіб. Рада інституту набула права присуджувати вчені ступені магістрів і докторів сільського господарства і лісівництва. Професорам, що мали викладацький стаж 25 років, присуджувалося звання заслуженого професора. З огляду на завдання

підготовки наукових кадрів рада інституту дістала дозвіл відправляти викладачів у відрядження за кордон. Збільшилася кількість асистентів на кафедрах. Було підвищено посадові оклади професорів і викладачів. Зазнали змін функції інспекторів інституту. Поліцейський контроль за студентами за межами інституту переходив до відома поліції. Інспектор інституту відповідав лише за відвідування занять і порядок в аудиторіях. Офіційно дозволялися групові, курсові й факультетські зібрання студентів. Після поразки революції 1905 – 1907 рр., розквартировані у Ново-Олександрії війська 71-го піхотного Бєлєвського полку і козаки були звідси виведені, а солдатські казарми, за розпорядженням попечителя Варшавського навчального округу Г. В. Левицького, були передані інституту для проведення занять. У 1912 р. уряд дозволив студентам створювати наукові та інші товариства, каси взаємодопомоги, влаштовувати концерти, лекції тощо.

Через неприйняття польською громадськістю зрусифікованого інституту в Ново-Олександрії вчена рада неодноразово, хоча й безуспішно, ставила перед Міністерством народної освіти питання про переведення навчального закладу до центральних губерній Росії. Слід зауважити, що наприкінці XIX — на початку XX століття в Російській імперії відчувався гострий дефіцит учених агрономів. Петровська землеробська і лісова академія, Петербурзький лісовий та Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва не могли задовольнити попит на цих фахівців, що постійно зростав. Тому різні міста запрошували Ново-Олександрійський інститут до себе — відповідні пропозиції, фінансово забезпечені пожертвуваннями, надійшли з Катеринодара і Курська, Саратова і Тамбова. Проте запрошення на переїзд на той час розглянуті не були, а після придушення революції в інститут надійшла офіційна відмова.

Вирішення питання про переїзд Ново-Олександрійського інституту прискорила Перша світова війна. У липні – серпні 1914 р. інститут, що опинився у зоні військових дій, за розпорядженням військового командування був евакуйований до Харкова. Уже на другий день війни розпочався від'їзд студентів, родин професорсько-викладацького персоналу і службовців інституту. На станцію Дергачі Південної залізниці 13 серпня було відправлено два вагони найціннішого майна — мікроскопи, хімічні терези, навчальні посібники тощо. Співробітники інституту 21 серпня прибули в Дергачі, де адміністрація середнього землеробського училища (зараз — Харківська державна зооветеринарна академія) тимчасово надала їм житло. Під час перебазування інституту до Харкова бібліотечний фонд польських видань було передано в дар польським навчальним закладам. Фонди бібліотеки на той час становили близько 30 тис. примірників. Канцелярія інституту переїхала до Харкова 24 жовтня. Остаточна евакуація інституту завершилася 8 липня 1915 р., коли з Ново-Олександрії було вивезено завод великої рогатої худоби швіцької породи та конеферму.

Натомість у Ново-Олександрії (у 1918 р. Ново-Олександрія дістала старе найменування — Пулави) на основі тих підрозділів інституту, що там залишилися, у 1917 р. з дозволу австрійської окупаційної влади в історичному палаці князів Чарторийських було створено сільськогосподарський науково-дослідний інститут. У результаті численних реорганізацій на сьогодні цей інститут перетворено на Національний науково-дослідний інститут рослинництва і ґрунтознавства у Пулавах (Instytut Uprawy Nawozenia i Gleboznawstwa Pacstwowy Instytut Badawczy) — головний центр наукових аграрних досліджень сучасної Польщі. Разом з тим, у 1918 р., після відновлення державної незалежності Польщі, деякі навчальні підрозділи інституту переїхали з Ново-Олександрії до польської столиці, де було відкрито Головну школу сільського господарства у Варшаві (Szkoły Gływnej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie).

Співпраця між Науково-дослідним інститутом у Пулавах і Головною школою сільського господарства у Варшаві, з одного боку, та Харківським НАУ, з другого, набуває особливого значення в умовах реалізації Україною своїх європейських прагнень, адже сьогодні польські сільськогосподарські освітні та науково-дослідні заклади розвиваються з урахуванням вимог єдиної аграрної політики країн Євросоюзу.

Попри те, що науково-дослідний інститут у Пулавах, Головна школа сільського госпо-

Дорогоцінні бібліотечні фонди, які було перевезено з Польщі: «1896 год в сельскохозяйственном отношении по ответам, полученным от хозяев. — СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1896. — Вып. 1–3; Известия Санкт-Петербургского лесного института. — СПб.: Тип. В. Демакова, 1898–1901. — Вып. 7.; Брюкнер Э. Земная кора / Перевод с пятого немецкого издания А. П. Сутугина, Г. Г. Шенберга и Е. А. Шпиндлер. — Тип. АО Ф. А. Брокгауз — И. А. Эфрон, 1902; Дарвин Ч. Изменение животных и растений в домашнем состоянии / Пер с англ. М. Филиппова, П. Ю. Шмидта. — Спб.: Тип. А. А. Пороховщикова, 1896; Царство минералов: Описание главных минералов, их местонахождения и значение их для промышленности. — СПб.: А. Ф. Девриена, 1906»

дарства у Варшаві та Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва мають спільне історичне минуле, наукові контакти між ними були майже відсутні. У процесі роботи над історією Харківського НАУ науковці кафедри історичних і соціально-політичних дисциплін відновили розірваний майже 100 років тому зв'язок між спорідненими установами. В офіційних листах на адресу ректора Харківського агроуніверситету директор Інституту у Пулавах професор Вєслав Олешек та ректор Головної школи сільського господарства у Варшаві професор Алойзи Шиманські висловили бажання встановити співпрацю з ХНАУ з питань вивчення історії аграрної освіти і науки та з актуальних проблем поточного розвитку сільських районів і сільського господарства обох країн. За керівництва ректора професора Северина Кукули (1995 – 2010 рр.) у Пулавах було відкрито Зал Традицій і меморіальні дошки на стінах головного корпусу колишнього Ново-Олександрійського інституту, де представлена інформація про тих видатних російських учених, зокрема В. В. Докучаєва, що працювали в інституті у 1862 – 1915 рр.

З огляду на те, що польський період історії ХНАУ має надзвичайне значення для розуміння витоків науково-освітнього забезпечення потреб аграрного виробництва і Польщі, і України, Міністерство сільського господарства і розвитку сільських районів Республіки Польща разом з Посольством Польщі в Україні та Посольством України в Республіці Польща в офіційних листах, що надійшли на адресу університету влітку 2010 р., висловили бажання взяти участь у спільній підготовці урочистостей з нагоди ювілейної річниці ХНАУ. У своєму листі заступник Міністра сільського господарства і розвитку сільських районів Республіки Польща Марян Залевський висловив упевненість, що співробітництво між Харківським агроуніверситетом і польськими закладами

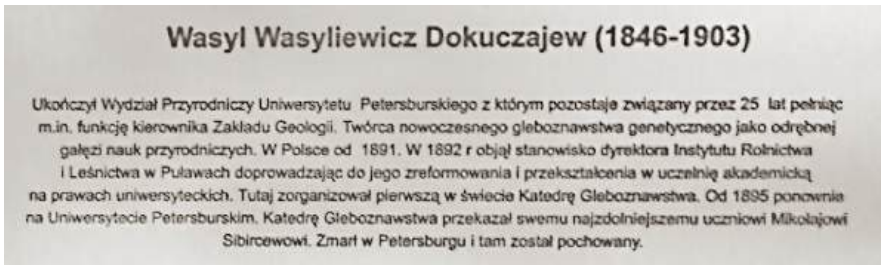

Польська наукова громадськість шанує пам'ять про видатного російського ґрунтознавця професора В. В. Докучаєва.

Меморіальна дошка на честь В. В. Докучаєва та портрет вченого представлені в Залі Традицій Національного науково-дослідного інституту рослинництва і ґрунтознавства у Пулавах

принесе багато користі не лише під час організації урочистостей, але й у майбутньому.

Після переїзду до Харкова інститут вирішував непрості проблеми, пов'язані з облаштуванням на новому місці. Харків з ряду причин перетворився на один з найважливіших у країні центрів сільськогосподарської освіти і науки. Усупереч об'єктивним труднощам ново-олександрійці за короткий час поновили роботу інституту на новому місці й органічно увійшли в освітнє життя харківської громади. У листопаді 1914 р. розпочалися заняття в інституті, які проводилися в аудиторіях Харківського університету, технологічного і ветеринарного інститутів. У другій половині 1915 р. були орендовані ще два приміщення по вулиці Каплунівській, 7 (майбутня вулиця Червонопрапорна), де були розміщені кафедри сільськогосподарського відділення та адміністративно-господарська частина інституту, та по вулиці Губернаторській, 4, (вулиця Революції), де розташовувалися кафедри лісівничого відділення. На 1 січня 1915 р. на всіх відділеннях інституту нараховувалося 442 студенти (255 — на сільськогосподарському, 187 — на лісівничому). Державна екзаменаційна комісія здійснила черговий випуск учених агрономів і лісівників.

Однак міська влада не вважала за потрібне залишати інститут у Харкові, мотивуючи своє рішення існуванням подібних навчальних закладів у Києві та Воронежі. Пропозицію про надання інституту обіцяних раніше 60 десятин землі міська управа відхилила. Дізнавшись про скрутну долю Ново-Олександрійського інституту, міські органи влади Катеринодара, Полтави, Курська, Чугуєва та інших міст наперебій запрошували його до себе. Цікава пропозиція надійшла від Кубанського товариства сільського господарства і сільськогосподарської промисловості. Спеціальне засідання членів Кубанського товариства було присвячене вирішенню питання про надання інституту необхідних приміщень. Пропозицію щодо переїзду інституту до Катеринодара від імені 114 тис. господарств підтримав і Кубанський з'їзд землевласників. З'їзд ухвалив рішення визнати необхідним і невідкладним облаштування вищого сільськогосподарського закладу в Катеринодарі і просити міністра землеробства задовольнити цю гостру потребу Північного Кавказу шляхом переводу в Катеринодар Ново-Олександрійського сільськогосподарського інституту. Палка дискусія розгорнулася навколо можливого переїзду інституту до Полтави.

Ново-Олександрійський інститут, як і абсолютна більшість державних інститутів Росії, був чоловічим. З початку XX ст. ліберально налаштована професура дедалі частіше ставила питання щодо допуску жінок до слухання лекцій. У 1905 р. інститут прийняв декілька вільних слухачок, але в умовах політичної реакції, що настала після поразки революції, змушений був зачинити двері навчальних аудиторій перед жінками. Попри це прихильники вищої жіночої освіти створи-

В. І. Бєляєв

ли в інституті ініціативну групу для організації самостійних вищих жіночих курсів (ВЖК) аграрного профілю. Їхню ініціативу підтримав попечитель Варшавського навчального округу, колишній директор інституту В. І. Бєляєв (1901 – 1902 рр.). Однак міністр народної освіти О. М. Шварц заперечував проти відкриття жіночого ВНЗ. Передання у 1912 р. Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва у підпорядкування Міністерству землеробства дозволило В. І. Бєляєву знову порушити питання про ВЖК перед новим керівництвом. У 1916 р. унаслідок військових мобілізацій лави студентів значно зріділи, тому рада інституту зробила чергову безрезультатну спробу одержати від Міністерства дозвіл на організацію ВЖК. Приготувавшись до тривалої боротьби, комісія у складі професорів П. Ф. Баракова, О. В. Маклецова, І. І. Сурожа, І. С. Телетова під керівництвом професора О. О. Алова переробила положення про курси за зразком Голіцинських, відкритих у Москві 1908 р. Але після лютневої 1917 р. революції нове Міністерство у квітні 1917 р. дало усну згоду на відкриття ВЖК, однак незабаром змінило свою позицію — 20 червня до Харкова надійшов лист про недоцільність існування двох вищих сільськогосподарських навчальних закладів в одному місті.

Попри це професура Ново-Олександрійського інституту в Харкові не полишила процесу підготовки до відкриття ВЖК. Директор інституту О. О. Алов 30 червня 1917 р. надіслав директорові Департаменту землеробства телеграму, в якій зазначалося, що на підставі усного дозволу Міністерства і статті 13 закону від 1 липня 1914 р. курси фактично відкриті: прийнято прохання, зроблено витрати, обрано персонал, представники курсів викликалися Департаментом на нараду 6 квітня. Телеграма містила прохання: курсів не закривати, оформити дійсний стан. Така наполегливість виявилася успішною: представники курсів поїхали до Петрограда, де 26 липня заступник міністра підписав положення про ВЖК. А 3 серпня 1917 р. офіційним урядовим документом № 7729 Міністерство дозволило відкриття Вищих жіночих сільськогосподарських курсів.

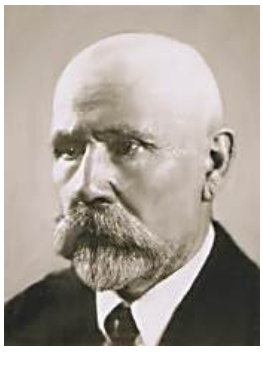

О. О. Алов

Отже, харківські ВЖК сільського господарства і лісівництва були створені унаслідок громадської ініціативи. Офіційними засновниками курсів виступили 48 викладачів Ново-Олександрійського інституту в Харкові, зокрема професори О. О. Алов, Г. Ф. Арнольді, О. В. Палладін, О. М. Челінцев та ін. Метою курсів, згідно з Положенням про їхнє заснування, було надання слухачкам вищої освіти в галузі сільськогосподарських і лісівничих наук. Положення передбачало утворення двох керівних органів: 1) для вирішення організаційно-господарських питань на три роки обиралася попечительська рада, яка складалася з директора, його заступника, секретаря, двох представників від засновників і двох представників педагогічної ради, а також меценатів, що пожертвували понад 3 тис. руб.; 2) для організації навчальної роботи засновувалася педагогічна рада, що об'єднувала всіх викладачів ВНЗ. У 1918 р., з ініціативи слухачок, до педагогічної ради були включені їхні представники з правом дорадчого голосу.

Директором курсів став професор О. О. Алов, який протягом 1915–1922 рр. очолював Ново-Олександрійський інститут. Його заступником обрали професора О. В. Палладіна. Після ретельного відбору на курси було зараховано 257 слухачок (замість запланованих 200) і 11 вільних слухачок. У наступні два роки кількість курсисток зросла. У 1918 р. на 1-й курс було прийнято 243 слухачки й 67 вільних слухачок, а на 2-й курс — 30 слухачок. На 1 січня 1919 р. на ВЖК навчалося 527 слухачок і 6 вільних слухачок. Бюджет курсів складався з плати за навчання (у 1917 р. вона становила 75 крб., а в 1918 р. — 100 крб. за семестр), внесків засновників (50 крб.) і приватних пожертвувань. Держава не брала участі в їхньому фінансуванні. Це створювало певні труднощі. Проблеми загострювалися внаслідок політичної й економічної нестабільності в країні. Зібрані кошти йшли

О. В. Палладін

здебільшого на поточні потреби, а не на розвиток матеріальної бази ВНЗ.

На початку 1919 р. влада в країні в черговий раз змінилася. Прийшовши до влади вдруге, більшовики 26 січня 1919 р. оприлюднили Декрет Тимчасового робітничо-селянського уряду України про націоналізацію всіх навчальних закладів, що робило неможливим подальше існування вищих жіночих курсів як громадського ВНЗ. Після звільнення Харкова від денікінців у грудні 1919 р. вищі жіночі курси були об'єднані з Ново-Олександрійським інститутом сільського господарства і лісівництва в Харкові (Постанова Раднаркому УСРР від 26 березня 1921 р.). Будинок Вищих жіночих курсів Товариства взаємодопомоги працюючих жінок по вулиці Мироносицькій, 100 (колишня вулиця Дзержинського) було передано інституту.

Після закінчення громадянської війни в інституті налагоджувався навчальний процес. У грудні 1920 р. було створено студентську раду як осередок студентського самоврядування. Студентська рада провела чималу роботу з підвищення навчальної активності студентів та комплектації бібліотечних фондів. Якщо протягом 1918 – 1919 рр. бібліотечний фонд підручників не поповнювався, то 1920 р. він збільшився на 1500 примірників з різних дисциплін (у чотири рази).

На 1 січня 1920 р. викладацький колектив налічував 146 осіб, серед яких відомі вчені: О. О. Алов, О. М. Челінцев, І. І. Сурож, М. П. Мишкін, І. О. Широких, М. В. Цінгер, І. К. Тарнані, О. В. Палладін, П. С. Пищимука; старші асистенти В. Г. Аверін, М. П. Солоненко, Д. Д. Сачук, І. О. Яхонтов, С. М. Муравлянський, Т. Д. Страхов та ін. Вони становили кадрову основу інституту. Зокрема, кафедру економіки і організації сільського господарства очолив видатний економіст-аграрник, статистик, фахівець з економіки селянського господарства та проблем сільськогосподарського районування професор О. М. Челінцев (1914 – 1922 рр.). Новостворену 1915 р. кафедру державного лісового господарства і лісової статистики очолив випускник інституту, селекціонер-лісівник О. І. Колесніков (1915 – 1930 рр.), невдовзі професор.

Кафедру органічної хімії очолив професор П. С. Пищимука, який з невеликою перервою обіймав цю посаду понад 40 років. Посаду завідувача кафедри фізіології тварин зайняв професор О. В. Палладін (1916–1921 рр.; автор відомого підручника «Біологічна хімія»; з 1929 р. — академік Російської АН; з 1946 р. — президент АН УРСР). Завідувачем кафедри загального тваринництва був обраний колишній випускник інституту професор І. В. Бельговський, (1916–1930 рр.). Кафедру лісівництва очолив професор І. О. Яхонтов (1919–1930 рр., у 1923 р. кафедру лісівництва було перейменовано на кафедру лісових культур).

О. М. Челінцев

І. О. Яхонтов

За розпорядженням Раднаркому України від 8 липня 1920 р. в інституті були організовані прискорені випуски агрономів і лісівників. До Харкова прибули 200 студентів, яким революції та війни завадили своєчасно закінчити інститут. У результаті інтенсивної роботи за короткий час — з 1 серпня 1920 р. до 1 лютого 1921 р. — свідоцтва про закінчення інституту отримали 175 випускників.

Дискусія щодо облаштування інституту не вщухала до 1921 р., коли декретом Раднаркому УСРР від 31 січня 1921 р. інститут було віднесено до розряду особливо важливих установ, що передбачало його повне термінове забезпечення усім необхідним поза чергою. Раніше передані інституту приміщення були відремонтовані та приведені у належний стан. За Постановою Раднаркому УСРР від 26 березня 1921 р. Ново-Олександрійський інститут назавжди залишився в Харкові. Так закінчився польський період історії першого в Російській імперії вищого аграрного навчального закладу.

ХАРКІВСЬКИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ (1921–1990 рр.)

ІНСТИТУТ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921 р. – червень 1941 р.)

Постановою Раднаркому УСРР від 26 березня 1921 р. було визначено місцезнаходження Ново-Олександрійського інституту в Харкові і затверджено його нову назву: Харківський інститут сільського господарства і лісівництва. На той час в інституті діяло три факультети: сільськогосподарський, лісівничий та інженерно-меліоративний, відкритий за рішенням Наркомату освіти УСРР для підготовки спеціалістів із землевпорядкування. Також рішенням Наркомату освіти УСРР було затверджено новий склад вченої ради інституту. До неї увійшли всі професори, викладачі і 30 студентів. Головою ради обрали директора інституту професора О. О. Алова. Усвідомлюючи важливість сільськогосподарської освіти для аграрної країни, нова влада надала інститутові необхідну підтримку: було збільшено прийом студентів, зміцнено матеріальну базу, передано в користування декілька приміщень. У будинку по вулиці Мироносицькій, 100 (зараз Мироносицька, 92, колишні Вищі жіночі курси; сьогодні — Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка) розташувалися кафедри сільськогосподарського факультету. У приміщенні по вулиці Чайковського, 4 розмістився лісівничий факультет і кафедри щойно створеного інженерно-меліоративного факультету. По вулиці Пушкінській, 84 були розміщені кафедри анатомії і фізіології сільськогосподарських тварин, загальної та прикладної зоології, а також адміністративні установи. Виділені приміщення потребували капітального ремонту після війни: не було вікон, дверей, опалення, водопроводу; протікала покрівля. Також інституту було передано радгосп «Нова Олексіївка» площею 19,5 га для влаштування навчально-дослідного господарства. Впродовж одного року навчально-дослідне господарство стало зразковим. Селяни з навколишніх округів приходили переймати досвід ведення господарства. Значний внесок в організацію навчально-дослідного господарства зробили

Головний корпус інституту 1919–1940 рр., вулиця Мироносицька, 92

професор С. М. Муравлянський і завідувач навчгоспом Ф. А. Андреєв. Для потреб лісівничого факультету було відведено Чугуєво-Бабчанське лісництво загальною площею 8 937,55 га, розташоване за 30 км від Харкова (належало інституту до 1930 р.).

За розпорядженням відділу професійної освіти працівників Наркомату освіти УСРР у Харківському інституті сільського господарства і лісівництва створено робітничий факультет (робфак), першим деканом якого було призначено М. П. Жинкіна. Робфак мав два відділення — денне та вечірнє, а також свої філії у Мерефі та Лозовій. З відкриттям робфаку в інститут прийшло багато відповідальних працівників обласного і районного рівнів, демобілізованих бійців Червоної Армії. Усі робфаківці забезпечувалися гуртожитком, стипендією та продовольчим пайком. У 1921 р. на робфак було прийнято 205 осіб. Робфак було закрито тільки у 1939 р., коли його подальше існування виявилося недоцільним: середні школи й технікуми повністю задовольняли попит ВНЗ в абітурієнтах. Загалом число студентів в інституті порівняно з дореволюційним періодом збільшилося вдвічі: у 1922/23 навчальних роках в інституті навчався 1061 студент, у тому числі на робфаці — 338.

Професорсько-викладацький склад інституту зазнав суттєвих змін за роки світової і громадянської воєн і не відповідав вимогам вищої школи, особливо зі спеціальних дисциплін. Із 32 професорів базову освіту мали лише четверо, а із 75 викладачів і асистентів лише 10 мали дипломи агрономів. Викладацький колектив потрібно було «підсилити» висококваліфікованими спеціалістами. За результатами всесоюзного конкурсу на заміщення вакантних посад завідувачів спеціальними кафедрами в інститут були запрошені 16 професорів, у тому числі О. Н. Соколовський з Московської сільськогосподарської академії. Дещо раніше педагогічний колектив поповнили М. М. Кулєшов, В. Ф. Левитський та ін.

У 1924 р. завідувачем кафедри ґрунтознавства було обрано О. Н. Соколовського (1924–1959 рр.). Того ж року на Міжнародному конгресі ґрунтознавців у Римі О. Н. Соколовського було включено до Міжнародної комісії з питань методики ґрунтів. У 1931 р. академік АН України О. Н. Соколовський був обраний першим головою Української академії сільськогосподарських наук (1931–1935 рр.). Завдяки його зусиллям у 1931 р. на базі науково-дослідної кафедри ґрунтознавства було створено Український науково-дослідний інститут агроґрунтознавства, який пізніше реорганізували в Український науково-дослідний інститут соціалістичного землеробства. Видатний учений-ґрунтознавець О. Н. Соколовський є автором низки підручників з агрономічного ґрунтознавства — «Ґрунтознавство» (1933 р.), «Курс сільськогосподарського ґрунтознавства» (1934 р.), «Сельскохозяйственное почвоведение» (1956 р.) та ін.

Комсомольське бюро робітничого факультету. Перший справа — секретар бюро С. М. Коваленко (репресований за часів гонінь на генетику в СРСР)

У 1920-х роках з навчальним процесом багато експериментували: упроваджували вечірній режим занять, щоб звільнити студентам день; відмовляючись від лекцій як пасивної форми навчання, студентам пропонували виконувати завдання колективно; запроваджували «циклову» систему навчання, коли студенти певний час вивчали лише одну дисципліну, а потім переходили до іншої; уводили бригадний метод оцінювання знань, коли разом з викладачем до трійки екзаменаторів входили й студенти, які зазвичай мали рівень знань менший, ніж ті, кого вони екзаменували. Звісно, така практика підривала авторитет викладачів, тому від неї швидко відмовилися. Однак, незважаючи на наявні прорахунки, експерименти сприяли

становленню злагодженої системи навчального процесу і стимулювали самостійну роботу студентів. У 1924/25 навчальних роках відбувся перехід від предметної системи викладання до курсової. Крок за кроком поглиблювалося навчання, упорядковувалися заняття. Замість сухого зубріння і формальної 15-хвилинної перевірки знань на екзаменах відтепер було введено спільну і постійну роботу на семінарських заняттях. Семінари і практичні заняття упроваджувалися з тих дисциплін, які передбачали розвиток певної активності студентів. Нова система вносила у навчальний процес організованість і дисциплінованість. Але її введення супроводжувалося перенавантаженням навчального процесу, браком часу у студентів через відсутність у них належного досвіду з одночасного вивчення кількох дисциплін.

Велику роль в об'єднанні студентів інституту мала створена у 1923 р. «Спілка пролетарських студентів», пізніше реорганізована у профспілкові секції (Всеробітземліс, цукровики та ін.). Саме вони здійснювали реалізацію планів культурно-просвітницької роботи на селі.

В інституті було створено лекторську групу з 50 викладачів і студентів, яка працювала під девізом: «Культроботу — на село, до наймитів і селян». Лекторська група обслуговувала спочатку шість, потім дев'ять сіл і радгоспів. Викладачі систематично проводили лекції, бесіди, доповіді. Робота велася на базі сільських клубів, хат-читалень, бібліотек. У с. Хорошеве Харківського району відкрилися перші сільськогосподарські курси.

У 1929 р. унаслідок злиття Харківського сільськогосподарського інституту з інженерно-економічним інститутом був заснований економічний факультет.

У 1925–1930 рр. у наукових колах учених-аграрників і у владних структурах УСРР поширилася ідея щодо створення на базі Харківського сільгоспінституту Української академії сільськогосподарських наук, якої до того часу не існувало і яка б стала центром наукових досліджень учених з розвитку сільського господарства.

Комісія Малої президії ВУЦВК 15 червня 1926 р. у складі Слинька, Дудника і Приходька, ознайомившись із становищем інституту, постановила: «Стан Харківського сільськогосподарського інституту вимагає як можна скоріше передбачити перенесення інституту повністю за місто і його будівництво відповідно до завдань і потреб. Комісія просить Президію ВУЦВК звернути на це особливу увагу і дати змогу наступного року розпочати будівництво Харківського сільськогосподарського інституту».

Наркомат освіти в своїй постанові від 2 вересня 1927 р. відзначив, що «Харківський СГІ до цього часу перебуває в менш забезпеченому стані, ніж Київський, що вимагає до нього особливої уваги з боку Народного Комісаріату освіти і Харківського облвиконкому».

Але, незважаючи на різні постанови про необхідність будівництва нових приміщень для інституту, становище так і не змінилося. Тільки у 1929 р. знову постало питання про ХСГІ. Бюро ОПК (окружний партійний комітет) 29 березня 1929 р. прийняло постанову: «Зобов'язати фракцію ОВК (окружний виконавчий комітет) поставити перед Наркомосом і Наркомземом питання про включення в п'ятирічку й асигнування кредитів на побудову нових приміщень інституту на території за парком. Харківський обласний виконавчий комітет зобов'язаний взяти участь у будівництві, передбачивши

Команда легкоатлетів Харківського СГІ, 1933 р.

це своєю п'ятирічкою». Правління інституту на своїх засіданнях визначило об'єкти нового будівництва, розробило план і склад комісії, що мала опікуватися будівництвом за проектом архітектора О. М. Бекетова. У 1930–1931 рр. розпочалися підготовчі роботи на Павловому полі, але подальші події початку 1930-х років, зокрема розукрупнення інститутів, унеможливили реалізацію цих планів.

У 1929–1930 рр. здійснювалися так звані агропоходи на село. Для Харківського СГІ політика радикального переобладнання українського села мала суперечливі наслідки. Викладачі і студенти інституту були втягнуті в боротьбу з «куркульством» та у пошук «ворогів народу». Комсомольці гинули від рук доведених до відчаю, приречених на смерть «куркулів та підкуркульників». У 1932 р. в результаті репресій загинули мільйони селян.

За часів сталінського терору були репресовані директори інституту И. Г. Сурож, І. І. Касьяненко, Г. М. Клунний, П. І. Запара, М. А. Барабаш, Є. В. Ходак, П. Є. Собко. Репресіям були піддані видатні вчені, професори О. Н. Соколовський, А. М. Сліпанський, О. М. Грінченко, О. А. Яната, М. М. Кулєшов; випускники С. М. Коваленко, І. Б. Юд та багато інших.

У квітні 1938 р. був заарештований академік, перший президент УААН, доктор сільськогосподарських і геологічних наук Олексій Никанорович Соколовський. Чотири слідчих, змінюючи один одного, безперервно вели допит. Суд, де О. Н. Соколовський та інші заарештовані відмовилися від своїх попередніх зізнань як таких, що були отримані слідством унаслідок грубого фізичного і психологічного тиску, присудив ученого до вищої міри покарання — розстрілу з конфіскацією особистого майна. Лист-звернення О. Н. Соколовського до Сталіна і захист його з боку Д. М. Прянишникова, В. Р. Вільямса, учених сільськогосподарської академії імені Тимірязєва врятували його життя. Учений вийшов на волю 5 січня 1940 р. за відсутністю складу злочину і був поновлений у всіх правах і званнях.

У зв'язку з розукрупненням вищих навчальних закладів зі складу Харківського СГІ 28 червня 1930 р. були виведені факультети і кафедри, на основі яких створили нові спеціалізовані навчальні заклади та науково-дослідні інститути. Харківський СГІ був реорганізований і перейменований в Харківський інститут зернових культур у складі одного агрономічного факультету.

Лісівничий факультет з усіма лабораторіями та обладнанням був переведений до Києва, де на його базі було відкрито лісогосподарський інститут. Щоправда, лісівничу кафедру в Харківському інституті було збережено. Її незмінним керівником до 1940 р. був академік АН УРСР і ВАСГНІЛ професор Г. М. Висоцький. На базі науково-дослідної кафедри лісівництва було створено науково-дослідний інститут лісівничого господарства, першим науковим керівником якого також був професор Г. М. Висоцький.

Інженерно-меліоративний факультет з усім майном і знаряддям був переведений в Одесу, а пізніше в Київ як самостійний заклад.

На базі кафедр механізації сільського господарства і фізики створено Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства, першим керівником якого був професор О. О. Алов.

У 1930 р. інститут утратив більшу частину бібліотечних фондів, які були розподілені між новоствореними закладами. За розпорядженням Наркомзему УСРР навчально-дослідну ферму «Ново-Олексіївка» було передано Українському тресту овочівництва. Того ж року інститут утратив Чугуєво-Бабчанське лісництво (пізніше перетворене на дослідну базу Чугуєво-Бабчанського лісового технікуму). Як результат, найбільший сільськогосподарський ВНЗ залишився без науково-дослідної бази (за інститутом збереглася лише невелика земельна ділянка «Павлове поле»).

У 1932 р. кількість кафедр у Харківському інституті зернових культур збільшилася до 17, серед яких були такі: математики, фізики, сільськогосподарських машин, технічного креслення, загальної й аналітичної хімії, органічної хімії, сільськогосподарської меліорації, ґрунтознавства, загального землеробства, агрохімії, селекції, захисту рослин з курсом ентомології, технології зерна, основ тваринництва, економіки та соціалістичної реконструкції, організації соціалістичного зернового виробництва, політекономії, діалектичного матеріалізму. Кафедри очолювали академік О. Н. Соколовський, професори О. О. Алов, І. С. Телетов, Д. Д. Сачук,

П. С. Пищимука, М. А. Єгоров, Т. Д. Страхов, І. Д. Чорний, Ф. Г. Полянський, І. М. Боднар, Д. О. Нестеренко, доценти В. В. Шкателов, А. Я. Усіков, М. Г. Цюпа, П. Є. Дудник, С. Є. Кравчук.

У 1930 р. в інституті було відкрито найперше в системі аграрної освіти України заочне відділення за спеціальностями «Агрономія» (спеціалізації рільництво та плодоовочівництво) та «Захист рослин». Наявність відділення заочної освіти давала змогу працівникам сільського господарства здобути вищу сільськогосподарську освіту без відриву від виробництва. Того ж року було відкрито відділення вечірнього навчання.

У 1932 р. у Харківському СГІ за активної діяльності відомих науковців Т. Д. Страхова, В. Г. Аверіна, О. О. Мігуліна, Ф. П. Мацкова та інших створено найперший у СРСР факультет захисту рослин. Першим деканом факультету було обрано доктора біологічних наук, професора Т. Д. Страхова (1932–1951 рр.).

Згідно з постановою ЦВК СРСР від 19 вересня 1932 р. про навчальні програми і режим вищої школи і технікумів першочергова увага приділялася якості підготовки фахівців у ВНЗ. «Карликові» навчальні заклади з вузькою спеціалізацією поступово ліквідовувалися. Збільшувався час навчання. Виробнича практика мала розпочинатися з II–III курсів та займати 30–40 % навчального часу. Запроваджувалися залікові сесії, дипломні роботи (проекти) та обов'язкові вступні екзамени для абітурієнтів. Вступні іспити проводили приймальні комісії за участю громадських організацій. У 1933 р. створюється єдина кафедра економічного профілю — економіки й організації сільського господарства, першим завідувачем якої був член-кореспондент ВАСГНІЛ, професор Л. М. Клецький (до 1959 р.), автор першого в країні підручника «Економіка соціалістичного сільського господарства».

Практика розділення ВНЗ на вузькоспеціалізовані навчальні заклади мала негативні наслідки для вищої сільськогосподарської освіти. Через чотири роки за розпорядженням уряду розпочалося укрупнення навчальних закладів для повернення до колишньої системи організації багатопрофільних сільськогосподарських ВНЗ. Харківський інститут зернових культур 1 лютого 1934 р. знову дістав свою колишню назву — Харківський сільськогосподарський інститут. На той час у складі інституту були три факультети — агрономічний, захисту рослин, економічний та два відділення — агропедагогічне та заочної освіти. У 1935 р. в інституті були створені курси для підвищення кваліфікації робітників колгоспів, радгоспів та МТС. Протягом 1935–1940 рр. на курсах пройшли перепідготовку: агрономи-рільники — 162 особи, ентомологи — 433, селекціонери — 289, викладачі сільгосптехнікумів — 110, апробатори — 2074, механіки і комбайнери — 202, директори — 32, старші агрономи МТС — 75, загалом 4451 особа.

Згідно із постановою Раднаркому СРСР від 1937 р. «Про заходи щодо покращання насіння зернових культур» на агрономічному факультеті відкрито відділення селекції та

Академік В. Я. Юр'єв зі своїми аспірантами

Студентки 3-го курсу агрономічного факультету, 1938 р.

насінництва зі спеціалізацією з третього курсу навчання. Щойно створену кафедру селекції та насінництва Харківського СГІ очолив видатний селекціонер-рослинник професор, академік АН УРСР (з 1945 р.) та ВАСГНІЛ (з 1956 р.) В. Я. Юр'єв (1937–1962 рр.), автор першого підручника із селекції та насінництва для студентів-селекціонерів. У 1938 р. відбувся перший випуск селекціонерів — 85 спеціалістів; у 1939 р. — 68; у 1940 р. — 16 осіб.

Однак у 1939 р. харківська міська рада відібрала останню ділянку землі, розташовану перед навчальним корпусом по вулиці Мироносицькій, 92, що належала інституту. Таким чином, заклад залишився без колекційного розсадника і лізиметрів, без приміщення для сільськогосподарських машин. У тому ж році було закрито агропедагогічне відділення, яке на 1939 р. підготувало 119 викладачів для сільськогосподарських технікумів.

Відповідно до партійної постанови від 14 листопада 1938 р. про викладання суспільствознавчих дисциплін у ВНЗ в інституті замість окремих суспільно-політичних кафедр було створено єдину кафедру марксизму-ленінізму, яку наступного року очолив доцент Ф. Ф. Абрамов.

У 1939 р. колектив інституту працював над 76 науковими темами. Серед них такі: десорбційно-газовий метод протравлювання насіння зернових і технічних культур (професор Т. Д. Страхов); хімічна меліорація солонців, у результаті якої на зовсім безплідному ґрунті — солончаку — отримували врожаї 12–18 ц/га; боротьба з фільтрацією ґрунтів шляхом осолонцювання їх поверхневих шарів, що дозволяло влаштовувати водоймища та нафтосховища без використання дорогих матеріалів (академік О. Н. Соколовський, професори О. М. Грінченко, О. М. Можейко, М. К. Крупський); отримування врожаїв двічі на рік на Півдні України (кафедра рослинництва); організація приміського господарства для забезпечення Харкова овочевою та молочною продукцією (професори Л. М. Клецький, С. Д. Бутко); винайдення нових барвників (професор П. С. Пищимука). Водночас величезне розмаїття дослідних тем, що розробляли вчені інституту, розпорошувало кошти, утруднювало наукову роботу і навіть гальмувало її.

На початку 1940 р. у складі інституту було три факультети: агрономічний, економічний, захисту рослин і відділення заочної освіти. На трьох факультетах навчалося 780 осіб. На відділенні заочної освіти налічувалося 320 осіб. У 1940 р. у Харківському СГІ працювали два академіки, два члени-кореспонденти Академії наук УРСР; 12 професорів, докторів наук; 2 професори; 16 доцентів, кандидатів наук; 8 доцентів; 1 асистент, кандидат наук; 52 асистенти і викладачі. За розпорядженням Раднаркому СРСР від 18 січня 1941 р. Харківському СГІ були передані: триповерховий будинок навчального корпусу по вулиці Артема, 44; п'ятиповерховий гуртожиток по вулиці Артема, 44-а на 450 місць; приміщення для їдальні та проживання для професорсько-викладацького складу.

У 1941 р. Харківський СГІ урочисто відзначив свій 125-річний ювілей та 100-річчя приєднання до нього Варшавського лісівничого училища. За наполегливу і результативну роботу з підготовки висококваліфікованих кадрів для сільського господарства і у зв'язку з 125-річчям від дня заснування Харківський СГІ був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. Одночасно високими урядовими

Орден Трудового Червоного Прапора, вручений 7 квітня 1941 р.

ГРАМОТА

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

в ознаменование 100-летнего юбилея Харьковского сельскохозяйственного института и учитывая особые заслуги института в деле подготовки высококвалифицированных кадров для социалистического земледелия, своим Указом от 25 января 1941 г. наградил Харьковский сельскохозяйственный институт

ОРДЕНОМ ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ

Председатель Президиума Верховного Совета Союза ССР

Секретарь Президиума Верховного Совета Союза ССР

МОСКВА — КРЕМЛЬ 7 апреля 1941 г. № 442.

Грамота Президії Верховної Ради СРСР про нагородження ХСГІ орденом Трудового Червоного Прапора у зв'язку зі 100-річчям інституту (1840–1940 рр.: від заснування Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва у 1840 р.)

нагородами було відзначено групу вчених і співробітників інституту. Орденом Трудового Червоного Прапора нагороджені академік О. Н. Соколовський і професор Б. М. Рожественський; орденом «Знак Пошани» — професори П. С. Пищимука, М. А. Єгоров і Т. Д. Страхов; медаллю «За трудову відзнаку» — старший бібліотекар В. К. Малахаєв і лаборант М. І. Твердохлєбова.

На кінець 1940/41 навчального року на агрономічному факультеті ХСП на відділеннях рільництва, селекції та насінництва навчалося 304 студенти; на факультеті захисту рослин — 92; на економічному — 70 осіб. Відповідно до навчального плану всі факультети готували агрономів — спеціалізація починалася з третього курсу. На 20 кафедрах інституту навчалося понад 50 аспірантів. На початку літа 1941 р. студенти III та IV курсів перебували на навчально-виробничій практиці. Студенти I та II курсів складали сесійні екзамени. За період з 1914 до 1941 рр. Харківський сільськогосподарський інститут підготував 3 763 випускників: агрономів, лісівників та економістів. Однак поступовий розвиток навчального закладу був перерваний нападом фашистської Німеччини на СРСР.

РОКИ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ (червень 1941–1950 рр.)

У перший день війни 22 червня 1941 р. на багатолюдному мітингу, що відбувся у дворі інституту, викладачі, студенти, співробітники висловили свою готовність стати на захист своєї Вітчизни, боротися з ворогом до повної перемоги.

На другий день війни колектив інституту відправив у діючу армію перший загін чисельністю 22 особи, серед яких: професор В. П. Ключников, доцент С. Б. Зелигман, співробітники П. А. Афанасьєв, Г. П. Шеховцов, студенти В. І. Грінченко, Д. К. Чухрай, М. Д. Чуб, секретар комітету комсомолу П. А. Водоріз та ін. На початку липня в армію пішли аспіранти Г. А. Козлов і Б. Й. Бєляк, доцент кафедри фітопатології В. К. Марков, керівник навчгоспу К. І. Бондар. З 10 липня 1941 р. щодня до лав Червоної Армії призивалися близько 20 студентів і співробітників інституту. До 25 липня 1941 р. в діючу армію було мобілізовано всіх студентів агрономічного факультету. За архівними матеріалами, станом на 1 серпня 1941 р. понад 700 людей призовного віку пішли на фронт.

Чимало викладачів і співробітників інституту увійшли до складу сьомого окремого піхотного винищувального батальйону народного ополчення, комісаром якого було призначено секретаря партійної організації інституту доцента І. І. Бакуліна. Серед бійців батальйону були доценти О. М. Можейко, Ф. Я. Бузовєр, М. К. Крупський та ін. Загони батальйону надавали допомогу Червоній Армії. Усі співробітники пройшли військову підготовку. Під командуванням професора Ф. П. Мацкова було створено професорський загін, правофланговими у якому були академік О. Н. Соколовський та член-кореспондент АН БРСР професор П. С. Пищимука, та загін доцентів і асистентів під командуванням професора Л. М. Клецького і доцента Г. Д. Дахнюка.

Професорсько-викладацький склад інституту було залучено до розробки заходів з укріплення Харкова та створення фортифікаційних споруд навколо міста. У зв'язку з мобілізацією на фронт робітників машинно-тракторних станцій на початку липня 1941 р. в інституті були відкриті механізаторські курси, по закінченні яких 215 студентів виїхали у господарства Харківської області на збір урожаю.

У середині вересня 1941 р., коли фашистські війська форсували Дніпро, розпочалися роботи з евакуації інституту. Понад 60 родин співробітників інституту були евакуйовані на Схід. Основна частина колективу інституту 1 жовтня 1941 р. виїхала до м. Баланда Саратовської області. Однак по дорозі ешелон було спрямовано до м. Ташкент, куди він і прибув 20 жовтня. У Ташкенті Харківський СГІ тимчасово розмістився у гуртожитках Ташкентського сільськогосподарського інституту.

На початку листопада 1941 р. Харківський СГІ переїхав до міста Катта-Курган Самаркандської області. Туди ж прибула значна частина студентів IV та V курсів, що за наказом Наркомату оборони звільнялися від мобілізації для завершення навчання в інституті, а також студенти молодших курсів Харківського СГІ та інших сільськогосподарських ВНЗ країни. Загальна кількість студентів на початку занять становила 152 особи, з них 50 — з інших навчальних закладів. До Катта-Кургану надійшло також найцінніше наукове обладнання, хімічний посуд, реактиви, типографія та інше устаткування. Основний бібліотечний фонд залишився в Харкові.

Харківський СГІ розпочав свою роботу в евакуації 5 листопада 1941 р. За підтримки уряду Узбецької РСР інститут отримав навчальний корпус, три студентських гуртожитки, гуртожиток для викладачів та декілька службових приміщень загальною

Через 40 років від початку війни 9 травня 1981 р. зібралися разом колишні студенти і співробітники ХСГІ, які пішли на фронт у перші дні війни

площею 1100 м². На кінець листопада 1941 р. у Катта-Кургані зібрався майже увесь науково-педагогічний персонал інституту: Ф. Ф. Абрамов (завідувач кафедри марксизму-ленінізму), В. Г. Аверін (завідувач кафедри зоології та ентомології), А. Д. Алексєєв (завідувач кафедри ботаніки), К. Д. Баштавенко (завідувач кафедри хімії), Д. А. Григорович, О. М. Грінченко (завідувач кафедри загального землеробства в евакуації), Л. М. Клецький (завідувач кафедри економіки і організації сільського господарства), М. К. Крупський (завідувач кафедри агрохімії до 1969 р.), Ф. П. Мацков (заступник директора з навчальної та наукової роботи), О. М. Можейко (завідувач кафедри ґрунтознавства), І. І. Палій, Г. Г. Подоба (завідувач кафедри зоотехніки), С. Г. Ромоданов, М. Д. Рижутін (виконував обов'язки директора), О. І. Рябчун, Д. І. Сарана (завідувач кафедри механізації та електрифікації сільського господарства), А. Г. Свєтлічний.

У зв'язку з невеликою чисельністю студентів деканати було скасовано. Керівництво навчальним процесом цілком покладалося на навчальну частину.

У січні 1942 р. до Катта-Кургану прибув директор інституту П. Т. Дмитренко, а ще через півроку — Т. Д. Страхов, Л. М. Делоне, С. М. Муравлянський, Є. А. Алексєєва, Ф. Я. Бузовєр.

Не всі кафедри були забезпечені науково-педагогічними кадрами. Деякі курси — геодезію, введення в агрономію, овочівництво, зберігання та технологію сільськогосподарських продуктів, зрошувальне землеробство, меліорацію та інші — читали викладачі суміжних кафедр чи професори й доценти із Самарканда і Ташкента. Іноземні мови читали місцеві викладачі.

За часів перебування в Катта-Кургані інститут здійснив чотири прийоми на перший курс агрономічного факультету та факультету захисту рослин і чотири випуски спеціалістів. Дипломи отримали 110 осіб. З них агрономів-рільників — 88, агрономів із захисту рослин — 10 і агрономів-економістів — 12 осіб. Із 62 спеціалістів січневого випуску

Колектив ХСГІ в евакуації, м. Катта-Курган (Узбекистан), 1944 р.
Перший ряд зліва направо: Ф. Ф. Абрамов, В. Г. Аверін, Яншилов, Ключко, Назаров, Т. Д. Страхов, Гадуров, Зияров. Другий ряд: Г. Г. Подоба, Ф. Я. Бузовєр, Максютін, С. Г. Ромаданов, М. Д. Рижутін, Д. І. Сарана, А. Д. Алексєєв, Л. Н. Делоне, С. М. Муравлянський, Ф. П. Мацков, Попов, О. М. Грінченко, І. І. Палій, Є. А. Алексєєва

1942 р. на роботу в різні області Узбецької РСР були направлені 55 осіб, а наступні випуски — в різні області РРФСР і звільнені від окупантів райони України.

Перебуваючи в евакуації, інститут головну увагу приділяв навчальній роботі. Професорсько-викладацький склад надавав допомогу студентам у їхній самостійній роботі. Студенти з великим бажанням працювали в наукових гуртках і семінарах. Аналіз результатів п'яти екзаменаційних сесій, проведених в інституті за час перебування в евакуації, свідчить про високу успішність студентів, незважаючи на тяжкі умови навчання в роки війни.

Поряд з організацією навчальної роботи важлива роль відводилася науковій діяльності вчених інституту. Одним з головних напрямків наукової роботи колективу інституту в роки війни була розробка технологічних і організаційних основ вирощування цукрових буряків в умовах поливного землеробства Середньої Азії. Невдовзі після евакуації навчального закладу в Катта-Курган уряд СРСР доручив інституту надати допомогу республіці з упровадження в сільськогосподарське виробництво нової для Узбекистану сільськогосподарської рослини — цукрового буряку.

Насамперед необхідно було навчити місцевих колгоспників комплексу робіт з виробництва цієї досить трудомісткої культури — від посіву до збирання. Країні потрібен був цукор, для чого необхідно було забезпечити сировиною цукрові заводи, евакуйовані з України, а також нові, будівництво яких тоді вже розпочалося в розташованих неподалік Зірабулакі, Коканді і Янги Юлі. Крім викладачів, у колгоспах Катта-Курганського, Кара-Дар'їнського та інших районів, що спеціалізувалися на вирощуванні цукрового буряку, агрономами працювали випускники і студенти старших курсів. Серед питань, успішно розроблених і упроваджених у виробництво науковцями інституту, були заходи з позакореневого підживлення цукрового буряку і регулювання процесів міграції органічних речовин з листя в коренеплоди (Ф. П. Мацков), застосування хлориду натрію як добрива, що підвищує врожайність і цукристість буряку на поливних сіроземах (О. М. Грінченко), система механізації робіт з вирощування цукрового буряку, а також спосіб його зберігання шляхом висушування (Д. І. Сарана). Учені (В. Г. Аверін і Т. Д. Страхов) розробляли проблему боротьби зі шкідниками і хворобами цукрового буряку та інших культур.

Таким чином, своїм досвідом і знаннями колектив інституту допоміг упровадити в Узбекистані культуру цукрового буряку. Це дало змогу повністю забезпечити сировиною як місцеві цукрові заводи, так і ті 15, що були евакуйовані з України до Узбекистану .

Події літа й осені 1942 р. помітно позначилися на житті середньоазіатських республік, які, незважаючи на глибокий тил, перетворилися на прифронтові. Перенесення воєнних дій у маловодні райони і можливе розширення театру бойових дій вимагали розробки надійної системи водопостачання. Цю проблему досліджувала група вчених інституту (керівник доцент М. К. Крупський). Одержані результати мали важливе оборонне значення і були передані Головному управлінню тилу Червоної Армії для використання. Голова комісії з геолого-географічного обслуговування Червоної Армії академік А. Е. Ферсман за виконану роботу оголосив вченим інституту подяку.

Невідкладною проблемою стало завдання щодо збереження і транспортування рідкого пального, оскільки бакинські промисли тоді не мали виходу на північ до Волги, і основний шлях постачання центральних районів країни пальним пролягав через Ашхабад—Ташкент. Цим же шляхом повинна була надходити в центральні райони і нафта середньоазіатських нафтопромислів.

Академік О. Н. Соколовський разом з групою вчених інституту (О. М. Грінченко, О. М. Можейко і М. К. Крупський) розробили спосіб безтарного зберігання рідкого пального в земляних ємностях (надземних і підземних) з використанням будівельного матеріалу місцевих ґрунтів, які зазнавали спеціальної обробки. Цей спосіб використали на перевальному пункті в Красноводську, на нафтопромислах «Туркмен–нафта» в Небіт-Дазі. У 1942 р. і на початку 1943 р. роботи зі спорудження земляних нафтових ємностей тут проводилися в значній кількості. Земляні ємності для зберігання нафти за цим методом будувалися також і у Фергані.

Таке застосування досягнень науки вченими інституту в тяжкий воєнний час 1942–1943 рр. мало особливе значення, оскільки металевої тари для зберігання нафти не вистачало. Крім того, земляні ємності були добре замасковані, що давало змогу вберегти їх під час нападу авіації противника.

Доцільно також згадати винахідливість викладачів: доцент Д. І. Сарана розробив нові конструкції сушилень для бавовни; Є. А. Алексєєва розробила і запровадила препарат для зняття накипу в радіаторах тракторів, танків та іншої бойової техніки.

За час перебування інституту в Катта-Кургані було захищено чотири дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук і вісім — кандидата наук.

Протягом двох років перебування в евакуації колектив інституту надавав суттєву допомогу фронту і сільськогосподарському виробництву братнього Узбекистану. На вирощування цукрового буряку, догляд за плантаціями тютюну, збирання бавовни було витрачено понад 15 тис. людино-днів. Силами співробітників кафедри механізації підготовлено 111 трактористів, 20 комбайнерів і стільки ж штурвальних. При інституті були відкриті шестимісячні курси тваринників, на яких навчалося 150 осіб. Уже в лютому 1944 р. було випущено 40 молодших зоотехніків для колгоспів.

У роки евакуації провідні вчені інституту неодноразово виконували складні завдання за дорученням органів державної влади. Так, професор В. Г. Аверін за дорученням Раднаркому УРСР протягом трьох місяців 1942 р. очолював Надзвичайну урядову комісію для боротьби із червецом Комстока. Професори Л. М. Клецький і О. М. Можейко за дорученням урядових структур республіки провели наукове обстеження економіки Нарпайського району Самаркандської області і розробили перспективний план його розвитку. Крім того, за завданням Наркомзему УзРСР О. М. Грінченко прочитав курс лекцій з буряківництва для агрономів Кокандської групи районів Ферганської області, а також низку подібних лекцій для комсомольців і піонервожатих м. Катта-Курган. Професор Т. Д. Страхов прочитав цикл інструктивних лекцій, присвячених цукровому буряку, для молоді Кара-Дар'їнського району. Відповідальні доручення республіканських органів влади виконували також професори Ф. Ф. Мацков, Л. Н. Делоне, доценти Н. Д. Рижутін, Г. Г. Подоба, Д. І. Сарана. За надану допомогу узбецький уряд нагородив інститут та його вчених грамотами і медалями.

Таким чином, навчальний заклад у роки евакуації на території Узбекистану продовжував готувати кадри, розвивав наукові школи, запроваджував досягнення науки у виробництво.

Багато співробітників і студентів інституту, які пішли в перші дні війни на фронт, у партизанські загони й підпільні групи, проявили мужність і героїзм, захищаючи Вітчизну. Їх ратні подвиги відзначені високими урядовими нагородами.

П. Л. Василевський

Званням Героя Радянського Союзу відзначено подвиг колишнього студента інституту П. Л. Василевського. Заступник командира батальйону 269 стрілецького полку (136 стрілецька дивізія, 70-та армія, другий Білоруський фронт) старший лейтенант П. Л. Василевський 20 квітня 1945 р. з групою бійців під безперервним вогнем ворога форсував річку Вест-Одер. У жорстоких боях група два дні утримувала плацдарм до підходу основних сил у районі населеного пункту Шьонінген (нині м. Каменець, Польща). Був поранений, але залишився на передовій. Звання Героя Радянського Союзу йому було присвоєно 29 липня 1945 р. У повоєнні роки учений-агроном П. Л. Василевський очолював Харківський міський трест зеленого будівництва.

Званням Героя Радянського Союзу відзначено подвиг майора Е. Д. Готліба, який командував окремою стрілецькою ротою 1336 стрілецького полку (319 стрілецька дивізія, 22 армія, другий Прибалтійський фронт). Рота 8 липня 1944 р. із села Ковалі Вітебської області вибила ворога, відбивши 16 його контр-

Е. Д. Готліб

І. І. Бакулін

атак. Майор Готліб 6 серпня 1944 р. під час форсування річки Одзе (Латвія) врятував стратегічний міст. Звання Героя Радянського Союзу присвоєно 24 березня 1945 р.

Після війни полковник Е. Д. Готліб працював заступником директора НДІ ґрунтознавства й агрохімії, завідувачем воєнної кафедри сільгоспінституту.

Завідувач кафедри математики доцент І. І. Бакулін, який очолював у роки окупації Харківський підпільний обком партії, був закатований у гестапівській тюрмі. За керівництва І. І. Бакуліна підпільна організація проводила велику роботу з дезорганізації німецького тилу і політичної пропаганди серед радянських людей, які тимчасово перебували на окупованій території. І. І. Бакулін був нагороджений орденом Леніна, а в дні святкування 20-ї річниці Перемоги йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу (посмертно). Тим, хто загинув у боях за Вітчизну, у навчальному містечку агроуніверситету споруджено Пам'ятний знак, який нагадує молодому поколінню про героїзм викладачів, студентів, співробітників інституту в роки важких випробувань. Ушанування ветеранів Великої Вітчизняної війни — невід'ємна складова патріотичного виховання студентства в нашому навчальному закладі.

Відбудова інституту в Харкові розпочалася 23 серпня 1943 р., відразу ж після звільнення міста від фашистської окупації, і здійснювалася в надскладних умовах воєнного часу. Уже наприкінці серпня почалася часткова реевакуація інституту в Україну. До Харкова виїхали директор інституту П. Т. Дмитренко, професор Л. М. Клецький та доцент М. К. Крупський для підготовки повної реевакуації інституту. Новий 1943/44 навчальний рік розпочався водночас у Катта-Кургані і в Харкові.

Після повернення інституту до Харкова його директором 25 липня 1944 р. було призначено академіка О. Н. Соколовського. За його керівництва було сформовано новий склад ради інституту, затверджено завідувачів кафедр. Розпочалися роботи з відновлення навчальної і навчально-виробничої бази та організації навчального процесу. За часів окупації інститут зазнав збитків на суму 5 263 400 крб. З трьох навчальних корпусів, що мав інститут напередодні війни, лише головний корпус по вулиці Артема, 44 був певною мірою придатний для навчання. Через відсутність гуртожитків студенти тривалий час жили у навчальних корпусах.

Вшанування ветеранів Великої Вітчизняної війни. День Перемоги, 1985 р. Зліва направо: секретар комітету комсомолу В. Д. Синявін; учасник війни доцент М. Я. Тимчук; Герой Радянського Союзу Е. Д. Готліб; викладач Г. І. Кузьменко

Темпи відбудовчих робіт значно посилилися із завершенням реевакуації. Із співробітників, викладачів, студентів сформували ремонт-

ні бригади, які, в першу чергу, здійснювали капітальний ремонт головного корпусу та студентського гуртожитку по вулиці Артема, 44-А. У 1945 р. відбудовчі роботи здійснювалися також у будинках по вулиці Мироносицькій, 92 (відбудований на початку 1948 р.) та Пушкінській, 84. Було відновлено центральне опалення і електромережі, встановлено двері та віконні рами, настелено підлогу, відремонтовано водогін, каналізацію та дах. Очолив ремонтні роботи проректор з АГР і фінансів доцент О. М. Грінченко.

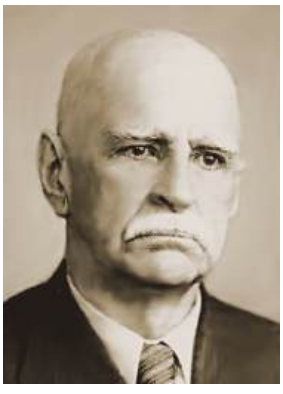

О. Н. Соколовський

Директор інституту О. Н. Соколовський розпочав свою діяльність з наведення елементарного порядку. Два роки фашистської окупації не минули безслідно: у роботі частини співробітників, професорсько-викладацького складу і студентів з'явилися такі риси, як недисциплінованість, недбалість. Тому в інституті було встановлено строгий пропускний режим, заведено журнал обліку явки на роботу. Залишати робочі місця і виходити з приміщення можна було лише з дозволу прямого начальника. Хворими вважалися лише ті, на кого був поданий рапорт і відкривався лікарняний. Була проведена інвентаризація майна і ремонтно-відновлювальні роботи. Велася боротьба з розкраданням матеріальних цінностей. За зникнення або виведення з ладу обладнання з винних стягали його вартість у 10-кратному розмірі.

У діяльності керівництва інституту сувора вимогливість до хиб і недоліків у житті колективу поєднувалася з турботою про здоров'я студентів, викладачів і співробітників. Директор інституту особисто відвідував студентський гуртожиток та опікувався умовами проживання та здоров'ям студентів. Своєму заступнику з АГР О. Н. Соколовський віддав розпорядження вжити необхідних заходів для надання необхідної допомоги хворим.

У 1945 р. у зв'язку з 60-річчям від дня народження і 35-річчям наукової, педагогічної та громадської діяльності директор інституту, академік АН УРСР і ВАСГНІЛ О. Н. Соколовський був удостоєний звання «Заслужений діяч науки Української РСР», яке йому присвоїли Наркомат землеробства і Верховна Рада України.

Одночасно з відновлювальними будівельними роботами налагоджувався навчальний процес. За наказом Всесоюзного комітету у справах вищої школи при Раднаркомі СРСР 2 жовтня 1944 р. розпочався навчальний процес в інституті. Заступником директора з навчальної та наукової роботи був затверджений професор Ф. П. Мацков. Було обрано новий склад ради інституту. Тоді ж відновили скасовані в евакуації деканати. Деканом агрономічного факультету було призначено доцента О. М. Можейка (1947–1953 рр.), деканом факультету захисту рослин — професора Т. Д. Страхова. У 1944 р. засновано факультет інженерів землевпорядкування, першим деканом якого став доктор технічних наук, професор Я. І. Петренко (1944–1947 рр.). Він же був призначений завідувачем новоствореної кафедри геодезії (1944–1960 рр.).

Після війни порівняно з 1940 р. колектив науково-педагогічних працівників скоротився на 16 людей, але запрошені нові професори і доценти суттєво підвищили професійний рівень викладання. Вже у 1946 р. у складі 13 кафедр науково-педагогічного колективу ХСГІ працювали два дійсних члени АН УРСР О. Н. Соколовський та В. Я. Юр'єв, член-кореспондент АН БРСР П. С. Пищимука, 19 професорів і докторів наук, 33 доценти і кандидати наук, 49 викладачів і асистентів.

У жовтні 1944 р. поновило свою роботу заочне відділення, яким у 1944 р. керували професор Л. М. Клецький та доцент М. Д. Рижутін. Того ж року керівником заочного відділення був призначений доцент О. М. Можейко (1944–1947 рр.). У 1947 р. на заочному відділенні було розпочато підготовку агрономів із захисту рослин, а у 1950 р. — спеціалістів лісового господарства. Серед студентів-заочників було багато учасників війни, що мали велику перерву в навчанні. Значну кількість студентів заочного відділення через академічну заборгованість, насамперед із загальноосвітніх дисциплін, було відраховано. Через це рада інституту ухвалила рішення

Декан факультету інженерів землевпорядкування професор О. І. Петренко зі співробітниками кафедри геодезії

сомеліоративний факультет. На факультет приймали 50 студентів на денне та 25 — на заочне відділення. Факультет очолив кандидат сільськогосподарських наук, доцент Ф. Я. Бузовєр (доктор біологічних наук, професор з 1963 р.).

У 1945 р. поновили роботу інститутська комсомольська організація і профспілка. Завдяки їх активності підвищився громадський контроль за успішністю студентів, вони ж опікувалися художньою самодіяльністю, виховною і масово-політичною роботою. У 1946 р. на перший курс було прийнято 400 студентів, у тому числі 84 учасники Великої Вітчизняної війни. Загалом у 1946/47 навчальному році в інституті навчалося 1105 студентів.

У 1946 р. до 100-річчя В. В. Докучаєва була прийнята Постанова Раднаркому СРСР № 121 від 12 березня 1946 р. «Про увічнення пам'яті видатного російського вченого, засновника сучасного наукового ґрунтознавства, професора В. В. Докучаєва у зв'язку з 100-річчям з дня народження». Згідно з цим

про поповнення заочного відділення найдосвідченішими викладачами.

У 1944 р. Харківському СГІ у майже зруйнованому стані було передано радгосп «Комуніст», який невдовзі перетворився на провідний навчально-науковий центр та дослідну базу інституту. Навчальне господарство «Комуніст» у повоєнний період надавало допоміжне харчування студентам-інвалідам війни, студентам-відмінникам, викладачам і співробітникам інституту. З ініціативи директора інституту академіка О. Н. Соколовського та завідувача кафедри рослинництва академіка М. М. Кулєшова на території навчально-дослідного господарства «Комуніст» було створене дослідне поле як експериментальну базу науково-дослідної роботи агрономічних кафедр (на той час площею 45,7 га).

За наказом Всесоюзного комітету у справах Вищої школи при Раднаркомі СРСР № 319 від 18 липня 1944 р. у Харківському СГІ відкрито плодоовочевий факультет. У 1950 р. його було перетворено на лі-

Академік М. М. Кулєшов на дослідному полі

документом було вирішено: присвоїти ім'я В. В. Докучаєва Харківському ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарському інституту; біля головного корпусу встановити пам'ятник В. В. Докучаєву; призначити дві стипендії по 400 крб. студентам, що навчалися за спеціальністю «ґрунтознавство» і одну стипендію — 800 крб. — для аспірантів кафедри ґрунтознавства; за видатні досягнення в галузі ґрунтознавства нагородити золотою медаллю імені В. В. Докучаєва Президії АН СРСР одного науковця на рік. Першими докучаєвськими стипендіатами були відмінники навчання — В. М. Гржимало та М. С. Литовченко. Золотою медаллю імені В. В. Докучаєва у 1983 р. було нагороджено професора Д. Г. Тихоненка.

Директор інституту академік О. М. Соколовський і вчені ХСГІ разом з головою Президії Верховної Ради СРСР М. І. Калініним після вручення нагород, 1946 р.

Продовженням рішень цієї постанови був наказ Міністерства вищої освіти СРСР влітку 1946 р. про відкриття в Харківському СГІ імені В. В. Докучаєва факультету агрохімії і ґрунтознавства (ФАҐ) та відновлення роботи економічного й лісівничого факультетів. У зв'язку зі створенням нових факультетів виникла необхідність в організації нових кафедр і лабораторій, які мали забезпечити викладання спеціального циклу дисциплін та проведення практичних занять. Терміново були підготовлені навчальні програми з дисциплін, які мали викладатися на факультетах. Як директор інституту О. Н. Соколовський велику увагу приділяв організації новостворених факультетів. Деканом ФАҐу було призначено його учня, відомого ученого-ґрунтознавця О. М. Грінченка. Таким чином, у Харківському СГІ вже у 1946 р. підготовка сільськогосподарських кадрів здійснювалася на шістьох факультетах: агрономічному (з двома відділеннями — рільництва та селекції і насінництва); захисту рослин; лісогосподарському; інженерів землевпорядкування; агрохімії та ґрунтознавства; економічному, які готували кадри з 10 спеціальностей.

У 1946 р. в інституті було створено кафедру землевпорядного проектування і планування сільськогосподарських населених місць, першим завідувачем якої був доктор економічних наук, професор Г. М. Першин (1946–1947 рр.; з 1947 р. — дійсний член АН УРСР). Завідувачем кафедри лісових культур і агролісомеліорації Харківського СГІ обраний доктор сільськогосподарських наук, професор І. О. Яхонтов (1946–1952 рр.).

Великих утрат за часів окупації Харкова зазнала інститутська Фундаментальна бібліотека, фонди якої до війни становили 400 тис. примірників. Після звільнення міста від фашистських окупантів з підвалів головного корпусу інституту було витягнуто близько 75 тис. примірників підручників і наукової літератури, що вціліли. Уже у 1947 р. знову були відкриті читальні зали, працювали пересувні бібліотеки в навчгоспі «Комуніст», на дослідному полі, на кафедрах. Суттєво збільшилася кількість постійних читачів.

Колектив інституту проводив велику науково-дослідну роботу, надавав суттєву допомогу у відродженні зруйнованого окупантами сільського господарства Харківщини. В інституті було відкрито курси з підготовки голів колгоспів, агрономів, апробаторів, землевпорядників, директорів МТС,

Студенти на молотьбі, 1948 р.

Академік В. Я. Юр'єв завжди опікувався роботою своїх аспірантів. Зліва направо: аспіранти Г. Ф. Наумов, А. Р. Халілов, К. О. Невзорова, академік В. Я. Юр'єв. 1950 р.

де разом підвищували кваліфікацію майже 1400 фахівців.

Учені кафедри організації сільського господарства разом з Харківським міськпланом розробили перспективний план розвитку овочівництва і тваринництва господарств приміської зони; кафедра ґрунтознавства — новий дешевий і високоефективний метод боротьби з фільтрацією води та інших рідин через ґрунт шляхом його осолонцювання; кафедра загального землеробства вивчила колгоспні сівозміни та виробила план конкретних заходів, спрямованих на відновлення порушених сівозмін у колгоспах областей Лівобережної України. Учені інституту підготували і видали ряд науково-популярних брошур з питань відбудови сільського господарства. У 1946 р. вийшло чотири збірники «Вчених записок ХСГІ» загальним обсягом майже 100 друкарських аркушів.

Інститут у повоєнні роки перетворювався на науково-дослідний та навчальний комплекс. У 1946 р. були відновлені дослідні стаціонари кафедри хімічної меліорації окультурювання солонцевих ґрунтів України: в Оболонському (керівник доцент О. М. Грінченко), Кременчуцькому районах (керівник доцент О. М. Можейко) та Чонгарському стаціонарі на Півдні України (керівник — доцент О. М. Можейко).

До науково-дослідної роботи залучалися і студенти. У 1948 р. було засноване студентське наукове товариство (СНТ). Першим головою Студентського наукового товариства був Г. Ф. Наумов, майбутній ректор інституту. Спочатку СНТ нараховувало лише 58 осіб, але кількість студентських науково-дослідних гуртків неухильно зростала.

В інституті було відновлено аспірантуру. У 1946 р. в аспірантурі навчалися всього три аспіранти, у 1948 р. — 18, а 1953 р. — 62. Першими аспірантами та здобувачами були В. В. Милий, Г. Ф. Наумов, Й. Т. Покозій,

VIII з'їзд Всесоюзного товариства «Знання», 5–7 липня 1982 р. Москва, Кремль. Другий ряд: третій праворуч — ректор ХСГІ професор Г. Ф. Наумов

Б. Ф. Остапенко, А. Ф. Яровенко, Т. К. Воротник, В. Д. Кисіль та багато інших, які в майбутньому стали видатними ученими.

У зв'язку зі створенням 16 січня 1948 р. Всесоюзного товариства з розповсюдження політичних і наукових знань «Знання» науковці ХСГІ імені В. В. Докучаєва вступили до цього товариства й одержали символічний членський квиток № 329 від 21 січня 1948 р. На всіх етапах існування цієї масової науково-просвітницької організації важливу роль у її діяльності відігравали науковці ХСГІ.

РОЗВИТОК ВНЗ У ПЕРІОД 1951–1970 рр.

На початку 50-х років XX ст. ХСГІ імені В. В. Докучаєва став одним з найпотужніших наукових закладів у галузі сільськогосподарських наук не тільки в республіці, але й у Радянському Союзі. Чимало науковців працювали над підвищенням свого наукового і педагогічного рівнів. Зростала кількість і якість наукових досліджень. Наукові дослідження О. Н. Соколовського в галузі агрономічного ґрунтознавства, професора Т. Д. Страхова в розробці комплексу агроекологічних засобів боротьби з хворобами сільськогосподарських культур шляхом використання фізико-хімічних засобів на основі газово-десорбційного методу, багаторічні дослідження члена-кореспондента АН БРСР П. С. Пищимуки в лісохімії, професорів В. Г. Аверіна в галузі зооекології, О. О. Мігуліна в мамікології, І. А. Яхонтова в лісознавстві і лісокультурній справі, Ф. П. Мацкова в галузі фізіології живлення сільськогосподарських рослин стали вагомим внеском у розвиток сільськогосподарської науки.

Значні досягнення мали такі науковці, як: академік М. М. Кулєшов, професори Г. Г. Скробанський, О. І. Петренко, А. В. Шипчинський, К. Г. Лазарев. У Харківському СГІ імені В. В. Докучаєва сформувалися наукові школи, визнані в СРСР і в усьому світі: О. Н. Соколовського, В. Я. Юр'єва, М. М. Кулєшова, Г. Г. Скробанського, Л. М. Клецького, К. Г. Телешека, Д. В. Воробйова, Г. І. Горохова, О. Ф. Галкіна.

Завдяки активній діяльності професора Д. В. Воробйова було відновлено експедиційні й теоретичні роботи з лісової типології. Проводилися лісотипологічні дослідження в лісах Криму, Карпат, Молдови, Кавказу, Середньої Азії. Розроблено систему ведення лісового господарства за типами лісів.

Кафедра зоології та ентомології. У центрі — завідувач кафедри професор В. Г. Аверін (1930–1957 рр.)

Колектив інституту брав активну участь у створенні нових підручників для вищих навчальних закладів: О. Н. Соколовський написав «Курс сільськогосподарського ґрунтознавства» (видавався українською і російською мовами), І. А. Яхонтов — «Лісові культури», В. Г. Аверін — «Сільськогосподарська орнітологія», Г. Г. Скробанський — «Вчення про вітаміни» тощо.

Лекцію читає академік В. Я. Юр'єв

У 1954 р. інститут брав участь у Всесоюзній сільськогосподарській виставці в Москві і був нагороджений медаллю (свідоцтво № 89134). За успіхи в науковій роботі у 1955–1956 рр. інститут був запрошений до участі у Всесоюзній сільськогосподарській виставці та нагороджений дипломом першого ступеня. Сімох співробітників інституту відзначили медалями виставки.

В організації наукової і навчальної роботи велику роль відігравала Фундаментальна бібліотека інституту. У повоєнні роки її співробітникам довелося багато працювати, щоб упорядкувати книжкові фонди, які постраждали під час окупації міста фашистськими військами. Але з того часу фонди бібліотеки значно поповнилися. У 1953 р. бібліотека вже нараховувала 182 560 томів і обслуговувала понад 3 тис. абонентів. Бібліотечні фонди порівняно з 1945 р. зросли майже у 2,5 раза. Було запроваджено практику надсилання навчальної та методичної літератури студентам-заочникам на їхні замовлення.

Велика увага приділялася виробничій практиці студентів. Заздалегідь розроблялися графіки, які докладно обговорювалися на засіданнях учених рад факультетів. Навчальна практика першого і другого курсів зазвичай проводилася в навчгоспі «Комуніст». Студенти факультету інженерів землевпорядкування проходили практику в землевпорядних загонах і партіях областей України.

Колектив інституту постійно підтримував зв'язок з виробництвом. Допомога вченних селу особливо посилилася після того, як керівництво інституту зобов'язалося співпрацювати з інститутом Укргідроенергопропроекту, який розробляв проект будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського каналу. Бригада науковців у складі доцентів О. М. Грінченка, Г. І. Монашева, С. Д. Бутка, асистента С. Г. Рубінштейна під керівництвом академіка О. Н. Соколовського здійснила науковий аналіз і надала економічні розрахунки щодо доцільності обвалування і затоплення районів плавнів (площа понад 80 тис. га) з обох боків Нижнього Дніпра. Вчені дійшли висновку про недоцільність затоплення Кінських плавнів. Із цього приводу була представлена наукова записка.

Науковці кафедри ґрунтознавства спільно з лабораторією ґрунтознавства і агрохімії та закладами АН УРСР здійснили комплексне обстеження району будівництва Каховської ГЕС (площею 50 тис. га), склали карти ґрунтів меліоративних об'єктів, провели хімічний аналіз ґрунтів і комплексне обстеження для характеристики їх агрономічних показників. Крім того, кафедра ґрунтознавства спільно з лабораторією ґрунтознавства АН УРСР проводила роботи з хімічної меліорації солонців середнього Придніпров'я (площею 300 тис. га). Кафедра агрохімії склала інструкцію з осолонцювання ложа каналів для боротьби з утратами води. Кафедра землепроектування і планування сільських населених місць (СНМ) провела зйомку земель у 110 колгоспах у районі будівництва Каховської ГЕС.

Студенти агрономічного факультету на практиці

Інститут виконав замовлення Укргідроенергопроекту з розробки ґрунтового і геоботанічного обстеження для стадії проектного завдання й технічного проектування в районах затоплення, підтоплення та обвалування (площа 200 тис. га).

Особливо великі роботи здійснювалися в районах будівництва Нижньо-Інгулецького, Верхньо-Інгулецького і Південно-Українського каналів. У 1951–1952 рр. там брали участь наукові співробітники 16 кафедр і близько 150-ти студентів.

Починаючи з 1950 р. значно поліпшилася робота студентських самодіяльних гуртків. Активно працював студентський хор, чотири ансамблі струнних інструментів, шість ансамблів народного танцю, п'ять драмгуртків, загальноінститутський оркестр духових інструментів. Гуртки студентської самодіяльності брали участь у міжвузівських олімпіадах, а також виступали в підшефних районах Харківської області — Чугуївському, Лозівському, Старосалтівському, Кегичівському та ін. З 1950 р. в інституті щороку проводяться наукові студентські конференції. Того ж року поміж 34 наукових студентських робіт, представлених на Харківський міський конкурс, 12 були удостоєні перших та других премій.

У 1951/52 навчальному році студентське наукове товариство (СНТ) нараховувало вже 24 гуртки, які об'єднали 737 студентів. У середині 1950-х рр. гуртки були на всіх кафедрах інституту. Роботою товариства керувала рада СНТ на чолі з професором О. О. Мігуліним. Наукові роботи висувалися на конкурс

Студенти Харківського СГІ на збиранні цілинного врожаю у Кокчетавській області, 1956 р.

юних науковців Харківщини, а кращі студентські роботи, які мали прикладне значення, висувалися на Всеукраїнський конкурс. З 1950 р. в інституті щорічно проводилися наукові студентські конференції, які викликали велику зацікавленість. Відбір в аспірантуру здійснювався на підставі гурткової роботи.

У 1950-х роках студенти інституту разом з викладачами працювали на освоєнні цілинних земель. Заступник директора ХСГІ імені В. В. Докучаєва доцент Г. Г. Подоба 5 липня 1956 р. підписав наказ № 529 «Про направлення до Казахстану на роботу з 20 липня по 20 вересня 230 студентів, які виявили бажання взяти участь у збиранні врожаю цілинних земель». У Кокчетавську область з комсомольськими путівками вперше від інституту на збирання врожаю поїхали 102 студенти перших, других і третіх курсів агрономічного факультету; економічний факультет відправив 16 комсомольських активістів, а ФІЗ — 51 студента на чолі з викладачем кафедри землепроектування М. В. Гордієнком. Харківський студентський загін СГІ відправлявся з Балашовського вокзалу товарним потягом. У Казахстані тоді було вирішено збирати врожай роздільним способом: пшеницю скошували у валки, а після підсихання — обмолочували. Наші студенти В. Сова і С. Давидов мали досвід і працювали комбайнерами, а більшість — помічниками комбайнерів і трактористами. Вони заробили на збиранні врожаю 300 т пшениці.

Другий загін студентів — 219 людей — виїхав на збір цілинного врожаю за наказом директора ХСГІ академіка О. Н. Соколовського від 18 липня 1958 р. № 596-а. Разом з місцевими механізаторами студенти заклали 5353 т силосу. Очолив механізаторський загін цілинників доцент кафедри механізації і електрифікації сільського господарства В. Т. Бортовий. У 1959 р. на збиранні врожаю на цілинних землях у Північно-Казахстанській області працювали 200 студентів, 50 з яких нагороджені Почесними грамотами та значками «За освоєння цілинних і перелогових земель».

З того часу майже щорічно з невеликими перервами механізовані студентські загони інституту виїжджали на збирання

Добрі спогади про навчання у ХСГІ залишились у студентів з Китаю: Чжан Гень-чао, Чжан Тін-цин, Ху Вень-сю, Чжоу Я-зюнь, Чжан Юн-хуа, Ван Сяо-фин, Хуа Цзин-юе, Юй Ши-цин. 28 червня 1960 р.

цілинного врожаю до 1985 р. Серед учасників цих загонів були комсомольці-студенти, нині ветерани-викладачі: Г. Ф. Ольховський, В. С. Білоусько, А. Ф. Зінов'єв, Г. І. Войчук, М. О. Бєсєдін, В. К. Горкавий, В. Д. Савченко, С. І. Пороша та ін. Усі вони були нагороджені Знаком «За освоєння цілини».

У 1955 р. за розпорядженням Міністерства вищої освіти СРСР у Харківському СГІ було створено кафедру російської мови. Студентам та аспірантам з Болгарії, Румунії, Польщі, Німеччини, Угорщини, Чехословаччини, Югославії, Албанії, Кореї, Китаю, Монголії, численних арабських та африканських країн кафедра надала допомогу у вивченні російської мови.

У 1956 р. на базі факультету агрохімії та ґрунтознавства було створено Інститут ґрунтознавства та агрохімії УААН, першим директором якого був академік О. Н. Соколовський. За розпорядженням Міністерства освіти СРСР 1 вересня 1956 р. відділення заочної освіти Харківського СГІ реорганізовано у факультет заочної освіти у зв'язку із збільшенням контингенту студентів-заочників — щороку на перший курс вступало близько 250 людей.

На базі Мохначанського та Скрипаївського лісництв Чугуєво-Бабчанського лісгоспу 1 січня 1956 р. створено навчально-дослідний лісгосп «Скрипаї» загальною площею 8582 га лісу, який став навчальною та науково-експериментальною базою інституту. Того ж року було розпочато будівництво спортивно-оздоровчого табору «Берізка» у заповідній зоні навчально-дослідного лісгоспу.

Великою подією для інститутського колективу був випуск з 1 вересня 1956 р. багатотиражної газети «Докучаєвець», яка з десятого номера стала називатися «Знання». Газета друкувала статті, замітки про життя і діяльність факультетських колективів, про постановку навчальної і виховної роботи в академічних групах, порушувала питання про успіхи та недоліки в роботі. Газета мала численний авторський актив, який висвітлював чималу кількість актуальних для навчального закладу тем. Водночас на кожному факультеті випускалися стінні газети «Агроном», «Фізовець», «Економіст», сатиричні — «Перець», «Їжачок» та ін. Газети пропагували досвід відмінників навчання, критикували недоліки, допомагали деканатам у справі виховання студентської молоді.

У березні 1956 р. в інституті було організовано лекторську групу товариства з розповсюдження політичних і наукових знань. Спочатку в ній нараховувалося 50 людей,

Директор навчально-дослідного лісгоспу «Скрипаї» О. С. Шишкін доповідає членам виїзної вченої ради про перспективи розвитку господарства

у наступному році було вже 492 лекторії, а в 1958 — понад 500. З 1 жовтня 1957 р. при інституті був відкритий постійно діючий лекторій.

У 1959 р. Харківський СГІ очолив доктор сільськогосподарських наук, професор О. М. Грінченко (1959–1969 рр.). Видатний науковець, професор О. М. Грінченко багато разів представляв інститут за кордоном. Приміром, у 1959 р. на Міжнародній конференції ґрунтознавців у Празі він зробив доповідь з теми «Про методику обстеження ґрунтів». Наступного року на VII Міжнародному конгресі ґрунтознавців у США професор О. М. Грінченко представив доповідь «Вплив незмінної сільськогосподарської культури на динаміку гумусу азоту і фосфору у ґрунтах Півдня України». Того ж 1960 р. член-кореспондент АН УРСР, завідувач кафедри фізіології і мікробіології Харківського СГІ Ф. П. Мацков на конференції з теорії гетерозису рослин і тварин у Будапешті зробив доповідь на тему «Роль фізіологічно активних речовин типу фітогормонів і вітамінів у явищах гетерозису кукурудзи», а член-кореспондент ВАСГНІЛ, професор, декан лісогосподарського факультету ХСГІ С. С. П'ятницький на V Світовому конгресі з лісового господарства у США зробив доповідь «Про дослідження в області селекції лісових порід у СРСР». Наукові дослідження вчених-аграрників Харківського СГІ набули широке міжнародне визнання. У складі делегації СРСР Харківський СГІ представляв Україну на І Всесвітній конференції з питань сільськогосподарської освіти у Копенгагені (Данія).

У 1961 р. рішенням Міністерства сільського господарства було припинено функціонування лісогосподарського факультету у Харківському СГІ. За період з 1946 до 1961 рр. факультет підготував 819 спеціалістів-лісівників. Після закриття лісогосподарського факультету його колишній декан, професор, член-кореспондент ВАСГНІЛ С. С. П'ятницький очолив об'єднану кафедру агролісомеліорації і лісівництва (1961–1971 рр.). Того ж року було відновлено кафедру технічної переробки сільськогосподарських продуктів, овочівництва та плодівництва, яку очолив доктор технічних наук, професор Г. Г. Скробанський (1961–1967 рр.).

У 1962 р. на факультеті заочної освіти було розпочато прийом на факультет агрохімії та ґрунтознавства. Для поліпшення якості навчання при факультеті заочної освіти у містах Богодухові, Вовчанську, Куп'янську, Красноградіі та Харкові були відкриті вечірні відділення загальнонаукового факультету ХСГІ, де навчалися студенти І та ІІ курсів заочного факультету. Раз на тиждень туди приїжджали викладачі, проводили семінарські, практичні заняття, приймали заліки та екзамени. Як результат, на заочному факультеті значно покращилася успішність і зменшився відсів студентів. У 1965 р. на факультеті заочної освіти навчалося 3081 студентів (для порівняння: у 1959 р. — 1464).

Неослабною була увага з боку керівництва інституту і громадських організацій до розвитку культури студентів. Між факультетами і академічними групами розгорнулося

Урочисте засідання вченої ради, присвячене ювілею академіка М. М. Кулєшова (1960 р.). У президії: зліва направо — академік В. Я. Юр'єв; ректор професор О. М. Грінченко. Другий ряд справа наліво — академік В. М. Нікітін, доцент Є. Є. Подоба — завідувач кафедри тваринництва; професор Н. К. Крупський — завідувач кафедри агрохімії

змагання за краще виконання самодіяльних номерів, які могли б бути показані на обласному і республіканському огляді. Високу оцінку художня самодіяльність інституту дістала на обласних оглядах у 1950-х рр. Так, наприклад, обласна профспілка працівників вищої школи у 1956 р. нагородила Почесними грамотами 150 учасників художньої самодіяльності інституту.

В інституті регулярно проводилися фізкультурні спартакіади і спортивні змагання. У 1950-х роках перше місце постійно завойовував факультет агрохімії. Традиційно сильними були інститутські команди з легкої атлетики, футболу, велосипедного, гирьового спорту і туризму. Студенти виїжджали на змагання до Львова і Ленінграду, здійснювали туристичні походи по Криму, Карелії, Кавказу.

У 1961 р. в інституті було створено факультет громадських професій для здобуття другої спеціальності — лектора, редактора, кореспондента, спортивного інструктора і судді, фото-і кінорепортерів. Щороку на факультеті навчалося 170–200 студентів.

При інституті 1 грудня 1961 р. почала працювати однорічна школа з підготовки керівних працівників колгоспів і радгоспів. За п'ять років школу закінчили 265 слухачів із Сумської та 259 слухачів з Харківської областей. Крім фахових знань, понад 300 слухачів дістали спеціальність водіїв автомашин, а 130 — водіїв мотоциклів. Працю багатьох випускників школи — В. П. Нечипуренка, П. І. Колодяжного, І. Г. Мозгового, Д. Я. Москаленка та інших — відзначено високими урядовими нагородами. У 1966 р. на базі однорічних шкіл з підготовки керівних працівників колгоспів і радгоспів створено факультет підвищення кваліфікації, першим проректором якого був В. І. Соколов (1966–1978 рр.).

Харківський СГІ 5 жовтня 1966 р. урочисто відзначив свій 150-річний ювілей. З моменту переїзду до Харкова сільськогосподарський інститут підготував 12 416 спеціалістів-аграрників. За період з 1917 по 1966 рр. інститут підготував для вищої школи і науково-дослідних закладів СРСР 40 докторів і близько 300 кандидатів наук. Тільки за повоєнний період в інституті захистили кандидатські дисертації 180 осіб. За цей же період учена рада інституту присвоїла вчений ступінь працівникам інших вищих навчальних і науково-дослідних закладів: докторів наук — 50, кандидатів наук — понад 600. Контингент аспірантів збільшився з 2 осіб у 1946 р. до 102 осіб у 1966 р. На 29 кафедрах інституту працювало 258 наукових співробітників, у тому числі 20 докторів наук, професорів; 106 доцентів, кандидатів наук; 120 викладачів та асистентів.

Почесна грамота Президії Верховної Ради Української РСР за досягнуті успіхи у підготовці висококваліфікованих кадрів та у зв'язку з 150-річчям з дня заснування інституту

У день свята докучаєвців вітали ректори: Московської сільськогосподарської академії імені К. А. Тимірязєва професор К. М. Солнцев; Української сільськогосподарської академії професор В. Ф. Пересипкін; Грузинського інституту субтропічних господарств професор І. А. Георгберідзе; Самаркандського СГІ доцент Р. Х. Хаїтов; Латвійської сільськогосподарської академії доцент О. Г. Озол, Туркменського СГІ професор А. К. Рустамов та багато ін.

У зв'язку з 150-річчям і за багаторічну сумлінну працю 25 співробітників інституту були нагороджені орденами і медалями СРСР. Орден Леніна дістали професори Д. В. Воробйов і Ф. П. Мацков, орден Трудового Червоного Прапора — професори Й. С. Галінкер, Г. І. Горохов, Г. Д. Дахнюк, О. О. Мігулін, О. М. Можейко.

Указом Президії Верховної Ради УРСР почесними грамотами та грамотами Президії Верховної Ради УРСР були нагороджені

14 викладачів і співробітників інституту. Серед них: Г. С. Гур'єва, М. А. Ільїнська-Центилович, В. Я. Поливанов, Д. І. Сарана, А. Д. Алексєєв, Г. С. Гринь та ін. Колектив інституту теж був нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР. Більше ніж 30 викладачам і співробітникам міністр сільського господарства СРСР оголосив подяку і нагородив знаком «Відмінник соціалістичного сільського господарства». У газеті «Правда» та інших центральних газетах було надруковано привітання колективу Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва від ЦК КПУ, Президії Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР.

У день 150-річчя інституту їхня праця відзначена високими урядовими нагородами Зліва направо: М. А. Сай, Г. І. Горохов, В. Т. Бортовий, О. М. Можейко, Ф. П. Мацков, Й. С. Галінкер

У січні 1966 р. було відкрито пам'ятник Василю Васильовичу Докучаєву, установлений перед головним корпусом інституту на вулиці Артема, 44 (нині перенесений до центрального корпусу ХНАУ). Автори пам'ятника — народний художник УРСР, лауреат Державної премії СРСР скульптор Н. Л. Рябінін та архітектор З. Д. Юдкевич.

Інститут домігся визнання як провідний аграрний науково-освітній та виробничий центр Радянського Союзу.

Завдання подальшого розвитку інституту надзвичайно загострило питання щодо радикального поліпшення його матеріально-технічної бази. Площа навчальних приміщень інституту становила 8446 м². На одного студента приподало лише 4,1 м² навчальної площі, що було у три рази менше, ніж в останній передвоєнний рік. Катастрофічно не вистачало житла. У гуртожитку проживало лише 42 аспіранти і 540 студентів з тих 2100 осіб, що потребували поселення. Кафедри і кабінети мали нагальну потребу у поповненні обладнання, тому ще в кінці 1940-х — на початку 1950-х років керівництво

Пам'ятник Василю Васильовичу Докучаєву перед головним корпусом інституту

У вересні 1967 р. інститут відвідала делегація науковців із Шотландії

інституту порушувало питання про покращання матеріально-технічного становища інституту.

ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР 28 серпня 1961 р. прийняли Постанову № 790 «Про переміщення сільськогосподарських вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ з міст на базу радгоспів, науково-дослідних і експериментальних господарств». Постановою ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР від 12 жовтня 1961 р. «Про переміщення сільськогосподарських вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ з міст на базу радгоспів, науково-дослідних і експериментальних господарств» та рішенням Харківського обкому КПУ Харківський сільськогосподарський інститут імені В. В. Докучаєва повинен був переміститься на базу науково-дослідного господарства «Комуніст». Одночасно сюди ж мав перебазуватися і Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства (ХІМЕСГ). Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР № 309 від 20 квітня 1965 р. «Про визнання такою, що втратила силу Постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів № 790» рішення про перенесення ХІМЕСГу за місто скасували.

До будівництва нинішнього комплексу агроуніверситету практично приступили у 1969 р., коли посаду ректора Харківського СГІ обійняв видатний учений-селекціонер Г. Ф. Наумов (1969–1993 рр.). Для надання допомоги у будівництві навчального містечка 1970 р. комітетом комсомолу було створено студентський будівельний загін (СБЗ), який очолив С. О. Марченко. Між факультетами ХСГІ розгорнулося змагання під девізом «Свій ВНЗ — своїми руками!». Значну частину підготовчих, допоміжних і другорядних низькооплачуваних робіт виконували бійці студентських будівельних загонів: агрономічного факультету — «Колос»; економічного — «Економіст», «Берізка», «Альтаїр»; ФІЗу — «Горизонт».

Сотні тонн розчинів, тисячі кубів деревоматеріалів та ДСП, кілометри доріг та доріжок, корпуси навчального комплексу ХНАУ, житлові будинки навчального містечка, студентські гуртожитки, школа, дитсадок, їдальня, теплові мережі, автогараж, очисні споруди та багато іншого було зведено за участі студентських будівельних загонів. Для надання допомоги у підготовці до вступних іспитів до Харківського СГІ особам, що брали участь у будівництві нового навчального

Так починалось будівництво нового науково-навчально-виробничого комплексу інституту

Від хлопців не відставали дівчата

містечка, було створено спеціальні підготовчі курси.

Третій трудовий семестр в інституті відбувався за безпосереднього керівництва ректорату, парткому, профкому та комітету комсомолу. Основні роботи виконувалися на основі договору між будівельними організаціями трестів «Житлобуд — 1» і «Житлобуд — 2» та штабом третього трудового семестру.

Трудова діяльність, організаційно-комсомольська, виховна і спортивно-масова роботи велися згідно зі Статутом СБЗ. Виступали агіткультбригади і читались лекції, організовувалися зустрічі з ветеранами і передовиками виробництва, тематичні вогники, конкурси-огляди студентських загонів, конкурси професійної майстерності, спортивні змагання та ін.

Трудові успіхи на будівництві демонстрували не тільки студенти, а й викладачі, аспіранти та співробітники інституту під час проведення числених суботників та неділь-ників. СБЗ «Зведений» неодноразово виборював перші місця в соціалістичному змаганні студзагонів області, був нагороджений перехідним Червоним Прапором Харківського обкому ЛКСМУ та обласного штабу студентських загонів і Почесною грамотою.

У змаганні на будівництві серед сільськогосподарських ВНЗ СРСР наш студентський будівельний загін зайняв перше місце і був нагороджений Почесною грамотою МСГ СРСР та цінним подарунком (автомобіль «Москвич») Головного управління вищої сільськогосподарської освіти МСГ СРСР. Велика кількість учасників руху СБЗ та активістів студентської молоді була нагороджена почесними грамотами, цінними подарунками, грошовими преміями та путівками до міст-героїв СРСР.

РОЗБУДОВА ВНЗ У 1971–1990 рр.

Будівництво нового навчального комплексу було віднесено до числа безлімітних забудівель МСГ СРСР. На будівництво надійшло обладнання та матеріали з Азербайджану, Білорусії, Грузії, Литви, Латвії, Молдови, Росії, Узбекистану, Чехословаччини, Угорщини, Румунії.

Ректор інституту професор Г. Ф. Наумов і служби закладу докладали чимало зусиль для створення нової навчально-виробничої бази, комплексу технічних засобів навчання (ТЗН), організації вдосконалення навчального процесу та наукового пошуку. У 1974 р. за оформлення поточної аудиторії на 250 студентів у новому навчальному комплексі Харківського СГІ бронзові та срібні медалі ВДНГ отримали Г. Ф. Наумов, І. О. Шехтер, Г. С. Якубенко, М. М. Кипаренко.

Уже у 1974 р. факультет інженерів землевпорядкування, а також навчальна і адміністративна частини ХСГІ, кафедри землеробства, тваринництва, селекції, рослинництва, іноземних мов, землеустрою, геодезії та інші перебазувалися до нового навчального комплексу інституту. У 1975 р. до нового навчального комплексу було переведено агрономічний факультет, який до цього розміщувався на вулиці Пушкінській. Того ж року було створено загальноінститутську кінофото-лабораторію, підпорядковану службі експлуатації технічних засобів. У 1976 р. до нового навчального містечка перебазувався факультет агрохімії та ґрунтознавства. Водночас відбулося відкриття 11 спеціалізованих кабінетів та 7 спеціалізованих лабораторій, у тому числі науково-дослідної проблемної лабораторії з використання алелопатичних якостей пророщеного насіння в селекції та насіннєзнавстві на кафедрі селекції та насінництва.

Будівництво нового комплексу ХСГІ: ранкова виробнича лінійка. Начальник штабу будівельних загонів, студент 2-го курсу агрономічного факультету В. Пузік (крайній ліворуч) доповідає ректору Г. Ф. Наумову (крайній праворуч) про трудові звершення студентства на будівництві нового наукового навчально-виробничого комплексу ХСГІ

Випереджальними темпами здійснювалося будівництво студентських гуртожитків: у 1976 р. усі студенти Харківського СГІ отримали житло у новому навчальному містечку. Чотири дев'ятиповерхові гуртожитки перейшли у розпорядження студентів. У 1978 р. уперше в історії інституту вступні іспити відбулися у новому навчальному містечку ХСГІ.

Харківський СГІ отримав визнання в Україні та в інших країнах світу. У 1971 р. інститут був представлений на Всесоюзній нараді ректорів сільськогосподарських ВНЗ у Тбілісі з питань удосконалення науково-дослідної роботи. Того ж року Харківський СГІ брав участь у І Всесоюзній нараді викладачів хімії сільськогосподарських ВНЗ та у Міжнародній конференції-сесії з питань охорони природи гірських регіонів, зокрема лісів, що відбулася в Єревані. Водночас на базі інституту був проведений семінар-нарада сільськогосподарських ВНЗ СРСР з питання вдосконалення підготовки архітекторів сільського господарства.

За рішенням вченої ради в інституті у 1971 р. було створено бюро науково-технічної інформації з пропаганди досягнень науки і техніки. Як результат, того ж року Харківський СГІ експонував 17 своїх наукових пропозицій на ВДНГ СРСР. Комітет у справах винаходів та відкриттів Ради Міністрів СРСР видав авторські свідоцтва на винаходи К. Г. Тетерятченку, Г. М. Лясковському, С. М. Сергієнку. Сорт озимої пшениці «Рання 5», отриманий кафедрою селекції та насінництва Харківського СГІ, був рекомендований до державного сортовипробування в усіх районах Радянського Союзу. Посвідчення на винахід отримали О. М. Можейко та Е. І. Мазіна за розробку методу захисту рослин від фенолу, що міститься у виробничих стічних водах, які використовуються для зрошування, а також Є. Г. Подоба за винайдення способу племінної оцінки тварин у ранньому віці та ін. Наступного 1972 р. Г. Г. Подоба отримав посвідчення на винахід засобу підготовки теличок до лактації, а 1973 р. — за засіб прогнозування зниження молочної продуктивності у великої рогатої худоби.

Командири лінійних будівельних загонів факультетів

У 1972 р. для виробничої перевірки до державного сортовипробування були передані високоврожайні сорти озимої пшениці «ХСГІ — 335», «ХСГІ — 11». Того ж року за дорученням МСГ СРСР на базі Харківського СГІ відбулися Всесоюзний семінар з фітопатології сільськогосподарських ВНЗ та Всесоюзний семінар агрономів-насіннєзнавців сільськогосподарських ВНЗ та навчально-дослідних господарств МСГ СРСР.

У 1972 р. кафедрою лісівництва та агролісомеліорації був закладений дендропарк. Безпосереднім організатором та учасником цього широкомасштабного проекту виступив відомий учений, академік Лісної академії, професор Б. Ф. Остапенко. На території площею 23 га розміщені колекційні та експозиційні наділи (23 квартали), інтродукційний розсадник, насінні та архівні клонові плантації сосни, дуба та фундука, квітники та розарій. У колекціях дендропарку близько 12 600 екземплярів деревних рослин 53 сімейств та 149 родів. За рішенням сесії Ради ботанічних садів України та Молдови (травень 1979 р., Київ) дендропарк Харківського СГІ включений до складу регіональної Ради ботанічних садів України та Молдови.

У 1974 р. Харківський СГІ брав участь у XIX Міжнародному конгресі із садівництва, який відбувся у Варшаві (брали участь 2008 учасників із 76 країн). Того ж року делегація Харківського СГІ представляла інститут на Всесоюзній науковій конференції «Промислова технологія виробництва овочів у відкритому ґрунті» у Тирасполі. На

Закладка дендропарку, жовтень 1975 р.

Всесвітній виставці «ЕКСПО–74» у м. Спокон (США) демонструвалися досягнення науковців Харківського СГІ з використання вапняних шламів для удобрення підзолистих ґрунтів (результати цієї роботи захищені авторським свідоцтвом і отримали бронзову медаль на ВДНГ СРСР 1973 р.). Того ж року посвідчення на винаходи отримали П. Б. Чефранова та В. П. Чиненко за винайдення способу отримання пігментного двоокису титану та В. Г. Подоба за винайдення кормової добавки для бджіл.

У 1975 р. за розпорядженням Держкомітету Ради Міністрів СРСР з науки і техніки в ХСГІ були розроблені рекомендації для складення схем землевпорядкування адміністративного району в умовах розвинутої ерозії ґрунтів, а також розроблені рекомендації з використання вапняних шламів содового виробництва для хімічної меліорації кислих та солонцевих ґрунтів України. Упродовж 1971–1975 рр. у 160-ти господарствах Валківського, Нововодолазького, Чугуївського, Близнюківського, Лозівського, Шевченківського, Первомайського, Красноградського, Великобурлуцького районів Харківської області, а також у навчгоспі «Комуніст» співробітники кафедри агрохімії і ґрунтознавства ХСГІ разом зі студентами старших курсів запроваджували у сільськогосподарське виробництво систему використання добрив у сівозмінах з урахуванням результатів агрохімічного обстеження господарств.

У 1976 р. науковці кафедри агрохімії Харківського СГІ брали участь у VIII Міжнародному конгресі з мінеральних добрив у Москві. Результати науково-дослідної роботи кафедри ґрунтознавства були включені до видання МСГ СРСР «Наукові основи і рекомендації з використання добрив в Українській РСР і Молдавській РСР». Того ж року на базі Харківського СГІ відбувся Всесоюзний семінар проректорів з наукової роботи і начальників навчальних частин усіх сільськогосподарських ВНЗ країни (були представлені 100 ВНЗ).

Харківський СГІ відвідали льотчики-космонавти П. Р. Попович, А. Ф. Філіпченко та ін. Двічі Герой Радянського Союзу, перший український космонавт П. Р. Попович відвідав інститут 1976 р. За результатами зустрічі було прийнято програму технічного співробіт-

Інститут відвідав
льотчик-космонавт П. Р. Попович

ництва інституту з космічним містечком «Звьоздний». У Харківському СГІ було створено спеціальне дослідно-проектне конструкторське бюро (КБ), що було обладнане спеціальними аудіовізуальними засобами навчання. Саме цьому конструкторському бюро довірили обладнання класу технічних засобів навчання (ТЗН) у Центрі підготовки космонавтів СРСР. Колектив КБ за успіхи у цій роботі отримав високі нагороди ВДНГ СРСР та багатьох міжнародних виставок.

Науковці інституту стали піонерами в розробці нових методів викладання з використанням сучасних засобів наочності. На базі інституту в 1970–1980 рр. неодноразово проводилися всесоюзні семінари. Харківський СГІ був безпосередньо причетний до розробки стандартів аграрної освіти того часу. Наприклад, інститут був представлений на Всесоюзній нараді ректорів сільськогосподарських ВНЗ у червні 1979 р. у Новосибірську; у лютому 1980 р. — на Всесоюзній нараді ректорів вищих навчальних закладів СРСР у Москві.

Зусиллями ректора Г. Ф. Наумова і групи ентузіастів була створена кафедра кібернетики — одна з перших у СРСР. У розпорядження вчених були надані найпотужніші на той час у СРСР великі обчислювальні машини: ЕОМ «Мінськ — 32» (уведена до експлуатації 1974 р.), ЕОМ ЕС — 1061, які протягом десятиліть забезпечували потреби навчального закладу і науковців інституту. Ознакою визнання високого рівня досягнень інституту було проведення разом з іншими науковими

Льотчик-космонавт А. Ф. Філіпченко (у центрі)

закладами м. Харкова Всесоюзного семінару з розробки навчальних програм з кібернетичних дисциплін у 1985 р.

Науковий колектив інституту завжди мав тісні контакти з сільськогосподарським виробництвом і своїми науковими розробками забезпечував розв'язання нагальних виробничих проблем. Зокрема, у 1973 р. у господарствах Харківської, Бєлгородської, Курської областей, а також у господарствах Ставропольського і Краснодарського країв на площі майже 5 тис. га запроваджена лопатева система формування крони плодових дерев, розроблена завідувачем кафедри технології сільськогосподарських продуктів і плодоовочівництва професором О. А. Іллінським.

У 1980 р. за результатами державного сортовипробування озима пшениця «Піонерська» була визнана перспективною для західних регіонів України та для Вірменії. 4 грудня 1980 р. колегія МСГ України рекомендувала до впроваджування розроблені у Харківському СГІ разом з УкрНДІГА пропозиції щодо застосування «хвостів» флотації вугілля для меліорації та підвищення родючості ґрунтів легкого механічного складу. У 1980 р. на виставці ВДНГ СРСР та УРСР представлено 13 розробок Харківського СГІ. У 1982 р. навчально-дослідне господарство «Комуніст» за результатами Всесоюзного конкурсу на кращу племінну роботу посіло перше місце й отримало першу премію — автомобіль «Волга». У 1988 р. на базі кафедри бухгалтерського обліку було проведено Всесоюзну науково-практичну конференцію з удосконалення обліку в агропромисловому комплексі.

Завдяки цим факторам на базі інституту здійснювалася підготовка й перепідготовка

наукових і викладацьких кадрів, що повністю забезпечувало потреби нашого ВНЗ і значною мірою — навчальних і науково-дослідних закладів України. У 1974 р. Харківський СГІ надав методичну допомогу в організації та поліпшенні навчальної роботи закріпленим за ним підшефним середнім навчальним закладам — Сумському, Карачаївському, Костянтинівському і Слов'янському сільськогосподарським технікумам та Маловисторопському радгоспу-технікуму. З 1977 р. Харківський СГІ почав здійснювати підготовку аспірантів для шістьох сільськогосподарських ВНЗ СРСР: Дагестанського, Полтавського, Цілиноградського, Киргизького, Джамбульського, Ташкентського.

У 1977 р. було поновлено підготовку іноземних громадян. Інститут широко відчинив двері для студентів з Куби, Анголи, Ефіопії, Афганістану, Гвінеї-Бісау, Нігерії, Зімбабве, Мадагаскару та інших країн, лідери яких проголосили курс соціалістичної орієнтації. У 1978 р. після тривалої перерви до інституту для навчання прибула ще одна велика група іноземних студентів — 20 студентів з Польщі та 13 студентів з Куби. У 1980 р. у зв'язку зі збільшенням в інституті кількості іноземних студентів було відновлено кафедру російської мови. Вже у 1981 р. тільки на факультеті агрохімії та ґрунтознавства Харківського СГІ навчалися 97 іноземних студентів з Куби, Ефіопії, Афганістану, Болгарії, Сальвадору, Судану, Нігерії, Мадагаскару, Панами, Ємену, Республіки Чад, Беніну, Гвінеї, Венесуели, Сирії, Сьєра-Леоне, Гани, Зімбабве, Колумбії, Пакистану, Верхньої Вольти, Нігеру. У 1982 р. в інституті навчалось 345 іноземних студентів. Уперше до Харківського СГІ прибули студенти з Коста-Ріки, Конго, Того, Танзанії, Домініканської Республіки, Мексики, Кампучії (Камбоджі), Замбії, Нікарагуа. У 1983/84 навчальному році в інституті навчалось 388 студентів і аспірантів із 47 зарубіжних країн.

Водночас студенти ХСГІ отримали можливість ознайомитися з науковими розробками та з аграрним виробничим досвідом за кордоном. У 1971 р. було започатковано проходження студентами виробничої практики у Вищій сільськогосподарській школі м. Вроцлава (Польща) та у Вищому сільськогосподарському технікумі м. Кестхей (Угорщина). У той же час для ознайомлення з виробничо-господарською діяльністю Скрипаївського навчлісгоспу його двічі у 1982 р. відвідали вчені Угорщини. Через збільшення кількості іноземних студентів та у зв'язку з розширенням міжнародної співпраці у 1983 р. в ХСГІ була введена посада проректора з міжнародних зв'язків, яку обійняв А. П. Вервейко.

Зустріч з делегацією Познанського воєводства Польщі, грудень 1976 р.

Основним завданням діяльності інституту залишалася підготовка спеціалістів сільського господарства, молодих фахівців. Цьому сприяла діяльність Студентського наукового товариства (СНТ) через роботу гуртків. Починаючи з 1978 р., в інституті щорічно проводяться студентські

наукові конференції окремо на кожному факультеті. Неодмінною складовою студентського життя є розвиток здібностей через участь у художній самодіяльності.

У період 70–80-х років XX ст. відбір на наукову і викладацьку роботу здійснювався за допомогою гурткової роботи і студентських наукових конференцій. На кафедрі кібернетики шляхом відбору за гуртковою роботою викладачами було обрано випускників інституту — М. А. Щербакова, Л. Д. Пахомова, Є. Л. Полушкіна, О. В. Ульянченка та ін.

Напрямки наукових інтересів молодих учених агроуніверситету формувалися відповідно до потреб сільськогосподарської науки й виробництва і досить часто залежали від взаємодії різних наук, від екологізації та інформатизації спеціалістів сільськогосподарської науки і виробництва; використання комп'ютерних технологій при картографуванні ґрунтів; глобальних питань інформатики як складової ноосферології; інформаційного підходу до проблеми моделювання

Концерт учасників художньої самодіяльності агрономічного факультету. Радгосп «Мартовський», 18 березня 1972 р.

екологічного оптимуму агрофітоценозу та ін. Перехід промисловості СРСР на більш досконалі моделі ЕОМ вимагав відповідної підготовки і перепідготовки спеціалістів науки та сільськогосподарського виробництва.

Від 1977 р. почалася історія Сумського філіалу Харківського СГІ імені В. В. Докучаєва. Того року були організовані кафедри суспільних наук, загальноосвітніх дисциплін, економіки та бухгалтерського обліку, ботаніки та агрономічних дисциплін. Директором Сумського філіалу було призначено доцента І. М. Брюховецького. Наступного року в Сумському філіалі ХСГІ були утворені кафедри загально-технічних дисциплін і тваринництва та організовано факультет механізації сільського господарства. У 1979 р. було створено економічний факультет, у 1981 р. — відкрито три нові факультети — зооінженерний, механізації сільського господарства та заочний, а також кафедра ботаніки і фізіології рослин. У 1982 р. на базі кафедри економічних дисциплін було створено дві нових кафедри — організації та управління сільськогосподарським виробництвом та економіки сільського господарства. До 1997 р. Сумський філіал залишався структурним підрозділом ХСГІ.

Співробітники і студенти Харківського СГІ у числі перших відгукнулися на необхідність ліквідації пожежі на Чорнобильській атомній станції. Для проходження військової служби у внутрішніх військах МВС СРСР у 30-кілометрову зону ЧАЕС були направлені голова профкому А. В. Бондарєв і старший викладач кафедри бухгалтерського обліку економічного факультету М. Г. Михайлов. Зараз в університеті працюють учасники ліквідації аварії 1-ї категорії — Г. А. Коваленко (кафедра механізації); С. О. Садовий, доцент кафедри агрохімії, заступник декана ФАҐ.

Улітку 1990 р. численна група випускників Харківського СГІ з Китайської Народної Республіки приїхала до ХСГІ з нагоди 175-річчя інституту і 30-річчя з дня закінчення навчання. У складі делегації були професори Ху Веньсю (лауреат Державної премії Китаю за захист злакових культур від шкідників); Цзянь Ми-ін з Нанкінського ґрунтового інституту АН Китаю; завідувач кафедри ентомології Шенсійського сільськогосподарсько-

го інституту захисту рослин Чжоу Язюнь; відповідальна за досягнення відділу науки і техніки в управлінні державними господарствами міністерства сільського господарства в Пекіні Юй Шицин; професор лабораторії вірусології рослин Ван Сяо Фин з Інституту мікробіології АН Китаю в Пекіні. Делегацію зустрів ректор ХСГІ, академік Г. Ф. Наумов.

Зустріч з випускниками ХСГІ з Китайської Народної Республіки

На межі 80–90 рр. XX ст. Харківський сільськогосподарський інститут імені В. В. Докучаєва перетворився на визнану в Радянському Союзі і за кордоном школу з підготовки сільськогосподарських кадрів відповідно до вимог вітчизняного агропромислового виробництва. Своїми науково-навчальними та виробничими здобутками колектив інституту завдячував професіоналізму науково-педагогічних працівників та студентству, яке своїм натхненням та прагненням до знань продовжувало докучаєвські традиції в історії навчального закладу. Незважаючи на чималі труднощі і суперечності радянського періоду історії, науковці Харківського СГІ завжди за основну мету своєї роботи мали важливе гуманітарне завдання — підготовку спеціалістів для аграрного виробництва для безперебійного забезпечування населення продовольством, а промисловості — сільськогосподарською сировиною.

Вчена рада ХСГІ, жовтень 1987 р.

ХНАУ — ПРОВІДНИЙ ЦЕНТР АГРАРНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991–2011 рр.)

УНІВЕРСИТЕТ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ АГРАРНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ

Наказом Державної комісії з продовольства та закупівлі Ради Міністрів СРСР № 5-к від 11 січня 1991 р. «Про організацію державних аграрних університетів» ХСГІ імені В. В. Докучаєва був реорганізований в аграрний університет. Того ж року рішенням Ради Міністрів України дендропарку надано статус державного.

У 1990-ті роки настав новий етап у розвитку інституту, коли Україна здобула самостійність і стала суверенною державою. З моменту проголошення незалежності України університет реорганізовано у ВНЗ четвертого рівня акредитації. Основним напрямком діяльності університету є підготовка високоякісного фахівця-аграрія XXI століття, здатного працювати на свій народ і свою Батьківщину. Реалізація завдань національного виховання студентської молоді, упровадження в навчальний процес української мови стала наріжним каменем роботи педагогічного колективу університету. Просвітяни Харківського агроуніверситету вважають одним із головних завдань національного відродження України виховання молодого покоління, національної інтелігенції як творчого початку, рушія духовного поступу. Вони наголошують, що молодь — це майбутнє нації і саме їй належить вирішальна роль у справі духовного оновлення нації, привнесення в українське життя інтелігентності, принциповості, ідейності.

У 1993 р. ректором Харківського агроуніверситету обраний професор М. І. Лактіонов

Просвітяни Харківського НАУ, 2003 р.

(1993–1996 рр.). За його ректорства у 1993 р. було завершено будівництво навчального комплексу університету. Останніми об'єктами, введення в експлуатацію яких було затверджено державним актом у листопаді 1993 р., стали актовий зал і бібліотека.

За наказом Мінагропрому України від 8 жовтня 1993 р. факультет інженерів землевпорядкування визнано базовим з підвищення кваліфікації землевпорядних кадрів України та викладачів землевпорядних відділень сільськогосподарських технікумів.

Ураховуючи сучасні екологічні та економічні умови, на факультеті захисту рослин 1993 р. запроваджено підготовку агрономів з фітосанітарного моніторингу на госпдоговірній основі. Того ж року було започатковано видання українською, російською, англійською, німецькою мовами наукового журналу «Вісті Харківського ентомологічного товариства» за редакцією О. В. Захаренка (з 1997 р. — доктора біологічних наук, професора).

Рішенням Міжгалузевої акредитаційної комісії та наказом Міністерства освіти України № 215 від 19 липня 1995 р. агроуніверситет ліцензований за четвертим рівнем з наданням права проведення освітньої діяльності на рівні кваліфікаційних вимог до спеціаліста, магістра (у тому числі іноземних громадян).

У день святкування 50-річчя перемоги у Великій Вітчизняній війні у травні 1995 р. закладено Парк ветеранів площею 6,3 га. Проектне рішення виконано кафедрою лісівництва. У 1998 р. відбулося відкриття Пам'ятного знака на честь викладачів, студентів і співробітників університету, що загинули у боях з фашистськими загарбниками у роки Великої Вітчизняної війни.

У 1996 р. Харківський державний аграрний університет очолив його випускник, кандидат біологічних наук, доцент М. Д. Євтушенко (з березня 2001 р. — професор).

У 1997 р. університет увійшов до Міжнародної асоціації університетів світу (Париж, Франція).

Для проведення у студентських колективах організаційно-масової роботи, спрямованої на вирішення проблем студентського життя, створено Спілку молоді та студентів, яка має статус юридичної особи. Її першим президентом став студент економічного факультету Павло Спасібко.

У 1999 р. у Харківському ДАУ поновлено факультет лісового господарства. Відповідно до наказу Мінагрополітики України № 14 від 22 січня 1999 р. створено Інститут післядипломної освіти на базі факультету підвищення кваліфікації. З часу створення Інституту післядипломної освіти й до 2007 р. його очолював доктор сільськогосподарських наук, професор В. К. Пузік.

За клопотанням ректорату і вченої ради обласна державна адміністрація встановила стипендію імені О. Н. Соколовського для кращих науковців агроуніверситету. Першими стипендіатами стали М. І. Лактіонов (1999–2000 рр.), С. Ю. Булигін (2000–2001 рр.), Д. Г. Тихоненко (2001–2002 рр.), Ю. В. Будьонний (2003–2004 рр.), О. С. Болотських (2005–2006 рр.). Серед молодих учених цю стипендію отримали Ю. Є. Колупаєв (2001–2002 рр.) та К. Б. Новосад (2005–2006 рр.).

10 грудня 1999 р. відкрито музей історії Харківського державного аграрного університету імені В. В. Докучаєва.

9 травня 2000 р. відбулося відкриття Парку ветеранів. У насадженнях парку ростуть 793 екземпляри декоративних дерев та 1108 кущів, висаджених студентами університету. На зламі двох тисячоліть закладено Студентський парк площею 20 га та липово-каштанову алею вздовж дослідного поля від університету до навчгоспу.

За ініціативи і за участю кафедри механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва спільно з Харківським тракторним заводом у 2000 р. створено першу в Україні експериментальну машинно-технологічну станцію. У 2001 р. на базі університету відбулося виїзне засідання колегії Мінагрополітики України, Президії Української академії аграрних наук та Харківської обласної державної адміністрації.

Трудовий колектив університету за вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих фахівців для агропромислового комплексу та впровадження сучасних досягнень науки і передового досвіду в сільськогосподарське виробництво нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

За вагомий внесок у розвиток системи вищої освіти, підготовку висококваліфікованих кадрів для АПК України та з нагоди 185-річчя з дня заснування Харківський агроуніверситет нагороджений «Орденом Пошани»

Указ Президента України

Про надання Харківському державному аграрному університету імені В.В. Докучаєва статусу національного

Враховуючи загальнодержавне і міжнародне визнання результатів діяльності Харківського державного аграрного університету імені В.В. Докучаєва та його вагомий внесок у розвиток національної освіти і науки постановляю:

Надати Харківському державному аграрному університету імені В.В. Докучаєва статус національного і надалі іменувати його - Харківський національний аграрний університет імені .В.В. Докучаєва.

Президент України Л.Кучма

м. Київ
27 березня 2002 року
№ 303/2002

27 березня 2002 р. за Указом Президента України університету надано статус національного

З нагоди 185-річчя з дня заснування університет нагороджено пам'ятним подарунком Верховної Ради України. 1 жовтня 2001 р. Міжнародна кадрова академія нагородила університет «Орденом Пошани» за вагомий внесок у розвиток системи вищої освіти та з нагоди 185-річчя з дня заснування.

У 2001 р. було поновлено діяльність факультету лісового господарства у складі трьох кафедр: лісівництва (завідувач — професор Б. Ф. Остапенко); лісових культур і меліорацій (завідувач — доцент М. М. Ведмідь); екології і безпеки життєдіяльності (завідувач — доцент М. Р. Казюта).

Аматорський колектив художньої творчості Харківського НАУ вперше взяв участь у завершальному етапі Всеукраїнського фестивалю «Софіївські зорі», який був започаткований за ініціативи Міністерства аграрної політики України при підтримці Черкаської обласної держадміністрації, Уманської міської ради та Асоціації працівників аграрних навчальних закладів України «Укрсільгоспосвіта» у 2001 р.

27 березня 2002 р. Президент України, відзначивши загальнодержавну та міжнародну діяльність університету, його вагомий внесок у розбудову освітньої галузі держави, підписав Указ про надання навчальному закладу статусу національного.

У 2003 р. Інститут рейтингових досліджень Асамблеї ділових кіл України визнав Харківський НАУ імені В. В. Докучаєва лауреатом Всеукраїнського рейтингу «Кращі підприємства України — 2003» у номінації «Вища освіта».

10 лютого 2004 р. в університеті урочистим відкриттям експозицій з ефективності виробництва, зберігання та переробки продуктів рослинництва розпочалася спеціалізована виставка «Агро–2004». Її організаторами вдруге стали Міністерство аграрної політики України, Головне управління сільського господарства і продовольства Харківської облдержадміністрації, Харківська торговельно-промислова палата, Харківський НАУ імені В. В. Докучаєва. У рамках виставки відбувся науково-практичний семінар «Виробництво, зберігання та переробка продуктів рослинництва в сучасних умовах», який упродовж трьох днів проводили відомі вчені Інституту післядипломної освіти ХНАУ та Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва.

У 2004 р. Харківський НАУ був визнаний МОН України базовим для проведення олімпіади вищих навчальних закладів України зі спеціальностей «Лісове господарство» і «Землевпорядкування та кадастр» терміном на три роки.

У Харківському агроуніверситеті за ініціативи Мінагрополітики України та за сприяння Всеукраїнського благодійного фонду підтримки сільської молоді «Надія XXI століття» з 26 до 29 травня 2004 р. проходив черговий VI Зліт іменних стипендіатів та відмінників навчання під девізом «Лідери АПК XXI століття», в роботі якого взяли участь понад 300 учасників з усіх ВНЗ України та гості з Росії.

На звернення Харківської обласної ради ветеранів, голови Харківського обласного комітету українського відділення Міжнародної

спілки ветеранів війни Героя Радянського Союзу С. Остащенка, обласної організації інвалідів війни та Збройних сил України, голови організації ветеранів війни і праці ХНАУ імені В. В. Докучаєва академіка Б. Ф. Остапенка для увічнення пам'яті воїнів-визволителів, які полягли у боях за визволення міста від фашистських загарбників, студенти і співробітники університету зібрали та переказали на рахунок № 260053011103 чотири тисячі сто тридцять шість гривень.

У 2005 р. уперше в історії ХНАУ студенти другого і третього курсів проходили навчально-польову практику з картографії ґрунтів і ґрунтознавства на базі ННЦ «Нікітський ботанічний сад» відповідно до угоди, що була укладена між деканатом факультету агрохімії та ґрунтознавства і керівництвом ННЦ.

14–19 червня 2005 р. у Національному комплексі «Експоцентр України» у Києві відбулася XVII Міжнародна агропромислова виставка-ярмарок «Агро — 2005». У павільйоні «Аграрна освіта і наука» розгорнув велику експозицію Харківський агроуніверситет. На виставці-ярмарку ХНАУ демонстрував перспективні сорти зернових і зернобобових сільськогосподарських культур, інтенсивні технології вирощування високих урожаїв просапних культур, озимої пшениці, пивоварних сортів ячменю, ріпаку, сої та інших культур. За участь у XVII Міжнародній виставці-ярмарку «Агро — 2005» ХНАУ імені В. В. Докучаєва нагороджено дипломом. За створення нових сортів ячменю «Докучаєвський–15» та «Козак» професор М. В. Проскурнін нагороджений грамотою Міністерства аграрної політики України.

5–7 грудня 2005 р. у Національному комплексі «Експоцентр України» у Києві відбулася Друга міжнародна конференція-виставка «Овочі і фрукти України — 2005», на якій були представлені наукові розробки ХНАУ, зокрема кафедри плодоовочівництва і зберігання.

У 2005/06 навчальному році укладено домовленості про співпрацю з підготовки та обміну викладачами і студентами із Фуцзяньським університетом сільського та лісового господарства (м. Фучжоу), Пекінським Європейсько-Американським науковим центром (м. Пекін), Сінцьзянським агротехнічним інститутом, Лун Єн Інститутом; з навчальними закладами Росії — Московським державним університетом із землеустрою та Бєлгородською сільськогосподарською академією; Казахстану — Акмолінським державним аграрним університетом; Білорусі — Білоруською державною сільськогосподарською академією; Молдови — Молдовським аграрним університетом; Болгарії — Інститутом ґрунтознавства імені Пушкарьова (Софія).

Того ж навчального року відповідно до гуманітарної програми обміну викладачами університетів (так звана програма Вільяма Фулбрайта) у Харківському НАУ американський учений, професор права пан Крістофер Келлі викладав екологічне право студентам п'ятого курсу факультету агрохімії та ґрунтознавства, магістрам відділення «Економіка підприємства» і «Аграрне право» на — агрономічному факультеті та факультеті менеджменту і економіки.

Спілка молоді та студентів ХНАУ у 2005 р. стала членом Об'єднаної ради студентського самоврядування аграрних ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

У 2005–2006 рр. науковці ХНАУ — професор О. С. Болотських, доценти А. В. Романов, М. М. Довгаль та Л. М. Пузік разом зі співробітниками ІОБ УААН розробили ряд національних стандартів на вирощування і консервування овочів, які були затверджені Держстандартом України: «Огірок, кабачок, патисон. Технологія вирощування. Загальні вимоги», «Насіння огірка, кабачка, патисона. Технологія вирощування. Загальні вимоги»; «Овочі. Терміни та визначення. Загальні вимоги»; «Коріандр. Технологія вирощування. Загальні вимоги»; «Горох овочевий свіжий для консервування. Технічні умови». Завдяки цій роботі вчених-овочівників, до каси ХНАУ надійшло майже 42 тис. грн. Розроблені вченими стандарти ухвалено і прийнято Держспоживстандартом України до освоєння у виробництві та використання в науковому і навчальному процесі вищих навчальних аграрних закладів та науково-дослідних установ.

Міністр аграрної політики України Ю. Ф. Мельник призначив на посаду ректора Харківського НАУ імені В. В. Докучаєва

з 11 червня 2007 р. доктора сільськогосподарських наук, професора, члена-кореспондента УААН С. Ю. Булигіна. За наказом ректора від 6 серпня 2007 р. № 163 в університеті створені ННІ (навчально-наукові інститути) агробіології, агробізнесу, земельних ресурсів і лісу.

За наказом ректора від 6 серпня 2007 р. № 162 ліквідований факультет заочної освіти як структурна одиниця університету. Контингент студентів заочної освіти переданий відповідним факультетам денної форми навчання.

Наукова розробка «Технологічні і екологічні заходи для стабілізації виробництва високоякісного зерна у Східному Лісостепу та Степу України» (науковий керівник — член-кореспондент УААН М. А. Бобро) була занесена до переліку завершених робіт, які пройшли випробування в центрах наукового забезпечення АПВ регіонів у 2007 р. і рекомендовані для впровадження у виробництво. Розроблена згідно із завданням Міністерства аграрної політики України ця технологія забезпечує стабільне виробництво високоякісного зерна озимої та ярої пшениці.

Наказом Міністерства аграрної політики України від 22 вересня 2008 р. № 604 затверджено наглядову раду ХНАУ імені В. В. Докучаєва, яка покликана сприяти розвиткові університету як сучасного вищого навчального державного закладу та його інтеграції у європейську освітню систему.

На базі університету під патронатом Міністерства аграрної політики України і НМЦ аграрної освіти, науки та дорадництва Інститутом післядипломної освіти 10–15 листопада 2008 р. проведено Всеукраїнський навчально-методичний семінар керівників навчальних закладів (підрозділів) післядипломної освіти з питань підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва.

У 2008 р. кафедрою генетики, селекції та насінництва створено та передано до державного сортовипробування новий сорт зернового амаранта «Студентський». Продано 12 ліцензій на наукову продукцію кафедри генетики, селекції та насінництва на право вирощування сортів ячменю. Розроблені кафедрою генетики, селекції та насінництва сорти відзначено бронзовою медаллю Ювілейної XX міжнародної агропромислової виставки-ярмарку «Агро — 2008». Новий сорт ячменю «Мономах» відмічений Грамотою Міністерства аграрної політики України. Інноваційні наукові розробки університету були представлені на Міжнародному великому слобожанському ярмарку-виставці «Наука і виробництво», що відбувся 20–22 вересня 2008 р. у презентаційно-виставковому центрі «Радмир Експохол» (Харків).

У червні 2008 р. 13 студентів третього курсу факультету агрохімії та ґрунтознавства проходили частину практики з ґрунтознавства на Прикарпатті. Згідно з договором між ХНАУ та Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ) відносно вивчення властивостей ґрунтів та умов ґрунтотворення у різних ґрунтово-кліматичних зонах України, вдруге відбувся обмін студентськими групами.

З метою реалізації Програми Міністерства освіти і науки України до 2010 р. щодо збільшення контингенту іноземних громадян з країн Африки у ВНЗ України декан по роботі з іноземними учнями А. О. Рожков з 14 до 30 червня 2008 р. був відряджений в Республіку Конго і Королівство Марокко. У 2008 р. у ХНАУ здобували різні спеціальності студенти з Республіки Гвінея, Ірану, Йорданії, Камеруну, Кенії, Китаю, Кот-д'Івуару, Марокко, Нігерії, Сомалі, Сирії, Росії, Молдови, Туркменістану.

29 січня 2009 р. в Інституті рослинництва імені В. Я. Юр'єва провідні науковці Інституту післядипломної освіти та ННІ агробіології ХНАУ провели навчання та обмін досвідом за програмою навчання агрономічної служби Харківської області головних агрономів управлінь агропромислового розвитку райдержадміністрацій та головних агрономів господарств області всіх форм власності.

Для проходження виробничих практик і стажування студентів та з метою проведення просвітницької роботи серед працівників галузей рослинництва, садівництва, тваринництва та у бригаді механізаторів у передовому дослідному господарстві «Кутузівка» УААН (Харківський район) у 2009 р. створено філію кафедри менеджменту організацій ХНАУ. Філію очолив директор господарства, доктор

сільськогосподарських наук, професор, академік УААН О. К. Трішин.

У 2009 р. на факультеті захисту рослин підвищили кваліфікацію 24 спеціалісти з карантину рослин з Автономної Республіки Крим, Волинської, Запорізької, Кіровоградської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Тернопільської, Харківської, Черкаської обласних державних інспекцій.

Студент ХСГІ Г. Ф. Наумов

Ректор ХСГІ професор Г. Ф. Наумов

Для досягнення поставленої мети в університеті послідовно впроваджуються сучасні освітні стандарти і технології, зокрема інформаційні, нова структура організації і управління навчально-виховним процесом, зміцнюється матеріально-технічна база, міжнародні зв'язки.

Навчальний заклад пишається своїми випускниками. Університет завжди дбав про підготовку кадрів найвищої кваліфікації з кола своїх найкращих випускників. Усі щаблі професійного зростання пройшов ректор професор Г. Ф. Наумов.

Великий відрізок часу в історії університету пов'язаний з діяльністю іншого випускника навчального закладу — М. Д. Євтушенко. Випускник факультету захисту рослин упродовж 1996–2007 рр. М. Д. Євтушенко обіймав посаду ректора. За його ректорства на базі університету створено навчально-науково-виробничий комплекс, відкриті чотири нові спеціальності і дев'ять спеціалізацій, три факультети, відкрито спеціалізовану вчену раду для захисту докторських дисертацій, докторантуру з двох спеціальностей, створено Інститут післядипломної освіти,

Демобілізований з рядів Радянської Армії студент першого курсу факультету захисту рослин ХСГІ М. Д. Євтушенко, 1968 р.

Виступ ректора ХНАУ професора М. Д. Євтушенка після вручення йому Нагрудного знаку до почесного звання «Заслужений працівник освіти України» Президентом України Л. Д. Кучмою, Маріїнський палац 17 листопада 2004 р.

Студент-практикант агрономічного факультету В. К. Пузік на дослідному полі, 1974 р.

Доктор сільськогосподарських наук, професор В. К. Пузік на дослідному полі, 2003 р.

Науково-дослідний інститут фітосанітарного моніторингу. На базі НДІ і передових господарств створено понад 30 філій кафедр на виробництві.

Тісно пов'язане з історією ХНАУ життя й трудова діяльність учня професора Г. Ф. Наумова, відомого вченого, доктора сільськогосподарських наук, професора, члена-кореспондента НААН України В. К. Пузіка. Пройшовши шлях від наукового співробітника агроекологічної лабораторії, асистента кафедри генетики, селекції та насінництва до професора, директора Інституту післядипломної освіти, першого проректора університету, сьогодні В. К. Пузік є ректором ХНАУ — провідного аграрного закладу України. Разом з іншими науковцями університету він розв'язує завдання поглибленого реформування навчального закладу та інтеграції його до світової системи вищої аграрної освіти.

Активну участь у будівництві нового навчального комплексу ХСГІ у 1970-х рр. брав студент економічного факультету, а нині проректор університету з адміністративно-господарської роботи О. В. Бардаков, який і сьогодні успішно вирішує складні завдання матеріально-технічного забезпечення функціонування університету.

В умовах реформування аграрної освіти і науки на межі XX–XXI ст. колектив університету намагається примножити славні традиції попередніх поколінь докучаєвців. Проте кризові явища в державі і суспільстві не могли не позначитися на темпах розвитку вітчизняного аграрного сектора, а відтак і на рівні університетської освіти та науки. Але й сьогодні за матеріальних та фінансових складнощів педагоги, науковці і співробітники знаходять сили та можливості для подальшого нарощування потенціалу університету.

Студенти будзагону ХСГІ — О. В. Бардаков (у центрі), 1977 р.

О. В. Бардаков під час виконання службових обов'язків з Президентом України Л. Д. Кучмою і Президентом РФ В. В. Путіним, 2003 р.

СИМВОЛИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. В. ДОКУЧАЄВА

Прапор університету

Герб університету

Нагрудний знак випускника університету

КЕРІВНИЦТВО УНІВЕРСИТЕТУ

Ректор

ПУЗІК
Володимир Кузьмич

член-кореспондент НААН України, доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри екології та біотехнології

Перший проректор

СВИРИДОВ
Анатолій Миколайович

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри землеробства

Проректор з наукової роботи

ОЛІЙНИК
Олександр Васильович

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів

Проректор
з науково-педагогічної роботи

ВОЛОШАН
Михайло Михайлович

кандидат філософських наук, доцент кафедри історичних і соціально-політичних дисциплін

Проректор
з економічних та інноваційних питань

ДАНИЛІВ
Борис Васильович

кандидат економічних наук

Проректор
з адміністративно-господарської роботи

БАРДАКОВ
Олександр Володимирович

ХАРКІВСЬКИЙ НАУ НАПЕРЕДОДНІ 200-РІЧЧЯ

Сучасна структура Харківського агроуніверситету забезпечує його функціонування як потужного навчально-науково-виробничого комплексу. Інтеграція факультетів і кафедр у межах спеціалізованих науково-навчальних інститутів сприяє вирішенню складних завдань підготовки фахівців-аграріїв на рівні сучасних вимог розвитку вітчизняного АПК та єдиної аграрної стратегії країн Євросоюзу. Університет готує бакалаврів за 8 напрямами підготовки, спеціалістів і магістрів з 11 спеціальностей. Підготовка кадрів найвищої кваліфікації здійснюється через університетську аспірантуру і докторантуру. Щороку близько 70 науковців продовжують навчання в аспірантурі й докторантурі ХНАУ. Три проблемні науково-дослідні лабораторії, Інститут фітосанітарного моніторингу, Інститут післядипломної освіти керівників і спеціалістів АПК забезпечують укріплення зв'язків науки з виробництвом. В інституті післядипломної освіти щорік підвищують кваліфікацію понад 2 000 спеціалістів АПК та проходять перепідготовку

Колектив університету на параді ВНЗ м. Харкова в День посвячення у студенти, 1 вересня 2010 р.

фахівці інших спеціальностей у кількості 250 осіб з одержанням диплома про другу вищу освіту. Інформаційний центр, Фундаментальна бібліотека, вузол зв'язку Інтернет, редакційно-видавничий відділ, два дослідних поля, дендропарк становлять комплексну інформаційно-експериментальну базу для здійснення сучасних наукових досліджень.

Основними напрямками розвитку університету, удосконалення навчальної, виховної, наукової роботи, зміцнення зв'язків з виробництвом та покращання матеріальної бази є:

- використання наукового потенціалу університету для вирішення як фундаментальних, так і виробничих завдань сьогодення;
- більш ефективне ведення підготовки молодих кадрів науковців, поєднуючи досвід зрілих і досвідчених учених з енергією молодих;

- удосконалення навчального процесу і наукової діяльності шляхом інтеграції планів і програм із світовим напрямком розвитку;
- більш ефективне використання принципу ринкової економіки для забезпечення і покращання матеріального становища університету;
- зміцнення зв'язків університету з виробництвом, що дасть можливість більш ефективно впливати на виробництво, впровадження наукових розробок;
- використання у виховній, педагогічній, науковій роботі позитивних надбань університету, історичного досвіду Харківського сільськогосподарського інституту.

Усе це дає можливість готувати фахівців з глибокими професійними знаннями, забезпечити адаптацію університету до вимог Болонського процесу, з упевненістю прямувати у майбутнє.

Ураховуючи значний досвід і досягнення колективу докучаєвців за ініціативи Головного управління агропромислового розвитку Харківської області 24 листопада 2010 р. в агроуніверситеті відбулося святкування Дня робітника сільського господарства. Понад 800 гостей приїхали з усіх куточків Харківської області, у тому числі випускники альма-матер Герої України А. Т. Криворучко та І. М. Гулий. На свято завітали голова Харківської обласної державної адміністрації М. М. Добкін, голова обласної ради С. І. Чернов, начальник Головного управління агропромислового розвитку області І. О. Зубрич, голови державних районних адміністрацій, передовики сільського господарства області. Почесні гості оглянули виставку-експозицію нашого закладу, зразки сільськогосподарської техніки, рідкісні і стародавні видання з фондів Фундаментальної бібліотеки, відвідали музей історії ХНАУ.

Зліва направо: ректор ХНАУ В. К. Пузік, співробітник бібліотеки О. Д. Кандаурова, голова Харківської облдержадміністрації М. М. Добкін, Герой України А. Т. Криворучко

Навчальна робота у Харківському національному аграрному університеті здійснюється відповідно до сучасних стандартів вищої освіти України і координується першим проректором, кандидатом сільськогосподарських наук, доцентом Свиридовим Анатолієм Миколайовичем.

Університет визнано акредитованим за статусом вищого закладу освіти IV рівня. Термін дії ліцензії і сертифіката про акредитацію, наданих Міністерством освіти і науки України — липень 2015 р.

А. М. Свиридов

Студенти отримують вищу освіту в університеті на рівні кваліфікаційних вимог до бакалавра, спеціаліста, магістра. Молодь, що вступає до університету за кваліфікаційним рівнем «Бакалавр» навчається за напрямами: «Економіка підприємств»; «Фінанси і кредит»; «Облік і аудит»; «Менеджмент»; «Геодезія, картографія та землеустрій»; «Агрономія»; «Лісове і садово-паркове господарство»; «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування».

Підготовка спеціалістів і магістрів здійснюється за такими спеціальностями: «Фінанси»; «Облік і аудит»; «Економіка підприємства»; «Менеджмент організацій»; «Землевпорядкування та кадастр»; «Агрохімія і ґрунтознавство»; «Агрономія»; «Плодоовочівництво і виноградарство»; «Захист рослин»; «Селекція і генетика сільськогосподарських культур»; «Лісове господарство».

У загальному обсязі підготовки серед ВНЗ Мінагрополітики України на агрохіміків-ґрунтознавців, яких готує Харківський НАУ, припадає 42 %, інженерів-землевпорядкування — 33 %, агрономів із захисту рослин — 32 %, інженерів лісового господарства — 28 %.

Агроуніверситет — єдиний вищий навчальний заклад, який веде підготовку кадрів зі спеціальності «Селекція та генетика сільськогосподарських культур» — 100 %. Загальна чисельність студентів на 1 вересня 2010 р. становить 6096 осіб.

Підготовка фахівців в університеті забезпечується висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом. В університеті працює понад 400 викладачів, зокрема три члени-кореспонденти НААН України, дев'ять академіків галузевих академій, 40 докторів наук, професорів, 200 кандидатів наук, доцентів. Значна кількість науково-педагогічного персоналу університету має державні нагороди та почесні звання Міністерства освіти і науки й Міністерства аграрної політики України.

Особливо важливим етапом у підготовці спеціалістів-аграрників став період після визнання України незалежною державою 24 серпня 1991 р. Становлення молодої держави продовжує бути частиною складного процесу переходу українського села від аграрної системи радянських часів до нової, яка характерна для демократичного суспільства з ринковою економікою. Нові суспільно-політичні та економічні умови обумовили зміни власності на землю і майно, запровадження нових форм господарювання, зміну технології виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, стрімкий розвиток ринкових відносин. А це, у свою чергу, покладає на науково-педагогічних працівників університету зобов'язання постійно корегувати систему підготовки кадрів для агропромислового комплексу країни. Нові умови вимагають нового рівня навчального процесу, оскільки процес пізнання є одним з найважливіших чинників формування особистості, а отже, його націленість, повнота й адекватність отриманих результатів є завданням сьогодення і великою мірою визначають культурно-історичні особливості суспільства. Демократії не можна навчити

Ректор університету професор, член-кореспондент НААН України В. К. Пузік вручає символічний Ключ знань першокурсникам, 1 вересня 2010 р.

Випускники магістратури «Облік і фінанси» з керівниками університету і факультету, 2010 р.

недемократичними методами, тому пріоритетним напрямком освіти в університеті стала реальна демократизація освітнього середовища, створення демократичного клімату в університеті, на факультеті, в гуртожитку і студентському середовищі.

В університеті впроваджено кредитно-трансферну систему організації навчального процесу відповідно до вимог Болонської конвенції. Європейська кредитно-трансферна система (ECTS) була створена в рамках пілотного проекту, спонсованого Європейською комісією протягом 1988–1995 рр., для підвищення мобільності студентів та взаємного визнання результатів навчання за кордоном. Загальновизнаними критеріями освіти в рамках Болонського процесу є якість підготовки фахівців, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, відповідність європейському ринку праці, сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки. Досягнення поставлених завдань можливе лише за умови уніфікації навчально-методичних матеріалів, які регламентують і забезпечують навчальний процес. Одним із основних інтегрованих компонентів науково-методичного забезпечення дисциплін у сучасних умовах є навчально-методичні комплекси дисциплін (НМК). НМК дисципліни — це певна, чітко визначена сукупність навчально-методичних документів, що забезпечують викладання дисципліни і являють собою модель освітнього процесу, яка згодом буде реалізована на практиці. У навчальному процесі широко використовуються такі активні засоби навчання:

- інтегральні, проблемні і відкриті лекції, семінарські заняття у формі дискусій і прес-конференцій, які реалізують принципи діалогічного спілкування між викладачами і аудиторією, активізують індивідуальну роботу студента;
- технологія проблемного навчання, яка спрямована не на передачу готової інформації, а на отримання студентами нових знань та умінь за допомогою розв'язання теоретичних та практичних проблем;
- методи «мозкового штурму», елементи таких дидактичних та операційно-рольових ігор, як конкурс КВК, брейнгринг, «Що? Де? Коли?», імітація виробничих ситуацій;
- дидактична система ігрових методів поетапного контролю знань;
- кейс-технологія, за якої навчально-методичні матеріали чітко структуруються і відповідно комплектуються у спеціальний набір (кейс) і надаються студентові для самостійного навчання з періодичними консультаціями;
- елементи дистанційної освіти, TV-технології та Internet-технології;

Обговорення викладачами впровадження кредитно-трансферної системи організації навчального процесу

- новітня модель викладання іноземної мови за методикою «мовного занурення» (або «часткового мовного занурення») для студентів магістратури, в рамках якої навчання відбувається в соціально осмислених значущих ситуаціях спілкування через викладання професійної дисципліни повністю або частково іноземною мовою.

Активно йде робота з упровадження в навчальний процес результатів власних досліджень науковців університету, що дає змогу створити нові спеціальні й інтегруючі навчальні дисципліни, а також сприяє перетворенню освітнього процесу в навчання на базі досліджень, що відповідає сучасним світовим тенденціям.

У навчальному процесі широко використовуються сучасні інформаційні технології. Електронні навчальні матеріали розміщено як у локальній мережі ХНАУ, так і в локальних мережах студентських гуртожитків. Електронні навчальні ресурси університету налічують 165 мультимедійних та 554 комп'ютерних програми, серед яких електронні підручники і посібники, тестові контрольні, інформаційно-довідкові, розрахункові програми тощо. Вивчення агробіологічних дисциплін забезпечується сучасним лабораторним обладнанням, застосовуються новітні методи наукових досліджень.

В університеті широко проводяться предметні олімпіади та фахові конкурси з біології, хімії, фітопатології і мікробіології, сільськогосподарської ентомології, ботаніки, генетики та фізіології рослин, статистики, економічного аналізу, аналізу господарської діяльності, інформатики та комп'ютерної техніки, екології та з інших дисциплін. Харківський національний аграрний університет є базовим з проведення всеукраїнських олімпіад зі спеціальностей: «Лісове господарство», «Землевпорядкування та кадастр». Студенти беруть участь у міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських, університетських студентських наукових конференціях.

Однією з найважливіших навчальних складових в університеті є акцент на екологічній освіті. Досягти збалансованого природокористування в Україні можливо лише при масовій екологізації свідомості молоді і, в першу чергу, студентства, майбутніх фахівців, які будуть вирішувати найгостріші проблеми природокористування в Україні — опустелювання землі (80 000 га української землі щорічно зазнають ерозії), збереження біологічної різноманітності, недопущення кліматичних змін (наша держава є шостим у світі найбільшим забруднювачем атмосфери вуглекислим газом). У Харківському національному аграрному університеті педагоги добре розуміють, що зусилля держави щодо подолання бідності і підтримки стабільного розвитку будуть марними, якщо навколишнє середовище буде деградувати, а виснаження природних ресурсів залишиться без змін.

Важливим напрямком діяльності викладачів є забезпечення навчального процесу навчальною і методичною літературою. Зокрема, у 2008 р. в університеті було видано 44 навчальних посібники. У тому числі: «Кролівництво і звірівництво» В. В. Мирося; «Рыбоводство» В. В. Мирося і Г. А. Склярова; «Свиноводство в индивидуальном хозяйстве» В. В. Мирося, А. С. Зубрича; «Лісові меліорації» (термінологічний словник) Г. Б. Гладуна; «Податкова система» С. В. Юшка;

Проведення практичних і лабораторних занять у спеціалізованих аудиторіях

«Професійно-прикладна фізична підготовка» О. Б. Подоляки, О. М. Даниленка; «Радіоелектроніка» А. К. Гнапа, М. Я. Рохманова; «Геодезичні роботи при землекористуванні» В. Б. Балакірського, М. В. Червоного, О. Я. Петренка; «Менеджмент» В. М. Нагаєва, Н. В. Кондратюка; «Економіка підприємства» О. І. Гуторова, Г. А. Соловйової, К. М. Краваренко; «Внутрішній економічний механізм підприємства» І. В. Кошкалди, В. Є. Роганіної, О. М. Литвинової; «Державне регулювання економіки» Н. І. Шиян; «Шкідники лісових насаджень» Б. М. Литвинова, М. Д. Євтушенка, Г. В. Байдик; «Формування іміджу і професійного здоров'я сучасного спеціаліста» В. К. Пузіка, В. Д. Синявіна, Т. В. Бондаренко, К. Л. Паніної; «Українська мова фахового спрямування» О. В. Тихоненко, Н. Г. Войчук. Вийшли друком 65 методичних розробок щодо вивчення дисциплін, виконання курсових проектів, завдань тощо.

У 2009 р. вийшли друком 14 підручників та 130 навчальних посібників. Серед них: підручник «Геологія з основами мінералогії» П. В. Заріцького, Д. Г. Тихоненка, М. О. Горіна, В. В. Андреєва, В. В. Дегтярьова; лабораторний практикум «Фізична і колоїдна хімія» О. М. Дубини; навчальні посібники: «Аудит» М. Ф. Огійчука, І. Т. Новікова, І. І. Рагуліної; «Математика для іноземців» М. Й. Коваленка, Д. В. Чібісова; «Історія України для студентів підготовчого відділення» О. М. Голікової, «Економічна теорія» Ю. А. Полтавського, С. В. Тютюнникова, Г. П. Пасемко, О. С. Філоненко, В. Д. Талалаєнка та ін.; тексти лекцій «Класифікація ґрунтів» Д. Г. Тихоненка; курс лекцій «Соціальний розвиток села» І. А. Собко, О. М. Литвинової, І. В. Казакової; курс лекцій з «Культурології» О. М. Голікової та інші видання.

У 2010 р. опубліковано понад 40 посібників і підручників, серед них:

1. «Історія України» О. М. Голікової (7 друк. арк.); 2. «Основи деревинознавства і лісового товарознавства» В. Г. Ємельянова, С. А. Шевченко (10,5 друк. арк.); 3. «Менеджмент» О. М. Таран, С. В. Никоненко (21 друк. арк.); 4. «Математика» М. Й. Коваленка, Д. В. Чібісова, О. Д. Чібісова (19 друк. арк.); 5. «Математичний аналіз» В. Л. Сизоненка, М. Й. Коваленка, Д. І. Масленнікова, Д. В. Чібісова, Н. О. Онищенко, О. Д. Чібісова (22 друк. арк.); 6. «Англійська мова» О. А. Паніної, Н. В. Хижняк, Г. М. Галушки, В. О. Турченко 7,5 друк.арк.); 7. «English for plant protection agronomists» Л. В. Герман, І. В. Шульги, Є. Г. Макарської (14,6 друк. арк.); 8. «Нарисна геометрія» О. Б. Гопція, К. О. Казіна (5 друк. арк.); 9. «Сільськогосподарська ентомологія» Б. М. Литвинова, М. Д. Євтушенка, Г. В. Байдик, І. П. Леженіної, Л. Я. Сіроус, І. В. Забродіної, Л. В. Герман, А. В. Лещінської (7,3 друк. арк.); 10. «Кількісний аналіз» Я. О. Свіщової, І. Б. Бондаренка, Н. Л. Хименко, С. А. Шаповалова (10,7 друк. арк.).

У навчальній роботі важливе місце відводиться практичному навчанню, студентство вчиться застосувати набуті знання у практичній роботі. Тому в університеті обсяг годин на практичну підготовку з кожної спеціальності доведено до 55–60 %. Університет має достатню матеріальну базу для практичного навчання: дослідне поле, дослідне поле крапленого зрошення, дендропарк, полігон кафедри механізації, два навчально-дослідних господарства, філії кафедр на виробництві, метеостанція, плодовий розсадник, вегетаційний комплекс та ін.

Студенти на дослідному полі ХНАУ. Спостереження за вегетацією рицини і соняшнику

ПІДРУЧНИКИ І НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

В.В.Мирось, В.О.Головко, В.Г.Василець
ТВАРИННИЦТВО
Харків - 2007
БАЛАКІРСЬКИЙ В.Б.
ЧЕРВОНИЙ М.В.
ПЕТРЕНКО О.Я.
ГАРБУЗ М.М.
ГЕОДЕЗИЧНІ РОБОТИ ПРИ ЗЕМЛЕУСТРОЇ
М. Й. Коваленко, Д. В. Чібісов
МАТЕМАТИКА
для іноземців
М.Ф. ОПЙЧУК, І.Т. НОВІКОВ, І.І. РАГУЛІНА
АУДИТ
організація і методика
Навчальний посібник
О. В. Ульянченко
ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ
Фінансовий ринок
Навчальний посібник
Н. І. ШИЯН
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ
СТАТИСТИКА
BEGINNING PROFESSIONAL ENGLISH
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ
ГЕОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ
Л.В. Герман
ENGLISH FOR ACCOUNTANTS
Харків – 2007

Структурним підрозділом, який забезпечує навчальну роботу в університеті, є **навчальний відділ**. Він здійснює загальне керівництво деканатами, кафедрами, кабінетами та іншими структурними навчальними підрозділами щодо якісного забезпечення виконання навчальних планів та робочих графіків підготовки фахівців усіх рівнів, планування обсягів навчальної роботи по кафедрах і розподіл згідно зі штатним розкладом науково-педагогічного та навчально-допоміжного складу з урахуванням обсягів роботи по факультетах заочної освіти, підвищення кваліфікації, а також керівництва аспірантурою та магістратурою.

Крім того, навчальний відділ контролює деканати з планування і керівництва самостійною роботою студентів, обліку виконання календарних планів проходження дисциплін, планів виконання навантажень науково-педагогічним складом. Організовує виконання директив, наказів, розпоряджень і вказівок вищих органів, рішень ради і ректорату університету з питань навчально-виховної роботи зі студентами, навчальної, технологічної та виробничої практики.

Відділ здійснює планування використання навчальних приміщень, складає заяви на їхнє обладнання, організовує проведення заходів з контролю за якістю проведення навчальних занять та практики. Складає та подає необхідну звітність по контингенту студентів, успішності, дисципліні та інших показниках.

У 70–90-х рр. минулого та на початку нинішнього століття відділом у різні роки керували М. П. Коновалов, Л. С. Балакірська, С. О. Марченко. З 2007 р. його очолює випускниця університету 1992 р. Т. П. Пустовойт.

1-й ряд (зліва направо): Т. П. Пустовойт — керівник навчального відділу; С. О. Марченко — завідуючий виробничою практикою; 2-й ряд: В. В. Тамаріна — методист навчального відділу; Є. В. Астапєєва — статистик навчального відділу; Г. О. Дегтярьова — методист навчального відділу

Науково-дослідна робота. Наукові дослідження в університеті виконуються згідно з пріоритетними напрямками розвитку АПК України. Університет здійснює поточне і перспективне планування проведення наукових досліджень і впровадження наукових розробок у сільськогосподарське виробництво та навчальний процес. Тематичний план науково-дослідних робіт сформовано згідно з «Концепцією наукової діяльності ХНАУ імені В. В. Докучаєва на період до 2012 р.» з тем на замовлення департаментів Мінагрополітики України, госпдоговірної тематики і з ініціативної тематики кафедр.

О. В. Олійник

Науково-дослідну роботу в університеті координує проректор з наукової роботи доктор економічних наук, професор Олійник Олександр Васильович.

Результати наукових досліджень рекомендуються до впровадження у сільськогосподарське виробництво, навчальний процес та до науково-виробничої перевірки. Університет також включено до тематичного плану НДР Мінагрополітики України з розроблення національних стандартів. Залучення вчених університету до розробки стандартів свідчить про визнання високої їх кваліфікації.

Основними напрямами наукових досліджень учених університету є:

- зональні ресурсоощадні ґрунтозахисні системи землеробства;
- технології відтворення родючості та охорони ґрунтів;
- генетика, селекція та насінництво сільськогосподарських культур, захист рослин, екологізовані технології виробництва продукції рослинництва;
- технологічні комплекси, машини і обладнання для механізації, електрифікації та автоматизації в рослинництві і тваринництві;
- організаційно-економічний механізм господарювання у соціально-орієнтованих ринкових відносинах в АПК та удосконалення земельних відносин на селі;
- проблеми удосконалення навчального процесу.

Результатами наукових досягнень за останні роки є створені нові високоврожайні сорти: ячменю — Докучаєвський 15, Мономах, Козак; квасолі — Зіронька, Докучаєвська; амаранта — Харківський-1, Ультра, СЕМ, Лера, Білонасінний, Вогняна кулька. На сьогодні в Державному реєстрі сортів рослин України перебуває 10 сортів сільськогосподарських рослин, які створили вчені-селекціонери ХНАУ: професор М. В. Проскурнін; доктор сільськогосподарських наук, професор Т. І. Гопцій, доценти Л. І. Полянська та М. Ф. Воронков.

В університеті значна увага приділяється впровадженню наукових розробок у сільськогосподарське виробництво і навчальний процес. Щорічно в агроформуваннях Харківської, Донецької, Чернігівської областей упроваджується 15–20 наукових розробок учених університету і 10–15 проходять науково-виробничу перевірку. За рішенням Науково-технічної ради Міністерства аграрної політики України по всій Україні впроваджуються такі розробки вчених університету: 1. «Спеціалізовані форми регістрів Журнально-ордерної форми обліку» та методичні рекомендації щодо їх застосування (автори: професор М. Ф. Огійчук, директор ННІ агробізнесу М. І. Беленкова; доценти Л. Г. Панченко, Л. О. Сколотій, В. Г. Шандурська, Т. П. Шев'якова; старший викладач О. Г. Авілкова, викладачі В. Є. Мещеряков, К. В. Євлампієв). 2. «Технологічні та екологічні заходи для стабілізації виробництва високоякісного зерна у Східному Лісостепу та Південному Степу України» (керівник — доктор сільськогосподарських наук, член-кореспондент НААН

України, професор М. А. Бобро). 3. «Система бізнес-планування в аграрних підприємствах» (автори: професори В. П. Мартьянов, В. Й. Шиян, М. Ф. Соловйов, доцент А. В. Токар). Деякі розробки впроваджуються і в державах СНД: 1. «Ґрунтозахисна енергоощадна технологія вирощування цукрових буряків» (автори: член-кореспондент УААН, професор Ю. В. Будьонний, професор В. Ф. Пащенко). 2. «Сорт амаранта зернового та олійного напрямку Ультра» (автори: доктор сільськогосподарських наук, професор Т. І. Гопцій, доцент М. Ф. Воронков).

З метою проведення сумісних досліджень науковці університету підтримують тісні зв'язки з науковцями науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, об'єднань України, країн СНД і далекого зарубіжжя. На наукове співробітництво укладені договори: з Інститутом ботаніки НАН України, Інститутом рослинництва НААН України імені В. Я. Юр'єва, Харківським військовим університетом, Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна, Інститутом захисту рослин НААНУ, Українським НДІ лісового господарства і агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького, Харківським національним аерокосмічним університетом імені Н. Е. Жуковського «ХАІ», Полтавською державною аграрною академією, Опукським і Українським степними природними заповідниками; Курською державною сільськогосподарською академією імені І. І. Іванова (Росія), Бєлгородським державним університетом та Бєлгородською державною аграрною академією (Росія), Інститутом удобрення і ґрунтознавства (Польща), Словацькою аграрною академією (Словакія) тощо.

Науково-педагогічний склад кафедр університету підтримує постійні зв'язки із сільськогосподарськими підприємствами й організаціями різних форм власності шляхом консультування керівників і спеціалістів з різних питань аграрного напрямку. Щорічно науковцями надається 600–800 таких консультацій. Особливо це стосується вчених таких кафедр: обліку і аудиту; економіки підприємства; менеджменту організацій, виробничого менеджменту та агробізнесу; землевпорядкування та кадастру; землеробства; рослинництва; генетики, селекції та насінництва; ґрунтознавства, плодоовочівництва і зберігання та ін.

Для супроводження впроваджуваних наукових розробок науковці університету видають методичні рекомендації і передають їх виробничникам.

Результати наукових досліджень знаходять своє відбиття в наукових публікаціях. Кількість виданих монографій, підручників, навчальних посібників, рекомендацій, наукових статей, тез постійно зростає: так у 2002 р. було видано 483 найменувань друкованої продукції, у тому числі 17 монографій та книг, 5 вісників ХНАУ, 4 збірники матеріалів конференцій, 38 підручників і навчальних посібників; наукових статей і тез доповідей відповідно 437 і 550; у 2008 р. було видано 1138 найменувань друкованої продукції, з них 11 монографій, 12 вісників ХНАУ, чотири підручники з грифом, 40 навчальних посібників та понад 1000 статей і тез доповідей у наукових виданнях. У 2009–2010 рр. вийшло понад 4500 публікацій, у тому числі 4380 статей і тез доповідей у наукових виданнях та 31 монографія, серед них: 1. «Система оцінки та прогнозу якості земель» С. Ю. Булигіна, А. О. Ачасової, А. Б. Ачасова, В. М. Панасенко. (2009, 17,3 друк. арк.); 2. «Морковь» А. С. Болотских, В. В. Рубиной (2009, 14 друк. арк.); 3. «Формування й ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств» Т. І. Олійник (2008, 21,1 друк. арк.); 4 «Решение задач земледельческой механики с использованием методов прямого вариационного исчисления» В. Ф. Пащенка (2008, 9 друк. арк.); 5. «Інвентаризація парникових газів у секторі землекористування та лісового господарства» І. Ф. Букші, О. В. Бутрим, В. П. Пастернака (2009, 12 друк. арк.); 6. «Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: управлінський аспект» О. В. Ульянченка (2009, 20,1 друк. арк.); 7. «Проблеми сталого землекористування у сільському господарстві: теорія, методологія, практика» О. І. Гуторова (2010, 24,5 друк. арк.); 8. «Формирование адаптивных реакций растений на действие абиотических стрессоров» Ю. Е. Колупаева, Ю. В. Карпец (2010, 20,5 друк. арк.); 9. «Яра пшениця в Східному Лісостепу України» А. О. Рожкова (2010, 13,5 друк. арк.).

Університет має свою друкарську базу, а також науковці публікують свої роботи і в інших видавництвах. Університет є співзасновником Міжнародного науково-виробничого журналу «Облік і фінанси АПК».

Досягнення вчених університету постійно демонструються на виставках: за останні п'ять років було представлено на 55 виставках (міжнародних, республіканських, регіональних, обласних).

Велике значення в університеті приділяється розвитку й розширенню творчих підходів у науково-дослідницькій діяльності. Щорічно відбуваються міжнародні, республіканські, обласні й університетські наукові, науково-практичні конференції, семінари, читання тощо. Усього за останні п'ять років було проведено понад 70 таких заходів.

Учені університету беруть також активну участь у різних наукових заходах, присвячених актуальним проблемам аграрної, економічної, гуманітарної науки та проблемам удосконалення навчального процесу, які відбуваються в інших наукових установах та навчальних закладах України, ближнього і дальнього зарубіжжя. Щорічно понад 200 науковців університету виступають з доповідями.

З метою розвитку наукових досліджень в університеті створені необхідні умови. Польові та експериментальні дослідження науковцями, аспірантами, студентами проводяться на базі навчально-науково-виробничого центру «Дослідне поле», дендрологічного парку, в навчально-дослідних господарствах ДП «Докучаєвське» та лісгоспі «Скрипаї».

Дослідне поле ХНАУ

Професор Г. К. Фурсова спостерігає за вегетацією соняшнику

Завідуюча відділом насінництва В. А. Єльнікова (ліворуч). Оцінка вихідного матеріалу ярого ячменю в селекційному розсаднику

Дендропарк ХНАУ

Науково-практична конференція у лісгоспі «Скрипаї»

Дослідні поля ХНАУ

Дослідні поля ХНАУ

Університет має достатню матеріально-технічну базу для проведення наукових досліджень та підготовки науково-педагогічних кадрів: створені і діють науково-дослідний інститут фітосанітарного моніторингу, проблемна лабораторія біологічної і хімічної стимуляції насіння і рослин, галузева лабораторія економічних досліджень, галузева лабораторія оптимізації використання земель, міжкафедральна навчально-науково-виробнича лабораторія з проблем землевпорядкування, міжкафедральна біохімічна лабораторія, науково-дослідні лабораторії: екології комах; охорони і відтворення родючості ґрунтів; біотехнології та якості продукції; фізіології і біохімії стресу рослин; фундаментальна наукова бібліотека (нараховує 581 867 примірників книг).

В університеті активно працює рада молодих учених, яка систематично проводить міжнародні, республіканські, університетські наукові й науково-практичні конференції та семінари, на яких отримують апробацію результати наукових досліджень аспірантів і здобувачів наукового ступеня. Талановитих молодих учених університету рекомендують на здобуття стипендій і премій, участі у конкурсах. Так, за активну науково-дослідницьку діяльність отримали стипендії:

* **Кабінету Міністрів України** — В. Л. Анічин — доцент кафедри статистики, С. І. Кудря — аспірант кафедри землеробства, Т. Г. Маренич — асистент кафедри бухгалтерського обліку, В. М. Нагаєв — доцент кафедри менеджменту організацій, М. В. Шевченко — асистент кафедри землеробства, С. О. Садовий — старший викладач кафедри агрохімії, А. П. Лукьянченко — старший викладач кафедри зоології та ентомології, Р. М. Шелудько — доцент кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу, Л. В. Сухомлін — доцент кафедри землевпорядкування та земкадастру, А. О. Рожков — доцент кафедри рослинництва, А. О. Казюта — аспірантка кафедри землеробства, В. В. Леус — доцент кафедри плодоовочівництва і зберігання, Л. О. Ломовських — доцент кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу, С. В. Скоромний — старший викладач кафедри ботаніки і фізіології рослин, начальник науково-дослідної частини, К. О. Утенкова — доцент кафедри обліку і аудиту;

* **Президента України** — В. М. Петров — аспірант кафедри організації виробництва та агробізнесу, М. М. Коваленко — аспірант кафедри бухгалтерського обліку і аудиту, О. М. Казюта — аспірант кафедри ґрунтознавства, С. В. Юшко — аспірант кафедри фінансів і кредиту;

* **Харківської Обласної державної адміністрації — імені О. Н. Соколовського** — Ю. Є. Колупаєв — доцент кафедри загальної хімії, К. Б. Новосад — доцент кафедри ґрунтознавства, А. О. Рожков — доцент кафедри рослинництва;

* **Харківської Обласної державної адміністрації — імені М. І. Туган-Барановського** — Д. В. Шиян — доцент кафедри статистики та економічного аналізу;

* **академічної стипендії імені М. С. Грушевського** — Л. В. Шелудько — аспірантка кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу;

У 2004 р. викладач кафедри менеджменту організацій Д. К. Черкашин отримав **премію Кабінету Міністрів.**

В університеті значна увага приділяється підготовці й атестації науково-педагогічних і наукових кадрів. З 1924 р. функціонує аспірантура, а з 1999 р. — докторантура. Підготовка в аспірантурі ведеться з 11 спеціальностей з відривом і без відриву від виробництва,

Захист кандидатської дисертації викладачем Р. М. Остапенком (другий зліва). Зліва направо: професор В. Й.Шиян, доцент О. М. Таран, професори В. І. Перебийніс, О. В. Олійник, М. О. Бесєдін

Члени спеціалізованої вченої ради з ентомології та фітопатології

за державним замовленням і на контрактній основі. На даний час в аспірантурі навчається 71 аспірант, з них — 57 з відривом від виробництва, у тому числі 5 аспірантів навчаються за контрактом, а також до кафедр прикріплено здобувачами наукового ступеня кандидата сільськогосподарських і економічних наук 24 особи, які працюють за фахом. За 10 останніх років підготовлено 109 кандидатів наук, у тому числі для далекого зарубіжжя 22 доктори філософії.

Докторантура відкрита з 5 спеціальностей, на цей час у докторантурі перебуває 3 особи зі спеціальності «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». За останні 10 років захищені 13 докторських дисертацій.

В університеті працюють дві спеціалізовані вчені ради з правом прийняття до розгляду проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Спеціалізована вчена рада К 64.803.01 — приймає до захисту дисертації зі спеціальності 08.00.04 — «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності). Голова ради професор О. В. Олійник, учений секретар професор А. В. Македонський.

Спеціалізована вчена рада К 64.803.02 приймає до розгляду кандидатські дисертації зі спеціальності 16.00.10 — «Ентомологія» і 06.01.11 — «Фітопатологія» (сільськогосподарські науки). Голова ради — професор Є. М. Білецький, учений секретар — доцент М. О. Білик.

За останні роки у спецрадах захистили дисертації понад 200 осіб.

У науковій діяльності беруть участь і студенти, особливо старших курсів. Понад 40 % від загальної кількості студентів стаціонарного відділення беруть участь у різних фор-

Дослідження студентів у лабораторії охорони ґрунтів і відтворення їх родючості під керівництвом завідуючого лабораторією С. В. Крохіна

Студенти за аналізом структури врожаю

мах наукової діяльності: наукові гуртки, дослідження на дослідному полі, конкурси наукових робіт. Окремі студенти беруть участь у виконанні досліджень за держбюджетом і на госпдоговірній основі.

Структурним підрозділом університету, який займається організацією проведення науково-дослідних робіт; упровадженням наукових розробок учених університету в сільськогосподарське виробництво та навчальний процес; наукової студентської роботи; патентно-ліцензійної роботи атестації науково-педагогічних працівників та підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру є **науково-дослідна частина.**

У 1963 р. був створений науково-дослідний сектор (НДС) і першим його керівником був М. О. Бєсєдін, тепер доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій нашого університету. На науково-дослідний сектор було покладено організацію виконання наукових досліджень і впровадження наукових розробок науково-

М. О. Бєсєдін

педагогічним складом на госпдоговірній основі на замовлення наукових установ, сільськогосподарських підприємств і організацій. Обсяг виконуваних робіт на замовлення постійно зростав і у 1990 р. становив близько 1 млн руб.

З 1971 до 1980 рр. начальником науково-дослідного сектора був І. Л. Міненков; з 1980 до 1991 рр. на цій посаді плідно працювала Л. І. Демчук.

У 1991 р. з метою концентрації зусиль вузівських колективів на вирішенні важливих завдань АПК, прискорення використання розробок учених у виробництві, упорядкування структури наукових підрозділів, розширення прав ВНЗ в управлінні науковими дослідженнями на базі НДС наказом держкомісії Ради Міністрів СРСР було створено науково-дослідну частину (НДЧ). Її першим керівником було призначено доцента С. І. Корнієнка. З 1994 до 2004 рр. начальником НДЧ був доцент А. М. Свиридов, з 2005 до 2007 рр. — доцент А. О. Рожков, з 2007 до 2010 рр. — кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач С. В. Скоромний. З 2011 р. НДЧ очолює кандидат сільськогосподарський наук, доцент О. В. Романов. Усі вони разом з колективом підлеглих досягли певних успіхів у складних умовах реформування вищої освіти і, зокрема, фінансування науково-дослідної діяльності вишу.

1-й ряд (зліва направо): С. В. Скоромний, О. В. Олійник, Н. П. Гелла;
2-й ряд: Л. І. Демчук, Н. М. Заворотько, Т. В. Євтушенко, О. О. Холодова

Громадська і виховна робота в університеті здійснюється згідно з Законом України «Про освіту», Державною національною програмою «Освіта. Україна XXI сторіччя», «Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти України», «Концепцією національного виховання студентської молоді», іншими директивними документами Міністерства освіти і науки та Мінагрополітики України останніх років, «Концепцією виховної роботи в ХНАУ».

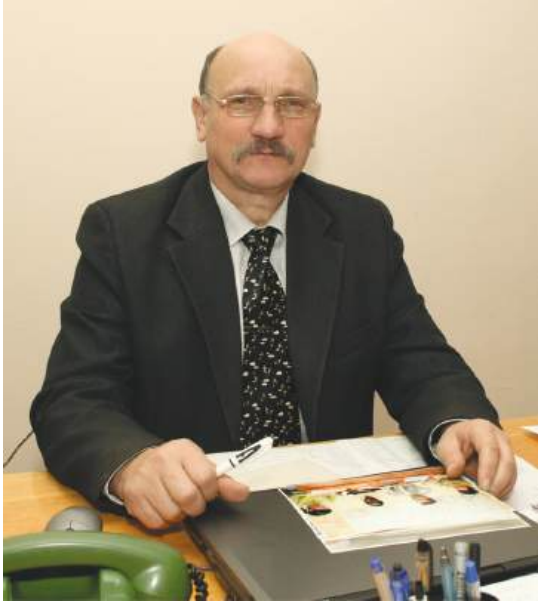

М. М. Волошан

Відповідно до визначених завдань громадська і виховна робота в університеті здійснюється під керівництвом проректора з науково-педагогічної роботи, кандидата філософських наук, доцента Волошана Михайла Михайловича.

Формування у студентів наукового світогляду забезпечує розвиток культури мислення, розумових та інтелектуальних здібностей студентів. Інтелектуальний розвиток в університеті значною мірою реалізується під час навчального процесу, а також шляхом проведення різноманітних науково-практичних конференцій, «круглих столів», семінарів, готуючись до яких студент самостійно працює над написанням доповіді, виступу, промови. У такий спосіб молодь розвиває навички науково-пошукової роботи, привчається до самостійного вирішення наукових проблем, застосовує різні підходи до інтерпретації дискусійних питань тощо. При кафедрах університету діють різноманітні гуртки, клуби, секції, де бажаючі мають змогу реалізувати свої наукові інтереси і запити, поглибити свій професійний рівень. Щорічно в університеті проводяться студентські науково-практичні конференції, найкращі виступи друкуються в матеріалах конференцій. Університет став базою для проведення всеукраїнських олімпіад за різноманітними спеціальностями: землевпорядкування та кадастру, обліку та аудиту, лісового господарства. Щорічно проводяться зльоти відмінників університету, виставки.

Велика роль у формуванні наукового світогляду належить Фундаментальній бібліотеці університету, співробітники якої проводять щорічно до 300 різноманітних заходів з читачами: організують книжково-ілюстративні виставки до всіх ювілейних дат (створений календар ювілейних дат університету), регулярні огляди нової літератури і тематичне інформування для кафедр, виставки, бесіди у студентських групах, допомагають у проведенні тематичних вечорів тощо. За рейтингом вищих навчальних закладів освіти III–IV рівнів акредитації, який проводить науково-методичний центр аграрної освіти Міністерства аграрної політики України, Фундаментальна бібліотека університету — одна з найкращих.

Моральне виховання передбачає розвиток високої культури міжособистісних взаємин, формування гуманістичного світогляду, гуманного ставлення до людини, природи, формування переконань, що виявляються в дотриманні визначених норм поведінки в усіх сферах життєдіяльності. Моральне виховання здійснюється через лекційні курси, діяльність усіх служб, підрозділів та наставників. Крім того, моральне виховання охоплює всю систему позааудиторної роботи: урочиста посвята в студенти першокурсників; щорічне проведення заходу «День відкритих дверей»; святкування знаменних дат університету, факультетів, кафедр; організація вечорів, концертів, виставок, проведення днів кафедри, залучення студентів до участі в акціях гуманітарного спрямування, шефство над Богодухівською школою-інтернатом, святкування Дня захисту дитини та ін.

Національно-патріотичне, громадянське виховання спрямоване на розвиток у мо-

Докучаєвці біля меморіалу жертвам фашизму «Дробицький яр», м. Харків

Виховати людину-патріота, громадянина — завдання нелегке. Вивчення історії України, пропаганда української мови і літератури, бережливе ставлення до пам'ятників минулого українського народу — усе це допомагає підвищити національну самосвідомість студента. Без національно-патріотичного виховання немає сенсу говорити і мріяти про майбутнє українського народу, його держави. Професійно-правове і патріотичне виховання здійснюється з метою розвитку творчих початків особистості, закріплення професійних знань, формування професійної етики, патріотизму.

У межах цього напряму широко використовуються форми роботи, що передають професійні традиції, які склалися на кафедрах, факультетах, у цілому в університеті, і закладаються нові відповідно до сучасних завдань правової культури громадянського суспільства і державного будівництва. В університеті постійно працює музей історії, який забезпечує екскурсійне обслуговування студентів, викладачів, гостей університету. Саме завдяки музею у студентів формується відчуття причетності до історії університету, Слобожанщини, України в цілому, бажання продовжити традиції кращих представників української інтелігенції.

До 190-річного ювілею створені герб і прапор Харківського національного аграрного

молодого покоління історичної пам'яті, виховання патріотичних почуттів, усвідомленої любові до України, почуття обов'язку та відповідальності за долю Батьківщини й готовність працювати на її благо, захищати та зміцнювати її міжнародний авторитет. Національне виховання здійснюється у навчальний і позанавчальний час через лекційні курси, роботу клубів за інтересами, гуртків; через організацію поїздок пам'ятними місцями, зустрічі з ветеранами праці й учасниками бойових дій; проведення наставниками організаційно-виховних годин, залучення студентів до роботи профспілок, громадських молодіжних організацій тощо.

Прапор університету

Герб університету

Нагрудний знак

університету, нагрудний знак випускника, окремими виданнями вийшли календар та нарис історії ХНАУ, проспекти університету та факультетів.

Політичне виховання спрямоване на формування у студентської молоді політичної культури, що включає розвиток, уявлення про механізм політичного процесу, способи досягнення політичної мети, знайомство з політичною діяльністю держави. Політичне виховання здійснюється у процесі навчальних занять з соціально-гуманітарного циклу, а також через усю систему позааудиторної роботи наукових гуртків, клубів, конференцій, через лекції, зустрічі з політиками, участь у виборчому процесі, проведення круглих столів тощо.

Правове виховання спрямоване на виховання правової культури студентської молоді та поваги до прав і свобод людини, розширення знань, застосування на практиці законів держави. Воно здійснюється як під час навчального процесу, так і через позааудиторну діяльність: роботу органів студентського самоврядування, проведення семінарів, конференцій. Важливим суб'єктом правового виховання є студентське самоврядування та молодіжні громадські організації, які функціонують як інститути політичної системи та громадянського суспільства.

Кафедри університету сприяють наповненню конкретним змістом різноманітних форм виховання правової культури молоді, здійснюють просвітницьку роботу, спрямовану на ознайомлення молоді університету з динамічними змінами українського законодавства, акцентують увагу на правовому статусі студента.

Трудове виховання передбачає формування творчої, активної, працелюбної особистості, яка має професійну майстерність, розвинені ділові якості, відповідальність, готовність до життєдіяльності в умовах ринкових відносин. Трудове виховання пов'язане з навчальною діяльністю, з участю в роботі наукових гуртків, конференцій, у конкурсах студентських наукових робіт, з проходженням виробничих практик, з діяльністю трудових загонів, з вивченням додаткових навчальних курсів.

Екологічне виховання спрямоване на формування екологічної культури особистості, що регулює взаємовідносини людини та природи й орієнтує особистість на збереження і відновлення природи як середовища проживання всього живого. Здійснюється екологічне виховання через лекційні курси екологічної спрямованості та через виділення екологічного компонента у більшості навчальних дисциплін, а також через роботу студентського наукового клубу, гуртків, екскурсії, турпоїздки, походи, проведення природоохоронних заходів, диспути на екологічну тематику.

Екологічне виховання студентів засноване на усвідомленні особистістю цілісної єдності природи і суспільства, коли природне середовище виступає основою життєді-

Екологічна зона навколо університету

Участь докучаєвців у Всеукраїнській акції «Зелений паросток майбутнього»

яльності людської цивілізації. Екологічне мислення виявляється в моральному відношенні до природи, екологічній етиці, у збереженні природи як цінності існування різних форм життя. Метою екологічного виховання є формування в студента почуття особистої відповідальності за якісний стан природного середовища через сферу своєї майбутньої професійної діяльності. Навколо університету створюється чудова екологічна зона майже у 100 га. Понад 3,5 тис. студентів разом з викладачами та співробітниками університету активно брали участь у Всеукраїнській акції «Зелений паросток майбутнього»: на площі 4 га висадили 550 дерев і 120 кущів.

Студентами факультету лісового господарства висаджено 20 тис. сіянців сосни звичайної у «Скрипаївському науково-дослідному лісовому господарстві». Щорічно студенти університету до Дня Перемоги наводять санітарний порядок на території меморіалу «Дробицький яр» на околиці м. Харкова.

Фізичне виховання розвиває у студентів потреби здорового способу життя як невід'ємного елемента загальної культури особистості, протидію чинникам, що негативно впливають на здоров'я колективу, виробляє уміння самостійного використання методів і форм фізичної культури в трудовій діяльності та відпочинку. Фізичне виховання реалізується в процесі всієї життєдіяльності університету: на заняттях із фізкультури, у роботі спеціальних медичних груп та груп лікувальної фізкультури, у роботі спортивних секцій, клубів, у проведенні спортивних змагань, турнірів, зустрічей, турпоходів тощо.

У позанавчальний час студенти та співробітники університету мають можливість займатися фізичною культурою і спортом у 76 спортивних секціях, оздоровчих групах для студентів та співробітників.

Кафедра фізичного виховання, спортивний клуб разом з деканатами та громадськими організаціями проводять активну роботу із залучення студентської молоді, науково-педагогічних працівників та співробітників університету до регулярних занять фізичною культурою і спортом і формуванню на цій основі здорового способу життя в університеті.

Масові заходи проводяться серед студентів перших курсів, збірних команд факультетів, змагання серед викладачів та співробітників. Більше 1500 студентів брали участь у студентській спартакіаді університету.

Збірні команди університету беруть активну участь у студентських спартакіадах

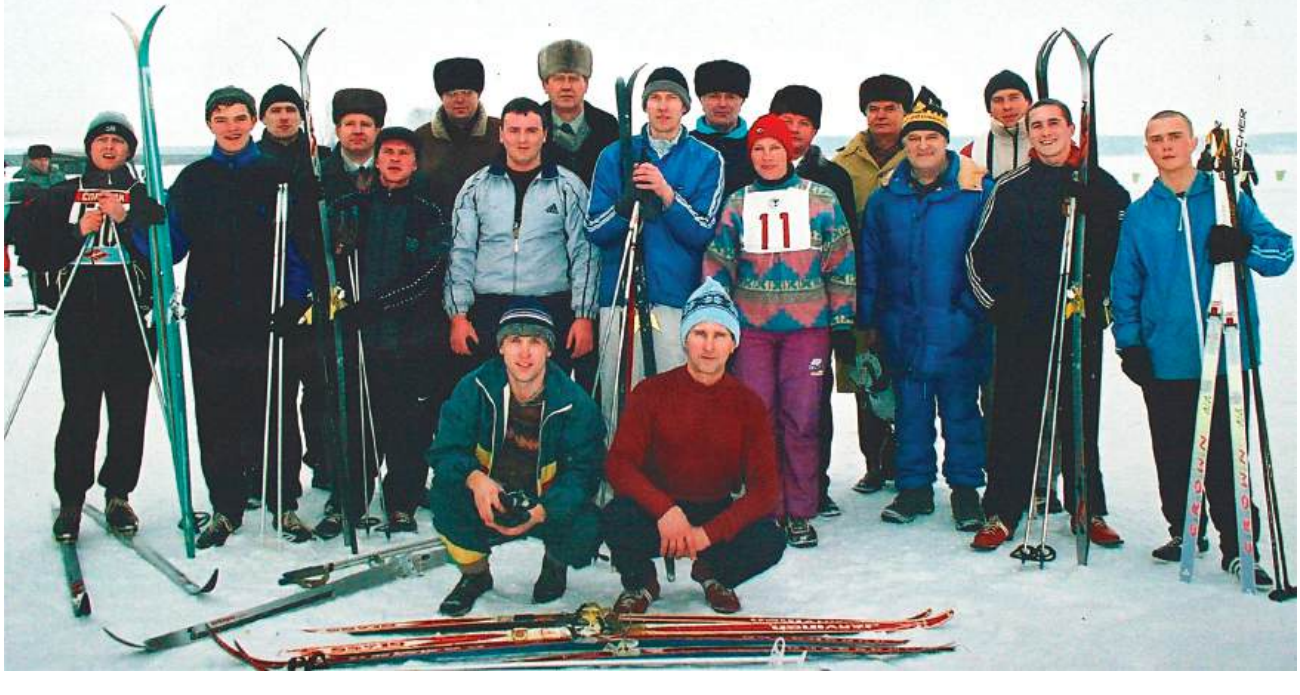

Учасники зимової олімпіади

Харківщини за 18 видами програм. Особливо популярні серед нашого колективу такі види спорту, як армспорт, бодібілдінг, гирьовий спорт, фітнес і туризм.

За межами університету у змаганнях тільки за минулий навчальний рік брало участь майже 800 спортсменів, у тому числі у міжнародних змаганнях — 24 студенти; на першість України — 128 осіб. Чемпіонами і призерами різного рівня змагань стали: жіноча баскетбольна команда — І місце серед аграрних ВНЗ України, команда важкоатлетів — ІІ місце серед ВНЗ м. Харкова. Команда шашкістів університету вдруге виборола срібні медалі на першості ВНЗ Харкова. Чемпіоном світу з гирьового спорту став А. Рожков. Чемпіонами і призерами чемпіонатів України, міжнародних змагань стали брати Денис і Дмитро Сергушкіни, А. Кілочек, С. Пономарьов, Є. Лук'янов, М. Нєнадова, О. Дубнюк та ін. Тільки за останні два роки підготовлено 16 майстрів та кандидатів у майстри спорту.

Естетико-художнє виховання передбачає розвиток естетичних почуттів, смаків, поглядів, формування естетичного ставлення до дійсності, творчої активності студентської молоді. Здійснюється воно через лекції, роботу клубів за інтересами, студій, участі студентів у художній самодіяльності, відвідуванні театрів, виставок, музеїв, зустрічі з діячами літератури та мистецтва.

Значна робота проводиться з відновлення народних традицій. В університеті працює 48 колективів художньої самодіяльності, серед них народний хор «Жайвір»; хореографічні колективи «Фаворит», «Степ», «Амадеус», «Леді Х»; вокальні «Смеріченька», «Ластівка»; вокально-інструментальний ансамбль «Літо»; рок-гурт «Манкурт» та ін. В університеті працюють сім професійних художніх керівників з вокалу, хореографії. Поступово покращується матеріальна база художньої самодіяльності.

За рік проводиться понад 800 культурно-масових заходів, у яких беруть участь більше

Студентські колективи сучасного танцю «Фаворит» і «Степ»

Студенти туристичного клубу ХНАУ долають високогір'я Криму

Водні перешкоди на шляху туристів

Експозиція ХНАУ на виставці свята «Перлина землі Слобожанської», 2009 р.

двох тисяч студентів. Щорічно в університеті проводяться заходи, які користуються великою популярністю серед студентів: фестивалі «Студентська весна» і «Студентська осінь», Всеукраїнський фестиваль народної творчості «Софіївські зорі», зліт молодіжних організацій, театралізовані дійства, присвячені проводам зими, спортивні змагання «Здоров'як».

Широко залучаються студенти до роботи в органах самоврядування усіх рівнів. Щорічно близько 1 560 студентів беруть активну участь у роботі органів самоврядування. На сьогодні цей показник становить 40 % від чисельності студентів денної форми навчання. В університеті діє 17 об'єднань та клубів за інтересами. Це молодіжні організації, клуб брейн-рингу, комп'ютерний молодіжний клуб, туристичний клуб, клуб веселих та кмітливих, пізнавальний клуб дослідників історії університету. Продовжує активно діяти Об'єднана рада студентського самоврядування, Спілка молоді та студентів, громадське формування з охорони громадського порядку, які охоплюють усіх студентів денної форми навчання університету.

Активізації громадської і виховної роботи в університеті сприяло відкриття в січні 2008 р. науково-інформаційного відділу. Основними напрямами діяльності відділу є формування рекламно-інформаційної і виставкової стратегії університету; вивчення та розповсюдження в підрозділах університету передового вітчизняного і світового науково-педагогічного досвіду стосовно підготовки фахівців для АПК; пропаганда досягнень університету в освітній, науковій та інших

Зліва направо: О. В. Внукова, Л. Ф. Насонова, М. М. Волошан, С. Є. Сержов, Т. М. Соловей, Г. А. Богданова

сферах; організація та участь закладу в наукових семінарах, конференціях, виставках, конкурсах; забезпечення інформаційного наповнення web-сайта університету, поширення рекламної інформації про університет у засобах масової інформації; організація роботи зі збору та узагальнення статистичної інформації для рейтингового оцінювання діяльності ВНЗ; забезпечення виконання фоторобіт і виготовлення наочної агітації (стендів, оголошень тощо) для всіх підрозділів університету.

Керівник науково-інформаційного відділу — Внукова Ольга Володимирівна, завідувач лабораторії — Насонова Лідія Федорівна, художник — Соловей Тетяна Миколаївна, технік — Богданова Ганна Анатоліївна, зав. фотолабораторією — Сержов Сергій Євгенович (автор більшості фотографій даного видання).

З лютого 2011 р. посаду проректора з науково-педагогічної роботи обіймає доктор педагогічних наук, професор кафедри менеджменту організацій Нагаєв Віктор Михайлович.

ІСТОРІЯ ІНСТИТУТІВ, ФАКУЛЬТЕТІВ І КАФЕДР

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ АГРОБІОЛОГІЇ

Навчально-науковий інститут (ННІ) агробіології створено у 2007 р. на базі трьох факультетів: агрономічного, захисту рослин, агрохімії та ґрунтознавства. Головною метою створення ННІ є інтеграція діяльності кафедр споріднених факультетів для підвищення ефективності навчальної роботи і відродження наукового потенціалу кафедр. Структурними підрозділами Інституту є кафедри: агрохімії; ботаніки та фізіології рослин; екології та біотехнологій; генетики, селекції та насінництва; ґрунтознавства; загальної хімії; землеробства імені О. М. Можейка; зоології та ентомології; механізації сільськогосподарського виробництва; плодоовочівництва та технології зберігання; рослинництва; тваринництва; фітопатології.

Директор ННІ агробіології доцент М. В. Шевченко

На базі кафедр створено: навчально-науковий-виробничий центр (ННВЦ) «Дослідне поле»; відділ насінництва; лабораторії: охорони та відтворення родючості ґрунтів, виробництва овочів та фруктів, прогнозування розвитку шкідників, екології комах, фізіології і біохімії стресу рослин, біотехнології та якості продукції, гербології та агрофізики ґрунтів, бджільництва, фітосанітарної діагностики та моніторингу інфекційних хвороб рослин; навчально-наукові філії разом з провідними науково-дослідними центрами, інститутами НААН України та передовими господарствами Східного регіону.

Навчальний процес та науково-дослідну роботу в ННІ агробіології здійснює високопрофесійний склад викладачів та науковців,

серед яких 4 академіки та члени-кореспонденти НААН України, 20 докторів та 84 кандидати сільськогосподарських, біологічних, технічних та хімічних наук.

Директор навчально-наукового інституту агробіології з початку його заснування — доцент кафедри землеробства імені О. М. Можейка, кандидат сільськогосподарських наук Шевченко Микола Вікторович, має відзнаку «Відмінник аграрної освіти і науки» ІІІ ступеня (2008 р.).

Зліва направо: доцент М. В. Шевченко, професори О. С. Болотських, М. В. Проскурнін, Д. І. Фурсов, доцент А. М. Свиридов, професор Г. К. Фурсова, доценти Л. М. Поташова, Г. В. Байдик, С. В. Скоромний на дослідному полі ХНАУ, 2009 р.

АГРОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Факультет створений у 1816 р. одночасно із заснуванням інституту у передмісті Варшави — Маримонті.

Агрономічний факультет — провідний і один із найстаріших в агроуніверситеті, а також серед агрономічних факультетів інших аграрних ВНЗ України та країн СНД. Серед його фундаторів були видатні діячі вітчизняної агрономічної науки й освіти, ученірослинники, селекціонери, організатори вищої школи: професор П. В. Будрін — піонер сидерального землеробства та системи сівозмін, автор класичних наукових робіт із рослинництва, ініціатор створення та всебічного розвитку науково-дослідної експериментальної бази; академік АН України М. М. Кулєшов — фундатор вітчизняного агрономічного насіннєзнавства і наукової школи рослинників-екологів; видатний учений-рослинник, професор Г. В. Пилипець — фундатор наукового напряму органічного поєднання глибоких наукових досліджень із навчальним процесом науки з виробництвом, один із піонерів розробки високоефективних технологій вирощування цукрових буряків; заслужений працівник сільського господарства України, професор В. С. Цибулько — провідний учений у галузі рослинництва і біології розвитку рослин.

Декан факультету доцент В. В. Леус

Значний внесок у розвиток і становлення факультету зробили відомі вчені-рослинники професори Т. В. Локоть, С. І. Воробйов, Л. Н. Делоне, О. П. Якименко, Г. Ф. Наумов, Л. О. Марченко, доцент О. Г. Литовченко; вчені-селекціонери М. А. Ільїнська-Центилович, К. Г. Тетерятченко; видатні вчені-ґрунтознавці О. Н. Соколовський, О. М. Грінченко; інженери-механізатори доценти Д. І. Сарана, С. Я. Юрковський, М. Ф. Дунай; видатні вчені-лісоводи професори Г. М. Висоцький, С. С. П'ятницький, Д. В. Воробйов, І. Д. Барановський; видатний фізіолог член-кореспондент АН України Ф. П. Мацков, ботанік А. Д. Алексєєв, відомі вчені в галузі плодівництва, овочівництва і технології переробки продукції рослинництва професори М. К. Поляков, О. А. Ільїнський, Б. І. Бєляк, Г. Г. Скробанський, доцент Г. М. Линник.

Чимало випускників факультету стали відомими вченими, визначними діячами науки і вищої школи. Серед них лауреати Ленінської премії: Б. П. Соколов, М. І. Хаджинов; лауреати Державної премії: О. Д. Алпатьєв, І. Є. Глущенко, М. І. Єльніков, А. О. Омельяненко, В. П. Пономарьов, І. Д. Прохожай, Б. П. Соколов, В. Я. Юр'єв; Герой Радянського Союзу П. Л. Василевський; Двічі Герой Соціалістичної Праці В. Я. Юр'єв; Герої Соціалістичної Праці: О. В. Алпатьєв, П. Т. Бойко, М. П. Борисенко, І. І. Кубрак, І. П. Ломако, Є. П. Лисенко, Ф. С. Муратов, А. Б. Носальський, В. Г. Прокоф'єв, П. І. Рубель, Б. П. Соколов, А. Б. Сорокін, О. М. Супрун, М. І. Хаджинов; Герої України: І. М. Гулий, Є. П. Лисенко, В. П. Пономарьов; академіки і члени-кореспонденти: О. В. Алпат'єв, І. Є. Глущенко, В. С. Голік, Б. П. Гур'єв, А Ю. Коварський, М. М. Кулєшов, М. А. Литвиненко, Ф. П. Мацков, Г. К. Мейстер, Г. Ф. Нікітенко, А. О. Омельяненко, Б. П. Соколов, М. І. Хаджинов, М. А. Бобро, Ю. В. Будьонний, В. К. Пузік; заслужені діячі науки і техніки України: М. М. Кулєшов, Ф. П. Мацков, А. О. Омельяненко, І. Г. Строна, В. Я. Юр'єв, В. В. Кириченко; заслужені агрономи: М. Р. Асика, П. К. Бідило, О. І. Бубнікович, М. В. Гараць,

Г. С. Ластович, І. І. Кубрак, Г. Д. Правденко, П. І. Рубель, А. В. Смик, А. Б. Сорокін, К. Ф. Улько, В. М. Рабінович, М. Ф. Федоряка, О. П. Шатов, В. М. Шарко, М. А. Шевченко, М. Г. Рубаненко; заслужені працівники сільського господарства: Н. П. Байбакова, О. В. Вішталь, В. П. Леваднєва, В. О. Кур'янов, В. І. Олянич, М. І. Півень, А. М. Середа, П. М. Сьомік, М. О. Сурков, В. Г. Ржевський, В. С. Цибулько, Ф. В. Паскал, В. В. Балабанов, С. В. Цвєтков, Н. М. Денисенко, С. І. Корнієнко, В. М. Вовченко, П. А. Абраменко, С. В. Гаврик, М. А. Литвиненко, І. Ф. Пазій, А. С. Васєнін.

Випускник факультету Д. С. Полянський — видатний державний діяч, працював заступником голови Ради Міністрів СРСР, міністром сільського господарства. Випускник факультету В. А. Слаута — державний діяч, віцепрем'єр, міністр сільського господарства, депутат Верховної Ради України.

Випускник факультету М. С. Сядристий став всесвітньо відомим майстром мікро-мініатюр. Його персональні виставки відбулися у 65 країнах світу.

У різні роки факультет очолювали професори Л. М. Делоне, В. І. Рижутін, О. М. Можейко, Г. В. Коренєв, В. С. Цибулько, доценти В. Д. Рождественський, В. Т. Бортовий, Д. І. Фурсов, Є. М. Огурцов. З 2008 р. деканом факультету є доцент В. В. Леус.

Сучасне життя факультету пов'язано з іменами відомих учених. Тут працюють доктори наук, професори, члени-кореспонденти НААН України М. А. Бобро, В. К. Пузік; доктори наук, професори В. Ф. Пащенко, Г. К. Фурсова, Т. І. Гопцій, О. С. Болотських (академік АН ВО України), професор М. В. Проскурнін.

До складу факультету входить чотири кафедри: рослинництва, яку очолює член-кореспондент НААН України, професор, доктор сільськогосподарських наук М. А. Бобро; генетики, селекції та насінництва — очолює професор М. В. Проскурін; плодоовочівництва і зберігання — очолює академік АН ВО України, професор, доктор сільськогосподарських наук О. С. Болотських; механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва — очолює доктор технічних наук, професор В. Ф. Пащенко.

Д. С. Полянський після закінчення ХСГІ, 1939 р.

М. С. Сядристий

Рішенням Міжгалузевої акредитаційної комісії та наказом Міністерства освіти України від 14 грудня 2007 р. факультет ліцензований за четвертим рівнем акредитації з правом проведення освітньої діяльності на рівні

Зліва направо: президент НААН України, академік М. В. Зубець, народний депутат України В. А. Слаута, академік В. В. Кириченко, член-кореспондент М. А. Бобро

кваліфікаційних вимог бакалавра, спеціаліста та магістра за спеціальностями: «Агрономія» за спеціалізацією «Насіннєзнавство»; «Селекція і генетика сільськогосподарських культур» за спеціалізацією «Насінництво»; «Плодоовочівництво і виноградарство».

Нині на факультеті навчається 480 студентів стаціонару та 460 осіб без відриву від виробництва, 77 магістрів.

На факультеті працює 51 викладач, у тому числі 7 професорів і докторів наук, 25 доцентів і кандидатів наук, 5 старших викладачів, 9 викладачів та асистентів, 5 майстрів виробничого навчання.

Основною експериментальною базою науково-дослідної роботи агрономічних кафедр є дослідне поле. Його було створено у 1946 р. за ініціативи ректора інституту академіка О. Н. Соколовського і завідувача ка-

Д. І. Фурсов (перший ліворуч), М. І. Єльніков (перший праворуч), Ф. В. Паскал (третій праворуч), 2003 р.

Професор М. А. Бобро і декан факультету доцент Д. І. Фурсов з випускниками ХНАУ — керівниками сільськогосподарських підприємств, 2003 р.

Декан факультету (1973–2003 рр.), Д. І. Фурсов

Посвячення у студенти. Декан факультету Є. М. Огурцов (2003–2008 рр.) і студент О. Івахненко, 2004 р.

федри рослинництва академіка АН України М. М. Кулєшова. Нині загальна площа дослідного поля становить 72 га. Воно має унікальні сівозміни, зокрема восьмипільну стаціонарну, з площею кожного поля 1,3 га, колекційні розсадники польових, плодоовочевих культур і винограду, овочесховище, зерносклад. У 2007 р. на дослідному полі створено навчально-науковий комплекс «Краплинне зрошення» для вирощування плодоовочевих культур. На кафедрі механізації є музей історії розвитку тракторобудівництва в Україні, представлена сучасна техніка для виконання всіх польових робіт, демонстраційні зразки робочих органів і механізмів. Кафедра селекції має біотехнологічну сучасну лабораторію з мікроскопічним обладнанням, зернотік, оснащений зерноочисним комплексом «Петкус».

Факультет має необхідну, з перспективою розвитку, матеріально-технічну базу. Науково-дослідна робота на кафедрах факультету проводиться за тематикою, яка координується та контролюється науковою частиною ХНАУ. Тематика кафедр планується з урахуванням традиційних напрямів за останні 20–25 років і відображає специфіку відомих наукових шкіл: академіків АН України В. Я. Юр'єва, М. М. Кулєшова, професорів Г. В. Пилипця, В. С. Цибулька, О. А. Ільїнського, Б. Й. Біляка, Г. Ф. Наумова. На теперішній час продовжується підготовка науково-педагогічних кадрів під керівництвом професорів, членів-кореспондентів НААН України М. А. Бобро, В. К. Пузіка, академіка АН ВО України О. С. Болотських, професорів В. Ф. Пащенка, М. В. Проскурніна, Г. К. Фурсової, О. Д. Вітанова.

На кафедрах «Рослинництва», «Генетики, селекції і насінництва», «Плодоовочівництва і зберігання», «Механізації і електрифікації сільськогосподарського виробництва» працюють студентські наукові гуртки. Студенти агрономічного факультету неодноразово були переможцями державних та обласних олімпіад з хімії, фізики, біології, агрономії, іноземних мов та ін. Студент 4 курсу Микола Сирота переможець інтелектуального конкурсу «Кращий студент року» серед студентів вищих навчальних закладів за номінацією «Природничі науки».

Студенти агрономічного факультету брали активну участь у VI зльоті іменних стипендіатів і відмінників навчання, який проходив на базі Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва. Студенти Юлія Браткова, Лариса Кош-

ляк, Ярослава Іващенко, Валентин Обвінцев, Євген Дашевський, Юрій Білінський, Артем Кудріч, Роман Солошко та інші брали участь у роботі круглих столів, виступали з доповідями, матеріали їх наукових досліджень увійшли до збірника наукових праць «Лідери АПК XXI століття».

Багато років сумлінно працює диспетчером деканату Р. М. Маматова.

За час існування факультету на його стаціонарному і заочному відділеннях підготовлено 19 340 учених-агрономів, 370 кандидатів та докторів наук, 560 магістрів для 70 зарубіжних країн: найбільше для Польщі — 49; Ефіопії — 41, Конго — 32; Угорщини — 29; Нігерії — 21; Болівії — 21; Нікарагуа — 18; Мадагаскару — 18. Сьогодні на факультеті навчаються студенти із Китаю, Марокко, Сирії, Йорданії. Проводиться підготовка аспірантів для таких країн, як Ефіопія, Камбоджа, Палестина, Йорданія.

Широкі міжнародні зв'язки агрономічного факультету створюють умови для стажування, навчання та проходження практики кращих студентів і викладачів у вищих навчальних закладах та фермерських господарствах Великобританії, Німеччини, Польщі, Швейцарії, Данії, США, Канади, Голландії.

Учені агрономічного факультету співпрацюють із Китайською сільськогосподарською академією наук з метою поглиблення і розширення досліджень з вирощування сої і овочевих культур. Із питань селекції ячменю вчені факультету співпрацюють із Свалевським інститутом селекції (Швеція). Сумісно з Воронезьким державним аграрним університетом та з Іранським університетом (Panjetalaecagrind) проводяться дослідження з селекції амаранта. Крім того, вчені факультету співпрацюють з міжнародним союзом з алелопатії, з Пекінським сільськогосподарським інститутом, Російським науково-дослідним інститутом зернобобових культур, Бєлгородською сільськогосподарською академією та ін.

Кафедри факультету постійно підтримують тісні науково-виробничі зв'язки із сільським господарством. Це і щорічні зустрічі на курсах підвищення кваліфікації спеціалістів і керівників господарств, і науково-практичні конференції та семінари, широкомасштабна робота в центрах наукового забезпечення АПР України, розробка та видання науково-методичних рекомендацій технологічних регламентів, спецдовідників, технологічних карт, інформлистків.

Профільні кафедри факультету беруть безпосередню участь у впровадженні наукових розробок у сільськогосподарське виробництво, плідно працюють у виробничих філіалах, зокрема, в господарствах «Пархомівське» Краснокутського району, «Краснопавлівське» та «Червоне» Первомайського району, «Світанок» Борівського району, а також на дослідних станціях НААН України «Іванівська» Охтирського району Сумської області і «Красноградська» Красноградського району, дослідних господарствах Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва НААН України, «Червона хвиля» Великобурлуцького району, «Комсомолець» Лозівського району Харківської області.

Учені факультету плідно працюють над вирішенням актуальних наукових проблем, успішно поєднують підготовку кадрів і науковим забезпеченням розвитку АПК України. Лише за останнє десятиріччя викладачами-вченими факультету видано 9 підручників, 40 навчальних посібників, 37 монографій, 5 довідників, опубліковано близько 1000 наукових статей, отримано 74 авторських свідоцтва про винаходи.

Значна частина наукових робіт кафедр факультету здійснюється у творчій співпраці з науково-дослідними установами Української академії аграрних наук, Національним Кубанським та Кримським агроуніверситетами і дослідними станціями.

Ряд наукових розробок отримала світове визнання, була представлена на міжнародних виставках, широко впроваджується в сільськогосподарське виробництво України, Росії, Киргизії, Литви, Польщі, Японії, Чехії, Словенії.

КАФЕДРА ГЕНЕТИКИ, СЕЛЕКЦІЇ ТА НАСІННИЦТВА

Кафедра генетики, селекції та насінництва є провідною в підготовці фахівців із селекції та генетики в Україні. Вона має великий досвід роботи та значну історію розвитку. Курс генетики в Харківському сільськогосподарському інституті читався з 20-х років XX ст. Новий етап у викладанні генетики та селекції почався 1934 р. з приходом до інституту професора Л. М. Делоне і створенням кафедри селекції та насінництва з основами генетики, яку він очолив. У 1937 р. було організовано самостійну кафедру селекції та насінництва.

Завідувач кафедри
професор, академік НААН України
В. В. Кириченко

З 1937 до 1962 рр. завідувачем кафедри селекції та насінництва був один із засновників вітчизняної селекції, видатний учений, академік В. Я. Юр'єв. Ним було створено 21 сорт зернових культур, що займали площу 21 млн га.

В. Я. Юр'єв багато зробив для підготовки висококваліфікованих кадрів агрономів із селекції та насінництва. Кафедра успішно готувала фахівців для всієї країни. Колективом авторів на чолі з академіком В. Я. Юр'євим був написаний перший у країні підручник «Загальна селекція та насінництво польових культур», який багато разів перевидавався російською, українською та іноземними мовами.

Викладачі та аспіранти кафедри під керівництвом В. Я. Юр'єва працювали над виконанням наукових тем, пов'язаних із розробкою нових методів селекції, створення і вивчення вихідного матеріалу зернових культур. Особливо слід відзначити фундаментальні дослідження з проблеми вилягання озимої пшениці, над якою працювала продовжувач справи В. Я. Юр'єва, доктор сільськогосподарських наук, професор М. А. Іллінська-Центилович (очолювала кафедру у 1962–1972 рр.) та проблеми селекції цієї культури за анатомо-морфологічними ознаками, які виконувалися під керівництвом професора К. Г. Тетерятченка.

З 1972 р. кафедру селекції та насінництва очолив ректор інституту, академік Міжнародної академії наук вищої школи, професор Г. Ф. Наумов. Перебуваючи на посаді за-

Колектив кафедри у 1950-ті рр. 1-й ряд:
(зліва направо): М. Я. Тимчук, П. Г. Червякова,
В. Я. Юр'єв, М. А. Іллінська-Центилович,
О. І. Литвиненко; 2-й ряд: К. Г. Тетерятченко,
К. І. Ващенко, Б. П. Гур'єв, аспіранти з КНР

Засідання наукового гуртка з селекції
та насінництва. 1-й ряд, третя ліворуч —
М. А. Іллінська-Центилович

Професор Г. Ф. Наумов, 1976 р.

відувача кафедри, Г. Ф. Наумов багато уваги приділяв поліпшенню якості навчального процесу, його методичному забезпеченню, створенню сучасної матеріальної бази, практичній підготовці майбутніх спеціалістів. У цей час було створено наукову школу з алелопатії, яка досліджувала дуже важливі сучасні проблеми використання біологічно активних речовин рослинного походження в практиці сільського господарства, у селекції та насінництві. Вихованцями цієї школи і продовжувачами справи свого вчителя є В. К. Пузік, Т. І. Гопцій, М. Ф. Воронков, Л. В. Подоба, В. А. Єльнікова.

У 1996–2010 рр. кафедру очолював професор М. В. Проскурнін. Під його керівництвом тривають дослідження, які проводяться в наукових школах академіків В. Я. Юр'єва і Г. Ф. Наумова. Він є автором чотирьох сортів ярого ячменю.

Відділення селекції на агрономічному факультеті було відкрито в 1937 р. за ініціативою академіка В. Я. Юр'єва. До 1988 р. на факультеті існувала спеціалізація «Селекція і насінництво», а в 1988 р., згідно з наказом Держагропрому СРСР від 11 червня 1988 р., було затверджено спеціальність «Селекція і генетика сільськогосподарських культур», а кафедру було перейменовано на кафедру генетики, селекції та насінництва.

Основними напрямами діяльності кафедри є підготовка вчених агрономів, селекціонерів, генетиків та насінників для науково-дослідних селекційних центрів країни, насінницьких господарств, системи державного випробування та охорони сортів рослин.

Спеціальність «Селекція і генетика сільськогосподарських культур» обслуговується досвідченим науково-педагогічним складом і навчально-допоміжним персоналом.

На сьогодні науково-педагогічний склад кафедри генетики, селекції та насінництва складається з 8 осіб: доктори і професори — М. В. Проскурнін, Т. І. Гопцій, В. В. Кириченко — академік УААН; кандидати наук і доценти — Л. В. Подоба, М. Ф. Воронков; старший викладач — О. О. Булах; викладачі — Р. В. Криворученко, Н. П. Турчинова; асистент — С. В. Палачов.

Сучасна діяльність кафедри пов'язана з іменами відомих учених-педагогів, які свого часу працювали на кафедрі: професора,

Професор М. В. Проскурнін

Професор М. В. Проскурнін ділиться досвідом з молодими науковцями кафедри

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ СССР
ПО ДЕЛАМ ИЗОБРЕТЕНИЙ И ОТКРЫТИЙ

АВТОРСКОЕ СВИДЕТЕЛЬСТВО

№ 993845

На основании полномочий, предоставленных Правительством СССР, Государственный комитет СССР по делам изобретений и открытий выдал настоящее авторское свидетельство на изобретение:
"Способ подготовки к посеву семян озимой пшеницы, прошедших период послеуборочного дозревания"

Автор (авторы): Наумов Герман Федорович, Пузик Владимир Кузьмич и Насонова Лидия Федоровна

Заявитель: ХАРЬКОВСКИЙ ОРДЕНА ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ИНСТИТУТ ИМ. В.В. ДОКУЧАЕВА

Заявка № 2899857 Приоритет изобретения 12 февраля 1980г.

Зарегистрировано в Государственном реестре изобретений СССР
8 октября 1982г.

Действие авторского свидетельства распространяется на всю территорию Союза СССР.

Председатель Комитета

Начальник отдела

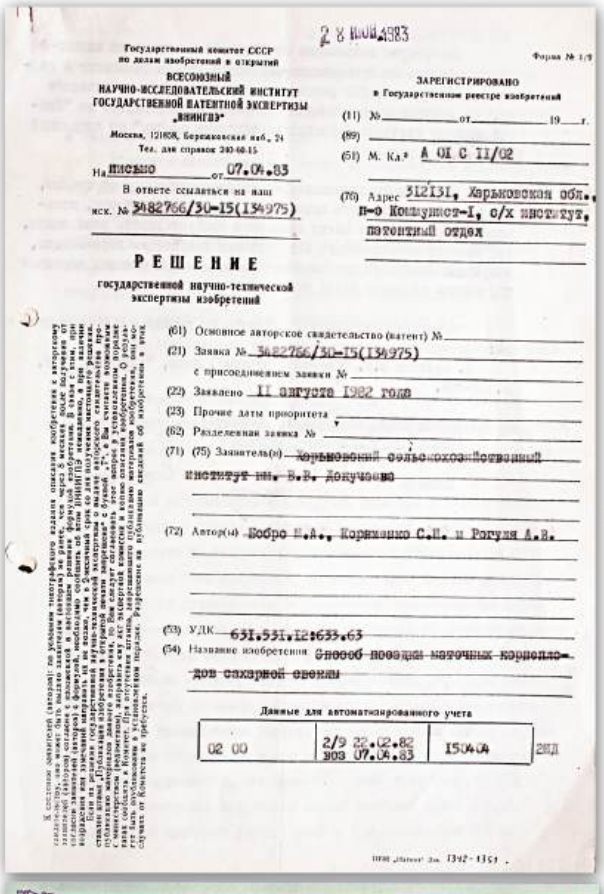

Государственный комитет СССР по делам изобретений и открытий
ВСЕСОЮЗНЫЙ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПАТЕНТНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ «ВНИИГПЭ»
Москва, 121858, Бережковская наб., 24
Тел. для справок 240-60-15

На письмо от 07.04.83
В ответе ссылаться на наш исх. № 3482766/30-15(134975)

28 ИЮЛ 1983

ЗАРЕГИСТРИРОВАНО в Государственном реестре изобретений
(11) № от 19 г.
(89)
(51) М. Кл.³ A 01 C 11/02
(76) Адрес 312131, Харьковская обл., п-о Коммунист-1, с/х институт, патентный отдел

РЕШЕНИЕ
государственной научно-технической экспертизы изобретений

(61) Основное авторское свидетельство (патент) №
(21) Заявка № 3482766/30-15(134975)
с присоединением заявки №
(22) Заявлено 11 августа 1982 года
(23) Прочие даты приоритета
(62) Разделенная заявка №
(71) (75) Заявитель(и) Харьковский сельскохозяйственный институт им. В.В. Докучаева
(72) Автор(ы) Бобро М.А., Корниенко С.П. и Рогуля А.В.
(53) УДК 631.531.12:633.63
(54) Название изобретения Способ посадки маточных корнеплодов сахарной свеклы

Данные для автоматизированного учета

02 00	2/9 32.02.82 303 07.04.83	1504A	28Д

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ СОВЕТА МИНИСТРОВ СССР
ПО ДЕЛАМ ИЗОБРЕТЕНИЙ И ОТКРЫТИЙ

АВТОРСКОЕ СВИДЕТЕЛЬСТВО

№ 491339

На основании полномочий, предоставленных Правительством СССР, Государственный комитет Совета Министров СССР по делам изобретений и открытий выдал настоящее авторское свидетельство

ПИЛИЩУ Григорию Васильевичу
и Бобро М.А.

на изобретение "Способ выращивания семян сахарной свеклы"

в соответствии с описанием изобретения и приведенной в нем формулой, по заявке № 1902556 с приоритетом от 4 апреля 1973г.

заявитель изобретения: Харьковский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт им. В.В.Докучаева

Зарегистрировано в Государственном реестре изобретений Союза ССР
22 июля 1975 г.

Действие авторского свидетельства распространяется на всю территорию Союза ССР.

Председатель Комитета

Начальник отдела

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ

РОССИЙСКОЕ АГЕНТСТВО ПО ПАТЕНТАМ И ТОВАРНЫМ ЗНАКАМ (РОСПАТЕНТ)

ПАТЕНТ

№ 2095956

на ИЗОБРЕТЕНИЕ
"Способ получения сухого препарата для обработки семян из экстракта прорастающих семян"

Патентообладатель (ли): Харьковский государственный аграрный университет им.В.В.Докучаева(UA)

Автор (авторы): Наумов Герман Федорович(UA), Леонтович Валерий Петрович(UA) и Казакова Лариса Евгеньевна(UA)

Приоритет изобретения 5 июня 1989г.
Дата поступления заявки в Роспатент 5 июня 1989г.
Заявка № 4713787
Зарегистрирован в Государственном реестре изобретений 20 ноября 1997г.

ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ДИРЕКТОР

Авторські свідоцтва та патенти на винаходи науковців агрономічного факультету

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
З ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

ПАТЕНТ

№ 0757

НА СОРТ РОСЛИН

Мономах
назва сорту

Ячмінь (Hordeum vulgare L. sensu lato)
ботанічний таксон

Дата пріоритету: 19 грудня 2003 р.
Дата державної реєстрації прав на сорт: 11 січня 2007 р.

Власник(и):
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Голова Державної служби з охорони прав на сорти рослин В.В. Волкодав

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
З ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

СВІДОЦТВО

№ 0826

ПРО АВТОРСТВО
НА СОРТ РОСЛИН

Мономах
назва сорту

Ячмінь
Hordeum vulgare L. sensu lato
ботанічний таксон

Заявка № 03012016

Автор(и):
Проскурнін Микола Васильович
Єльнікова Віра Андріївна
Подоба Любов Василівна
Чалий Олександр Михайлович

Голова Державної служби з охорони прав на сорти рослин В.В.Волкодав

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
З ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

СВІДОЦТВО

№ 0465

ПРО АВТОРСТВО
НА СОРТ РОСЛИН

Козак
назва сорту

Ячмінь (Hordeum vulgare L. sensu lato)
ботанічний таксон

Заявка № 00012009

Автор(и):
Проскурнін Микола Васильович,
Єльнікова В.А., Коваленко А.М.

Голова Державної служби з охорони прав на сорти рослин В. Волкодав

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
З ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

СВІДОЦТВО

№ 0374

ПРО АВТОРСТВО
НА СОРТ РОСЛИН

Докучаєвський 15
назва сорту

Ячмінь (Hordeum vulgare L. sensu lato)
ботанічний таксон

Заявка № 98012023

Автор(и):
Проскурнін Микола Васильович,
Москальова В.С.

Голова Державної служби з охорони прав на сорти рослин В. Волкодав

Патент та Свідоцтва про авторство на сорти ячменю, які отримали селекціонери кафедри генетики, селекції та насінництва під керівництвом професора М. В. Проскурніна

доктора сільськогосподарських наук К. Г. Тетерятченка, доцентів, кандидатів сільськогосподарських наук В. Д. Рождественського, М. Я. Тимчука.

Викладачі кафедри здійснюють навчальний процес зі студентами і магістрами, які навчаються за спеціальністю «Селекція та генетика сільськогосподарських культур», спеціалізацією насінництво, а також спеціальностями, підготовка з яких проводиться в університеті. Кафедра є провідною в Україні з підготовки стандартів вищої освіти з цієї спеціальності та базових навчальних планів. Під час викладання спеціальних дисциплін важливе значення надається застосуванню новітніх технологій навчання: створені і використовуються комп'ютерні контрольно-навчальні програми для курсів генетики і селекції, електронні навчальні посібники з курсів «Генетика» та «Селекція і насінництво», є можливість доступу викладачів і студентів до Інтернету.

В основу лекційних і лабораторно-практичних занять покладено завдання надати студентам базовий обсяг теоретичних знань і практичні навички для самостійної творчої роботи в нових умовах Болонського процесу з використанням об'єктивних законів ринкових відносин. Велика увага приділяється концепції підвищення врожайності сільськогосподарських культур, теоретичним проблемам селекції. Для закріплення теоретичних знань велике значення має науково-виробнича практика студентів, яка проходить у провідних селекцентрах країни.

Науково-дослідна діяльність співробітників кафедри є частиною наукових досліджень університету і пов'язана з програмою розвитку аграрної науки України.

Основний напрям наукової роботи кафедри — створити нові високопродуктивні сорти та гібриди, удосконалити систему насінництва сільськогосподарських культур. Цей напрям є продовженням і розвитком наукових шкіл засновника кафедри, видатного селекціонера, академіка В. Я. Юр'єва та академіка міжнародної академії наук вищої школи, професора Г. Ф. Наумова.

Науковими школами кафедри розробляються і впроваджуються в селекційну практику нові методи селекції та генетики, створюються високопродуктивні сорти ярого ячменю, квасолі, амаранта.

У проведенні наукових досліджень беруть участь усі викладачі кафедри, аспіранти, залучаються студенти та магістри. Особливу увагу кафедра приділяє вивченню вихідного матеріалу для селекції. Вирішуються такі проблемні питання: вивчення закономірностей експериментального мутагенезу, створення вихідного матеріалу для селекції пивоварних сортів ярого ячменю (керівник професор М. В. Проскурін; у розробці цієї теми беруть участь Р. В. Криворученко, С. В. Палачов); введення в культуру, формування врожаю та селекція видів амаранта, перспективних для умов Лівобережного Лісостепу України (керівник професор Т. І. Гопцій); інтенсифікація асоціативної азотфіксації і використання біологічного азоту для підвищення продуктивності ярого ячменю і пшениці (керівники доцент Л. В. Подоба і старший викладач О. О. Булах); агробіологічні основи насінництва амаранта в умовах Лісостепу України (керівник доцент М. Ф. Воронков).

Кафедра здійснює підготовку кадрів вищої кваліфікації. За останні роки захищено дві докторських дисертації (В. К. Пузік, Т. І. Гопцій), три кандидатські дисертації (Йосеф Тефері, Месфін Кідане, Р. В. Криворученко). На цей час підготовлена до захисту кандидатська дисертація викладачем Н. П. Турчиновою. На сьогодні в аспірантурі навчаються три аспіранти.

За підсумками результатів наукових досліджень тільки за останні роки видано 4 монографії, опубліковано 187 статей у наукових, у тому числі, в іноземних виданнях.

Про високий рівень наукових досліджень свідчить участь науковців у наукових, у тому числі, міжнародних конференціях і з'їздах із генетики та селекції: з генетики ячменю у Швеції (1991 р.), Канаді (1995 р.), Австралії (2000 р.), Чехії (2004 р.), Єгипті (2008 р.) та амаранта у Фінляндії (1998 р.), Словаччині (2008 р.).

Створені на кафедрі сорти ячменю, квасолі, амаранта занесені до Реєстру сортів рослин України і висіваються по всій Україні, а також в Росії та Ірані.

Наукова діяльність кафедри відповідає профілю підготовки фахівців селекціонерів,

а активна участь у цій роботі всіх викладачів сприяє якісній їх підготовці. Наукові досягнення кафедри неодноразово демонструвалися на виставках досягнень, у тому числі, міжнародних. Сорти ячменю та амаранта, створені на кафедрі у 2008 р., були нагороджені бронзовою медаллю на ювілейній XX Міжнародній виставці-ярмарці «Агро–2008».

У проведенні науково-дослідної роботи на кафедрі активну участь беруть студенти агрономічного факультету спеціальності «Селекція і генетика сільськогосподарських культур».

При кафедрі працює науковий студентський гурток з генетики та селекції під керівництвом професора М. В. Проскуріна. На засідання гуртка залучаються викладачі кафедри, запрошуються з доповідями іноземні вчені, провідні вчені Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, спеціалісти сільськогосподарського виробництва. Студенти — члени гуртка — проводять дослідницьку роботу на дослідному полі та в лабораторіях університету.

Кафедра надає науково-практичну допомогу господарствам Харківської та інших областей України шляхом упровадження нових сортів ярого ячменю, квасолі, амаранта, створених на кафедрі; проведення на базі кафедри генетики, селекції та насінництва курсів апробаторів та агрономів-насінників Харківської області.

При кафедрі діє відділ насінництва, керівником якого є В. А. Єльнікова. До завдань відділу входить ведення первинного насінництва сільськогосподарських культур. Відділ успішно проводить первинне насінництво сортів ячменю, квасолі, амаранта, створених на кафедрі. Діяльність відділу є якісною базою для підготовки фахівців з насінництва (спеціалізації «Насінництво»).

Співробітники кафедри постійно беруть участь у різних формах міжнародних зв'язків із вченими інших країн, керують підготовкою іноземних аспірантів, обмінюються результатами наукових досліджень і селекційним матеріалом. При кафедрі проходили аспірантську підготовку і захистили дисертації аспіранти з КНР, Ефіопії, Єгипту,

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Р. В. Криворученко, В. А. Єльнікова, М. В. Проскурнін, М. Ф. Воронков, О. О. Булах.; 2-й ряд: П. Ю. Монтвід, Є. А. Криштоп, Т. І. Гопцій, Л. В. Подоба, В. К. Пузік, О. К. Білорукова, Ю. О. Хіленко, М. П. Стадник, В. М. Попов

Лівану, Гани, Мадагаскару, Йорданії, Нігерії. Кафедра має давні творчі зв'язки з навчальної і наукової роботи з Тимірязівською сільськогосподарською академією та аграрним університетом м. Санкт-Петербург (Росія).

Професори кафедри М. В. Проскурнін та В. К. Пузік працювали викладачами в університетах Куби і Камбоджі. Йде постійний обмін науковою інформацією з питань алелопатії з університетом штату Оклахома, США. Науковцями кафедри підготовлено монографію англійською мовою з проблем алелопатії, яку буде видано в США за підтримки Дж. Уоллера.

Науковий зв'язок і обмін селекційним матеріалом ячменю підтримується із Свалефським інститутом селекції (Швеція), де професор М. В. Проскурнін є почесним членом шведського союзу селекціонерів. За сумісні роботи з шведськими вченими він нагороджений медаллю Академії наук Швеції.

Спільні роботи з селекції амаранта виконуються з Росією (Воронезький державний аграрний університет), а також з Іраном (фірма Panjetalaee agro-ind. Company).

КАФЕДРА РОСЛИННИЦТВА

Як самостійний науковий і навчально-методичний підрозділ вищої школи кафедра відома з 1891 р. Першим завідувачем кафедри був професор П. В. Будрін, який особливо велике значення надавав експериментальним дослідженням з метою поглиблення навчального процесу. У вітчизняній агрономії П. В. Будрін першим широко використовував люпин як зелене добриво. З 1902 до 1905 рр. він був директором Ново-Олександрійського сільськогосподарського інституту. У наступні роки спадкоємцями П. В. Будріна були професори Т. В. Локоть — до 1919 р., потім М. П. Солоненко — до 1922 р.

Завідувач кафедри професор, член-кореспондент НААН України М. А. Бобро

Із 1922 до 1926 рр. завідувачем кафедри був професор М. М. Кулєшов, а з 1926 до 1941 рр. — професор С. І. Воробйов. У період перебування інституту в евакуації обов'язки завідувача кафедри виконував професор Л. М. Делоне, а після повернення до Харкова — доцент Г. В. Пилипець.

Із 1945 р. завідувачем кафедри знову став М. М. Кулєшов, видатний учений-рослинник, один із фундаторів вітчизняного насіннєзнавства і методики контролю якості насіння, академік АН України з 1951 р.

За його безпосередньої участі створено наукову школу рослинників-екологів, яка стала широко відомою у світі. Серед учнів М. М. Кулєшова академіки Б. П. Соколов, М. І. Хаджинов, А. В. Коварський, доктори наук І. Г. Строна, М. П. Савченко, Г. В. Коренєв, В. П. Ступаков, О. П Якименко, В. П. Кузьмичов, Л. О. Марченко, Б. В. Полферов, В. В. Милий, М. П. Асика, В. С. Цибулько, Г. К. Фурсова, М. К. Їжик.

Значна увага на кафедрі приділялася роботі з аспірантами і докторантами. Підготовка кандидатських і докторських дисертацій систематично розглядалася на засіданнях кафедри.

З 1968 до 1975 рр. завідувачем кафедри був відомий учений-рослинник, професор Г. В. Пилипець, багатогранна діяльність якого, вірність пошуку наукової істини, скромність і людяність обумовили йому високий авторитет. Особливістю його широкомасш-

Колектив кафедри рослинництва, 1950-ті рр. 1-й ряд (зліва направо): Г. В. Пилипець, М. М. Кулєшов, ...?, Г. С. Ластович, В. П. Ступаков; 2-й ряд: В. П. Кузьмичов, Г. В. Коренєв, І. Я. Тараненко, М. С. Апрелєва, Н. О. Малигіна, А. Д. Майборода, К. П. Пархоменко, О. П. Якименко, ...?, В. В. Милий

табної роботи було творче поєднання досягнень науки і виробництва.

У 1976–1980 рр. завідувачем кафедри був доктор біологічних наук, професор В. С. Цибулько, який успішно поєднував велику навчально-методичну роботу з науковою і громадською діяльністю. Він є автором понад 260 наукових праць. Його наукова школа «Біологічні закономірності фотоперіодизму та озимості» широко відома в Україні і за кордоном.

У 1980 р. на посаду завідувача кафедри було обрано доктора сільськогосподарських наук, професора М. А. Бобро, який до цього працював у радгоспах цукробурякотресту Харківського раднаргоспу, а потім — науковим співробітником, асистентом, доцентом і професором кафедри. З 1993 р. він є членом-кореспондентом Української академії аграрних наук.

Основним науковим напрямом кафедри протягом більш ніж сторіччя традиційно залишається — агроекологічне обґрунтування комплексу заходів, що забезпечують одержання високих, сталих і високоякісних урожаїв польових культур. Серед проблемних питань — вивчення біології сільськогосподарських рослин і розробка на цій основі найбільш досконалих прийомів агротехніки і високоефективних технологій.

На дослідному полі інституту рослинництва (зліва направо): О. Ф. Глянцев, М. М. Кулєшов, М. А. Іллінська-Центилович, М. І. Делоне, 1950–60-ті рр.

Обговорення тематики науково-дослідної роботи докторантів і аспірантів кафедри рослинництва. Сидять в центрі: Г. В. Коренєв, О. П. Якименко, М. М. Кулєшов, Г. В. Пилипець, М. К. Поляков, Г. Ф. Наумов, 1955 р.

У 1960-ті роки цикл робіт академіка М. М. Кулєшова з питань вирощування кукурудзи було представлено на здобуття Ленінської премії, а в 1986–1987 рр. кафедру в складі колективу академічних і галузевих інститутів за роботу «Розробка теорії і застосування регуляторів росту рослин в Українській РСР» (М. А. Бобро) було висунуто на здобуття Державної премії України. Багатогранна діяльність кафедри орієнтована на вдосконалення підготовки студентів, аспірантів, слухачів ФПК у поєднанні з постійним залученням їх до наукового пошуку. Великий досвід системної навчально-методичної роботи кафедри став надбанням багатьох сільськогосподарських ВНЗ. За безпосередньої участі кафедри розроблено і видано «Типові програми з рослинництва» (1985, 1989, 1992, 1995, 1998, 1999 рр.), а також ряд методичних розробок для виконання дипломних робіт студентами спеціальності — «Агрономія» і типову програму кандидатського іспиту із спеціальності «Рослинництво».

У 1984 р. на Всесоюзній нараді завідувачів кафедр рослинництва і землеробства сільськогосподарських ВНЗ у Ташкенті, за дорученням МСГ СРСР була представлена доповідь на пленарному засіданні «Учебно-методический комплекс по растениеводству».

У 1990 р. на рівні ХДАУ було відзначено сторіччя від дня народження академіка АН УРСР М. М. Кулєшова, а в газеті «Сельская жизнь» (Москва) від 21 грудня 1990 р. надрукована стаття «Из плеяды одержимых» (автори професор Г. Ф. Наумов, на той час ректор ХДАУ, і завідувач кафедри професор М. А. Бобро).

Академік М. М. Кулєшов і завідуюча дослідним полем В. М. Богуцька з аспірантами, 1966 р. Зліва направо: В. М. Костромітін, І. В. Кадигроб, Д. І. Фурсов, М. П. Васильєв

Відомий учений-рослинник Г. В. Пилипець з дипломниками агрофаку: М. Р. Нікуліним, М. О. Сурковим, А. В. Четверговим,1970-і рр.

У 1995 р. було відзначено сторіччя з дня народження професора Г. В. Пилипця. У газеті «Колос» (Київ) була опублікована стаття з цієї нагоди, а кафедра видала брошуру «Професор Пилипець Григорій Васильович (1900–1995)», спогади учнів про видатного вченого-рослинника, педагога вищої аграрної освіти (М. А. Бобро, Ю. В. Будьонний, Є. П. Мещеряков, Л. Я. Мітюрич, В. І. Григор'єв, Е. Р. Ермантраут, Г. Ф. Ольховський, Є. В. Шпорт).

У травні 1981 р. наукову розробку за участі кафедри рослинництва «Проект Рекомендаций по применению гидразида малеиновой кислоты (ГМК-Na) для повышения сахаристости сахарной свеклы и увеличения выхода сахара» було розглянуто на засіданні секції технічних культур Науково-технічної ради Міністерства сільського господарства СРСР.

Доповідачі: від Харківського СГІ професор М. А. Бобро, від Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків В. С. Доля на підставі рішення НТР МСГ СРСР від 21 жовтня 1981 р., затвердженого заступником міністра А. П. Чубаровим, Міністерство сільського господарства УРСР і Міністерство харчової промисловості УРСР видали спільний Наказ від 28 серпня 1982 р. за підписами міністрів М. В. Хорунжого і Н. Ф. Кулініча «О производственной проверке эффективности обработки натриевой солью гидразида малеиновой кислоты посевов сахарной свеклы и корнеплодов при укладке на хранение в 1982 году».

Колектив кафедри, 1970-і рр. 1-й ряд (зліва направо): О. П. Якименко, Г. К. Фурсова, Г. Ф. Наумов, Г. В. Пилипець, В. С. Цибулько, М. Т. Анпілогова-Мєлєшкова, Т. І. Драченко; 2-й ряд: В. І. Тутова, Є. В. Шпорт, М. Т. Радченко, І. М. Опанасенков, Л. О. Марченко, М. А. Бобро, Л. Я. Мітюрич, Є. П. Мещеряков, В. М. Богуцька, Шафі Назир, Д. І. Фурсов, В. І. Чорний, С. Ф. Волошаненко, В. І. Борохович, В. А. Сіренко

Колектив кафедри, 1985 р. 1-й ряд (зліва направо): Г. К. Фурсова, Т. С. Слободюк, М. А. Бобро, О. П. Якименко, П. Д. Шапоренко, Л. А. Свиридова; 2-й ряд: М. Т. Анпілогова-Мєлєшкова, С. В. Стрілець, О. М. Тищенко, С. І. Корнієнко, Л. С. Усатая, Н. О. Яхновська, Д. І. Фурсов, В. І. Григор'єв, Л. В. Корнєва, О. В. Чигрин; 3-й ряд: М. К. Їжик, Є. В. Шпорт, О. В. Рогуля, О. Ф. Жабін, Є. П. Мещеряков, Т. О. Кулєшова, Є. М. Огурцов

У 1983 р. передзбиральну обробку плантацій цукрових буряків ГМК-Na було проведено на площі понад 10 тис. га з економічним ефектом 230 тис. крб, а в 1986 р. згідно із зведеним планом упровадження досягнень науки, техніки і передового досвіду Міністерства сільського господарства СРСР завдання із застосування ГМК-Na для обробки посівів цукрових буряків виконано в обсязі 25 тис. га (110 % до плану) з економічним ефектом 1,3 млн крб.

Згідно з даними Тернопільської дослідної станції в середньому за 1986–1988 рр. економічна ефективність технології підвищення цукристості і зменшення втрат цукру на основі передзбиральної обробки посівів ГМК-Na була на рівні 143–173 крб/га.

Широке визнання мають монографії, навчальні посібники, методичні розробки наукової школи рослинників-екологів, зокрема, роботи академіка АН УРСР М. М. Кулєшова «Путь к высоким урожаям кукурузы» (1961), «Агрономическое семеноведение» (Москва, 1963); професора Г. В. Пилипця «Еспарцет», «Квадратный способ возделывания свеклы» (Харків, 1959); професора О. П. Якименка «Просо» (Москва, 1975), «Гречиха» (Москва, 1982); професора Г. В. Коренєва «Биологическое обоснование сроков и способов уборки хлебов» (1967), «Теоретические и практические основы растениеводства» (Москва, 1998); професора В. С. Цибулька: «Трофические закономерности фотопериодизма растений» (Київ, 1978), «Закономірності розвитку рослин та застосування їх в адаптивній селекції» (Харків, 2002); «Фотопериодизм и озимость» (Харків, 2003).

Кафедрою було видано монографії: П. Д. Шапоренко «Биологические основы семеноводства и семеноведения перспективных кормовых культур» (Київ, 1992); А. К. Фурсова «Биология семяобразования подсолнечника» (Харків, 1993), Є. М. Огурцов «Соя» (Харків, 2008). Навчальні посібники: М. А. Бобро

(у співавторстві) «Особенности возделывания технических культур» (1990); М. А. Бобро «Рекомендации по украинской технологии производства сахарной свеклы» (Київ, 1988); Г. К. Фурсова «Соняшник: систематика, морфологія, біологія» (1997); М. А. Бобро, С. І. Корнієнко та ін. «Рослинництво, лабораторно-практичні заняття» (Київ, 2001); Г. К. Фурсова, Д. І. Фурсов, В. В. Сергєєв «Рослинництво: лабораторно-практичні заняття» Ч. І. Зернові культури (Харків, 2004), Ч. ІІ. Технічні і кормові культури (Харків, 2008); Е. Р. Ермантраут, М. А. Бобро, Є. М. Огурцов, Є. П. Мещеряков, В. Я. Бухало, А. О. Рожков та ін. «Методика наукових досліджень в агрономії» (Харків, 2008); М. А. Бобро, В. Я. Бухало, Г. І. Сухова «Основи програмування урожайності» (Харків, 2005); Є. П. Мещеряков, В. Я. Бухало «Основи наукових досліджень в агрономії» (2005 р.). Відеопосібник: М. А. Бобро, Є. М. Огурцов «Колекційний розсадник польових культур на дослідному полі ХНАУ імені В. В. Докучаєва», 1999–2005 рр.; педагогічний програмний засіб «Агротехнологія» (Харків, 2006).

Фактично з кінця XIX ст. на кафедрі завдяки зусиллям багатьох поколінь видатних учених сформувалася Харківська наукова школа рослинників-екологів. Серед її фундаторів видатні вчені-рослинники, наукові досягнення яких складають золотий фонд вітчизняної аграрної науки, мають світове визнання: професори П. В. Будрін (1857–1939) і Г. В. Пилипець (1900–1995); академік АН України М. М. Кулєшов (1890–1968). П. В. Будрін був першим завідувачем кафедри з 1891 до 1905 рр. і одночасно до 1905 р. обіймав посаду ректора інституту.

Наукові досягнення школи рослинників-екологів стали надбанням переважної більшості вітчизняних аграрних навчальних закладів і науково-дослідних інститутів, у яких працювали її вихованці. Вони успішно розвивали і примножували традиції органічного поєднання глибоких наукових досліджень із навчальним процесом, а науки вищих навчальних закладів — із виробництвом.

Під керівництвом академіка М. М. Кулєшова підготовлено 5 докторів і 70 кандидатів наук. Один з колишніх аспірантів був віцепрезидентом академії аграрних наук Китаю. Професор Г. В. Пилипець підготував 5 докторів і 15 кандидатів, а професор В. С. Цибулько — 3 докторів і 12 кандидатів наук.

У цілому кафедра підготувала 17 докторів і понад 135 кандидатів наук, з них 19 — для країн Європи, Азії, Африки, Латинської Америки. У тому числі ряд докторів філософії (науковий керівник М. А. Бобро): А. Юнус, Амін Бабанді (Нігерія); Ет'єн Бітсінду (Конго); А. Бачассі (Того); М. Батамуссі (Бенін); А. Тахірі Хасін (Мадагаскар); Чоунг Еанг (Камбоджа); А. Гарібо (Сирія); С. Мухамед Саїд (Палестина). Громадянин Єгипту Абдель Хассан також отримав диплом доктора філософії (науковий керівник Г. К. Фурсова).

Видатними вченими-рослинниками, які плідно працювали на теренах вищої аграрної освіти, є ректори ВНЗ: Г. В. Коренєв (Воронезький агроуніверситет); Г. Ф. Наумов (Харківський ДАУ імені В. В. Докучаєва); В. С. Кочетков (Ворошиловградський СГІ), а також завідувачі кафедр: рослинництва — М. М. Кулєшов, Г. В. Пилипець, В. С. Цибулько, М. А. Бобро, І. А. Оксененко; землеробства — В. В. Милий, В. П. Ступаков, І. І. Малихін, Ю. В. Будьоний; кормовиробництва — Л. О. Марченко, П. М. Приходько, Б. В. Палферов; селекції — І. А. Лук'яненко; фізіології і мікробіології — М. К. Їжик.

Традиції Харківської наукової школи рослинників-екологів успішно зберігали і примножували відомі вчені науково-дослідних установ, доктори наук, заслужені працівники сільського господарства: В. С. Цибулько — заступник директора Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва УААН; О. Т. Гуленко — заступник міністра АПК УРСР, голова Всесоюзного об'єднання «Сільгоспхімія»; В. К. Чуйко — директор Полтавської дослідної станції імені М. І. Вавилова; М. Р. Асика — заступник директора Бєлгородської сільськогосподарської академії, почесний громадянин області; В. М. Костромітін — завідувач відділом Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва УААН; Е. Р. Ермантраут — завідувач лабораторією математичного моделювання технологій Інституту цукрових буряків.

За безпосередньої участі кафедри рослинництва в творчій співдружності з інститутами УААН розроблені і впроваджені в сільськогосподарське виробництво високо-

ефективні технології: українська інтенсивна технологія виробництва цукрових буряків; енерго- і ресурсозаощаджувальна технологія вирощування озимої пшениці; визнана у світі технологія підвищення продуктивності цукрових буряків на основі передзбиральної обробки посівів регуляторами росту (у 1986–1987 рр. була представлена на здобуття Державної премії в галузі науки і техніки УРСР); технологічний регламент вирощування, зберігання і переробки цукрових буряків, згідно з яким працювали більшість цукрових заводів України і країн СНД; адаптивна технологія вирощування ярої пшениці з використанням вітчизняного біопрепарату «Гумісол» для обробки насіння і посівів, завдяки чому збільшилися посівні площі в Україні з 50–70 тис. га до 526 тис. га у 2004 р., а валовий збір — 1,21 млн т; технології вирощування основних польових культур, зокрема, технологія вирощування цукрових буряків, кукурудзи, сої, картоплі, олійних культур родини капустяних; технологія підвищення продуктивності цукрових буряків з використанням фізіологічно активних речовин; перспективний смужковий спосіб сівби зернових і бобових культур на основі звуження міжрядь до 90 см замість 15 см (трубчасті сошники) та розширення зони рядка до 55–60 мм; відновлення вирощування ярої пшениці в АР Крим (М. А. Бобро, Є. В. Ніколаєв, А. М. Ізотов, О. Д. Грицай, 2001–2005 рр.); енергозберігальна технологія вирощування цукрових буряків на базі інтегрального трактора ХТЗ (2001–2005 рр.); розробка рекомендацій «Оптимізація вирощування ярої пшениці в Україні» (Харків, 2003).

Значний науковий доробок внесли сучасні виконавці і продовжувачі школи рослинників-екологів.

Григор'єв Валерій Іванович (1923–2006 рр.) — відомий учений-рослинник, учень і послідовник академіка М. М. Кулєшова, провідний фахівець з кормовиробництва.

Упродовж багатьох років — доцент кафедри рослинництва, глибокоерудований педагог вищої школи, яскрава особистість, відзначався енциклопедичністю знань. Учасник Великої Вітчизняної війни.

Мещеряков Євген Петрович (1942 р. н.). — учений-рослинник, учень і послідовник наукової школи професора Г. В. Пилипця, доцент кафедри рослинництва. Основні праці — з картоплярства. Глибокоерудований дослідник, автор ряду методичних робіт та навчальних посібників, зокрема з методики наукових досліджень в агрономії (Харків, 2005). Понад 30 років провідний викладач курсу «Основи наукових досліджень в агрономії».

Шапоренко Прасков'я Данилівна (1932 р. н.) — учений рослинник-насіннєзнавець, учениця академіка М. М. Кулєшова. Високоерудований фахівець з контролю за якістю насіння. У творчій співдружності з Г. Ф. Наумовим, М. К. Їжиком — фундатор спеціалізації «Насіннєзнавство». Автор унікальної монографії «Биологические основы семеноводства и семеноведение перспективных кормовых культур» (Харків, 1992). Має високі урядові нагороди, зокрема орден «Знак Пошани».

Огурцов Євген Миколайович (1948 р. н.) — учений-рослинник, учень і послідовник професора В. С. Цибулька, доцент кафедри рослинництва, автор унікальної монографії «Соя у Східному Лісостепу України» (Харків, 2008) та співавтор ряду навчально-методичних праць. Упродовж ряду років був заступником декана і деканом агрономічного факультету (2003–2008 рр.). За його безпосередньої участі відкрито ряд спеціалізацій напрямку «Агрономія», запроваджено акредитацію і атестацію агрофаку. Має відзнаку «Відмінник аграрної освіти України».

В. І. Григор'єв

П. Д. Шапоренко

Мітюрич Людмила Яківна (1924 р. н.) — учений у галузі рослинництва, визначний фахівець з картоплярства, учениця і послідовниця професора Г. В. Пилипця, кандидат сільськогосподарських наук, глибокоерудований дослідник, авторка ряду наукових методичних робіт. Упродовж ряду років була вченим секретарем ради агрономічного факультету із захисту кандидатських дисертацій.

Шпорт Єгор Володимирович (1935 р. н.) — учень академіка М. М. Кулєшова, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, автор ряду наукових і навчально-методичних робіт, за його безпосередньої участі розроблена оригінальна схема сім'яутворення гороху, фахівець у галузі насіннєзнавства і кормовиробництва.

Чигрин Ольга Василівна (1951 р. н.) — учений-рослинник, високоерудований фахівець з контролю якості насіння, учениця і послідовниця професора В. С. Цибулька і доцента П. Д. Шапоренко, доцент кафедри рослинництва, має відзнаку «Відмінник аграрної освіти України».

Бухало Василь Якович (1952 р. н.) — учений у галузі землеробства і рослинництва, учень і послідовник професора В. В. Милого, доцент кафедри рослинництва. Співавтор ряду навчально-методичних праць, зокрема «Основи програмування врожайності» (Харків, 2005) і «Основи наукових досліджень в агрономії» (Харків, 2005). Упродовж багатьох років був завідувачем дослідного поля ХНАУ.

Наукова група «Харків-цукор», 1978 р.
Зліва направо: Т. С. Слободюк, Л. С. Усата, О. В. Рогуля, П. В. Воробей, В. Лозік

Слободюк Тамара Семенівна (1937–2002 рр.) — доцент кафедри рослинництва, насіннєзнавець. Відновила в ХНАУ наукову роботу з біології та агротехніки сочевиці в східній частині Лісостепу України, кандидат сільськогосподарських наук.

Корнієнко Сергій Іванович (1954 р. н.) — доцент, кандидат сільськогосподарських наук, директор Пархомівського дослідного господарства УААН. Автор ряду наукових статей, методичних вказівок та співавтор навчального посібника «Рослинництво. Лабораторно-практичні заняття» (Київ, 2001), наукового видання «Виробництво насіння цукрових буряків у Лісостепу України» (Київ, 2009). Заслужений працівник сільського господарства України.

Фурсов Дмитро Іванович (1936 р. н.) — учень і послідовник академіка М. М. Кулєшова, доцент кафедри рослинництва, автор наукових

На дослідному полі ХНАУ, 1978 р.
Зліва направо: С. І. Корнієнко, М. А. Бобро, В. П. Лисенко

На дослідному полі ХНАУ, 2007 р.
Зліва направо: Є. М. Білоцерківський, Т. Л. Рижик, Л. М. Поташова, Є. М. Огурцов, А. М. Ніколаєнко, Л. В. Кошляк

праць з біології й агротехніки зернових і бобових культур. Упродовж 1973–2003 рр. був деканом агрономічного факультету. За його безпосередньої участі створено спеціалізації напрямку «Агрономія», відновлено роботу факультету лісового господарства. Співавтор навчального посібника «Рослинництво. Лабораторно-практичні заняття» у двох частинах: І ч. «Зернові культури» (2004 р.), ІІ ч. «Технічні та кормові культури» (2008 р.). У студентські роки брав участь в освоєнні цілинних земель Казахстану. Співавтор галузевих стандартів ОПХ, ОПП — «Бакалавр», «Фахівець» за напрямом «Агрономія». Має урядові нагороди. Нагороджений медалями «Ветеран труда», «За доблестный труд» і нагрудним знаком «За відмінні успіхи в роботі в області вищої освіти СРСР».

Для збереження та примноження досягнень із навчальної, науково-методичної та наукової роботи кафедри упродовж багатьох десятиріч самовіддано працювали також лаборанти кафедри, сприяючи загальному успіху на ниві аграрної освіти в 1960–1970-ті рр.: Н. О. Малихіна, А. Д. Майборода, А. П. Нікітіна, В. А. Сіренко, В. Борохович; 1980–1990-ті рр.: Т. С. Слободюк, Л. А. Свиридова, С. О. Недбаєва, О. П. Богунова, В. В. Романова, Е. І. Безугла, Т. І. Ситник; 1990-ті рр. до сьогодні: І. О. Крохмаль, Л. Л. Солодько, Т. В. Андрущенко, С. А. Білецька, С. Ю. Хижняк. Серед наукових співробітників: М. Т. Анпілогова-Мєлєшкова (старший науковий співробітник), Л. С. Усата, Д. М. Юр'єв, С. М. Полежака.

У колективі кафедри гармонійно поєднується багаторічний досвід ветеранів із активним завзяттям їх молодших колег — доцентів А. М. Ніколаєнко, Л. М. Поташової, С. І. Попова, А. О. Рожкова, старшого викладача Л. А. Свиридової, асистентів Г. І. Сухової, Г. О. Куцегуба, Є. М. Білоцерківського.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): А. М. Ніколаєнко, О. В. Чигрин, Г. К. Фурсова, М. А. Бобро, Л. А. Свиридова, Л. М. Поташова. 2-й ряд: В. Я. Бухало, І. О. Крохмаль, Є. П. Мещеряков, Є. М. Огурцов, А. О. Рожков, Д. І. Фурсов, С. І. Попов, Л. Л. Солодько, Ю. В. Вовченко, Г. І. Сухова, Г. О. Куцегуб, С. А. Білецька

За період існування кафедри загальна кількість публікацій становить 1 200 найменувань, у тому числі зарубіжних видань — 57; наукових збірників — 35; навчальних посібників — 15; наукових статей — 975; наукових розробок — 63; авторських свідоцтв — 25; монографій — 27; кількість цитувань авторів у зарубіжних виданнях — 75.

Близько 25 % основних результатів наукової продукції виконані на рівні світового визнання, зокрема, роботи з питань теорії і практики вирощування кукурудзи, цукрових буряків, соняшнику, застосування фізіологічно активних речовин у рослинництві та ін.

КАФЕДРА ПЛОДООВОЧІВНИЦТВА І ЗБЕРІГАННЯ

З перших років існування Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва дисципліни «Овочівництво», «Плодівництво» і «Технологія зберігання сільськогосподарських продуктів» викладалися на кафедрах загального землеробства, загальної хімії і рослинництва. У довоєнний період (до 1941 р.) курс «Овочівництво» викладав професор Філіпішин, «Плодівництво» — професор І. А. Яхонтов, «Технології харчових продуктів» — професор Я. Я. Никитинський та доцент П. Є. Дудник.

Завідувач кафедри професор О. С. Болотських

Після повернення інституту з евакуації в післявоєнні роки відбувається суттєвий підйом у навчальній і науково-дослідній роботі. Цьому в значній мірі сприяло створення у 1945 р. в інституті нового плодоовочевого факультету, який працював до 1950 р. У цей час були утворені і сформовані кафедри овочівництва (завідувач — кандидат сільськогосподарських наук, доцент Г. Н. Линник), плодівництва (завідувач — професор І. Я. Яхонтов) і технології зберігання сільськогосподарських продуктів (завідувач — доктор технічних наук, професор Г. Г. Скробанський).

За період існування факультету доцент О. П. Казанцева спільно з Українським інститутом овочівництва і баштанництва вивела новий, неперевершений і до сьогоднішнього дня за смаковими і засолювальними якостями сорт огірка Ніжинський 12; доцент Г. Н. Линник плідно працював над технологією вирощування картоплі; доцент М. К. Поляков досліджував питання щодо усунення періодичності у плодоношенні садів; професором Г. Г. Скробанським було написано підручник із переробки плодів і картоплі (1950 р.). Після перетворення у 1950 р. плодоовочевого факультету на лісомеліоративний було ліквідовано його спеціальні кафедри, а дисципліни знову перейшли до інших кафедр. Курс з овочівництва викладали доценти Г. Н. Линник (до 1957 р.) та О. П. Казанцева (до 1958 р.), а також професор Б. Й. Біляк (упродовж 1958–1985 рр.).

У 1961 р. виникла необхідність організувати кафедру технології зберігання сільськогосподарських продуктів і плодоовочівництва. Створену кафедру очолив професор Г. Г. Скробанський (1961–1968 рр.), який викладав курс з технології зберігання та переробки сільськогосподарських продуктів на всіх факультетах університету. Серед провідних учених, які викладали курс технології зберігання та переробки, були кандидати сільськогосподарських наук, доценти О. М. Сафронов (1949–1961 рр.), О. Г. Андросова (1965–2000 рр.), С. Г. Краснопоясовський (1968–1989 рр.), О. Є. Корнієнко (1985–

1997 рр.), Л. М. Пузік (з 1990 р. до сьогодні), М. М. Довгаль (з 1994 р. до сьогодні), В. В. Рубіна (1989–1998 рр. та з 2007 р. до сьогодні), І. М. Гордієнко (з 2007 р. до сьогодні), старший викладач А. В. Бондарєв (з 1979 р. до сьогодні), асистент Т. М. Решетило (з 2002 р. до сьогодні).

У період із 1968 до 1987 рр. кафедрою керував відомий учений-плодівник, доктор сільськогосподарських наук, професор О. А. Ілінський. За своє життя професор О. А. Ілінський підготував 15 кандидатів і одного доктора наук, сформувавши таким чином наукову школу з плодівництва, є автором понад 250 наукових праць та 12 сортів суниці, має шість авторських свідоцтв на винаходи. Понад 20 років працював видатний науковець над удосконаленням системи формування крон плодових дерев, у результаті чого було створено і впроваджено у виробництво лопатеву крону і пальмету, що вільно росте.

Дисципліну «Плодівництво» у різні роки викладав доктор сільськогосподарських наук, професор М. К. Поляков (1947–1962 рр.). Під його керівництвом були розроблені прийоми усунення періодичності плодоношення саду і шляхи подальшого підвищення врожаю плодових рослин. У період з 1962 до 1983 рр. цю дисципліну викладав кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Доцент М. В. Маматов у розсаднику із студентами агрономічного факультету

Ф. М. Поясков; із 1971 до 2000 рр. — кандидат сільськогосподарських наук, доцент Б. Г. Юрченко; із 1975 до 1987 рр. — кандидат сільськогосподарських наук, асистент І. М. Васильченко; із 1988 р. до сьогодні — кандидат сільськогосподарських наук, доцент В. А. Посилаєв.

У 1989 р. дисципліну «Плодівництво» почав викладати кандидат сільськогосподарських наук, доцент М. В. Маматов. З 2005 р. до сьогодні — кандидат сільськогосподарських наук, доцент В. В. Леус і викладач В. А. Бондаренко.

На посадах доцента, професора з 1957 до 1985 рр. на кафедрі працював відомий учений, доктор сільськогосподарських наук Б. Й. Біляк. Результати його наукових розробок з технології вирощування столових коренеплодів та цибулі ріпчастої широко впроваджувалися у виробництво в господарствах України. Учений опублікував 100 наукових, науково-методичних і виробничих праць, у тому числі «Практикум із овочівництва» для студентів агрономічних спеціальностей. Борис Йосипович Біляк був висококваліфікованим педагогом та викладав курс

Зліва направо: І. І. Солоненко, І. В. Лебединський, О. С. Болотських

Вирощування огірка на шпалері.
Професор О. С. Болотських зі студентами, 2006 р.

«Овочівництво» фактично на всіх факультетах університету.

Доцент, кандидат біологічних наук С. Є. Базілевич викладала курс «Овочівництво» з 1977 до 1993 рр.; доценти, кандидати сільськогосподарських наук І. І. Солоненко — з 1979 р., І. В. Лебединський — з 1983 р. до сьогодні.

У 1988 р. на посаду завідувача кафедри був обраний провідний учений у науці і галузі овочівництва, один з організаторів і керівників розробки та освоєння технологій виробництва овочів в Україні, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік АН ВО України та Загальноросійської академії нетрадиційних та рідкісних рослин О. С. Болотських.

Він теоретично обґрунтував науковий напрям в овочівництві, який дозволяє комплексно розробляти операційні механізовані технології вирощування овочевих рослин. Загальновизнаним внеском ученого є перша в СНД і Україні розробка енергозаощаджувальних технологій виробництва овочів та сучасної технології вирощування огірка.

Професор О. С. Болотських підтримує тісний науковий зв'язок з ученими Російської Федерації, Білорусі, Узбекистану, Угорщини та Китаю. Він створив наукову школу з актуальних питань енергозаощаджувальних технологій виробництва овочів, підготував 3 докторів, 6 кандидатів наук, 1 доктора філософії для Китаю, є керівником 3 аспірантів і докторанта; опублікував 560 основних наукових праць з овочівництва, у тому числі, 45 книг, серед яких є монографії і навчальні посібники. Широку популярність мають у виробничників та масового читача книги і навчальні посібники «Операційні технології виробництва овочів», «Настольная книга овощевода», «Овощи Украины», «Энциклопедия овощевода» та ін. О. С. Болотських є розробником концепції навчального плану та його методичного забезпечення зі спеціальності «Плодоовочівництво і виноградарство», провідним викладачем з овочівництва. За час свого існування кафедра підготувала 5 докторів та 35 кандидатів сільськогосподарських наук.

З 2003 р. на кафедрі за сумісництвом працює завідувач відділу технології Інституту овочівництва і баштанництва НААН України доктор сільськогосподарських наук, професор О. Д. Вітанов, з 2004 до 2005 рр. працював кандидат сільськогосподарських наук П. П. Костанецький, з 2005 р. до сьогодні працює кандидат сільськогосподарських наук, доцент О. В. Романов. Вони проводять заняття з дисциплін овочівництва. Супровід навчального процесу на кафедрі здійснюють досвідчені старші лаборанти В. В. Коваленко, Г. Л. Козачок і лаборант А. К. Шрамко.

Викладачі кафедри зі студентами спеціальності «Плодоовочівництво і виноградарство»

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): І. І. Солоненко, О. Д. Вітанов, О. С. Болотських, Л. М. Пузік, І. В. Лебединський; 2-й ряд: Г. Л. Козачок, В. В. Коваленко, М. В. Маматов, О. В. Романов, Т. Б. Велієва, В. В, Леус, А. К. Шрамко

З 1992/93 навчального року в університеті було введено нову спеціалізацію для студентів агрономічного факультету — «Овочівництво», а з 2001/02 навчального року — відкрито спеціальність «Плодоовочівництво і виноградарство». Перший випуск спеціалістів-бакалаврів — технологів із плодоовочівництва і виноградарства — кафедра здійснила у 2005 р.; спеціалістів — фахівців із плодоовочівництва і виноградарства — у 2006 р.; магістрів — дослідників із плодоовочівництва і виноградарства — у 2007 р. У 2006 р. кафедра створює сучасну науково-виробничу базу для студентів — Науково-навчально-виробничий центр «Краплинне зрошення» на площі 5,5 га, що надає можливість продовжувати готувати висококваліфіковані кадри для аграрного сектора економіки України.

Помітною подією в науковому житті кафедри та університету став захист 12 жовтня 2010 р. доцентом Пузік Л. М. докторської дисертації на тему «Наукове обґрунтування та розробка заходів подовження строків споживання плодів гарбузових рослин».

КАФЕДРА МЕХАНІЗАЦІЇ ТА ЕЛЕКТРИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Курс механіки викладався з моменту організації інституту з 1816 р. З того часу починається становлення однієї з перших не тільки в дореволюційній Росії, але й у Західній Європі кафедри, яка на той час мала назву «Вчення про сільськогосподарські машини та знаряддя». Після переведення інституту до Ново-Олександрії заняття відновилися в 1869 р. Кафедру очолив професор, доктор астрономії та геодезії А. А. Зелінський, який викладав механіку, креслення, малювання (1869–1882 рр.), потім доцент Н. Н. Зінін (1882–1883 рр.), а з 1884 до 1887 рр. завідувачем кафедри був професор, доктор астрономії Ф. К. фон Берг, який викладав курси загальної механіки, землеробної механіки, нарисної геометрії.

Завідувач кафедри професор В. Ф. Пащенко

У 1888–1893 рр. завідувачем кафедри був кандидат математичних наук Н. С. Покровський, який читав курси загальної та землеробної механіки. У період з 1895 до 1899 рр. на чолі кафедри був доктор механіки Н. Б. Делоне.

З 1900 до 1939 рр. кафедру очолював професор О. О. Алов, який викладав основи вищої математики, загальної механіки, курси «Вчення про сільськогосподарські машини та знаряддя», «Двигуни внутрішнього згоряння».

У 1930 р. професор О. О. Алов був одним з ініціаторів організації Харківського інституту механізації та електрифікації сільського господарства, базою для створення якого була кафедра механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва Харківського сільськогосподарського інституту. Професор О. О. Алов брав активну участь в організації науково-дослідних інститутів: Українського НДІ машинознавства і сільськогосподарського машинобудування, Українського НДІ механізації та електрифікації сільського господарства.

У 1937–1975 рр. на різних посадах працював доцент В. Т. Бортовий, зокрема завідувачем кафедри механізації, віддавши їй десятки років самовідданої і наполегливої праці. 14 березня 1998 р. колектив університету, друзі, колеги привітали ветерана із 100-річчям.

Кафедра механізації брала активну участь в організації відділів машинознавства та машиновипробування при обласних дослідних станціях наркомзему Харківської, Київської, Дніпропетровської, Поліської областей, проводила методичні семінари з випробування сільськогосподарських машин і тракторів.

З 1940 до жовтня 1941 рр. завідувачем кафедри був академік АН УРСР, професор, доктор А. А. Василенко; з 1944 до 1948 рр. — доктор М. І. Медведєв, який викладав курс «Автомобілі та трактори».

У 1971–1976 рр. кафедрою завідував доцент, кандидат сільськогосподарських наук М. Ф. Дунай, який на факультетах захисту рослин, підвищення кваліфікації спеціалістів та керівників колгоспів і радгоспів викладав курс «Механізація сільськогосподарського виробництва».

У 1978–1989 рр. кафедру очолював кандидат технічних наук, доцент М. Н. Нагаєв. Він викладав курс «Механізація сільськогосподарського виробництва» на економічному факультеті.

Зліва направо: ректор ХДАУ М. Д. Євтушенко, директор навчгоспу М. П. Походенко голова профкому А. В. Бондарєв вітають В. Т. Бортового з 100-річним ювілеєм, 1998 р.

З другої половини 1989 р. до теперішнього часу кафедру очолює доктор технічних наук, професор В. Ф. Пащенко. Під його керівництвом проводиться активна робота з упровадження до виробництва сучасних енергоощадних технологій, підготовка кандидатських дисертацій, розробка комп'ютерних програм: «Управління сільськогосподарським підприємством (рослинництво)», «Складання технологічних карт та розрахунок економічної ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства».

На кафедрі працюють: кандидати технічних наук, доценти М. І. Онишко, І. М. Дорожко, М. П. Гусаренко, С. О. Дьяконов; старші викладачі В. П. Філатов, В. І. Кармазін; асистент О. М. Завадський; завідувач лабораторіями В. А. Данченко; майстри виробничого навчання І. М. Комар, В. К. Комаров, О. М. Черкашин, М. П. Шандура; навчальний майстер В. М. Одноралено, старший лаборант Г. В. Марута, лаборант О. І. Еньякова.

На кафедрі викладаються такі навчальні курси: енергетичні засоби для АПК; сільськогосподарські машини; механізація технологічних процесів у рослинництві; підготовка механізаторів; машиновикористання в рослинництві; механізація зберігання і переробки продукції рослинництва; нова техніка в сільськогосподарському виробництві; система машин у сільськогосподарському виробництві; система технологій; механізація і автоматизація виробництва; механізація сільськогосподарського виробництва; механізація лісогосподарських робіт.

За останні 20 років видано два підручники (Н. Ф. Дунай, Г. А. Рябцев, П. И. Слободюк

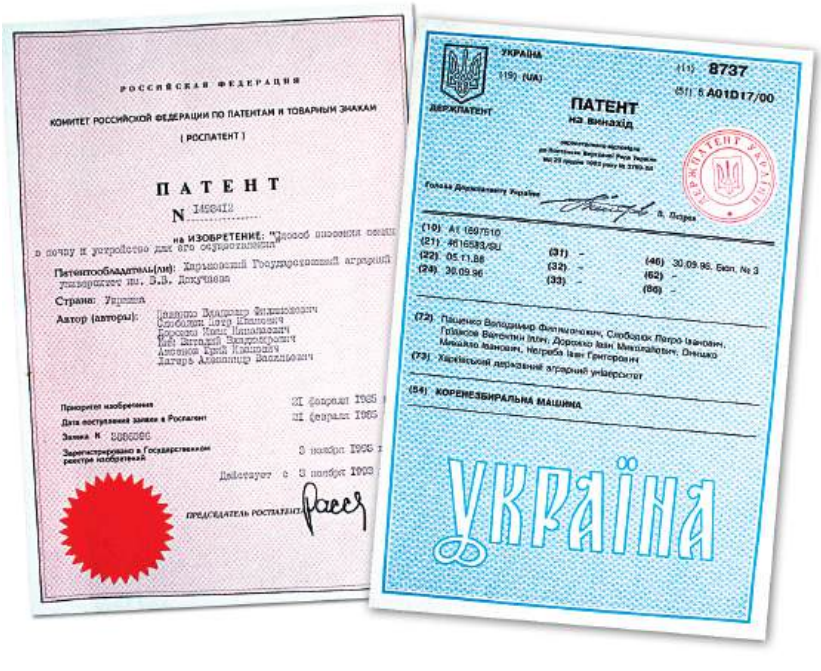

Патенти на винаходи, отримані вченими кафедри механізації

«Механизация защиты растений»; В. Е. Комаристов, Н. Ф. Дунай «Сельскохозяйственные машины»); два навчальних посібники (В. Ф. Пащенко «Механізація сільськогосподарського виробництва»; М. Д. Євтушенко, В. Ф. Пащенко, М. П. Гусаренко та ін. «Пестициди і технічні засоби їх застосування»); три монографії (В. Ф. Пащенко «Моделирование взаимодействия с почвой рабочих органов сельскохозяйственных машин и орудий», «Решение задач земледельческой механики с использованием методов прямого вариационного исчисления», П. І. Слободюк «Уплотнение почвы мобильными сельскохозяйственными агрегатами»); «Технологічні карти і витрати на вирощування зернових культур в умовах Східного регіону України»; 98 методичних указівок, рекомендацій та інформаційних листків.

Науково-дослідна робота кафедри проводиться у співдружності з підприємствами сільськогосподарського машинобудування (ВАТ «ХТЗ», «Червона зірка», «Галещина, машзавод» та ін.). Результати роботи кафедри за 1990–2009 рр. включають: розробку теорії застосування методів прямого варіаційного числення для розв'язання завдань землеробної механіки; розробку теорії застосування теорії Ляпунова для проведення досліджень на стійкість руху машинно-тракторних агрегатів; розробку та широке впровадження у виробництво «колійної» технології вирощування цукрових буряків; розробку і серійне впровадження у виробництво сошникової системи зернової сівалки СЗ-5,4-06; модернізацію ґрунтообробної комбінованої машини АГРО-3; розробку технічних завдань на виготовлення культи-

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): М. П. Гусаренко, В. В. Войтенко, В. Ф. Пащенко, Г. В. Марута, М. І. Онишко, І. М. Дорожко; 2-й ряд: С. О. Дьяконов, Р. С. Сичак, Ю. О. Серебріян, В. І. Кармазін; 3-й ряд: В. К. Комаров, В. І. Вакуленко, І. М. Комар, О. М. Черкашин

Техніка кафедри механізації на дослідному полі ХНАУ

ватора КУН-8,1; сівалок ССТ-18М і УПС-18; модернізацію очісувальної жниварки для збирання зернових культур; розробку комбінованої ґрунтообробної машини для об'єднання технологічних операцій кришіння та сепарації ґрунту.

Під керівництвом завідувача кафедри В. Ф. Пащенка підготовлено шість кандидатів технічних наук. На базі кафедри організовано експериментальну машинно-технологічну станцію, у складі якої є п'ять сучасних тракторів марки ХТЗ, трактор «Валмет-8750», зернозбиральний комбайн «Джон Дір-9500» і набір сільськогосподарських машин.

ФАКУЛЬТЕТ АГРОХІМІЇ ТА ҐРУНТОЗНАВСТВА

Факультет агрохімії та ґрунтознавства був заснований у 1946 р. за ініціативи академіка О. Н. Сококоловського — ректора ХСГІ (1944–1959), першого президента ВУАСГН (нині НААН України), завідувача кафедри ґрунтознавства (1924–1959), засновника Української школи агроґрунтознавців, добре відомої не тільки в нашій державі, але й за її межами. Це був другий такий факультет в Україні після Української сільськогосподарської академії (нині НУБіП).

Декан факультету
професор В. В. Дегтярьов

Факультет готує фахівців зі спеціальності «Агрохімія та ґрунтознавство» за спеціалізаціями «Охорона ґрунтів», «Агрохімсервіс», «Агроекологія», «Оцінка якості ґрунтів». З 2009 р. розпочато підготовку фахівців напряму «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування».

Щороку факультет випускає близько 50 бакалаврів, 35–40 спеціалістів, 10–15 магістрів. Усього за роки його існування підготовлено понад 4000 фахівців з агрохімії, ґрунтознавства, екології для виробничо-технологічної, організаційно-управлінської і наукової діяльності в таких сферах, як екологічно орієнтована хімізація аграрного сектора виробництва, раціональне використання землі шляхом окультурювання ґрунтів, підвищення їх родючості, захист від забруднення та деградації, ґрунтово-екологічний моніторинг ландшафтів, контроль за екологічною чистотою сільськогосподарської продукції.

Перший набір ґрунтознавців-агрохіміків у 1946 р. здійснив професор О. М. Можейко, який був тоді деканом агрономічного факультету ХСГІ. Першим деканом факультету у 1946–1954 рр. був професор, доктор сільськогосподарських наук, заслужений діяч науки України О. М. Грінченко. Протягом двадцяти років він завідував кафедрою ґрунтознавства (1959–1979) і одночасно працював ректором Харківського СГІ (1959–1969). Професор О. М. Грінченко відомий в Україні та за її межами як засновник теорії окультурювання ґрунтів, підвищення їх родючості та захисту від деградації. Визнаний його авторитет у питанні внесення кальцієвмісних сполук на солонцюватих, підзолистих і чорноземних ґрунтах.

У різні роки факультет очолювали: професор О. М. Грінченко (1946–1954), доцент С. С. Кружанов (1954–1959), професори А. Ф. Яровенко (1959–1961), В. В. Милий (1961–1974), Д. Г. Тихоненко (1974–1997),

О. М. Грінченко

С. С. Кружанов

А. Ф. Яровенко

В. В. Милий

Д. Г. Тихоненко

М. А. Щуковський

доцент М. А. Щуковський (1997–2001 рр.). Професор Д. Г. Тихоненко з 1997 по 2007 р. працював проректором з навчальної роботи ХНАУ.

З 2001 р. деканом факультету є професор В. В. Дегтярьов. Диспетчерами факультету в різні часи працювали П. І. Родзинська, Л. Г. Тонка. Сьогодні диспетчер факультету — Л. Ф. Талалаєнко, секретар заочної форми навчання — Л. А. Пєтухова.

Значний вклад у становлення і розвиток факультету зробили: доцент Г. С. Гринь — співавтор карти ґрунтів України; професор М. К. Крупський — завідувач кафедри агрохімії (1944–1969 рр.), директор УкрНДІ ґрунтознавства й агрохімії імені О. Н. Соколовського (нині ННЦ «ІГА імені О. Н. Соколовського»); професор, доктор сільськогосподарських наук О. М. Можейко (завідувач кафедри землеробства); доцент О. О. Киреєв — автор кріогенної теорії лісогенезу; професор Й. С. Галінкер — доктор хімічних наук, завідувач кафедри неорганічної хімії (разом з професором П. І. Медведєвим співавтор підручника «Фізична та колоїдна хімія»); академік П. С. Пищимука — завідувач кафедри органічної хімії, професор, доктор хімічних наук.

Факультет пишається своїми вихованцями, серед яких такі відомі вчені і державні службовці, як Д. Г. Тихоненко — академік, професор, доктор сільськогосподарських наук, проректор з навчальної роботи ХНАУ (1997–2007 рр.), нині завідувач кафедри ґрунтознавства; М. І. Лактіонов — академік, професор, доктор сільськогосподарських наук, колишній ректор ХДАУ, завідувач кафедри ґрунтознавства (1979–2006 рр.); В. Д. Муха — академік, професор, доктор сільськогосподарських наук, був ректором Курської сільськогосподарської академії; В. І. Канівець — професор, доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри агрономії Чернігівського державного інституту економіки і управління; Е. Г. Дегодюк — доктор сільськогосподарських наук, професор (Інститут землеробства НААН України, м. Київ), В. В. Волкогон — член-кореспондент НААН України, доктор сільськогосподарських наук, професор, директор Інституту сільськогосподарської мікробіології (м. Чернігів), С. А. Балюк — академік НААН України, доктор сільськогосподарських наук, професор, директор ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії імені О. Н. Соколовського» НААН України, М. М. Мірошниченко — доктор сільськогосподарських наук, заступник директора ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії імені О. Н. Соколовського» НААН України, М. І. Полупан — доктор сільськогосподарських наук, професор, провідний науковий співробітник ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії імені О. Н. Соколовського» НААН України, М. В. Лісовий — доктор сільськогосподарських наук, професор, провідний науковий співробітник ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії імені О. Н. Соколовського» НААН України, Т. О. Грінченко — доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри ботаніки Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди, В. В. Медведєв — академік НААН України, доктор сільськогосподарських наук, професор, провідний науковий співробітник ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії імені О. Н. Соколовського» НААН України, О. І. Бондар — доктор біологічних наук, професор, ректор

Інституту екології (м. Київ), В. Д. Соловіченко — доктор сільськогосподарських наук, професор (м. Бєлгород, Росія), Г. І. Чуян — доктор сільськогосподарських наук, професор (м. Курськ, Росія), Г. І. Воробйов — доктор сільськогосподарських наук, професор (м. Брянськ, Росія), О. І. Несмачная — доктор сільськогосподарських наук (завідувач лабораторії, м. Луганськ), В. І. Сахненко очолював агрохімслужбу України; В. О. Греков — директор державного технологічного центру охорони родючості ґрунтів «Центрдержродючість», С. А. Красніков, А. Ю. Страхов — були у свій час начальниками Харківського облагропрому; М. Д. Ясир, В. Г. Бондаренко, Г. Я. Сотник, А. А. Нагога, В. І. Хижняк — заступники голів райдержадміністрацій; В. С. Гусак — до 2001 р. очолював Харківську проектно-пошукову станцію хімізації, а з 2001 р. його змінив випускник факультету Б. В. Роман. Аналогічні посади займали Г. М. Мосунов (м. Донецьк), А. І. Семенов (м. Суми), А. Д. Недосейкін (м. Луганськ). Випускники факультету створюють основне ядро провідного в державі наукового закладу в галузі ґрунтознавства й агрохімії ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії імені О. Н. Соколовського». Вони працюють також в УкрНДІ овочівництва (м. Харків), зрошуваного землеробства (м. Мелітополь), УкрНДІ землеробства (м. Київ), УкрНДІ цукрових буряків, у Нікітському ботанічному саду ННЦ НААН України та в інших наукових закладах України. Крім того, випускники працюють у багатьох областях Росії, Казахстану, Узбекистану, Туркменії, Вірменії, Грузії, Дагестану.

Близько 500 спеціалістів підготовлено для 60 країн далекого зарубіжжя: Афганістану, Беніну, Болгарії, Ефіопії, Китаю, Конго, Куби, Малі, Угорщини, Чехії, Словаччини та інших країн. Відомими вченими агрохіміками-ґрунтознавцями в Чехії стали професор В. Домашко, академік Ю. Грашко (директор НДІ ґрунтознавства і агрохімії), С. Моргачова (завідувач кафедри агрохімії СГІ, м. Нітру), К. Кноп (завідувач кафедри агрохімії сільськогосподарської академії, м. Прага). У Республіці Нігер очолював Африканський інститут агрохімії і ґрунтознавства Гарба Закарі. Ректором Кестхейського університету аграрних наук довгий час був професор Бела Дебрецені. У КНР працюють Ван Цзян — професор Пекінського СГІ, професори Сяо Го Чжан, Гао Суй Ке, Хужун Хай, а в Тібеті головним ґрунтознавцем працює Чжан Шу Юнь.

За кордоном працювали професори О. Я. Демидієнко (Сирія), І. І. Назаренко (Куба), В. Д. Муха (Гвінея), В. О. Пелипець (Куба). Випускники факультету — доценти І. І. Філон та Ю. Є. Колупаєв стали академіками Нью-Йоркської академії наук.

Факультет підтримує тісні зв'язки з різними навчальними і науковими закладами: Національним університетом біоресурсів і природокористування (м. Київ); МДУ імені М. В. Ломоносова, СГА імені К. А. Тимірязєва (м. Москва, Росія), агроуніверситетом Санкт-Петербурга (Росія), Кестхейським університетом аграрних наук (Угорщина), Вашингтонським державним університетом (США), Пекінським агроуніверситетом і Північно китайським сільськогосподарським інститутом у Харбіні (Китай), Інститутом фуражних культур (м. Плевен, Болгарія).

Нині на факультеті працюють 44 викладачі. Серед них один член-кореспондент НААН України, п'ять докторів наук, професорів, 29 кандидатів наук і доцентів.

До складу факультету входять п'ять кафедр. Провідною є перша у світі кафедра ґрунтознавства, засновником якої був В. В. Докучаєв. Сьогодні кафедру очолює академік УЕАН, доктор сільськогосподарських наук, професор Д. Г. Тихоненко; кафедру агрохімії очолює доцент, кандидат сільськогосподарських наук В. І. Філон; кафедру землеробства імені О. М. Можейка — доктор сільськогосподарських наук, професор В. С. Зуза, загальної хімії — доктор хімічних наук, професор О. Є. Васюков, екології та біотехнології — доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент НААН України В. К. Пузік.

На факультеті є два музеї — геології та мінералогії, генезису та картографії ґрунтів, лабораторії мікробіології ґрунтів, рентгенодифрактометрії ґрунтових мінералів «ДРОН-2», охорони і відтворення родючості ґрунтів, комп'ютерний клас на 25 місць. Польові наукові експерименти проводяться на

дослідних полях університету та Скрипаївського навчлісгоспу ХНАУ, а також на багатьох стаціонарах і дослідних станціях у різних природних зонах України.

Навчальну і виробничу практики студенти проходять у наукових лабораторіях ННЦ «ІГА імені О. Н. Соколовського» НААН України, УкрНДІ овочівництва і баштанництва НААН України, УкрНДІ рослинництва імені В. Я. Юр'єва НААН України, УкрНДІЛГА імені Г. М. Висоцького, ННЦ НААН України «Нікітський ботанічний сад», у передових господарствах Харківської, Дніпропетровської та інших областей (АТЗТ «Агро-Союз», «Сади України»), а також у фермерських господарствах Великобританії, Німеччини, Данії, Швеції та інших країн.

До найбільш значних наукових досягнень факультету за роки існування належать: розробка глибинної концепції засолення ґрунтів (О. Н. Соколовський, Г. С. Гринь, А. Ф. Яровенко); проведення великомасштабної ґрунтової зйомки України (керівники — О. Н. Соколовський, Г. С. Гринь, О. М. Грінченко, О. М. Можейко, В. Д. Кисіль, А. Ф. Яровенко); розробка теорії галогенезу лесів і ґрунтів (Г. С. Гринь), їх кріогенезу (О. О. Киреєв), гіпсування солонців і внесення дефекату (О. М. Грінченко, О. М. Можейко, М. С. Литовченко, В. О. Пелипець), вивчення культурного ґрунтотворного процесу (О. М. Грінченко, В. Д. Муха), розробка колоїдно-хімічної теорії гумусоутворення (М. І. Лактіонов, В. В. Дегтярьов, С. В. Крохін, О. Ю. Чекар); розробка теорії еволюції ґрунтів України (Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін), заходів підвищення родючості ґрунтів Полісся (О. М. Грінченко, Д. Г. Тихоненко, Л. Л. Величко, М. А. Щуковський) та заплавних ґрунтів (М. О. Горін); розробка заходів для охорони ґрунтів від водної ерозії, ґрунтово-екологічне районування та картографія ерозійно небезпечних регіонів України (С. Ю. Булигін, А. Б. Ачасов, А. О. Ачасова); засобів підвищення ефективності добрив та використання поживних речовин ґрунту (В. І. Філон, М. М. Сирий, Г. Ф. Ольховський, В. С. Залізовський, С. О. Садовий, М. К. Клочко); розробка системи землеробства у Лівобережному Лісостепу (Ю. В. Будьонний, Р. С. Літвінюк, О. М. Заєць, Ю. М. Шевяков, С. І. Кудря, М. В. Шевченко, В. Д. Синявін).

Факультет співпрацює з ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» НААН України, який було створено на базі факультету у 1956 р. Більше 30 випускників факультету стали докторами сільськогосподарських наук, понад 100 — кандидатами наук, 20 випускників — докторами філософії.

На факультеті сформувалися наукові школи, засновниками яких були О. Н. Соколовський, О. М. Грінченко, О. М. Можейко, М. К. Крупський. Продовжили традиції цих шкіл, створивши власні наукові напрями в ґрунтознавстві, агрохімії й землеробстві Д. Г. Тихоненко, М. І. Лактіонов, С. Ю. Булигін, Ю. В. Будьонний. Кожний з них підготував не менше 10 кандидатів наук, докторів філософії. Професор Д. Г. Тихоненко підготував трьох докторів наук і 12 кандидатів наук, у тому числі п'ять докторів філософії для дальнього зарубіжжя.

Плідною є видавнича діяльність факультету, за час його існування видано: понад 50 підручників і навчальних посібників, більше 30 монографій, більше 2500 методичних розробок, декілька тисяч наукових статей. З 1997 р. на факультеті видається «Вісник ХНАУ», серія «Ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, екологія, лісове господарство».

На кожній з кафедр факультету працюють наукові студентські гуртки, які нараховують у своєму складі 20–30 студентів, кожен рік восени та навесні проводяться наукові конференції студентів з виданням збірника студентських наукових праць. Студенти факультету постійно беруть участь у предметних олімпіадах і конкурсах на рівні університету, області, регіону, держави і неодноразово ставали їх переможцями та призерами.

У 2007–2010 рр. студентка Т. О. Ястреб посіла друге місце в міжнародній студентській олімпіаді з хімії, нагороджена грамотою за кращу доповідь на VI Всеукраїнській конференції студентів і аспірантів, відзначена Подяками Міністра аграрної політики України, Грамотою Прем'єр-міністра України. Переможцями конкурсу на кращу дипломну роботу серед студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації

Мінагрополітики України за спеціальністю «Агрохімія і ґрунтознавство» були А. О. Харківський, О. В. Геленко, О. С. Жернова. Інші студенти факультету брали участь і займали призові місця на олімпіадах і конкурсах на державному, регіональному та обласному рівнях. Студенти факультету О. О. Грошева, Т. О. Ястреб — переможці конкурсу Харківського міського голови «Обдарованість».

Велику увагу на факультеті приділяють організації побуту та відпочинку студентів. До їхніх послуг гуртожиток на 250 місць з усіма зручностями, актовий зал на 850 місць, спортивний і тренажерні зали, спортивні секції.

У міжфакультетських оглядах художньої самодіяльності факультету агрохімії та ґрунтознавства належить провідна роль. Успішно виступають у щорічних університетських спартакіадах і спортсмени факультету. Збірні команди факультету виборюють призові місця з футболу, волейболу, баскетболу, гирьового спорту.

Рішенням Міжгалузевої акредитаційної комісії та наказом Міністерства освіти України від 27 квітня 2005 р. факультет ліцензований за четвертим рівнем з правом проведення освітньої діяльності на рівні кваліфікаційних вимог спеціаліста, магістра.

КАФЕДРА ҐРУНТОЗНАВСТВА

Кафедру ґрунтознавства було створено у 1894 р. за ініціативи і під безпосереднім керівництвом засновника науки про ґрунт В. В. Докучаєва у Ново-Олександрійському інституті сільського і лісового господарства. Це була перша кафедра ґрунтознавства не тільки в царській Росії, до складу якої входила Україна, але й у світі. Аналізуючи більш ніж 100-річну історію кафедри, слід зауважити, що головним напрямом, серцевиною її роботи було і є розумне поєднання навчальної, науково-дослідної роботи з виробництвом. На всіх етапах складної історії кінця XIX, особливо XX ст., кафедра була носієм першого (часто абсолютно нового) напряму в розвитку ґрунтознавства. Цю методологію започаткував видатний учений, засновник науки про ґрунт В. В. Докучаєв. Першим її завідувачем (1894–1899 рр.) за наполяганням професора В. В. Докучаєва став його учень М. М. Сибірцев. Перша у світі класифікація ґрунтів на генетичних принципах (класифікація Докучаєва – Сибірцева), перший у світі підручник «Почвоведение» та інші ґрунтово-картографічні і земельнооцінні роботи залишили добру пам'ять про М. М. Сибірцева, який передчасно помер від тяжкої хвороби.

Завідувач кафедри професор Д. Г. Тихоненко

Становлення науки про ґрунт тривало довгі роки. В її основу В. В. Докучаєвим було покладено генетичну й еволюційну ідею про те, що ґрунт, по-перше, — це самостійне природне тіло; по-друге, природно-історичне тіло; по-третє, функція природного середовища (антропогенез був доповнений після В. В. Докучаєва). Ця докучаєвська тріада обумовлює розвиток ґрунтотворного процесу, велику різноманітність ґрунтів світу, їх родючість. Теорія ґрунтоутворення, генетична класифікація ґрунтів, поняття про «тип» ґрунту, польова (морфологічна) діагностика і методи ґрунтової картографії, зональність ґрунтового покриву, карти ґрунтів європейської частини Росії, бонітування земель — усе це вперше було розроблено В. В. Докучаєвим і тепер використовується ґрунтознавцями різних країн світу.

У 1899–1911 рр. кафедрою ґрунтознавства Ново-Олександрійського інституту сільського і лісового господарства керував відомий ґрунтознавець академік К. Д. Глінка, який з 1894 р. завідував кафедрою мінералогії і геології, а з 1899 р. — одночасно і кафедрою ґрунтознавства. Він керував дослідженнями генези, географії та класифікації ґрунтів у період столипінських реформ 1906–1912 рр. (експедиції Переселенського товариства), які охопили близько 3 млн км^2 території Сибіру і Середньої Азії. Зібрані матеріали стали основою для видання згодом разом з академіком Л. І. Прасоловим оглядової карти ґрунтів азіатської частини СРСР.

К. Д. Глінка видав підручник з ґрунтознавства, який витримав шість видань, у тому числі й англійською мовою. Він розробив нову генетичну класифікацію ґрунтів світу і вперше обґрунтував п'ять типів ґрунтоутворення (підзолистий, болотний, степовий, солонцюватий, латеритний), які утворюють 25 типів ґрунтів; він перший у ґрунтознавстві звернув увагу (1911 р.) на розвиток профілю деяких ґрунтів шляхом обезмулювання верхніх горизонтів. Цей процес згодом (1956 р.) Ф. Дюшофур назвав «лесиважем» (lessive).

К. Д. Глінка був обраний (1927 р.) дійсним членом АН СРСР (він перший академік-ґрунтознавець), а також першим (за часом) президентом Міжнародного товариства ґрунтознавців світу (МТГ), що підтвердило високий світовий авторитет ученого-послідовника В. В. Докучаєва і тодішнього радянського ґрунтознавства в цілому.

Після залишення посади К. Д. Глінкою в 1911 р. завідування кафедрою перейшло до його асистента, згодом (1912 р.) ад'юнкт-професора В. П. Смирнова-Логінова, який запросив випускника Варшавського університету С. М. Муравлянського асистентом кафедри.

В. П. Смірнов-Логінов продовжив викладання курсу лекцій з ґрунтознавства, розпочатий М. М. Сибірцевим і К. Д. Глінкою, та дослідження з розділу «Мінералогія ґрунтів», вивчення підзолистого процесу ґрунтоутворення і територіальних ґрунтових обстежень у межах Алтаю і Томської губернії, а С. М. Муравлянський досліджував питання характеристики твердої фази ґрунтів (гранулометричний склад, фізико-механічні властивості).

З початком Першої світової війни Ново-Олександрійський інститут сільського господарства було переведено до м. Харкова. Постановою Раднаркому УРСР від 26 березня 1921 р. цей інститут перейменовано на Харківський інститут сільського господарства і лісівництва, який розташувався в декількох приміщеннях міста. Кафедра ґрунтознавства розмістилася у приміщенні на вул. Дзержинського (тепер Мироносицька, 92).

Розпочався харківський етап історії кафедри ґрунтознавства. В. П. Смірнов-Логінов залишив кафедру у зв'язку з обранням його деканом сільськогосподарського факультету Тифліського політехнічного інституту, а згодом став завідувачем кафедри ґрунтознавства Тбіліського сільськогосподарського інституту, який було організовано на базі названого факультету.

Виконання обов'язків завідувача кафедри ґрунтознавства Харківського інституту сільського і лісового господарства було доручено С. М. Муравлянському, який на той час став професором. З 1924 р. історія кафедри ґрунтознавства пов'язана з ім'ям академіка Олексія Никаноровича Соколовського — видатного вченого-ґрунтознавця, першого президента академії аграрних наук України, академіка АН УРСР і ВАСГНІЛ, ректора Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва (1944–1959 рр.), визначного організатора сільськогосподарської науки і виробництва. Він очолював кафедру ґрунтознавства з 1924 до 1959 рр. Але цьому етапу історії кафедри передувала доленосна ідея розвитку генетичного (докучаєвського) ґрунтознавства на теренах України, коли почала формуватися українська школа ґрунтознавства. Це особлива тема досліджень, яка висвітлена у наукових працях В. А. Вергунова, Г. С. Гріня, О. М. Грінченка, В. І. Канівця, Д. Г. Тихоненка. Необхідно зазначити, що для зародження потужної школи ґрунтознавства в Україні особливу роль у кінці XIX і початку XX ст. відіграли вчені-педагоги Петрівської землеробської академії, особливо В. Р. Вільямс і Д. М. Прянишников, а також Санкт-Петербурзького університету (К. К. Гедройц) і Ново-Олександрійського інституту сільського і лісового господарства на чолі з професором В. В. Докучаєвим, який

організував другу експедицію (1888–1894 рр.) з вивчення земель території тодішньої Росії в Полтавській губернії (перша нижньогородська експедиція). За результатами експедиційних досліджень було проведено не тільки вивчення земель цієї території України і виконано земельно-оцінні роботи, але й опубліковано «Русский чорнозем» В. В. Докучаєвим і покладено початок зародження нової науки про ґрунт — ґрунтознавство (1883 р.), відкрито кафедру ґрунтознавства (1894 р.). Докучаєвський етап у розвитку ґрунтознавства (В. В. Докучаєв, М. М. Сибірцев, К. Д. Глінка та ін.) змінився на теренах України у другій половині 20-х рр. XX ст. «набокіхським».

О. І. Набокіх (1874–1920 рр.) — учень і опонент В. В. Докучаєва, вихованець Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва, — працював у Новоросійському (Одеському) університеті, засновник глибокопрофільного ґрунтознавства. У теперішньому Одеському аграрному університеті є єдиний у світі музей ґрунтів з чотириметровими і глибше монолітами ґрунтів, відібраних О. І. Набокіх. Учений вів експедиційні дослідження ґрунтів Харківської, Херсонської, Подільської губерній, вивчав ґрунти інших територій (Волинь, Кубань, Молдавія, Грузія, Батумі тощо). Він досліджував розвиток різних ґрунтів, класифікаційну проблематику, природно-ландшафтні комплекси, походження лесів тощо.

Школу ґрунтознавців О. І. Набокіх продовжили Г. Г. Махов (генеза, діагностика, класифікація, картографування, агроінвентаризація ґрунтів), В. І. Крокос (засновник палеопедології), А. Ф. Лебедєв («Почвенные и грунтовые воды», водно-фізичні характеристики ґрунтів тощо).

Розвиток ґрунтознавства в Україні у 20-ті рр. XX ст. пов'язаний з Г. Г. Маховим, детальний життєвий шлях якого висвітлений професором В. А. Вергуновим. Г. Г. Махов — голова секції ґрунтознавства СГНК України (1920–1927 рр.), організатор першого з'їзду ґрунтознавців України (15–21 квітня 1923 р.), учасник першої сільськогосподарської виставки у м. Москві (19–21 жовтня 1923 р.), де демонструвалися відібрані Г. Г. Маховим зразки ґрунтів дослідних станцій України і складена ним карта ґрунтів України у масштабі 60 верст в англійському дюймі, а також колекція ґрунтів України, яка була відібрана Г. Г. Маховим та Д. Г. Віленським і представлена на Першому міжнародному конгресі ґрунтознавців у м. Вашингтоні (1924 р.). Разом із секцією ґрунтознавства України, яку він очолював, Г. Г. Махов переїхав із м. Києва у м. Харків (11.02.1924 р.), а з 15.03.1924 до 28.10.1924 рр. виконував обов'язки завідувача кафедри ґрунтознавства Харківського інституту сільського господарства імені Х. Раковського (нині Харківський НАУ імені В. В. Докучаєва).

У 1924 р. професором науково-дослідної кафедри ґрунтознавства ХСГІ було обрано О. Н. Соколовського — учня академіків В. Р. Вільямса і Д. М. Прянишникова (Петрівська землеробська академія, м. Москва).

Кафедра ґрунтознавства, яку очолював професор Г. Г. Махов, займалася навчально-методичною, а кафедра професора О. Н. Соколовського — науково-дослідною роботою. Згодом була створена єдина кафедра ґрунтознавства, завідувачем якої став професор О. Н. Соколовський. На кафедрі, крім О. Н. Соколовського, працювали професори Г. Г. Махов, Д. Г. Віленський (пізніше професор Московського державного університету імені М. В. Ломоносова, який видав у 1956 р. оригінальний підручник «Почвоведение») і Є. М. Лавренко (геоботанік, пізніше академік АН СРСР). Г. Г. Махов, Д. Г. Віленський, Є. М. Лавренко — видатні дослідники природи і ґрунтів не тільки України, а й інших територій Радянського Союзу.

Г. Г. Махов організував ряд експедицій по Україні, у результаті яких створено карту ґрунтів України М 1 : 1000000, а також монографію-підручник «Ґрунти України» (1930 р.), який надав друге дихання докучаєвським методам дослідження ґрунтів (морфологічні ознаки як діагностичний метод розпізнавання ґрунтів у природі та зв'язок ґрунтового покриву з елементами фізико-географічних умов ґрунтоутворення, особливо з рослинним світом), програма агроінвентаризації земель.

Становлення і розвиток кафедри ґрунтознавства, починаючи з другої половини 20-х рр. XX ст., тісно пов'язані з ім'ям акаде-

міка О. Н. Соколовського, який майже 35 років очолював кафедру ґрунтознавства. Це під його керівництвом створено наукову школу з агроґрунтознавства, яка отримала назви: «Наукова школа академіка Соколовського», потім «Харківська школа ґрунтознавців», «Українська школа ґрунтознавців».

Наукова тематика, якою керував О. Н. Соколовський, охоплювала такі важливі і тепер концептуальні питання ґрунтознавства: теорія походження легкорозчинних солей у ґрунтах (О. Н. Соколовський, Г. С. Гринь, А. Ф. Яровенко); галогенез лесової товщі України (Г. С. Гринь); розвиток змитих ґрунтів (С. С. Соболєв); учення про активний і пасивний мул, гумус; колоїдно-хімічна технологія ґрунтів (О. Н. Соколовський, М. К. Крупський, Н. Б. Вернандер, М. І. Лактіонов, О. Я. Демідієнко); парадокс Соколовського — адсорбтивна ненасиченість лесів Ca^{2+} (О. Н. Соколовський) і кристалообмінний водень (Н. В. Дубовська); теорія і практика розрахунку доз унесення кальцію у ґрунти за допоглинанням (О. М. Грінченко); походження й окультурювання солонцюватих ґрунтів Середнього Придніпров'я (О. М. Грінченко, О. М. Можейко) і ґрунтів каштанового комплексу (О. Н. Соколовський, О. М. Можейко, В. Д. Кисіль); теорія окультурювання ґрунтів України і внесення вапна та гіпсу на чорноземних і торфових ґрунтах України (О. М. Грінченко, С. Т. Вознюк, І. А. Шелар); унесення малих (2–4 ц/га в рядки при посіві сільськогосподарських культур) доз гіпсу (О. М. Грінченко, В. О. Пелипець); культурний (антропогенний) процес ґрунтоутворення (О. М. Грінченко, Г. Я. Чесняк); польова діагностика ґрунтів України (Г. С. Гринь); номенклатурний список ґрунтів України та їх агровиробниче ґрупування (Г. С. Гринь, Н. Б. Вернандер, О. М. Можейко, А. Ф. Яровенко, В. Д. Кисіль); методика великомасштабних ґрунтових обстежень і складання ґрунтових карт України (Г. С. Гринь, Н. Б. Вернандер, О. М. Можейко, В. Д. Кисіль, А. Ф. Яровенко); сільськогосподарська типологія земель (Г. С. Гринь, Н. М. Бреус, В. М. Тіщенко); кріогенна теорія походження лесів і сольових акумуляцій (О. О. Киреєв).

На базі кафедри ґрунтознавства під керівництвом академіка О. Н. Соколовського було створено НДІ ґрунтознавства (1956 р.), який розміщувався на території кафедр ґрунтознавства, агрохімії, землеробства по вулиці Дзержинського, 92.

Успішно проведено великомасштабні дослідження ґрунтів України (1957–1961 рр.), під керівництвом академіка О. Н. Соколовського, складено ґрунтові карти і супроводжуючі їх матеріали різного масштабу і призначення, різко активізовано вивчення ґрунтового покриву України колишніми учасниками експедицій, вихованцями харківської школи ґрунтознавців: схилове ґрунтоутворення в Лісостепу і Степу України (А. О. Георгі), колоїдно-хімічна характеристика гумусу чорноземів (М. І. Лактіонов), розвиток ґрунтів борових терас річок Лісостепу України (Д. Г. Тихоненко), лучні, болотні і торфові ґрунти, їх окультурювання (М. О. Горін, С. Т. Вознюк. Р. С. Трускавецький, Ю. Т. Коробченко), культурне (антропогенне) ґрунтоутворення різних природних зон світу: полісся, лісостеп, степ, тропіки Африки (В. Д. Муха), азотний фонд чорноземів (О А. Чесняк), великомасштабне дослідження ґрунтів території Бєлгородської області (1962 – 1972 рр.) і складання карт ґрунтів колгоспів і радгоспів у масштабі 1 : 10000 з агровиробничими цілями (Д. Г. Тихоненко, А. О. Георгі, М. О. Горін); ґрунти Карпатського регіону (В. І. Канівець), галоморфні і подові ґрунти сухих степів (М. І. Полупан), реградовані ґрунти Лісостепу України (М. М. Шелякін), причини солонцюватості ґрунтів сухих степів України (А. Ф. Нестеренко), дослідження хімії гумусу різних ґрунтів (О. О. Боцула), придатність ґрунтів Донбасу під сади (В. А. Джамаль), зрошення і галогенез ґрунтів (П. І. Кукоба), розвиток чорноземів (В. А. Бистрий), мочарні ґрунти (А. І. Сулима, М. І. Полупан, Є. В. Яровенко), агрогенетична характеристика ґрунтів України (О. П. Канаш), осолоділі ґрунти (Е. І. Яшинова), заплавні осолоділі ґрунти (Д. І. Ковалішин), агрогенетична характеристика та бонітування ґрунтів Казахстану (Б. П. Лобода, В. А. Бобров, В. С. Гусак), підвищення родючості ґрунтів Західної України (І. О. Коцюба), бонітування ґрунтів (В. П. Кузьмичов, А. І. Сірий).

Після смерті (25 квітня 1959 р.) академіка О. Н. Соколовського, завідувачем кафедри

ґрунтознавства було призначено О. М. Грінченка — доктора сільськогосподарських наук, професора, заслуженого діяча науки УРСР, учня і послідовника О. Н. Соколовського. Він очолював кафедру 20 років (1959–1979 рр.), будучи ректором ХСГІ впродовж 1959–1969 рр.

Під керівництвом професора О. М. Грінченка на кафедрі продовжувалися дослідження ґрунтів України. Агрономічне ґрунтознавство, започатковане академіком О. Н. Соколовським, знайшло свій розвиток у роботах таких учених, як: Г. С. Гринь, А. Ф. Яровенко, В. Д. Кисіль, І. А. Шеларь, М. І. Лактіонов, Н. В. Дубовська, А. О. Георгі, Д. Г. Тихоненко, В. Д. Муха, О. А. Чесняк. Згодом докторами наук, професорами стали: А. Ф. Яровенко (1970 р.), М. І. Лактіонов (1978 р.), В. Д. Муха (1982 р.), Д. Г. Тихоненко (1984 р.), а кандидатами наук — колишні аспіранти кафедри: Л. І. Васильєва, М. О. Горін, І. Ф. Павленко, Ю. Т. Коробченко, Л. П. Кроткевич, В. С. Тарара, Л. М. Колесніков, В. Ф. Іванов, Н. П. Ніконов, О. П. Кірія, Шарма Сурендер (Індія), Гарба Закарі (Нігер) та ін.

На кафедрі ґрунтознавства велася велика методична робота з підготовки молодих спеціалістів для сільського господарства колишнього Радянського Союзу. Кафедра готувала студентів ІІ, ІІІ курсів факультетів агрохімії і ґрунтознавства, захисту рослин, агрономічного, економічного, інженерів землевпорядкування, інженерів лісового господарства; було підготовлено більше 100 магістрів для 76 країн світу.

У 1977 р. ХСГІ перебазувався на нове місце — землі навчально-дослідного господарства «Комуніст» (з 2004 р. — «Докучаєвське»). Кафедра розмістилася в навчальному корпусі № 4 на двох перших поверхах, де має чотири навчальні лабораторії, дві лекційні, дві вагові кімнати, кабінет-музей геології і мінералогії, кабінет-музей лабораторії генезису і картографії ґрунтів, який нараховує більше 150 монолітів ґрунтів від одного до трьох метрів глибиною, що були відібрані під час навчальної практики студентами ІІІ курсу факультету агрохімії і ґрунтознавства під керівництвом Д. Г. Тихоненка, А. О. Георгі, а потім — М. О. Горіна у 1962–1972 рр. Препарацію монолітів ґрунтів виконали А. О. Георгі, Д. Г. Тихоненко (1967–1972 рр.). Перебазування музею ґрунтів і кафедри виконував завідувач лабораторії генезису і картографії ґрунтів В. С. Різван, а художнє оформлення О. Р. Щербак.

У 1979 р. кафедру очолив Микола Ілліч Лактіонов — доктор сільськогосподарських наук, професор, учень академіка О. Н. Соколовського. Він завідував кафедрою з 1979 до 2005 рр., будучи проректором з навчальної роботи ХДАУ імені В. В. Докучаєва в 1969–1993 рр. і його ректором у 1993–1996 рр. У цей час кафедра продовжувала традиції, які склалися в попередні роки її функціонування.

З 2005 р. на посаду завідувача кафедри ґрунтознавства за конкурсом було обрано Д. Г. Тихоненка — доктора сільськогосподарських наук, професора, який працював деканом факультету агрохімії і ґрунтознавства в 1972–1996 рр., а з 1996 р. і до 2009 р. проректором з навчальної роботи Харківського НАУ імені В. В. Докучаєва.

У той час на кафедрі працювали чотири професори (Д. Г. Тихоненко, М. І. Лактіонов — доктори сільськогосподарських наук, М. О. Горін — доктор біологічних наук, С. Ю. Булигін — член-кореспондент УААН); шість доцентів (В. В. Дегтярьов — декан факультету агрохімії і ґрунтознавства, В. С. Тарара, Л. Л. Величко, К. Б. Новосад, О. М. Казюта, О. Ю. Чекар); викладач (В. С. Тіщенко — кандидат сільськогосподарських наук); асистент (С. В. Крохін); три старших лаборанти (В. О. Малюга — матеріально відповідальна; Н. П. Булат; Г. М. Чередниченко, лаборант — О. С. Яременко). На кафедрі два аспіранти (В. В. Мочалова; Д. В. Гавва), два здобувачі (С. В. Канівець, Я. М. Гніденко). Також на кафедрі є магістратура.

У 1999–2002 рр. докторантом кафедри був В. І. Філон — доцент кафедри агрохімії, який захистив докторську дисертацію на тему: «Діагностика і екологобезпечне спрямування трансформації ґрунтів при внесенні добрив».

При кафедрі функціонує студентський науковий гурток (керівник: професор Д. Г. Тихоненко), засідання якого проходять щочетверга. У складі гуртка — 20–30 студентів.

З 2005 р. на кафедрі діє науково-виробнича лабораторія з охорони ґрунтів, науковим керівником якої є професор С. Ю. Булигін,

а завідувачем — магістр С. В. Калюга (2005–2007), аспірант Д. В. Гавва (2007–2009), а з травня 2009 р. — асистент кафедри ґрунтознавства С. В. Крохін.

Викладачі кафедри проводять заняття зі студентами всіх факультетів агроуніверситету з таких дисциплін: «Геологія з основами мінералогії», «Ґрунтова мікробіологія», «Ґрунтознавство загальне», «Ґрунтознавство часткове», «Ґрунтознавство з основами геології», «Ґрунти світу», «Ґрунтова картографія», «Екологічне ґрунтознавство», «Охорона ґрунтів», «Біогеохімія ґрунтового покриву», за якими викладачами кафедри за останні п'ять років (2001–2006 рр.) видані такі підручники і посібники: «Агроґрунтознавство» (автор М. І. Лактіонов). «Ґрунтознавство часткове» (автор Д. Г. Тихоненко), «Картографія ґрунтів» (Д. Г. Тихоненко і співавтори), «Геологія з основами мінералогії» (Д. Г. Тихоненко і співавтори), «Ґрунтознавство» (Д. Г. Тихоненко і співавтори), «Мікробіологія ґрунтів» — посібник для лабораторно-практичних занять (Д. Г. Тихоненко і співавтори), «Лабораторний практикум з ґрунтознавства» (М. І. Лактіонов і співавтори). Викладачі кафедри видали 12 навчально-методичних рекомендацій з питань ведення самостійної та індивідуальної роботи студентів, курсового і дипломного проектування тощо. Навчальна робота традиційно тісно пов'язана з науковою.

Викладацький склад кафедри працює в системі поступового входження до європейського освітянського простору згідно з Болонською конвенцією.

У науковій роботі беруть участь усі викладачі кафедри, аспіранти, магістри і студенти II-V курсів на ініціативній (безоплатній) основі, виконуючи наукові дослідження за державною науково-технічною програмою «Родючість, охорона й екологія ґрунтів Полісся і Південно-Східного Лісостепу України», яка координується головним в Україні ННЦ «ІГА імені О. Н. Соколовського».

Наукову кафедральну програму спрямовано на реалізацію державної політики в галузі охорони земель і відтворення родючості ґрунтів Полісся і Лісостепу України різного походження.

В останні десятиріччя ґрунтовий покрив України зазнав значного антропогенного навантаження, унаслідок чого відбулися деградаційні зміни, що призвели до зниження кількості поживних речовин і гумусу, підвищення кислотності, руйнування структури, переущільнення орного шару, розвитку водно-ерозійних процесів, хемогенного забруднення ґрунтів, і насамкінець до зниження родючості земель. У зв'язку із цим викладачі кафедри включилися у виконання державних наукових розробок з підвищення родючості ґрунтів, їх агровиробничої характеристики і класифікації. Наукова група під керівництвом професора М. І. Лактіонова у складі доцентів В. В. Дегтярьова, О. Ю. Чекар, асистента С. В. Крохіна вивчає вплив окультурювання на трансформацію органічної частини ґрунтів. Установлено дуже важливі закономірності утворення активного і пасивного гумусу, реакційної здатності гумусу, визначення функціональних (хімічних) груп та їх значення у формуванні поглинальної здатності ґрунтів.

Наукова група, якою керує професор Д. Г. Тихоненко, спрямовує свій пошук на дослідження впливу господарської (антропогенез) діяльності на сучасні процеси ґрунтогенезу, агрономічні характеристики та екологічні режими ґрунтів у межах долинних ландшафтів Полісся і Лісостепу України (біодіагностика, систематизація, оцінка, еволюція). На основі цих досліджень розроблено палеографічну схему еволюції долинного ландшафту і ґрунтоутворення протягом голоцену квартера (Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін, В. С. Тіщенко), а також класифікацію ґрунтів України (Д. Г. Тихоненко), яка служить основою для складання класифікаційного списку ґрунтів України, їх агрономічного групування, що є головною науковою базою для проведення майбутніх ґрунтових обстежень території держави з використанням дистанційного зондування землі.

Професор М. О. Горін обґрунтував теорію і практику агрохімічного окультурювання заплавних ґрунтів Полісся і Лісостепу України, що дозволяє у два-три рази підвищити врожайність природних (заплавних) трав (луків).

Доцент О. М. Казюта показав, що лісові алювіальні ґрунти заплави верхнього і середнього Сіверського Дінця розвиваються

за гідроморфно-акумулятивним типом ґрунтоутворення у зв'язку з високою активністю Ca^{2+} і низькою активністю йонів натрію, що обумовлено врізаністю русла ріки в карбонатні мезозойські породи (як правило, крейдяні). Акумулятивне ґрунтоутворення обумовлює високу родючість лісових заплавних ґрунтів, які змінюються у просторі за різними частинами заплави (прируслової, центральної, притерасної), визначаючи підвищення родючості ґрунтів і різні лісомеліоративні заходи в межах території заплав.

Доцентом К. Б. Новосадом проведено ґрунтові дослідження з виявлення впливу лісових культур на агрономічну характеристику чорноземних ґрунтів. Установлено, що через 40–50 років посаджені лісові культури сприяють підвищенню родючості ґрунтів до рівня цілинних (степових) територій. Це особливо важливо тепер, коли близько 8–10 млн га сильно- і середньозмитих ґрунтів виводиться зі складу орних земель. Дуже важливі закономірності зміни характеристик ґрунтів та їх родючості встановила доцент Л. Л. Величко під час дослідження дії лісових смуг різного меліоративного призначення. Склад ґрунтового повітря в чорноземах лісових, орних і цілинних вивчає доцент В. С. Тарара. Аспірант Д. В. Гавва досліджує зміни складу обмінних катіонів чорноземних ґрунтів під впливом лісової рослинності і материнських порід. Здобувач С. В. Канівець відкрив чорноземне опілля в Чернігівському Поліссі на право- і лівобережжі р. Десни, а здобувач Я. М. Гніденко зосереджує увагу на нанометричній діагностиці чорноземних ґрунтів Лісостепу і Степу.

З 2005 р. наукові дослідження на кафедрі розпочав професор, доктор сільськогосподарських наук, член-кореспондент УААН С. Ю. Булигін. Його наукова проблематика — охорона ґрунтів від водної ерозії, ґрунтово-екологічне районування та картографія ерозійно небезпечних регіонів України. З 2007 до 2009 рр. професор С. Ю. Булигін — ректор Харківського НАУ імені В. В. Докучаєва, завідувач кафедри землеробства. З 2008 р. на кафедрі працюють доценти А. О. Ачасова, кандидат біологічних наук і А. Б. Ачасов, кандидат

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): С. В. Крохін, В. О. Малюга, В. В. Дегтярьов, Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін, Л. Л. Величко, К. Б. Новосад; 2-й ряд: О. Ю. Чекар, Я. М. Гніденко, Д. М. Приходченко, Г. М. Чередниченко, О. М. Казюта, А. О. Казюта, А. Б. Ачасов, О. І. Моргунова, О. С. Ярьоменко, А. О. Ачасова, Д. В. Гавва

сільськогосподарських наук, який у 2010 р. захистив докторську дисертацію «Ґрунтово-геоінформаційні засади протиерозійної оптимізації агроландшафтів: теорія і практика», виконану під керівництвом професора С. Ю. Булигіна. У 2008 р. в аспірантуру по кафедрі зараховані Д. М. Приходченко і О. І. Моргунова, у 2009 р. — О. С. Жернова. Д. М. Приходченко займається біоіндикацією та оцінкою екологічного стану ґрунтів ландшафтних екосистем басейнів Дніпра і Дону, О. І. Моргунова вивчає зміну гумусового стану чорноземів Лісостепу і Степу під впливом антропогенезу, а О. С. Жернова досліджує роль гумусових речовин у формуванні структурних агрегатів чорноземних ґрунтів.

За останні роки оновилися і зміцнилися наукові контакти кафедри ґрунтознавства з колегами із різних країн далекого та ближнього зарубіжжя. Особливо плідною стала співпраця (у тому числі в рамках договорів про творчу співпрацю) з кафедрами ґрунтознавства таких установ країн СНД:

— у Російській Федерації — МДУ імені М. В. Ломоносова (факультет ґрунтознавства), професор, доктор біологічних наук академік РАН Г. В. Добровольський, професор, доктор біологічних наук, академік РАН С. О. Шоба; Московська сільськогосподарська академія імені К. А. Тимірязєва, професор, доктор сільськогосподарських наук М. Ф. Ганжара; Санкт-Петербурзький державний агроуніверситет, професор, доктор сільськогосподарських наук І. М. Донських; Центральний музей ґрунтознавства імені В. В. Докучаєва РАСГН, професор, доктор сільськогосподарських наук Б. Ф. Апарін; Воронезький державний університет, професор, доктор біологічних наук Б. П. Ахтирцев; Нижньогородський (Горьківський) СГІ, професор, доктор сільськогосподарських наук Б. О. Нікітін; Курська державна СГА імені І. І. Іванова, професор, доктор сільськогосподарських наук В. Д. Муха (кафедра ґрунтознавства та агрохімії); Казанський державний університет імені Ульянова-Леніна, професор, доктор біологічних наук Г. Ф. Копосов; Бєлгородський державний СГІ, доцент, кандидат сільськогосподарських наук Л. М. Колесніков; Південний Федеральний університет (Ростов-на-Дону), професор, доктор сільськогосподарських наук В. Ф. Вальков;

— у Білорусі — Білоруський НДІ ґрунтознавства та агрохімії, професор, доктор сільськогосподарських наук А. Меєровський;

— у Молдові — Молдавський НДІ імені М. О. Дімо, Молдавський державний університет, професор, кандидат сільськогосподарських наук, кандидат філософських наук Г. Я. Стасьєв; Молдавський СГІ імені М. В. Фрунзе, професор, доктор сільськогосподарських наук, академік В. Г. Унгуряну;

— у Грузії — Грузинський державний аграрний університет, професор, доктор сільськогосподарських наук Т. Ф. Урушадзе; Грузинський державний університет імені І. Чавчавадзе, професор, доктор біологічних наук В. Г. Лежава.

Продовжено співпрацю з науковцями колишнього Радянського Союзу, а нині Євросоюзу:

— в Естонії — Естонська сільськогосподарська академія (м. Тарту), професор, доктор біологічних наук Л. Ю. Рейнтам;

— у Болгарії — Науково-дослідний інститут фуражних культур (м. Плевен), доктор Іван Пачев.

Поглиблено польсько-українську співпрацю в рамках європроекту «Роль науки у формуванні та професійному удосконаленні дорадчих кадрів». Польським колегам (Вармінсько-Мазурський університет) зроблено пропозиції (професор, доктор біологічних наук М. О. Горін) щодо виробництва екобезпечної продовольчої продукції і розробки сумісно з Інститутом добрив і ґрунтознавства у Пулавах проекту «Перша у світі кафедра ґрунтознавства».

Кафедра продовжує плідно працювати над написанням та виданням навчально-наукової літератури.

У 1995–2009 рр. видано 23 томи «Вісника ХНАУ» серії «Ґрунтознавство, агрохімія,

землеробство, лісове господарство» (головний редактор — професор Д. Г. Тихоненко, відповідальний секрктар — доцент К. Б. Новосад).

У 2009 р. видано:

— за редакцією професорів, доктора геолого-мінералогічних наук П. В. Заріцького і доктора сільськогосподарських наук Д. Г. Тихоненка «Геологія з основами мінералогії» (522 с.), затверджений МОН України як типовий підручник для агрономічних, геологічних, екологічних, інженерних спеціальностей університетів III-IV рівнів акредитації (редактор-укладач професор, доктор біологічних наук М. О. Горін, автори П. В. Заріцький, Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін, В. В. Андрєєв, В. В. Дегтярьов);

— за редакцією професора, доктора сільськогосподарських наук Д. Г. Тихоненка «Лабораторний практикум з ґрунтознавства» для студентів агрономічних, екологічних та інших спеціальностей університетів III-IV рівнів акредитації (автори Д. Г. Тихоненко, В. В. Дегтярьов, К. Б. Новосад, Л. Л. Величко та ін.);

— професор Д. Г. Тихоненко видав лекцію «Класифікація ґрунтів» для студентів,

Зліва направо: професори М. О. Горін, Д. Г. Тихоненко, В. В. Дегтярьов з новим виданням підручника «Геологія»

слухачів магістратури та аспірантів факультету агрохімії і ґрунтознавства; а професор М. О. Горін — лекцію «Земля і геологічні процеси», а також «Практикум з ґрунтознавства, геоботаніки та агрохімії» для бакалаврату інженерно-землевпорядного факультету.

Професор М. О. Горін (зліва) проводить заняття з екологічного ґрунтознавства, 2009 р.

Наукові дослідження, що проводяться на кафедрі ґрунтознавства із залученням студентів та аспірантів, продовжують наповнювати державну базу даних про ґрунтово-земельні ресурси України як головне багатство нашої держави, їх еколого-генетичні та агровиробничі властивості, екологічні режими, сучасний стан, оцінювальні параметри, чого потребує практика ґрунтового картографування та землецінування, актуалізованого кризовими явищами у світовій економіці. Найвища в Європі ставка земельної ренти, притаманна від природи українським ґрунтам, повинна бути обов'язково врахованою в антикризових програмах уряду та інших державних інституцій України, у тому числі й стосовно заходів щодо нового туру великомасштабних обстежень ґрунтів для точного визначення їх ресурсних можливостей, оцінки землі як товару, її охорони і раціонального використання. Суттєвим внеском у науковий доробок кафедри став захист 22 вересня 2010 р. професором В. В. Дегтярьовим докторської дисертації на тему: «Колоїдно-хімічна характеристика гумусово-акумулятивного ґрунтотворення і родючості природних й агрогенних чорноземів лівобережного Лісостепу та Степу України».

Кафедра ґрунтознавства гідно зустрічає 200-річчя свого рідного агроуніверситету.

КАФЕДРА АГРОНОМІЧНОЇ ХІМІЇ

Кафедру агрономічної хімії ХНАУ імені В. В. Докучаєва засновано 1934 р., який був одним з переломних в історії університету. Її очолив завідувач кафедри землеробства, видатний учений-агрохімік, учень і співробітник засновника вітчизняної агрохімічної науки академіка Д. М. Прянишникова, доктор сільськогосподарських наук, професор Михайло Андрійович Єгоров.

Завідувач кафедри доцент В. І. Філон

Історію кафедри агрохімії можна поділити на чотири періоди: 1) від заснування до початку Великої Вітчизняної війни (1934–1941 рр.); 2) період Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.); 3) Харківський, під час розташування університету в центрі м. Харкова (1945–1977 рр.); 4) Роганський, після переміщення університету на територію навчально-дослідного господарства «Комуніст» біля селища Рогань (з 1977 р.).

Після заснування кафедри 1934 р. до її складу ввійшли професор М. А. Єгоров (завідувач кафедри), доцент М. Є. Пронін, який незабаром переїхав до Воронежа, де до кінця життя (1964) завідував кафедрою агрохімії, асистенти М. М. Стрельнікова, Г. М. Шапіро, Г. Г. Лагермарк.

У розпорядженні кафедри були дослідне поле площею 1 га, вегетаційний будиночок, дві навчальні та одна дослідницька лабораторія з підсобними приміщеннями.

Головна дисципліна, яка викладалася на кафедрі, мала назву «Учення про добрива». Пізніше вона отримала назву «Агрономічна хімія» та була включена до навчального плану майже всіх факультетів.

За невеликий період часу, який пройшов з моменту заснування до початку війни, колектив кафедри під керівництвом професора М. А. Єгорова зробив суттєвий внесок у розвиток вітчизняної агрохімічної науки, який має пріоритетне значення і для сьогодення. Уперше були оприлюднені поняття «окультурювання ґрунтів» та «окультурений ґрунт», які означали відсутність позитивної реакції на внесення фосфорних добрив унаслідок дуже високого вмісту рухомих сполук фосфору в ґрунті.

Велика серія досліджень М. А. Єгорова та співробітників кафедри була присвячена вивченню взаємозв'язку структури ґрунту й ефективності добрив, можливості використання фосфоритів Ізюмського родовища для удобрення ґрунтів, доцільності застосування хлористого натрію як добрива під час вирощування цукрових буряків на чорноземних ґрунтах.

Новий колектив кафедри в евакуації у Катта-Кургані у 1942 р. очолив доцент М. К. Крупський. Усе приміщення кафедри розміщувалося з однієї кімнати у колгоспній школі, де відбувалося і читання лекцій, і проведення лабораторних практикумів. Науково-дослідну роботу колективу було спрямовано на розробку ефективних засобів удобрення цукрових буряків, під які вже в посівну кампанію 1942 р. передбачалося виділити тисячі гектарів у специфічних ґрунтово-кліматичних умовах Узбецької РСР. Дуже важливою була також участь у дослідженнях з колоїдно-хімічної технології ґрунтів для створення тимчасових сховищ пально-мастильних матеріалів стратегічного значення.

Шістдесяті роки були дуже сприятливими для становлення та розвитку агрохімічної науки в цілому. Урядовий курс СРСР на хімізацію сільського господарства відобразився на діяльності кафедри і факультету в цілому. З 1960 р. кафедра відновила аспірантуру, з 1962 р. на заочному факультеті було відкрито відділення агрохімії та ґрунтознавства.

У 1969 р. професор М. К. Крупський повністю присвячує свій час керівництву УНДІ ґрунтознавства та агрохімії і передає посаду завідувача кафедри доценту М. С. Літовченку. З 1972 до 1979 рр. кафедру очолює доцент М. М. Сирий. У результаті перебазування університету на нову навчальну базу кафедра отримала нові приміщення для проведення навчальної та дослідної роботи загальною площею біля 400 м^2. Значно збільшилася база інструментального обладнання, яка дозволяла проводити навчальний процес та наукові дослідження на сучасному методичному рівні. Зокрема, виконувались урядові завдання з вивчення ефективності нових хімічних меліорантів і комплексних добрив. Проводилися дослідження у програмі «Географічної мережі дослідів з добривами щодо ґрунтово-кліматичних умов Лісостепу Лівобережжя України».

У 1979 р. на посаду завідувача кафедри було обрано кандидата сільськогосподарських наук, доцента М. М. Кулєшова. З 1991 р. доктор сільськогосподарських наук, професор М. М. Кулєшов очолював колектив кафедри до 2007 р.

За період 1985–1995 рр. кафедра підготувала понад 150 магістрів сільськогосподарських наук для 50 країн Європи, Азії, Африки, Центральної та Латинської Америки.

Після довгої перерви відновила діяльність аспірантура. Протягом 1988 – 2006 рр. під керівництвом професора М. М. Кулєшова кандидатські дисертації захистили дев'ять здобувачів, серед яких громадяни Ефіопії, Конго, Сирії, Куби та інших країн.

Науково-дослідна робота кафедри в цей період була спрямована на виконання завдань Державної науково-технічної програми — «Охорона і відтворення родючості ґрунтів. Розробка підвищення ефективності дії добрив». Проводилися дослідження наукових основ підвищення родючості ґрунту та ефективності добрив в умовах чорнозему типового та інших типів ґрунтів. Особлива увага приділялася вивченню процесів, які характеризують оптимальний стан системи «ґрунт — рослина — добриво» в аспектах підвищення врожайності та якості сільськогосподарських культур при збереженні родючості ґрунту і охорони навколишнього середовища.

У цей період підтримувалися наукові зв'язки з університетом аграрних наук (Кестхей, Угорщина), Національним інститутом кофе і какао (Сантьяго де Куба, Куба), Вашингтонським державним університетом (Пулмен, США).

Доповіді професора М. М. Кулєшова були включені у програми міжнародних конференцій.

Професор М. М. Мірошниченко

У 2007 р. на посаду завідувача кафедри (за конкурсом) було обрано випускника факультету агрохімії та ґрунтознавства доктора біологічних наук М. М. Мірошниченка.

На цей період припадає введення в навчальний процес цілого ряду нових курсів. У зв'язку з чим діяльність кафедри була направлена на створення відповідної навчальної і навчально-методичної бази.

У 2009 р. викладачі кафедри В. С. Залізовський і В. О. Казаков у співавторстві з В. Я. Бухало та С. О. Садовим видали посібник «Програмування врожаїв сільськогосподарських культур». Підготовлені типові програми з ряду курсів (М. М. Мірошниченко, В. І. Філон — з курсу «Якість ґрунту, стандартизація і сертифікація»; В. О. Казаков — з курсу «Управління живленням у закритому ґрунті при краплинному зрошенні»), розроблено комп'ютерні програми для вирішення ряду розрахункових задач з курсів «Система застосування добрив», «Методика польового досліду», «Програмування врожаїв», «Фізико-хімічні методи аналізу в агрохімії».

Особлива увага приділяється наочній агітації і технічним засобам навчання. Підготовлено банер із історії кафедри агрохімії до дня її 75-річчя. Йде робота над створенням сайту кафедри.

З вересня 2010 р. кафедру очолює кандидат сільськогосподарських наук, доцент В. І. Філон, який захистив докторську дисертацію «Діагностика і екологобезпечне спрямування трансформації ґрунтів при внесенні добрив».

Колектив кафедри плідно працює над підготовкою електронних підручників, посібників, довідників. На сьогодні викладачі кафедри досконало володіють комп'ютерною технікою і широко використовують інтернет.

Науково-дослідна робота кафедри сьогодні направлена на виконання НТП НААН України «Родючість, охорона і екологія ґрунтів» за завданням 01.02.03 підпрограми 2

1-й ряд: (зліва направо): В. І Філон, Г. Ф. Ольховський, М. М. Мірошниченко, М. М. Сирий, В. С. Залізовський.

2-й ряд: О. Л. Щуковська, А. М. Блинник, М. К. Клочко, Г. П. Стрілець, А. В. Панасенко, В. В. Корчак, І. С. Томан, Т. Л. Скрипниченко, В. О. Казаков, Ю. А. Дуга, Л. Г. Бабиніна

Закладка досліду у вегетаційному будинку під керівництвом В. О. Казакова

«Розробити агрогеохімічне районування ґрунтів України та методологію діагностики стану хімічних елементів (мікроелементи, важкі метали) в системі ґрунт-рослина, як основи оптимізації мікроелементного складу рослинної продукції». У межах цієї НТП кафедра отримала державне замовлення на суму понад 300 тис. грн. Це дало змогу силами кафедри ввести в експлуатацію вегетаційний будиночок і змонтувати систему краплинного зрошення. За кошти кафедри було поновлено комп'ютерне обладнання, придбана сучасна мультимедійна система.

Протягом 2007–2009 рр. кафедрою на замовлення Мінагрополітики розроблено два національних стандарти України: ДСТУ «Якість ґрунту. Агрохімічні дослідження за вегетаційним методом. Загальні положення» і ДСТУ «Якість ґрунту. Визначення вмісту селену йодометричним методом».

У 2009 р. за договором Мінагрополітики № 17/20 «Розробити і виготовити польовий аналітично-технічний довідник для фахівців агропромислового комплексу» систематизовано відомості щодо 580 видів мінеральних добрив, що можуть застосовуватися в Україні, зроблено аналіз їх агрохімічних та агроекологічних властивостей. Підготовлено до друку інформаційно-аналітичний довідник для працівників агропромислового комплексу «Добрива».

За досягнення в аграрній науці премію УААН отримав доктор біологічних наук М. М. Мірошниченко. Подяку від Міністерства аграрної політики України за участь у виставці-ярмарку «АГРО-2009» отримав доцент кафедри М. К. Клочко.

Сьогодні в межах штатного розкладу на кафедрі працюють: доценти, кандидати сільськогосподарських наук В. І. Філон (зав. кафедри); М. М. Сирий, В. С. Залізовський, Г. Ф. Ольховський, М. К. Клочко, старший викладач В. О. Казаков, викладач І. С. Томан, асистент Ю. А. Дуга. Забезпечують навчальний процес лаборанти А. М. Блинник, Г. П. Стрілець, завідувач наукової лабораторії вегетаційних методів досліджень О. Л. Щуковська, інженер В. В. Корчак.

У науковій роботі кафедри, спрямованої на виконання завдань Державної науково-технічної програми «Охорона і відтворення родючості ґрунтів» беруть участь усі викладачі кафедри та аспіранти С. С. Кравцов і А. В. Панасенко. Проводяться дослідження наукових основ підвищення родючості ґрунтів.

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ХІМІЇ

Кафедра загальної хімії створена у 1882 р., хоча хімічні дисципліни в сільськогосподарському інституті викладалися ще з 1818 р. Одним із перших викладачів хімії був професор Й. Ф. Белза (1836–1858), з 1873 р. професором хімії був призначений В. Ю. Ріхтер, відомий як автор підручників з органічної та неорганічної хімії. Підручники В. Ю. Ріхтера витримали багато видань і були перекладені різними європейськими мовами. У 1886 р. ним було написано розділ у посібнику з аналітичної хімії, виданому під керівництвом Д. І. Менделєєва. У цей час було створено одну з перших в інституті хімічних лабораторій, якою з 1874 до 1880 рр. керував професор М. Г. Лей. Він також читав лекції із загальної і аналітичної хімії.

Завідувач кафедри
доктор хімічних наук О. Є. Васюков

Першим завідувачем кафедри хімії став Є. Є. Вагнер, один із найбільш талановитих учнів О. М. Бутлерова. Він був відомим представником російської школи хіміків-органіків і видатним дослідником терпенів. На кафедрі працював також О. Є. Арбузов, який пізніше став двічі лауреатом Державної премії, академіком. Його наукові дослідження були присвячені розвитку теорії хімічної будови молекул, каталізу, хімічній технології.

У 1914 р. відбувся переїзд сільськогосподарського інституту з Польщі до Харкова. Тут відбулося створення кафедри органічної хімії. Першим завідувачем кафедри стає випускник інституту, член-кореспондент АН БРСР, професор, доктор хімічних наук П. С. Пищимука (1917–1950 рр.). Завідувачами кафедри також були: 1950–1954 рр. — член-кореспондент АН УРСР, професор, доктор хімічних наук І. І. Стрєлков; 1954–1957 рр. — доцент, кандидат хімічних наук Л. Ф. Шпеєр; 1957–1965 рр. — професор, доктор хімічних наук Л. С. Пищимука; 1965–1971 рр. — доцент Л. Ф. Шпеєр. За час існування кафедри органічної хімії було створено цілий ряд нових інсектофунгіцидів, продовжувалися дослідження хімії природних смолистих речовин, було організовано підсочку сосни на території України і розробки кафедри були покладені в основу технології переробки живиці на п'яти створених заводах. Керував цією роботою професор П. С. Пищимука. Паралельно розвивалися теоретичні уявлення про хімію барвників, а також досліджувалися термодинамічні закономірності органічних реакцій (І. І. Стрєлков, Л. Ф. Шпеєр).

Кафедру неорганічної й аналітичної хімії після переїзду інституту до Харкова очолив професор І. С. Телетов (до 1947 р.).

У період з 1947 до 1973 рр. цю кафедру очолював доктор технічних наук, професор Й. С. Галінкер. Наукову діяльність кафедри було спрямовано на дослідження розчинів у широкому інтервалі температур і тиску. Фундаментальні теоретичні роботи школи Й. С. Галінкера знайшли практичне втілення у виробництві: відкриття першого у країні цеху з виробництва натрію і калію, розроблено нові методи промислового одержання водню і пероксиду водню. Тісні стосунки зв'язували колектив кафедри із Сумським, Рубежанським і Волзьким хімкомбінатами. Велика увага приділялася в цей час і методиці викладання хімічних дисциплін. Й. С. Галінкер у співавторстві з доцентом кафедри П. І. Медвєдєвим видали підручник «Физическая и коллоидная химия», яким донині користуються в навчальному процесі.

1971 р. стає роком об'єднання кафедр органічної і неорганічної хімії в кафедру загальної хімії. У наступні роки кафедру загальної хімії очолювали: 1973–1978 рр. — доцент, кандидат технічних наук В. П. Чиненко;

Колектив кафедри, 1973 р.

В. П. Чиненко за дослідами

1978–1983 рр. — доцент, кандидат фармацевтичних наук В. І. Гордієнко; 1983–1999 рр. — доцент, кандидат хімічних наук Л. А. Сисоєв; 1999–2009 рр. — доцент, кандидат хімічних наук О. М. Дубина.

Останні 30 років на кафедрі продовжувалися традиційні дослідження в галузі фізико-хімії розчинів та електрохімії, а також здійснювався пошук нових підходів до викладання хімічних дисциплін в аграрному ВНЗ. Під керівництвом доцента В. П. Чиненка проводилися роботи із впровадження наукових досліджень у виробництво, зокрема на Сумському хімічному комбінаті. Результати досліджень були оформлені в цілий ряд авторських свідоцтв і патентів СРСР. Результати методичних пошуків стали матеріалом монографії доцента В.І. Гордієнка та цілого ряду посібників і методичних вказівок. Під керівництвом доцента Л. А. Сисоєва

Колектив кафедри, 1949 р. 1-й ряд: третій праворуч завідувач кафедри, професор Й. С. Галінкер

на кафедрі було започатковано новий напрям наукових досліджень — біохімія стресу. Пізніше об'єктами кафедральних досліджень стають мембранні процеси, процеси комплексоутворення за участю високомолекулярних комплексуючих матеріалів (комплекситів) у водних і неводних розчинах.

Кафедра загальної хімії є загальноосвітньою кафедрою і здійснює підготовку студентів I і II курсів факультетів агрономічного профілю спеціальностей агрохімія і ґрунтознавство, агрономія, плодоовочівництво і виноградарство, захист рослин, і лісове господарство, екологія та охорона навколишнього середовища з хімічних дисциплін «Неорганічна хімія», «Аналітична хімія», «Фізична та колоїдна хімія», «Органічна хімія», «Хімія з основами біохімії». Кафедра загальної хімії є складовою частиною підготовчого відділення для іноземних громадян Китаю, В'єтнаму, Йорданії та ін.

Доцент О. М. Дубина

Нинішній склад кафедри: з січня 2010 р. кафедру очолив доктор хімічних наук Васюков Олександр Євгенович; Дубина Олександр Михайлович — кандидат хімічних наук, доцент; Хименко Наталя Львівна — кандидат хімічних наук, доцент; Свіщова Яна Олександрівна і Шевцова Ольга Олександрівна — кандидати хімічних наук, старші викладачі; старший викладач Бондаренко Ігор Борисович і викладач Будвицька Олена Миколаївна.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Г. А. Лугова, О. Є. Васюков, Г. М. Пенкіна; 2-й ряд: Я. М. Должикова, О. О. Шевцова, І. Б. Бондаренко, Л. А. Лапко, О. М. Дубина, Н. Л. Хименко, О. М. Дубина, Я. О. Свіщова

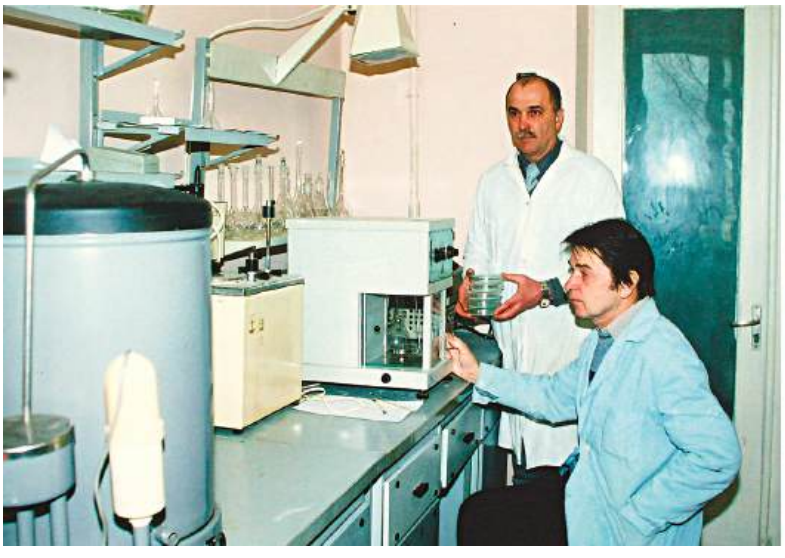

Зліва направо: О. М. Дубина та І. Б. Бондаренко *Лабораторні заняття*

Кафедра загальної хімії в числі перших почала здійснювати перехід на викладання хімічних дисциплін відповідно до вимог КМСОНП. При цьому велика увага приділялася (робота в цьому напрямку продовжується) створенню відповідної методичної бази. За останній час були створені навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін, тестові та контрольні завдання для контролю поточної успішності і підсумкової оцінки знань, проблемні питання для ІНДЗ тощо. З метою поглиблення самостійної роботи студентів виданий цілий ряд методичних матеріалів, серед яких слід відзначити навчальний посібник з грифом Міністерства освіти «Колоїдна хімія. Фізико-хімія дисперсних систем і поверхневих явищ» (2005 р.), навчальний посібник «Лабораторний практикум з органічної хімії» (2000 р.), методичні вказівки «Зошит для лабораторних робіт з неорганічної хімії», «Аналітична хімія: якісний аналіз»(2007 р.), «Неорганічна хімія: окисно-відновні реакції», «Зошит для лабораторних робіт з фізичної та колоїдної хімії» (2008 р.), лабораторний практикум «Фізична і колоїдна хімія» (2009 р.), посібник з курсу аналітичної хімії «Кількісний аналіз» (2009 р.), створено цілий ряд методичних матеріалів для студентів заочної форми навчання. Крім того, викладачами кафедри відповідно до графіка проводяться додаткові заняття, на яких студенти можуть отримати індивідуальні консультації, розглянути більш детально проблемні питання тощо.

Досвід викладання хімічних дисциплін кафедри був матеріалом для доповідей як на науково-методичних конференціях ХНАУ, так і на аналогічних республіканських заходах. Так, у 2008 р. усі викладачі кафедри брали участь у XVII навчально-методичній конференції науково-педагогічних працівників ХНАУ, за матеріалами якої було зроблено чотири публікації, а також наші представники були учасниками методичної конференції «Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі» (Кривий Ріг), Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток наукової думки — 2008» (Миколаїв). За 2009 р. викладачами кафедри опубліковано 10 матеріалів методичного характеру.

Про високий рівень підготовки студентів свідчить їх участь у хімічних олімпіадах, які мають ступеневий характер: олімпіади на факультетах — університетська олімпіада — Республіканська олімпіада, яка останніми роками проводиться в м. Одесі. Студентка факультету агрохімії та ґрунтознавства Тетяна Ястреб у 2006 р. стала переможцем олімпіади, студенти агрономічного факультету В. Уткін і В. Дмух посіли п'яте місце у 2008 і 2009 рр. відповідно.

На кафедрі працює студентський науковий гурток, робота якого побудована за

принципом співпраці кожного викладача з декількома студентами І-ІІ курсів, які зацікавилися тематикою наукових досліджень. За результатами роботи студенти роблять доповіді, що були відзначені призами та дипломами на наукових конференціях ХНАУ, міських, республіканських.

Виховна робота на кафедрі здійснюється без відриву від навчального процесу. Працюють два куратора академічних груп, відповідальні за художню самодіяльність на ФАГ. Викладачі кафедри регулярно відвідують гуртожиток, беруть участь в університетських виховних заходах.

Основною темою наукових робіт на кафедрі є: «Фізико-хімічне дослідження водних і неводних розчинів: процеси комплексоутворення, іон-молекулярна взаємодія, електрохімічні реакції». В рамках цієї теми проводяться:

1. Дослідження процесів комплексоутворення іонами металів з полімерними лігандами у водних і водно-органічних розчинах (доцент, кандидат хімічних наук О. М. Дубина, старший викладач І. Б. Бондаренко).

2. Дослідження можливості хімічного моніторингу розвитку паталогічних процесів різного походження у лубі сосни (доцент, кандидат хімічних наук Н. Л. Хименко).

3. Вивчення практичного використання різнорідної асоціації барвників для аналізу об'єктів довкілля (старший викладач, кандидат хімічних наук Я. О. Свіщова).

4. Удосконалення методів дослідження пестицидів з погляду утилізації неліквідних запасів, а також вивчення можливості контролю мікробіологічного забруднення водних джерел (старший викладач, кандидат хімічних наук О. О. Шевцова.).

Викладачі кафедри за останні п'ять років брали участь більш ніж у 40 наукових, у тому числі міжнародних конференціях; ними опубліковано близько 100 наукових статей.

У 2009 р., з приходом на кафедру професора О. Є. Васюкова, почався розвиток еколого-аналітичного методів контролю водних екосистем в умовах підвищеного антропогенного навантаження, розробка вольтамперометричних методик визначення важких металів у природних та стічних водах, що застосовуються для контролю валового та іонного стану цих металів у воді та біоті. Крім того, проводиться науково-дослідна робота за темою «Удосконалення і стандартизація методик і засобів хіміко-аналітичного контролю якості ґрунтів і рослинної продукції». У 2010 р. створено навчально-виробничу лабораторію з хімічного аналізу об'єктів довкілля.

КАФЕДРА ЗЕМЛЕРОБСТВА

Кафедра землеробства імені О. М. Можейка є однією з найстаріших в університеті. З першого дня заснування інституту вона входила до складу кафедри сільського господарства, а як самостійний структурний підрозділ була відокремлена у 1871 р. Першим її завідувачем був доцент М. А. Гудков.

У 1893 р. на базі кафедри землеробства були створені три кафедри: загального землеробства, рослинництва та ґрунтознавства. У 1934 р. від кафедри землеробства відокремилася кафедра агрохімії.

Завідувач кафедри професор В. С. Зуза

Протягом багатьох років кафедру землеробства очолювали такі видатні вчені, як професор П. В. Будрін (1882–1894 рр.), П. В. Бараков (1894–1919 рр.), М. А. Єгоров (1922–1934 рр.), академік Б. М. Рожественський (1934–1948 рр.), професори О. М. Можейко (1953–1974 рр.), В. В. Милий (1974–1989 рр.), Ю. В. Будьонний (1989–2006 рр.), С. Ю. Булигін (2007–2009 рр.). У 2009-2010 навчальному році кафедру очолював доцент Ю. М. Шевяков, а з 1 вересня 2010 р. завідувачем кафедри став доктор сільськогосподарських наук професор В. С. Зуза.

Професор П. В. Будрін велику увагу приділяв розробці системи сівозмін, застосуванню куліс, основ напівпарового обробітку ґрунту. П. Ф. Бараков відіграв велику роль у створенні вищої сільськогосподарської школи, він автор першого підручника із землеробства «Курс общего земледелия» (1903–1905 рр.), за яким навчалися декілька поколінь агрономів.

Під керівництвом професора М. А. Єгорова успішно розроблялися питання родючості ґрунтів і методи їх досліджень, вивчалися типи парів, їх удобрення, травосіяння, буряковтома та ін.

Академік Б. М. Рожественський вніс великий вклад у вивчення комплексної дії агроприйомів для отримання високих і сталих врожаїв сільськогосподарських культур, травопільної системи землеробства, кращих попередників, заходів обробітку ґрунту, розробці й удосконаленню методики дослідної справи. «Методика опытно-исследовательского дела по полеводству» є найціннішим внеском у розвиток сільськогосподарської науки.

Професор О. М. Можейко керував розробкою прийомів попередження осолонцювання ґрунтів, окультурювання дерново-підзолистих ґрунтів, утилізації та можливості використання для зрошення господарсько-побутових стічних вод м. Харкова, утилізації гною промислових тваринницьких комплексів і промислових вод, а також відходів Первомайського хімкомбінату. Він першим в Україні почав розробляти стандарти на мінеральні і органічні добрива.

Багаторічні комплексні дослідження наукової школи під керівництвом професора О. М. Можейка зробили вагомий внесок у науку, що дозволило успішно вирішити інші актуальні питання ґрунтознавства та землеробства.

Під керівництвом професора В. В. Милого була створена наукова школа гербологів, яка проводила багаторічні комплексні дослідження з вивчення біології бур'янів, розробляла прийоми зниження життєздатності їх насіння та удосконалення прийомів боротьби з ними. Велику увагу приділяли розробці способів обробітку ґрунту під різні сільськогосподарські культури.

Член-кореспондент УААН, професор Ю. В. Будьонний заснував наукову школу,

Дослідне поле ХНАУ, 1980 р. Зліва направо: професори В. В. Милий, Г. Ф. Наумов (ректор), М. А. Бобро

яка вирішує дуже важливі сучасні проблеми землеробства України, такі як наукове обґрунтування і практичне впровадження ґрунтозахисних ресурсоощадних систем обробітку ґрунту, інтенсивних технологій вирощування озимих культур, цукрових буряків, кукурудзи, соняшнику, квасолі, комплексу заходів боротьби з бур'янами, розробка і впровадження науково обґрунтованих сівозмін.

Під керівництвом професора Ю. В. Будьонного організовано дві філії кафедри: одну — на базі відділу рільництва Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва, — на базі ТОВ «Караван» Добропільського району Донецької області. На базі цих філій кафедри виконується великий обсяг наукових досліджень з питань мінімізації обробітку; біологічного відтворення родючості ґрунтів, розробки адаптивних технологій вирощування польових культур та ін. Крім того, вони є навчальною базою підготовки молодих фахівців сільськогосподарського виробництва.

Професор С. Ю. Булигін

Науковцями кафедри під керівництвом члена-кореспондента УААН, професора Ю. В. Будьонного розроблено ґрунтозахисну ресурсоощадну комбіновану систему обробітку ґрунту в сівозмінах, а також польові сівозміни короткої ротації для фермерських господарств Лівобережного Лісостепу.

Результати наукових розробок упроваджено у виробництво на площі 1830,9 тис. га. Економічний ефект становить 39,25 млн грн. Розроблені та впроваджуються у виробництво «Концепція системи землеробства Харківської області на 2001–2005 рр. і на період до 2010 року», а також «Комплексна програма розвитку сільського господарства Харківської області у 2001–2005 рр. та на період до 2010 р.».

Тільки за останні 10 років на кафедрі підготовлено два доктора сільськогосподарських наук, п'ять докторів філософії та 14 кандидатів сільськогосподарських наук.

Основні наукові інтереси професора, члена-кореспондента НААНУ С. Ю. Булигіна пов'язані з визначенням природи ерозії ґрунтів, розробкою математичних моделей ерозійних процесів зі створенням екологічно сталих ґрунтоохоронних агроландшафтів. Він є одним із фундаторів теорії протиерозійно упорядкованих агроландшафтів, яка дозволяє створити наукові і прикладні основи їх інженерного проектування і конструювання і, відповідно, розпочати окремий перспективний напрям

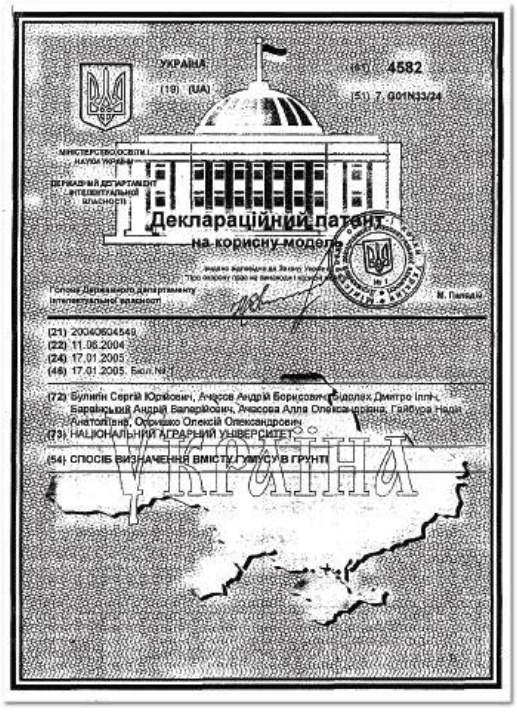

Деклараційний патент на корисну модель: інструментальний спосіб визначення вмісту гумусу в грунті за допомогою апаратно-програмного комплексу Land damage expert (LDE). Автори розробки: д-р с.-г. наук, чл.-кор. УААН, професор С. Ю. Булигін, канд. с.-г. наук, доцент А. Б. Ачасов, канд. біол. наук, доцент А. О. Ачасова

Деклараційний патент на винахід «Спосіб одержання комплексного органо-мінерального добрива на основі побутових відходів (тверді побутові відходи та осад стічних вод)»

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Л. В. Чумак, Н. А. Кудря, В. С. Зуза, О. Ф. Бєлевцева, Г. І. Ольховська; Л. В. Вороніна, 2-й ряд: С. І. Кудря, І. В. Лотоненко, А. М. Свиридов, М. В. Шевченко, Ю. М. Шевяков, В. Д. Синявін, В. Ю. Будьонний, Я. І. Георгиця

ґрунтознавчої та природоохоронної науки. С. Ю. Булигін — автор ряду оригінальних, відомих як в Україні, так і за її межами наукових розробок, які мають теоретичне і прикладне значення — це алгоритми інженерного проектування протиерозійного захисту агроландшафтів, альбом карт потенційної небезпеки ерозії та фактичної еродованості земельних ресурсів України, система кількісної оцінки протиерозійної оцінки рослинницьких технологій тощо. Він ініціатор і співавтор законів України щодо охорони і раціонального використання земель, науковий керівник і координатор створення ряду полігонів протиерозійно упорядкованих агроландшафтів.

За ініціативою професора С. Ю. Булигіна у 2009 р. на кафедрі створено наукову лабораторію з агрофізики ґрунтів і гербології, яка виконує науково-дослідну роботу і консультаційні послуги для фермерів.

Кафедра землеробства виконує значний обсяг госпдоговірних і держбюджетних науково-дослідних робіт. Вивчаються питання мінімалізації обробітку ґрунту, у тому числі No-Till, короткоротаційні сівозміни, ефективні прийоми регулювання кількості бур'янів, розробляються екологобезпечні технології вирощування сільськогосподарських культур за вимогами Європейського екологічного союзу, ефективність нових форм мікроелементів.

У 2007 р. кафедрі землеробства присвоєне ім'я О. М. Можейка. Сьогодні на кафедрі викладаються такі курси: «Загальне та меліоративне землеробство», «Гербологія», «Землеробство з основами ґрунтознавства», «Ґрунтозахисне землеробство», «Землеробство на меліорованих землях», «Зональні системи землеробства», «Адаптивні системи землеробства», «Інтенсивна технологія вирощування сільськогосподарських культур», «Контурно-меліоративне землеробство», «Основи сучасної системи землеробства», «Охорона земель», а також розробляються і нові курси.

КАФЕДРА ЕКОЛОГІЇ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

Інтенсивна техногенна діяльність людини призвела до глобальної екологічної катастрофи, причинами якої стали парниковий ефект і кислотні дощі, виснаження озонового шару та спустелювання, загрозливе забруднення довкілля різними токсичними речовинами, а в Україні, до того ж, додалися наслідки Чорнобильської аварії. Тому виникла необхідність саме в системі освіти на основі принципів сталого розвитку (розвитку без руйнування природного середовища) готувати нове покоління висококваліфікованих спеціалістів у сфері екології та охорони навколишнього середовища.

Завідувач кафедри
член-кореспондент НААН України,
професор В. К. Пузік

Кафедра екології та біотехнології організована відповідно до рішення вченої ради університету та наказу ректора від 5 травня 2008 р. На кафедрі працюють шість викладачів та два лаборанти. Очолює її доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент НААН України В. К. Пузік. Він є автором двох монографій і трьох навчальних посібників з грифом Міністерства аграрної політики. Ним опубліковано більше 100 наукових праць. У доробці завідувача кафедри два авторських свідоцтва і два патенти на винаходи.

У порівнянні з кафедрами екології та охорони навколишнього середовища інших вищих навчальних закладів України, особливістю кафедри є те, що зусилля викладачів зосереджені на підготовці спеціалістів, які володіють знаннями міжнародного та українського природоохоронного законодавства, вмінням готувати проекти нормативно-правових актів, практичними навичками роботи в органах виконавчої влади у сфері охорони, невиснажливого використання та відтворення природних ресурсів, в екологічних пунктах пропуску на державному кордоні, екологічних інспекційних підрозділах, знаннями ведення заповідної справи, здійснення екологічного аудиту, підготовки матеріалів з упорядкування мисливських угідь.

Наявна матеріально-технічна база (комп'ютерні класи, фахова бібліотека, навчальне обладнання) на кафедрі та в університеті дозволяє забезпечити вивчення курсів таких предметів: загальна екологія, екологія людини, ландшафтна екологія, моніторинг навколишнього середовища, прикладна екологія, екологічний аудит, екологічний менеджмент, управління екологічною безпекою, основи сталого розвитку, екологічна

Наукові праці професора В. К. Пузіка

політика, економіка природокористування, нормування антропогенних навантажень, сучасні екологічні проблеми, екологічна політика та ін.

Необхідним елементом навчання за напрямом «Екологія та охорона навколишнього середовища» є щорічні навчальні, польові і технологічні практики, що дають студентам практичні навички вивчення стану довкілля та методів охорони екосистем. Практична підготовка студентів охоплює об'єкти з екологічним спрямуванням, такі як сільськогосподарські та промислові підприємства, екологічні управління та інспекції, науково-дослідні установи тощо. Важливим питанням у підготовці студентів є безпосередній контакт із фахівцями з охорони довкілля. Університет тісно співпрацює з Державним управлінням екології та природних ресурсів у Харківській області, НДІ екологічних проблем, підприємством КП ПТВ «Вода» та ін.

Професор В. К. Пузік та його аспірант Є. А. Кришпоп (нині кандидат сільськогосподарських наук), 2010 р.

Однак екологічна освіта в ХНАУ полягає не лише у фаховій підготовці. Керівництво університету приділяє увагу й позанавчальним заходам, таким як студентські олімпіади, конференції. Кожний студент у процесі навчання має можливість проводити власні наукові дослідження під керівництвом фахівців кафедри. Результатом таких робіт

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ СССР ПО ДЕЛАМ ИЗОБРЕТЕНИЙ И ОТКРЫТИЙ

АВТОРСКОЕ СВИДЕТЕЛЬСТВО

№ 993845

На основании полномочий, предоставленных Правительством СССР, Государственный комитет СССР по делам изобретений и открытий выдал настоящее авторское свидетельство на изобретение:
"Способ подготовки к посеву семян озимой пшеницы, прошедших период послеуборочного дозревания"

Автор (авторы): Наумов Герман Федорович, Пузик Владимир Кузьмич и Насонова Лидия Федоровна

Заявитель: ХАРЬКОВСКИЙ ОРДЕНА ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ИНСТИТУТ ИМ. В.В. ДОКУЧАЕВА

Заявка № 2899857 Приоритет изобретения 12 февраля 1980г.
Зарегистрировано в Государственном реестре изобретений СССР 8 октября 1982г.
Действие авторского свидетельства распространяется на всю территорию Союза ССР.

Председатель Комитета

Начальник отдела

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ СОВЕТА МИНИСТРОВ СССР ПО ДЕЛАМ ИЗОБРЕТЕНИЙ И ОТКРЫТИЙ

АВТОРСКОЕ СВИДЕТЕЛЬСТВО

№ 564841

На основании полномочий, предоставленных Правительством СССР, Государственный комитет Совета Министров СССР по делам изобретений и открытий выдал настоящее авторское свидетельство
ПУЗИКУ Владимиру Кузьмичу и Наумову Г.Ф.

на изобретение "Способ преодоления нескрещиваемости при отдаленной гибридизации"

в соответствии с описанием изобретения и приведенной в нем формулой, по заявке № 2334126 с приоритетом от 12 марта 1976г.

заявитель изобретения: Харьковский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт им. В.В. Докучаева

Зарегистрировано в Государственном реестре изобретений Союза ССР 21 марта 1977г.
Действие авторского свидетельства распространяется на всю территорию Союза ССР.

Председатель Госкомитета

Начальник отдела

Патенти професора В. К. Пузіка

є наукові публікації та участь студентів у наукових конференціях.

Наукова робота студентів має дуже важливе значення для покращання екологічної освіти студентів, формування їхньої екологічної свідомості. Під час підготовки студенти мусять не тільки ретельно вивчати матеріали, які їм дають на аудиторних заняттях, а й самостійно знайомитися з багатьма питаннями охорони довкілля, проводити наукові дослідження. І олімпіада, і конференція, і конкурс студентських робіт користуються значною популярністю серед студентської молоді, про що свідчить ріст загальної кількості учасників цих студентських заходів кожного року.

Еколог — одна з найнеобхідніших професій XXI ст. Саме перед фахівцями напряму «Екологія та охорона навколишнього середовища» стоїть найважливіше завдання — врегулювати складні взаємовідносини людини і природи. Різноманітність професій, пов'язаних з діяльністю еколога, дозволяє студенту обрати власний напрямок майбутньої спеціалізації.

Спеціалісти за фахом «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» можуть займати посади: інженера-еколога; інспектора-еколога; техніка-еколога; експерта-еколога; провідного спеціаліста з питань екології, охорони навколишнього середовища, безпеки життєдіяльності; викладача з екологічних дисциплін.

Вони можуть працювати в лабораторіях і відділах наукових закладів і виробничих підприємств, у сільському та лісовому господарстві, на об'єктах природно-заповідного фонду, управліннях екобезпеки та санітарно-епідеміологічної служби, у митній службі, природоохоронних відділах, навчальних закладах.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): В. В. Волощенко, В. К. Пузік, Т. А. Долгова, Л. В. Головань; 2-й ряд: Р. В. Рожков, В. В. Брусенцева, Є. А. Криштоп, М. Ю. Поленова, В. М. Попов, О. В. Панкова

ФАКУЛЬТЕТ ЗАХИСТУ РОСЛИН

8 вересня 1932 р. у Харківському сільськогосподарському інституті було створено перший в Україні факультет захисту рослин. Його фундатором і першим деканом (1932–1951 рр.) був відомий у нашій державі та за її межами вчений і педагог, член-кореспондент Академії наук України, почесний академік ВАСГНІЛ, заслужений діяч науки України, доктор біологічних наук, професор Т. Д. Страхов. У різні роки факультет очолювали і проводили багатогранну роботу з його становлення та розвитку декани: доцент Г. Д. Дахнюк (1951–1967 рр.), професор Й. Т. Покозій (1967–1970 рр.), доцент Х. Х. Рамакаєв (1970–1992 рр.), професор В. П. Туренко (1992–2008 рр.), доцент Г. В. Малина (2008–2010 рр.).

Декан факультету доцент Г. В. Малина

На різних етапах розвитку факультету значний внесок у створення і розвиток наукової бази, наукових шкіл, служби захисту рослин України зробили професори В. Г. Аверін, О. О. Мігулін, Ф. П. Мацков, Б. М. Литвинов, М. М. Родігін, Є. М. Білецький, О. В. Захаренко, В. К. Пантелєєв, М. Д. Євтушенко, Ф. М. Марютін, В. П. Туренко та ін. Вони підготували велику кількість науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, створили міцний блок для науки і виробництва.

Серед випускників факультету є відомі вчені і державні службовці, які працюють у різних установах України, далекого та близького зарубіжжя: Покозій Йосип Трохимович — професор кафедри інтегрованого захисту рослин та карантину НУБіПУ, почесний член Українського ентомологічного товариства; Тимченко Віктор Йосипович — головний науковий співробітник Інституту овочівництва і баштанництва УААН; Злотін Олександр Зіновійович — професор кафедри зоології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, почесний член Українського ентомологічного товариства, член АН ВО України, академік МАНЕБ, дійсний іноземний професор Шенсійського інституту шовківництва Китаю; Петренкова Віра Павлівна — заступник директора з наукової роботи Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва; Тертишний Олександр Степанович — завідувач кафедри прикладної біології і водних біоресурсів Харківської державної зооветеринарної академії; Гринько

Г. Д. Дахнюк

Й. Т. Покозій

Х. Х. Рамакаєв

В. П. Туренко

Ніна Миколаївна — заступник директора з наукової роботи Адлерівської дослідної станції (Росія).

Багато випускників факультету очолюють наукові установи та працюють на керівних посадах на виробництві: Яровий Григорій Іванович — директор Інституту овочівництва і баштанництва УААН; Альохін Віктор Павлович — голова Асоціації фермерів Харківської області; Дубовик Анатолій Павлович — начальник сільськогосподарського управління Первомайського району Харківської області; Ровчак Андрій Якович — голова сільськогосподарського кооперативу «Восток» Ізюмського району Харківської області, Герой України та багато інших.

У навчальних закладах далекого зарубіжжя з підготовки національних кадрів аграрного спрямування працювали доцент В. М. Поніровський (Куба) та професор М. Д. Євтушенко (Камбоджа). Викладачі факультету доцент І. І. Філон та професор Ю. Є. Колупаєв стали академіками Нью-Йоркської академії наук.

Нині до складу факультету входять чотири кафедри. Випускними є кафедри: зоології та ентомології і фітопатології.

Професори: Ф. М. Марютін (ліворуч) та В. Й. Шиян (праворуч) з випускниками факультету – вченими КНР, 1995 р.

У складі кафедри зоології та ентомології з 1980 р. функціонує науково-дослідна лабораторія екології комах, яку очолює кандидат біологічних наук В. М. Грама. У лабораторії створені і знаходяться унікальні колекційні фонди комах. На базі лабораторії працює Харківське відділення Українського ентомологічного товариства, головою якого є професор М. Д. Євтушенко.

За роки існування факультету для виробничо-технологічної, організаційно-управлінської та наукової діяльності підготовлено

Члени вченої ради із захисту кандидатських дисертацій. 1-й ряд (зліва направо): Є. М. Білецький, В. К. Пантєлєєв, ...?, Ф. М. Марютін, Г. В. Митрофанова, О. С. Тертишний; 2-й ряд: ...?, М. О. Білик, А. В. Кулєшов, В. П. Туренко, 2005 р.

4736 фахівців із захисту рослин денної форми навчання, у тому числі 358 громадян із 61 зарубіжної країни (Афганістану, Беніну, Болгарії, Ефіопії, Китаю, Конго, Куби, Малі, Йорданії, Угорщини, Чехії, Словаччини та інших країн) та близько 1500 фахівців заочної форми навчання.

Підготовку майбутніх фахівців забезпечує висококваліфікований науково-педагогічний колектив, до якого входять 8 докторів наук та професорів, 2 академіки АН ВО України, 2 академіки МАНЕБ, 32 кандидати наук і доценти. На факультеті плідно працює вчена рада із захисту дисертацій. Захищено 24 докторських і 186 кандидатських дисертацій. За останні роки вченими факультету видано 5 підручників, 20 навчальних посібників, 45 методичних розробок, опубліковано 373 наукові статті, проведено 9 міжнародних конференцій. Підручники та навчальні посібники «Сільськогосподарська ентомологія», «Фітопатологія», «Фітофармакологія», «Імунітет рослин», «Фітосанітарний моніторинг і прогноз», «Біологічний захист рослин» стали фундаментальними виданнями для вищих аграрних навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації.

На факультеті видаються два фахових журнали: «Вісник ХНАУ», серія «Ентомологія та фітопатологія» та «Вісник ХНАУ», серія «Біологія».

На факультеті сформовані і продовжують розвиток наукові школи, які своїми досягненнями відомі не тільки в Україні, але й за її межами. Це наукові школи: Т. Д. Страхова «Проблеми імунітету рослин до шкідливих організмів і розробка сучасних екологічно орієнтованих систем захисту сільськогосподарських культур»; О. О. Мігуліна «Проблеми динаміки популяцій шкідливих організмів»; Ф. П. Мацкова «Позакореневе живлення рослин»; Б. М. Литвинова «Екологічно орієнтована система захисту плодових насаджень від шкідників»; Є. М. Білецького «Проблема багаторічного прогнозування масових розмножень шкідливих комах».

Вагомим результатом наукових досліджень та внеском у світову науку і практику є розроблені науковцями кафедр зоології та ентомології алгоритми і методи багаторічного прогнозу масового розмноження багатьох видів шкідливих комах. Теорія циклічності динаміки популяцій і міжсистемний підхід прогнозування масових розмножень шкідників рослин використовується у країнах СНД, Китаї, Конго, Нігерії, країнах Близького Сходу.

Сьогодні захист рослин у всіх країнах світу переходить на принципово новий еколого-економічний рівень, який одержав назву інтегрованого ґрунтокористування. При цьому захист рослин в інтегрованому ґрунтокористуванні спирається на напрям і узгодження між собою заходів ґрунтової і рослинної гігієни, включаючи використання фітосанітарної дії різноманітних сівозмін, застосування стійких і толерантних до шкідливих організмів сортів та гібридів сільськогосподарських культур, біологічних засобів, екологічнобезпечних фітофармакологічних засобів захисту рослин з урахуванням охорони навколишнього природного середовища.

Зліва направо: професори Ю. Є. Колупаєв, М. О. Горін, М. Д. Євтушенко, Є. М. Білецький обговорюють засоби захисту рослин в умовах сучасної екології

Подальшого розвитку набудуть фундаментальні дослідження прогностики в захисті рослин, особливо теоретичне і практичне обґрунтування сучасних

методів багаторічного прогнозу масових розмножень шкідливих видів комах і епіфітотій збудників основних хвороб сільськогосподарських культур. При цьому значно буде зростати роль спеціаліста із захисту рослин нової формації. Фахівець із захисту рослин повинен добре знати останні досягнення світової науки і практики в галузі спеціальних дисциплін, системного аналізу та інформатики; володіти іноземною мовою і сучасними екологічно орієнтованими технологіями захисту сільськогосподарських і лісових культур.

Лабораторні заняття із загальної фітопатології проводить доцент В. М. Родігін

Головне завдання факультету — підготовка фахівців із захисту рослин з широким екологічним мисленням, здатних приймати оптимальні рішення за будь-якої фітосанітарної ситуації. Виробничі практики студенти проходять у передових господарствах України, у науково-дослідних установах, карантинних інспекціях, на пунктах діагностики та прогнозу тощо. Навчальні практики з основних фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін проводяться з метою вироблення навичок застосування теоретичних знань для вирішення виробничих ситуацій. Практики зі спеціальних дисциплін спрямовані на здобуття навичок і вмінь вирішувати питання, пов'язані з виробничою діяльністю щодо розробки календарних планів захисту сільськогосподарських культур від шкідливих організмів з урахуванням охорони навколишнього природного середовища.

Сьогодні факультет готує фахівців із захисту рослин за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Бакалавр», «Спеціаліст» зі спеціалізації «Фітосанітарний моніторинг», «Лісопатологія», «Магістр» зі спеціалізаціями «Ентомологія», «Фітопатологія».

У 1999 р. на базі факультету створено перший в Україні науково-дослідний інститут фітосанітарного моніторингу, в складі якого працюють провідні вчені факультету та університету. Їх сучасні наукові розробки впроваджуються в навчальний процес і сільськогосподарське виробництво, що позитивно впливає на якість підготовки фахівців.

З 1999 р. на факультеті працює спеціалізована вчена рада із здобуття наукових ступенів кандидатів сільськогосподарських наук зі спеціальності «Ентомологія» та «Фітопатологія». За цей період захищено 32 кандидатські дисертації.

З грудня 2010 р. факультет очолює кандидат сільськогосподарських наук, доцент Скоромний Сергій Васильович. Упродовж тривалого часу обов'язки диспетчера факультету виконує Л. І. Баранік. Її самовіддана і сумліна праця є запорукою злагодженої роботи всіх студентів і викладачів.

КАФЕДРА БОТАНІКИ ТА ФІЗІОЛОГІЇ РОСЛИН

Підвалини кафедри закладено на початку створення у передмісті Варшави — Маримонті рільничого інституту. З 1822 р. при інституті існував кабінет природничих наук, завідувач якого магістр фармації і медицини Ф. Ф. Гейнрих викладав ботаніку, хімію, фізику, мінералогію, технологію. З 1836 р. ботаніку, зоологію, фізику з метеорологією, геогнозію, городництво читав магістр філософії Войцех Матвійович Ястржембський, а з 1858 р. — ад'юнкт Людовик Фомич Богутський.

Завідувач кафедри
професор університету
В. П. Лисенко

Після переведення інституту до Нової Олександрії (Пулави) з 1862 р. у програму навчання запровадили самостійний курс фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми, який уперше прочитав завідувач ботанічного кабінету, доктор філософії, професор Фелікс Іванович Бердау. Він також викладав загальну і лісову ботаніку та садівництво. Крім нього практичні заняття проводили вчені садівники, магістри ботаніки В. Я. Скробішевський та П. Ф. Маєвський. У 1886–1889 рр. ботанічним кабінетом завідував видатний фітофізіолог і біохімік, у подальшому — академік РАН Володимир Іванович Палладін. Розроблена ним теорія дихання є основою уявлень про цей фізіологічний процес.

У 1893 р. у зв'язку з реорганізацією навчального процесу, запровадженого професором В. В. Докучаєвим, було створено декілька кафедр, у тому числі й кафедру ботаніки на чолі з професором Вікентієм Фердинандовичем Хмелевським, відомим на той час цитологом та альгологом, який багато зробив для вивчення статевого процесу і хроматофор у водоростей. Він викладав ботаніку і дендрологію з 1890 до 1900 рр. Для читання лекцій з фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми було запрошено професора Євгена Петровича Вотчала (1893–1898 рр.), у подальшому — дійсного члена АН України, засновника приватної фізіології рослин.

З 1899 до 1903 рр. курс фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми читав магістр ботаніки, ад'юнкт-професор В'ячеслав Костянтинович Залеський, який вивчав азотний і фосфорний обмін у рослин, ферментативну активність накільченого насіння, фіксацію азоту азотобактером.

У 1901–1902 рр. директором інституту працював видатний ботанік, морфолог і цитолог, професор Володимир Іванович Бєляєв, який провів класичні дослідження чоловічих гаметофітів папоротей і голонасінних рослин.

У 1902 – 1903 рр. виконував обов'язки завідувача кафедри і читав курси ботаніки і дендрології магістр ботаніки, ад'юнкт-професор Володимир Митрофанович Арнольді, який вивчав систематику і морфологію водоростей, а перейшовши 1909 р. до Харківського університету, заснував школу альгологів.

У 1904 р. курс фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми читав магістр ботаніки, ад'юнкт-професор Микола Васильович Морковін, а з 1905 р. — магістр ботаніки, адьюнкт-професор Володимир Степанович Буткевич, що розробив промисловий мікробіологічний метод синтезу цитрату.

У 1903 – 1923 рр. кафедру ботаніки очолював флорист і морфолог, професор Микола Васильович Цингер, відомий науковими працями з теорії еволюції і видоутворення

у природі. З 1918 р. за його пропозицією на кафедрі почали проводити практичні заняття з фітопатології, а в 1920 р. був створений кабінет фітопатології на чолі з викладачем Тимофієм Даниловичем Страховим, який згодом став професором, членом-кореспондентом АН України, першим деканом факультету захисту рослин.

У кінці XIX і на початку XX ст. асистентами на кафедрі працювали М. А. Єргунов, М. Е. Сафронов, С. С. Ганешин, В. М. Андрєєв, А. Е. Арбузов, П. С. Пищимука, В. М. Тихвинський, І. М. Сипневський, Р. Г. Бетнер, Г. Є. Риттер, В. М. Смирнов, В. А. Беніке, Г. І. Спангенберг, А. М. Івахненко.

У 1923 р. завідувачем кафедри ботаніки стає засновник Українського ботанічного товариства і «Українського ботанічного журналу» професор Олександр Алоїзович Яната, який досліджував флору України, розробляв українську ботанічну термінологію і номенклатуру. У 1924 р. він перейшов професором на кафедру захисту рослин, створену на базі кабінетів фітопатології і ентомології, де розробляв методи боротьби з бур'янами, а також був проректором з академічної роботи інституту.

У 1924 р. кафедру ботаніки очолив відомий геоботанік Дмитро Гермогенович Віленський, який опублікував нові підручники з ботаніки і ґрунтознавства. Фізіологію рослин з основами мікробіології з 1921 р. читав професор В. К. Залеський, з 1929 р. — молодий викладач, згодом декан оргфаку Михайло Іванович Приходько, з 1933 р. — професор Федір Пилипович Мацков, згодом член-кореспондент АН України, корифей позакореневого живлення рослин.

У кінці 20-х і на початку 30-х рр. на кафедрі працювали професор Яків Володимирович Ролл, згодом член-кореспондент АН України, директор Інституту гідробіології, засновник київської школи альгологів, і відомий у світі геоботанік, професор Євген Михайлович Лавренко, майбутній академік АН СРСР.

У 1932 р. кафедру ботаніки очолив доцент Микола Дмитрович Рижутін. Восени 1934 р. створено кафедру фізіології рослин і мікробіології під керівництвом професора Ф. П. Мацкова. Викладачами ботаніки працювали Т. Й. Михайловська, О. В. Свистунова, М. В. Ковальов, С. Г. Кондиба. Фізіологію рослин і мікробіологію викладали Ф. Я. Бузовір і Р. Л. Фарфель.

У 30-ті рр. співробітники кафедри ботаніки за завданням Наркомзему України провели геоботанічні дослідження кормових угідь кінних заводів Донецької і Луганської областей, а в часи евакуації інституту (1941–1944 рр.) — Катта-Курганського району Самаркандської області. Фізіологи в цей період вивчали метод пізніх фосфорних підживлень цукрового буряку, що підвищило цукристість до 15 %. Після реевакуації до Харкова кафедру ботаніки очолив професор Лев Миколайович Делоне, видатний генетик і селекціонер, один із піонерів хімічного мутагенезу, співавтор першого підручника з генетики для сільськогосподарських інститутів. У післявоєнні роки на кафедрі почали свою педагогічно-наукову діяльність Б. С. Подра-

Колектив кафедри, 1941 р. Зліва направо: А. Д. Алексєєв, Г. Т. Канцедалова, І. С. Культенко, С. Г. Кондиба, М. Д. Рижутін, М. В. Ковальов, О. В. Свистунова, ...?

жанська, М. С. Кисіль (Клещевська), А. П. Ваганов, Г. П. Куртиш, К. Ю. Рибалко, Г. М. Лясковський.

З 1948 р. кафедрою ботаніки завідував доцент Андрій Денисович Алексєєв, який досліджував флору заплавних луків Сіверського Дінця, а з 1962 р. — професор Дмитро Васильович Воробйов, відомий учений, що розробив методику лісотипологічних досліджень і лісотипологічну класифікацію кліматів, яка стала основою лісотипологічного районування. Практичні заняття з ботаніки проводили О. М. Цингер, Л. П. Карпенко, А. Д. Корнієнко, П. Ф. Сьомкіна, пізніше почали свою педагогічну діяльність В. П. Лисенко, С. П. Ганжа, В. С. Ноженко.

На кафедрі фізіології рослин і мікробіології під керівництвом Ф. П. Мацкова з 1950 р. проводили фундаментальні дослідження із застосуванням радіоактивних ізотопів, а з 1960 р. — мас-спектрометричні досліди з використанням стабільних ізотопів.

У 1963 р. було організовано лабораторію позакореневого живлення, що значною мірою активізувало цей новий напрям у сільськогосподарській науці. Одночасно професор Федір Якович Бузовір розробляв питання фізіології картоплі. У 1974–1975 рр. об'єднаною кафедрою ботаніки та фізіології рослин керувала доцент Галина Петрівна Куртиш, яка вивчала фізіологію озимої пшениці в умовах зрошення.

У 1976–1986 рр. кафедру очолював доцент Аркадій Порфирович Ваганов. Він проводив досліди щодо з'ясування дії мікроелементів і фізіологічно активних речовин на фізіолого-біохімічні показники та врожайність овочевих культур. На кафедру прийшли нові викладачі М. І. Кулик, А. В. Лещук, А. І. Луньова, Є. Ф. Маркова, А. І. Ковалик.

У 1986–1988 рр. кафедрою завідував доцент Генріх Мар'янович Лясковський, який розробив метод діагностики мінерального живлення озимої пшениці та методики біохімічних аналізів рослин.

З 1988 р. кафедру очолював старший науковий співробітник Анатолій Іванович Митрополенко, згодом доктор сільськогосподарських наук, професор, який займався біологією розвитку озимої пшениці інтенсивних сортів, її зимостійкістю і продуктивністю. Він запропонував нові методи діаг-

Колектив кафедри фізіології рослин і мікробіології, 1966 р.

ностики життєздатності озимої пшениці, встановив особливості формування і реалізації потенціалу її продуктивності.

З 1989 р. на кафедрі почала працювати Ірина Ігорівна Філон, згодом доктор сільськогосподарських наук, професор, академік Нью-Йоркської академії наук, яка вивчала екологічний стан чорноземів типових глибоких при окультуренні. Для посилення наукової роботи на кафедру в 1994 р. було запрошено відомого селекціонера, професора Володимира Сергійовича Цибулька.

У 1998–2005 рр. кафедрою керував професор Микола Костянтинович Їжик — знаний у світі насіннєзнавець, інтереси якого стосувалися підвищення посівних якостей насіння зернових і зернобобових культур.

З 2005 р. кафедру очолює професор, академік МАНЕБ Володимир Пилипович Лисенко. На кафедрі працюють професор Ю. Є. Колупаєв, доценти Г. М. Лясковський, Ю. М. Поташов, Н. Є. Білецька, старші викладачі М. І. Кулик, М. В. Швиденко, С. В. Скоромний, асистент Ю. В. Карпець, старші лаборанти Л. С. Жмурко, Н. М. Вакуленко, лаборанти О. П. Везарко, Л. Ф. Рубан.

Кафедра забезпечує навчання студентів агрономічних і лісогосподарських спеціальностей з ботаніки, фізіології рослин, мікробіології, фітонцидології. Для магістрантів читаються також фізіологія продукційного процесу і фізіологія стійкості рослин. Кафедра співробітничає з Фудзянським університетом сільського і лісового господарства (Китай) щодо підготовки абітурієнтів з біології.

Кабінети і лабораторії кафедри оснащені мікроскопами, технічними і торсійними терезами, фотоелектроколориметрами, іонометрами, автоклавами, рефрактометрами, термостатами, сушильними шафами, холодильниками, дистиляторами та іншим об-

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Л. Ф. Рубан, Л. С. Жмурко, Г. М. Лясковський, В. П. Лисенко, Ю. М. Поташов, Н. М. Вакуленко; 2-й ряд: М. І. Кулик, М. В. Швиденко, О. П. Везарко, С. В. Скоромний, Ю. Є. Колупаєв, Н. Є. Білецька, Ю. В. Карпець

Хол кафедри ботаніки «Підручник з ботаніки, у який можна увійти»

ладнанням. Для самостійної роботи студентів на кафедрі є бібліотека зі спеціальною літературою.

У холі другого поверху створено «Підручник з ботаніки, у який можна увійти», що налічує 40 видів екзотичних рослин, 72 м^2 картин екологічних груп рослин, 45 навчальних стендів, 5 електрифікованих контрольно-навчальних пристроїв, 22 портрети вчених-ботаніків.

Навколо вегетаційного будиночка на площі 0,2 га співробітниками кафедри створено колекцію рідкісних, зникаючих, лікарських, декоративних та кормових рослин (381 вид).

Учені кафедри проводять науково-дослідну роботу з реновації популяцій рідкісної і зникаючої флори Харківщини, фітоценотичні та едафічні дослідження в Скрипаївському навчально-дослідному лісгоспі, вивчають неспецифічні стресові реакції рослин, ефективність мікробіологічних препаратів на посівах сільськогосподарських культур. Співробітники кафедри беруть активну участь у виданні «Вісника Харківського національного аграрного університету. Серія біологія». Наукова робота кафедри координується з Інститутом ботаніки імені М. Г. Холодного, Інститутом фізіології рослин і генетики, Інститутом рослинництва імені В. Я. Юр'єва,

Ю. Є. Колупаєв проводить дослідження в міжкафедральній лабораторії стресу рослин

Інститутом лісового господарства і агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького.

За останні п'ять років опубліковано більше 100 наукових праць, захищено 3 кандидатські дисертації. У 2008 р. Ю. Є. Колупаєв захистив докторську дисертацію з теми: «Фізіолого-біохімічні механізми формування адаптивних реакцій рослин: роль активних форм кисню та іонів кальцію».

Співробітники кафедри курірують академічні групи, спортивну роботу та редколегію факультету захисту рослин, беруть участь у громадському житті факультету та університету.

КАФЕДРА ЗООЛОГІЇ ТА ЕНТОМОЛОГІЇ

Заснована в 1840 р. У ті далекі часи основи навчальної, методичної та наукової роботи закладали відомі професори В. М. Ястржембський, Л. Ф. Богутський, магістр зоології професор А. Д. Карпинський і кандидат природничих наук Є. М. Васильєв, який був відомим знавцем шкідників цукрових буряків і завідував кафедрою з 1876 до 1850 рр.

У різні роки кафедру очолювали відомі професори: І. К. Тарнані (1905–1930 рр.), В. Г. Аверін (1930–1956 рр.), О. О. Мігулін (1956–1971 рр.), Б. М. Литвинов (1971–1991 рр.), Є. М. Білецький (1991–2010 рр.), з вересня 2010 р. — доцент Г. В. Байдик.

Завідувач кафедри доцент Г. В. Байдик

В. Г. Аверін декілька років був завідувачем відділу захисту рослин Народного комісаріату землеробства України, О. О. Мігулін завідував Центральною (республіканською) станцією захисту рослин. За участі В. Г. Аверіна і О. О. Мігуліна (1924 р.) уперше в Україні в районі селища Савинці Харківської області було виконано виробниче випробування і запроваджено його у виробничу практику авіаційного методу боротьби з італійською сараною. Відповідно до завдання «Совета труда и обороны (СТО)» під керівництвом О. О. Мігуліна (1927 р.) було проведено суцільне обстеження виноградників України, складено карту розповсюдження філоксери в республіці. На підставі цієї роботи видано закон про заходи боротьби з цим шкідником. Під керівництвом О. О. Мігуліна (1926 р.) було організовано службу сигналізації і прогнозів появи шкідників в Україні, методи якої були потім розповсюджено на території колишнього СРСР. У 1931–1932 рр. В. Г. Аверін і О. О. Мігулін брали активну участь у створенні першого в Україні факультету захисту рослин у ХСГІ.

У післявоєнний період колектив кафедри плідно працював під керівництвом визнаних учених В. Г. Аверіна, О. О. Мігуліна, Б. М. Литвинова. Значна увага приділялася підготовці кандидатів і докторів наук.

У 60–80-ті рр. викладачі кафедри розробили і впровадили в навчальний процес курс «Шкідливі нематоди, кліщі, гризуни», уточнили по багатьох видах шкідливих комах економічні пороги їх шкодочинності, розробили і виготовили перші в університеті автоматизовані навчальні стенди із систематики комах і шкідників сільськогосподарських культур.

Зліва направо: О. О. Мігулін з аспірантом Х. Х. Рамакаєвим, 1957 р.

Доцент Х. Х. Рамакаєв зі студентами виявляють чисельність гризунів на дослідному полі, 1974 р.

Нині на кафедрі працюють: доктор біологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України Є. М. Білецький; професори М. Д. Євтушенко, В. Л. Мєшкова, О. С. Тертишний; доценти Г. В. Байдик, Л. Я. Сіроус, І. П. Леженіна, М. О. Філатов, Д. Д. Ющук, асистент І. В. Забродіна; старші лаборанти Н. П. Варженко, А. О. Саліна; лаборант Н. О. Яхновська. Професори і доценти кафедри забезпечують викладання на агрономічному факультеті курсу «Ентомологія»; на факультеті агрохімії та ґрунтознавства — курсів «Ентомологія», «Біологія ґрунтів», «Інтегрований захист рослин»; на факультеті лісового господарства — «Лісова ентомологія», «Біологія лісових звірів і птахів»; на факультеті захисту рослин — «Зоологія», «Загальна ентомологія», «Сільськогосподарська ентомологія», «Екологія популяцій», «Основи карантину рослин», «Прикладна зоологія», «Основи технічної ентомології», «Комп'ютерні технології у захисті рослин», «Основи наукових досліджень у захисті рослин», «Теорія і технологія багаторічного прогнозу».

За останні шість років викладачі кафедри видали велику кількість навчальних посібників і підручників для аграрних ВНЗ України, у т. ч. і перший в Україні фундаментальний підручник «Сільськогосподарська ентомологія» та «Практикум із сільськогосподарської ентомології», а також навчальний посібник «Шкідники лісових на-

Колектив кафедри, 1975 р. 1-й ряд (зліва направо): Й. Т. Покозій, Л. Ф. Краснопольська, Б. М. Литвинов, Х. Х. Рамакаєв; 2-й ряд: В. І. Цибулько, Р. В. Томелєва; 3-й ряд: Г. І. Шаруда, М. Д. Євтушенко, А. В. Іванова, А. К. Мішньов, І. С. Сальтєвський

саджень» практично повністю забезпечили навчальний процес на кафедрі.

Головний напрям науково-дослідної роботи кафедри — «Розроблення прийомів управління динамікою популяцій шкідливих і корисних організмів в агроекосистемах на основі фітосанітарних прогнозів різної завчасності».

На кафедрі зоології та ентомології створено три наукові школи: професором О. О. Мігуліним — «Проблема динаміки популяцій шкідливих організмів», професором Б. М. Литвиновим — «Екологічно орієнтована система захисту плодових насаджень від шкідників», професором Є. М. Білецьким — «Проблема багаторічного прогнозу масових розмножень шкідливих комах».

26 років присвятив науковим дослідженням із проблем захисту рослин доктор сільськогосподарських наук, професор В. Г. Аверін, який уперше ще в 30-ті роки минулого століття обґрунтував необхідність зрівняльно-екологічного підходу при дослідженнях динаміки популяцій. Підготував трьох кандидатів наук.

Професор О. О. Мігулін заснував у захисті рослин історико-статистичний підхід при аналізі динаміки популяцій шкідливих організмів. Підготував одного доктора і 23 кандидати наук.

Упродовж 20-ти років кафедру очолював доктор біологічних наук, професор Б. М. Литвинов, який розробив екологічно орієнтовану систему захисту плодових насаджень від комах-шкідників. Підготував одного доктора і 21 кандидата наук.

Подальше вивчення закономірностей формування ентомофауни яблуневих садів упродовж сезону, з'ясування домінантних видів або інших таксонів, характерних для консорції яблуні, що складають її ядро, визначення вікових змін ентомокомплексу на різних стадіях його розвитку успішно вирішує учень Б. М. Литвинова професор М. Д. Євтушенко. Крім того, розгорнуто широкі дослідження сукційного процесу.

Фундаментальні проблеми фауністики та екології розробляв професор О. В. Захаренко, який був одним із знаних у світі фахівців із сітчастокрилих комах. Він описав кілька таксонів цих комах уперше; обґрунтував функціональну структуру ентомофауни степових біогеоценозів у заповідниках України, розробив методи охорони рідкісних і зникаю-

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Л. Я. Сіроус, М. Д. Євтушенко, Є. М. Білецький, В. М. Грама, І. П. Леженіна, Г. І. Шаруда; 2-й ряд: А. О. Саліна, М. О. Філатов, Г. В. Байдик, Д. Д. Ющук, І. В. Забродіна, Н. П. Варжеленко

чих видів комах. О. В. Захаренко підготував одного доктора і трьох кандидатів наук.

Під керівництвом доктора біологічних наук, професора, академіка АН ВО України Є. М. Білецького обґрунтовано системну теорію циклічності динаміки популяцій і розроблено міжсистемний метод прогнозування масових розмножень шкідливих комах. Названий метод нині застосовується в Україні, країнах СНД, Конго, Нігерії, країнах Близького і Середнього сходу, штаті Флорида (США) і в Китаї. З теорії і технології прогнозування в захисті рослин учений підготував 2 докторів і 13 кандидатів наук.

Є. М. Білецький

При кафедрі створено проблемну лабораторію екології комах (зав. лабораторії — кандидат біологічних наук В. М. Грама), де співробітники розробляють екологічні основи інтегрованого захисту сільськогосподарських культур з урахуванням охорони навколишнього середовища.

При кафедрі функціонує аспірантура зі спеціальності «ентомологія». За останні півстоліття підготовлено 80 кандидатів і вісім докторів наук.

З проблеми теорії і технології багаторічних прогнозів співробітники кафедри підтримують зв'язки зі службою сигналізації і прогнозів штату Флорида (США), Палестинським університетом, університетом «Аіду-Мамалі» (Республіка Нігер).

Співробітники кафедри беруть активну участь в атестації кадрів вищої кваліфікації, вони є членами спеціалізованої вченої ради зі спеціальності «ентомологія та фітопатологія» (Є. М. Білецький, М. Д. Євтушенко, В. Л. Мєшкова, Г. В. Байдик і Л. Я. Сіроус).

КАФЕДРА ФІТОПАТОЛОГІЇ

Історія кафедри фітопатології нерозривно пов'язана з історією становлення та функціонування нашого ВНЗ. Кафедра є базовою з підготовки фахівців із захисту рослин та перепідготовки викладачів вищих навчальних закладів II–IV рівнів акредитації та спеціалістів із захисту і карантину рослин України. Науковці кафедри підтримують творчі зв'язки з фітопатологічними установами близького та далекого зарубіжжя.

Завідувач кафедри професор В. П. Туренко

Дисципліни «Мікологія» та «Фітопатологія» в Ново-Олександрійському інституті вперше почав читати професор В. Ю. Бранке. У 1903–1923 рр. ці дисципліни читав професор М. В. Цінгер, який зробив значний внесок у розвиток вітчизняної мікології та фітопатології. Продовжувачем його справ став академік ВАСГНІЛ, член-кореспондент Академії наук України, заслужений діяч науки професор, доктор біологічних наук Т. Д. Страхов, який у 1924 р. створив кафедру і був її першим завідувачем до 1961 р.

З 1961 до 1977 рр. кафедру очолював професор, доктор біологічних наук М. М. Родігін. У період з 1977 до 1981 рр. завідувачами кафедри працювали доценти А. М. Анісімов, В. М. Поніровський, В. Я. Сабельнікова, з 1981 по 2008 рр. — професор Ф. М. Марютін, з 2008 р. — доктор сільськогосподарських наук професор В.П. Туренко.

Науковий напрям кафедри тісно пов'язаний із безпосередніми вимогами розвитку світової і вітчизняної науки та виробництва. Так, у 20–30-ті роки основною проблемою вирощування зернових культур був пошук ефективних методів і засобів захисту від сажкових хвороб. У цей період колектив кафедри працював над проблемою обґрунтування десорбційного методу дезінфекції насіннєвого матеріалу цих культур. Були створені препарати ФСП–1,82, ФСП–3,45, сконструйовані і виготовлені дослідні зразки машин. Професорсько-викладацьким складом було вивчено комплекс теоретичних і практичних мікологічних і фітопатологічних питань. Було розкрито механізм фізико-хімічних процесів методу. Розроблено і видано методичні рекомендації щодо впровадження цього методу у виробництво.

Паралельно з продовженням дослідних робіт із десорбційно-газового методу на вирішення було поставлено нову проблему часу: «Роль факторів середовища і умов живлення в направленому підвищенні імунітету рослин до інфекційних хвороб». Під час розробки цієї проблеми значна увага приділялась вивченню питань, пов'язаних із природою і механізмом хворобостійкості рослин.

Дослідження збудників сажкових хвороб зернових культур виконувалися в напрямах: вивчення стану інфекційних структур грибів; досліджувалися порівнювальні взаємовідносини патогенів з тканинами рослини-живителя і стану збудника хвороби та рослини у сортів, що відрізнялися ступенем стійкості; досліджувалися фізіолого-біохімічні властивості патогенів і рослин.

Багаторічні дослідження цих патогенів показали, що чинники навколишнього середовища суттєво впливають на патологічний процес. Під їх впливом змінюється морфологія, обмінні реакції, функції клітин. У збудників сажкових хвороб було встановлено явища регресивних змін у структурі ендогенного міцелію. Ретельне вивчення цих питань не тільки розширило теоретичні основи фітопатології, а й слугувало вироб-

ництву в захисті від сажкових хвороб зернових культур. Поряд із цим регресивні зміни були вивчені для збудників борошнистої роси, гельмінтоспоріозів, іржастих хвороб зернових культур, церкоспорозу, пероноспорозу буряків. Регресивні зміни збудників відображають вплив на них генотипових, регулювальних і клітинних чинників рослини-живителя, тобто є морфологічним вираженням ступеня фізіологічного імунітету рослин.

На основі виконаних фахівцями кафедри досліджень уперше у світовій фітопатології було науково обґрунтовано напрям вивчення патологічного процесу «рослина-патоген-середовище», створено комбіновану шкалу оцінки стійкості пшениці до бурої іржі за імунологічними властивостями і ступенем уражуваності та сформульовано теорію фізіологічного імунітету до хвороби. Чітко продумана система фітопатологічних поглядів була викладена Т. Д. Страховим у монографії «О механизме физиологического иммунитета растений к инфекционным болезням».

У період з 1961 до 1977 рр. під керівництвом М. М. Родігіна колектив кафедри працював над вивченням нової проблеми у фітопатології: «Оздоровлення та підвищення хворобостійкості сільськогосподарських культур методами внутрішньої терапії», яка була продовженням теоретичних основ, обґрунтованих Т. Д. Страховим.

У цей період виконуються дослідження з вивчення речовин внутрішньо-рослинної дії, способу асимілювання їх рослинами і вияву впливу на обмін речовин, стимулювання росту і розвитку рослин, підвищення стійкості до інфекційних хвороб, що сприяє збереженню врожаю.

На основі виконаних досліджень була обґрунтована концепція системи заходів щодо підвищення хворобостійкості рослин до інфекційних хвороб за допомогою методів внутрішньої терапії. Наукові досягнення цього періоду викладені у багатьох тематичних виданнях кафедри: «Вопросы иммунитета и оздоровления растений», «Исследования по фитопатологии и иммунитету растений» та ін.

Органічним продовженням наукового напряму є тема кафедри (1981–2008 рр.) «Розробка та вдосконалення екологічно безпечних систем захисту сільськогосподарських культур від хвороб в умовах Східного Лісостепу України» та створення навчально-науково-виробничої лабораторії фітосанітарної діагностики та моніторингу інфекційних хвороб рослин.

У цей період професорсько-викладацький склад кафедри працював над вирішенням таких теоретичних і практичних питань: вивчення патогенезу, етіології основних інфекційних хвороб сільськогосподарських рослин; виконання моніторингу фітопатогенних організмів у сучасних агроценозах; прогноз фітопатологічного стану агроценозів та обґрунтування ефективних заходів проти фітопатогенів; формування банку даних щодо фітопатогенних організмів для умов Східного Лісостепу України.

Учасники Всесоюзної наради фітопатологів, яка проходила в ХСГІ у 1970 р. Зліва направо: професори М. М. Родігін, В. Н. Поніровський, М. В. Горленко, О. Б. Наталʼїна, М. С. Дунін, Е. Е. Гешелє

Проводилися дослідження щодо обґрунтування методів створення стійких до іржастих хвороб сортів озимої пшениці. Метою цих досліджень було вивчення структури популяцій патогенів на районованих і перспективних сортах, пошук і вивчення імунологічних властивостей джерел і донорів стійкості та закономірностей спадкування стійкості в гібридних поколіннях.

За період функціонування кафедрою підготовлено 5 докторів і більше 100 кандидатів

наук, серед яких значна кількість громадян з Угорщини, Куби, Китаю, Конго, Йорданії, Ірану, Алжиру, Сирії та інших країн.

За 2004–2008 рр. кафедрою видано з грифом Міністерства аграрної політики України: підручників — 1, навчальних посібників — 4, методичних вказівок — 8. Професор В. П. Туренко є співавтором галузевого стандарту вищої освіти України «Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю «Захист рослин»; програм навчальних дисциплін «Патологія насіння сільськогосподарських культур» та «Епіфітотіологія» для підготовки магістрів зі спеціальності «захист рослин» у ВНЗ III–IV рівнів акредитації Міністерства аграрної політики України. Професор Ф. М. Марютін є співавтором програми навчальної дисципліни «Біологія патогенів та управління розвитком хвороб рослин» для підготовки магістрів зі спеціальності «захист рослин». А. В. Кулєшов, М. О. Білик є співавторами ДСТУ «Овочеві рослини. Методи визначення заселеності шкідниками».

Сьогодні користуються попитом та знайшли широке упровадження в сільськогосподарському виробництві такі завершені наукові розробки: «Захист люцерни при системі No-Till» (автор — професор В. П. Туренко) та «Екологічно безпечна система захисту огірка і помідора від хвороб і шкідників у закритому ґрунті» (автори — професор Ф. М. Марютін, доценти М. О. Білик, Г. В. Малина).

За активну участь у міжнародних конференціях нагороджені дипломами I, II, III ступенів магістри кафедри: Ірина Суперяк, Олексій Колонтаєвський, Тетяна Сіромолот, Євген Проскуряков, Юлія Карпенко, Євгенія Горбань.

Суттєвий внесок у формування теоретичних і практичних питань сучасності зробили Т. Д. Страхов, Г. А. Трунов, А. М. Івахненко, Г. Д. Дахнюк, О. М. Анісімов, В. І. Страх-Цінгер, Л. Ф. Севрюкова, Т. М. Новікова, В. М. Поніровський, Г. В. Літвінова, В. К. Балидін, В. Я. Сабельнікова, Ф. М. Марютін, В. К. Пантєлєєв, В. М. Родігін, В. П. Туренко, М. О. Білик, А. В. Кулєшов, Т. О. Тесля, В. І. Мартиненко, А. М. Полив'яний, Н. Я. Плєтнікова, Н. М. Голосняк і багато інших науковців і аспірантів кафедри.

За короткий історичний період свого функціонування кафедра зробила вагомий внесок у світову та вітчизняну фітопатологічну науку.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): М. О. Білик, Г. В. Малина, В. П. Туренко, Ф. М. Марютін, А. М. Полив'яний, А. В. Кулєшов; 2-й ряд: О. М. Батова, Н. І. Єрьоміна, Н. Я. Плєтнікова, С. В. Чоні, Т. О. Тесля, О. В. Бойченко, О. І. Колонтаєвський, Н. М. Голосняк, В. І. Мартиненко, О. М. Маслюк

КАФЕДРА ТВАРИННИЦТВА ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Кафедру тваринництва було засновано в 1882 р. У дореволюційний час навчання студентів в інституті проводилося на трьох зоотехнічних кафедрах: фізіології сільськогосподарських тварин, якою завідував академік А. В. Палладін, загального тваринництва — завідувач професор Н. І. Калугін і приватного тваринництва — завідувач професор І. І. Широких.

З 1916 по 1930 рр. кафедрою загального тваринництва завідував випускник нашого інституту професор І. В. Бельговський, який перший у Росії одержав науковий ступінь доктора наук у галузі тваринництва. Він розробив актуальні проблеми годівлі тварин, організував навчально-дослідну ферму інституту. У 1930 р. зоотехнічні кафедри в інституті були ліквідовані.

Завідувач кафедри професор В. В. Мирось

У 1934 р. в інституті було відновлено роботу кафедри тваринництва, яку свого часу очолювали доценти Г. А. Бабічев, В. К. Ключніков, Є. Г. Подоба. Під їх керівництвом проводились дослідження з питань годівлі сільськогосподарських тварин. У 1950-ті роки лекції з дарвінізму на кафедрі читав професор І. М. Поляков — видатний генетик, дарвініст, цитолог.

З 1945 до 1988 рр. кафедру тваринництва очолював професор Є. Г. Подоба. У цей період наукові дослідження на кафедрі проводились у напрямі збільшення ефективності використання поживних речовин корму тваринами. Під його керівництвом шляхом відбору та цілеспрямованого добору тварин з високим ступенем використання корму було сформовано високопродуктивне стадо симентальської худоби в навчгоспі «Комуніст». На лекціях і лабораторних заняттях викладачі кафедри знайомили студентів з науковими дослідженнями і досягненнями в галузі тваринництва.

Професор Є. Г. Подоба

З 1989 р. й донині кафедру очолює В. В. Мирось — відомий учений у галузі розведення і селекції сільськогосподарських тварин, продовжувач наукової школи видатного вченого професора Ф. Ф. Ейснера. За керівництва професора В. В. Мирося ведуться наукові дослідження, направлені на розробку методів розведення, селекції, відтворення, технології утримання сільськогосподарських тварин та удосконалення методів заготівлі якості кормів. Також ведуться дослідження в галузі бджільництва на

науково-навчальній пасіці університету.

Під керівництвом В. В. Мирося підготовлено до друку 8 монографій з питань розведення і технології виробництва продукції основних видів тварин та птиці; захищено п'ять кандидатських дисертацій (І. Г. Бабарика, О. П. Василенко, О. О. Новиков, О. Медвєдєва, Т. О. Ковальова); опубліковано 43 наукових статті; проведено 10 конференцій (із них п'ять міжнародних); зроблено 4 доповіді на конференціях і семінарах; упроваджено 3 наукових розробки: 1. Технологія виробництва рожевої телятини, господарства Луганської обл., 2006 р. 2. Технологія вирощування молодняку чистокровної верхової породи коней, Стрілецький кінний завод, 2005 р. 3. Створення товарних стад м'ясної худоби, Вінницька обл., 2006 р.

Ветеран Великої Вітчизняної війни доцент І. І. Бірюк

Кафедра пропонує свої послуги щодо складання селекційних планів у м'ясному та молочному скотарстві; надання консультацій з питань розведення, годівлі та утримання сільськогосподарських тварин. Кафедра проводить навчальні курси із бджільництва. У 2007 р. перевидано практикум із тваринництва та видано навчальний посібник «Бджільництво».

З 1 вересня 2008 р. до кафедри тваринництва було приєднано кафедру безпеки життєдіяльності, і сьогодні група викладачів у межах кафедри тваринництва ведуть окремі дисципліни, що стосуються цивільної оборони та безпеки життєдіяльності.

Курс «Цивільна оборона» був введений у навчальну програму підготовки студентів Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва у вересні 1961 р. У квітні 1979 р. в інституті було створено кафедру цивільної оборони. Перший склад кафедри: Філатов Володимир Олександрович — начальник кафедри; Ємельянов Віктор Тимофійович — старший викладач; Данилов Володимир Васильович, Костарєв Анатолій Григорович, Тищенко Петро Олексійович — викладачі. В. Т. Ємельянов, В. О. Філатов, В. В. Данилов, П. О. Тищенко — ветерани Радянської армії, Великої Вітчизняної війни, нагороджені орденами і медалями.

У 2002 р. на базі кафедри цивільної оборони було створено кафедру екології та безпеки життєдіяльності. Першим завідувачем кафедри було призначено доцента, кандидата сільськогосподарських наук М. Р. Казюту, який зробив вагомий внесок у створення дендрологічного парку загальнодержавного значення. Спочатку кафедра була підпорядкована факультету лісового господарства навчально-наукового інституту земельних ресурсів і лісу. У період заснування кафедри тут працювали викладачі, які забезпечували навчальний процес з дисциплін: «Основи екології», «Агроекологія», «Охорона праці», «Безпека життєдіяльності», «Цивільна оборона». У жовтні 2005 р. кафедру екології та безпеки життєдіяльності очолив кандидат технічних наук доцент В. І. Д'яконов. Основними напрямами наукової роботи кафедри були: безпека життєдіяльності та охорона праці при сільськогосподарському та лісогосподарському виробництві; безпека та якість сільськогосподарської продукції; механізація сільськогосподарських робіт; соціально-психологічні аспекти життєдіяльності людини; оцінка хімічної, радіаційної та бактеріологічної обстановки місцевості.

Викладачі кафедри брали участь у виконанні державних та ініціативних науково-

Лабораторні заняття з тваринництва проводить доцент О. С. Зубрич, 1966 р.

дослідних робіт, результати яких упроваджуються в сільському та лісовому господарствах. Так, завершено 35-річну апробацію технології вирощування та використання рекреаційних насаджень на гідрографічному земельному фонді балки «Тернова» на площі 35 га. Запроектовано і створено мобільно-навісну машину для утилізації та використання на паливо неліквідної деревини від головного користування і рубок із догляду за молодими насадженнями лісу. За п'ять років існування кафедри викладачі підготували та видали 29 методичних розробок і три навчальних посібники.

Нині на кафедрі працюють: доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедрою тваринництва Мирось Віталій Васильович; кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник Василець Валентина Григорівна; доценти — Зубрич Олександр Сергійович, Бабарика Ігор Григорович, Тернавська Олена Іванівна; старші викладачі — Бугас Микола Васильович, Заболоцький Сергій Миколайович, Петров Юрій Васильович, Серебріян Григорій Антонович; викладачі — Фомінова Антоніна Семенівна; Сурмило Валентина Миколаївна.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): О. І. Шеремет, В. В. Мирось, В. І. Василець; 2-й ряд: Г. А. Серебріян, О. С. Зубрич, І. Г. Бабарика, Є. Б. Ковтун

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ АГРОБІЗНЕСУ

З метою концентрації наукового і педагогічного потенціалу економічного факультету в умовах, коли розвиток незалежної України зробив надзвичайно актуальною проблему підготовки фахівців нового підприємницького типу, 6 серпня 2007 р. було створено навчально-науковий інститут агробізнесу. Це стало закономірним результатом високого рівня постановки економічної освіти в аграрному університеті, визнанням його нових можливостей в науці, педагогічній і виховній роботі. Економічний факультет був заснований у 1929 р. після злиття Харківського сільськогосподарського інституту з інженерно-економічним інститутом, який готував кадри економістів-плановиків з наукової організації праці та економістів з управління сільськогосподарським виробництвом.

Директор ННІ агробізнесу професор університету М. І. Беленкова

У 1947 р. на факультеті було розпочато підготовку агрономів-економістів. У 1958 р. було створено два відділення: економіки і організації сільського господарства та бухгалтерського обліку.

У 1996 р. на базі відділення «Економіки і організації сільського господарства» розпочато підготовку зі спеціальності «Аграрний менеджмент». З 2000 р. факультет відновив підготовку фахівців з економіки підприємства.

15 вересня 2005 р. на базі економічного факультету створено два факультети: «Обліку і фінансів» та «Менеджменту і економіки». Останній визнано правонаступником економічного факультету.

Деканами факультету в різні роки були: доценти В. К. Ключніков (1933–1935 рр.), Ф. Ф. Абрамов (1935–1952 рр.), професор К. Є. Канський (1952–1953 рр.), доцент С. І. Черняєв (1953–1960 рр.), професор О. І. Здоровцов (1960–1963 рр.), доценти І. М. Яковчик (1963–1965 рр.), І. К. Щербаха (1965–1970 рр.), професори Л. М. Анічин (1970–1977 рр.), І. М. Брюховецький (1977 р.), В. Й. Шиян (1977–1982 рр.), доценти Г. І. Войчук (1982–1984 рр.), В. О. Сивоконь (1984–1987 рр.), професори М. Ф. Огійчук (1987–2002 рр.), О. В. Ульянченко (2002–2005 рр.). Після створення двох факультетів деканом факультету менеджменту й економіки було обрано професора ХНАУ О. І. Гуторова (2005–2008 рр.), а деканом факультету обліку і фінансів — доцента К. І. Посилаєву (2005–2008 рр.). З 2008 р. факультет менеджменту й економіки очолює доцент Р. М. Шелудько. Факультет обліку і фінансів з 2009 р. очолював доцент С. І. Панченко, а з 2010 р. — доцент І. М. Сафронська.

Створення ННІ агробізнесу стало значною подією не тільки в історії розвитку університету, а і в постановці економічної освіти в Україні, адже інститут спирається на багаті традиції підготовки фахівців, що започатковані майже століття тому і пов'язані з іменами В. В. Докучаєва, А. І. Скворцова, І. І. Лукінова. Спираючись на ці традиції і потужний творчий потенціал, про який свідчить наявність двох факультетів, восьми кафедр у складі яких працюють 12 докторів і професорів, 50 доцентів і кандидатів наук, сформовано розгалужену структуру ННІ агробізнесу. Вона включає в себе наукову, методичну, інформаційну і технічну базу, що забезпечує високий рівень підготовки фахівців з урахуванням вимог агробізнесу.

З перших кроків діяльності ННІ агробізнесу заявив про себе як про один з ключових центрів розвитку аграрно-економічної

науки країни. Інститут активно підключився до реалізації загальнодержавних наукових планів, започаткованих Українською академією аграрних наук, її національним науковим центром «Інститут аграрної економіки».

Відбулося оновлення напрямів наукової і методичної роботи всіх підрозділів інституту. Слід відмітити принципово новий підхід до формування кадрового потенціалу через активізацію роботи докторантури й аспірантури.

За час роботи ННІ агробізнесу захищено 2 докторських і 10 кандидатських дисертацій. Про визнання наукової школи інституту свідчить високий конкурс при вступі до докторантури й аспірантури з економічних спеціальностей.

При інституті активно працює авторитетна в Україні спеціалізована рада із захисту кандидатських дисертацій. Щорічно в ній захищають 20–24 кандидатських дисертації. Успіхи в реалізації нових напрямів діяльності обумовлені сучасним рівнем керівництва, активною діяльністю вченої ради інституту, до складу якої входять провідні професори, викладачі та науковці.

Цей складний підрозділ університету — агробізнес — вимагає особливого стилю управління і значного практичного та наукового досвіду керівництва, яким володіє директор ННІ агробізнесу, професор кафедри обліку і аудиту, професор Пенсильванського університету М. І. Беленкова.

Значним досягненням інституту за умов тих труднощів, які переживає Україна, є підвищення якості підготовки спеціалістів, про що свідчить попит на випускників університету, в першу чергу серед підприємців.

ННІ агробізнесу має значні перспективи щодо подальшого розвитку, враховуючи інтеграцію України — входження у світовий простір.

Структурними підрозділами інституту та факультетів є кафедри: економіки підприємства, статистики та економічного аналізу, бухгалтерського обліку і аудиту, виробничого менеджменту та агробізнесу, економічної теорії, менеджменту організацій, фінансів, економічної кібернетики.

Основними напрямами діяльності ННІ агробізнесу є: навчальний, науковий, науково-методичний, впровадження наукових розробок, науково-виробничий.

Колектив викладачів, співробітників і студентів радо вітає нове поповнення альма-матер

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ І ЕКОНОМІКИ

Факультет менеджменту і економіки пишається своїми вихованцями. У різні часи його закінчили відомі вчені й господарські працівники — Д. Ю. Ванін, заступник директора науково-дослідного інституту агропромислового виробництва Росії; І. І. Лукінов — віце-президент, академік НАН України, член Шведської королівської академії сільського господарства і лісівництва, колишній директор Інституту економіки НАН України; О. М. Онищенко — академік УААН; О. І. Здоровцов — доктор економічних наук, професор, колишній ректор Уманського сільськогосподарського інституту; В. Д. Гревцов — колишній заступник міністра агропромислового комплексу України; В. Я. Амбросов — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку ХНТУСГ; Л. А. Антоненко — доктор економічних наук, професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна; Ю. Ф. Наумов — профессор, колишній проректор Луганського національного аграрного університету; І. М. Брюховецький — професор, колишній ректор Сумського національного аграрного університету; Л. І. Михайлова — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Сумського національного аграрного університету; І. М. Войтов — голова Нововодолазької райдержадміністрації в Харківській області.

Декан факультету доцент Р. М. Шелудько

Нині на факультеті 68 викладачів, серед них одинадцять професорів, у тому числі такі відомі вчені, як доктори наук, професори Л. М. Анічин, М. О. Бєсєдін, О. В. Ульянченко, Т. І. Олійник, О. І. Гуторив; кандидати наук, професори А. В. Македонський, М. Ф. Соловйов, В. Й. Шиян, В. О. Муковоз, В. Д. Савченко; 28 кандидатів наук, доцентів, у тому числі: О. І. Лебединська, О. А. Ульянченко, Т. Ю. Білоуська, Л. О. Ломовських, М. І. Байдик, В. М. Петров, А. В. Токар, І. В. Кошкалда, О. О. Гуторова, В. М. Нагаєв, О. М. Таран, Н. І. Шиян, П. О. Авраменко, Д. К. Черкашин, В. О. Бабенко, В. Г. Андрусенко, М. Т. Лебідь, О. С. Погорєлов, Ю. О. Сотніков, Р. М. Шелудько, Л. П. Рудь, М. І. Бідило, Л. В. Шелудько, О. М. Литвинова, І. О. Олійник, Н. С. Ляліна, К. М. Крамаренко.

До складу факультету входить чотири кафедри: виробничого менеджменту та агробізнесу (завідувач — доктор економічних наук, професор О. В. Ульянченко); економіки підприємства (завідувач — кандидат економічних наук, професор В. Й. Шиян); менеджменту організацій (завідувач — доктор економічних наук, професор М. О. Бєсєдін); економічної кібернетики (завідувач — кандидат технічних наук, доцент В. О. Бабенко).

Деканат факультету працює в такому складі: декан факультету — доцент Р. М. Шелудько; заступники декана: з навчальної роботи — доцент Т. Ю. Білоуська; з виховної роботи — викладач Ю. Л. Філімонов; з наукової роботи — викладач Н. С. Ляліна.

Факультет менеджменту і економіки здійснює підготовку фахівців з престижних спеціальностей «Економіка підприємства» та «Менеджмент організацій», які акредитовані за IV (найвищим) рівнем з правом підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів.

Кафедрами, що випускають, зі спеціальності «Економіка підприємства» є кафедра економіка підприємства і виробничого менеджменту та агробізнесу, зі спеціальності «Менеджмент організацій» — кафедри менеджменту організацій і виробничого менеджменту та агробізнесу.

Кафедрами, що випускають, розроблено освітньо-кваліфікаційні характеристики, освітньо-професійні програми, пакети комплексних контрольних робіт з дисциплін за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр», які погоджені в науково-методичній комісії з менеджменту науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України та науково-методичній комісії з напрямку «Економіка і підприємництво» Міністерства освіти і науки України.

Кафедри повністю забезпечені типовими навчальними програмами всіх без винятку дисциплін, передбачених навчальними планами. Програми з основних економічних дисциплін підготовлені спільно із вченими Національного аграрного університету і рекомендовані НМЦ Мінагрополітики України для застосування у всіх аграрних навчальних закладах, де здійснюється підготовка зі спеціальностей «Менеджмент організацій» та «Економіка підприємства». З більшості економічних дисциплін підготовлені підручники та навчальні посібники, які рекомендовані для студентів і викладачів економічних факультетів інших ВНЗ III та IV рівня акредитації.

Зі спеціальностей передбачено проведення навчальних та виробничих практик на передових сільськогосподарських підприємствах Лівобережної України. Велика кількість студентів проходить 3-6-місячну практику за кордоном. Навчальні практики проводяться із загальноекономічних та технологічних дисциплін і мають на меті вироблення навичок застосування теоретичних знань для вирішення проблемних виробничих ситуацій. Виробнича практика використовується для виконання комплексного науково-виробничого завдання з питань організації виробництва та управління підприємствами АПК на базі конкретного підприємства та є основою для виконання курсових робіт і дипломних проектів.

На факультеті менеджменту і економіки ведеться напружена науково-дослідна робота. У 1935 р. вперше в Україні почала функціонувати Рада з присудженням вчених ступенів доктора і кандидата економічних наук. За час існування спеціалізованої вченої ради захищені 354 кандидатські дисертації, в тому

Зустріч викладачів економічного факультету з випускниками, 1970 р.

числі 132 дисертації — аспірантами та здобувачами факультету. Нині спеціалізовану раду за фахом «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності) очолює доктор економічних наук, професор О. В. Олійник.

На факультеті сформувалися наукові школи, засновниками яких були Л. М. Клецький та К. Г. Телешек. Продовжують традиції цих шкіл, створивши власні наукові напрямки в аграрній економічній науці, Л. М. Анічин, М. О. Бєсєдін, А. В. Македонський, М. Ф. Соловйов, О. В. Ульянченко, В. Й. Шиян. Вони плідно працюють над підготовкою науково-педагогічних кадрів. Кожний з них підготував не менше п'яти кандидатів наук. А найбільших успіхів досягли: В. Й. Шиян — підготовлено понад 50 кандидатів наук, М. Ф. Соловйов, Л. М. Анічін, А. В. Македонський, О. В. Ульянченко — понад 10 кандидатів наук кожний.

На факультеті ведеться активна видавнича діяльність. Крім монографічних видань, наукових статей, методичних розробок, з вересня 1997 р. видається економічна серія «Вісника ХНАУ». У вересні 2001 р. економічний факультет провів міжнародну науково-практичну конференцію, присвячену 185-й річниці заснування ХДАУ, «Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК», матеріали якої видано в чотирьох томах фахового видання. У жовтні 2004 р. проведено науково-практичну конференцію, присвячену 75-річчю економічного факультету ХНАУ, «Ринкові трансформації та розвиток продуктивних сил аграрного сектора», матеріали якої видано у чотирьох томах фахового видання. У жовтні 2006 р. факультет менеджменту і економіки разом з факультетом обліку і фінансів провели науково-практичну конференцію, присвячену 190-річчю університету, «Наукові засади реалізації аграрної політики в Україні».

Студенти факультету беруть участь у наукових конференціях. За результатами проведених конференцій різних рівнів студентами факультету менеджменту і економіки за останній рік було опубліковано 185 праць, у тому числі у фахових виданнях — 27. У фахових виданнях свої роботи опублікували: Л. Василенко, А. Гуторов, А. Канцедал, І. Коновал, А. Кучер, Є. Мікула, К. Сачук, Н. Ульянченко, І. Чопенко, В. Шелудько та ін.

Для забезпечення участі студентів у Всеукраїнських олімпіадах на факультеті завідувачами кафедр і ведучими курсів постійно організовуються олімпіади із спеціальних дисциплін. За їх результатами до числа лідерів увійшли такі студенти: О. Гнойова, А. Гуторов, В. Дмитренко, А. Дяченко, О. Жмирь, С. Заєць, І. Івакіна, Т. Іванишина, А. Казюк, Р. Карнаух, В. Кирилова, Ю. Коломацька, Р. Майборода, Р. Мизенко, О. Носатий, В. Олійник, Н. Орлова, А. Печенізька, С. Полежака, Є. Перепелиця, Ю. Реброва, К. Сташко, І. Шмулич.

За підтримки професорсько-викладацького складу студенти на високому науковому рівні постійно готують наукові роботи, про що переконливо свідчать результати проведених турів. Так, у 2008–2009 рр. переможцями були такі студенти: А. Данченков (науковий керівник — кандидат економічних наук, доцент О. О. Гуторова), О. Стасенко (науковий керівник — кандидат економічних наук, професор університету О. І. Гуторов), Л. Василенко (науковий керівник — кандидат економічних наук, професор В. Й. Шиян), А. Кучер (науковий керівник — кандидат економічних наук, доцент А. В. Токар), А. Гуторов (науковий керівник — кандидат економічних наук, професор В. Й. Шиян). Студент магістратури А. Гуторов став також переможцем IV обласного конкурсу «Найкращий молодий науковець Харківщини» і отримав подяку Міністерства аграрної політики за активну участь у XI Зльоті іменних стипендіатів і відмінників навчання «Лідери АПК XXI століття».

На Всеукраїнських конкурсах дипломних робіт студентів спеціальності «Менеджмент організацій» та «Економіка підприємства» перемогу вибороли: Г. Урупа (науковий керівник — доктор економічних наук, професор М. О. Бєсєдін), О. Абдулмалікова (науковий керівник — доктор економічних наук, професор О. В. Ульянченко) та С. Ятлук (науковий керівник — кандидат економічних наук, доцент О. І. Лебединська).

За підсумками університетських спартакіад факультет п'ять років поспіль посідає загальнокомандне перше місце. Жіноча

збірна команда університету з баскетболу, що складається переважно зі студенток факультету, посідає I–II місця в спартакіаді аграрних ВНЗ.

На факультеті ведеться активна культурно-масова робота. У міжфакультетських оглядах-конкурсах художньої самодіяльності факультет менеджменту й економіки є загальновизнаним лідером. Основу команди Клубу веселих і кмітливих університету «Властелин полей», яка у Львові отримала приз глядацьких симпатій, складали студенти факультету менеджменту і економіки — Г. Фінашина, Г. Фесенко, А. Чабан, Є. Логінов (керівник команди — кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту організацій Д. К. Черкашин).

Керівництво факультету, профспілкове бюро, куратори академічних груп організовують для студентів екскурсії, поїздки, культпоходи, турпоходи, допомагають розкрити їх таланти та індивідуальні якості. Велика увага на факультеті приділяється вихованню гідності та пошани до звання студента ХНАУ і студента факультету менеджменту і економіки.

КАФЕДРА ВИРОБНИЧОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА АГРОБІЗНЕСУ

Кафедра виробничого менеджменту та агробізнесу входить до складу факультету менеджменту і економіки, готує фахівців за спеціальностями «Менеджмент організацій» і «Економіка підприємства» за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст», «магістр».

Завідувач кафедри професор О. В. Ульянченко

Як самостійна структурна одиниця кафедра існує з 1968 р., створена на базі кафедри економіки та організації сільського господарства. Першим завідувачем був доцент А. І. Захаров, у 1971–1988 рр. кафедру очолював професор М. Ф. Соловйов, у 1988–1989 рр. — професор А. В. Македонський, у 1989–1990 рр. — доктор економічних наук, професор Д. Ю. Ванін, у 1991–1998 рр. — професор Г. О. Андрусенко, у 1998–2006 рр. — доктор економічних наук, професор В. П. Мартьянов. З 2007 р. кафедру очолює доктор економічних наук, професор О. В. Ульянченко.

Учені кафедри продовжують традиції наукової школи, засновниками якої були професори Л. М. Клецький та К. Г. Телешек, створивши власні наукові напрямки в аграрній економічній науці.

Доктором економічних наук, професором В. П. Мартьяновим було підготовлено 6 кандидатів економічних наук. Його науковий напрям «Протизатратна (на одиницю продукції) інтенсифікація рослинництва на безгербіцидній основі» продовжують розробляти доценти А. В. Токар, В. М. Петров, Л. О. Ломовських.

Професор М. Ф. Соловйов: науковий напрям — «Економічний механізм господарювання в сільськогосподарських підприємствах». Професором М. Ф. Соловйовим підготовлено понад 10 кандидатів економічних наук.

Професор А. В. Македонський: науковий напрям — «Госпрозрахунок і матеріальне стимулювання підвищення продуктивності праці». Професором А. В. Македонським підготовлено понад 10 кандидатів економічних наук.

Доктор економічних наук, професор О. В. Ульянченко: науковий напрям — «Під-

вищення ефективності використання ресурсного потенціалу в аграрному секторі економіки». Професором О. В. Ульянченком підготовлено 11 кандидатів економічних наук. На кафедрі проходять підготовку 12 аспірантів та 16 здобувачів.

У 70–80-х рр. минулого століття кафедра вперше у Радянському Союзі розпочала розробку і широке впровадження колективного та орендного підряду. На замовлення Міністерства аграрної політики у 1999–2002 рр. кафедра розробляла держбюджетну науково-дослідну тему «Обґрунтувати і впровадити систему моделей і методику розробки бізнес-плану сільськогосподарських підприємств різних форм господарювання (для післяприватизаційного їх розвитку)» (професори В. П. Мартьянов, М. Ф. Соловйов, доцент А. В. Токар) на суму 43,83 тис грн. Розробка одержала високу оцінку і вже використовується у більшості сільськогосподарських підприємств України, а також у навчальному процесі.

Кафедра підтримує тісні зв'язки з виробництвом. З 2002 р. одержали консультаційну допомогу з питань удосконалення механізму господарювання в умовах приватної власності на землю та майно сотні керівників і фахівців майже з 90 господарств області.

Учені кафедри послідовно підтримували стратегічні підходи аграрної реформи в Україні, але мали власний погляд щодо тактики її проведення: були проти примусової деколективізації, відстоювали еволюційний шлях реформування аграрного сектора. Ще в 1992 р. професори М. Ф. Соловйов та В. П. Мартьянов наголосили на тому, що сучасні колгоспи та радгоспи, за формою здебільшого з готовою інфраструктурою, є тими самими корпораціями, які формуються у США та в інших високорозвинених країнах, необхідно тільки в корені змінити їх внутрішній економічний зміст, видозмінити форму власності на землю, на інші засоби виробництва та продукцію, трансформувати в корпорації акціонерів-пайовиків.

Колгоспи та радгоспи були і залишаються, з огляду на перспективу, основною формою господарювання; їх перетворення в інші організаційно-виробничі структури і форми господарювання повинно проходити еволюційним шляхом; примусова деколективізація за своїми наслідками була б більш згубною, ніж колективізація і соціалізація, свою основну місію (вирішення продовольчої проблеми) колгоспи та радгоспи зможуть виконувати лише за умов реального їх перетворення на вільних товаровиробників,

Колектив кафедри, 2004 р. 1-й ряд (зліва направо): К. А. Литвинова, А. В. Македонський, В. П. Мартьянов, М. Ф. Соловйов, Т. Ю. Білоуська; 2-й ряд: Л. О. Ломовських, М. Ю. Глупак, А. В. Токар, Т. О. Рябуха, О. М. Євчак, В. М. Петров, В. Є. Роганіна, І. А. Собко, Н. С. Кулик, О. М. Литвинова, Н. О. Мещерякова, П. Ф. Цигікал, М. І. Байдик, І. І. Листопад, В. Д. Савченко

а це передбачає їх перетворення на виробничі кооперативи або асоціації кооперативів, перехід на орендну основу приватизації або персонізацію державної та кооперативно-колгоспної форм власності, акціонування, лібералізацію цін тощо.

З позицій сьогодення наша думка (і така сама думка багатьох інших учених) була найбільш близькою до істини. Академік УААН В. В. Юрчишин підкреслював, що сучасна аграрна політика за своєю сутністю, механізмами та соціально-економічною результативністю не відповідає вимогам часу і є згубною не лише для сільського господарства, а й для державотворення; визначальною у відродженні сільського господарства та села повинна стати швидка розробка базового нормативно-правового акта з чітким визначенням з боку держави стратегічної перспективи селянства, села та сільського господарства.

Наукові розробки кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу з проблем аграрної реформи, впровадження у сільськогосподарських підприємствах України механізму бізнес-планування можна розглядати як гідний внесок у відтворення українського села, забезпечення виходу з кризи.

Нині колектив кафедри працює над проблемами вдосконалення економічного механізму та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в реформованих сільськогосподарських підприємствах та пропонує такі науково-практичні послуги, як: визначення стратегії розвитку підприємства, складання бізнес-плану; пропозиції щодо структурної перебудови підприємства; формування перспективної моделі спеціалізованого підприємства; впровадження інноваційних, ресурсо- й енергоощадних технологій; формування внутрішнього економічного механізму господарювання підприємства; розробка інвестиційних програм розвитку підприємства; розробка стратегічних карт розвитку підприємств; експертна оцінка вартості землі; розробка консультаційних проектів з вирішення земельно-майнових відносин у реструктуризованих підприємствах.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Л. В. Шовкун, В. Д. Савченко, М. Ф. Соловйов, О. В. Ульянченко, А. В. Токар, А. В. Македонський, О. М. Бухало; 2-й ряд: Т. О. Рябуха, В. Є. Роганіна, І. А. Собко, Л. О. Ломовських, Є. М. Улько, Р. М. Шелудько, А. М. Агарков, М. І. Байдик, І. В. Казакова, М. С. Рябуха, О. М. Литвинова, О. М. Євчак

Сьогодні на кафедрі працюють 22 викладачі: професори — О. В. Ульянченко, М. Ф. Соловйов, А. В. Македонський, професор університету В. Д. Савченко; доценти — А. В. Токар, М. І. Байдик, В. М. Петров, Т. Ю. Білоусько, Р. М. Шелудько, Л. О. Ломовських, І. В. Кошкалда, О. М. Литвинова; старші викладачі — І. І. Листопад, І. А. Собко, В. Є. Роганіна, І. О. Олійник; асистенти — М. С. Рябуха, І. В. Казакова, О. В. Бухало, Є. М. Улько, А. О. Агарков, Л. В. Шовкун. Лаборантський склад кафедри: старші лаборанти — Т. О. Рябуха, О. М. Євчак, лаборант К. А. Литвинова.

Основні дисципліни, що викладаються на кафедрі: «Організація та нормування праці», «Маркетинг», «Аграрний маркетинг», «Маркетингові дослідження», «Операційний менеджмент», «Організація виробництва та планування діяльності в підприємствах АПК», «Стратегія підприємства», «Бізнес-планування», «Управління проектами», «Соціальний розвиток села», «Внутрішній економічний механізм підприємства», «Організація сервісного обслуговування», «Планування діяльності підприємства», «Організація агробізнесу і підприємництва», «Економіка і організація діяльності об'єднань підприємств», «Організація агросервісу», «Основи біржової діяльності», «Підприємництво в аграрних формуваннях».

Кафедра проводить значну навчально-методичну роботу. До найбільш вагомих видань співробітників кафедри за 2002–2008 рр. слід віднести десять підручників та навчальних посібників, виданих з грифом відповідних міністерств.

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА

Передумови створення кафедри були складені у другій половині XIX ст. У формуванні вихідних засад становлення кафедри надзвичайно важливу роль відіграв професор О. І. Скворцов, який працював в університеті в його ново-олександрійський період понад 30 років. Непересічна особистість, О. І. Скворцов певний час очолював університет (1905–1908 рр.). Проте в історію вищої сільськогосподарської освіти він увійшов передусім, як учений, що є автором фундаментального підручника «Основи економіки землеробства» у трьох томах. Побудований на широкому використанні результатів наукових досліджень, цей підручник містить авторські трактування багатьох положень. Фактично він заклав підвалини для оформлення в подальшому кількох самостійних дисциплін: «Економіка сільського господарства», «Організація виробництва на сільськогосподарських підприємствах», «Бухгалтерський облік у сільському господарстві», «Теорія аграрних відносин», «Аграрна політика». Він витримав три видання, перше з яких побачило світ у 1900 р., друге — у 1914 р., а останнє — у 1926 р.

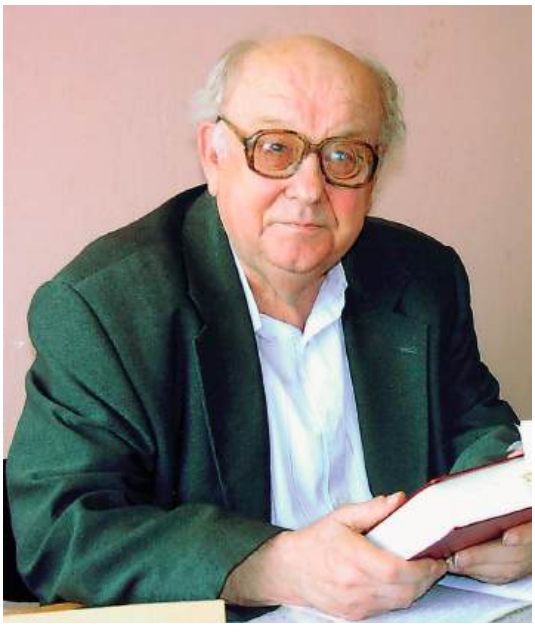

Завідувач кафедри професор В. Й. Шиян

Як самостійний підрозділ університету кафедра економіки сільського господарства була створена в 1921 р. У 1925 р. на її базі було сформовано дві кафедри — економіки сільського господарства й організації соціалістичних сільськогосподарських підприємств. Першу з них певний час очолював академік, перший віце-президент Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук, професор Л. М. Сліпанський — автор підручника «Предмет та метод сільськогосподарської економіки».

У 1933 р. створюється єдина кафедра економічного профілю — економіки і організації сільського господарства, першим завідувачем якої був член-кореспондент ВАСГНІЛ, професор Л. М. Клецький (до 1959 р.), автор першого в країні підручника «Економіка соціалістичного сільського господарства».

Короткий період кафедру очолював на той час доцент, кандидат економічних наук К. Е. Канський. У подальшому його було запрошено до Білоцерківського сільськогосподарського інституту, у якому він упродовж 17 років очолював кафедру економіки сільського господарства і став доктором економічних наук, професором і одним із фундаторів економічного факультету.

Особливою віхою в історії кафедри став 1960 р., в якому її очолив заслужений діяч науки і техніки УРСР, доктор економічних наук, професор К. Г. Телешек. Неординарність його особистості визначалася уже хоча б тим, що він перший серед економістів аграрного профілю здобув науковий ступінь доктора економічних наук. Він прийшов до університету уже в зрілому віці — позаду було 66 років напруженого життя. І разом з тим ще впродовж 17 років він був взірцем не тільки надзвичайної організованості, а і результативності праці. Саме тут ним була здійснена основна частина тієї величезної роботи, результатом якої стало створення однієї із найпотужніших наукових шкіл у сфері аграрної економіки — він підготував близько 100 докторів і кандидатів наук.

У кінці 60-х років минулого століття відбулася ще одна реорганізація: на базі кафедри економіки і організації сільськогосподарського виробництва було створено дві кафедри: економіки сільського господарства та організації сільськогосподарського виробництва. Першу з них очолив К. Г. Телешек. На цій посаді він працював до 1975 р., в якому завідування кафедрою передав своєму учню — доценту В. Й. Шияну, який під керівництвом К. Г. Телешека підготував спочатку дипломну роботу, а потім дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Його було обрано на посаду професора. Професор В. Й. Шиян до теперішнього часу продовжує очолювати кафедру, яка у 2005 р. отримала назву «Економіки підприємства».

Як самостійний окремий підрозділ кафедра продовжує традиції, започатковані її фундаторами: інтенсивний розвиток наукових досліджень, підготовка на цій основі наукових кадрів, а також широке їх викорис-

Завідувач кафедри, професор К. Г. Телешек (у центрі) з колегами-науковцями та послідовниками, 1963 р.

тання в навчальному процесі, залучення до виконання наукових результатів дослідження студентства, тісний зв'язок з виробництвом.

Особливу увагу приділяють підготовці кадрів вищої кваліфікації — кандидатів і докторів наук. У цьому питанні досягнуто певних успіхів. За період з 1968 р. співробітниками кафедри захищено 3 докторські дисертації: В. М. Гризенковим, *Л.* М. Анічиним, Ю. А. Полтавським. Зокрема, В. М. Гризенков підготував її за результатами досліджень проблем розвитку овочівництва і в подальшому працював професором кафедри. Під його керівництвом на кафедрі, перебуваючи в аспірантурі, захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук П. М. Макаренко. Після завершення терміну перебування в аспірантурі він повернувся до Дніпропетровського сільськогосподарського інституту, де згодом захистив докторську дисертацію, очолив кафедру, був призначений проректором університету з наукової роботи, а в подальшому обраний членом-кореспондентом НААН України.

Не буде перебільшенням також твердження, що найбільші досягнення в науковій діяльності професора *Л.* М. Анічина пов'язані з кафедрою економіки. Шлях у науку він прокладав, готуючи кандидатську дисертацію під керівництвом К. Г. Телешека. Ставши одним з провідних фахівців у галузі економіко-математичного моделювання, він у подальшому очолював кафедру, а впродовж 1970–1977 рр. — деканат економічного факультету. У 1987 р. *Л.* М. Анічин повернувся на кафедру економіки сільського господарства. Працюючи на посаді доцента, він підготував дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, яку блискуче захистив у спеціалізованій вченій раді Миколаївського сільськогосподарського інституту.

Широке коло питань, пов'язаних з особливостями формування і функціонування господарського механізму в період ринкових трансформацій розглянув у докторській дисертації Ю. А. Полтавський. У подальшому його було обрано завідувачем кафедри економічної теорії.

З 1976 р. на кафедрі працює спочатку на посаді доцента, а потім професора В. О. Муковоз, який зробив значний внесок у вирішення проблеми розвитку насінництва овоче-баштанних культур і разом із ученими Всесоюзного науково-дослідного інституту селекції і насінництва овочевих культур і ряду ВНЗ країни брав участь у розробці пропозицій щодо підвищення ефективності насінництва овочевих культур в Україні. Та-

Колектив кафедри, 2004 р. 1-й ряд (зліва направо): Л. М. Анічин, Н. В. Статівка, В. Й. Шиян, О. А. Ульянченко, В. М. Приходько; 2-й ряд: О. І. Лебединська, В. О. Муковоз, Г. Є. Бєсєдіна, О. І. Гуторов, Т. І. Олійник, Л. П. Кашаба, Г. А. Соловйова

кож він займається підготовкою кадрів вищої кваліфікації. Під керівництвом В. О. Муковоза підготовлено сім кандидатів економічних наук, тематика дисертаційних робіт яких переважно стосується питань економіки овочівництва і насінництва овочевих культур.

Завершила під час перебування в докторантурі підготовку дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук професор кафедри Т. І. Олійник. Тема її дисертації — «Формування й ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств».

Продовжуючи традиції, започатковані засновниками наукової школи Л. М. Клецьким і К. Г. Телешеком, кафедра активно працює з питань підготовки кандидатів наук. Про масштабність цієї роботи свідчить кількість підготовлених кандидатів наук. За період з 1968 р., тобто за час існування кафедри як самостійного підрозділу університету, ця цифра перевищує 90 осіб. Але є ще один показник, який теж має важливе значення, — це вихід їх на більш високий рівень — рівень докторів наук. Своєрідність наукової школи кафедри полягає ще і в тому, що її вихованці працюють на семи кафедрах, які входять до складу ННІ агробізнесу. Серед них: доктор економічних наук, професор О. В. Олійник; 18 доцентів, кандидатів наук (кафедра бухгалтерського обліку і аудиту — 4, кафедра фінансів — 3, кафедра виробничого менеджменту та агробізнесу — 1, кафедра статистики та економічного аналізу — 2, кафедра економічної теорії — 2, кафедра економіки підприємств — 5, кафедра менеджменту організацій — 1).

Слід також відзначити, що кафедра співпрацює з вихованцями інших наукових шкіл університету. Дуже плідно у складі кафедри працює кандидат наук Л. П. Рудь, яка підготувала дисертацію під керівництвом професора О. В. Ульянченка, і Л. В. Шелудько, її науковий керівник — професор А. В. Македонський.

Результати наукових досліджень кафедри, отримуючи визнання виробництва, широко використовуються для підвищення ефективності господарської діяльності. У цьому розумінні особливою масштабністю відзначалися дослідження, які використовувалися під безпосереднім керівництвом К. Г. Телешека, а перш за все та їх частина, яка була пов'язана з обґрунтуванням розвитку господарств окремих районів різних областей України, зокрема Харківської і Полтавської. Значний внесок був зроблений у вирішення практичних проблем міжгосподарського кооперування. У цьому напрямку особливо результативними були дослідження здобувача кафедри В. Т. Трепакова. Висока оцінка їх практичних результатів знайшла своє вираження у тому, що йому було доручено керувати спеціально створеним Головним

Професор В. Й. Шиян із представниками своєї наукової школи. 1-й ряд (зліва направо): професор О. І. Гуторов, доцент О. А. Ульянченко, професор В. Й. Шиян, професор Т. І. Олійник, доцент Г. Є. Бєседіна, професор ун-ту М. І. Беленкова; 2-й ряд: доценти Т. В. Калашнікова, Л. Г. Панченко, К. І. Посилаєва, Л. О. Сколотій, професор О. В. Олійник, викладач В. М. Приходько

управлінням у Міністерстві сільського господарства Росії.

Важливий етап з практичним освоєнням результатів досліджень пов'язаний з вирішенням проблем кількісної оцінки ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств для використання цих оцінок у господарському механізмі АПК. Ця проблема опрацьовувалася Всесоюзним науково-дослідним інститутом планування і нормативів (м. Ростов), причому наш університет був одним із провідних співвиконавців. Свідченням цього є, зокрема, те, що саме на базі нашого університету була проведена Всесоюзна науково-практична конференція з цієї проблематики. Заслуговує на увагу і той факт, що результати впровадження розробок з оцінки ресурсного потенціалу в Бєлгородській області (виконавець — Н. В. Риндич, науковий керівник — професор В. Й. Шиян) отримали високу позитивну оцінку на сторінках газети «Правда» у форматі великої проблемної статті. Після набуття Україною статусу самостійної держави і зосередження фінансування наукових досліджень у Міністерстві сільського господарства України кафедра у співавторстві з іншими кафедрами університету була постійним виконавцем замовлень міністерства на виконання наукових досліджень з різних проблем аграрної економіки.

Крім того, у процесі таких досліджень було відпрацьовано модель оформлення завершених досліджень: широке віддзеркалення цих результатів у наукових виданнях і видання на заключному етапі монографії; підготовка і видання рекомендацій, обов'язкове включення до числа співвиконавців аспірантів і студентів, що забезпечувало впровадження у виробництво на високому (державному) рівні окремих складових дисертаційного дослідження.

Особлива увага колективом кафедри, природно, приділяється підвищенню якості навчання з усіх дисциплін, орієнтуючись на необхідність організації та залучення студентів до наукової роботи, як одного із найбільш дієвих засобів активізації пізнавального процесу. Одними з важливих індикаторів успішності вирішення цього завдання є результати участі студентів у конкурсах наукових і дипломних робіт, в олімпіадах з дисциплін фахового спрямування, а також опублікування результатів досліджень у наукових фахових виданнях. У вирішенні цього питання досягнуто незаперечних успіхів. Особливо показовим був останній рік. У першу чергу слід виділити перемогу студента магістратури А. Гуторова (науковий керівник — професор В. Й. Шиян) в IV обласному конкурсі «Найкращий молодий науковець Харківщини» за напрямом «Суспільно-економічні науки», в якому брали участь переважно аспіранти і викладачі, в тому числі кандидати наук, доценти. Слід також зазначити, що у двох попередніх конкурсах переможцями ставали вихованці кафедри, аспіранти І. В. Горковенко та Н. С. Ляліна (науковий керівник — професор В. Й. Шиян).

Переможцем Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт у 2008/2009 навчальному році за галуззю «Економіка сільського господарства і АПК» стала студентка магістратури, нині аспірантка Л. Василенко (науковий керівник — професор В. Й. Шиян). Серед інших досягнень необхідно відзначити також студентів-переможців під керівництвом О. І. Гуторова, Т. І. Олійник.

Одне з досягнень кафедри останніх років полягає в тому, що, відповідно до програми обмінів Едмунда С. Максі, на навчанні в державному університеті штату Айова США був аспірант В. О. Андрущенко. Він проявив себе блискуче: отримав диплом магістра з адміністрації бізнесу, працював асистентом на факультеті бізнесу, представляв державний університет штату Айова США на третіх щорічних змаганнях Великої дванадцятки, на восьмих та дев'ятих щорічних змаганнях з логістики в університеті Арканзасу.

Традиційно в діяльності кафедри значне місце відводиться проведенню наукових досліджень. Головна проблематика впродовж останніх десяти років була пов'язана з питаннями формування і підвищення ефективності використання аграрного ресурсного потенціалу. Результати досліджень використовувалися за різним спрямуванням. Широко використовувалася така форма, як підготовка публікацій. Щорічно публікувалося 45–50 наукових статей. Активність у цьому напрямку різко зросла у 2008 р., упродовж

якого було здійснено 113 публікацій. Позитивним було й те, що результати досліджень у формі публікацій активно оприлюднювали студенти, які ведуть наукову роботу на кафедрі. Ними впродовж 2008 р. було опубліковано 26 статей.

Нині особливого значення набула підготовка за результатами досліджень дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата економічних наук. У 2010 р. професори Т. І. Олійник та О. І. Гуторов отримали ступінь докторів економічних наук. Протягом 2009–2010 рр. викладачі та аспіранти кафедри Ю. Л. Філімонов, І. В. Горковенко, Н. С. Ляліна, К. М. Крамаренко, Ю. В. Пащенко, О. В. Ковальова, І. О. Шарко захистили кандидатські дисертації.

За останні роки видано 7 монографій та 6 навчальних посібників, 5 з яких отримали гриф Міністерства аграрної політики та Міністерства освіти і науки (автори О. І. Гуторов, Ю. А. Полтавський, О. А. Ульянченко, В. Й. Шиян).

Тема науково-дослідної діяльності кафедри — «Формування, оцінка та підвищення ефективності використання виробничого аграрного потенціалу в умовах сталого розвитку». Керівник теми — кандидат економічних наук, професор В. Й. Шиян.

У складі кафедри працюють: завідувач кафедри, професор В. Й. Шиян; доктори економічних наук, професори Л. М. Анічин, Т. І. Олійник, О. І. Гуторов; доценти Б. В. Данилів, О. А. Ульянченко, О. І. Лебединська, Л. В. Шелудько; викладачі Ю. Л. Філімонов, Н. С. Ляліна, Ю. В. Пащенко, О. М. Мотирін, О. В. Ульяненко, Д. С. Снісарь, В. М. Томах; аспіранти В. В. Олійник, Н. В. Скрильник, С. А. Гамівка, С. Г. Підгайна, Т. І. Новіченко, Л. Ю. Кучер, Н. В. Прозорова, В. О. Олійник, С. А. Полєжака; старший лаборант Л. М. Кобякова, лаборант Н. В. Федоренко.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): І. В. Гуторова, О. І. Лебединська, О. І. Гуторов, Т. І. Олійник, В. Й. Шиян, О. А. Ульянченко, Б. В. Данилів, В. В. Олійник, Л. Ю. Кучер; 2-й ряд: Л. М. Кобякова, Д. С. Снісарь, Н. В. Скрильник, В. М. Томах, О. В. Ульяненко, Ю. Л. Філімонов, І. О. Шарко, Ю. В. Пащенко, Н. С. Ляліна, Т. І. Савченко, Т. А. Новіченко

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙ

Кафедра менеджменту організацій відокремилася в 1986 р. від кафедри організації виробництва та агробізнесу як самостійний підрозділ університету і називалася кафедрою управління в АПК; у 2005 р. перейменована на кафедру менеджменту організацій. Колектив кафедри: завідувач — доктор економічних наук, професор, заслужений працівник освіти України М. О. Бєсєдін; доценти, кандидати наук П. О. Абраменко, О. О. Гуторова, В. М. Нагаєв, В. Н. Саладєй, О. М. Таран, Д. К. Черкашин, Н. І. Шиян; старші викладачі С. В. Никоненко, С. М. Шевченко, С. В. Шерстюк; викладачі О. Ю. Чугай, Н. В. Кондратюк; асистенти Л. В. Лисенко, Ю. М. Сазонова, Н. І. Сатохіна; аспірант Т. С. Андрущенко, старший лаборант А. Г. Позігун, технік 1-ї категорії О. В. Ковтун.

Завідувач кафедри професор М. О. Бєсєдін

Розглядаючи науково-дослідну та навчально-виховну роботу як єдиний творчий процес, спрямований на підготовку висококваліфікованих фахівців, персонал кафедри здійснює дослідження з теми «Стан та шляхи удосконалення функціонування господарського механізму, поліпшення підготовки фахівців агропромислового комплексу з метою підвищення ефективності операційних систем підприємства», забезпечує викладання управлінських (менеджерських) та правових дисциплін на всіх факультетах та в інституті післядипломної освіти університету.

За період існування на кафедрі успішно захищено 3 докторські (Л. О. Антоненко, М. О. Бєсєдін, В. М. Нагаєв) та 6 кандидатських (Л. І. Михайлова, З. Г. Ярочкіна, О. М. Таран, Н. І. Шиян, О. О. Гуторова, Д. К. Черкашин) дисертацій. У грудні 2010 року доцент В. М. Нагаєв захистив дисертацію «Теоретичні та методичні основи управління навчально-творчою діяльністю студентів вищих аграрних навчальних закладів» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю «Теорія та методика професійної освіти».

Докторська дисертація Л. О. Антоненка «Комплексний розвиток регіонального АПК у перехідний період до ринку: методологія і практика» була захищена в Національному аграрному університеті (м. Київ) у 1993 р.; М. О. Бєсєдіна «Оцінка організаційно-управлінських ситуацій» — у Московській сільськогосподарській академії імені К. А. Тимірязєва (м. Москва) в 1991 р. У рішенні вченої ради академії підкреслювалося, що дисертант розробив новий самостійний напрям організаційно-управлінської науки; вперше обґрунтував концепцію експертної експрес-оцінки та аналізу ситуацій, які виникають у процесі розробки та прийняття рішень. Запропонована система стала істотним доповненням до арсеналу економічної науки. Її можна успішно застосовувати в різних сферах діяльності суспільства. Вона допомагає у 6–8 разів скоротити витрати часу порівняно з інструментальними замірами без шкоди для точності оцінки. Це стало базою для створення в університеті наукової школи з експертної оцінки.

Запропонована система оцінки знайшла широке запровадження в науковій, навчальній та виробничій практиці. На всіх конгресах економістів-аграрників України, що відбулися, М. О. Бєсєдіним зроблено пропозиції (з публікаціями) щодо оцінно-ситуаційного рішення проблем, які розглядалися. Методику включено в підручники (з грифом Міністерства освіти і науки), практикуми, довідники, монографії, інші видання. Прізвище М. О. Бєсєдіна внесено на стелу Національного наукового центру «Інститут аграрної еко-

Професор М. О. Бєсєдін надає консультацію дипломниці В. М. Горбач, 2006 р.

Особливістю досліджень кафедри під керівництвом професора М. О. Бєсєдіна є впровадження їх у навчальний процес з курсу «Основи менеджменту». Протягом більш ніж 20-ти років щорічно кожний студент, використовуючи оцінно-ситуаційний підхід, після кожного лекційного і практичного заняття оцінює для деталізації тему, що вивчається, професійну ситуацію на прикладі конкретної організації. В кінці вивчення дисципліни кожним студентом виконується навчально-дослідна робота. Такий підхід конкретизує навчання, дисциплінує студентів.

номіки» разом з прізвищами інших учених, які зробили свій внесок у розвиток науки; в «Енциклопедію сучасної України» (ЕСУ, т. 2, с. 545).

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): В. Н. Саладей, Н. В. Кондратюк, М. О. Бєсєдін, О. Ю. Чугай, П. О. Абраменко, 2-й ряд: В. М. Нагаєв, С. В. Никоненко, О. М. Таран, Ю. М. Сазонова, Д. К. Черкашин, А. Г. Позігун

За 2001–2009 рр. на кафедрі було видано 56 навчальних посібників, лекцій, підручників, серед них 9 з грифом Міністерства освіти та науки України: «Менеджмент» (2001 р.), «Конфліктологія» (2004 р.), «Аграрний менеджмент: практикум» (2004 р.), «Методика викладання у вищій школі» (2007 р.), «Державне регулювання економіки» (2008 р.) та ін.

Доцент В. М. Нагаєв опублікував монографію «Дидактичні основи формування творчої особистості аграрного менеджера в умовах Болонського процесу» (2006 р.) та підручник у співавторстві з професором М. О. Бєсєдіним «Основи менеджменту: оцінно-ситуаційний підхід (модульний варіант)» (2005 р.). Усього за темою дисертації В. М. Нагаєв підготував більше 160 наукових праць, у тому числі підручники, навчальні посібники (підручник і 5 навчальних посібників з грифом Міністерства освіти і науки України), лекції тощо.

Доцент О. М. Таран опублікувала навчальний посібник «Стратегічне управління» (2004 р.) і курс лекцій «Дипломатичний протокол і етикет» (2001 р.).

Доцент Н. І. Шиян опублікувала курс лекцій «Державне регулювання економіки» (2005 р.) та навчальний посібник з аналогічною назвою (2008 р.), який отримав гриф Міністерства освіти і науки України, навчальний посібник «Міжнародний менеджмент» (2008 р.), конспекти лекцій з дисциплін «Міжнародний менеджмент» (2005 р.) та «Корпоративне управління» (2007 р.), а також лекції «Державне управління та регулювання економіки: проблеми і шляхи удосконалення» (2001 р.), «Концептуальні основи економічної діяльності держави в аграрному виробництві» (2002 р.), «Економіка виробництва молока» (2003 р.).

Доцент О. О. Гуторова видала конспект лекцій «Менеджмент персоналу» (2005 р.), два навчальних посібники — «Основи менеджменту» (2009 р.) та «Теоретичні основи конкурентоспроможності садівництва» (у співавторстві з І. В. Гуторовою, 2009 р.), а також лекції: «Формування та функціонування ринку плодово-ягідної продукції в Україні» (2004 р.), «Теоретичні та практичні основи формування ефективного господарського механізму в садівництві» (2005 р.), «Удосконалення господарського механізму функціонування галузі садівництва в регіональному АПК» (2006 р.).

Доцент Д. К. Черкашин видав монографію «Обґрунтування економічної сталості розвитку сільськогосподарського виробництва в ринкових умовах» (2007 р.).

За 2001–2009 рр. кафедрою було видано 28 методичних рекомендацій, 284 статті. За цей період представники кафедри брали участь у 101 науковій конференції, з яких 47 — міжнародні.

На кафедрі функціонує навчально-науковий центр удосконалення дидактичних основ підготовки управлінських кадрів аграрного профілю. З ініціативи кафедри створено Харківську обласну громадську організацію «Науковий центр дидактики менеджмент-освіти».

Учасники школи-семінару «Впровадження модульно-рейтингової технології навчання», 2003 р.

Продовжується науково-виробниче впровадження закінчених розробок щодо методик експертної оцінки управлінських ситуацій, системи дидактичних засобів управління, ініціативного винаходу щодо вдосконалення технології збирання зернобобових культур через упровадження молотильного пристрою вібраційного типу (винахід завірено патентом України, виданим В. М. Нагаєву).

Співробітники кафедри надають постійну допомогу виробництву. У середньому впродовж 2001–2009 рр. тільки в господарствах Харківської області проведено 26 конференцій, 16 семінарів, 242 методичні наради, прочитано 457 лекцій, у тому числі 137 — безпосередньо в господарствах.

Планом науково-дослідних робіт кафедри на 2006–2010 рр. передбачено захист докторської дисертації (В. М. Нагаєв) і 3-х кандидатських (О. Ю. Чугай, Н. В. Кондратюк, Т. С. Андрущенко).

Для підсилення постійного зв'язку з виробництвом, особливо передовим, кафедрою організовано філію в державному підприємстві дослідному господарстві «Кутузівка» Інституту тваринництва НААН України. На прохання директора ДП ДГ «Кутузівка» доктора наук, академіка НААН України А. К. Трішина творчий колектив кафедри та господарства розробляє «Методичні рекомендації для розробки організаційно-управлінської структури підприємства, служб забезпечення, визначення рівня їх функціонування з використанням статистико економічної та експертної оцінки».

Творчий колектив у складі фахівців господарства і кафедри виконав дослідження в усіх галузях і підрозділах господарства, зараз він опрацьовує отримані дані та завершує оформлення праці, яка буде порадником у здійсненні практичного керівництва в умовах виробництва та навчальним посібником для професійної підготовки студентів, слухачів Інституту післядипломної освіти університету.

Визначення якості діяльності ДП ДГ «Кутузівка», виконане творчим колективом на чолі з директором, академіком, доктором сільськогосподарських наук О. К. Трішиним, завідувачем кафедри, доктором економічних наук, професором М. О. Бєсєдіним показало, що станом на 1 травня 2009 р. необхідні вимоги в середньому виконувалися на 72 %. За формами та змістом діяльності рівні виконання вимог у господарстві ранжувалися так: укомплектованість працівниками — 93 %; розвиненість особистих господарств працівників — 80 %; забезпеченість молочними фермами, устаткуванням, тарою, інвентарем, транспортними засобами, сховищами — 77 %; технікою — 76 %; кваліфікація працівників — 73 %; умови роботи, відповідність спецодягу — 72 %; забезпеченість упорядкованими дорогами — 70 %; матеріальне стимулювання працівників, ефективність використання землі, техніки, безпека життєдіяльності, протипожежний захист, охорона довкілля — 67 %; технічний стан механізмів — 64 %; забезпеченість пальномастильними матеріалами, запасними частинами, виконання розпорядку дня, культура та естетика виробництва, запобігання розкраданню з дослідного господарства — 60 %. Для кожного з названих видів діяльності визначено конкретні шляхи поліпшення і терміни їх виконання.

Фахівці кафедри та дослідного господарства здійснюють розробку згаданих методичних рекомендацій. У 1989 р. аналогічний документ кафедра розробила для навчально-дослідного господарства «Комуніст» університету, який отримав схвалення Міністерством сільського господарства СРСР і до сьогоднішнього дня успішно використовується в навчальному процесі з управлінських дисциплін.

КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

Одна з перших в Україні кафедр кібернетики була заснована в ХСГІ (на той час кафедра економіко-математичних методів та обчислювальної техніки) за наказом Головного управління вищої та середньої сільськогосподарської освіти Міністерства сільського господарства СРСР від 8 лютого 1966 р. А 9 липня 1966 р. вважається днем створення кафедри, до складу якої увійшли 5 співробітників: старші викладачі В. Є. Антипенський, Л. М. Анічин; викладачі В. С. Білоусько і С. С. Брюховецька; асистент К. А. Карнаух. Першим завідувачем кафедри був В. Є. Антипенський, учасник Великої Вітчизняної війни, який працював на цій посаді до 1977 р.

Завідувач кафедри доцент В. О. Бабенко

На момент створення кафедри її матеріальну базу становили: 26 рахівниць, 13 арифмометрів, 13 підсумково-обчислювальних машин типу «ІСКРА».

Машинно-обчислювальну станцію інституту було перетворено на лабораторію обчислювальної техніки кафедри.

За короткий термін викладачі кафедри підготували нові курси з теорії та практики використання ЕОМ: «Теоретичні основи обчислювальних машин», «Обчислювальні машини», «Обчислювальні машини і їх використання», «Економіко-математичні методи в плануванні і організації виробництва», «Механізація бухгалтерського обліку в колгоспах», «Економіка і організація сільського господарства» (В. Є. Антипенський, О. Ф. Галкін, В. С. Білоусько, 1969 р.), «Завдання та методичні вказівки до лабораторних занять з організації механізованого обліку в колгоспах і радгоспах» (В. Є. Антипенський, 1969 р.), посібник «Економічна інформація і процеси її перетворення» (В. Є. Антипенський, 1972 р.).

В. Є. Антипенський

Найбільш відомими підручниками та посібниками, написаними В. Є. Антипенським, є такі: «Організація машинної обробки економічної інформації в сільському господарстві» (1974 р.), «Облікова інформація в сільськогосподарських підприємствах при комплексній механізації» (1978 р.), «Організація бухгалтерського обліку в сільському господарстві при комплексній механізації і автоматизації» (1985 р.), «Обчислювальні машини і програмування: практикум» (1987 р.). У 1971 р. рішенням вченої ради ХСГІ кафедра одержала нову назву — кафедра економічної кібернетики.

За роки перебування В. Є. Антипенського на посаді завідувача кафедри значно розширилася її матеріальна база. Вийшли з ужитку рахівниці та арифмометри, їх замінили клавішно-обчислювальні, а згодом і електронно-обчислювальні машини типу «Вільнюс», «В'ятка», «Електроніка» та перфораційні машини. У 1972 р. обчислювальна лабораторія кафедри одержала велику ЕОМ «Мінськ-32». Учені ВНЗ використовували її в науковій та методичній роботі, аспіранти — для виконання розрахунків досліджень, студенти економічного та інших факультетів — під час виконання курсових і дипломних робіт.

На другому етапі розвитку кафедри (1977–1987 рр.) значно зміцніла її матеріально-

технічна база. Цьому сприяла активна діяльність нового завідувача — Л. М. Анічина, кандидата економічних наук, доцента. Кафедра заявила про себе не тільки в Україні, а й на всесоюзному рівні. Не випадково наш ВНЗ постійно відвідували космонавти, а обчислювальний центр кафедри робив складні розрахунки для Головкосмосу.

Л. М. Анічин

Але основною лінією діяльності кафедри залишилася підготовка спеціалістів для сільського господарства. Аспірантуру при кафедрі закінчили П. А. Щербаков, Л. Б. Ройд, Є. Л. Полушкін (науковий керівник — професор В. Є. Антипенський), Г. О. Андрусенко, В. В. Лапшин, М. Ф. Бобришев, Л. Д. Пахомова, П. А. Ликов, А. А. Аскаров, М. Т. Лебідь (науковий керівник — професор Л. М. Анічин). Наукові дослідження кафедри зосередилися на розробці актуальних проблем оптимізації процесів інтенсифікації сільського господарства. Зокрема, Л.М. Анічин у подальшому захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора економічних наук на тему «Науково-методичні основи формування та використання матеріально-технічних ресурсів сільського господарства».

Учені кафедри сформували науковий напрям, основу якого склав системний підхід в управлінні матеріально-технічними ресурсами, а також методологія управління матеріально-технічними ресурсами. Важливим напрямом наукових пошуків кафедри були також автоматизовані системи управління. Використовуючи творчий потенціал учених кафедри, здатних забезпечити ефективне використання потужних ЕОМ, Міністерство сільського господарства СРСР виділило навчальному закладу (фактично кафедрі економічної кібернетики) одну з небагатьох, що були в його розпорядженні, великих ЕОМ ЕС-1022. Завдяки цьому чиннику у 1970–1980 рр. на базі Харківського сільськогосподарського інституту здійснювалася підготовка та перепідготовка викладацьких кадрів, що повністю забезпечувало потреби

Колектив кафедри економічної кібернетики, 1980 р.

нашого ВНЗ і в певному розумінні прокладало шлях для вчених кафедр кібернетики інших закладів України в цьому напрямку роботи.

Діяльність кафедри проходила у взаємодії з провідними науковими центрами країни. Основні теоретичні та методологічні положення теорії обчислювальної техніки, сформульовані в той час, зберігають своє значення і дотепер та використовуються в навчальному процесі.

У 1985 р. на кафедрі було введено в експлуатацію клас «АОС–1» на базі мікропроцесора КР–580, обсяг ОЗУ 256 кілобайт.

У 1987–1993 рр. завідувачем кафедри був В. Т. Александров, кандидат технічних наук, доцент. Він зосереджував увагу на питаннях теорії і практики програмного забезпечення ЕОМ різних типів, зокрема на автоматизованому проектуванні баз даних, а також на проектуванні автоматизованих систем планових розрахунків для ЕОМ різних типів.

Авторитет професорсько-викладацького складу кафедри на той час настільки підвищився, що кафедра стала постійною учасницею не тільки обласних, а й республіканських і всесоюзних семінарів та конференцій.

У 1989–1990 рр. зусиллями колективу кафедри її матеріальна-технічна база поповнилася ще чотирма класами «АОС». Уведення в експлуатацію чергових дисплейних класів автоматизованого навчання викликало необхідність розроблення методичних вказівок щодо підготовки навчальних програм для цих класів. Методичні рекомендації, підготовлені В. Т. Александровим, Е. М. Длугачем, С. В. Тютюнником, були розраховані на високий професійний рівень викладачів, які мали працювати в дисплейному класі.

В. Т. Александров

Міністерство сільського господарства СРСР виділило для кафедри нову, більш потужну, ніж ЕОМ ЕС 1022, модель ЕС–1061, яка протягом ряду років забезпечувала і потреби вчених в електронно-обчислювальній техніці, і потреби ВНЗ у навчальному процесі. Ця ЕОМ функціонувала до 2000 р.

Наприкінці 80-х–початку 90-х рр. XX ст. в Україну почали надходити з-за кордону комп'ютери нового покоління IBM PC. Викладачами кафедри були підготовлені методичні вказівки для роботи з персональними комп'ютерами, розраховані на студентів сільськогосподарських ВНЗ і слухачів ФПК.

У цей же час група викладачів інституту на чолі з В. Т. Александровим розробила на базі ПК програмне забезпечення і здійснила впровадження у виробництво автоматизованих робочих місць (АРМів): керівника сільськогосподарського підприємства (О. В. Ульянченко), агронома-селекціонера (М. В. Проскурнін), агронома-рільника (Ю. В. Будьонний), економіста (Г. О. Андрусенко), бухгалтера (П. А. Щербаков), землевпорядника (М. І. Бідило), агрохіміка-ґрунтознавця (М. М. Кулєшов), агронома із захисту рослин (Є. М. Білецький), агронома-овочівника (О. С. Болотських), інженера-механіка (В. Ф. Пащенко).

Згідно з наказами Держагропрому СРСР та ректора ХСГІ 23 лютого 1989 р. кафедру було перейменовано на кафедру інформатики.

У жовтні 1990 р. на базі ХСГІ було проведено всесоюзну школу-семінар викладачів сільськогосподарських ВНЗ з інформатики, обчислювальної техніки і моделювання виробничих систем підготовки кадрів АПК.

У цей період проводилася напружена робота щодо впровадження наукових розробок викладачів кафедри у виробництво. Так, було виконано договори на впровадження наукових досліджень у сільськогосподарських підприємствах Куп'янського та Краснокутського районів Харківської області, наукові договори з Інститутом аграрної економіки (м. Київ) на розробку автоматизованих робочих місць. Науковим керівником був В. Т. Александров, відповідальним виконавцем — доцент О. В. Ульянченко. Для впровадження наукових розробок при кафедрі були створені АТ «Агроінформ» і ТОВ «Ковиловий степ», які відіграли певну роль як у поширенні роботи науковців, так і в підвищенні рейтингу кафедри та університету.

О. В. Ульянченко

У листопаді 1993 р. завідувачем кафедри був призначений О. В. Ульянченко. Його наукові інтереси зосередилися на проблемах удосконалення системи управління агроресурсами в ринкових умовах господарювання.

У квітні 2003 р. Міністерством освіти та науки України О. В. Ульянченку було присуджене вчене звання професора.

Викладачі та аспіранти кафедри працюють над підготовкою кандидатських та докторських дисертацій. Зокрема, кандидатські дисертації успішно захистили Ю. О. Сотников (науковий керівник — доктор економічних наук, професор В. П. Мартьянов), М. Т. Лебідь (науковий керівник — доктор економічних наук, професор Л. М. Анічин), О. Г. Гончаренко, С. О. Краснощок, А. І. Александрова, Г. П. Лактіонова, Л. Г. Бага, М. І. Бідило, Т. А. Бутенко, Д. К. Черкашин, Л. П. Рудь (науковий керівник — доктор економічних наук, професор О. В. Ульянченко).

Рішенням вченої ради агроуніверситету та наказом ректора від 10 квітня 1995 р. кафедру інформатики було перейменовано в кафедру економічної кібернетики.

П. А. Щербаков

З грудня 2005 р. по серпень 2007 р. завідувачем кафедри був кандидат економічних наук, доцент П. А. Щербаков.

Керівництво кафедри, її профспілкова організація багато уваги приділяють не тільки оснащенню кафедри найновішими ПК, а й покращанню умов роботи професорсько-викладацького складу й інженерно-технічного персоналу, створенню сприятливого психологічного клімату та комфортності в колективі.

З вересня 2007 р. завідувачем кафедри обрано кандидата технічних наук, доцента В. О. Бабенко. Інтереси науковців кафедри зосередилися на інформаційному забезпеченні ефективності та розвитку соціально спрямованого аграрного виробництва. Так, укладено угоди та здійснюється науково-технічне співробітництво з ННЦ Інститут економіки НААНУ (відділ організації управління в сільському господарстві (м. Київ)) іншими провідними науковими та навчальними закладами й організаціями (ФГОУ ВПО БГСА, м. Бєлгород, ХНУРЕ імені М. К. Янгеля, СП «Парус-Україна», компанія «Аудит-С», ХНГУСГ імені Петра Василенка та ін.

За останні роки значно оновився та розширився комп'ютерний парк кафедри і університету, розвивається локальна комп'ютерна мережа університету. Розроблено сучасний, динамічно поновлюваний сайт університету, заснований на новітніх інформаційних технологіях, який постійно бере участь у конкурсі Мінагрополітики серед ВНЗ аграрного профілю.

Кафедра має шість навчальних класів з найновішими персональними комп'ютерами, які працюють у локальній університетській мережі та підключені до мережі Internet. Користування мережею дає змогу викладачам, докторантам та аспірантам, спеціалістам і студентам підвищувати свій інформаційний рівень.

Поряд з традиційними методами навчання кафедра запроваджує «дистанційну підтримку профільного навчання», що дозволяє на новому рівні організувати самостійну роботу студентів. Для організації такої підтримки всі викладачі кафедри створюють навчальні курси в умовах інтернет-середовища на базі інтерактивних підручників, електронних матеріалів, інформаційних інтернет-ресурсів тощо. В основі створення і супроводу таких курсів лежить вільно поширювана система побудови освітнього контента навчання Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment). Цей програмний продукт побудовано відповідно до стандартів інформаційних навчальних систем.

Для підвищення практичної значущості навчального процесу підтримується ініці-

йований кафедрою проект AgroWeb порталу інформаційних ресурсів Харківського регіону в рамках проекту AgroWeb Network у країнах Центральної і Східної Європи за пропозицією представництва FAO OON (І. М. Бєлая, В. О. Бабенко, Т. А. Бутенко, В. М. Сирий та ін.). Він передбачає участь учених і викладачів університету в створенні електронного контенту web-сервісу в аграрному секторі економіки, який повинен містити такі обов'язкові компоненти, як служба дорадництва і система дистанційної освіти.

Впроваджуються також інші проекти з автоматизації бухгалтерського обліку в бюджетних організаціях та установах на базі програми «1С:Предприятие» (В. О. Бабенко, П. А. Щербаков, Є. М. Руденко, Н. В. Андрусенко), автоматизованого аналізу динаміки ділової мови (О. С. Погорєлов, О. В. Тихоненко) та інші інформаційні і програмно-технічні розробки.

Усі науково-методичні наробки кафедри впроваджуються в навчальний процес, при цьому передбачено постійний доступ до навчального процесу територіально віддаленим студентам, завдяки чому зростає їх інтерес до процесу пізнання та практична значущість навчального процесу.

Зараз у складі кафедри: професор, доктор технічних наук В. П. Путятін; доцент, кандидат технічних наук В. О. Бабенко; доценти, кандидати економічних наук М. І. Бідило, В. М. Андрусенко, М. Т. Лебідь, Т. А. Бутенко, Ю. О. Сотников; доценти, кандидати фізико-математичних наук О. С. Погорєлов та І. О. Юхно; старші викладачі Ю. В. Синявіна, В. М. Сирий; асистенти О. І. Нестеренко, Н. М. Проценко, О. І. Хлопоніна, О. В. Каркач, Р. О. Петренко; старший лаборант Т. І. Драченко і лаборант В. М. Іванова. Обслуговування електронно-обчислювальної техніки та адміністрування мережі на кафедрі та в університеті забезпечує кваліфікований інженерно-технічний склад працівників під керівництвом завідувача науковою навчально-технічною лабораторією Г. Е. Греченко.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): О. С. Погорєлов, В. М. Андрусенко, М. І. Бідило, В. О. Бабенко, П. А. Щербаков, Ю. О. Сотников; 2-й ряд: В. М. Іванова, О. І. Нестеренко, Ю. В. Синявіна, С. П. Садовський, Т. І. Драченко, Н. М. Проценко, Т. А. Бутенко, М. Т. Лебідь, О. М. Сенічкіна, Г. Е. Греченко, О. В. Каркач, І. В. Кузнєцова, В. М. Сирий

На кафедрі для різних факультетів викладаються такі дисципліни: «Інформатика та комп'ютерна техніка», «Економічна інформатика», «Інформатика та програмування», «Комп'ютерні мережі та телекомунікації», «Моделювання економічних систем», «Дослідження операцій», «Математичне програмування», «Інформаційні системи та технології», «Аграрний консалтинг», «Інформаційно-консультаційне забезпечення діяльності АПК», «Інформаційні технології» та ін.

Усі викладачі кафедри беруть активну участь у науковій роботі. На цей час працюють над дисертаційними роботами викладачі Ю. В. Синявіна, В. М. Сирий, Н. М. Проценко, О. І. Нестеренко, О. І. Хлопоніна, О. В. Каркач. За останній рік було підготовлено близько 40 наукових статей та виступів на міжнародних, всеукраїнських та університетських конференціях. Постійно працює науковий кафедральний семінар (1–2 засідання на місяць) із залученням зовнішніх фахівців. Активно підтримується студентська науково-дослідна робота, за результатами якої здійснюються публікації. Також студенти беруть участь у внутрішньовузівських, всеукраїнських та міжнародних конференціях і форумах (понад 20 робіт щороку), а студенти-гуртківці — у конкурсах студентської творчості.

Як і раніше, колектив кафедри повністю забезпечує потреби в науково-методичному забезпеченні навчального процесу та впроваджує нові форми електронних методичних матеріалів з використанням спеціальних мультимедійних програмних засобів: електронний підручник «Дослідження операцій» (О. В. Ульянченко, В. О. Бабенко), електронні конспекти лекцій з курсу «Інформатика та комп'ютерна техніка» (Н. М. Мартьянова, Т. А Бутенко, Ю. В. Синявіна), пакети прикладних програм для навчального процесу з оптимізації та математичного моделювання (В. О. Бабенко, О. С. Погорєлов, Ю. О. Сотников). Для кожної навчальної дисципліни підготовлено робочі програми, плани лабораторно-практичних занять, інші методичні матеріали для студентів денної та заочної форм навчання, а також для слухачів Інституту післядипломної освіти.

Колектив кафедри постійно підвищує рівень кваліфікації професорсько-викладацького складу, аспірантів, молодих спеціалістів і слухачів Інституту післядипломної освіти ХНАУ на базі сучасних інформаційних технологій з використанням комп'ютерної техніки.

З січня 2011 р. кафедру очолює кандидат технічних наук, доцент Дьоміна Вікторія Михайлівна.

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І ФІНАНСІВ

Постановою ЦК КПУ і Ради Міністрів СРСР від 16 березня 1960 р. було юридично закріплено право ХСГІ на підготовку двох спеціальностей: «Бухгалтерський облік» та «Економіка і організація сільського господарства». Перший випуск спеціалістів з кваліфікацією «бухгалтер-економіст» відбувся у червні 1962 р. Більшість з них згодом здобули ступені кандидата та доктора економічних наук і очолили кафедри бухгалтерського обліку в Дніпропетровському, Харківському, Луганському, Костромському, Курському, Алма-Атинському та інших сільськогосподарських інститутах.

Декан факультету доцент І. М. Сафронська

Починаючи з другої половини XX ст., здійснювали плідну працю професори, завідувачі кафедри статистики та обліку — С. Д. Бутко (1948–1962 рр.) та О. Ф. Галкін (1962–1984 рр.). Вони підготували понад 50 кандидатів економічних наук для вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів України та інших республік колишнього СРСР. У 1968 р. на базі кафедри статистики та обліку було створено дві кафедри: бухгалтерського обліку і статистики та економічного аналізу.

У той час науковцями факультету уперше в Україні було видано навчальний посібник «Бухгалтерський облік у колгоспах» за редакцією С. Д. Бутка та підручник «Сельскохозяйственная статистика с основами экономической статистики» О. Г. Христича.

У 70–90-ті рр. XX ст. економічний факультет очолювали доцент І. К. Щербаха, професори Л. М. Анічин, І. М. Брюховецький, В. Й. Шиян, доценти Г. І. Войчук, В. О. Сивоконь, професор М. Ф. Огійчук.

Наприкінці 90-х рр. XX ст. розпочалася реорганізація вищої школи, у зв'язку із чим змінюються навчальні плани, і факультет починає готувати економістів з бухгалтерського обліку і фінансів. Подальші зміни навчальних програм обумовлюють перехід спочатку на триступеневу, а з 2006 р. — на двоступеневу підготовку фахівців.

У 1997 р. на базі кафедри бухгалтерського обліку і фінансів створено кафедру фінансів і аудиту, яка з 2005 р. була перейменована на кафедру фінансів.

15 вересня 2005 р. наказом ректора університету на базі економічного факультету було

Керівництво факультету, 1987 р. (зліва направо): декан — професор М. Ф. Огійчук, заступники декана — доценти О. І. Гуторов, К. І. Посилаєва проводять нараду

створено два самостійних факультети: обліку і фінансів та менеджменту і економіки.

Деканом факультету обліку і фінансів було обрано доцента кафедри статистики і економічного аналізу К. І. Посилаєву, яка очолювала факультет протягом 2005–2008 рр.

У 2009–2010 рр. факультет очолював доцент кафедри статистики і економічного аналізу С. І. Панченко.

Доцент К. І. Посилаєва зі студентами факультету

У квітні 2010 р. деканом факультету обліку і фінансів було обрано кандидата економічних наук, доцента І. М. Сафронську. Нині до складу деканату входять: викладач Ю. С. Пеняк — заступник декана з навчально-виховної роботи; доцент І. В. Горковенко — заступник декана з наукової роботи; старший викладач І. І. Рагуліна — заступник декана з виховної роботи в гуртожитках; доцент В. В. Ярова — заступник декана із заочної форми навчання.

С. І. Панченко

Щороку факультет випускає близько 225 бакалаврів, 230 спеціалістів і магістрів з обліку і аудиту, а всього за роки існування спеціальності було підготовлено близько 5000 спеціалістів з бухгалтерського обліку, включаючи заочну форму навчання. З 2003 р. на факультеті ведеться підготовка з двох спеціальностей: «Облік і аудит» та «Фінанси», відкрито спеціалізацію «Облік і аудит в лісовому господарстві». Зараз навчається 1257 студентів, у тому числі на денній формі — 507 осіб (з них 345 за спеціальністю «Облік і аудит» та 162 за спеціальністю «Фінанси») і на заочному відділенні — 750 осіб.

Факультет обліку і фінансів пишається своїми випускниками. Першими випускниками були І. Т. Новіков (1960 р.) — нині доцент та В. С. Білоусько (1961 р.) — професор кафедри бухгалтерського обліку та аудиту. Провідними вченими стали: О. В. Олійник — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів; В. К. Горкавий — кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри статистики і економічного аналізу; М. І. Беленкова — професор ХНАУ, директор ННІ агробізнесу; Л. Г. Панченко, Л. О. Сколотій — доценти кафедри бухгалтерського обліку та аудиту. За підручниками та навчальними посібниками, які вони підготували, навчаються студенти економічних спеціальностей не тільки України, але і країн СНД.

Факультет обліку і фінансів підготував багато наукових кадрів також для інших ВНЗ країни. В минулому аспірант кафедри бухгалтерського обліку і аудиту В. Я. Плаксієнко зараз доктор економічних наук, професор, він очолює кафедру того ж профілю у Дніпропетровському аграрному університеті. Інший випускник, П. П. Матичак, кандидат економічних наук, професор, очолює кафедру фінансів Луганського аграрного університету; а Н. Г. Михайлов, кандидат економічних наук, професор, завідує кафедрою обліку і аудиту Сумського аграрного університету.

Успішно поєднують наукову і адміністративну роботу: З. О. Муковоз — головний спе-

ціаліст Департаменту з управління державною власністю, бухгалтерським обліком та ревізійної роботи Мінагрополітики України; В. І. Ужик — кандидат технічних наук, проректор з фінансової роботи Бєлгородської державної сільськогосподарської академії.

З дипломом економіста з бухгалтерського обліку і фінансів плідно працюють на високих державних посадах: І. О. Хаперський — голова Дворічанської райдержадміністрації, С. В. Зеленський — голова Лозівської райдержадміністрації, Ю. Т. Паскал — генерал-майор міліції, начальник карного розшуку України, Ю. М. Захарченко — начальник одного з управлінь СБУ в Харківській області.

У різні часи успішно працювали або працюють зараз М. Х. Калашніков, Р. А. Ільченко, А. В. Ульянова — начальник відділу фінансово-кредитної політики, Т. П. Шев'якова, Л. В. Чумаченко — головний бухгалтер Головного управління агропромислового розвитку Харківської обласної держадміністрації; Ю. П. Ільченко — перший заступник генерального директора об'єднання «Харківцукор».

Випускники факультету плідно працюють на посадах провідних спеціалістів обласних і районних департаментів агропромислового комплексу, банків, КРУ, головними спеціалістами сільськогосподарських підприємств України, Росії, Білорусі. Рівень знань випускників факультету відповідає світовим вимогам. Успішно закінчили магістратуру в США Т. М. Огійчук та Г. А. Гончаренко. Остання працює сьогодні керівником фінансово-аналітичного відділу великого шпиталю у Сан-Дієго штату Каліфорнія, а Т. М. Огійчук є генеральним директором ТОВ «Сплави» і консультантом іноземних фірм (США) з фінансових інвестицій в аграрний сектор України і Росії. Інший випускник, Ю. Б. Салюк очолює роботу облікового відділу будівельної компанії у Лондоні. Мають власний бізнес: у Данії — С. Глєбкіна, у Німеччині — С. Захожий.

Нині на факультеті працює 54 викладачі, серед них 5 докторів наук, 7 професорів; 28 кандидатів наук, доцентів. До складу факультету входять 4 кафедри: бухгалтерського обліку і аудиту, яку очолює професор М. Ф. Огійчук; статистики і економічного аналізу — професор В. К. Горкавий; фінансів — професор О. В. Олійник; економічної теорії — доцент Г. П. Пасемко.

На факультеті здійснюється плідна, напружена науково-дослідна робота. Тільки за останні три роки викладачами й аспірантами було захищено 7 кандидатських дисертацій та одну докторську. Продовжуючи традиції наукових шкіл С. Д. Бутка, О. Ф. Галкіна, науковці М. Ф. Огійчук, В. К. Горкавий створили власні напрями в аграрній економіці. Вони плідно працюють над підготовкою науково-педагогічних кадрів. Кожний з них підготував понад 10 кандидатів наук.

Працівники кафедри бухгалтерського обліку разом з ученими кількох київських НДІ підготували на замовлення Мінагрополітики України «Рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку за журнально-ордерною формою обліку для сільськогосподарських підприємств». Результатом цієї розробки стало видання альбому спеціалізованих форм регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств.

Викладачі факультету мають суттєві здобутки щодо впровадження в навчальний процес кредитно-модульної системи, розробки та апробації навчально-методичних комплексів з дисциплін, які викладаються за вказаною системою. Розробка та видання робочих програм і методичних вказівок для дисциплін, що викладаються за вимогами кредитно-модульної системи, сприяє чіткій організації аудиторної і особливо самостійної роботи студентів, набуттю ними навичок роботи з навчальною, науковою та довідковою літературою; забезпечує систему оцінювання поточної успішності студентів.

На факультеті ведеться плідна видавнича діяльність. В останні роки були видані такі підручники та посібники, як «Статистика» (В. К. Горкавий), «Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах» (за редакцією М. Ф. Огійчука), «Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах» (за редакцією М. Ф. Огійчука), «Теорія бухгалтерського обліку» (В. С. Білоусько, М. І. Беленкова.),

«Облік зовнішньоекономічної діяльності» (М. Ф. Огійчук, В. Г. Шандурська, М. І. Беленкова, І. В. Горковенко, Ю. С. Воскобойнік), «Аудит» (М. Ф. Огійчук, І. Т. Новіков, І. І. Рагуліна), «Страхування» (О. М. Калашніков), «Податки в АПК» (О. В. Олійник, І. В. Філон), «Фінансовий ринок» (Т. В. Калашнікова).

З 2004 р. факультет є співзасновником всеукраїнського науково-практичного журналу «Облік і фінанси АПК», а також бере участь у створенні «Вісника ХНАУ».

У листопаді 2008 р. на факультеті було проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми розвитку обліку, аудиту, фінансів і менеджменту в АПК України», присвячену 50-річчю початку підготовки в ХНАУ імені В. В. Докучаєва фахівців з бухгалтерського обліку та 60-річчю з дня створення кафедри бухгалтерського обліку і аудиту. Співзасновниками цієї конференції виступили Міністерство аграрної політики України, сільськогосподарські ВНЗ Росії (м. Бєлгород), Білорусі (м. Горки), Польщі (м. Варшава, м. Краків), Словаччини (м. Нітра). У жовтні 2009 р. факультет обліку і фінансів разом з факультетом менеджменту і економіки започаткували проведення міжнародної науково-практичної конференції «Ринкові трансформації та економічний механізм підвищення ефективності підприємств аграрного сектора», присвяченої 80-річчю заснування економічного факультету (зараз ННІ агробізнесу).

Викладачі та аспіранти факультету мають можливість проходити стажування за міжнародними стандартами в Росії, Білорусі, Німеччині, Польщі, Словаччині, США, Великобританії; беруть участь у міжнародних наукових конференціях, публікують результати досліджень у періодичних виданнях за кордоном.

Студенти проходять ознайомчу практику та стажування за кордоном, зокрема у Данії, Великобританії, США, Франції, Швеції тощо.

Високим є рівень науково-дослідної роботи студентів факультету. З 1997 по 2004 рр. на базі факультету проводилася Всеукраїнська студентська олімпіада з обліку і аудиту. Досягнення таких студентів, як С. Децюра та Ю. Товстоп'ят були відповідно відзначені дипломами за перемогу та високі результати у міжрегіональному студентському конкурсі «Аудитор–2008». Наступного року на конкурсі «Аудитор–2009» студенти магістратури А. Козирь та Л. Калита вибороли відповідно друге та третє місця. Студент третього курсу О. Синиця у 2009 р. зайняв друге місце

Викладачі факультету зі студентами І курсу, 1 вересня 2009 р.

у конкурсі «Кращий студент року», який проводився Міністерством аграрної політики України серед студентів вищих аграрних навчальних закладів III–IV рівнів акредитації.

На Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук у 2009/10 навчальному році на секції «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» конкурсна робота та доповідь Василишина Станіслава (науковий керівник, професор М. Ф. Огійчук) була визнана однією з найкращих. На Всеукраїнській студентській олімпіаді з навчальної дисципліни «Облік і аудит» у 2008/09 навчальному році Нестеренко Світлана здобула перемогу та отримала диплом II ступеня; у 2009/10 навчальному році Синиця Олександр посів третє місце серед 75 учасників з аграрних вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації.

Студентське самоврядування на факультеті представлено студентською радою факультету, яку очолює студентка IV курсу

Виступ викладачів і співробітників факультету

І. Леонова та студентською радою гуртожитку, яку очолює студент IV курсу О. Сіренко.

В оглядах-конкурсах художньої самодіяльності факультет обліку і фінансів є одним з лідерів. За їх підсумками студенти і викладачі факультету завжди серед переможців.

Колектив викладачів, співробітників, студентів факультету завжди радо щорічно зустрічають нове поповнення альма-матер.

КАФЕДРА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І АУДИТУ

Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту має великий досвід наукової та педагогічної діяльності і давню історію розвитку. Як структурний підрозділ університету кафедра бере свій початок з 1884 р. Біля джерел її діяльності стояв видатний статистик А. Ф. Фортунатов. Він очолював кафедру загальної сільськогосподарської і лісової статистики, де викладав курс бухгалтерського обліку. Про високий авторитет О. Ф. Фортунатова як провідного спеціаліста Ново-Олександрійського інституту свідчить той факт, що його наукові ідеї разом з ідеями ректора інституту О. І. Скворцова в 1906 р. були покладені в основу теоретико-економічного обґрунтування столипінської аграрної реформи 1906–1911 рр.

Завідувач кафедри
професор М. Ф. Огійчук

У 1948 р. на базі кафедри загальної, сільськогосподарської та лісової статистики було створено кафедру сільськогосподарської статистики і обліку як самостійний підрозділ університету, яка в 1966 р. взяла участь у створенні кафедри економічної кібернетики. У 1968 р. її було розділено на дві самостійні кафедри: бухгалтерського обліку і фінансів та статистики і економічного аналізу. У 1997 р. на базі кафедри бухгалтерського обліку і фінансів організовано кафедру фінансів, а базову кафедру перейменовано на кафедру «Бухгалтерського обліку і аудиту». Це свідчить про те, що кафедра є фундатором вищезазначених кафедр, які здійснюють підготовку фахівців зі спеціальностей «Облік і аудит», «Фінанси» та ін.

Першим завідувачем кафедри сільськогосподарської статистики і обліку до 1962 р. був професор С. Д. Бутко. У 1962–1984 рр. кафедру очолював професор О. Ф. Галкін, у 1984–1989 рр. — доцент В. С. Білоусько. З 1989 р. кафедру очолює професор М. Ф. Огійчук.

За час існування колектив кафедри пройшов славетний шлях розвитку, що сприяло становленню на сучасному етапі потужного й авторитетного колективу, формуванню наукової школи фахівців з проблем удосконалення та реформування методології теорії і практики з організації бухгалтерського обліку в аграрних формуваннях України, які роблять вагомий внесок у розвиток сучасного бухгалтерського обліку, підготовку та видання в центральних видавництвах підручників, навчальних посібників, наукових розробок за дорученням Міністерства аграрної політики України для запровадження в практику аграрних формувань України.

Колектив викладачів кафедри є визнаним не лише на теренах нашої держави, а й за її межами як такий, що готує фахівців з обліку і аудиту за новими технологіями навчання, а також має досвід у підготовці спеціалістів на відділенні перепідготовки Інституту післядипломної освіти на базі повної вищої освіти за спеціальністю «Облік і аудит».

На етапі становлення та розвитку кафедри вагомий внесок зробив професор С. Д. Бутко — високопрофесійний, ерудований, знаний фахівець з високими організаційними здібностями, він започаткував в інституті підготовку спеціалістів з бухгалтерського обліку.

З 1962 по 1984 рр. кафедру очолював професор О. Ф. Галкін, усе життя якого було пов'язане із ХСГІ. Він пройшов нелегкий шлях від асистента до старшого викладача, доцента, професора і завідувача кафедри. Під керівництвом професора О. Ф. Галкіна кафедра бухгалтерського обліку і фінансів плідно

готувала кадри вищої кваліфікації. Успішно захистили кандидатські дисертації 50 аспірантів та пошукачів, багато з яких успішно працюють у ХНАУ і очолюють кафедри в інших ВНЗ України та поза її межами.

Проведені дослідження та накопичений досвід з організації навчального процесу з організації та удосконалення обліку, контролю і фінансів дали змогу надрукувати низку монографій, підручників і навчальних посібників, які видавалися в центральних видавництвах Москви та Києва, серед них: О. Ф. Галкін, М. М. Гарбузова «Методика оборачиваемости оборотных средств в колхозах» (1963 р.); О. Ф. Галкін, Г. О. Лисий «Сборник задач по теории бухгалтерского учета» (1967–1970 рр.); О. Ф. Галкін, М. Ф. Огійчук, Г. І. Войчук «Теорія бухгалтерського обліку» (1970 р. і 1976 р.); М. Ф. Огійчук «Облік фінансів та резервів в сільськогосподарських підприємствах» (1981 р.); О. Ф. Галкін, М. Ф. Огійчук, Г. І. Войчук «Бухгалтерський облік в колгоспах при комплексній механізації» (1981 р.); М. Ф. Огійчук, Г. І. Войчук «Бухгалтерський облік в сільськогосподарських підприємствах» (1988 р.); О. Ф. Галкін, І. Т. Новіков «Сборник упражнений по теории бухгалтерского учета» (1985 р.); М. Ф. Огійчук, П. А. Щербаков «Практикум по таблично-перфокарточной форме учета» (1989 р.).

З 1985 по 1990 рр. кафедру очолював доцент В. С. Білоусько. За цей час ще більше активізувалися наукові розробки з удосконалення бухгалтерського обліку і фінансів. У цей період кафедра брала участь у розробці Плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції його впровадження для підприємств агропромислового комплексу, який був затверджений Держагропромом СРСР 31 грудня 1987 р. За участю колективу кафедри велося обговорення Положення про планування, облік і звітність при орендних відносинах у сільському господарстві.

У 1986 р. на базі кафедри бухгалтерського обліку було проведено Всесоюзну науково-практичну конференцію з удосконалення обліку в агропромисловому комплексі, що свідчить про авторитет кафедри в межах колишнього СРСР.

Науково-методичні розробки кафедри демонструвалися на ВДНГ СРСР, а їх автори М. Ф. Огійчук, В. С. Білоусько у 1988 р. були нагороджені відповідно срібною і бронзовою медалями.

У 1990 р. на посаду завідувача кафедри бухгалтерського обліку і фінансів вченою

Учасники Всесоюзної науково-практичної конференції Держагропрому СРСР, 1986 р.

радою університету було обрано професора М. Ф. Огійчука.

Перед колективом кафедри було поставлено завдання подальшого вдосконалення наукової, методичної, навчальної та виховної роботи. Це завдання випливало із реформування національного бухгалтерського обліку та перебудови системи економічної інформації відповідно до вимог міжнародних стандартів. Основи нової системи бухгалтерського обліку було закладено в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», прийнятому в 1999 р., та конкретизовано у відповідних національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку.

У навчальні плани підготовки фахівців з обліку і аудиту було введено низку нових обліково-фінансових дисциплін, що спонукало необхідність подальшої спеціалізації і створення на базі кафедри бухгалтерського обліку і фінансів двох самостійних кафедр: кафедри бухгалтерського обліку і аудиту та кафедри фінансів. Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту скерувала свою роботу так, щоб своїми науковими дослідженнями зацікавити фахівців реформованих сільськогосподарських підприємств.

Науковий напрям роботи кафедри — «Удосконалення методології бухгалтерського обліку і аудиту за національними стандартами в реформованих сільськогосподарських підприємствах».

Одним із найважливіших напрямів роботи вчених кафедри в останні роки є розробка та впровадження прогресивних форм і методів бухгалтерського обліку за національними стандартами. Розроблено та впроваджено в навчальний процес і виробництво програмне забезпечення з автоматизованої обробки інформації (АРМ-бухгалтера) в аграрних підприємствах. У навчальний процес запроваджено нову дисципліну «Автоматизована обробка економічної інформації», за якою підготовлено програму та навчальний посібник «Автоматизована система бухгалтерського обліку», авторами якого є М. Ф. Огійчук, Л. Г. Панченко, Л. О. Сколотій. У 2000 р. видано «Рекомендації з обліку господарських операцій за новим планом рахунків» І. Т. Новікова (у співавторстві).

Кафедра стала лідером з розробок різних варіантів журнально-ордерної форми обліку для аграрних підприємств України. Останній варіант цієї форми обліку було розроблено на замовлення Мінагрополітики України разом з ученими НАУ м. Києва, ННЦ «Інститут аграрної економіки», КНЕУ і рекомендовано Міністерством аграрної політики України до впровадження в усіх сільськогосподарських підприємствах України.

Результати наукових досліджень з указаних напрямків обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції у 2006 р. й оцінювалися науково-методичного радою «Облік, звітність та аудит у галузях агропромислового виробництва Мінагрополітики України».

У 2005–2007 рр. на замовлення Мінагрополітики України розроблено, затверджено в установленому порядку і рекомендовано для запровадження в практику сільськогосподарських підприємств: «Система управлінського (внутрішньогосподарського) обліку та контролю в державному секторі сільськогосподарського виробництва на підставі національних стандартів бухгалтерського обліку», «Спеціалізовані форми первинних документів сільськогосподарських підприємств» та «Методичні рекомендації по їх застосуванню», авторами яких є: М. Ф. Огійчук, Л. Г. Панченко, Л. О. Сколотій, Т. П. Шев'якова, В. В. Григоращук, В. В. Посилаєв, В. Є. Мещеряков і К. В. Євлампієв.

Наукові дослідження були покладені в основу підготовки підручника «Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах» за редакцією професора М. Ф. Огійчука, який було видано тиражем понад 100 тис. примірників у видавництвах «Вища освіта», «Алерта». Підручник був рекомендований Міністерством освіти і науки на здобуття Державної премії в галузі науки і техніки.

У підготовці до випуску чотирьох видань підручника «Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах» і «Практикуму з бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах за національними стандартами» взяли участь 15 учених.

У виданнях відображені й ті наукові дослідження, які здійснювались на кафедрі не

один рік. За останнє десятиріччя вчені кафедри видали 20 таких робіт з грифом Міністерства освіти і науки та Міністерства аграрної політики. Професори В. С. Білоусько і М. І. Беленкова випустили п'ять видань навчального посібника «Теорія бухгалтерського обліку», а також два видання практичного посібника з «Теорії бухгалтерського обліку» (В. С. Білоусько, М. І. Беленкова, О. Г. Авілкова). Доцентом В. Г. Шандурською опубліковано навчальний посібник «Облік в зарубіжних країнах» та ін. У 2000 р. І. Т. Новіковим (у співавторстві) видано навчальний посібник «Облік господарських операцій за новим планом рахунків».

Багато видань кафедри істотно вплинули на успішне створення раціональної методології бухгалтерського обліку, яка відповідає національним інтересам держави і враховує сучасні умови господарювання, а отже, і його досягнень у минулому, зміни в економіці та соціальному житті, зарубіжний досвід і фундаментальні положення, прийняті у розвинених країнах з ринковою економікою.

Зміна умов організації та функціонування підприємницької діяльності в реформованих господарствах поставила перед ученими ряд нових проблем, зокрема необхідність розробки єдиної моделі форм бухгалтерського обліку, розрахованої на обробку інформації на персональних комп'ютерах. Ця робота була виконана спільно з кафедрою економічної кібернетики. Розроблено і впроваджено у 30 сільськогосподарських підприємствах різних регіонів України і районів Харківської області програмне забезпечення для автоматизованої системи бухгалтерського обліку за допомогою персональних комп'ютерів і робоче місце бухгалтера з такою системою.

Учені кафедри займаються й аудиторською діяльністю. Створено регіональний центр федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів України. Він має дорадчі функції і надає консультативну допомогу сільськогосподарським підприємствам і фермерським господарствам. Щорічно до центру за фаховою допомогою звертаються не менше 300 осіб.

Немає сумніву, що студенти отримують глибокі знання, особливо з фахових дисциплін. А доброзичлива атмосфера університету сприяє тому, що випускники залишаються працювати у стінах нашого навчального закладу. Такі досвідчені викладачі, як І. Т. Новіков, В. С. Білоусько, Л. Г. Панченко, Л. О. Сколотій, Т. П. Шев'якова, М. І. Беленкова, А. І. Бойченко, В. Г. Шандурська, В. М. Андрусенко, Н. І. Бондаренко, О. В. Олійник, О. Г. Авілкова, Л. А. Булах, Т. В. Калашнікова, О. М. Калашніков, Г. О. Нагаєва, Д. В. Шиян, Н. Г. Гончаренко, В. В. Ярова, Т. І. Олійник, Р. М. , Л. О. Ломовських та багато інших у різні роки закінчили економічний факультет за фахом «Облік і аудит».

Велика увага приділяється науковій студентський роботі. На базі кафедри за наказом Міністерства освіти і науки України протягом останніх років проводився ІІ тур Всеукраїнської студентської олімпіади з бухгалтерського обліку і аудиту. Студенти нашого університету за цей час вибороли 18 дипломів переможців олімпіади. Крім участі у Всеукраїнській олімпіаді з бухгалтерського обліку і аудиту, студенти спеціальності «Облік і аудит» брали участь у регіональному

Навчальні посібники

студентському конкурсі «Аудитор – 2002», «Аудитор – 2003», «Аудитор – 2004», «Аудитор – 2005», «Аудитор – 2006», «Аудитор – 2007», «Аудитор – 2008», і «Аудитор – 2009». Видавничо-консалтингова корпорація «Фактор» кожний раз відзначала наших студентів як кращих, вони нагороджувалися дипломами I та II ступенів, грошовою нагородою в розмірі річної стипендії.

Широке визнання кафедри на рівні держави та поза її межами стало можливим лише завдяки професіоналізму та великій щоденній праці її співробітників: М. Ф. Огійчука — завідувача кафедри, професора, кандидата економічних наук; В. С. Білоуська — кандидата економічних наук, професора; М. І. Беленкової — кандидата економічних наук, професора ХНАУ; І. Т. Новікова — кандидата економічних наук, доцента; Л. Г. Панченко — кандидата економічних наук, доцента; Л. О. Сколотій — кандидата економічних наук, доцента; В. Г. Шандурської — доцента; Т. П. Шев'якової — доцента; О. Г. Авілкової, Л. А. Булах, А. Я. Войчук, І. І. Рагуліної — старших викладачів. Успішно захистили кандидатську дисертацію К. О. Утенкова, І. В. Горковенко, І. І. Рагуліна. Продовжують роботу над завершенням дисертаційних робіт асистенти В. Є. Мещеряков, В. В. Посилаєв, В. Є. Тітова, К. В. Євлампієв. Протягом багатьох років сумлінно виконували свої обов'язки завідувач лабораторією О. В. Томах та інженер-програміст Є. В. Даниленко.

Кафедрою для студентів денної і заочної форм навчання та слухачів відділення перепідготовки на базі повної вищої освіти за спеціальністю «Облік і аудит» Інституту післядипломної освіти забезпечується викладання таких дисциплін: «Бухгалтерський облік (теорія)», «Фінансовий облік», «Управлінський облік», «АРМ-бухгалтера», «Організація обліку», «Організація обліку на підприємствах малого бізнесу», «Облік зовнішньоекономічної діяльності», «Облік у зарубіжних країнах», «Податковий облік», «Аудит», «Звітність підприємства» (для студентів спеціальностей «Облік і аудит» та «Фінанси»), «Бухгалтерський облік», «Аудит» (для спеціальностей «Менеджмент організацій» та «Економіка підприємства»), «Бухгалтерський облік (для студентів агрономічних спеціальностей), «Бухгалтерський облік і аудит» (для студентів спеціальності «Лісове і садово-паркове господарство»).

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): О. Г. Авілкова, І. Т. Новіков, Л. О. Сколотій, М. Ф. Огійчук, Л. Г. Панченко, В. С. Білоусько, Т. П. Шев'якова. 2-й ряд: В. Є. Тітова, С. В. Хоменко, К. О. Утенкова, К. В. Євлампієв, І. В. Горковенко, В. В. Посилаєв, М. І. Беленкова, В. Є. Мещеряков, К. В. Корзун, О. В. Томах, І. І. Рагуліна, Є. В. Даниленко

КАФЕДРА ФІНАНСІВ

Як самостійний структурний підрозділ університету кафедру було створено на базі кафедри бухгалтерського обліку і фінансів 27 липня 1997 р. як кафедру фінансів і аудиту. 1 березня 2003 р. кафедра одержала назву «Фінанси і кредит», а з 15 вересня 2005 р. — «Фінанси».

З 2007 р. керівництво кафедрою здійснює доктор економічних наук, професор О. В. Олійник.

З 1997 по 2007 рр. кафедру очолював доцент, професор університету Г. І. Войчук, досвідчений педагог і методист. Він опублікував понад 100 наукових праць з проблем удосконалення фінансово-кредитного механізму в ринкових умовах, підготував одного кандидата економічних наук. Кафедра фінансів є такою, що випускає спеціалістів на факультеті обліку і фінансів за напрямами підготовки «Фінанси», «Фінанси і кредит», «Облік і аудит».

Завідувач кафедри професор О. В. Олійник

Згідно з навчальними планами підготовки фахівців на кафедрі викладаються такі дисципліни: «Гроші та кредит», «Фінанси», «Фінанси підприємств», «Страхування», «Податки в АПК», «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання», «Банківські операції», «Страхові послуги», «Бюджетна система», «Місцеві фінанси», «Соціальне страхування», «Податковий менеджмент», «Фінансовий ринок», «Фінансова санація і банкрутство підприємств», «Фінансовий менеджмент», «Ринок фінансових послуг». Крім того, на інших факультетах кафедра забезпечує викладання дисциплін «Фінанси і кредит», «Фінансова діяльність аграрних підприємств». З 2003 р. на кафедрі розпочато підготовку фахівців зі спеціальності «Фінанси» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», 2007 р. — «спеціаліст», 2009 р. — «магістр».

Г. І. Войчук

На кафедрі працюють дев'ять викладачів, серед яких доценти, кандидати економічних наук С. А. Шабінська, Н. І. Бондаренко, О. М. Калашніков, Т. В. Калашнікова, С. В. Юшко, В. В. Макогон; викладачі Г. О. Нагаєва, І. В. Філон та асистент М. О. Євдокимова. Навчальний процес забезпечують старший лаборант О. Ю. Скоромна і лаборант О. А. Соколовська.

Велика увага приділяється методичному забезпеченню викладання дисциплін, підготовці та виданню навчально-методичної літератури. Викладачами кафедри видано навчальні посібники з грифом Міністерства освіти і науки України: «Податкова система» (О. В. Олійник, І. В. Філон, 2006 р.); «Фінансовий ринок» (Т. В. Калашникова, 2008 р.). Навчально-методичний посібник «Страхування» (2006 р.), підготовлений доцентом О. М. Калашніковим, відзначено Грамотою Міністерства аграрної політики України.

Навчально-методичні розробки викладачів кафедри з дисциплін «Гроші та кредит» (Г. І. Войчук, І. В. Філон), «Фінанси» (О. М. Калашніков, Т. В. Калашнікова, Н. А. Жабіна), «Банківські операції» (Т. В. Калашнікова), «Страхування» (О. В. Олійник, Г. О. Нагаєва), «Фінансовий менеджмент» (О. В. Олійник, С. В. Юшко, Г. О. Нагаєва), «Страхові послуги» (О. М. Калашніков, Г. О. Нагаєва),

«Місцеві фінанси» (С. А. Шабінська), «Фінанси» (С. А. Шабінська), «Податковий менеджмент» (Г. І. Войчук, І. В. Філон), «Податкова система» (С. В. Юшко), «Соціальне страхування» (Н. І. Бондаренко), «Фінансова санація і банкрутство підприємств» (В. В. Макогон) активно застосовуються в навчальному процесі і експонувалися на міжнародних та регіональних виставках.

Колектив кафедри проводить наукові дослідження за темою «Удосконалення фінансово-кредитного механізму сталого розвитку аграрного сектора економіки». Наукові дослідження кафедри охоплюють такі фундаментальні та прикладні напрями організації фінансової діяльності: організація взаємовідносин сільськогосподарських товаровиробників з фінансово-кредитними установами в умовах формування ринкового середовища; удосконалення системи оподаткування, кредитного забезпечення, страхового захисту аграрних підприємств; формування механізму державної підтримки аграрного сектора економіки; удосконалення амортизаційної політики та вивчення фінансових наслідків циклічності сільськогосподарського виробництва.

Результати наукових досліджень викладачів і аспірантів кафедри неодноразово доповідалися на Всеукраїнському конгресі економістів-аграрників, міжнародних науково-практичних конференціях у ХНАУ, ХНЕУ, ХНТУСГ, КНЕУ, ХЕУ, ДДФА, Луганському та Львівському НАУ, ТДАТА, ХІБСУ, Банківської справи НБУ, РВПС, Бєлгородській державній сільськогосподарській академії, Білоруському державному економічному університеті та ін. Науковці кафедри публікують свої роботи в журналах: «Економіка України», «Фінанси України», «Економіка АПК», «Облік і фінанси АПК», «Агроінком» та ін. В останні роки всі викладачі кафедри пройшли підвищення кваліфікації, у тому числі один за кордоном (доцент Т. В. Калашнікова — у Німеччині).

Перший випуск фахівців зі спеціальності «Фінанси», 2008 р. 1-й ряд (зліва направо): Д. В. Шиян, М. Ф. Огійчук, Г. І. Войчук, О. В. Олійник, Н. В. Мєуш, С. А. Шабінська, Г. О. Нагаєва; 2-й ряд: студенти 5 курсу факультету «Облік і фінанси» спеціальності «Фінанси»

На кафедрі активно ведеться підготовка висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів. За період існування кафедри захищено одну докторську та три кандидатські дисертації. Успішно працюють над кандидатськими дисертаціями аспіранти Г. С. Морозова, О. В. Горох, А. О. Хвесік, Є. М. Руденко.

Наукові рекомендації викладачів кафедри щодо удосконалення фінансово-кредитного механізму сталого розвитку аграрного сектора економіки прийнято до використання Департаментом стратегії розвитку аграрної економіки Міністерства аграрної політики України, управліннями агропромислового розвитку Харківської та Донецької облдержадміністрацій, районними управліннями сільського господарства, окремими сільськогосподарськими підприємствами.

Значна увага приділяється організації наукової студентської роботи. На кафедрі постійно працює науковий студентський гурток, керівництво яким у різні роки здійснювали доценти О. М. Калашніков, Т. В. Калашнікова, С. В. Юшко. Під керівництвом викладачів кафедри студенти беруть участь у предметних олімпіадах, готують наукові студентські роботи, виступають з доповідями на засіданнях студентського гуртка, наукових студентських конференціях університету, беруть участь у міжнародних науково-практичних конференціях, публі-кують тези та наукові статті у фахових виданнях.

Викладачі кафедри беруть активну участь у громадському житті факультету, інституту, університету: О. В. Олійник та Т. В. Калашнікова були заступниками декана факультету, С. В. Юшко — членом профкому університету, Г. О. Нагаєва — першим редактором стінної газети факультету обліку і фінансів. Усі викладачі кафедри залучаються до виховної роботи як куратори та наставники академічних груп.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Г. О. Нагаєва, С. А. Шабінська, О. В. Олійник, Н. І. Бондаренко, Є. М. Руденко; 2-й ряд: О. М. Калашніков, О. А. Соколовська, І. В. Філон, М. О. Євдокимова, О. В. Горох, О. Ю. Скоромна, С. В. Юшко

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ І ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Перші відомості про вивчення статистики в Ново-Олександрійському інституті сільського господарства та лісівництва належать до 1879 р. У цей час курс статистики викладався на кафедрі загального та спеціального законодавства з основами політичної економії. Лекції зі статистики читали А. Я. Антонович (з 1879 по 1882 рр.), О. І. Скворцов (з 1883 по 1885 рр.), Я. Є. Поповиченко (з 1886 по 1892 рр.). З 1894 по 1899 рр. в Ново-Олександрійському інституті існувала кафедра загальної, сільськогосподарської та лісової статистики, яку очолював визначний статистик Олексій Федорович Фортунатов (1856–1925 рр.). Він був автором 250 наукових праць, більшість з яких є статистичними або пов'язаними зі статистикою.

Завідувач кафедри професор В. К. Горкавий

Значний внесок у розвиток статистичної науки і освіти зробив В. В. Докучаєв (1846–1903 рр.) — видатний учений і громадський діяч, ім'я якого у 1946 р. на ознаменування 100-річчя від дня його народження було присвоєно Харківському сільськогосподарському інституту. Працюючи директором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва з 1892 до 1895 рр., В. В. Докучаєв зумів докорінно реорганізувати інститут і перетворити його на потужний центр підготовки сільськогосподарських кадрів і розвитку наукової думки. Для посилення економіко-статистичної підготовки студентів В. В. Докучаєв запросив на роботу в інститут О. Ф. Фортунатова.

З методичного погляду велике значення мала спільна праця ґрунтознавців на чолі з В. В. Докучаєвим і земських статистиків, керованих відомим статистиком М. Ф. Аненським, щодо кадастрової оцінки земель. Цінність цієї праці полягала в тому, що в ній відображене поєднання двох взаємоконтролювальних і взаємодоповнювальних методів оцінки землі: природно-історичного та статистико-економічного, кожний з яких базувався на масових матеріалах детальних та якісних суцільних обстежень земель з урахуванням природних і економічних чинників.

Сучасників у запропонованій В. В. Докучаєвим і М. Ф. Аненським методиці оцінки землі найбільше цікавило визначення співвідношень родючості за об'єктивними властивостями ґрунтів і за нормальною (нормативною) урожайністю. Запропонована методика оцінки земель на основі поєднання природно-історичних і економічних особливостей окремих територій знайшла широке практичне застосування. За цією методикою у період з 1895 по 1903 рр. було проведено оцінку земель 17 губерній Росії, а з 1904 по 1917 рр. — ще 20 губерній. Пізніше ця методика була запозичена і широко використовувалась американською статистикою для оцінки якості земель.

У 1900 р. за розпорядженням Міністерства освіти в Ново-Олександрійському інституті було організовано як самостійну структурну одиницю кафедру політичної економії і статистики. Кафедра проіснувала до евакуації інституту до м. Харкова в 1914 р. З того часу статистичні дисципліни читалися на різних кафедрах: курс із загальної і сільськогосподарської статистики — на кафедрі економіки й організації сільського господарства, очолюваній відомим економістом, професором О. М. Челінцевим, курс лісної статистики — на організованій у 1916 р. кафедрі державного лісового господарства та

лісної статистики, очолюваній професором О. І. Колесниковим.

Серед викладачів статистики 20–30-х рр. XX ст., які зробили значний внесок у науку, професор І. І. Палій і асистент В. В. Бондаренко (пізніше — доктор економічних наук, завідувач відділу інституту економіки АН України).

Заново кафедру статистики і обліку було створено у 1948 р. у складі факультету економіки і організації сільськогосподарського виробництва. Тоді кафедра складалася з 4 осіб. Першим її завідувачем був професор С. Д. Бутко. У 1962 р. у зв'язку з переходом С. Д. Бутка на роботу до Дніпропетровського сільськогосподарського інституту кафедру статистики і обліку очолив професор О. Ф. Галкін. Під його керівництвом було підготовлено 50 кандидатів економічних наук.

У 60-ті рр. XX ст. у зв'язку зі збільшенням набору студентів на економічний факультет кількість викладачів кафедри постійно зростала і в 1968 р. кафедру статистики і обліку було поділено на дві самостійні кафедри: статистики і економічного аналізу та бухгалтерського обліку і фінансів.

Серед викладачів новоствореної кафедри статистики і економічного аналізу були доценти, кандидати економічних наук В. Й. Олійник, О. Г. Христич, Б. В. Петров, В. К. Горкавий, Н. А. Муравйова, О. Д. Юхно, О. Д. Зінов'єва, А. І. Бойченко, О. А. Чернишенко, В. І. Карханін, Ю. С. Коваленко. Старшим лаборантом у ті роки працювала В. А. Павлій. Особливо помітний вклад у розвиток економічної науки зробив доктор економічних наук, професор Ю. С. Коваленко. Основний напрям досліджень Ю. С. Коваленка — важелі та організаційно-економічні механізми управління виробничо-

Колектив кафедри статистики і бухгалтерського обліку, 1966 р. 1-й ряд (зліва направо): В. С. Білоусько, М. М. Арбузова, О. Ф. Галкін, М. І. Петровський, О. Г. Христич, О. В. Лозова; 2-й ряд: О. А. Грицька, Б. В. Петров, Н. А. Муравйова, І. Я. Линник, І. А. Карнаух, В. Є. Антипенський, Г. І. Войчук; 3-й ряд: Г. А. Лисий, Г. Ф. Бесєдіна, Л. І. Курган, В. К. Кучеренко, В. К. Горкавий, М. Ф. Огійчук, С. С. Брюховецька

Зліва направо: В. К. Горкавий, Л. І. Глоба, Г. І. Юрко, декан економічного факультету С. І. Черняєв, В. Д. Савченко, 1961 р.

збутовою діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Першим завідувачем новоствореної у 1968 р. кафедри статистики і економічного аналізу був кандидат економічних наук, доцент В. Й. Олійник, відомий економіст-аграрник, висококваліфікований педагог і методист. Він опублікував понад 100 наукових праць, які зробили істотний внесок у теорію і практику спеціалізації, концентрації та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, у розробку методології економіко-статистичного аналізу. Під керівництвом В. Й. Олійника було підготовлено 10 кандидатів економічних наук.

У 1986–1987 рр. кафедру очолював професор Б. С. Кругляк, а з 1988 р. і дотепер — професор В. К. Горкавий.

У 1980–1990 рр. на кафедрі працював випускник ХСП, кандидат економічних наук, доцент В. Л. Анічин, який пізніше захистив докторську дисертацію і зараз працює професором Бєлгородської державної аграрної академії. Основними напрямками наукових досліджень В. Л. Анічина є удосконалення статистико-економічних методів аналізу суспільних процесів та підвищення ефективності використання виробничих ресурсів у сільському господарстві. У ці ж роки на кафедрі працював кандидат економічних наук, доцент М. А. Латинін, який пізніше захистив докторську дисертацію за спеціальністю «Державне управління» і в цей час очолює кафедру економічної політики Харківського регіонального інституту Національної академії державного управління при Президентові України.

Нині на кафедрі працюють 12 викладачів, серед яких доценти А. І. Бойченко, К. І. Посилаєва, Д. В. Шиян, В. В. Ярова, А. І. Александрова, І. М. Сафронська, С. І. Панченко та асистен-

Колектив кафедри, 1978 р. 1-й ряд (зліва направо): Г. Ф. Бєсєдіна, Т. В. Євтушенко, В. Й. Олійник, О. А. Грицька, О. Д. Зіновєва; 2-й ряд: В. І. Карханін, О. Д. Юхно, Л. Н. Кашаба, В. К. Горкавий, Н. А. Муравйова, А. І. Бойченко

ти Т. М. Бойко, Ю. С. Пеняк, О. С. Ментей, В. О. Безкровна; старший лаборант Л. Ф. Данько і лаборант А. Ю. Спільнік.

Кафедра статистики і економічного аналізу є такою, що випускає спеціалістів на факультеті «Обліку і фінансів» зі спеціальності «Облік і аудит». Головним змістом роботи її колективу є вдосконалення навчально-методичної, наукової і виховної роботи та підвищення якості підготовки фахівців для агропромислового комплексу.

Згідно з діючими навчальними планами кафедра забезпечує статистичну й аналітичну підготовку студентів шляхом вивчення таких дисциплін: «Університетська освіта», «Математична статистика», «Статистика», «Економетрія», «Економічний аналіз» «Методика і організація економічного аналізу», «Фінансовий аналіз», «Ситуаційний аналіз», «Стратегічний аналіз». Крім того, на інших факультетах викладачі кафедри забезпечують вивчення курсу «Статистика», а в Інституті післядипломної освіти — навчальних дисциплін «Аналіз господарської діяльності» і «Фінансовий аналіз».

Для підвищення якості підготовки фахівців на кафедрі значну увагу приділяють впровадженню у навчальний процес активних методів навчання, зокрема аналізу конкретних виробничих ситуацій, індивідуальної і самостійної роботи студентів, залучення їх до наукової творчості, проведення олімпіад, тестування студентів, комп'ютеризації.

Важливим напрямом інтенсифікації навчального процесу на кафедрі є підготовка і видання навчально-методичної літератури. У другій половині XX ст. широкою популярністю серед студентів сільськогосподарських ВНЗ користувався навчальний посібник доцента кафедри О. Г. Христича «Сельскохозяйственная статистика с основами экономической статистики (М., 1967; 2-ге вид. у 1976 р.). За останні роки викладачами кафедри видано 9 підручників і навчальних посібників з грифом Міністерства освіти і науки України або Міністерства аграрної

Колектив кафедри, 1987 р. 1-й ряд (зліва направо): А. І. Александрова, В. А. Павлій, О. Д. Зінов'єва, Л. Г. Литвиненко, К. І. Посилаєва, В. В. Ярова; 2-й ряд: О. Д. Юхно, А. І. Бойченко, Н. А. Муравйова, В. А. Жуков, К. Я. Шиян, В. Л. Анічин, В. К. Горкавий

політики України. Обсяг методичних посібників зі статистичних і аналітичних дисциплін, виданих за останні п'ять років, становить близько 100 друкарських аркушів.

В останні роки всі викладачі кафедри пройшли підвищення кваліфікації, у тому числі четверо за кордоном (професор В. К. Горкавий, доценти А. І. Бойченко, Д. В. Шиян — у Німеччині; доцент С. І. Панченко — у США).

Колектив кафедри проводить дослідження з комплексної теми «Розробка пропозиції щодо вдосконалення методології аналізу виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств і заходи підвищення ефективності їх використання в умовах реформування АПК».

У 2001–2009 рр. колективом кафедри досліджені питання, пов'язані з удосконаленням методології статистико-економічного аналізу, формуванням ринку робочої сили і сільськогосподарської продукції, аналізом циклічності і сталості розвитку агропромислового виробництва, виявленням резервів підвищення економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Результати наукових досліджень викладачів і аспірантів кафедри апробувалися на міжнародних науково-практичних конференціях ХНАУ, НАДУ при Президентові України, КНЕУ, ХНТУСГ та інших ВНЗ і НДУ.

За результатами наукових досліджень викладачами й аспірантами кафедри у 2004–2008 рр. опубліковано 170 праць загальним обсягом близько 120 друкарських аркушів. Значну частину цих праць опубліковано в міжнародно визнаних фахових виданнях, на окремі з них є посилання в міжнародних журналах. Результати наукових досліджень опубліковано в монографіях: «Економіко-статистичний аналіз тенденцій і факторів розвитку сільськогосподарського виробництва» (1997 р.); «Продуктивність аграрної праці» (1999 р.); «Формування витрат і доходів на землях різної якості» (2000 р.); «Демографічна ситуація в сільській місцевості Харківської області» (2000 р.); «Тенденції та діалектика розвитку особистих господарств населення» (2002 р.), у журналах «Економіка України», «Фінанси України», «Статистика України», «Економіка АПК» та ін.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): В. В. Ярова, Т. М. Бойко, К. І. Посилаєва, В. К. Горкавий, І. М. Сафронська, Л. Ф. Данько. 2-й ряд: Н. В. Ульянченко, О. С. Ментей, А. І. Александрова, С. І. Панченко, В. О. Чернякова, Д. В. Шиян, Ю. С. Пеняк, Р. М. Остапенко

За матеріалами наукових досліджень за останні роки викладачами й аспірантами кафедри захищено п'ять кандидатських дисертацій: В. В. Ярова, А. І. Александрова, І. М. Сафронська, Л. М. Мех, С. І. Панченко. У 2005 р. Л. М. Мех виграла гранд на проведення наукових досліджень з питань педагогіки вищої школи, який фінансувався Конгресом США.

Останнім часом викладачі кафедри систематично надавали допомогу сільськогосподарським підприємствам, фермерським господарствам, а також статистичним органам Харківської області в удосконаленні економічної роботи і у впровадженні наукових розробок у виробництво. Професор В. К. Горкавий надавав практичну допомогу приватному підприємству «Довжик» Золочівського району Харківської області з питань інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, впровадження індустріальних технологій, удосконалення організації виробництва й оплати праці, розвитку агропромислової інтеграції.

Доцент А. І. Александрова брала безпосередню участь в обстеженні фермерських господарств Харківської області і надавала практичну допомогу фермерським господарствам «Альфа» Золочівського району, «Світанок» Близнюківського району, «Краснопавлівське» Первомайського району, «Колос» Шевченківського району та «Райдуга» Куп'янського району Харківської області з питань оптимізації виробництва і підвищення ефективності їх функціонування. Підтверджений економічний ефект від впровадження наукових розробок А. І. Александрової тільки по фермерському господарству «Альфа» Золочівського району становить 52 тис. грн.

Доцент Д. В. Шиян надавав науково-виробничу допомогу сільськогосподарським підприємствам в оцінці сталості і циклічності розвитку виробництва та прогнозуванні урожайності сільськогосподарських культур.

Доцент В. В. Ярова надавала допомогу СТОВ «Данилевського-1» Балаклійського району в удосконаленні внутрішньогосподарських відносин на основі комерційного госпрозрахунку, формуванні доходів сільських працівників залежно від затрат праці, земельних та майнових паїв, впровадженні ефективних форм оплати праці залежно від кінцевих результатів діяльності, реформуванні соціальної інфраструктури.

Доцент І. М. Сафронська надавала допомогу сільськогосподарським підприємствам Харківської області в розробці економічного механізму ефективного використання земель, відтворення родючості ґрунту та екологізації аграрного виробництва.

Доцент С. І. Панченко здійснював науково-виробничу перевірку результатів дослідження у ПАОП «Зоря» Красноградського району Харківської області на основі впровадження інтенсивних технологій виробництва продукції і новітніх методів мотивації праці.

Асистент О. С. Ментей впроваджує розробки з формування та раціонального використання трудових ресурсів у приватному сільськогосподарському підприємстві «Довжик» Золочівського району Харківської області.

Кафедра приділяє значну увагу активізації навчально-дослідної роботи студентів, що є обов'язковою умовою Болонського процесу. Участь студентів у науково-дослідній роботі здійснюється у двох формах: шляхом залучення студентів до роботи в науковому гуртку зі статистики і економічного аналізу (керівник — доцент К. І. Посилаєва) та шляхом включення НДР безпосередньо в навчальний процес. У роботі гуртка беруть участь 40–45 студентів, як правило, це дипломники кафедри. Щорічно відбувається 15–20 засідань наукового студентського гуртка, на яких заслуховується 35–40 доповідей. На підсумкові студентські конференції заявляється близько 30 доповідей, на конкурси студентської творчості подається 15 робіт, із яких половина відмічається дипломами і грамотами. За останні п'ять років студентами-гуртківцями кафедри опубліковано в різних виданнях 42 наукові праці. Студенти-переможці Всеукраїнських та регіональних конкурсів наукової творчості — А. Козирь, А. Калашнікова, О. Синиця, С. Василишина.

Навчально-методичну роботу кафедра поєднує з організаційно-виховною роботою. Сім викладачів кафедри є кураторами академічних груп. Значний внесок в організацію художньої самодіяльності факультету зробила доцент В. В. Ярова, яка продовжує цю активну діяльність дотепер, крім того, вона є заступником декана з заочної форми навчання.

КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Курс основ політичної економії почав викладатися в інституті з 1819 р. Читав його протягом 1819–1826 рр. професор, граф Ф. К. Скарбек. Пізніше, до 1876 р., цим займалася кафедра законодавства з основами політичної економії. Політекономію, зокрема лекції з основ політичної економії, читав доцент А. Я. Антонович. З 1883/84 навчального року цю дисципліну викладав О. І. Скворцов — майбутній ректор університету.

Завідувач кафедри доцент Г. П. Пасемко

З 1886 по 1892 рр. самостійною кафедрою політичної економії і статистики керував кандидат права, колезький асесор Я. Є. Поповченко. З 1902 по 1909 рр. лекції з курсу «Основи політичної економії» знову читав професор О. І. Скворцов, автор популярного підручника «Основи політичної економії».

Із січня 1936 р. в інституті починає функціонувати кафедра політичної економії. У самостійну одиницю кафедра політичної економії була виділена в 1947 р. На той час у її складі було три викладачі й один завідувач кабінету.

Протягом самостійного існування кафедри її очолювали: кандидат економічних наук, доцент Ф. Ф. Абрамов (1947–1952 рр.); кандидат економічних наук, доцент П. К. Сиров (1952–1967 рр.), кандидат економічних наук, доцент І. К. Щербаха (1967–1977 рр.); кандидат економічних наук, доцент Д. М. Крот (1977–1987 рр.), кандидат економічних наук, доцент В. О. Сивоконь (1987–1998 рр.); кандидат економічних наук, доцент В. Д Талалаєнко (1998–2002 рр.); доктор економічних, професор наук М. А. Садиков (2002–2006 рр.); доктор економічних наук, професор Ю. А. Полтавський (2006–2007 рр.).

Колектив кафедри, 1975 р. 1-й ряд (зліва направо): М. С. Кім, К. О. Єльнікова, Т. П. Круговий, І. К. Щербаха, Л. М. Бужинська, Б. І. Анатовський; 2-й ряд: С. М. Макуха, А. Ф. Зінов'єв, А. М. Науменко, А. Ю. Уварова, А. І. Єпік; 3-й ряд: Я. І. Тимоха, Н. С. Пухова, Г. А. Мількес, Д. М. Крот

Викладацький склад кафедри формувався і поновлювався за рахунок випускників провідних університетів країни: Московського державного університету імені М. В. Ломоносова (В. В. Галанов, З. М. Качиєва, В. Є. Бур-

деін, С. М. Макуха), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (О. С. Філоненко, О. Н. Костюшко, Л. І. Чабан), Ленінградського державного університету (Г. П. Пасемко), Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (І. К. Щербаха, А. М. Науменко, В. А. Кривошей, С. В. Довгаль, С. В. Марущенко, В. Д. Талалаєнко, В. М. Зінченко, Л. І. Єрмоленко, О. І. Хорольский, В. М. Соляник, Ю. В. Укіс, К. Г. Губін), Ростовського державного університету (В. О. Сивоконь). Після успішного закінчення аспірантури усі вони стали кандидатами економічних наук, а З. М. Качієва і С. М. Макуха — докторами наук. Деканами економічного факультету були доцент І. К. Щербаха (1965–1970 рр.) і доцент В. О. Сивоконь (1984–1987 рр.).

Співробітники кафедри брали активну участь у громадському житті: доцент О. М. Супрун — Голова постійної комісії з питань аграрної політики, земельних відносин та природокористування Харківської обласної ради; доцент, кандидат економічних наук Я. І. Тимоха очолював профспілкову організацію університету і університетську раду ветеранів Великої Вітчизняної війни; доценти, кандидати економічних наук І. К. Щербаха та А. Ф. Зінов'єв багато років керували методологічними семінарами в університеті; доцент, кандидат економічних наук В. О. Сивоконь координував діяльність аматорських колективів університету, доцент В. Н. Саладєй довгий час був членом профкому університету.

І. К. Щербаха

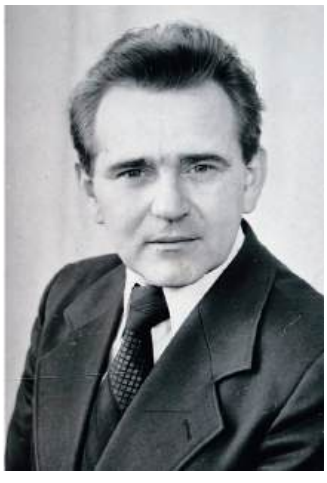

В. О. Сивоконь

Члени колективу кафедри були відзначені урядовими нагородами та іншими відзнаками: Я. І. Тимоха — орденами Великої Вітчизняної війни I та II ступенів, медалями; А. М. Науменко — медаллю «За освоєння цілинних земель»; О. С. Філоненко — орденом Трудового Червоного Прапору та медаллю «За доблесну працю»; О. М. Супрун — Георгієвською медаллю, нагрудним знаком «Слобожанська слава».

У 1992 р. кафедра була перейменована на кафедру економічної теорії.

Сьогодні кафедра економічної теорії — структурний підрозділ факультету «Облік і фінанси» ННІ агробізнесу. В її штаті працюють 10 викладачів, у тому числі: професор, доктор економічних наук О. Ю. Амосов; доктор наук державного управління Т. М. Лозинська; доценти Г. П. Пасемко, В. В. Лисенко, Л. Г. Різак, О. М. Супрун, В. Д. Талалаєнко, О. С. Філоненко; старший викладач Г. Є. Бє-

Я. І. Тимоха

Д. М. Крот

А. Ф. Зінов'єв

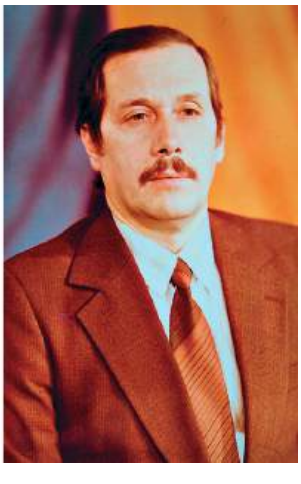

В. Н. Саладєй

сєдіна, викладач С. В. Шевченко. Очолює кафедру кандидат економічних наук, доцент Г. П. Пасемко.

З 2000 р. п'ять членів кафедри захистили кандидатські дисертації, доцент Г. П. Пасемко є докторантом Харківського регіонального інституту Національної академії державного управління при Президентові України. З 2007 р. кафедра здійснює підготовку аспірантів зі спеціальності — «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)».

На кафедрі викладаються дисципліни: «Політична економія», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Міжнародна економіка», «Історія економіки і економічної думки», «Основи економічної теорії», «Аграрна політика», «Міжнародні економічні відносини», «Національна економіка», «Ціновий механізм в АПК» та ін.

Викладачами кафедри щорічно виконується значний обсяг наукової, методичної та виховної роботи. Здійснюються наукові дослідження за темою: «Система економічних відносин аграрної сфери в умовах глобалізації: закономірності розвитку». У її рамках значна увага приділяється розвитку аграрних відносин, села та сільських територій, удосконаленню господарського механізму на основі оптимізації економічних інтересів господарських суб'єктів з урахуванням різноманітних форм власності, питанням розвитку виробничої та соціальної інфраструктури в аграрному секторі економіки, реформуванню земельних відносин. Результатом цього стало видання монографії «Реалізація політики інноваційно-інвестиційного розвитку економіки на регіональному рівні» (А. О. Дєгтяр, О. Ю. Амосов, А. О. Латинін та ін., Харків, 2008).

Викладачі кафедри беруть активну участь у наукових міжнародних, республіканських, університетських конференціях, проходять міжнародні стажування. Тільки за останні 5 років таких виступів було 54. Доцент В. В. Лисенко пройшла стажування у Поль-

Колектив кафедри, 2002 р. 1-й ряд (зліва направо): Л. О. Листопад, Г. П. Пасемко, В. Д. Талалаєнко, Л. Г. Сизоненко; 2-й ряд: А. Ф. Зінов'єв, О. С. Філоненко, Т. О. Бондарєва, Л. І. Укіс, Н. В. Статівка, В. Н. Саладєй, В. О. Сивоконь

щі і США. За цей час викладачами кафедри видано 112 публікацій, статей і тез обсягом 100,0 ум.-друк. арк.

Сталою традицією кафедри є невпинне піклування про навчально-методичне забезпечення навчального процесу власними підручниками і науково-методичними розробками, що започатковано із часів В. В. Докучаєва, коли був підготовлений професором О. І. Скворцовим перший підручник для сільськогосподарських навчальних закладів «Основи політичної економії». Останнім часом вийшли друком такі навчальні посібники: «Міжнародна економіка» (Г. П. Пасемко, Ю. А. Полтавський, Л. Г. Різак, В. В. Лисенко; Харків, 2007); «Міжародні економічні відносини» (Г. П. Пасемко, Л. Г. Різак, В. В. Лисенко; Харків, 2008); «Економічна теорія» (Ю. А. Полтавський, Г. П. Пасемко, О. С. Філоненко , О. М. Супрун та ін.; Харків, 2009).

На кафедрі з моменту її створення працює навчально-методична лабораторія (кабінет). Вона має повну інформаційну базу із циклу предметів економічної теорії й велику кількість праць вітчизняних та іноземних учених. Понад 30 років сумлінно виконує свої обов'язки завідуюча навчально-методичною лабораторією Т. О. Бондарєва.

Т. О. Бондарєва

Кафедра здійснює організацію студентських науково-дослідних робіт, використовуючи такі її форми, як науковий гурток (керівник — кандидат економічних наук, доцент В. Д. Талалаєнко), виконання ІНДЗ, підготовка і проведення наукових конференцій, конкурси студентських наукових робіт та ін. У роботі гуртка беруть участь студенти І–ІІІ курсів економічних та інших спеціальностей нашого університету.

Колектив кафедри, 2006 р. 1-й ряд (зліва направо): Л. Г. Сизоненко, О. С. Філоненко, М. А. Садиков, В. Н. Саладєй, В. В. Лисенко; 2-й ряд: Г. П. Пасемко, В. В. Олянич, А. В. Непран, К. Г. Губін, Л. Г. Бага, Т. О. Бондарєва, В. Д. Талалаєнко, О. С. Колесник

Упродовж останніх п'яти років кафедрою проводеться студентські наукові конференції «Докучаєвські читання». У підготовці конференцій беруть участь усі викладачі кафедри спільно зі студентами університету та учнями Роганського НВК і аграрного ліцею. Ці конференції є продовженням майже вікових традицій університету в дослідженні та популяризації економічної теорії.

Колектив кафедри, 2010 р. 1-й ряд (зліва направо): Г. Є. Бєседіна, О. М. Супрун, Г. П. Пасемко, О. С. Філоненко, О. С. Колесник; 2-й ряд: В. Д. Талалаєнко, С. В. Шевченко, Л. Г. Різак, Л. Г. Сизоненко

Успішно керує студентською художньою самодіяльністю на факультеті «Облік і фінанси» доцент В. В. Лисенко. Концерти художньої самодіяльності дуже популярні серед студентів і викладачів.

З 1996 р. кафедра співпрацює з Роганським ліцеєм у підготовці до вступу у ВНЗ м. Харкова на економічні спеціальності. Щорічно учні ліцею посідають призові місця на Всеукраїнських учнівських олімпіадах з предмета «Основи економіки».

УДК 378.6:63(09)
ББК Ч 484 (4Укр—4Хар)71
І 90

Друкується за рішенням вченої ради ХНАУ імені В. В. Докучаєва
(протокол № 7 від 29.09.2010 р.)

Авторський колектив: доц. О. М. Голікова, доц. А. І. Кравцов, проф. Р. І. Киричок, доц. О. М. Довбня, старш. викл. В. А. Зозуля, доц. М. М. Волошан, чл.-кор. НААНУ, проф. М. А. Бобро, проф. Д. Г. Тихоненко, доц. К. Б. Новосад

Редакційне впорядкування і технічне оформлення — Л. М. Хлопенко, О. М. Пархоменко

Фотографії — С. Є. Сержов, Й. Я. Міндель

Редакційна колегія: чл.-кор. НААНУ, проф. В. К. Пузік, проф. О. В. Олійник, доц. А. М. Свиридов, проф. ун-ту М. І. Беленкова, проф. М. Я. Рохманов, доц. М. В. Шевченко, професори М. Д. Євтушенко, В. П. Туренко, В. Й. Шиян, В. В. Дегтярьов, А. П. Вервейко, доц. О. П. Андрущенко, старш. викл. А. В. Бондарєв, старш. викл. Г. А. Волошан, С. О. Марченко, Л. І. Демчук, А. М. Чорна

Рецензенти: д-р іст. наук, проф. В. А. Греченко, д-р іст. наук, проф. В. І. Танцюра, канд. іст. наук, доц. Л. А. Бортник

І 90 **Історія** Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва / О. М. Голікова, А. І. Кравцов, Р. І. Киричок та ін. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. — Харків, 2011.— 544 с.

ISBN 978-966-1643-21-4

Видання присвячено 195-річчю Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва. Розкривається історичне минуле та сучасність ХНАУ, висвітлюється історія його інститутів, факультетів, кафедр та інших структурних підрозділів. Значна увага приділяється науковій спадщині вчених і творчому доробку педагогів-докучаєвців, студентському життю й університетським традиціям.

ББК Ч 484 (4Укр—4Хар)71

ISBN 978-966-1643-21-4

© Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва, 2011

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ І ЛІСУ

Навчально-науковий інститут земельних ресурсів і лісу створено відповідно до наказу ректора від 06.08.2007 р. на підставі рішення вченої ради ХНАУ та згідно з листом-дозволом Мінагрополітики від 30.07.2007 р. на базі факультетів інженерів землевпорядкування і лісового господарства та підготовчого відділення іноземних учнів.

Директором ННІ призначено доктора фізико-математичних наук, доктора фізико-математичних наук Російської Федерації, академіка Академії зв'язку України, професора, завідувача кафедрою фізики та агрометеорології Рохманова Миколу Яковича.

Директор ННІ земельних ресурсів і лісу професор М. Я. Рохманов

Мета створення ННІ земельних ресурсів і лісу: підвищення ефективності навчальної та наукової роботи факультетів інженерів землевпорядкування і лісового господарства, підготовчого відділення іноземних учнів, кафедр шляхом їх наукової інтеграції.

ННІ має таку структуру.

1. Факультет інженерів землевпорядкування (кафедри: управління земельними ресурсами та кадастру, землевпорядного проектування, геодезії та картографії, планування населених місць, фізики та агрометеорології, вищої математики, філософії, іноземних мов, української та російської мов).

2. Факультет лісового господарства (кафедри: лісівництва, лісоуправління та лісоексплуатації, лісових культур і меліорацій, історичних і соціально-політичних дисциплін, фізичного виховання).

3. Підготовче відділення іноземних учнів.

4. Скрипаївське навчально-дослідне лісове господарство.

5. Дендрологічний парк. Музей природи.

У ННІ ведеться підготовка фахівців трьох ОКР: бакалавр (чотири роки), спеціаліст (п'ять років), магістр (п'ять років), за напрямами «Геодезія, картографія та землевпорядкування», «Геодезія та землеустрій», «Лісове господарство» та підготовка аспірантів за напрямами «Лісознавство та лісівництво» і «Природокористування та охорона земель».

Основні напрями наукової діяльності ННІ: розробка основних засад сучасної лісової політики в Україні; вивчення структурно-функціональної організації біологічного різноманіття, динаміки формування та розвитку лісових біогеоценозів в умовах змін клімату та антропогенного впливу, проблем заліснення еродованих земель, удосконалення обліку лісових ресурсів та системи управління лісами на засадах сталого розвитку; кадастрова оцінка земель як економіко-правова основа розвитку ринкових земельних відносин, прогнозування і проектування раціонального використання земель у схемах і проектах землеустрою в умовах земельної реформи в Україні, збереження і раціональне використання агроекологічного потенціалу України, переустрою населених місць та використання їх територій в умовах ринку; проблем комунікативної лінгвістики та удосконалення навчального процесу з іноземних мов в аграрних ВНЗ в умовах Болонського процесу, дослідження стильових характеристик української професійної мови та особливостей її викладання в аграрному навчальному закладі, геокультурного потенціалу України і проблем його реалізації, моделювання процесів у високотемпературній плазмі та релаксаційних явищ у твердих тілах та біологічних об'єктах, пов'язаних з радіаційним впливом; менталі-

тет українського аграрія; історія ХНАУ та політичне життя суспільства.

Провідні наукові школи ННІ: академіка П. М. Першина із соціально-економічного землеустрою, професора В. О. Кірсанова «Соціально-економічні проблеми сільського розселення, планування і забудови сіл та розвитку виробничих центрів», професора Г. І. Горохова із землевпорядкування, професора А. І. Петренка з геодезії, професора К. М. Степанова з фізики плазми, професорів С. С. П'ятницького «Лісознавча селекційна школа», Є. В. Олексєєва, П. С. Погребняка, Д. В. Воробйова, Б. Ф. Остапенка «Лісотипологічна наукова школа».

Завершені наукові розробки: кількісна оцінка та діагностика типів лісу України (професор Б. Ф. Остапенко, член-кореспондент УААН В. П. Ткач), прогресивні способи вирощування садивного матеріалу, застосування нових регуляторів росту рослин і полімерів при створенні культур сосни звичайної в умовах Степу та Полісся (доцент М. М. Ведмідь, доцент О. Б. Величко, викладач О. І. Лялін); економіко-екологічні аспекти використання сільськогосподарських угідь у степовій зоні України (старший викладач В. В. Тимошевський); художня своєрідність англо-американського історичного детективу про Давній Єгипет (старший викладач В. Л. Чорна).

Здобутки на сучасному етапі: створено нові кафедри — лісоуправління та лісоексплуатації, геодезії та картографії; професорсько-викладацький склад налічує 148 осіб, з них сім докторів та 50 кандидатів наук; підготовлених фахівців — більше 600 осіб; укладено 5 договорів на наукове співробітництво з науковими установами НАНУ та інших галузей; успішно захищені 2 кандидатські дисертації — доцентом кафедри управління земельними ресурсами і кадастру А. С. Поповим та старшим викладачем кафедри землевпорядного проектування В. В. Тимошевським, отримано три патенти.

Міжнародне співробітництво — з Королівським технічним інститутом (м. Стокгольм, Швеція), Національним університетом м. Конакрі (Гвінея), державним університетом м. Ратгерс (Нью-Джерсі, США), з Московським державним університетом геодезії та картографії (м. Москва, Росія), з Інститутом дослідження лісових екосистем (IFER) (м. Прага).

Зв'язок з виробництвом: створено філії кафедр планування населених місць — у ДП «Харківський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою», управління земельними ресурсами та кадастру — в Харківському обласному головному управлінні земельних ресурсів, землевпорядного проектування — у Донецькому обласному головному управлінні земельних ресурсів; ведеться співробітництво з дослідно-селекційним дендрологічним лісовим центром «Веселі Боковеньки» (с. Веселі Боковеньки, Долинського р-ну, Кіровоградської обл.), започатковано навчально-наукове співробітництво з фірмою ООО «Велан» (м. Харків), з лісгоспами ДП Вовчанський, Ізюмський, лісомисливським ДП Краснолиманське.

За 2007 – 2008 рр. опубліковано більше 150 робіт в Україні і за кордоном, видано 17 навчальних посібників, посібників з грифом Мінагрополітики України та монографій. Одержано ряд нагород (подяки, грамоти, дипломи) за участь у виставці Агро–2009, за підручники з грифом (професор Л. В. Герман) та інші, за розробку Програми розвитку земельних відносин Харківського району до 2015 р. (професор О. Б. Гопцій, асистент М. Л. Багін).

У перспективі планується підвищення фахового рівня НПП, оптимізація кадрового потенціалу: доведення кількості кандидатів та докторів наук до нормативних показників, розвиток матеріально-технічної бази ННІ, удосконалення навчально-методичного забезпечення підручниками, навчальними посібниками та іншою методичною літературою, забезпечення навчального процесу новітнім обладнанням, комп'ютеризація, посилення наукового забезпечення — новітні розробки, сертифіковані лабораторії, розвиток студентської НДР (гуртків), публікації зі студентами.

ФАКУЛЬТЕТ ІНЖЕНЕРІВ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ

Факультет інженерів землевпорядкування, який є першим землевпорядним факультетом в Україні, був заснований в 1944 р. у зв'язку з потребою в землевпорядних кадрах для виконання землевпорядних робіт, пов'язаних з відбудовою народного господарства нашої держави у повоєнні роки. Фундаторами факультету були відомі вчені і педагоги — ректор інституту, академік О. Н. Соколовський і професор А. І. Петренко, який був першим деканом факультету (1944–1951 рр.).

Декан факультету доцент О. В. Князь

З 1951 до 1952 рр. тимчасово обов'язки декана факультету виконували доценти О. М. Можейко, В. Т. Бортовий. Згодом деканами працювали професор В. О. Кірсанов (1952–1970 рр.), доцент І. М. Статівка (1970–1980 рр.), старший викладач І. В. Важенін (1980–1981 рр.), доценти Л. К. Першай 1981–1990 рр.), О. Т. Лозовий (1990–2003 рр.), В. Б. Балакірський (2003–2005 рр.), з вересня 2005 р. — доцент О. В. Князь.

У 1944 р. була організована кафедра геодезії, яку очолив професор А. І. Петренко, на два роки пізніше — кафедра землевпорядного проектування і планування сільських населених місць (завідувач — академік П. М. Першин, згодом Лауреат Державної премії СРСР).

З роками факультет розширювався, створювалася і міцніла його матеріально-технічна база. До роботи на факультеті були залучені видатні вчені: академік АН СРСР, лауреат Державної премії СРСР Б. Г. Лазарєв (завідувач кафедри фізики з 1944 до 1953 рр.), доктори наук, професори Б. І. Гержула, І. А. Романенко, В. П. Дейнеко, Є. Х. Капленко, О. В. Шипчинський та ін.

Великий вклад у розвиток факультету здійснили доктори наук, професори К. М. Сазонов, Г. І. Горохов, В. О. Кірсанов, І. Ю. Левицький, І. М. Статівка, А П. Вервейко, доцент Г. Ю. Сомов та ін.

У різні роки випускники факультету досягали і досягають істотних результатів у землевпорядному виробництві, науці, в політичному, суспільному та громадському

Засідання циклової комісії ради факультету під керівництвом професора В. О. Кірсанова, 1959 р.

Зустріч з новим набором студентів, 1963 р.

житті країни. Серед них Є. І. Гайдамака і В. М. Москаленко, які довгий час очолювали землевпорядну службу СРСР і України; колишній голова Державного комітету України з містобудування і архітектури В. М. Гусаков; заслужений діяч науки і техніки України, доктор географічних наук, професор, член-кореспондент УААН, доктор економічних наук, професор І. Ю. Левицький; доктор сільськогосподарських наук, академік РАСГН І. П. Здоровцов; доктор економічних наук, професор І. А. Розумний та ін. Наші випускники очолюють обласні Головні управління держкомзему та регіональні державні підприємства науково-дослідних і проектних інститутів землеустрою, землевпорядні та земельно-оціночні підприємства в різних регіонах України.

Факультет фактично виріс до крупного науково-педагогічного центру з підготовки фахівців зі спеціальності «Землевпорядкування та кадастр».

У 1965 р. на факультеті розпочалася підготовка кадрів зі спеціальності «Архітектура сільських населених місць», а в 1971 р. — інженерів сільського будівництва з планом прийому на 1-й курс відповідно 50 і 75 студентів. Пізніше підготовку кадрів цих спеціальностей було передано до інших ВНЗ.

За останній час і в університеті в цілому, і на факультеті зокрема відбулися структурні зміни. Факультет увійшов до ННІ земельних ресурсів і лісу. Кафедру землевпорядкування та земельного кадастру перейменовано в кафедру управління земельними ресурсами та кадастру. Шляхом поділу на дві кафедри відбулася реструктуризація кафедри геодезії та планування сільських населених місць: відновлено роботу кафедри геодезії та картографування, а базову кафедру перейменовано на кафедру планування населених місць. Нині до складу факультету входять шість кафедр: управління земельними ресурсами та кадастру (завідувач кафедри — професор А. П. Вервейко), землевпорядного проектування (завідувач кафедри — професор університету О. Т. Лозовий), планування населених місць (завідувач кафедри — професор університету О. Б. Гопцій), геодезії та картографування (завідувач кафедри — доцент В. Б. Балакірський), вищої математики (завідувач кафедри — член Нью-Йоркської академії наук, професор В. Л. Сизоненко), фізики та агрометеорології (завідувач кафедри — професор М. Я. Рохманов).

Викладацький склад факультету сьогодні нараховує 68 чоловік, з них 5 докторів наук, професорів; 20 кандидатів наук, доцентів.

40 років факультету , 1984 р.

Залежно від потреб народного господарства в землевпорядних кадрах прийом студентів на І-й курс коливався з 50 до 125 осіб.

Кафедрами факультету за станом на 2009 р. підготовлено 6500 спеціалістів, з них за денною формою навчання — 3293 фахівців, у тому числі 228 архітекторів. Підготовка спеціалістів завжди здійснюється в органічному поєднанні навчальної і наукової роботи, активної діяльності студентських наукових гуртків, організації і проведенні студентських наукових конференцій.

Закінчили факультет і здобули вищу освіту 78 громадян із 17 країн Азії, Африки, Європи, Латинської Америки, які отримали дипломи магістрів і очолювали та очолюють у своїх країнах проектні інститути, державні установи й організації щодо землеустрою та кадастру. Із 21 випускника — громадянина Китаю, які закінчили факультет, 14 мають наукові звання професора, очолювали й очолюють землевпорядні факультети і кафедри.

З 1994 р. в Інституті післядипломної освіти ХНАУ ведеться підготовка інженерів-землевпорядників за скороченою програмою (2 роки і 2 місяці) для тих осіб, які мають вищу аграрну освіту і працюють на керівних посадах у системі землеустрою. За цей час другу вищу освіту отримали 532 випускники цього спецвідділення.

Навчальний процес на факультеті здійснюється згідно з навчальним планом, яким передбачається трирівнева підготовка кадрів: бакалавр, спеціаліст, магістр. Ці навчальні плани корегуються через п'ять років від-

Захист курсового проекту.
Зліва направо: доценти Л. К. Першай, О. Б. Гопцій і випускник С. Боярський

Оргкомітет та учасники Всеукраїнської студентської олімпіади з геодезії, землевпорядкування та кадастру на базі факультету інженерів землевпорядкування, 2005 р.

повідно до вимог виробництва, завдань з реформування земельних відносин.

Якість підготовки фахівців у цілому відповідає стандартам вищої освіти, про що свідчить надання спеціальності IV рівня акредитації, проведених ДАК Міносвіти і науки України в 1995, 2000 і 2005 рр., з правом проведення освітньої діяльності на рівні спеціаліста і магістра.

Матеріально-технічна база факультету в цілому відповідає вимогам організації навчального процесу, в останні роки створено 3 класи, обладнані сучасною комп'ютерною технікою, в навчальний процес впроваджуються сучасні комп'ютерні програми для виконання лабораторних робіт з геодезії, земельного кадастру, землевпорядного проектування.

Факультет має ділові стосунки із землевпорядними факультетами країн СНД, Китаю, В'єтнаму, Королівським технічним інститутом Швеції, проектними організаціями Німеччини.

КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТА КАДАСТРУ

Історія кафедри землевпорядкування та земельного кадастру розпочалася у 1946 р., коли було створено кафедру землевпорядного проектування та планування сільських населених місць.

Першим завідувачем створеної кафедри за сумісництвом був академік, доктор економічних наук, професор П. М. Першин, який працював у Воронезькому сільськогосподарському інституті.

Після обрання його у 1947 р. академіком АН СРСР кафедру очолив К. М. Сазонов. Фактично із цього часу й почалося становлення кафедри як методично-наукового центру підготовки інженерів-землевпорядників.

Завідувач кафедри
професор А. П. Вервейко

За період свого існування з 1946 р. до теперішнього часу кафедра пережила певні зміни організаційного, науково-методичного та навчально-виховного характеру, які були зумовлені встановленням зв'язків з виробництвом, навчальними, науковими центрами країни та службами землевпорядкування.

Перший період (1946–1952 рр.). Кафедру в цей період очолювали професори П. М. Першин (1946–1947 рр.), К. М. Сазонов (1947–1952 рр.). На кафедрі працювали асистенти В. О. Кірсанов, А. І. Петровська, а також з погодинною оплатою М. С. Добротін, П. М. Підпальний. Основним напрямом роботи кафедри в цей період було здійснення аграрних перетворень у районах, постраждалих під час Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.), що передбачало виконання землевпорядних робіт для встановлення меж та формування нових землекористувань. Великий інтерес у цей період викликали землевпорядні роботи в зоні Каховського водосховища, які поширилися на 35 колгоспів загальною площею землекористування 175 тис. га. Участь викладачів і студентів у проведенні цих робіт позитивно вплинула на якість теоретичної та практичної підготовки кадрів. Було виконано значну кількість практично значущих дипломних і курсових проектів. Кафедра збагатилася якісними планово-картографічними й розрахунковими матеріалами для проведення наукових досліджень та організації навчального процесу.

Цей період був плідним щодо інженерних наукових розробок, які вдосконалювали складання проектів землевпорядкування. Значний внесок у розвиток наукових досліджень у цей час зробив завідувач кафедри, професор, доктор економічних наук М. К. Сазонов, який був організатором інженерного напряму в землевпорядкуванні.

Другий період (1952–1968 рр.). Після смерті К. М. Сазонова (1952 р.) завідувачем кафедри став доцент Г. І. Горохов. Кафедра кількісно збільшилася, зміцніла її науково-методична база. У цей період на кафедрі викладалися такі дисципліни: землевпорядне проектування; геодезичні роботи при землевпорядкуванні; історія земельних відносин; організація і планування землевпорядних робіт; земельне право; планування сільських населених пунктів; дороги місцевого призначення; облік земель (з 1962 р.). Наявність восьми навчальних дисциплін потребувала великої навчально-методичної і наукової роботи. За цей період захистили дисертації: Г. І. Горохов (1959 р.) — докторську; П. Н. Підпальний (1953 р.), Л. К. Першай (1954 р.), А. П. Вервейко (1963 р.), Ф. І. Пальчиков (1965 р.), О. Т. Лозовий (1967 р.), В. І. Григоров (1968 р.) та І. М. Статівка (1968 р.) — кандидатські. З 1952 р. до 1968 р. був зроблений значний внесок у розвиток наукових досліджень — опубліковано близько 100 наукових робіт. Крім наукової та методичної роботи, колектив кафедри плідно працював і на розвиток виробництва. Кафедра брала участь у розробці інструкцій та нормативних документів зі складання та економічного обґрунтування проектів землевпорядкування.

Суттєву допомогу аграрному виробництву надавали студенти, які щороку під керівництвом викладачів складали для виробництва проекти землеустрою. Упродовж 1948–1965 рр. викладачі за участю студентів провели землевпорядкування у 472 колгоспах на території 1364 тис. га і в 115 радгоспах на території 554,5 тис. га. У цей період кафедра приділяла багато уваги екологічному покращенню сільськогосподарських земель України. Ці роботи здійснювалися комплексно: проводився пошук, розроблялися методичні підходи щодо протиерозійної організації території, створювалися посібники, де було викладено методику проведення протиерозійної організації території (автори: професор Г. І. Горохов і доцент А. П. Вервейко). Вирішувався ряд проблем, пов'язаних із проведенням природоохоронних заходів, зокрема розташування лісосмуг, покращення сіножатей і пасовищ (автори: професор Г. І. Горохов і доцент Ф. І. Пальчиков). Деякі висновки і пропозиції викладачів кафедри отримали визнання, їх включено до підручників і навчальних посібників із землевпорядного проектування (методика внутрішньопольової організації території, окремі питання протиерозійної організації території сіножатей і пасовищ, економічне обґрунтування проектних рішень), а також до підручників з геодезії (нові способи складання землевпорядних проектів і перенесення їх у натуру, прийоми коригування планів тощо). У 1965 р. від кафедри землевпорядного проектування та планування сільських населених місць відокремилася її частина, на основі якої утворилася нова кафедра — планування, аерофотогеодезії та креслення, кафедра одержала назву — землевпорядкування.

Третій період (1968–1991 рр.). Діяльність кафедри характеризується впливом прийнятих у країні нових законодавчих актів про землю та порядок її використання. Змінилися і завдання кафедри стосовно підготовки землевпорядних кадрів. У цей період кафедру очолювали професори Г. І. Горохов (1968–1973 рр.) та А. П. Вервейко (із 1973 р. до теперішнього часу). У цей період на кафедрі відбулися певні перетворення. Змінилася та доповнилася структура навчальних дисциплін. Уводяться нові дисципліни: земельний кадастр, прогнозування земельних ресурсів, наукові основи землевпорядкування, застосування економіко-математичних методів у землевпорядкуванні, методика наукових досліджень. У 1975 р. на кафедрі працювали 22 викладачі, 7 осіб навчально-допоміжного персоналу та близько 10 осіб науково-інженерного складу за госпдоговірною тематикою. Кафедра перебазувалася на нову навчальну базу з обладнаними кабінетами, лабораторіями, поповнилася проектно-обчислювальною технікою; заняття проводилися підгрупами у спеціалізова-

них кабінетах; було створено сприятливі умови для проведення курсового, дипломного проектування й організації самостійної роботи студентів.

Колектив кафедри проводить велику видавничу роботу: з 1968 р. кафедрою видано 19 збірників наукових праць із землевпорядкування, 15 підручників, навчальних посібників і проблемно-тематичних тестів лекцій за безпосередньою участю викладачів кафедри (5 видань підручника «Землевпорядкування», співавтором якого був професор Г. І. Горохов, підручник професора А. П. Вервейка «Землевпорядкування з основами геодезії», навчальні посібники: «Землевпорядкування колгоспів і радгоспів» (професор Г. І. Горохов); «Наукові основи землевпорядкування», «Земельний кадастр», «Землевпорядкування в умовах інтенсивних систем землеробства» тощо (професор А. П. Вервейко); «Протиерозійна організація території» (професори Г. І. Горохов і А. П. Вервейко), «Земельні відносини і землевпорядкування» (професор В. Н. Хлистун і доцент Ф. І. Пальчиков); «Організація території меліорованих земель» (доценти В. І. Григоров і Ф. І. Пальчиков).

Розвиваючи наукові напрямки відповідно до вимог науково-технічного прогресу у сільському господарстві, колектив кафедри приділяв багато уваги науковим розробкам і системі їх упровадження у виробництво. Кафедра організувала роботи у Чернігівській, Донецькій, Одеській та інших областях і в Криму на госпдоговірних умовах. Для допомоги виробництву вийшли видання «Землевпорядкування колгоспів і радгоспів» (1-ше та 2-ге видання за редакцією професора Г. І. Горохова та за участю доцентів І. М. Статівки, В. І. Григорова, О. Т. Лозового, аспіранта П. Т. Божка та ін.); «Економіка організації і планування сільськогосподарського виробництва» (за редакцією К. Г. Телешика та за участю А. П. Вервейка); видаються інші брошури, книги, плакати в допомогу фахівцям сільського господарства. Кафедра отримала соціально-економічний, екологічний напрям підготовки землевпорядних кадрів і стала базовим центром в Україні. Наукова школа, створена професором Г. І. Гороховим, отримала новий напрям свого існування — правовий, кадастрово-оцінний у ринкових умовах земельних відносин. Великий обсяг навчальних годин (близько 25 тис.), потреба в оперативному керуванні методичною, науковою роботою, зосередженість викладачів на конкретній роботі зумовили реорганізацію кафедри (15 серпня 1980 р.). Від кафедри землевпорядкування було відокремлено кафедру земпроектування. Її завідувачем було обрано доцента І. М. Статівку. На створену кафедру було передано викладання трьох дисциплін: «Земпроектування», «Економіко-математичні методи в землевпорядкуванні», «Геодезичні роботи при землевпорядкуванні».

Четвертий період (з 1992 р. по теперішній час). Сьогодні кафедру управління земельними ресурсами та кадастру очолює професор, заслужений працівник вищої школи України, кандидат економічних наук Вервейко Анатолій Петрович. Кафедра випускає фахівців зі спеціальності 070904 «Землевпорядкування та кадастр». Кафедрою забезпечується викладання таких курсів: «Основи землевпорядкування та кадастру», «Земельний кадастр», «Земельне право», «Кадастр населених пунктів», «Ринок землі і нерухомості», «Протиерозійна організація території», «Землевпорядна експертиза», «Державний контроль за використанням земель», «Організація і управління землевпорядним виробництвом», «Оцінка землі і нерухомості», «Законодавче забезпечення», «Кадастр нерухомості», «Земельно-майнові відносини», «Земельно-правовий процес», «Управління земельними ресурсами», «Моніторинг та охорона земель», «Інформаційні технології наукових досліджень», «Регулювання земельних відносин в населених пунктах», «Інфраструктура ринку землі», «Законодавче забезпечення кадастрової нерухомості», «Ліцензування та патентування наукової продукції», «Іпотека землі і нерухомості».

Кафедра є методичним центром підготовки кадрів з денної, заочної форм навчання та підвищення кваліфікації землевпорядних кадрів України і деяких зарубіжних країн. На кафедрі проходять підвищення кваліфікації викладачі ВНЗ і технікумів, спеціалісти обласних, районних, селищних рад, здійснюється курсова підготовка із землевпорядкування, оцінки та обліку земель, правових

питань проведення земельних перетворень в Україні. Для виконання цих завдань та підготовки кандидатів наук, магістрів, спеціалістів, бакалаврів працюють 17 висококваліфікованих науково-педагогічних співробітників. Персональний склад кафедри: завідувач кафедри — професор, кандидат економічних наук А. П. Вервейко; професор, доктор економічних наук Є. М. Воробйов; доценти, кандидати економічних наук: А. В. Корецький, Л. В. Сухомлін, О. В. Князь, О. А. Аверіна, А. С. Попов; доцент, кандидат сільськогосподарських наук В. В. Тишковець; доцент, кандидат педагогічних наук Л. М. Коваленко; старші викладачі — В. П. Погойда, В. І. Шандурський; асистенти — Д. М. Загній, М. М. Дрібний, О. М. Трегуб, Н. О. Шустікова, А. С. Мінакова. Обслуговування навчального процесу на кафедрі здійснюють досвідчені співробітники — завідуюча навчальною лабораторією Т. Г. Колодочка і старший лаборант Л. О. Котелевець.

Серед викладацького складу є викладачі-ветерани — це завідувач кафедрою, професор А. П. Вервейко, доценти А. В. Корецький, Л. М. Коваленко; старший викладач В. І. Шандурський, які свій великий досвід з педагогічної, наукової, виховної роботи передають молодим викладачам.

Організація занять на кафедрі здійснюється у тісному взаємозв'язку з виробництвом. Розробка курсових і дипломних проектів ведеться на конкретних об'єктах. Ряд дипломних проектів використовуються на виробництві. Усі виробничі практики студенти проходять в умовах виробництва, також є оплачувані за виконання реального обсягу проектно-вишукувальних робіт. Рецензії на дипломні проекти, як правило, дають висококваліфіковані фахівці з виробництва. Тематика дипломних проектів на кафедрі відповідає змісту робіт із земельної реформи з урахуванням зональних особливостей та здійснюваних природоохоронних заходів, зокрема, із захисту ґрунтів від водної та вітрової ерозії.

Для читання лекцій залучаються висококваліфіковані фахівці з виробництва, з інших

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): О. В. Князь, Л. М. Коваленко, А. П. Вервейко, Т. Г. Колодочка, А. В. Корецький; 2-й ряд: М. М. Дрібний, Н. О. Шустікова, В. І. Шандурський, О. О. Соловйова, Д. М. Загній, В. П. Погойда, А. С. Попов, А. С. Юхно, Д. О. Гопцій, Л. В. Сухомлін, Л. О. Котелевець

навчальних закладів, наукових центрів далекого зарубіжжя. Так, лекції у 1992–1993 рр. з проблем використання земельних ресурсів читали професори з Німеччини, Китаю та інших країн.

Методичну комісію факультету очолює професор А. П. Вервейко. Тут розглядаються всі програми курсів, за якими навчаються фахівці із землеустрою та кадастру, методичні вказівки та посібники для цієї галузі.

Кафедра, яка випускає, повністю відповідає за організацію теоретичної та практичної підготовки фахівців, здійснює керівництво дипломним проектуванням, бере участь у семінарах агроуніверситету з проведення земельної реформи в Україні.

Обговорення нагальних проблем наукової та навчальної роботи кафедри, 2009 р.

На базі факультету і кафедри проводилися міжнародні (країн СНД) конференції з питань земельної реформи та її здійснення в нових умовах ринкових відносин, було організовано диспут з проблем проведення земельної реформи за участю провідних учених університетів Німеччини. Організатором диспуту була фірма *ДЛН* (Німеччина). Установлено зв'язок з Європейським центром підготовки кадрів. Доценти В. В. Тишковець, *Л.* В. Сухомлін брали участь у роботі центру. Ними було складено навчальні плани з підготовки землевпорядних кадрів.

Основою підготовки землевпорядних кадрів, розвитку наукових досліджень є школа вчених-аграрників, які створювали і розвивали інженерне, соціально-економічне й екологічне землевпорядкування в умовах України та країн СНД. Це школа академіка П. М. Першина, професорів К. М. Сазонова, Г. І. Горохова та ін. На кафедру приїжджають викладачі землевпорядкування з інших навчальних закладів, а викладачів кафедри запрошують читати лекції у зарубіжних країнах. Так, професор А. П. Вервейко читав лекції в Китаї, де його було обрано почесним професором Хенанського сільськогосподарського університету; доцент А. В. Корецький — в Алжирі; доценти В. В. Тишковець, *Л.* В. Сухомлін — у Швеції, де проходив перепідготовку й аспірант А. С. Попов.

Починаючи з 1991 р., викладачі кафедри беруть активну участь у проведенні земельної реформи в Україні. На кафедрі було організовано курси, семінари, створено інформаційно-консультативний центр з проведення земельної реформи на різних етапах. На кафедрі і на факультеті організовано післядипломну освіту з підготовки інженерів-землевпорядників, які працюють на виробництві, але не мають базової освіти.

Розвиток нових напрямів земельно-майнових відносин зумовив необхідність розробки викладачами кафедри нових навчальних програм із управління земельними ресурсами, земельного права, земельного кадастру, моніторингу земель, ринкових відносин, земельно-майнових відносин та інших дисциплін. Ці програми покладено в основу типових навчальних програм України, вони використовуються новоствореними факультетами.

Кафедра має сучасну матеріальну базу, загальна площа приміщень становить 596,17 м^2, а загальна площа спеціалізованих кабінетів (лабораторій) — 419,37 м^2. Кабінети кафедри обладнані необхідними технічними засобами навчання, обчислювальними приладами, проектною технікою та іншими засобами, необхідними для проведення занять, організації курсового та дипломного проектування.

Кафедра має аудиторію з комп'ютерами, де за індивідуальним графіком проводяться лабораторно-практичні заняття із земельного кадастру, земельного права та інших дисциплін. Для проведення лабораторно-практичних занять використовується міжкафедральна факультетська лабораторія, яка устаткована комп'ютерами і виходом в Ін-

тернет. У 2002 р. викладачі кафедри доценти В. В. Тишковець, Л. В. Сухомлін та асистент Д. М. Загній склали навчально-методичну програму використання Інтернету як джерела інформації для написання магістерських робіт, розробки курсових та дипломних проектів. Доступ до Інтернету значно поліпшив вивчення спеціальної літератури, особливо з тих наукових дисциплін, які забезпечені підручниками, навчальними посібниками менше, ніж на 100 %.

Викладачами кафедри розроблено методику проведення землекористування в умовах розвиненої ерозії ґрунтів (автори: професори Г. І. Горохов, А. П. Вервейко, старший викладач Л. К. Бойко). Видано ряд рекомендацій, навчальних посібників, розділів монографій. Професорсько-викладацький склад вивчає документи, методику країн, які ведуть в Україні спонсорську роботу: «Міжнародної фінансової корпорації» спільно з Британським фондом «Ноу-Хау», консалтингової корпорації «Ронко» агенства США.

Науковий напрям роботи кафедри — «Удосконалення використання методики кадастрової оцінки земель при формуванні нових землекористувань в ринкових умовах». Одним з найважливіших напрямів роботи вчених кафедри в останні роки є розробка питань управління земельними ресурсами у двох напрямах: державне управління земельними ресурсами, яке передбачає формування нових землеволодінь та землекористувань і ринкові земельні відносини на основі цивільно-правових угод.

Розроблено та впроваджено у виробництво результати дисертаційних досліджень щодо управління землями сільськогосподарського призначення (доцент О. А. Аверіна, 2006 р.), економічного обґрунтування земельних відносин при формуванні нових землекористувань (доцент А. С. Попов, 2007 р.), питання ефективності використання ресурсного потенціалу за різним рівнем його галузевого розподілу (асистент О. П. Гаража, захистила кандидатську дисертацію). Керівництво дисертаційними роботами здійснюється заслуженим працівником вищої школи України, професором, кандидатом економічних наук А. П. Вервейком. За цією тематикою досліджуються питання щодо управління землями сільськогосподарського призначення, формування сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах земельних відносин (професори А. П. Вервейко, Є. М. Воробйов, доценти О. А. Аверіна, А. С. Попов, асистенти А. С. Мінакова, Н. О. Шустікова та ін.), вивчаються чинники впливу на організаційну структуру підприємств (доцент Л. В. Сухомлін), на вартість земельної ділянки (доцент О. В. Князь), екологічні й економічні аспекти використання земельних ресурсів (доцент Л. М. Коваленко), використання ГІС-технологій у системі державного моніторингу земель (доцент В. В. Тишковець). Зроблений аналіз окремих положень Земельного кодексу України щодо вилучення сільськогосподарських земель для несільськогосподарських потреб (доцент А. В. Корецький) та регулювання земельних відносин з питань раціонального використання еродованих земель (старший викладач В. П. Погойда), розроблена модель щодо встановлення системи економічних способів управління в умовах міст базового та регіонального рівнів (асистент М. М. Дрібний).

За результатами наукових розробок кафедри доцент А. С. Попов брав участь в ІІІ обласному конкурсі «Найкращий науковець Харківщини» в номінації «Суспільно-економічні науки». Його наукова робота на тему: «На шляху формування ефективних сільськогосподарських підприємств» комісією була визнана найкращою за цим напрямом. Як переможець він був нагороджений грантом у розмірі 10 000 грн на наукові дослідження.

Щорічно результати досліджень з указаних напрямів обговорювалися на підсумкових наукових конференціях професорсько-викладацького складу, наукових співробітників, аспірантів, здобувачів, на міжнародній науково-практичній конференції «Методологія дослідження ґрунтового покриву України у дзеркалі земельних реформ» (ХНАУ, 2008 р.), на XII науково-методичній конференції науково-педагогічних кадрів працівників «Сучасні концептуальні підходи до формування змісту підготовки фахівців аграрного профілю (ХНАУ, 2008 р.) та інших всеукраїнських, міжнародних наукових конференціях України і за її межами.

Наукові дослідження покладені в основу навчальних посібників, методичних рекомендацій, статей та ін. За останні п'ять років співробітниками кафедри опубліковано 82 статті, зроблено доповіді на 66 наукових конференціях різного рівня, видано 36 методичних вказівок.

Викладачі кафедри постійно здійснюють керівництво науковою студентською роботою. Студенти на підсумкових конференціях за останні п'ять років зробили 246 доповідей, які, як правило, використовують у курсових та дипломних проектах.

На базі спеціальних кафедр факультету інженерів землевпорядкування у 2005 і 2007 рр. за наказом Міністерства освіти і науки України була проведена Всеукраїнська студентська олімпіада з напряму «Геодезія, картографія та землевпорядкування» зі спеціальності «Землевпорядкування та кадастр», на якій студенти факультету інженерів землевпорядкування нашого університету зайняли I, II і III місця. Для участі в Харківському міському конкурсі студентських наукових робіт доцентами Л. М. Коваленко і Л. В. Сухомлін підготовлено двох студенток III і IV курсів цього факультету (2009 р.).

Кафедра веде підготовку науково-педагогічних кадрів через аспірантуру та здобуття. Протягом 2000–2009 рр. захистили кандидатські дисертації Л. В. Сухомлін, О. В. Князь, Л. М. Коваленко, О. А. Аверіна, А. С. Попов, О. П. Гаража, які поповнили викладацький склад університету. Активно працюють над завершенням дисертацій викладачі В. П. Погойда, Д. М. Загній, М. М. Дрібний.

КАФЕДРА ЗЕМЛЕВПОРЯДНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Кафедра землевпорядного проектування як самостійний підрозділ університету створена в серпні 1980 р. Завідувачем кафедри було обрано кандидата економічних наук, доцента І. М. Статівку (з 1992 р. — професор), який очолював кафедру до червня 2006 р.

У перші роки існування на кафедрі працювали доктор економічних наук, професор Г. І. Горохов, кандидати економічних наук, доценти І. М. Статівка, О. Т. Лозовий, старший викладач М. М. Гарбуз, асистенти В. Й. Філіновських, М. В. Червоний, О. Я. Петренко, В. І. Несен, М. І. Малютін, М. М. Миргород, згодом В. Б. Балакірський. Для викладання дисциплін правового профілю була запрошена кандидат юридичних наук, доцент В. В. Аксьонова.

Завідувач кафедри доцент О. Я. Петренко

У 2006–2010 рр. кафедру очолював кандидат економічних наук, професор О. Т. Лозовий.

З липня 2010 р. посаду завідувача кафедри обіймає кандидат економічних наук, доцент О. Я. Петренко. Сьогодні до складу кафедри входять: професор університету О. Т. Лозовий, кандидати наук, доценти О. Я. Петренко, Л. М. Казаченко, В. В. Тимошевський, П. Ф. Цигікал, старші викладачі М. М. Миргород, М. В. Червоний, викладач М. М. Макєєва, асистенти М. А. Хоруженко, І. І. Садовий, Н. В. Мокєрова, викладач стажист Т. О. Степаненко. Лаборантський склад представляють старші лаборанти Н. О. Загній, О. Г. Птушкіна, лаборант міжкафедральної навчальної і науково-дослідної лабораторії М. В. Піоварова.

О. Т. Лозовий

Кафедра землевпорядного проектування є такою кафедрою факультету, що випускає, викладає на денному і заочному відділенні факультету інженерів землевпорядкування, Інституту післядипломної освіти університету такі навчальні дисципліни: «Землевпорядне проектування»; «Геодезичні роботи при землеустрої»; «Ландшафтознавство у землеустрої»; «Економічно-математичні методи і моделювання у землевпорядкуванні»; «Оптимізація використання й охорони земель»; «Автоматизовані земельно-інформаційні системи»; «Наукові основи землевпорядного проектування»; «Регіональні схеми використання й охорони земель»; «Економіка землеустрою»; «Геоінформаційні системи у землеустрої» (за участю кафедри планування сільських населених місць).

Кафедра здійснює підготовку бакалаврів, спеціалістів (до 2010 р.) і магістрів за галуззю знань 0801 «Геодезія і землеустрій» напрямку 080101 «Геодезія, картографія і землеустрій», спеціальності «Землеустрій та кадастр», керує підготовкою студентами дипломних проектів, магістерських робіт. Вона є одним з навчальних центрів підвищення кваліфікації землевпорядних кадрів обласного, районного рівня, сільських (селищних) рад, викладачів ВНЗ, землевпорядних коледжів і технікумів.

Викладачі кафедри постійно підвищують свій кваліфікаційний рівень шляхом стажування в головних обласних управліннях земельних ресурсів, науково-дослідних і проектних інститутах по землеустрою, за кордоном. Так, О. Т. Лозовий проходив у 1997 р. місячне стажування у проектних організаціях ФРН, тритижневе у 2001 р. у Королівському технічному університеті Швеції. Кафедра проводила зустрічі з представниками цих закладів у Харківському НАУ, підтримує зв'язки з вищими навчальними землевпорядними закладами Росії, Китаю.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): І. І. Садовий, Н. В. Мокєрова, О. Т. Лозовий, Т. О. Степаненко, П. Ф. Цигікал, М. А. Хоруженко. 2-й ряд: Л. М. Макєєва, Л. М. Казаченко, М. В. Піоварова, М. В. Червоний, В. В. Тимошевський, О. Я. Петренко, Н. О. Загній, М. М. Миргород, О. Г. Пушкіна

Протягом існування кафедра приділяла велику увагу вдосконаленню навчального процесу, підготовці навчально-методичної літератури. За період з 1980 р. кафедрою підготовлено і видано 8 навчальних посібників, монографія, понад 60 методичних вказівок. У 2008 р. був виданий з грифом МОН України навчальний посібник «Геодезичні роботи при землеустрої» (за редакцією доцента кафедри В. Б. Балакірського, за участю О. Я. Петренка, М. В. Червоного, М. М. Гарбуза), численні методичні рекомендації і вказівки до виконання курсових і дипломних проектів, проходження навчальних і виробничих практик студентів.

Кафедра бере активну участь у розробці навчальних планів підготовки фахівців, навчальних програм з дисциплін, які вивчаються. Зокрема, О. Т. Лозовий, О. Я. Петренко є співавторами програм таких навчальних дисциплін: «Землевпорядне проектування», «Геодезичні роботи при землеустрої».

На кафедрі виконуються наукові дослідження з проблем раціонального використання й охорони земель, розробки методики створення нових агроформувань в умовах земельної реформи і переходу до ринкової економіки, методики проведення внутрішньогосподарської організації території сільськогосподарських підприємств, еколого-економічного обґрунтування і використання ГІС-технологій при розробці проектів землеустрою.

Наукові дослідження викладачів і аспірантів відповідають загальній науковій темі кафедри: «Нові методики прогнозування і проектування раціонального і ефективного використання земель у схемах і проектах землеустрою в умовах земельної реформи в Україні (в умовах Лівобережжя України)», ДНТП «Система збереження і раціонального використання агроекологічного потенціалу України».

За результатами наукових досліджень викладачами кафедри опубліковано в різних виданнях понад 340 наукових і науково-методичних робіт. Викладачі кафедри беруть активну участь у міжнародних наукових і науково-виробничих конференціях, у тому числі у конференціях, організаторами яких є установи і навчальні заклади Швеції, Великобританії, Німеччини, а також внутрішньовузівських конференціях.

В останні роки підготували й успішно захистили дисертаційні роботи на здобуття наукового ступеня кандидата наук Л. М. Казаченко, О. Я. Петренко, В. В. Тимошевський. Над розробкою дисертаційних тем працюють М. М. Миргород, І. І. Садовий, Т. О. Степаненко.

КАФЕДРА ГЕОДЕЗІЇ ТА КАРТОГРАФІЇ

Відповідно до наказу по університету кафедру геодезії та картографії було поновлено у 2008 р. шляхом поділу кафедри геодезії та планування сільських населених місць на кафедри геодезії та картографії і планування населених місць.

Кафедра геодезії була утворена в 1944 р., одночасно з відкриттям першого в Україні землевпорядного факультету. Завідувачем кафедри було призначено доктора технічних наук, професора Я. І. Петренка, який був одночасно і першим деканом факультету. Від професора А. І. Петренка бере свій початок геодезична школа (перспективно-конічні проекції). Її вихованці зробили помітний внесок у справу геодезичної підготовки висококваліфікованих фахівців. Це доктори наук, професори Є. Х. Капленко, Б. І. Гержула, І. Ю. Левицький, кандидати технічних наук, доценти С. Д. Куроєдов, К. Д. Чучупака, І. М. Кислий, С. Ф. Кобеляцький, Л. Г. Доліна, Є. М. Крохмаль та багато інших.

Завідувач кафедри доцент В. Б. Балакірський

Спочатку кафедра складалася з трьох штатних одиниць: завідувача кафедри Я. І. Петренка, старшого викладача М. В. Соловйова і старшого лаборанта Л. І. Морозової. Пізніше на посади викладачів були зараховані І. М. Даниленко і О. М. Попов. На той час геодезію викладали на шести факультетах інституту: землевпорядному, лісомеліоративному, ґрунтово-агрохімічному, агрономічному, захисту рослин та економічному. Викладачів на кафедрі не вистачало, тому за сумісництвом тут працювали професор Є. Х. Капленко та доцент М. Л. Філахтов — викладачі Харківського інституту інженерів залізничного транспорту та доцент Б. І. Гержула — завідувач кафедри Харківського інженерно-будівельного інституту, які працювали на кафедрі з 1947 по 1956 рр.

У зв'язку з переміщеннями і збільшенням навчального навантаження в штат кафедри були зараховані на посади асистентів Л. В. Шереметов і С. Ф. Чебанов, а після закінчення аспірантури у 1958 р. на посади асистентів прийшли І. А. Тимченко та О. М. Юрченко. Через два роки на кафедрі почали працювати асистентами О. В. Шапошніков та Є. М. Крохмаль, який у 1963 р. захистив кандидатську дисертацію, одержав науковий ступінь кандидата технічний наук і обійняв посаду доцента. На кафедрі Є. М. Крохмаль

Засідання кафедри: у центрі стоїть Я. І. Петренко, 1955 р.

працював протягом 45 років, займався викладацькою, виховною та науково-дослідною роботою, був завідуючим кафедри з 1979 по 1986 рр.

У 1956 р. за конкурсом обираються на посади доцентів кафедри кандидати технічних наук С. Д. Куроєдов та Г. Ю. Сомов, який з 1960 до 1974 рр. завідував кафедрою геодезії.

У 1962 р. на кафедру прийшли працювати доцент, кандидат технічних наук М. М. Матвієнко та асистент Б. Г. Олександров, який у 1965 р. захистив дисертацію, здобув науковий ступінь кандидата технічних наук, а пізніше наукове звання доцента. Велика роль у діяльності кафедри належить І. Ю. Левицькому, з іменем якого пов'язана її історія. У 1957 р. він став аспірантом кафедри, а закінчував працювати у ХСГІ професором, завідувачем кафедри геодезії і картографії. На цій посаді він перебував з 1974 до 1979 рр. Усе своє життя І. Ю. Левицький плідно працював, його ім'я відоме не лише в Україні, а й в усьому світі.

З перших днів існування кафедри гостро постало питання про необхідність створення матеріально-технічної бази, без якої неможливе здійснення навчального процесу, проведення наукових досліджень. Було створено укомплектовану відповідними приладами геодезичну камеру. У 1947 р. в навчгоспі «Комуніст» на території 3 тис. га будується навчально-показовий геодезичний полігон, необхідний для навчальних практик і науково-експериментальних робіт співробітників кафедри, факультету й інституту. У 1958–1959 рр. і в 1967–1969 рр. була проведена реконструкція цього полігону, до його складу включена полігонометрична мережа, яка нараховувала 27 пунктів.

Одночасно зі створенням геодезичного полігону була виконана зйомка для проведення внутрішньо-господарського землевпорядкування території навчгоспу «Комуніст». Починаючи з 1959 р., кафедра видає збірники наукових праць. Для виконання лабораторних і наукових досліджень у 1961 р. створено геодезичну лабораторію. Протягом багатьох років викладачі, аспіранти і співробітники кафедри проводили наукові дослідження за такими темами: дослідження перспективно-конічних координат і проекцій; розробка методики створення сільськогосподарських карт і атласів; удосконалення геодезичних і картографічних робіт для землеустрою та кадастру; градієнти та лінії положення в геодезії.

У 1974 р. разом із факультетом інженерів землевпорядкування кафедра переїздить на нову навчальну базу, яка розміщується на території навчгоспу «Комуніст». Обладнується велика кількість кімнат, приміщень і кабінетів під навчальні та наукові лабораторії. Геодезична камера забезпечується вітчизняними та закордонними геодезичними приладами, що відповідали тогочасним вимогам.

Кафедра налагоджує численні творчі зв'язки з рядом вищих навчальних закладів і наукових установ. З 1970 р. після закінчення аспірантури при кафедрі гео-

Колектив кафедри, 1965 р. 1-й ряд (зліва направо): І. Ю. Левицький, І. А. Тимченко, Г. Ю. Сомов, Є. М. Крохмаль, М. Я. Єрьоменко; 2-й ряд: Б. О. Александров, К. О. Загребельна, І. Т. Мяздріков, О. Д. Ухіна, О. М. Юрченко, О. В. Шапошников

дезії викладачем став працювати І. В. Журавель, який у 1980 р. в Московському інституті інженерів геодезії аерофотозйомки і картографії захистив кандидатську дисертацію, здобув науковий ступінь кандидата технічних наук, пізніше був призначений на посаду доцента і понад 25 років проводив навчальну, наукову і громадську роботу на кафедрі.

На початку 70-х рр. XX ст. на кафедру прийшли працювати кандидат технічних наук, доцент А. А. Ремінський (автор 60 наукових публікацій), який очолював кафедру геодезії та планування сільських населених місць з 1992 до 2000 р., та асистент В. М. Опара, який у 1987 р. здобув науковий ступінь кандидата технічних наук, закінчивши аспірантуру при кафедрі геодезії та обробки вимірювань МІІГАіК. За період роботи на кафедрі доцентом В. М. Опарою опубліковано понад 100 наукових та навчально-методичних праць.

З 1975 р. по 1979 р. на кафедрі працював викладачем В. Б. Балакірський. У цей час на кафедрі асистентами були А. С. Шевченко, М. Т. Кузнєцов, І. В. Черевко, О. О. Степко, які згодом з різних причин перейшли працювати на виробництво.

У 1976 р. кафедра геодезії була перейменована на кафедру геодезії та картографії. При кафедрі була створена науково-дослідна картографічна лабораторія. Під керівництвом завідувача кафедри професора І. Ю. Левицького лабораторія розробила серії експериментальних стінних карт сучасного і перспективного використання земельних ресурсів республік (Молдова, Вірменія), Червенського адміністративного району Білорусі; великомасштабні атласи адміністративного району (Митищинський район Московської області), районного агропромислового комплексу (Волоколамський район Московської області); атлас земельного кадастру республіки Вірменія. За ініціативою професора І. Ю. Левицького у 1978 р. на кафедрі проводиться всесоюзна конференція на тему: «Наукова організація процесу навчання студентів з інженерної геодезії у ВНЗ».

З 1977 р. на кафедрі працює викладачем, а потім доцентом С. В. Рибалко, який за 25-річний період роботи опублікував понад 120 наукових та методичних робіт. На кафедрі також були видані монографії «Градієнти і лінії положення в геодезії» (Г. Ю. Сомов), «Наукові основи комплексного сільськогосподарського картографування» (І. Ю. Левицький), підручник «Геодезія з основами землеустрою» (І. Ю. Левицький, Є. М. Крохмаль, А. А. Ремінський, 1977 р.).

У зв'язку зі зменшенням плану набору студентів та навчального навантаження з 1986 р. геодезичні дисципліни читаються на об'єднаній кафедрі геодезії та планування сільських населених місць. Викладачами геодезичних дисциплін проводилася значна видавнича робота. Опублікований навчальний посібник у трьох частинах за загальною редакцією доцента А. А. Ремінського (співавтори В. М. Опара, Є. М. Крохмаль, С. В. Рибалко). Видані навчальні програми геодезичних дисциплін, методичні вказівки для виконання лабораторно-практичних робіт і проведення навчальних практик, лекції, близько 100 статей, тез, які опубліковані в університетських та інших виданнях, збірниках.

Завідувачами об'єднаної кафедри були професор В. О. Кірсанов (1986–1992 рр.), доцент А. А. Ремінський (1992 – 2000 рр.), доцент О. Б. Гопцій (2000 – 2008 рр.). У 2008 р. кафедра після 22-річної перерви була поновлена шляхом поділу кафедри геодезії та планування сільських населених місць на дві кафедри: геодезії та картографії і планування населених місць.

Завідувачем відновленої кафедри геодезії та картографії було обрано доцента В. Б. Балакірського, кандидата економічних наук, почесного землевпорядника України, який до цього часу працював доцентом кафедри землевпорядного проектування. Доцент В. Б. Балакірський є автором близько 70 наукових і навчально-методичних праць, у тому числі співавтором шести навчальних посібників з питань геодезії, землевпорядного проектування та геодезичних робіт при землеустрої. У 2008 р. за загальною редакцією В. Б. Балакірського видано навчальний посібник «Геодезичні роботи при землеустрої», рекомендований Міністерством освіти та науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (співавтори М. В. Червоний, О. Я. Петренко, М. М. Гарбуз).

Доцент В. М. Опара є співавтором навчального посібника «Основи кадастру населених пунктів та нерухомості», виданого в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Кандидат технічних наук, доцент Нгуєн Ле — співавтор проекта «Розробка наукових основ і методів створення туристських карт з відображенням об'єктів історико-культурної і природної спадщини», що отримав гранд у міжнародному конкурсі сумісних російсько-в'єтнамських досліджувальних проектів, який проводився на початку 2009 р.

У 2009 р. старшим викладачем, кандидатом технічних наук Б. О. Татариновичем у співавторстві видані методичні рекомендації «Фотограмметрія, дистанційне зондування і теорія відображення для моделювання просторових об'єктів» для студентів землевпорядних спеціальностей.

На відновленій кафедрі геодезії та картографії працюють: завідувач кафедри, кандидат економічних наук, доцент В. Б. Балакірський; доценти, кандидати технічних наук А. А. Ремінський, В. М. Опара та Л. М. Казаченко (за сумісництвом); старші викладачі Ю. О. Литвиненко та І. В. Черевко; викладач-стажист А. О. Сєдов; асистенти Р. В. Куришко, С. О. Виноградненко, І. М. Козлова та Д. Д. Хайнус. Навчальний процес забезпечують старший лаборант Т. Ю. Киричук, лаборант К. В. Чистікова, завідувач геодезичною лабораторією А. І. Кізимова, інженер 1-ї категорії П. М. Шиндін.

У 2009 р. за власним бажанням зі складу кафедри були звільнені: доцент Л. Т. Нгуєн, старший викладач Б. О. Татаринович, старший лаборант Н. П. Горбачова та лаборант Н. М. Павленко.

Викладачі та співробітники кафедри здебільшого є випускниками факультету інженерів землевпорядкування нашого університету. На кафедрі викладається 9 геодезичних дисциплін на 5 факультетах університету: інженерів землевпорядкування, агрохімії та ґрунтознавства, захисту рослин,

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Л. М. Казаченко, І. В. Черевко, Ю. О. Литвиненко, В. Б. Балакірський, В. М. Опара, І. М. Козлова. 2-й ряд: Т. Ю. Киричук, П. М. Шиндін, А. І. Кізимова, К. В. Чистікова, С. О. Виноградненко, Р. В. Куришко, А. О. Сєдов, Д. Д. Хайнус

лісового господарства, агрономічному факультеті та в Інституті післядипломної освіти. Кафедра здійснює підготовку бакалаврів, спеціалістів та магістрів за напрямком «Геодезія, картографія та землевпорядкування» за спеціальністю «Землевпорядкування та кадастр». Кафедра є такою, що випускає фахівців, щорічно на кафедрі готують дипломні проекти та магістерські роботи 20 студентів різних форм навчання.

Особливістю навчального процесу з геодезичних дисциплін є те, що теоретичний матеріал супроводжується виконанням великого обсягу лабораторних завдань, пов'язаних з вивченням геодезичних приладів, виконанням розрахунково-графічних робіт, математичної обробки результатів польових геодезичних вимірювань і опануванням методики різних видів наземних зйомок. Останні здійснюються в період літніх польових навчальних практик, які займають у навчальному процесі до 40 % часу. Період навчальної практики особливо напружений і відповідальний у роботі кафедри, тому що в цей час закріплюються й удосконалюються отримані студентами теоретичні знання, набувається перший досвід практичної роботи.

Кафедра проводить велику наукову роботу. Основні напрями наукових досліджень: проблеми використання планово-картографічних матеріалів при складанні та еколого-економічному обґрунтуванні схем і проектів землеустрою; системи топографо-геодезичного забезпечення землеустрою та земельного кадастру на основі ГІС-технологій; урівнювання локальних геодезичних мереж із включенням методів глобального позиціонування; автоматизація картографування земельних ресурсів.

Кафедра має філії в державному підприємстві «Харківський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» та Східному державному підприємстві геодезії, картографії, кадастру та геоінформатики. Укладено договори про науково-виробниче співробітництво з Московським державним університетом геодезії та картографії та іншими геодезичними і землевпорядними підприємствами й організаціями України та країн СНД.

Кафедра постійно працює над виданням нових навчальних посібників і підручників з дисциплін, що викладаються. Нова література надходить до бібліотеки та читальних залів університету. За період самостійного існування кафедри видано більше 70 найменувань навчально-методичної літератури загальним обсягом близько 220 друкованих аркушів. Створено єдиний у країнах СНД стенд просторового масштабування, де студенти виконують практичні завдання з геодезичних вимірів у будь-яку пору року. На сьогодні викладачами кафедри опановано і втілюється в навчальний процес близько 10 комп'ютерних програм з таких дисциплін, як «Геодезія», «Супутникова геодезія», «Фотограмметрія та дистанційне зондування», «Картографування земельних ресурсів». На кафедрі створені лабораторії геодезичних, фотограмметричних та картографічних досліджень. Ведеться робота із створення кафедрального комп'ютерного класу.

Практичні заняття проводять Ю. О. Литвиненко (ліворуч) та В. Б. Балакірський (праворуч)

Переможці Всеукраїнської студентської олімпіади — студенти ХНАУ Т. Кравцова та Д. Гопцій

На кафедрі створена наукова школа з геодезії, яка бере свій початок від досліджень доктора технічних наук, професора Я. І. Петренка. Традиції цієї школи в умовах нових суспільних відносин, нових форм власності на землю, матеріально-технічного забезпечення продовжують викладачі кафедри та учні її засновника — професора Я. І. Петренка.

Науково-дослідна робота кафедри здійснюється за темою: «Дослідження наукових і методичних основ геодезичного та планово-картографічного забезпечення прогнозування, планування і проектування організації використання та охорони земель при проведенні землевпорядних і земельно-кадастрових робіт» (керівник — кандидат економічних наук, доцент В. Б. Балакірський).

Основні напрями наукових досліджень спрямовані на розробку наукових основ, рекомендацій з удосконалення топографо-геодезичних вимірювань та обчислювальної обробки інформації для цілей землеустрою і кадастру.

У науково-дослідній роботі беруть участь усі викладачі, у тому числі 5 кандидатів наук, здобувачі та аспіранти. За 2008–2009 рр. опубліковано наукових, науково-методичних праць загальним обсягом 20 друкарських аркушів, у тому числі, науково-методичних — 10, видано 3 навчальних посібники, 15 наукових праць. За останній рік геодезичному та землевпорядному виробництву надавалось 7 консультацій, 5 рекомендацій. Результати наукових розробок доповідаються на наукових конференціях та семінарах.

На кафедрі працюють студентські наукові гуртки. Результати студентських наукових досліджень доповідаються на засіданнях гуртків, а кращі розробки — на наукових студентських конференціях університету й інших ВНЗ. Кожний викладач кафедри є керівником не менше 5 студентських робіт.

За період свого існування кафедра зазнала певних змін організаційного, науково-методичного та навчально-виховного характеру, які були зумовлені потребами виробництва у підготовці спеціалістів.

КАФЕДРА ПЛАНУВАННЯ НАСЕЛЕНИХ МІСЦЬ

Кафедра планування сільських населених місць та аерофотогеодезії (1956–1986 рр.) була створена в процесі реорганізації кафедри аерофотогеодезії і кафедри землевпорядного проектування та планування сільських населених місць.

Базою для нової кафедри стала кафедра аерофотогеодезії. До цього дві дисципліни, які поклали в основу назви кафедри, викладалися на кафедрі землевпорядного проектування та планування сільських населених місць («планування сільських населених місць» з 1946 р.) та кафедрі аерофотогеодезії («аерофотогеодезія» з 1948 р.), першими завідувачами якої в різні роки були доктор технічних наук, професор В. Ф. Дейнеко (за сумісництвом), з 1952 до 1955 рр. — доцент, кандидат технічних наук В. С. Ляпунов, з 1955 до 1956 рр. — доцент, кандидат технічних наук О. М. Попов.

Завідувач кафедри
професор університету О. Б. Гопцій

Кафедру планування сільських населених місць та аерофотогеодезії з моменту її створення очолював заслужений працівник вищої школи УССР, декан землевпорядного факультету, доктор економічних наук,-професор В. О. Кірсанов. На кафедрі викладалися дисципліни соціального, економічного і технічного напрямку: «Планування сільських населених місць», «Районне планування», «Топографічне креслення», «Фотограмметрія з основами дешифрування», «Автомобільні дороги» та ін.

Починаючи з 1965 р., на землевпорядному факультеті готують кадри зі спеціальності «Архітектура сільських населених місць» — кафедра випускає з цієї спеціальності та веде підготовку землевпорядників, сільських архітекторів і будівельників. Із введенням нових дисциплін «Реконструкція сільських населених місць», «Вертикальне інженерне планування» кількість викладачів зросла до 10 одиниць. Виконані на кафедрі дипломні проекти неодноразово брали участь у конкурсах кращих дипломних проектів на різних рівнях, де завойовували призові місця.

Професором В. О. Кірсановим започатковано наукову школу — «Соціально-економічні проблеми сільського розселення, планування і забудови сіл та розвитку виробничих центрів». Основний напрям наукових дослі-

Колектив кафедри, 1971 р. 1-й ряд (зліва направо): Л. К. Першай, Л. Н. Павлов, В. О. Кірсанов, К. Ф. Хоролець, І. М. Статівка; 2-й ряд: Н. С. Старікова, В. П. Давиденко, В. І. Пащенко, П. С. Приходько, М. Г. Іванченко, Л. М. Коваленко, І. В. Важенін, Н. Д. Темнохуд

джень — соціально-економічні проблеми розвитку села, агропромислового виробництва, прогнозування використання й охорони земельних ресурсів, організація території сільських районів. У цей час протягом декількох років на кафедрі виконувалася госпдоговірна тематика з обґрунтування розміщення виробничих комплексів сільгосппідприємств, яка була основою наукових досліджень співробітників кафедри. Наукова школа із планування сільських населених місць, започаткована професором В. О. Кірсановим, випускає таких науковців та своїх послідовників як Д. С. Добряк — доктор економічних наук, академік, В. П. Давиденко — академік Академії інвестицій і економіки сільського будівництва Росії, А. Н. Кузнєцов — декан Воронезького землевпорядного факультету, завідувач кафедри, М. С. Шкурка, І. Т. Стеценко, О. Б. Гопцій. Наукова школа професора В. О. Кірсанова є базою в науково-методологічних, методичних та прогнозних дослідженнях.

У 1986 р. кафедру планування сільських населених місць та аерофотогеодезії було об'єднано з кафедрою геодезії та картографії — однією з провідних кафедр факультету. Новоутворена кафедра отримала назву — геодезії та планування сільських населених місць, її керівником залишився професор В. О. Кірсанов (до 1992 р.).

У 2008 р. у зв'язку з реформуванням ННІ земельних ресурсів та лісу, до якого входила кафедра геодезії та планування сільських населених місць, вона поділяється на кафедру геодезії та картографії (завідувач кафедри — кандидат економічних наук, доцент В. Б. Балакірський), і кафедру планування населених місць (завідувач кафедри — професор О. Б. Гопцій).

На сьогодні на кафедрі працюють: кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри О. Б. Гопцій, старші викладачі: кандидат економічних наук В. В. Масленнікова, кандидат сільськогосподарських наук М. М. Гічка (сумісник), О. В. Власов, Л. В. Горбатова, Г. О. Казін; викладачі О. В. Павленко, М. М. Світличний, М. Л. Багін; асистенти: О. М. Чистіков, В. Ю. Томах; аспірант Ф. Ю. Усольцев.

За кафедрою залишається багатопрофільний напрям, викладаються 14 дисциплін: «Топографічне і землевпорядне креслення»; «Технічне креслення»; «Нарисна геометрія та інженерна графіка»; «Основи будівельної справи»; «Проектування шляхів місцевого значення»; «Лісові дороги»; «Планування використання земель населених пунктів»; «Прогнозування використання земель»; «Метрологія та стандартизація»; «АЗІС»; «ГІС і бази даних»; «ГІС у землеустрої та кадастрі»; «ГІС у кадастрових системах»; «ГІС в агроландшафтах і геостатичній інформації». Дев'ять дисциплін викладається на факультеті інженерів землевпорядкування, решта — на факультетах агрохімії та ґрунтознавства і лісового господарства.

Кафедра здійснює керівництво курсовим проектом третьокурсників з дисципліни «Планування використання земель населених пунктів», в якому висвітлюються питання форм власності земельних ділянок, місце розташування ділянок громадських закладів, проектування вуличної мережі, інженерне

Засідання студентського гуртка «Планування СНМ», 1972 р.

О. Б. Гопцій готує студентів до участі в конкурсі дипломних проектів, 1974 р.

устаткування, благоустрій населеного пункту тощо, що актуально для сучасних завдань на виробництві.

Викладачами кафедри проводиться постійне ознайомлення та вивчення нових комп'ютерних програм, що застосовуються у виробництві, та здійснюється їх впровадження в навчальний процес, таким чином викладання майже всіх дисциплін здійснюється на основі новітніх комп'ютерних програм. Основні завдання навчального процесу: поповнити новою навчальною та методичною базою викладання дисциплін відповідно до сучасних потреб виробництва та згідно з Болонським процесом.

Кафедрою постійно ведеться наукова і науково-методична робота. Працює студентський науковий гурток, напрям наукових досліджень якого — «Проблеми сільського розселення і планування населених місць». Результати студентських досліджень доповідаються на засіданнях гуртка та кафедри, а кращі розробки — на наукових студентських конференціях. Найкращі студентські наукові розробки були представлені до участі у XV міському конкурсі студентських наукових робіт.

На кафедрі здійснюється підготовка магістрів, функціонує аспірантура. Науковці кафедри планування населених місць продовжують традиції наукової школи професора В. О. Кірсанова. Основні напрями наукових досліджень: планування сільських населених місць і прогнозування використання земельних ресурсів; розробка теоретичних і науково-методичних аспектів проблем соціального переустрою сіл в Україні в сучасних умовах. Результати наукових досліджень за цей період були представлені у 24 доповідях на міжнародних та внутрішньовузівських конференціях, а також опубліковані у 12 наукових статтях у фахових виданнях.

Усі викладачі кафедри беруть участь у загальнокафедральній державній науково-технічній програмі «Науково-методичні основи переустрою населених місць, планування та прогнозування використання земельних територій в умовах ринку» (керівник — кандидат економічних наук, професор О. Б. Гопцій). Обмін досвідом здійснюється в умовах

Колектив кафедри, 1974 р. 1-й ряд (зліва направо): Л. К. Першай, Н. Д. Гарбуз, В. О. Кірсанов, Н. С. Старікова, М. Г. Іванченко; 2-й ряд: І. В. Важенін, О. Б. Гопцій, А. Ф. Саєнко, Г. О. Ткаченко, ..?, П. С. Приходько

виробництва відповідно до укладених договорів про співпрацю з ООО «Велан», ТОВ «Земінформ», ПП «Приватагросервіс» та філії кафедри при державному підприємстві Харківського науково-дослідного та проектного інституту землеустрою. Результатом наукової і виробничої співпраці з виробництвом за період 2008–2009 рр. є проведення 7 науково-методичних консультацій і 3 науково-виробничих конференцій і семінарів.

Професор О. Б. Гопцій у співавторстві з ТОВ «Земінформ» розробив програму «Схеми землеустрою і техніко-економічного обґрунтування використання та охорони земель сільської (селищної) ради», затвердженої Харківською райдержадміністрацією. Його нагороджено грамотою Харківської районної державної адміністрації за вагомий науковий внесок у створення програми розвитку земельних відносин Харківського району на 2008–2013 рр.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): В. В. Масленнікова, Т. Л. Скоромна, О. Б. Гопцій, А. С. Саламанова, Л. В. Горбатова. 2-й ряд: О. В. Павленко, О. В. Власов, М. Л. Багін, Ф. Ю. Усольцев, М. М. Світличний, В. Ю. Томах, Г. О. Казін

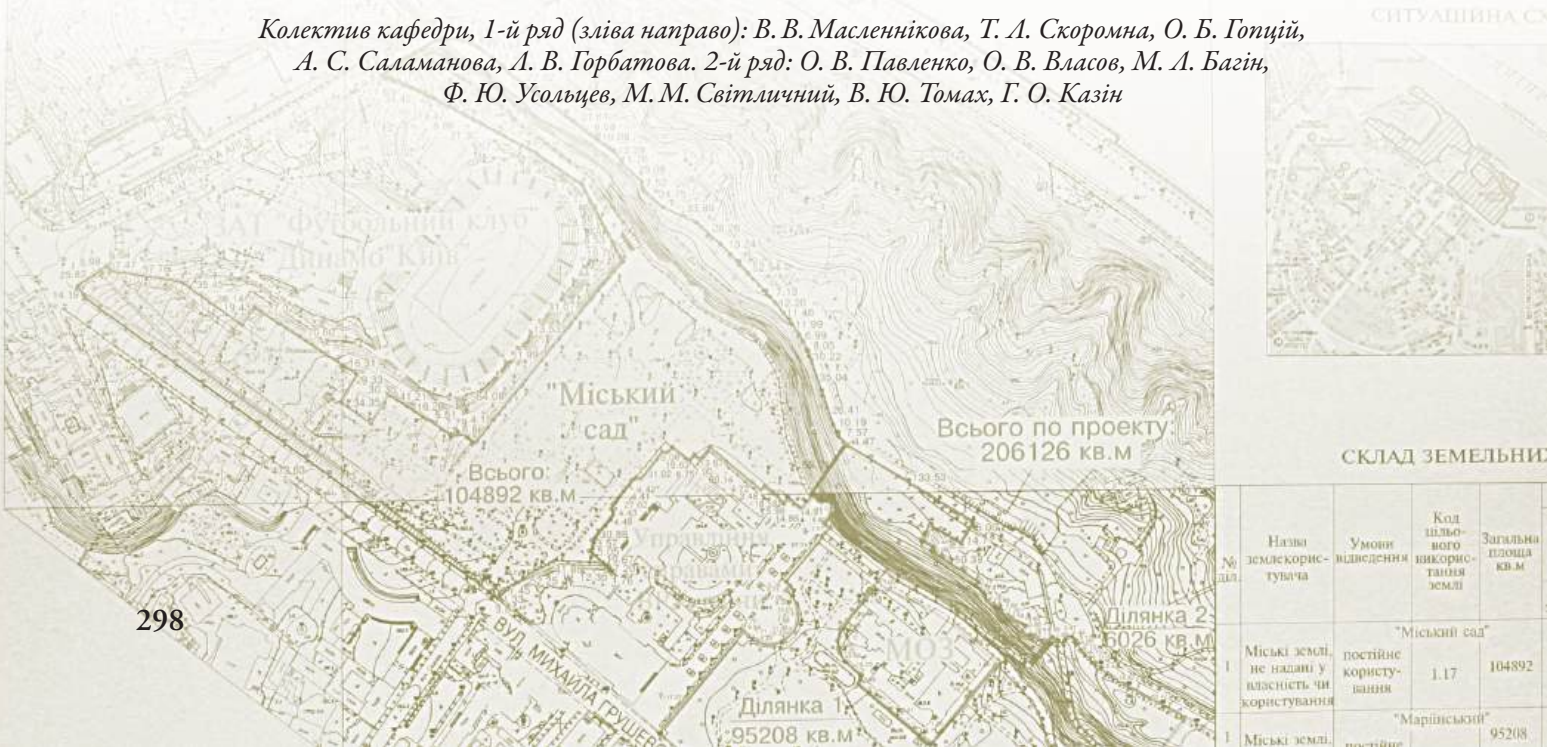

КАФЕДРА ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ

У Маримонтському землеробському інституті викладалася елементарна математика (арифметика, алгебра, геометрія, тригонометрія). Першими викладачами цієї дисципліни були професор Варшавського ліцею М. Матушевський (1818–1831 рр.), Ю. Кольберг (1819–1820 рр.), К. Чакі (1820–1823 рр.), Я. І. Зембецький (1823–1826 рр.) і Я. Малиновський (1826–1830 рр.), магістр філософії В. А. Юзефович (1842–1844 рр.).

У зв'язку із започаткуванням відділення громадянських інженерів у 1862 р. було введено викладання курсу вищої математики. Курс складався з аналітичної геометрії, диференціального й інтегрального числення, читали його М. Бржостовський і К. Колитовський. У 1910–1913 рр. елементи вищої математики з курсом «Сельскохозяйственные машины» викладав професор О. О. Алов.

Починаючи з 1920 р., у всіх шести секціях інституту (рослинництва, зоотехнічній, агрономічного суспільствознавства, меліоративній, лісо-економічній і лісоведення) було введено курс «Основи вищої математики і механіки», який читався в першому і другому семестрах.

Уперше кафедра як самостійний підрозділ діяла в 1934–1941 рр. На кафедрі працював доцент І. І. Бакулін, який на початку Великої Вітчизняної війни керував підпіллям в окупованому Харкові і був закатований фашистами в 1941 р. Посмертно йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Завідувач кафедри професор В. Л. Сизоненко

У 1946–1947 рр. було поновлено роботу кафедри. Далі її об'єднували з кафедрами бухгалтерського обліку і статистики (1955 р.), геодезії. Із 1964–1965 рр. і до сьогодні кафедра функціонує як самостійна структурна одиниця факультету інженерів землевпорядкування. У 2001 р. до кафедри вищої математики тимчасово приєднали кафедру фізики і метеорології, яку знову відокремили як самостійну одиницю у 2003 р.

У різні роки кафедру очолювали професори Т. І. Котов, С. І. Лук'янченко, доценти І. І. Бакулін, Ю. М. Гайдук, В. П. Лешов, В. С. Проценко, А. М. Радін, А. В. Луговий.

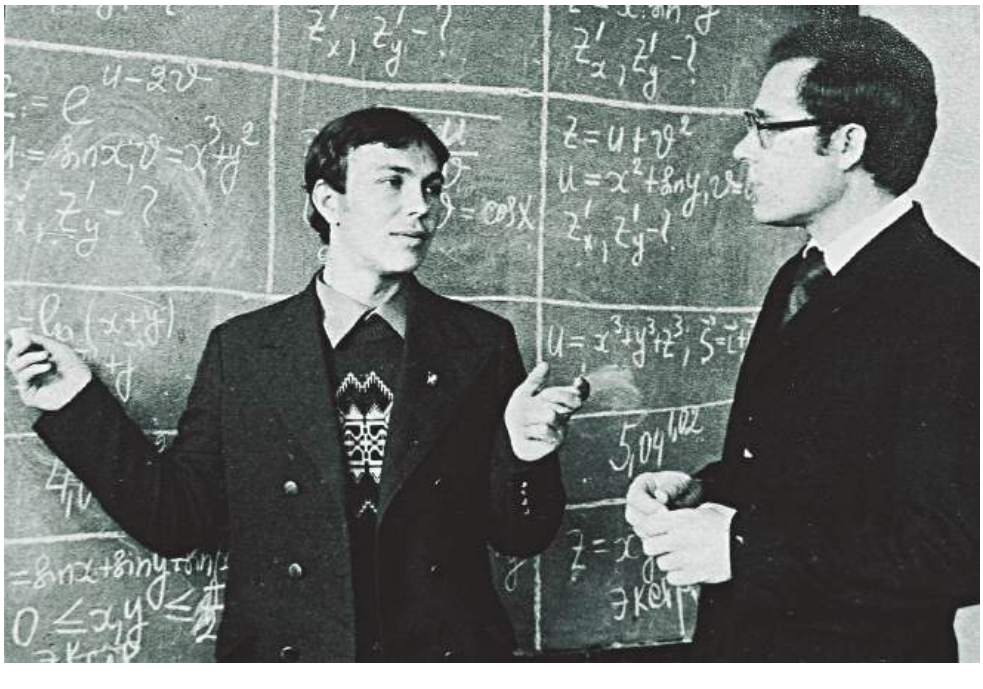

Завідувач кафедри А. М. Радін (праворуч), 1985 р.

З 1986 р. до січня 2011 р. кафедрою керував доктор фізико-математичних наук, професор, член Нью-Йоркської академії наук В. Л. Сизоненко. На початку 2011 р. на кафедрі працювали: кандидати фізико-математичних наук доценти Д. В. Чібісов і Д. І. Масленніков, кандидат технічних наук доцент М. Й. Коваленко, старший викладач Н. О. Онищенко, викладач О. Д. Чібісов, старший лаборант В. І. Кошелева, лаборант З. Г. Мороко.

Кафедра забезпечує викладання математичних дисциплін на всіх факультетах університету, на підготовчому відділенні для іноземних студентів. Читаються такі курси: «Вища математика», «Вища математика з основами моделювання», «Математичне програмування», «Теорія ймовірностей», «Математична статистика».

Колектив кафедри постійно працює над поновленням методичної бази, необхідної для викладання математичних дисциплін. Так, за минулі п'ять років було видано навчальні посібники: «Вища математика», «Лінійна алгебра», «Теорія ймовірностей» та ряд методичних вказівок для організації самостійної роботи студентів. Викладачами створені банки тестів для перевірки поточних і підсумкових знань студентів. Під час акредитації університету у 2005 р. виявлено достатній рівень математичної підготовки студентів аграрного навчального закладу.

Науково-дослідна робота кафедри вищої математики спрямована як на розв'язання важливих для фізики і математики наукових проблем, так і на допомогу аграрній науці, дослідження методологічних проблем навчання в сільськогосподарському ВНЗ, на розвиток нових методів духовно-морального виховання молоді.

Затверджено такі теми науково-дослідної роботи кафедри: 1. Дослідження деяких задач математики і теоретичної фізики. 2. Дослідження і розробка активних методів навчання у сільськогосподарському ВНЗ. 3. Відображення фізичної картини світу у Біблії.

Здійснюючи науково-дослідну роботу, професор В. Л. Сизоненко, доценти Д. В. Чібісов, М. Й. Коваленко, Д. І. Масленніков, викладач О. Д. Чібісов розробили математичні моделі описання фізичних процесів таких явищ, як взаємодія високоенергетичних потоків високотемпературної плазми з електромагнітними хвилями стохастичних хвильових пакетів (сильно нелінійна теорія), поведінка хвиль і частинок плазми в іоносфері Землі, параметрична взаємодія зовнішніх хвиль накачки з частинками плазми, руйнування мікрооб'єктів потоками високоенергетичних електронів та іонів, моделювання змін у *n-p* переходах у напівпровідниках при створенні в них радіаційних дефектів та ін.

Доцент М. Й. Коваленко приймає іспит у студента І. М. Тарушкіна, відмінника навчання, переможця олімпіад з математики (нині — провідний менеджер міжнародної компанії «Байер», м. Київ)

На допомогу аграрній науці професор В. Л. Сизоненко та доцент М. Й. Коваленко дослідили вплив потенціалу дії і нервового імпульсу на фізіологічні процеси в клітинах рослин і тварин. Доцентом Д. В. Чібісовим роз-

роблено оптимізаційну модель функціонування аграрного виробництва на земельній території. Сумісно з кафедрою землевпорядкування та земельного кадастру розроблено математичну модель експертної грошової оцінки земельних ділянок та майна (доцент Д. І. Масленніков). Разом з кафедрою фізики і агрометеорології проведені дослідження за темою «Локальні клімати: обробка і аналіз первинних кліматичних рядів (метеостанція ХНАУ)». Старшим викладачем Н. О. Онищенко опрацьовані і проаналізовані декадники з показниками середньодобових температур та кількості опадів за 30 років (1978–2009 рр.).

У процесі наукових досліджень підготували і захистили кандидатські дисертації викладачі М. Й. Коваленко (1999 р.) і Д. І. Масленніков (2001 р.). Зараз доценти Д. В. Чібісов і М. Й. Коваленко працюють над підготовкою докторських дисертацій.

Кафедрою математики виконано значну роботу з розвитку методичних основ переходу навчального процесу до Болонської системи навчання. Розроблено нові програми з математичних дисциплін для всіх спеціальностей, тести і контрольні завдання для перевірки поточних знань студентів за модулями для ряду факультетів університету. Створені програми навчання студентів у межах індивідуальної і самостійної роботи. Усі теоретичні розробки нових методик навчання апробовані й удосконалені в реальних умовах навчального процесу.

Проведення наукової роботи з проблем відображення фізичної картини світу у Біблії було спрямоване на розробку нових методів духовно-морального виховання студентів у ВНЗ шляхом більш щільного залучення Біблії до навчального процесу. Сумісно з кафедрою обліку і фінансів ХНАУ (професор М. І. Беленкова) було здійснено математичну обробку розташування біблійної інформації, проаналізовано описання фізичної картини зображення світу в Біблії, знайдено новий зміст біблійних іносказань та розроблено приклади можливого використання Біблії в навчальному процесі. Доведено також, що Коран не суперечить Біблії. Результати досліджень з цієї теми висвітлені в таких монографіях: «Математика Библии» (В. Л. Сизоненко, М. И. Беленкова, 2002 р.); «Новая философия Библии в XXI веке» (В. Л. Сизоненко, М. И. Беленкова, О. Г. Романовский,

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): З. Г. Мороко, В. Л. Сизоненко, Д. В. Чібісов; 2-й ряд: М. Й. Коваленко, Н. О. Онищенко, Д. І. Масленніков, В. І. Кошелева, О. Д. Чібісов

2005 р.); «Увлекательная Библия» (В. Л. Сизоненко, М. И. Беленкова, 2008 р.) та в підготовленій до друку монографії «Біблія і сучасність» (В. Л. Сизоненко, М. І. Беленкова, 2009 р.).

Приклади використання біблійної інформації в навчальному процесі наведено в навчальному посібнику «Теорія ймовірностей» (В. Л. Сизоненко, Д. В. Чібісова, М. Й. Коваленко, Д. І. Масленнікова, 2003 р.). Матеріали досліджень доповідалися і знайшли підтримку на міжнародних конференціях у НТУ «Харківський політехнічний інститут» (2003–2005 рр.), на державній конференції «Еволюція української державності: соціально-економічні, культурні аспекти» в Харківському інституті фінансів (2009 р.), друкувалися в журналі «Віра і Розум» (2003, 2004 рр.), у газеті «Харьковские епархиальные ведомости» Української православної церкви, в матеріалах міжнародних Інтернет-конференцій в Росії (2006, 2007 рр.).

Учені кафедри співпрацюють з провідними науково-дослідними інститутами і навчальними закладами: Харківським фізико-технічним інститутом НАН України, Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна, Харківським національним технічним університетом НТУ «ХПІ» та іншими, підтримують наукові зв'язки з відомими центрами Росії, Німеччини, США.

Важливою віхою в науковому житті кафедри стало підписання у 2008 р. договору про науково-технічне співробітництво між кафедрою вищої математики ХНАУ та Національним науковим центром «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України на 2008–2013 рр. Результатом цього договору, здійснюваного під керівництвом члена-кореспондента НАН України К. М. Степанова та професора В. Л. Сизоненка стали публікації наукових робіт на Міжнародних наукових конференціях в м. Прага (2008 р.), м. Пржемисл (Польща, 2008 р.), м. Софія (Болгарія, 2009 р.) професора В. Л. Сизоненка, доцента М. Й. Коваленка, доцента Д. І. Масленнікова та в провідному міжнародному науковому журналі «Plasma Physics» (2007–2009 рр.) доцента Д. В. Чібісова.

Кафедра приділяє велику увагу зростанню кваліфікації молодих фахівців, підготовці наукової зміни. Молодим викладачем кафедри О. Д. Чібісовим підготовлено кандидатську дисертацію, захист якої планується у 2010 р. Усі викладачі підвищують свою професійну майстерність, проходячи підготовку на факультеті підвищення кваліфікації.

Кафедра вищої математики проводить значну роботу, здійснюючи наукове керівництво науково-дослідною роботою студентів, а також підвищуючи позапрограмний рівень математизації освіти в університеті. Результатом діяльності математичного гуртка (керівник — доцент Д. І. Масленніков) є участь його членів у Всеукраїнських математичних олімпіадах студентів вищих навчальних закладів та виборювання на них призових місць: 3 місце у 2005 р., 1 місце — 2006 р., 1 місце — 2008 р., 2 місце — 2009 р. серед аграрних університетів України.

У роботі з іноземними учнями на підготовчому факультеті ХНАУ кафедра вищої математики виконує провідну роль. Підготовка до сприйняття математичної термінології, слухання лекцій з математики, читання текстів, пов'язаних з розв'язанням математичних завдань, проводиться за посібниками «Математика» (2007 р.) і «Математика для іноземців» (2009 р.), авторами яких є доценти кафедри М. Й. Коваленко і Д. В. Чібісов. Російсько-українсько-французсько-китайсько-арабсько-англійський словник математичних термінів і виразів у цих посібниках збільшує попит на них і серед інших підготовчих факультетів ВНЗ України.

Протягом багатьох років кафедра вищої математики співпрацює з МАН. На базі Роганського аграрного ліцею Харківського районного відділу освіти вона здійснює керівництво науковими роботами, рецензує їх при поданні на конкурс. Слухачі МАН (керівник — доцент М. Й. Коваленко) неодноразово ставали лауреатами і призерами районних та обласних конкурсів.

Викладачі кафедри вищої математики ведуть значну громадську роботу в університеті. Так, Д. В. Чібісов, М. Й. Коваленко, Д. В. Масленніков, Р. І. Потрашкова та Н. О. Онищенко є кураторами академічних груп на факультеті землевпорядкування та кадастру; доцент М. Й. Коваленко — куратор Роганського ліцею від Малої академії наук; доцент Д. І. Масленніков — член ради

факультету інженерів землевпорядкування та кадастру; професор В. Л. Сизоненко — член ради факультету інженерів землевпорядкування та кадастру і ради університету. Він також забезпечує зв'язок університету з Харківським єпархіальним управлінням УПЦ у частині духовно-морального виховання молоді. Старший лаборант В. І. Кошелева — солістка українського народного хору «Жайвір».

З березня 2011 р. кафедру очолив доктор педагогічних наук, кандидат фізико-математичних наук, професор Олексенко В'ячеслав Михайлович.

КАФЕДРА ФІЗИКИ І АГРОМЕТЕОРОЛОГІЇ

Кафедра є однією з найстаріших в університеті. Програма навчання, затверджена ще першим Статутом інституту, передбачала вивчення таких дисциплін, як фізика, механіка. І це не випадково. Творці вітчизняної агрономічної науки XVIII ст. М. В. Ломоносов, А. Т. Болотов, І. І. Комов надавали особливо велике значення фізиці. Зокрема, І. І. Комов у роботі «Про землеробство» зазначав, що «… землеробство із високими науками тісний зв'язок має… і само воно є не щось інше, як частина фізики дослідної, тільки від усіх корисніше».

Завідувач кафедри
професор М. Я. Рохманов

Цю традицію продовжили передовівченіагрономи — В. В. Докучаєв, П. А. Костичев, В. Р. Вільямс, О. Н. Соколовський, О. М. Можейко, Г. Ф. Наумов. Для В. Р. Вільямса мрією усього життя було поєднання агротехніки з фізикою.

З 1818 р. до 1822 р. фізику, механіку, гідравліку викладав професор Варшавського університету Карл Скродзький. Першим штатним викладачем курсу фізики і метеорології був професор Федір Фрідріхович Гейнріх. Більше двадцяти років (з 1835 до 1856 рр.) фізику і метеорологію викладав О. М. Ястрежембовський, автор фундаментальної праці «Про метеорологічні спостереження і стан клімату в Царстві Польському». До Першої світової війни діяльність кафедри пов'язана з іменами Ф. І. Верминського (1862–1878 рр.), В. І. Зайончевського (1878–1888 рр.), Ф. І. Ростовцева (1888–1893 рр.), М. П. Коломійцева (1893–1896 рр.).

З 1896 до 1924 рр. завідував кафедрою і викладав фізику й агрометеорологію професор М. П. Мишкін, старшим асистентом на кафедрі в цей період працював Д. Д. Сачук. У 1924 р. кафедрою завідував В. І. Леванівський. Курси фізики і метеорології читалися на високому науковому рівні. Уже на початку XX ст. в програмах і робочих планах кафедри містилися актуальні питання сучасної фізики: основи квантової теорії, рентгенівські промені, будова атома і ядра тощо.

У 1932 р. кафедра фізики і метеорології була розділена на дві самостійні кафедри. Кафедрою фізики з 1932 до 1935 рр. завідував доцент О. Я. Усиков (згодом академік АН УРСР), а кафедрою сільськогосподарської метеорології — професор Д. Д. Сачук. У 1935 р. кафедру очолив професор В. Крупенко, а асистентом був С. Г. Ромаданов. У роки Великої Вітчизняної війни в евакуації кафедра працювала під керівництвом доцента С. Г. Ромаданова.

Після повернення інституту з евакуації до Харкова ректор академік О. Н. Соколовський запросив на завідування кафедрою відомого вже на той час харківського

Колектив кафедри фізики і метеорології, 1947–1948 рр.
Зліва направо: третій і далі А. В. Шипчинський, Б. Г. Лазарєв, Я С. Кан, Г. В. Козляковська, Ю. М. Гайдук, Г. В. Максютін

фізика Б. Г. Лазарєва (за сумісництвом). Діяльність Б. Г. Лазарєва і колективу кафедри дала змогу швидко відновити матеріальну базу кафедри, створити сучасний лабораторний практикум. Ще й сьогодні на кафедрі як реліквія зберігаються наочні прилади і лекційні демонстрації, виготовлені вмілими руками фізиків-експериментаторів. Фізику викладали Б. Г. Лазарєв, Я. С. Кан, Г. В. Максютін, Г. В. Козляковська.

Курс метеорології читав професор А. В. Шипчинський, автор підручника «Метеорологія і кліматологія», практичні заняття проводила Є. І. Варягіна.

З 1953 до 1962 рр. кафедрою завідував кандидат фізико-математичних наук (згодом доктор фізико-математичних наук) Ю. А. Цирлін. У 1960 р. на дослідному полі організовано метеорологічну станцію. Курс метеорології читав доцент, кандидат географічних наук В. П. Мінасьян. Викладач Г. В. Максютін за результатами дослідження впливу низьких температур на білковий склад насіння кукурудзи захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата біологічних наук.

З 1962 до 1966 рр. кафедру очолював доцент Г. В. Максютін. Викладачами працювали С. Т. Шавло, А. Г. Коваль, Я. А. Смалько, Л. М. Лиходей, Г. В. Козляковська, Б. І. Кер-

Колектив кафедри, 1967 р. 1-й ряд (зліва направо): ...Капітан, Є. І. Тітова, Т. В. Колосова, В. І. Гордієнко, О. Г. Гур'єва, Е. Д. Шепелєва; 2-й ряд: Л. А. Смалько, Л. М. Лиходєй, Є. І. Варягіна, В. А. Тарубаров, О. А. Мірошниченко, І. М. Губський, І. К. Куршев

нер, О. А. Неговорова, Е. Д. Шепелєва, Є. І. Варягіна. У 1967 р. обов'язки завідувача виконував доцент С. Т. Шавло.

У 1968–1978 рр. кафедрою завідував кандидат фізико-математичних наук В. І. Гордієнко. Фізику викладали В. І. Гордієнко, І. К. Куршев, Л. М. Лиходєй, Т. В. Колосова, О. Г. Гур'єва, Е. Д. Шепелєва, В. В. Онищенко, агрометеорологію — Я. А. Смалько, Є. І. Варягіна.

Велику роботу виконав колектив кафедри під час перебазування інституту в нові навчальні корпуси в Рогань. Було облаштовано лабораторії, поставлено нові лабораторні роботи, підготовлено цілу низку методичних вказівок і посібників. Лаборантський склад кафедри на той час — В. А. Тарубаров, О. А. Мірошниченко, Л. Я. Возна, І. М. Губський.

Майже три десятиріччя (з 1978 до 2006 рр.) кафедру очолювали провідні харківські радіофізики — кандидат фізико-математичних наук, доцент Є. Я. Говорун (1978–1983 рр.), спеціаліст в області радіотехнічних вимірювань у різних діапазонах електромагнітного спектра випромінювання; кандидат фізико-математичних наук, доцент, лауреат Державної премії України В. Ю. Філіпенко (1983–1998 рр.), наукова діяльність якого пов'язана з експериментальним дослідженням плазми і взаємодії оптичного випромінювання з речовиною; доктор фізико-математичних наук, професор, академік Академії зв'язку України А. К. Гнап (1998–2006 рр.), дослідник проблем фізики екстремальної електроніки і мікроелектроніки, радіаційного матеріалознавства, питань екології і біоіндикації.

Викладацький склад кафедри в різні роки: Є. Я. Говорун, В. Ю. Філіпенко, А. К. Гнап, Л. М. Лиходєй, О. Г. Гур'єва, Т. В. Колосова, В. В. Онищенко, З. П. Сербіна, З. Г. Образцова. Лаборанти: К. В. Литвинова, Н. М. Гащенко, Т. М. Луценко; навчальні майстри: М. І. Чернишов, В. О. Басько.

На кафедрі велика увага приділялася не тільки навчальній роботі, але й науково-дослідній і в межах бюджетної, і в межах господарчо-договірної тематики. Активно і продуктивно працювали групи фізико-хімічних методів дослідження (С. Я. Гречко, О. П. Новицький, О. М. Прогнімак, О. І. Тарасов), оптичної спектроскопії (В. М. Дахов, О. Г. Бірюков, А. М. Піскунов, О. О. Іванков), екології (Л. М. Снопик, І. К. Жемерова, О. В. Власов).

З 2006 р. кафедру очолює доктор фізико-математичних наук, доктор фізико-математичних наук РФ, професор, академік Акаде-

Колектив кафедри, 1984 р. 1-й ряд (зліва направо): Н. М. Гащенко, Л. О. Бірюкова, Т. В. Колосова, В. Ю. Філіпенко, О. Г. Гур'єва, В. І. Гордієнко, К. В. Литвинова; 2-й ряд: О. І. Іванков, Л. М. Лиходєй, З. П. Сербіна, В. В. Онищенко, М. І. Чернишов, Є. Я. Говорун

Професор М. Я. Рохманов та старший викладач Є. А. Пивовар проводять лабораторні заняття

мії зв'язку України М. Я. Рохманов — провідний учений в області нелінійної акустики упорядкованих систем, релаксаційних явищ та внутрішнього тертя у твердих тілах, наслідувач традицій славнозвісної харківської школи фізики твердого тіла. Викладацький склад кафедри: професор М. Я. Рохманов, доценти — В. Ю. Філіпенко, С. С. Авотін, З. Г. Образцова; старші викладачі — В. В. Онищенко, Є. А. Пивовар; старший лаборант кафедри К. В. Литвинова; навчальний майстер Ю. І. Шведов; лаборант Н. О. Ровна.

Викладачі і співробітники кафедри займаються дослідженням природи радіаційних ефектів при взаємодії іонізуючого випромінювання, акустичного та електромагнітного полів різних діапазонів частот з речовиною та біологічними об'єктами, вивченням впливу структурних змін і зовнішніх чинників на механічні та релаксаційні властивості матеріалів, розробляють методи контролю екологічного стану довкілля, проводять кліматологічну обробку й аналіз метеорологічних спостережень, отриманих на метеостанціях університету. За результатами досліджень співробітниками кафедри і здобувачами захищено дві докторські і три кандидатські дисертації, у наукових часописах в Україні і за кордоном видаються наукові статті, учені кафедри беруть активну участь у наукових конференціях.

Кафедра проводить активну навчально-методичну роботу. Модернізуються лабораторні практикуми, видаються методичні розробки, посібники та підручники. За останні роки видано ряд посібників з фізики: «Механіка і молекулярна фізика», «Електрика і магнетизм», «Оптика і атомна фізика», підручники «Технічна механіка», «Радіо-

електроніка» (А. К. Гнап, М. Я. Рохманов), навчальний посібник «Лісова метеорологія» (З. Г. Образцова), навчальний посібник «Фізика: збірник тестових завдань» (В. В. Онищенко, М. Я. Рохманов, Н. О. Онищенко), навчальний посібник «Фізика. Ч. І. Механіка і молекулярна фізика» (С. С. Авотін, Н. Я. Рохманов, В. В. Троїцька, Є. С. Авотіна) для довузівської підготовки іноземних студентів. Викладачі кафедри А. К. Гнап, В. Ю. Філіпенко, В. В. Онищенко брали участь у створенні типових програм для вищих аграрних закладів освіти II-IV рівнів акредитації з напряму «Агрономія» (курс «Фізика з основами біофізики») та напряму «Землевпорядкування» (курс «Фізика»).

Кафедра може запропонувати послуги з наукового керівництва кандидатськими дисертаціями, опанування дисертацій, рецензування підручників та навчальних посібників, вимірювання релаксаційних та пружних властивостей твердих тіл, радіаційної стійкості матеріалів, вивчення впливу електромагнітного випромінювання різних діапазонів частот на якість посівного матеріалу, складання агрометеопрогнозів.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): К. В. Литвинова, М. Я. Рохманов, З. Г. Образцова; 2-й ряд: Ю. І. Шведов, Д. А. Казаченко, А. А. Онищенко, В. В. Онищенко, С. С. Авотін, В. Ю. Філіпенко, Є. А. Пивовар

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

Створена як кафедра історичного матеріалізму в 1922 р. Вона об'єднувала такі суспільні дисципліни: історичний матеріалізм; економічна географія; історія класової боротьби; радянське будівництво.

У 1931 р., після реорганізації ВНЗ в однофакультетний інститут зернових культур, кафедру було скасовано, проте існували самостійні курси діалектичного матеріалізму. Лекції в цей час читав доцент А. А. Марк, а семінарські заняття проводили асистенти Коваленко та Рубашевський.

У 1932 р. її поновлено як кафедру діалектичного матеріалізму, котру очолив професор Д. О. Нестеренко.

У 1934–1937 рр. кафедра мала назву кафедра філософії. У 1934 р. вона ввійшла до складу економічного факультету. Завідувачем у 1935 р. було призначено професора Д. Х. Остряніна.

Завідувач кафедри
доцент А. П. Заздравнов

У 1938 р. назву кафедри знову змінено. До 1965 р. вона називалась кафедра марксизму-ленінізму. На кафедрі одночасно викладалися основи марксизму-ленінізму та політичної економії. Завідувачем кафедри став Ф. Ф. Абрамов.

З 1949 до 1952 рр. кафедру марксизму-ленінізму очолював А. Н. Шмалько, його послідовником на цій посаді з 1953 р. став кандидат філософських наук М. О. Челак. З 1952 до 1953 рр. на кафедрі читаються розширені курси з діалектичного та історичного матеріалізму. З 1956 р. упроваджуються нові курси: «Історія КПРС» і «Діалектичний та історичний матеріалізм». У вересні 1965 р. рішенням ученої ради інституту кафедра марксизму-ленінізму була розділена на

Колектив кафедри, 1984 р. 1-й ряд (зліва направо):
Н. І. Авілова, Н. І. Бухало, Р. В. Жердєв,
Г. П. Бровченко, А. М. Зінов'єва;
2-й ряд: О. С. Сметанін, Л. П. Кашаба,
Б. О. Ярочкін, В. Г. Шадурський, Є. О. Антонов

Колектив кафедри, 2007 р.
1-й ряд (зліва направо): І. О. Коваль,
А. П. Заздравнов, Т. Л. Папоротна;
2-й ряд: Т. Ю. Полив'яна, Б. О. Ярочкін,
Ю. М. Гаврилюк, В. М. Іванова

дві самостійні кафедри — історії КПРС та наукового комунізму і марксистсько-ленінської філософії. У квітні 1991 р. рішенням ученої ради ХНАУ кафедру марксистсько-ленінської філософії було перейменовано на кафедру філософії.

У різні роки кафедру очолювали доценти М. П. Мельниченко, О. О. Мітін, Р. В. Жердєв, Є. О. Антонов, М. І. Ткаленко. З вересня 2000 р. кафедру очолює кандидат філософських наук, професор А. П. Заздравнов.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): О. І. Шапаренко, А. П. Заздравнов, А. В. Пасічник. 2-й ряд: Ю. М. Гаврилюк, І. О. Коваль

Сьогодні професорсько-викладацький склад кафедри включає: кандидата філософських наук, професора А. П. Заздравнова; кандидата філософських наук, доцента Ю. М. Гаврилюка; кандидата філософських наук, старшого викладача М. М. Щербину; викладача І. О. Коваль та асистента А. В. Пасічник. За сумісництвом працює доктор філософських наук, професор О. І. Заздравнова. Викладачі кафедри філософії викладають майбутнім спеціалістам сільського господарства курси з філософії, релігієзнавства, етики та естетики, етики ділового спілкування, філософії науки, логіки.

Тема науково-дослідної роботи кафедри — «Менталітет українського аграрія». Регулярно друкуються наукові статті, робляться доповіді на наукових конференціях різного рівня. У 2006 р. викладач М. М. Щербина захистила кандидатську дисертацію.

У 2011 р. завершується підготовка навчальних посібників і методичних рекомендацій з усіх дисциплін кафедри. Комплект цих видань повинен забезпечити високий рівень засвоєння навчального матеріалу студентами університету. Кафедра здійснює підготовку аспірантів та здобувачів до екзаменів з філософії (кандидатський мінімум) та приймає ці екзамени.

КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ

Кафедра іноземних мов була організована в 1944 р. Спочатку це була кафедра іноземних та російської мов, а з 1980 р. вона стала функціонувати самостійно. До 1944 р. для проведення занять з німецької та французької мов призначались окремі викладачі. Зокрема, кандидат лісівництва К. С. Євтушевський (1886 р.) проводив практичні заняття з німецької мови; завідувач дослідної ферми І. А. Міллер (1895 р.) — з німецької та французької мов. До складу створеної кафедри іноземних та російської мов увійшли викладачі англійської мови В. І. Говор, А. А. Чайкін, А. А. Соболь, викладачі німецької мови Є. В. Берченко, Л. І. Райхенберг, Н. А. Лєбєдєва, Н. А. Курбікон, а також викладач російської та української мов В. Н. Зарудський. У складі кафедри у 50–60-ті рр. працювали: Л. М. Щеглова — завідувач кафедри; В. А. Рудевська, С. А. Ощинська, М. П. Дьякова, І. С. Дубнякова — викладачі англійської мови; З. Я. Пулекіна, Н. Я. Вехтер, Л. А. Малашевіч, А. І. Килимник, С. А. Степаненко, А. І. Коваленко, Р. Г. Білявська — викладачі німецької мови; Л. Е. Парасолька — викладач французької мови; М. Г. Мажутко — старший лаборант. Викладачі М. П. Дьякова, С. О. Степаненко, А. І. Килимник, О. І. Коваленко продовжували працювати і в 70– 90-ті рр. XX ст.

Завідувач кафедри
професор університету Л. В. Герман

У 70-ті рр. кафедру поповнила нова генерація: М. М. Гохлернер — завідувач кафедри, кандидат психологічних наук, доцент, а з 1989 р. — професор; викладачі англійської мови — І. О. Дворніченко, В. В. Липовий, В. Й. Піотровська, О. А. Паніна, В. Ф. Прогнімак, Л. В. Смольянінова; викладачі німецької мови — П. А. Багрінцев, О. В. Гуреу, В. І. Борзенко, С. Т. Кропивка; викладач французької мови — Л. Ф. Тимоха.

Зараз кафедру іноземних мов очолює кандидат філологічних наук, професор ХНАУ Л. В. Герман. На кафедрі працюють 12 викладачів, серед них 5 старших викладачів: О. А. Паніна, І. В. Шульга, Т. В. Олександрович, Н. В. Хижняк, В. Л. Чорна; 7 викладачів: А. В. Лещінська, Н. О. Арзамасцева, Є. Г. Брокль, О. А. Маковська, О. М. Бачкіс, О. В. Логінова, Г. М. Галушка. Навчально-допоміжний склад кафедри представляють старший лаборант Н. А. Короп та лаборант Н. І. Безугла.

Усі викладачі — висококваліфіковані спеціалісти, які закінчили факультети іноземних мов ХНУ імені В. Н. Каразіна та інших ВНЗ і вдосконалюють свої професійні знання на ФПК кращих вищих навчальних закладів країни.

У сучасний період, в умовах вступу України в єдиний європейський простір та приєднання її до Болонського процесу, зростає роль іноземної мови як засобу комунікації та джерела інформації. Тому дисципліна «Іноземна мова» є невід'ємною складовою підготовки висококваліфікованих фахівців аграрного профілю всіх трьох освітньо-кваліфікаційних рівнів (бакалаврів, спеціалістів, магістрів). Випускник аграрного ВНЗ повинен володіти навичками професійної розмовної мови, читання, перекладу та реферування текстів за фахом, а звідси випливає завдання, яке стоїть перед викладацьким складом кафедри — сформувати навички та вміння практичного володіння професійною англійською, німецькою та французькою мовами як засобом комунікації та отримання й передачі інформації.

Уся робота викладацького складу спрямована на організацію навчального процесу з іноземних мов із застосуванням новітніх

технологій, наприклад, мультимедійних навчальних програм, які включають в себе тематичні фільми, що охоплюють різноманітні фахові напрямки навчання. Показ фільмів супроводжується виконанням цікавих завдань, складених викладачами кафедри. На кафедрі викладаються 3 іноземні мови: англійська, німецька та французька. Також для студентів агрономічного профілю читається курс «Латинська мова та основи аграрної термінології». Крім цього кафедра готує до складання кандидатського іспиту з іноземної мови аспірантів та здобувачів з різних міст України.

На кафедрі є вся необхідна навчально-методична література. Більшість літератури, яка використовується в навчальному процесі, підготовлена викладачами кафедри. Серед них є посібники з грифом Мінагрополітики: Beginning Professional English: навч. посібник / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. — Харків: ХНАУ, 2007.– 285 с.; English for accountants: навч. посібник / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. — Харків: ХНАУ, 2007. — 212 с.

Невід'ємною частиною діяльності кафедри є науково-дослідна робота та впровадження її результатів у навчальний процес. Усі викладачі кафедри охоплені науково-дослідною роботою, яка представлена шістьма напрямками. Вивчаються актуальні питання сучасного мовознавства (зокрема, проблема розвитку мов в умовах контактної мовної ситуації, питання функціонування латинських запозичень у французькій мові); проблеми сучасної психології та методики викладання іноземних мов у ВНЗ (специфіка розробки тестів для різних етапів навчання, застосування мультимедійних навчальних програм у навчальному процесі та ін.); питання літературознавства, поетики.

Колектив кафедри на початку 1978 р. 1-й ряд (зліва направо): Т. Р. Сухомлінова, І. О. Дворніченко, Л. Ф. Тимоха, М. М. Гохлернер (зав. кафедри), В. Й. Піотровська, П. А. Багрінцев, О. А. Паніна; 2-й ряд: Л. В. Смольянінова, С. Т. Кропивка, М. П. Дьякова, Т. К. Дмітроченко, А. Гніденко, Л. С. Піхтовнікова; 3-й ряд: А. І. Килимник, А. І. Коваленко, В. І. Борзенко, С. О. Степаненко, О. П. Ковальова

Основні результати досліджень викладачів кафедри відображаються у наукових статтях та виступах на міжнародних, обласних, міжвузівських конференціях та наукових конференціях ХНАУ. За останні 5 років було підготовлено 50 публікацій та зроблено 55 виступів на наукових конференціях. Більшість наукових досліджень, які проводяться на кафедрі, мають практичне значення і впроваджуються в навчальний процес.

Кафедра працює над зміцненням свого наукового потенціалу. Доцент Л. В. Герман працює над докторською дисертацією, пов'язаною з проблемою розвитку мов. Старший викладач В. Л. Чорна працює над кандидатською дисертацією, досліджуючи при цьому російську літературу. Дисертаційна тема викладача Г. М. Галушки пов'язана із формуванням соціокультурної компетенції у молодших школярів засобами англомовних казок. Крім цього, вийшла монографія старшого викладача В. Л. Чорної у співавторстві з І. В. Чорним «Древний Египет в современном англо-американском ретродетективе» (2008 р.).

На кафедрі діють наукові студентські гуртки різних мовних напрямків, включаючи літературознавство, поезію, країнознавство тощо. Формами науково-дослідної роботи студентів на кафедрі є щорічні олімпіади, наукові та країнознавчі конференції з англійської, німецької та французької мов, де студенти, магістри, здобувачі та аспіранти виявляють досить високий рівень мовної компетенції.

Молоді викладачі, які поповнили кафедру у 2008/09 навчальному році і добре обізнані з новітніми технологіями, що широко

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Г. М. Галушка, Н. В. Хижняк, Л. В. Герман, О. В. Логінова, І. В. Шульга; 2-й ряд: О. А. Маковська, В. Л. Чорна, Є. Г. Брокль, Н. А. Короп, Н. О. Арзамасцева, Н. І. Безугла, Т. В. Александрович, А. В. Лещінська

використовуються у світі, працюють над створенням комп'ютерних навчальних програм з іноземної мови та електронних посібників, довідників, глосаріїв.

На кафедрі впроваджена практика захисту дипломних робіт іноземною мовою. Крім того, викладачі надають постійну перекладацьку допомогу деканату по роботі з іноземними студентами, перекладають лекції іноземних викладачів для професорсько-викладацького складу університету.

На кафедрі постійно працює методичний семінар, де викладачі обмінюються своїм досвідом педагогічної роботи, обговорюють нові напрямки в методиці викладання іноземної мови у ВНЗ. З метою обміну педагогічної майстерності постійно проводяться відкриті заняття викладачів.

В умовах Болонського процесу велика увага приділяється самостійній роботі студентів. У зв'язку із цим кафедра розробляє методичні посібники для такого виду роботи.

Кафедра іноземних мов бере активну участь у впроваджувальній роботі. Щорічно організуються курси з розмовної іноземної мови, на яких студенти можуть відповідно покращати свої навички.

Після закінчення курсів слухачі отримують сертифікати, що дозволяють їм брати участь у складанні таких іспитів з іноземних мов, як TESOL та інших, і в подальшому найбільш підготовленим — учитися і проходити професійно орієнтовану практику за фахом за кордоном.

Працівники кафедри беруть активну участь у суспільному житті університету. Вони є кураторами академічних груп; відповідають за стіннівку «Linqua», що виходить трьома іноземними мовами: англійською, німецькою та французькою, охоплюючи цікаві для молоді країнознавчі рубрики; випускають щомісячну стінну газету «Українське слово», яка висвітлює питання історії України, української мови, літератури, релігії; редагують газету «English Poetry», на сторінках якої представлені поетичні твори найкращих англомовних поетів з перекладами, що можуть поповнюватися перекладами студентів університету.

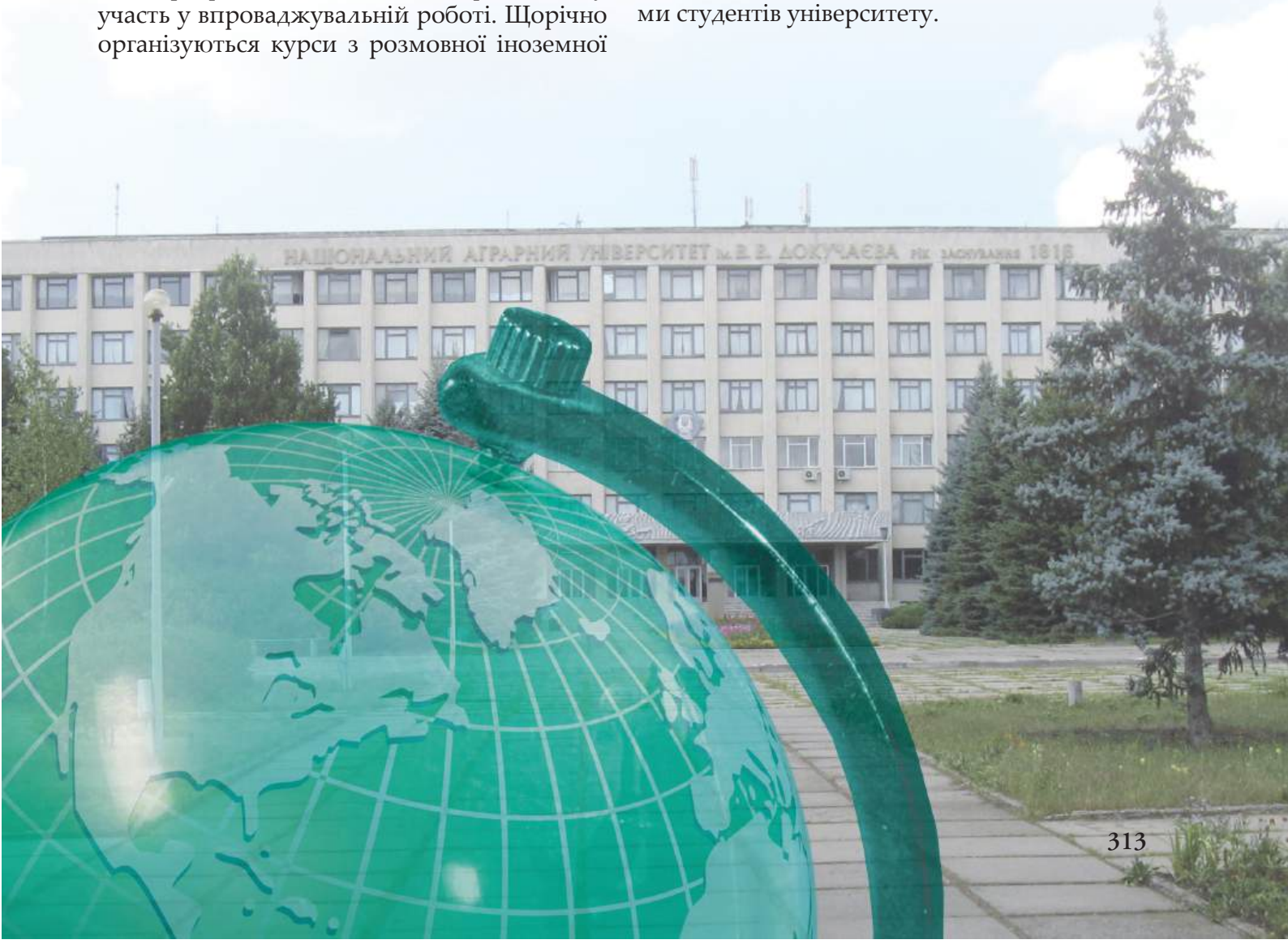

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ

У 1978 р. у стінах Харківського сільськогосподарського інституту було відновлено підготовку фахівців аграрного профілю для зарубіжних країн. Для надання іноземним учням необхідних знань з російської мови на кафедрі іноземних мов було створено секцію російської мови, яка через два роки стала самостійною структурною одиницею інституту — кафедрою російської мови. У 1992 р. відповідно до надання українській мові статусу державної кафедру було реорганізовано в кафедру української та російської мов.

Завідувач кафедри старший викладач Г. А. Волошан

У різні роки завідувачами кафедри були старші викладачі Л. П. Сотникова, Л. І. Безкровна, І. І. Варфоломеєв. Сьогодні на посаді завідувача кафедри працює старший викладач Г. А. Волошан. За роки існування зроблено значний внесок у підготовку іноземних фахівців для багатьох країн світу.

У різні роки на кафедрі працювали такі досвідчені викладачі, як Т. Г. Кисельова, Н. В. Костюкова, В. Д. Юрова, Л. О. Благонравіна, Н. В. Хуторянська, О. Ю. Пшенична, В. І. Пахалков, О. В. Чайка та ін. Свій досвід роботи з іноземними учнями вони вдосконалювали, працюючи за кордоном: у Німеччині, Беніні, Малі, Афганістані, Китаї. Викладачі російської мови, що працюють на кафедрі нині, користуються любов'ю і повагою з боку іноземних учнів. Саме до них іноземці приходять зі своїми проблемами, отримують поради у складних ситуаціях. Сьогодні вони є членами українського відділення Міжнародної асоціації викладачів російської мови та літератури.

Із 1992 р. на кафедрі було відкрито підготовче відділення для іноземних громадян. Сьогодні на підготовчому відділенні навчаються студенти з Йорданії та Сирії, Китаю та Ірану, Конго, Кот д'Івуару, Гвінеї та інших країн Африки. Щорічно викладачі підготовчого відділення проводять тематичні уроки, де знайомлять своїх учнів із традиціями та звичаями народів України та Росії: «Здравствуй, Новый год!», «Мы уже говорим по-русски».

Випускники нашого підготовчого відділення навчаються в Києві та Дніпропетровську, Донецьку та Сімферополі, Миколаєві та Одесі, інших містах України. На зустрічах зі своїми наставниками вони завжди тепло відгукуються про ті часи, що вони провели у стінах Харківського національного аграрного університету, і висловлюють подяку за набуті знання. До сьогодні вони підтримують стосунки зі своїми викладачами.

У 90-ті роки на кафедру прийшло нове поповнення — Н. Г. Войчук і О. В. Тихоненко. Їх діяльність пов'язана з викладанням української мови. Творчо підходячи до своєї праці, вони організовують тематичні вечори, повертаючи забуті імена письменників («Розстріляне відродження»), готують студентів до участі в Міжнародному конкурсі з української мови імені П. Яцика, проводять конференції «Слов'янська культура на тлі культури народів світу».

«Невідомі сторінки творчості Т. Шевченка», готують іноземних учнів до участі в різноманітних тематичних вечорах, проводять екскурсії, випускають стіннівку, де знайомлять студентів з українськими традиціями, визначними датами культурного життя України.

В останні роки на кафедру прийшло нове поповнення: Т. О. Петрова, Т. М. Сотова, Р. В. Марчак, які одразу включилися в роботу кафедри.

Кафедра знаходиться у третьому корпусі на другому поверсі. У холі третього корпусу розміщуються 4 великих і 5 маленьких стендів, де висвітлюються напрями роботи кафедри.

Прийом кандидатських іспитів у аспірантів-іноземців

На кафедрі читаються такі курси: «Українська мова» (за професійним спрямуванням), «Психологія та педагогіка» (освітньо-кваліфікаційний рівень — бакалавр); «Психологія управління», «Педагогіка вищої школи» (освітньо-кваліфікаційний рівень — магістр), «Російська мова як іноземна» (підготовче відділення), «Російська (українська) мова для іноземних громадян» (основні курси).

Напрямами наукової діяльності на сучасному етапі кафедри є такі: «Вивчення та опис реальних комунікативних потреб іноземних учнів підготовчого відділення», «Дослідження та опис стильових характеристик української професійної мови та особливостей її викладання в вищому аграрному навчальному закладі», «Становлення офіційно-ділового стилю української мови у 20–30 рр. XX століття (Динамічні процеси в лексиці та фразеології)».

Викладачі кафедри плідно працюють над методичним забезпеченням навчальних курсів, які викладаються на кафедрі. Останнім часом було видано:

«Методические разработки по изучению видов глаголов иностранными учащимися» (Г. А. Волошан, Н. В. Костюкова, В. Д. Юрова, Л. А. Благонравіна, Н. В. Хуторянська, Харків, 2005); курс лекцій «Українська мова професійного спрямування» (О. В. Тихоненко, Харків, 2005); курс лекцій «Основи психології та педагогіки» (Г. А. Волошан, О. В. Тихоненко, Харків, 2007); навчальний посібник для студентів аграрних ВНЗ «Українська мова фахового спрямування» (О. В. Тихоненко, Н. Г. Бойчук, Харків, 2008); «Тексты и учебные задания по русскому языку для магистров агрономических спеціальностей» (Г. А. Волошан, Л. А. Благонравіна, Харків, 2009). «Словник типових мовних зворотів» (О. В. Тихоненко, Н. Г. Войчук, Харків, 2010).

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Л. П. Сотникова, В. Д. Юрова, Г. А. Волошан, Л. І. Шахматова; 2-й ряд: Н. Г. Войчук, Т. М. Сотова, О. В. Тихоненко, Т. О. Петрова, Р. В. Марчак, Л. С. Москаленко

ФАКУЛЬТЕТ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Історія лісогосподарського факультету Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва почалася в 1840 р., коли після приєднання до Маримонтського землеробського інституту Варшавської школи лісничих був організований Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва. Дисципліни лісогосподарського профілю на відділенні лісівництва в ті часи читали відомі вчені — професори Ф. Н. Бердау і Є. Л. Карпінський, доценти А. К. Краузе, А. Голляк, О. С. Красуський, Ф. А. Цихоцький. Пізніше відділення лісівництва у повній мірі торкнулися прогресивні нововведення у навчальний процес тимчасового керуючого інститутом В. В. Докучаєва (1892–1895 рр.), зокрема, на лісовій дачі «Руда» почали проводитись навчальні практики і дослідні роботи. Студентів лісового профілю готували видатні вчені-лісівники В. Ю. Бранке, М. М. Орлов, М. Н. Бурий, В. Ф. Хмелевський, В. М. Арнольді, В. В. Шкателов, М. А. Дмитрієв, А. Г. Марченко, Б. А. Шустов. Усього за маримонтський і ново-олександрійський періоди (1840–1914 рр.) на факультеті було підготовлено 1000 спеціалістів лісового господарства, за харківський довоєнний період (1914–1930 рр.) — 369; харківський післявоєнний період (1946–1961 рр.) — 819 спеціалістів.

Декан факультету доцент А. М. Полив'яний

У 1914 р. інститут перебазувався в Харків, де були найкращі умови у тодішній Росії для сумісної підготовки агрономічних і лісівничих кадрів. З Ново-Олександрії прибули в Харків відомі представники лісової науки: професори І. І. Сурож, В. В. Шкателов, О. Г. Марченко, І. О. Яхонтов, Б. А. Шустов.

У 1921 р. інститут було перейменовано на Харківський інститут сільського господарства і лісівництва. Лісогосподарський факультет розташувався на вул. П. І. Чайковського, 4 (нині НДІ ґрунтознавства імені О. Н. Соколовського). З відомих лісівників викладачами працювали професори І. А. Степанов і В. Я. Гурський, які очолювали кафедру лісової меліорації; професор О. І. Колесников, який очолював кафедру державного лісового господарства і лісової статистики. Факультету було передано навчально-дослідне Чугуєво-Бабчанське лісництво, яким керував відомий лісівник М. М. Ягниченко. У 1925 р. на кафедру загального лісівництва був запрошений Г. М. Висоцький (пізніше академік ВАСГНІЛ і АН України), який став ідейним керівником факультету. У 1927 р. організована науково-дослідна кафедра лісознавства та лісівництва у складі чотирьох секцій: дендрології, лісознавства, лісових культур, лісових меліорацій. Завідував кафедрою Г. М. Висоцький, керівниками секцій були професори В. С. Андреєв, І. А. Яхонтов, В. Я. Гурський.

За період з 1918 до 1930 рр. лісовий факультет у Харкові закінчили 369 студентів, серед яких майбутні видатні вчені: академік АН СРСР А. Б. Жуков, академік АН УРСР П. С. Погребняк, член-кореспондент ВАСГНІЛ С. С. П'ятницький, академік ВАСГНІЛ С. С. Соболєв, професори А. В. Гурський, Ф. Н. Харитонович, П. К. Фальковський, П. П. Кожевников, В. І. Акопов, М. М. Дрюченко та багато інших видатних учених-лісівників.

Історичні умови склалися так, що у 1930 р. лісогосподарський факультет було переведено до Києва. У цей час на базі існуючих тоді науково-дослідних відділів факультету був організований Український науково-дослідний інститут лісового господарства. У 1944 р. визнано необхідність відновлення

лісогосподарського факультету, і у 1946 р. відбувся набір студентів на перший курс. Почалася напружена робота з організації навчального процесу і науково-дослідних робіт, яку очолили декан плодоовочевого факультету Ф. Я. Бузовір, декан лісогосподарського факультету професор С. С. П'ятницький, професор І. О. Яхонтов та інші викладачі і співробітники. У результаті перший повоєнний випуск спеціалістів лісового господарства відбувся у 1950 р. Кафедру агролісомеліорації очолював професор І. О. Яхонтов, а кафедрою загального лісівництва і дендрології завідував професор С. С. П'ятницький, який одночасно був і деканом лісогосподарського факультету. На кафедрах працювали професори Б. І. Гаврилов, Д. В. Воробйов, доценти Е. Д. Кондратенко, Б. П. Падалка, Н. І. Доля, І. В. Туркевич, М. Г. Гончар, К. М. Овчинников,- І. Д. Барановський, Б. Ф. Остапенко, З. Ю. Герушинський, старший викладач Т. А. Ханова. Для проведення навчальних практик інституту були передані два лісництва Чугуєво-Бабчанського лісгоспу — Скрипаївське та Мохначанське, на базі яких організовано Скрипаївський навчально-дослідний лісгосп загальною площею 8532 га.

У 1950–1951 рр. на факультеті готували вчених лісівників (чотирирічний термін); у 1952–1953 рр. — вчених агрономів-плодоовочівників з агролісомеліоративною спеціалізацією (термін п'ять років); 1953–1955 рр. — інженерів-лісомеліораторів (термін п'ять років); у 1956–1961 рр. — інженерів лісового господарства (термін 5 років).

У 1961 р. факультет знову припинив свою діяльність. Усі кафедри лісового профілю були об'єднані в одну кафедру — агролісомеліорації і лісівництва, яка у складі агрономічного факультету продовжувала працювати під керівництвом професора, члена-кореспондента ВАСГНІЛ С. С. П'ятницького, а з 1971 р. — під керівництвом професора Б. Ф. Остапенка.

Учені-лісівники ХНАУ С. С. П'ятницький, Д. В. Воробйов, Б. Ф. Остапенко, І. Д. Барановський та їхні учні, вчені УкрНДІЛГА на чолі з директорами С. І. Федоренком, П. С. Пастернаком і В. П. Ткачем, ректор ХНАУ професор М. Д. Євтушенко, професори НАУ

(Київ) і ЛДЛТУ (Львів), лісівники Харківського облуправління лісового господарства на чолі з М. М. Ведмедем послідовно відстоювали відновлення лісогосподарського факультету. В результаті у 1998 р. відбувся перший набір на відділення лісового господарства при агрономічному факультеті, яке очолила доцент Л. І. Ткач. У 2002 р. факультет було відновлено у складі 3 кафедр — лісівництва на чолі з професором Б. Ф. Остапенком, лісових культур і меліорацій на чолі з кандидатом сільськогосподарських наук М. М. Ведмедем, екології і безпеки життєдіяльності на чолі з доцентом М. Р. Казютою. Деканом факультету було призначено доцента А. М. Полив'яного. Цій події були присвячені такі рядки в університетській газеті «Знання»:

Тут мрія Докучаєва збулася,
Ростуть аграрії й лісівники —
Щоб з Полем Ліс назавжди поєднався,
Щоб врожаями славились віки.

До викладання основних лісогосподарських дисциплін було залучено провідних спеціалістів УкрНДІЛГА, Харківського проектно-вишукувального інституту агромеліорації і лісового господарства, Харківської лісовпорядної експедиції, Харківського обласного управління лісового господарства. На факультеті відновлено навчальний процес, проводяться навчальні практики у Скрипаївському навчально-дослідному лісгоспі, дендропарку і зеленій зоні університету, захисних лісонасадженнях навчально-дослідного господарства університету «Докучаєвське». Усі студенти забезпечені житлом у відбудованому за ініціативою факультету і за сприяння лісогосподарських підприємств гуртожитку. Викладацький склад поповнився молодими викладачами — випускниками й аспірантами факультету. За період 1998–2009 рр. на факультеті підготовлено 480 бакалаврів, 340 спеціалістів і 55 магістрів.

За підтримки ректорату агроуніверситету, Державного комітету лісового господарства України, вчених і виробничників Харківщини та інших регіонів колектив лісогосподарського факультету продовжує історичні традиції вітчизняної школи лісівників-докучаєвців.

КАФЕДРА ЛІСІВНИЦТВА

Час організації кафедри лісівництва правомірно віднести до періоду заснування Інституту сільського господарства і лісівництва в Маримонті, тобто до 1840 р. Дисципліну «Лісівництво» в цей час читає доцент О. С. Красуський. Трохи пізніше завідувати кафедрою призначений професор В. Ю. Бранке, який, крім лісівництва, деякий час викладав курс «Дендрологія», заміняючи відомого ботаніка професора В. Ф. Хмелєвського.

Завідувач кафедри професор В. П. Ткач

У 1904/05 навчальному році В. Ю. Бранке пішов у відставку і на місце завідувача кафедри був обраний професор Н. Г. Штольц-Ашерслебен, до цього часу завідувач лісової школи, що готувала середній технічний персонал. Професор М. Г. Штольц-Ашерслебен одночасно виконував обов'язки лісничого Новоглухівського лісництва, нині Кременського лісгоспу в Луганській області. Великий практичний досвід і накопичені знання про природу лісів лісостепової зони, відображені в роботі М. Г. Штольц-Ашерслебена «Естественное и искусственное возобновление дубрав лесостепной полосы: Рекомендации по использованию предварительного комбинированного возобновления при проектировании постепенных рубок», залишаються актуальними до сьогоднішнього дня. У 1900 р. на кафедру лісівництва асистентом зарахований випускник Ново-Олександрійського інституту С. З. Курдіані, який веде практичні заняття з дендрології, проводить дослідження в області селекції деревних порід, вивчає біологію цвітіння і плодоношення деревних порід, перший у країні починає роботи з міжвидової гібридизації. З Ново-Олександрії С. З. Курдіані їде на батьківщину в Грузію. Час переїзду С. З. Курдіані збігається з переїздом інституту в Харків. Трохи пізніше, в 1920 р., з інституту іде М. Г. Штольц-Ашерслебен, і кафедра загального лісівництва на довгий час залишається без керівництва, курс лісівництва читає професор Новак.

У 1925 р. на кафедру загального лісівництва був запрошений послідовник і соратник В. В. Докучаєва, учений-лісознавець Г. М. Висоцький. У 1926–1930 рр. він очолював кафедру лісівництва і лісової меліорації. Під його керівництвом кафедра активізувала науково-дослідну роботу з лісознавства і лісівництва та змінила свою структуру. У її складі утворилося 2 відділи: 1) науковий, що займався проблемами лісознавства та дендрології (професори Г. М. Висоцький, О. І. Колєсніков); 2) прикладний, де досліджувалися питання лісівництва, культур, меліорації (професори І. О. Яхонтов, В. Я. Гурський).

У 1930 р. на базі кафедри був організований науково-дослідний інститут лісового гос-

На польових дослідженнях, 1934 р. (зліва направо): П. К. Фальковський, С. С. П'ятницький, Г. М. Висоцький

подарства (зараз УкрНДІЛГА імені Г. М. Висоцького), першим директором і консультантом якого був Г. М. Висоцький. Пізніше цей інститут був названий ім'ям свого засновника.

Поряд з науково-дослідною роботою викладачами кафедри забезпечувався навчальний процес. У цей час на кафедрі працювали Г. М. Висоцький — лісознавство, І. О. Яхонтов — лісівництво, В. А. Андрєєв — дендрологія, А. М. Марченко — економіка, А. І. Колєсніков — озеленення, Б. Шустов — таксація, В. Я. Гурський — меліорація, М. М. Дрюченко — лісознавство, В. Акопов — ґрунтознавство, Ю. Руденко — лісовпорядження.

У 1930 р. лісовий факультет переводиться в Київ, а при ХСГІ була залишена тільки кафедра лісівництва.

У вересні 1946 р. у складі плодоовочевого факультету ХСГІ відновилася підготовка вчених-лісівників, був проведений перший післявоєнний набір студентів. З 1947 р. кафедру загального лісівництва і дендрології очолив доктор сільськогосподарських наук, професор С. С. П'ятницький.

Склад кафедри лісівництва і дендрології в період з 1946 по 1961 рр.: завідувач кафедрою, професор С. С. П'ятницький, професор Б. І. Гаврилов, доцент Е. Д. Кондратенко, доцент Б. П. Падалка, доцент Н. І. Частка, доцент І. В. Туркевич, доцент М. Т. Гончар, аспіранти: Е. І. Ладейщикова, В. Богданов, Н. І. Частка, Н. В. Ромашов, В. Сущенко, М. Т. Гончар, І. Б. Шинкаренко, Н. В. Ромашов, В. І. Середін.

Колектив кафедри агролісомеліорації та лісівництва, 1967 р. 1-й ряд (зліва направо): Г. Д. Ганаєва, І. Д. Барановський, С. С. П'ятницький, Д. В. Воробйов, В. І. Натаров, В. С. Ноженко, С. П. Ганжа; 2-й ряд: Н. А. Хизун, Т. С. Снурнікова, В. Х. Криворотенко, Л. М. Святенко, М. Р. Казюта, С. І. Пороша, ?; 3-й ряд: М. Н. Дежньова, Б. Ф. Остапенко, А. І. Коваленко, О. В. Зеленько, В. П. Лисенко

У 1961 р. підготовка лісівників була припинена. З переведенням лісового факультету в Київський СГІ на початок 1961/62 навчального року кафедри лісівництва й агролісомеліорації були об'єднані в одну кафедру агролісомеліорації і лісівництва під керівництвом професора С. С. П'ятницького. До її складу ввійшли доценти Б. П. Падалка і Н. І. Частка.

Професор С. С. П'ятницький завідував кафедрою у 1947–1971 рр., організовував і забезпечував навчальний процес з лісівництва, лісо- і гідромеліорації на всіх факультетах ХСГІ. Його наукові інтереси були зосереджені на організації селекційних досліджень і елітного насінництва. Професор С. С. П'ятницький мав більше 150 наукових і методичних публікацій, у тому числі монографії «Вегетативний ліс» і «Ліс Української РСР»; підручники «Дендрологія» і «Практикум по лісовій селекції». Ним підготовлено більше 50-ти молодих учених — кандидатів і докторів наук.

Професор Б. Ф. Остапенко

Він заклав у Скрипаївському лісгоспі стаціонари для поновлення дубових і соснових деревостанів (дуб — 45 квартал Мохначанського лісництва, і сосна — 73 квартал Скрипаївського лісництва) у зв'язку з різними способами головних рубок. У майбутньому вони стали науковою базою для кандидатських дисертацій таких учених, як В. С. Яровенко, В. І. Середін, А. С. Шишкін, М. І. Діденко. За допомогою Я. А. Смалька (доцент-метеоролог) були обладнані в умовах В2-дС автоматизовані метеостанції в лісі і на галявині для вивчення динаміки макрокліматичних показників у вертикальному і ґрунтово-глибинному профілях. В останні 15 років на метеопунктах проводяться дворазові добові спостереження за опадами й температурою повітря і ґрунту.

У 1971–1999 рр. кафедрою лісівництва та агролісомеліорації завідував професор Б. Ф. Остапенко. У кінці 70-х–на початку 80-х рр. Б. Ф. Остапенко, П. П. Посохов захистили докторські, а Л. Є. Рижило, С. І. Пороша, О. В. Зеленько, С. П. Ганжа, В. С. Ноженко, В. П. Лисенко, О. М. Ільченко — кандидатські дисертації. Учені Б. Ф. Остапенко, М. Р. Казюта, Б. Л. Величко активно проводили держбюджетні і госпдоговірні дослідження із захисного лісорозведення. Науковці Б. Ф. Остапенко, А. Жирнов, Л. І. Кравченко активно займалися проблемами озеленення населених місць. Були підготовлені монографії по Чечні, Дагестану і Ставропіллю, зведена монографія по Кавказу, перший типологічний атлас. Здійснювалися також відрядження в усі кінці Радянського Союзу, проводилися роботи з аналізу й узагальнення результатів типологічних досліджень української рівнини. На виконання рішення третьої Всесоюзної лісотипологічної наради (Львів, 1978) з початку 1982/83 навчального року кафедрою велися лісотипологічні дослідження у напрямку розробки регіональних кадастрів типів лісу.

Учені Б. Ф. Остапенко, П. С. Пастернак, А. К. Поляков, З. Ю. Герушинський та інші були виконавцями типологічних описів лісів по Україні. Для уточнення загальних закономірностей формування типів лісу наукова група кафедри виконала класичний типологічний широтний профіль від Карпат до Уралу, прив'язавши до нього всі розрізнені польові описи (І. А. Скрипнік, З. Г. Образцова, Ю. М. Поташов). Як результат узагальнення й аналізу польових та аналітичних матеріалів були підготовлені і видані (1981–1985 рр.) шість тематичних лекцій, регіональні кадастри типів лісу Лісостепу, Степу і лісової зони (2000–2002 рр.), а також навчальні посібники з типології лісу України у двох випусках (2001–2002 рр.).

Кафедра в цей період проводила заняття з лісівництва, лісомеліорації, гідромелі-

орації, озеленення. У 1973 р. було введено у навчальний процес курс охорони природи. Підготовлено ряд навчальних посібників: «Озеленення населених місць», «Лісівництво і лісомеліорація», «Полезахисне лісорозведення». Виходили друком лекції і методичні вказівки, виготовлялися навчальні таблиці і плакати. Завідувач кафедри ботаніки професор Д. В. Воробйов продовжив науково-методичне керівництво лісотипологічними дослідженнями і підготовкою наукових кадрів.

Кафедра агролісомеліорації і лісівництва в цей час успішно готувала аспірантів (Б. Орлов, О. Андрущенко, В. Чепляк, Г. Хмаладзе), видавала щорічно тематичний збірник наукових праць, упроваджувала свої розробки у виробництво.

Найважливішим внеском кафедри в роботу університету стало створення (проектування і будівництво) дендропарку. Генеральний план благоустрою території університету було запропоновано колективом кафедри (Б. Ф. Остапенко, М. Р. Казюта, С. І. Пороша, В. І. Натаров). Генеральна схема дендропарку (1971 р.) за договором виконана проектною групою озеленення Львівського ЛТІ (А. Жирнов). Озеленення території навчального містечка здійснено за матеріалами дипломного проекту Л. І. Кравченко, зусиллями співробітників кафедри і студентів будзагону (керівники М. Д. Євтушенко та С. О. Марченко). Перенесення проекту в натуру, його дендрологічне наповнення виконувалося колективом кафедри — І. Й. Ситніком, М. Р. Казютою, С. І. Порошою, А. Житковим і Л. М. Святенко.

Починаючи з 60-х рр., колектив кафедри намагався відновити підготовку лісівників. На період переїзду в с. Рогань у складі кафедри працювали: викладачі Б. Ф. Остапенко, С. І. По-

Колектив кафедри лісівництва та агролісомеліорації, 1977 р. 1-й ряд (зліва направо): Л. П. Юркова, С. І. Пороша, Б. Ф. Остапенко, В. І. Натаров, Б. Л. Величко; 2-й ряд: Л. М. Святенко, Л. П. Самошкіна, Т. В. Андрущенко, В. П. Назаренко, В. В. Грицайчук, О. Філатова; 3-й ряд: О. П. Андрущенко, І. Й. Ситнік, Войтек Чепляк, Ю. О. Христук, Б. П. Орлов, М. Р. Казюта

роша, М. Р. Казюта, Б. Л. Величко, Ф. Орлов, В. І. Натаров, А. Житков. Була невелика госпдоговірна група й аспіранти Б. П. Орлов, О. П. Андрущенко, І. А. Скрипнік, З. Г. Усцова, В. Чепляк, Г. Г. Хмаладзе, М. Б. Шпильчак, Ю. Христук, Ю. М. Поташов.

Активну участь в організації роботи кафедри на новому місці брали всі викладачі, аспіранти і лаборанти, пізніше також В. П. Назаренко, В. В. Захаренко. Тоді ж було вирішено створити на кафедрі Музей природи й оформити вестибюль та аудиторії відповідно до курсів, що читаються — лісівництво (С. І. Пороша, Б. П. Орлов, В. В. Грицайчук, О. П. Андрущенко), лісомеліорація (М. Р. Казюта), сільськогосподарська меліорація (В. І. Натаров, Б. Л. Величко, А. Житков, О. П. Андрущенко). У роботу включилися О. Р. Щербак — невтомний безкорисливий художник, Т. Б. Литвинова, О. В. Захаренко, аспіранти М. Б. Шпильчак, Ю. Христук.

Експозиція Музею природи стала постійною наочною навчальною базою для студентів з курсів лісівництва, меліорації, озеленення, охорони природи. Наповнення діорам музею здійснював головним чином В. В. Захаренко. Глибокі знання законів природи та комунікабельність робили будь-яку його поїздку по музеях і заповідниках країни результативною. Так, він з Біловіжжя привіз опудала зубра, оленів, кабанів і козуль; з Усть-Каменогорська — вовка, лисиці й іншої дичини; з Воркути — качок, птахів. Допоміг своїми експонатами і колекціонер-птахівник з Кочетка Ю. Кальченко, який зібрав власну колекцію пернатої дичини. Подальшими оформлювачами Музею природи були М. Р. Казюта й О. Р. Щербак. Вони остаточно підготували музей до відкриття. Експонати були електрифіковані й озвучені.

Кафедра в цей період проводила заняття з лісівництва, лісомеліорації, гідромеліорації, озеленення. У 1973 р. у навчальний процес було введено курс охорони природи, а згодом — екології. Деякий час дисципліну «Сільськогосподарська меліорація» читав доцент В. Г. Почуфаров.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): О. С. Швачка, В. В. Горошко, І. Й. Ситнік, В. П. Ворон; 2-й ряд: А. М. Салтиков, В. А. Солодовник, Т. О. Салтикова, С. І. Познякова, Н. І. Ємельянова

У 2002 р. був організований факультет лісового господарства. Кафедра агролісомеліорації і лісівництва дала початок новим кафедрам лісового профілю — лісівництва, лісових культур і екології.

Склад кафедри лісівництва з 2002 до 2005 рр.: Б. Ф. Остапенко — доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри; В. П. Ткач — доктор сільськогосподарських наук, професор; І. Й. Ситник, А. М. Салтиков, В. П. Пастернак, А. В. Полупан — кандидати сільськогосподарських наук, доценти; Л. І. Кравченко, В. Г. Ємельянов, С. І. Костяшкін, В. О. Манойло — старші викладачі. У 2005 р. кафедру очолив доктор сільськогосподарських наук, професор В. П. Ткач. У 2006 р. до складу кафедри увійшли молоді викладачі В. В. Назаренко, В. А. Солодовник. З 2007 р. на кафедрі працюють С. М. Бугайов, О. С. Швачка, В. В. Горошко.

Пріоритетним науковим напрямом кафедри лісівництва на цей час є лісівничо-екологічна типологія. Другий науковий напрям — вивчення процесів природного поновлення соснових лісів і дібров, аналіз стану 40-літніх дослідних об'єктів у навчально-дослідному лісгоспі Скрипаї. Продовжуються роботи з вивчення й удосконалення колекції деревних порід дендропарку та дослідження клонової плантації сосни дендропарку ХНАУ. Науковою роботою активно займаються доценти І. Й. Ситнік, А. М. Салтиков, аспіранти В. А. Солодовник, В. В. Назаренко, С. М. Бугайов, О. С. Швачка. Крім штатних співробітників, активну участь у дослідженнях беруть сумісники.

Навесні 2004 р. проведена друга наукова студентська конференція лісогосподарського факультету, присвячена вивченню наукової спадщини С. С. П'ятницького — вченого, лісівника, селекціонера. У 2004–2006 рр. на базі кафедри лісівництва проводилися Всеукраїнські олімпіади студентів за фахом «Лісове господарство». У 2005 р. на базі кафедри лісівництва факультету лісового господарства відбулася Міжнародна студентська конференція.

У 2008 р. кафедру поділили на кафедру лісівництва і кафедру лісоуправління та лісоексплуатації. З підпорядкування кафедри вийшли такі дисципліни, як лісова таксація, лісовпорядкування, лісоексплуатація, лісозаготівля та транспорт лісу, природозаповідна справа.

КАФЕДРА ЛІСОВИХ КУЛЬТУР І МЕЛІОРАЦІЇ

Дисципліни «Лісовирощування» і «Лісорозведення» (сучасні назви «Лісові культури» і «Лісові меліорації») викладалися в Ново-Олександрійському інституті сільського господарства і лісівництва з 1840 р. Професор інституту М. М. Орлов, який працював на лісовому відділенні інституту протягом 1893–1901 рр., опублікував цінну лісокультурну роботу «Исторический очерк искусственного лесоразведения в России со времен Петра Великого и до 1838 г.», а також уперше у світовій практиці застосував метод насіннємірів для обліку плодоношення деревних порід. Професор А. Г. Марченко написав відому працю «Семеношение сосновых насаждений» (1912 р.). Профессор С. З. Курдіані, який працював в інституті з 1904 до 1915 рр., став піонером в області селекції деревних порід.

Завідувач кафедри
доцент О. Б. Величко

З 1914 р. на лісовому факультеті працював відомий спеціаліст з лісових культур професор А. П. Тольський, який опублікував чотиритомний курс часткового лісівництва (лісових культур). З іменем професора А. П. Тольського пов'язується початок історії кафедри лісових культур і меліорацій на факультеті лісового господарства ХНАУ. Після А. П. Тольського кафедру часткового лісівництва очолив професор І. О. Яхонтов. У цей же період на факультеті була організована і кафедра лісових меліорацій, яку спочатку очолював відомий спеціаліст із степового лісорозведення і лісового ґрунтознавства професор І. М. Степанов, а потім — професор В. Я. Гурський — засновник школи лісомеліораторів і лісокультурників. З 1915 до 1930 рр. на факультеті працював професор О. І. Колесніков — спеціаліст в області селекції деревних порід. Починаючи з 1923 р., він займав посади декана лісогосподарського факультету, проректора з навчальної роботи, ректора інституту. Також О. І. Колесніковим були закладені дослідні культури сосни, дуба і ясена різного географічного походження в лісгоспах і дендропарках, започатковані роботи із селекції деревних порід.

У післявоєнний період кафедру лісових культур і агролісомеліорації очолював професор І. О. Яхонтов (1946–1952 рр.), а після його виходу на пенсію — професор Д. В. Воробйов (1953–1961 рр.). Курс лісових культур читали доценти І. Д. Барановський, Б. Ф. Остапенко і старший викладач Т. О. Ханова. Згідно з проектом, розробленим під керівництвом професора І. О. Яхонтова, у навчгоспі «Комуніст» ХСГІ, де проходила практика студентів з агролісомеліорації, на межі 40–50-х рр. XX ст. була створена система полезахисних лісонасаджень, яка збереглася до нашого часу. Доцент І. Д. Барановський розробив систему лісомеліоративних заходів із захисту водойм від замулення, вніс суттєвий вклад у розвиток лісорозсадницької справи (обрізання коріння сіянців, пакування сіянців і саджанців).

З 1961 р. кафедра лісових культур увійшла до складу об'єднаної кафедри лісівництва і агролісомеліорації. У цей час у Скрипаївському навчлісгоспі ХСГІ були розгорнуті дослідні роботи з лісового насінництва, вирощування садивного матеріалу і лісових культур, відібрано плюсові дерева сосни і дуба, закладено клонові лісонасінні плантації. Зі спеціальності «Лісові культури, селекція і лісове насінництво» та «Лісознавство, лісівництво і захисне лісорозведення, лісові пожежі і боротьба з ними» аспіранти кафедри захистили 5 кандидатських дисер-

тацій (В. С. Яровенко, І. Й. Ситнік, М. І. Діденко, О. П. Андрущенко, А. М. Самір). Професорами Д. В. Воробйовим і Б. Ф. Остапенком видано навчальні посібники «Лесотипологические основы лесокультурного дела» (1979 р.) та «Экологические основы лесовыращивания» (1981 р.).

З відновленням у 1998 р. підготовки фахівців лісового господарства, на базі існуючої кафедри лісівництва і агролісомеліорації була організована у 1999 р. кафедра лісових культур і меліорацій у складі кандидата сільськогосподарських наук М. М. Ведмедя (завідувач кафедри), штатних викладачів — доцентів О. П. Андрущенка, Л. І. Ткач, О. Б. Величка, а згодом викладача О. І. Ляліна, також викладачів за сумісництвом — професорів М. А. Лохматова, В. О. Полякова, доцентів В. М. Михалківа, Г. Б. Гладуна (співробітників УкрНДІЛГА імені Г. М. Висоцького), старших викладачів М. Є. Трофименка (директора Харківдіпроагролісу), О. П. Олексійченка (завідувача відділом лісових культур Харківського обласного управління лісового господарства, кандидата сільськогосподарських наук), С. І. Мусієнка (директора ДП «Жовтневе ЛГ» Харківського облуправління лісового господарства, кандидата сільськогосподарських наук). Пізніше до складу кафедри увійшли викладачі М. М. Діденко і кандидат сільськогосподарських наук А. Г. Булат, а професор М. А. Лохматов був переведений до штатного складу. Завдяки активній діяльності завідувача кафедри М. М. Ведмедя було закладено матеріально-технічну і навчальну базу кафедри і значною мірою — усього факультету.

У зв'язку з реорганізацією у 2008 р. кафедри лісівництва та кафедри лісових культур і меліорацій на новостворену кафедру лісоуправління та лісоексплуатації були передані дисципліни: біометрія, економіка лісового господарства, організація лісогосподарського виробництва, планування та управління в лісовому господарстві, лісова політика.

Колектив кафедри, 2004 р. (зліва направо): В. О. Поляков, М. А. Лохматов, К. Г. Чоломбітько, А. С. Торосов, О. П. Андрущенко, М. Є. Трофименко, М. М. Ведмідь, С. І. Мусієнко, Л. І. Ткач, Г. Б. Гладун, О. І. Лялін, О. Б. Величко, Т. С. Шатова

Кафедра забезпечує викладання таких навчальних дисциплін на 5 факультетах аграрного університету: на факультеті лісового господарства — «Лісові культури», «Лісові меліорації», «Основи гідротехнічної меліорації лісових земель», «Зональні протиерозійні системи», «Плантаційне лісовирощування»; на агрономічному факультеті — «Сільськогосподарська меліорація»; на факультеті інженерів землеупорядкування — «Меліорація земель»; на факультеті агрохімії та ґрунтознавства — «Меліорація»; на факультеті обліку і аудиту — «Основи лісових культур».

Кафедрою забезпечується керівництво дипломним проектуванням студентів, які навчаються за планом підготовки фахівців ОКР «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр». Викладачами опубліковано за 2000–2010 рр. 18 навчально-методичних розробок.

Науково-дослідна робота спрямована на вивчення ефективності застосування полімерних матеріалів і регуляторів росту рослин при створенні лісових культур дуба звичайного і сосни звичайної в умовах Степу, Лісостепу і Полісся України (керівник — кандидат сільськогосподарських наук, доцент М. М. Ведмідь), на дослідження проблем відновлення, створення і розвитку степових і лісостепових насаджень. Результати досліджень висвітлені у публікаціях (більш ніж 30 за 2001–2009 рр.), загальний обсяг яких становив 107 ум.-друк. арк. На кафедрі здійснюється підготовка науково-педагогічних кадрів.

За участю викладачів кафедри створені дослідні лісові культури у ДП «Вовчанський лісгосп», ДП «Балаклійський лісгосп» Харківського облуправління лісового господарства, ДП «Холминський лісгосп» Чернігівського облуправління лісового господарства. На території університетського дендропарку закладено навчальний лісовий розсадник та навчальну лісокультурну ділянку «Діброва». Ці об'єкти, як і раніше створені лісонасінні плантації сосни, куртинні насадження зеленої зони університету і захисні смугові лісо-

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): М. А. Лохматов, І. О. Чекіна, О. Б. Величко, В. П. Лотоненко, Г. Б. Гладун. 2-й ряд: О. П. Андрущенко, В. Є. Слюсарчук, А. Г. Булат, М. Є. Трофименко, С. І. Мусієнко, О. І. Лялін, М. М. Віденко

насадження аграрного дослідного господарства, служать базою для практичних занять, навчальних практик, дипломного проектування і науково-дослідної роботи.

З 2007 р. доцент О. Б. Величко виконує обов'язки завідувача кафедрою, всі викладачі є кураторами академічних груп. О. П. Андрущенко — голова методичної комісії факультету, член редакційної колегії газети «Знання» від факультету лісового господарства, О. І. Лялін — голова первинної організації спілки лісівників України і відповідальний за рейтингову оцінку роботи кафедри, А. Г. Булат — відповідальний за рейтингову оцінку роботи факультету і відповідальний за роботу ДНД факультету, М.М. Діденко — вчений секретар кафедри.

Доцент О. П. Андрущенко (в центрі) із студентами на архівно-клоновій плантації сосни звичайної у дендропарку університету

КАФЕДРА ЛІСОУПРАВЛІННЯ ТА ЛІСОЕКСПЛУАТАЦІЇ

Кафедра лісоуправління та лісоексплуатації була створена 5 травня 2008 р. Склад її формувався із викладачів та співробітників двох кафедр лісогосподарського факультету — лісівництва та лісових культур і меліорацій.

Нову кафедру очолила доцент, кандидат сільськогосподарських наук Л. І. Ткач. На кафедрі працюють кандидати наук, доценти Л. І. Ткач, А. В. Полупан, А. С. Торосов, І. М. Усцький, В. П. Пастернак, старші викладачі С. І. Костяшкін, В. Г. Ємельянов, викладач Ю. М. Біла, асистенти В. В. Назаренко, С. М. Бугайов, старші лаборанти Т. М. Леонідова, Г. Х. Рамакаєва.

Завідувач кафедри доцент Л. І. Ткач

На кафедрі викладається 12 дисциплін за спеціальністю «Лісове та садово-паркове господарство»: «Лісова таксація»; «Основи лісоексплуатації»; «Лісозаготівля та транспорт лісу» (доцент І. М. Усцький); «Лісовпорядкування» (старший викладач С. І. Костяшкін); «Переробка деревини»; «Лісове товарознавство» (старший викладач В. Г. Ємельянов); «Інформаційні системи» (доцент А. В. Полупан); «Економіка лісового господарства»; «Біометрія» (доцент Л. І. Ткач); «Організація лісогосподарського виробництва»; «Планування та управління в лісовому господарстві»; «Лісова політика» (доцент А. С. Торосов).

Наукові дослідження кафедри лісоуправління та лісоексплуатації здійснюються за двома напрямами: вдосконалення системи управління лісами на засадах сталого розвитку; розробка геоінформаційних систем для лісового господарства України як основи приймання управлінських рішень.

Кафедра бере участь у чесько-українському проекті ТехІнЛіс «Передача методичних і технологічних знань у галузі інвентаризації та моніторингу лісових екосистем» за сприяння Програми розвитку міжнародного співробітництва Чеської Республіки. Кафедрою лісоуправління та лісоексплуатації передова технологія Field-Map використовується при викладанні таких дисциплін: лісова таксація (робота з Field-Map на пробних площах з вимірюванням модельних дерев, відведення і таксація лісосік); лісовпорядкування (структура та формування повидільної бази даних); управління природоохоронною діяльністю та моніторинг лісових екосистем (база даних моніторингу, проектування мережі ділянок, методи інвентаризації об'єктів

ПЗФ); нові інформаційні технології (основи ГІС технологій).

22-23 жовтня 2009 р. кафедрою спільно з УкрНДІЛГА імені Г. М. Висоцького було організовано та проведено міжнародну наукову конференцію «Використання технології Field-Map для підготовки спеціалістів лісового господарства та охорони навколишнього природного середовища», на якій розглядалися питання підготовки спеціалістів із застосування передової технології Field-Map у лісовому і садово-парковому господарстві, охороні природи, лісовій таксації та лісовпорядкуванні.

Члени кафедри входять до складу робочої групи з питань добровільної лісової сертифікації в Україні, беруть участь у процесі розробки стандартів лісової сертифікації, є авторами навчальних посібників, монографій, наукових статей. За період, що пройшов від створення кафедри співробітниками надруковано 45 статей, монографія (Ю. В. Карпець у співавторстві) і навчальний посібник (В. Г. Ємельянов у співавторстві).

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): Г. Х. Рамакаєва, Т. М. Леонідова, Л. І. Ткач, Ю. М. Біла, А. В. Полупан; 2-й ряд: А. С. Торосов, В. Г. Ємельянов, В. В. Назаренко, Ю. В. Карпець

КАФЕДРА ІСТОРИЧНИХ І СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Суспільні дисципліни викладаються з 1922 р. У 1924 р. було створено кафедру історичного матеріалізму, яка існувала до 1930 р. Читалися курси історичного матеріалізму, економічної географії, історії класової боротьби, радянського будівництва.

У 1930 р. після реорганізації закладу в однофакультетний Інститут зернових культур викладався курс діалектичного матеріалізму. У 1932–1934 рр. існувала кафедра діалектичного матеріалізму.

На знову відкритому економічному факультеті ХСГІ було створено кафедру філософії, завідувачем якої в 1935 р. став професор, член-кореспондент АН України Д. Х. Острянін. У 1938 р. було створено кафедру марксизму-ленінізму, на якій викладалися основи марксизму-ленінізму, історії ВКП(б) та політичної економії. Завідувачем кафедри був доцент Ф. Ф. Абрамов.

У 1947 р. при кафедрі було створено навчально-методичний кабінет. Із 1949 до 1952 рр. кафедру марксизму-ленінізму очолював кандидат історичних наук, доцент А. Н. Шмалько. Його наступником на цій посаді у 1953 р. став кандидат філософських наук, доцент М. О. Челак.

Завідувач кафедри доцент А. І. Кравцов

З 1952 р. кафедрою викладалися розширені курси з діалектичного та історичного матеріалізму. З 1956 р. — впроваджено дисципліну «Історія КПРС». У 1963 р. введено новий навчальний курс «Науковий комунізм».

У вересні 1965 р. рішенням ученої ради інституту кафедру марксизму-ленінізму реорганізували: створено кафедру марксистсько-ленінської філософії і кафедру історії КПРС та наукового комунізму. Завідувачами кафедри у 60–70 рр. минулого століття працювали ветеран Великої Вітчизняної війни, орденоносець, командир платформи бронепотягу майор, доцент В. Я. Куплевахський і доцент М. А. Сай.

Значну навчально-методичну, наукову та громадську роботу в цей період проводили доценти: учасник громадянської війни К. П. Лосєва, учасник Великої Вітчизняної війни О. П. Пархоменко, Т. С. Катречко, І. Я. Мірошніков, Й. Д. Фурсенко, М. Ф. Дмитроченко, В. Б. Сідельцева, старші викладачі: Т. О. Нежинець, А. О. Бабошина, ветеран

Д. Х. Острянін

Ф. Ф. Абрамов

А. Н. Шмалько

М. О. Челак

Засідання кафедри проводить М. О. Челак, 1961 р.

Перша комісія з підготови і написання нарисів історії ХСГІ, 1965 р.

Великої Вітчизняної війни, орденоносець, сапер-мінер В. М. Ніколаєв. Понад 30 років сумлінно виконувала обов'язки лаборанта кафедри Н. С. Ратушева.

80–90-ті роки були плідними в науково-дослідній роботі викладачів кафедри. Захистили докторські дисертації та видали монографії завідувачі кафедри Р. І. Киричок (обіймав посаду у 1975–2008 рр. з перервами) і В. А. Греченко (працював на цій посаді у 1987–1997 рр.), яким було присвоєно звання професорів. Ступінь кандидата наук

Колектив кафедри, 1966 р. 1-й ряд (зліва направо): Н. С. Ратушева, А. О. Бабошина, В. Я. Куплевахський, В. М. Пархоменко, М. А. Сай; 2-й ряд: Й. Д. Фурсенко, Л. А. Булгаков, А. П. Пархоменко, В. М. Нікітін, Г. В. Терьошкін, І. Я. Мірошніков

М. А. Сай

В. Я. Куплевахський читає лекцію, 1966 р.

У квітні 1991 р. рішенням ученої ради агроуніверситету кафедра отримала назву історичних і соціально-політичних дисциплін.

Протягом 1993–1996 рр. при кафедрі діяла аспірантура за спеціальністю «Історія України», в якій навчалися аспіранти Л. І. Бадєєва (науковий керівник — професор Р. І. Киричок) і В. І. Мацегора (науковий керівник — професор В. А. Греченко).

і звання доцента отримали В. Г. Ляшенко (виконував обов'язки завідувача кафедри у 1982–1985 рр.), З. І. Гриценко, М. М. Волошан, О. М. Довбня, А. І. Кравцов, К. П. Двірна, О. М. Голікова. Творчо і натхненно працювали доцент О. І. Казанський та молоді викладачі Н. В. Кудря, В. І. Іноземцев, М. І. Литвиненко, Т. І. Калініна, В. В. Вайнгерт.

У грудні 2008 р. кафедру очолив кандидат історичних наук, доцент А. І. Кравцов. Нині у штаті кафедри працюють один доктор історичних наук, професор; чотири кандидати наук, доценти; два старших викладачі.

К. П. Лосєва

О. П. Пархоменко

Т. С. Катречко

І. Я. Мірошніков

Т. О. Нежинець

Й. Д. Фурсенко

А. О. Бабошина

В. Б. Сідельцева

В. М. Ніколаєв

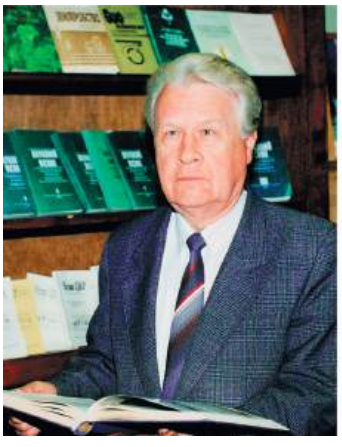

Р. І. Киричок

В. А. Греченко

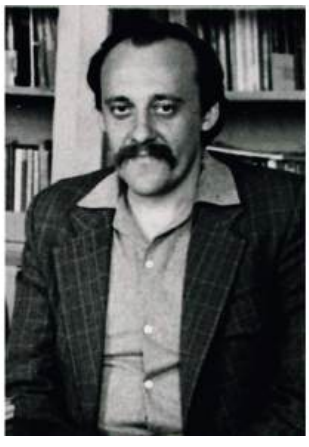

В. Г. Ляшенко

З. І. Гриценко

Кравцов Анатолій Іванович — кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри. Працює у ХНАУ з 1978 р. Має понад 100 наукових і науково-методичних публікацій з актуальних проблем вітчизняної історії та геокультурної еволюції українського народу, суспільно-політичного, політико-правового розвитку України кінця XX — початку XXI ст., методики і практики викладання курсів «Політологія» та «Основи конституційного права України». Виступав з доповідями більш ніж на 60 міжнародних, всеукраїнських,

Колектив кафедри, 1986 р. 1-й ряд (зліва направо): Н. В. Кудря, З. І. Гриценко, Г. І. Кравцова, С. М. Галіусова, О. М. Голікова, Т. І. Калініна; 2-й ряд: Р. І. Киричок, В. А. Греченко, В. Я. Куплевахський, А. І. Кравцов, М. А. Сай, М. М. Волошан, Й. Д. Фурсенко, М. О. Поштар, В. А. Зозуля

регіональних конференціях, семінарах, читаннях з актуальних проблем суспільствознавства і громадянсько-патріотичного виховання студентства. Є дипломантом у номінації «Викладач гуманітарних дисциплін» обласного конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена». Наукові інтереси зумовлені сучасним суспільно-політичним, політико-правовим та геокультурним розвитком України.

Киричок Ростислав Іванович — доктор історичних наук, професор. Працює у ХНАУ з 1971 р. У 1975–2008 рр. (з перервами) був завідувачем кафедри. Нині — керівник науково-методичної секції з дисциплін «Соціологія», «Політологія» і «Основи конституційного права України». У 1991 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук, у якій дослідив проблематику відродження звільнених від німецько-фашистських загарбників регіонів. Опублікував понад 100 наукових праць. У 1993 р. йому було присвоєно вчене звання професора. Видав понад 40 навчально-методичних розробок. Очолює методичну раду Музею історії ХНАУ. Нагороджений медаллю «Ветеран праці», знаком «Відмінник аграрної освіти та науки», трудовою відзнакою «Знак пошани», почесними грамотами Міністерства сільського господарства і продовольства України (1991 р.) і Харківської облдержадміністрації (1993 р.). Є дипломантом у номінації «Викладач гуманітарних дисциплін» обласного конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена» (2006 р.). Досліджує історію ХНАУ імені В. В. Докучаєва.

Волошан Михайло Михайлович — кандидат філософських наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи агроуніверситету. Працює у ХНАУ з 1978 р. Викладає курси «Соціологія» і «Політологія». Має досвід проведення конкретно-соціологічних досліджень. Автор понад 80-ти наукових і методичних публікацій. Брав участь у більш ніж 50 міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях, політологічних читаннях і семінарах, співавтор навчальних посібників і навчально-методичних розробок з курсів політології, соціології, основ конституційного права України. Напрям науково-дослідної роботи — соціалізація і соціальне обличчя молодого фахівця в умовах реформування АПК.

Голікова Олена Михайлівна — кандидат історичних наук, доцент. Працює на кафедрі з 1985 р. Керівник науково-методичної секції з дисциплін «Історія України» та «Історія української культури». У 2000 р. у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна захистила кандидатську дисертацію з теми «Меншовики в Україні у роки революції і громадянської війни (1917–1920 рр.)». Тема докторського дослідження — «Сільське господарство України у 1953–1958 р.: спроба подолання занепаду колгоспно-радгоспного виробництва». Автор численних публікацій з історії ХНАУ імені В. В. Докучаєва. Учасник понад 50-ти міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференцій. Має понад 100 наукових і науково-методичних публікацій з актуальних проблем історії України, вітчизняної і зарубіжної культури, виховання студентства. Є автором навчальних посібників «Культурологія» (Харків, 2008) та «Історія України» для студентів підготовчого відділення (Харків, 2009).

Довбня Олена Миколаївна — кандидат філософських наук, доцент. Працює у ХНАУ з 1980 р. Викладає курси «Соціологія» і «Політологія». Має досвід проведення конкретно-соціологічних досліджень. Автор понад 80 наукових і методичних публікацій. Брала участь у 50 міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференціях, політологічних читаннях, співавтор 4 навчальних посібників і 18 навчально-методичних розробок з курсів політології, соціології, основ конституційного права України. Наукові інтереси і напрям дослідницької роботи — громадянське суспільство та соціально-політичні процеси в Україні.

Зозуля Володимир Антонович — старший викладач. Працює у ХНАУ з 1976 р. Викладає курси «Історія України», «Історія української культури», «Політологія». На громадських засадах — директор Музею історії ХНАУ, проводить екскурсії, керує студентським науковим гуртком «Пошук». Має понад 100 наукових і методичних праць. Є дипломантом у номінації «Директор музею Харківщини». Досліджує історію ХНАУ, активно займається краєзнавством.

Поштар Микола Онуфрійович — старший викладач. Працює у ХНАУ з 1976 р. Викладає курси «Історія України» і «Історія української

культури». Багато років є членом профкому ХНАУ, був головою профспілкової організації агрономічного факультету, проводить велику громадську роботу. Брав участь у 20 міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях. Автор більше 50 наукових, науково-методичних публікацій, серед яких навчальні посібники: «Основи соціології», «Культурологія», словник-довідник з історії України (у співавторстві). Наукові інтереси пов'язані з вивченням суспільно-політичного життя України в повоєнні роки (друга половина 1940-х — початок 1960-х рр.).

При кафедрі в 1999 р. створено навчально-методичну лабораторію з бібліотекою, у якій сумлінно працюють Г. І. Кравцова (завідуюча), О. М. Пархоменко (старший лаборант), Л. М. Хлопенко (лаборант).

Нині кафедра забезпечує викладання таких дисциплін: «Історія України», «Політологія», «Соціологія», «Культурологія», «Історія української культури», «Основи конституційного права України» та «Країнознавство» на підготовчому відділенні для іноземних громадян.

Основною метою діяльності кафедри поряд із забезпеченням викладання нормативних навчальних курсів є також сприяння всебічному розвитку студентів як особистостей; підготовка фахівців з високою культурою праці та спілкування; виховання моральних якостей; залучення студентів до досягнень світової та національної культур, гуманістичних цінностей; формування в них наукового світогляду, навичок пізнавальної творчості.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): М. О. Поштар, О. М. Голікова, Р. І. Киричок, О. М. Довбня, В. А. Зозуля; 2-й ряд: Г. І. Кравцова, М. М. Волошан, А. І. Кравцов, О. М. Пархоменко, Л. М. Хлопенко

У процесі викладання навчальних дисциплін кафедра прагне здійснення органічного зв'язку між викладанням біологічних, агроекологічних, економічних курсів та національною культурою, традиціями народів України. До нормативних курсів включено розділи, присвячені історії, сучасності та культурі розвитку аграрного сектора України, аграрних відносин, аграрної соціології і політики, сучасним проблемам відродження українського села і селянства.

Колектив кафедри постійно працює над удосконаленням методики викладання: видано навчально-методичні комплекси, посібники, впроваджено кредитно-модульну систему організації навчального процесу відповідно до Болонської декларації, широко використовуються тести, творчі завдання, ситуаційні ігри, що дозволяє урізноманітнити семінарські заняття, підвищити зацікавленість студентів.

З 2006 р. викладачі кафедри працюють над дослідженням комплексної наукової теми «Політичне життя суспільства: теорія, історія, сучасність». Матеріали дослідження знайшли відображення в монографіях, наукових статтях, тезах і доповідях на конференціях (понад 100 ум.-друк. арк.).

До 190-річчя університету колектив кафедри видав нарис «Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва. 1816–2006» (2006 р.). Професор Р. І. Киричок і старший викладач В. А. Зозуля брали участь у підготовці і виданні книги «Перлина землі Слобожанської» (нарис історії Харківського району, 2006 р.), а також у написанні монографії «Служение Отечеству и долгу. Очерки о жизни и деятельности ректоров харьковских вузов (1805–2004 годы)» (2005 р.). Доцент А. І. Кравцов видав монографію «Геокультурний потенціал агропромислового комплексу України» (2006 р., у співавторстві). Лише за

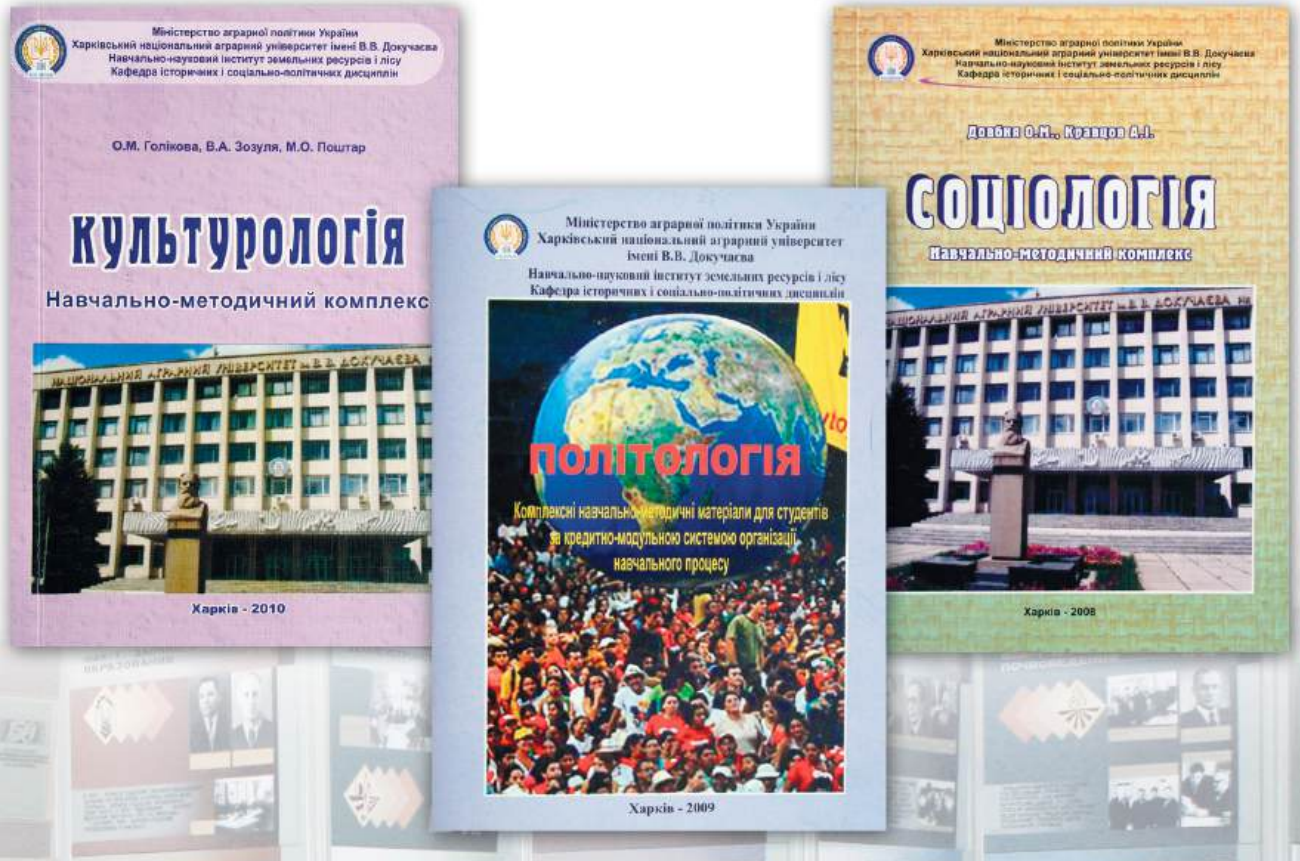

Навчально-методичні посібники, підготовлені викладачами кафедри

останні 3 роки співробітники кафедри взяли участь у 62 міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях. Зокрема, доцент О. М. Голікова взяла участь у міжнародних конференціях у Російській Федерації, до програми яких було включено питання з історії ХНАУ. На V Міжнародній науковій конференції у Бєлгородському державному університеті «Південь Росії та Україна у минулому та сьогоденні: історія, економіка, культура», яка була організована історичним факультетом БДУ 23–24 січня 2009 р., предметом обговорення стала її доповідь «Історія ХНАУ імені В. В. Докучаєва в контексті україно-російських взаємовпливів». На науковій конференції «Санкт-Петербурзький університет у XVIII–XX ст.: Європейські традиції і російський контекст», яка відбулася 23–25 червня 2009 р. в Санкт-Петербурзькому державному університеті, О. М. Голікова виступила з доповіддю «Польський період в історії Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва». Історія ХНАУ стала предметом обговорення Міжнародної наукової конференції «Джерела локальної історії: методи дослідження, проблеми інтерпретації, популяризація», яка відбулася в Києві 29–30 вересня 2009 р. в Інституті української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, де тему «Джерелознавчий потенціал фондів архіву та музею історії Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва з вивчення польського періоду історії навчального закладу (1816–1914)» висвітлила О. М. Голікова. Професор Р. І. Киричок, доценти М. М. Волошан, О. М. Голікова, О. М. Довбня, А. І. Кравцов, В. В. Олянич протягом 2008–2010 рр. брали участь у 22 міжнародних конференціях.

Викладачі кафедри є активними учасниками суспільного і громадського життя університету. Протягом багатьох років активну діяльність з патріотичного виховання студентів проводить проректор з науково-педагогічної роботи доцент М. М. Волошан. У позааудиторний час працюють студентські наукові гуртки, проводяться наукові конференції з історії України, рідного краю, актуальних політичних проблем та знаменних дат, вікторини, конкурси, зустрічі з ветеранами Великої Вітчизняної війни і праці, випускниками ХНАУ — визнаними вченими і передовиками виробництва. У листопаді 2009 р. та у травні 2010 р. в аудиторії імені Героя Радянського Союзу І. І. Бакуліна викладачами кафедри були організовані і проведені студентська та викладацька наукові конференції «Покоління, обпалене війною», присвячені 65-річчю звільнення України від

Матеріали конференції

фашистських загарбників та 65-річчю Великої Перемоги, в яких взяли участь понад 500 ветеранів війни і праці, викладачів, співробітників та студентів університету.

У 2009–2010 рр. під керівництвом доцентів О. М. Голікової, О. М. Довбні, М. М. Волошана, А. І. Кравцова, В. В. Олянич, старших викладачів М. О. Поштаря, В. А. Зозулі для участі у міжнародних, всеукраїнських, регіональних студентських наукових і науково-практичних конференціях підготовлено понад 150 студентів. Для багатьох студентів участь у конференціях є початком їхньої самостійної науково-дослідної роботи.

Зустріч викладачів та студентів з ветераном Великої Вітчизняної війни В. М. Ніколаєвим (у центрі) в аудиторії імені Героя Радянського Союзу І. І. Бакуліна

З 2009 р. при кафедрі розпочав діяти університетський Центр наукових історичних досліджень і соціального моніторингу. Пріоритетними напрямами діяльності центру є науково-прикладні дослідження аграрної науки, історії, політики, соціології; наукові нариси про видатних учених-аграріїв, працівників науки ХНАУ; дослідження історії підприємств АПК, творчого і практичного доробку випускників ХНАУ; здійснення перманентного моніторингу аграрної освіти і соціальних процесів у сучасному українському селі. Актуальні проблеми аграрної історії і політики стали предметом наукового дослідження докторських дисертацій доцентів О. М. Голікової та В. В. Олянич.

КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У 1948 році, згідно з наказом Міністерства освіти СРСР за № 98 від 23.02.1948 р. «Про організацію кафедр фізичного виховання в ВНЗ», у Харківському сільськогосподарському інституті було створено самостійну кафедру фізичного виховання і спорту за наказом тодішнього ректора ХСГІ, академіка О. Н. Соколовського. До того часу фізичне виховання проводилося військовою кафедрою, до складу якої входило три-чотири викладачі фізичної культури. Першим завідувачем кафедри був Г. А. Луцький (1948–1949 рр.). У наступні роки кафедрою фізичного виховання і спорту керували: І. Ф. Зубань (1949–1955 рр.), Г. В. Грязнов (1955–956 рр.), старший викладач К. Т. Черниченко (1957–1974 рр.), ентузіаст і організатор будівництва спортивного табору «Берізка», студентської бази в навчгоспі «Комуніст»; доцент Б. Є. Козлов (1974–1977 рр.); доцент А. І. Шунін (1977–1982 рр.), майстер спорту, кандидат педагогічних наук; ветерани Великої Вітчизняної війни — В. М. Санько, І. М. Тютюнов, Б. Н. Шур; старші викладачі — М. М. Затолокін, П. М. Єслюк, І. І. Бандалєтов, І. Л. Боровков, В. І. Коломієць, М. В. Трегуб, М. І. Костенко, Ф. М. Шелковий, Н. К. Багрова, А. О. Калуцький, Ф. Я. Давидов, В. І. Маховий; доценти С. І. Блінов, О. Б. Подоляка; викладачі — М. П. Лебєдев, І. М. Ткаченко, А. А. Саленко, М. Г. Саленко, В. І. Яно, Д. Ю. Луценко. З 1982 р. кафедру очолює старший викладач В. І. Хлопенко, суддя національної категорії з волейболу, ветеран спорту, призер міжнародних змагань. Нині на кафедрі працюють старші викладачі — С. П. Сергєєв, М. Г. Євтєєв, О. С. Бундур, А. Б. Дідюков, К. М. Трегуб, А. І. Тихонов, О. М. Даниленко, К. Л. Паніна; викладачі Є. М. Трегуб, М. М. Басюк; старший лаборант — А. М. Євтєєва.

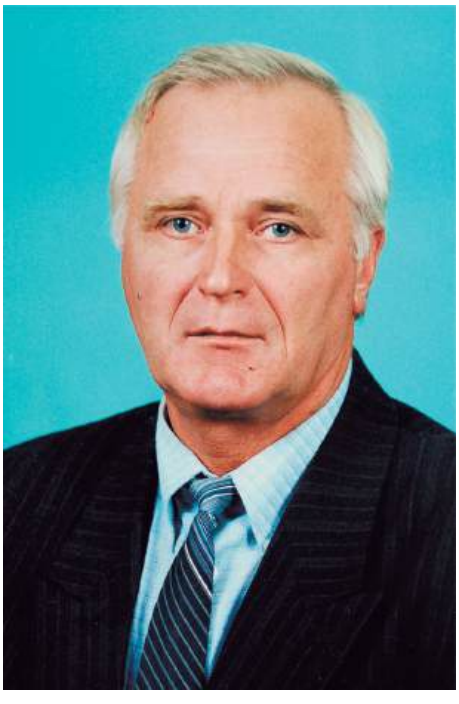

Завідувач кафедри, суддя національної категорії з волейболу В. І. Хлопенко

Головною формою фізичного виховання є обов'язкове заняття фізичною культурою. Кафедра забезпечує викладання дисципліни «Фізичне виховання» на всіх факультетах і курсах, крім випускного. Навчальний процес грунтується на реалізації головних положень базової програми, затвердженої Міністерством освіти, забезпечується адміністрацією і здійснюється кафедрою фізвиховання. Заняття проводяться в підготовчих і спеціальних медичних групах, групах загальної фізичної підготовки, спортивного вдосконалення.

Викладачі кафедри активно працюють над виданням навчальних посібників і методичних розробок, беруть участь у наукових конференціях. Тільки за останні 5 років видано: О. Б. Подоляка «Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях; В. І. Яно, О. Б. Подоляка, С. П. Сергєєв «Розвиток фізичних якостей з футболу»; В. І. Хлопенко, М. Г. Євтєєв, А. Б. Дідюков «Атлетична гімнастика»; А. Б. Дідюков, В. І. Хлопенко «Армрестлінг»; О. Б. Подоляка «Методика подготовки тренерского состава в общей системе управления соревновательной деятельностью команды по американскому футболу»; Ф. М. Шелковий, В. І. Хлопенко «Методи підвищення розумової працездатності студента за допомогою рухової активності»; О. Б. Подоляка «Основные аспекты

К. Т. Черниченко

методики психоэнергетической подготовки к соревновательной деятельности в регби»; В. І. Хлопенко, К. Л. Паніна підготували навчальний посібник «Формування іміджу і професійного здоров'я сучасного спеціаліста».

Викладацький склад кафедри займається науковою роботою. Вийшла друком наукова стаття В. І. Хлопенка «Роль фізичної культури та спорту у поліпшенні соціальної активності студентської молоді» // Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 10. — Львів: НВФ «Українські технології», 2006. — 272 с. У 2004 р. О. Б. Подоляка підготував і успішно захистив кандидатську дисертацію з теми «Удосконалення управління загальною діяльністю в американському футболі за допомогою застосування засобів інформаційного забезпечення».

Спортсмени університету під керівництвом тренерів-викладачів кафедри підтримують дружні спортивні зв'язки зі спортсменами БСГА (Бєлгородська сільськогосподарська академія), КСГА (Курська сільськогосподарська академія). Протягом останніх років відбулися спортивні змагання з волейболу між командами ХНАУ та згаданих навчальних закладів Росії.

Одним з важливих напрямів роботи кафедри фізвиховання була робота викладачів в оздоровчо-спортивному таборі «Берізка», починаючи з першого дня його заснування у 1957 р. Щорічно поряд з виробничою практикою студентів там оздоровлялися близько 1000 студентів, викладачів та співробітників університету. У таборі «Берізка» викладачі кафедри доклали чимало зусиль для здійснення навчально-тренувального процесу серед студентів, проведення масової оздоровчої та фізкультурної роботи, із навчання плаванню, складання нормативів Всесоюзного фізкультурного комплексу «ГТО». Як правило, у вільний час студенти змагалися в таких видах спорту, як волейбол, баскетбол, футбол, настільний теніс, плавання.

Випускники університету — відомі люди і спортсмени примножили спортивну славу навчального закладу: В. А. Слаута — віцепрем'єр, міністр АПК України, майстер спорту з вільної боротьби. Ю. В. Будьонний — ветеран волейболу, завідувач кафедри землеробства, член-кореспондент УААН.

Колектив кафедри, 1-й ряд (зліва направо): А. В. Кіптенко, К. М. Трегуб, А. Б. Дідюков, В. І. Хлопенко, А. М. Євтєєва, М. Г. Євтєєв, С. П. Сергєєв. 2-й ряд: Є. М. Трегуб, О. С. Бундур, А. І. Тихонов, М. М. Басюк, О. М. Даниленко

Ю. М. Нікулін — волейболіст, доктор сільськогосподарських наук, ректор Бєлгородської сільськогосподарської академії. М. С. Сядристий — майстер спорту, всесвітньо відомий майстер мікроміниатюр. Т. В. Манойло — майстер спорту міжнародного класу, абсолютна чемпіонка Радянського Союзу з парашутного спорту. А. О. Рожков — чемпіон світу з гирьового спорту, декан факультету по роботі з іноземними студентами ХНАУ. Ю. В. Думін — майстер спорту з важкої атлетики. Ю. А. Дуга — майстер спорту з гирьового спорту, викладач ХНАУ. В. І. Самодай — волейболіст, суддя національної категорії. В. В. Скидан — призер чемпіонату Європи, чемпіон України з армрестлінгу. Брати Денис і Дмитро Сергушкіни— майстри спорту, чемпіони України, призери чемпіонату

С. М. Приз

світу з карате. С. М. Приз— майстер спорту з бігу на ковзанах, учасник Олімпійських ігор в Нагано. С. Ю. Клепчєв — майстер спорту міжнародного класу, чемпіон України, срібний призер чемпіонатів Європи та світу з фітнесу. О. А. Філатов — майстер спорту, бронзовий призер Кубку України з пауер-

Дворазові чемпіонки з баскетболу серед аграрних ВНЗ України

Учасники Всеукраїнських спортивних змагань

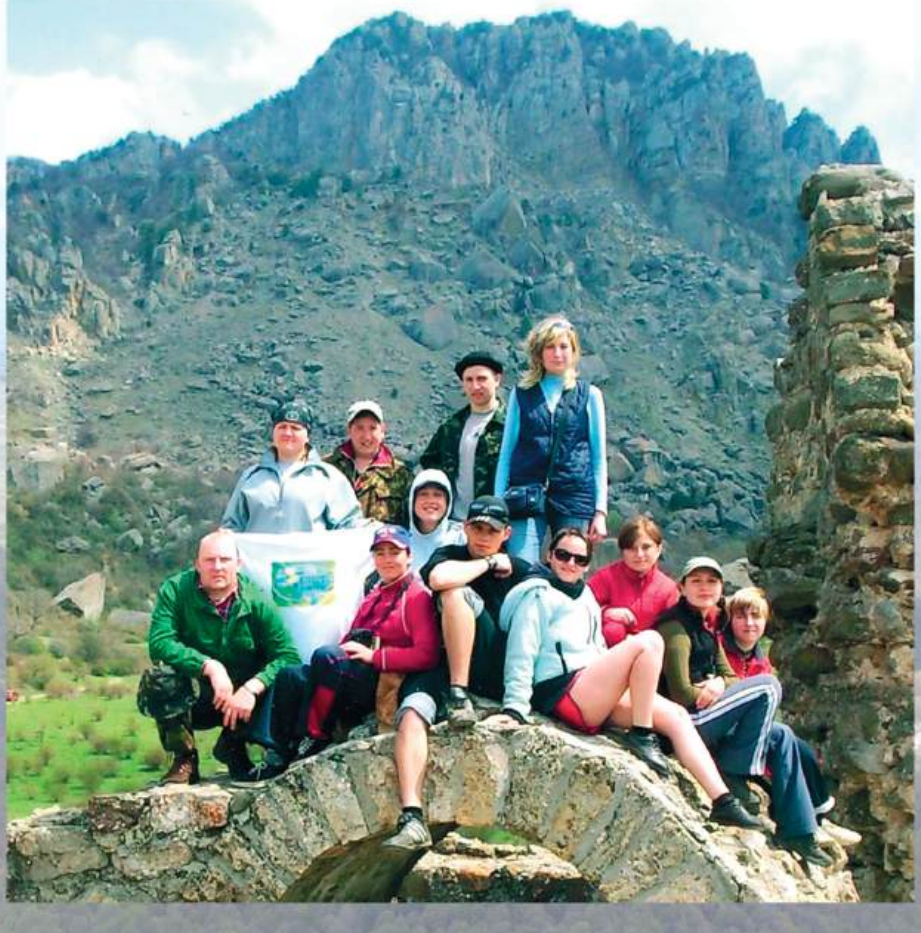

Туристи ХНАУ в горах Криму

ХНАУ: старт велопробігу від рідного порогу

Прибуття у Маримонт

ліфтингу. О. А. Токар — майстер спорту з гирьового спорту. А. В. Безуглий — майстер спорту СРСР, заслужений мандрівник Росії, дворазовий чемпіон України по спортивному туризму. М. Г. Євтєєв — майстер спорту з лижних гонок, чемпіон України серед ветеранів. Команда баскетболісток — дворазові чемпіони аграрних ВНЗ України. Збірні команди університету постійні учасники Всеукраїнських спортивних ігор ВНЗ Міністерства аграрної політики України.

Серед студентської молоді університету, особливо в період зимових і літніх канікул, поширюється такий вид активного відпочинку, як туризм мальовничими місцями Криму і Карпат (керівник старший викладач К. Л. Паніна).

Ветерани спорту агроуніверситету: старший викладач кафедри фізичного виховання О. С. Бундур, інженер відділу ТЗН А. В. Безуглий здійснили велопробіг до 190-річчя університету довжиною близько 3000 км по маршруту: навчальне містечко ХНАУ (Україна) — Маримонт (Варшава, Польща) —навчальне містечко ХНАУ (Україна).

Кафедра фізичного виховання постійно працює над зростанням і вдосконаленням спортивної бази університету.

ФАКУЛЬТЕТ ЗАОЧНОЇ ОСВІТИ

Факультет заочної освіти Харківського національного аграрного університету — найстаріший у системі заочної аграрної освіти України і країн СНД. Навчання за заочною формою було розпочато у 1930 р. при Харківському сільськогосподарському інституті спочатку на відділенні факультету підвищення кваліфікації, на якому велася підготовка агрономів-рільників та агрономів із захисту рослин.

Завідувачами відділення заочної освіти були: Д. П. Колосов, Риженко (1934–1935 рр.), Кочерга (1935–1936 рр.), Калюжний (1936–1938 рр.), Г. М. Степаненко (1938–1940 рр.), О. М. Можейко (1940–1941 рр.). До Великої Вітчизняної війни відділення щорічно готувало в середньому 25–30 спеціалістів-агрономів для сільського господарства.

Із поверненням Харківського сільськогосподарського інституту з евакуації з м. Катта-Курган (Узбекистан) до м. Харків після його визволення від фашистських загарбників заочне відділення поновило свою роботу з 1 жовтня 1944 р. і готувало лише спеціалістів агрономів.

Відділенням керували професор Л. М. Клецький, доцент М. Д. Рижутін, (1944 р.), доцент О. М. Можейко (1944–1947 рр.). Його слухачами були демобілізовані колишні студенти інституту та селяни — по 10–12 чол. на курсі. У 1947–1960 рр. керівником відділення заочної освіти був С. О. Афонський, який очолював його 13 років. Із 1947 р. відділення поновило підготовку агрономів із захисту рослин, а у 1950 р. замість спеціалізації «Плодоовочівництво» було введено спеціальність «Лісове господарство».

У другій половині XX ст. розвиток заочного відділення відбувався бурхливими темпами, удосконалювалися форми і методи навчання студентів-заочників. Над їх підготовкою працювали видатні вчені: академіки АН УРСР О. Н. Соколовський, В. Я. Юр'єв, М. М. Кулєшов, член-кореспондент АН БРСР П. С. Пищимука, професори Т. Д. Страхов, В. Г. Аверін, О. О. Мігулін, Г. Г. Скробанський, О. В. Шипчинський, Ф. П. Мацков, К. Г. Лазарєв, Л. М. Клецький та ін.

Із кожним роком розширювався контингент студентів-заочників, підвищувався рівень підготовки. Щороку навчалося в середньому 250 студентів.

Наказом Міністерства вищої освіти СРСР від 1 вересня 1956 р. на базі заочного відділення ХСГІ було створено факультет заочної освіти. З 1957 р. було розпочато підготовку спеціалістів з бухгалтерського обліку та інженерів-землевпорядників. У 1959 р. на факультеті навчалося вже 1464 студенти.

У 1960 р. деканом факультету заочної освіти був призначений Іван Юрійович Левицький (нині академік екологічної академії наук України, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна).

У зв'язку з інтенсивною хімізацією сільського господарства у 1962 р. було прийнято рішення про відкриття на факультеті відділення агрохімії і ґрунтознавства.

Із 1965 р. факультет заочної освіти очолив проректор із заочного навчання Петро Григорович Харченко.

У 1967 р. проректором із заочного навчання було призначено випускника ХСГІ 1954 р. Мико-

Л. М. Клецький

О. М. Можейко

І. Ю. Левицький

лу Іллiча Лактіонова (згодом академіка Міжнародної академії наук вищої школи, доктора сільськогосподарських наук, професора).

Із 1968 до 1978 р. деканом факультету заочної освіти працював доцент Євген Лукич Таранов.

У 1978 – 2007 рр. факультет очолював випускник економічного факультету 1962 р. ХСГІ професор Володимир Семенович Білоусько.

М. І. Лактіонов

В. С. Білоусько

Велику увагу організації підготовки спеціалістів за заочною формою навчання приділяли колишні ректори університету професори Г. Ф. Наумов, М. І. Лактіонов, М. Д. Євтушенко.

Значний внесок у розвиток заочної освіти в університеті зробили колишні заступники декана факультету: М. Ф. Огійчук, І. А. Литвинов, О. Г. Ломовських, В. В. Дегтярьов, О. В. Олійник, В. М. Петров, М. В. Шевченко. Сумлінно ставилися до своїх обов'язків методисти, ветерани праці В. Г. Варламова, Н. М. Псюрник, О. М. Солоненко, секретарі Н. А. Жидкіх, О. В. Пивоварова, Н. Г. Дуброва, Ю. В. Мазняк.

На цьому факультеті підготовлено фахівців за такими спеціальностями: «Агрономія» — з 1930 р. понад 6000 осіб, «Агрохімія і ґрунтознавство» — з 1962 р. понад 1000, «Захист рослин» — з 1930 р. понад 1500, «Землевпорядкування та кадастр» — з 1958 р. понад 2000, «Лісове господарство» — з 2002 р. понад 200, «Менеджмент організацій» — з 1955 р. понад 4000, «Облік і аудит» — з 1958 р. понад 5000.

За роки існування факультет підготував майже 20 000 спеціалістів для агропромислового комплексу України, системи Державного комітету земельних ресурсів та Державного комітету лісового господарства.

Серед видатних випускників факультету заочної освіти: М. П. Борисенко — Герой Соціалістичної Праці (закінчив ХСГІ у 1977 р.); А. Т. Криворучко — Герой України, генеральний директор СТОВ агрофірма «Новий шлях» Борівського району Харківської області (закінчив ХСГІ у 1977 р.); І. М. Гулий — Герой України, директор СТОВ «Промінь» Красноградського району Харківської області; І. М. Рішняк — народний депутат України (закінчив ХСГІ у 1983 р.); В. Б. Виноградов — начальник Державного контролю Комітету земельних ресурсів України (випускник ХНАУ 2004 р.). Випускники факультету поповнили лави наукових шкіл країни, а саме: В. В. Медведєв — колишній директор Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського», академік УААН, доктор сільськогосподарських наук, професор, заслужений діяч науки України, відзначений премією В. Р. Вільямса (закінчив ХСГІ у 1965 р.); С. А. Балюк — заступник директора з наукової роботи Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського», академік УААН, доктор сільськогосподарських наук, професор, лауреат премії УААН «За видатні досягнення в аграрній науці» (закінчив ХСГІ у 1973 р.); Л. І. Михайлова — завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Сумського НАУ, доктор економічних наук, професор (закінчила ХСГІ у 1984 р.).

За наказом по ХНАУ від 6 серпня 2007 р. факультет заочної освіти ліквідовано, а підготовка спеціалістів за заочною формою навчання забезпечується відповідними ННІ і факультетами денної форми навчання.

Нині у підготовці 2770 студентів заочної форми освіти беруть активну участь провідні вчені-аграрії: член-кореспондент НААНУ, доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри рослинництва професор М. А. Бобро; доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри плодоовочівництва та зберігання професор О. С. Болотських; доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри генетики, селекції та насінництва

М. П. Борисенко

А. Т. Криворучко

І. М. Гулий

Т. І. Гопцій; доктор технічних наук, завідувач кафедри механізації сільського господарства професор В. Ф. Пащенко; член-кореспондент НААНУ, доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри екології та біотехнології професор В. К. Пузік; доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри рослинництва Г. К. Фурсова; завідувач кафедри генетики, селекції та насінництва професор М. В. Проскурнін; доктор біологічних наук, завідувач кафедри зоології та ентомології професор Є. М. Білецький; доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри тваринництва професор В. В. Мирось; професор кафедри зоології та ентомології М. Д. Євтушенко; професор кафедри фітопатології Ф. М. Марютін; доктор біологічних наук, професор кафедри ґрунтознавства М. О. Горін; академік Екологічної академії наук України, доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри ґрунтознавства професор Д. Г. Тихоненко; доктор економічних наук, завідувач кафедри менеджменту організацій професор М. О. Бєсєдін; доктор економічних наук, завідувач кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу професор О. В. Ульянченко; завідувач кафедри статистики та економічного аналізу професор В. К. Горкавий; завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту професор М. Ф. Огійчук; професор кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу М. Ф. Соловйов; професор кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу А. В. Македонський; завідувач кафедри економіки сільського господарства професор В. Й. Шиян; завідувач кафедри фізики та агрометеорології, доктор фізико-математичних наук, професор М. Я. Рохманов; доктор фізико-математичних наук, завідувач кафедри вищої математики професор В. Л. Сизоненко; завідувач кафедри управління земельними ресурсами та кадастру професор А. П. Вервейко; завідувач кафедри землевпорядного проектування професор О. Т. Лозовий; завідувач кафедри лісівництва, академік Лісівничої академії наук, доктор сільськогосподарських наук, професор В. П. Ткач; доктор історичних наук, професор Р. І. Киричок та багато інших досвідчених викладачів університету.

У навчальному процесі студентів-заочників активно використовується дослідне поле ХНАУ (загальна площа 72,3 га), дендрологічний парк (22,8 га), навчально-дослідний лісгосп «Скрипаї».

МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ

Освіта в будь-якій країні має власне національне коріння, органічно вплетена в національну культуру й історію. Проте необхідність проведення реформ української вищої освіти, що має вимушений характер і зумовлено прагненням не відстати від глобальних світових тенденцій, вимагає більш тісних міжнародних контактів. Україна намагається розширити зв'язки з іншими країнами в усіх сферах діяльності, особливо важливими стали освітні обміни у зв'язку з приєднанням до Болонського процесу. Розвиток освітніх обмінів Харківським національним аграрним університетом у різних формах сприяє успішній співпраці нашої країни з іншими країнами, відкриває шлях до порозуміння культур і народів через пізнання спільних чи історично відмінних характеристик способу життя, ментальності, адаптивності до зовнішніх чинників.

Директор Центру підготовки іноземних громадян доцент А. О. Рожков

Міжнародна освітня співпраця нашого навчального закладу розпочалася з часу створення сільськогосподарського інституту в Маримонті, передмістї Варшави, 5 жовтня 1816 р. за Указом імператора Росії Олександра I. У XIX ст. в інституті співпрацювали представники різних національностей: поляки, німці, росіяни, українці та ін. У часи СРСР Харківський сільськогосподарський інститут виконував завдання щодо підготовки фахівців-аграрників для багатьох країн світу. Наприклад, у 1981 р. у Харківському СГІ навчалося 97 іноземних студентів з Куби, Ефіопії, Афганістану, Болгарії, Сальвадору, Судану, Нігерії, Мадагаскару, Панами, Ємену, Республіки Чад, Беніну, Гвінеї, Венесуели, Сирії, Сьєра-Леоне, Гани, Зімбабве, Колумбії, Пакистану, Верхньої Вольти, Нігеру.

У XX ст. кожний період розвитку міжнародних зв'язків мав свої особливості, пов'язані з політичними процесами, що відбувалися у світі. Перебуваючи у складі СРСР, Харківський СГІ мав широкі зв'язки з народами інших республік. У 1941 р. інститут був евакуйований до міста Ката-Курган Узбецької РСР, де науковці встановили зв'язки з колегами цієї республіки і навчали узбецьких студентів. У 1954 р. за активної діяльності професора Д. В. Воробйова було відновлено експедиційні й теоретичні роботи з лісової типології. Проводилися лісотипологічні дослідження в лісах не лише України, а й Молдови, Кавказу, Середньої Азії, і було розроблено систему ведення лісового господарства за типами лісів. У 1959 р. 200 студентів інституту працювали на збиранні врожаю в Північноказахстанській області, 50 з них нагороджені почесними грамотами та значками «За освоєння цілини». У 1977 р. Харківський СГІ розпочав підготовку аспірантів для сільськогосподарських закладів інших республік СРСР: Дагестанського, Цілиноградського, Киргизького, Джамбульського, Ташкентського ВНЗ.

Підготовка іноземних громадян для зарубіжних країн у нашому навчальному закладі розпочалася з 1946 р. і велася на першому етапі до 1969 р. Відповідальними за підготовку іноземних громадян були А. П. Вервейко та М. П. Коновалов. Із другої половини 40-х — на початку 50-х років XX ст. особливо широ-

кою була співпраця інституту з Китайською Народною Республікою та Угорщиною. Наприклад, за ініціативи китайських випускників багатьох університетів колишнього СРСР, які після здобуття вищої освіти повернулися в провінції Китайської Народної Республіки і зайняли високі посади, було випущено документальний альбом про співдружність наших країн. Під час візиту до Пекіну делегації Президента України цей альбом передали до нашого університету. Фотоальбом з текстами про співробітництво і дружбу між нашими країнами поміщено на експозиції музею історії ХНАУ імені В. В. Докучаєва.

У наш час в університеті вирішили продовжити співпрацю з китайськими колегами. У березні 2006 р. делегація з Фуцзяньського університету сільського і лісового господарств (провінція Фуцзянь, Китай) відвідала наш університет. З метою остаточного вирішення питання про подальшу підготовку студентів з Китаю в Харківському національному аграрному університеті 2006 р. ректор університету М. Д. Євтушенко здійснив робочий візит до Китаю.

У 1977 р. було поновлено підготовку іноземних громадян у Харківському СП. У 1983 р. було введено посаду проректора з міжнародних зв'язків, яку обійняв А. П. Вервейко. Інститут широко відчинив двері для студентів з Куби, Анголи, Ефіопії, Афганістану, Гвінеї-Бісау, Нігерії, Зімбабве, Мадагаскару та інших країн, лідери яких тоді проголошували курс соціалістичної орієнтації. Деканами по роботі з іноземними учнями були Б. Ф. Остапенко (1960–1964 рр.), А. П. Вервейко (1963–1968 рр.), М. Д. Євтушенко (І977–1984 рр.), В. Т. Скоромний (1984–1994 рр.), В. Д. Синявін (1994–2007 рр.). А. О. Рожков (2007—2011 рр.). У 2011 р. Центр підготовки іноземних громадян очолив кандидат економічних наук доцент А. С. Попов.

Б. Ф. Остапенко

А. П. Вервейко

Усього в університеті було підготовлено 2200 магістрів і понад 120 докторів філософії для країн Європи, Азії, Африки, Північної та Південної Америки.

У 50–80-х роках XX ст. університет мав тісні освітні зв'язки з Угорщиною та Польщею. Співпраця розвивалася в різних формах: підготовка студентів із цих країн у нашому університеті, наукові стажування викладачів, обміни науковцями і студентами на безвалютній основі. У 1974 р. факультет захисту рослин Харківського СГІ взяв участь в обміні групами студентів для проходження ознайомчої виробничої практики на безвалютній основі з Університетом аграрних наук м. Кестхей (Угорщина), а агрономічний факультет — із Сільськогосподарською академією м. Вроцлава (Польща). Подібні обміни продовжували і у 80-х рр. XX ст.

Науковці нашого університету брали участь і в міжнародних освітніх та наукових заходах. У 1968 р.

М. Д. Євтушенко

В. Т. Скоромний

В. Д. Синявін

у складі делегації СРСР Харківський СП представляв Україну на першій Всесвітній конференції з питань сільськогосподарської освіти в Копенгагені (Данія). У 1976 р. науковці кафедри агрохімії Харківського СП брали участь у VIII Міжнародному конгресі з мінеральних добрив (м. Москва). Професор кафедри генетики та селекції М. В. Проскурнін проходив стажування у Свалефському інституті селекції (Швеція) у 1967–1968, 1991–1992 рр. та в Інституті генетики у м. Лунд (Швеція) у 1991–1992 рр. Він є почесним членом шведської насіннєвої асоціації, за творчі зв'язки нагороджений медаллю Шведської академії аграрних наук. У 1981–1983 рр. працював викладачем-консультантом в університеті на Кубі (м. Матансас). Професор М. В. Проскурнін брав участь у роботі міжнародних з'їздів генетиків ячменю у Швеції (1991 р.), Канаді (1996 р.), Австрії (2000 р.), Чехії (2004 р.). Науковці інших кафедр теж публікували результати досліджень у міжнародних періодичних наукових виданнях, виступали з доповідями та повідомленнями на з'їздах, симпозіумах, конгресах і конференціях. Наприклад, викладачі кафедри агрохімії у своєму фонді наукових та навчально-методичних розробок мають публікації англійською, угорською, французькою та іспанською мовами, праці міжнародних конгресів, симпозіумів та конференцій, Європейського товариства з охорони ґрунтів.

Досить успішно виконувалися науковцями навчального закладу спільні розробки з університетом аграрних наук (Кестхей, Угорщина), Національним інститутом кофе і какао (Сантьяго-де-Куба, Куба), Вашингтонським державним університетом (Пулмен, США). Досліджувалися ґрунтові зразки, які були відібрані на різних фонах Гвінеї, Буркіна-Фасо, Ефіопії, Куби та Нігерії. Закладалися досліди в умовах Куби та Гвінеї з використанням важкого ізотопу азоту. Вихованці кафедри агрохімії гідно продовжують добрі традиції університету як в Україні, так і за її межами. Серед великої кількості магістрів та докторів філософії (кандидатів наук), які підтримують зв'язок з кафедрою, можна назвати таких: Нурхусейн Таха — помічник міністра сільського господарства Ефіопії, Ульд Кхат-рі — керівник департаменту Міністерства сільського господарства Ісламської Респуб-ліки Мавританія, Алюш Зіяд — радник Уряду Сирії, Тетте Франсіс — керівник наукового центру з агрохімії та ґрунтознавства Республіки Гана, Кутєв Веселін — завідувач лабораторії Інституту агрохімії та ґрунтознавства імені Пушкарова в Болгарії, Бустаманте Карлос — помічник директора з наукової роботи Національного інституту кофе та какао на Кубі, Желєв Іван — доцент кафедри агрохімії Пловдівського сільськогосподарського інституту в Болгарії, Баррі Мамаду Самба — керівник відділу Національного інституту сільського господарства у Гвінеї, Оролінова Марія — доцент кафедри агрохімії Чеської сільськогосподарської академії, Дуарте Амілкар — помічник декана аграрного університету в Португалії, Вось Хенрік — власник сільськогосподарського підприємства в Польщі та багато ін. Усі випускники кафедри одностайно підкреслюють, що знання, які були ними отримані в університеті взагалі та на кафедрі агрохімії, зокрема, є найголовнішим скарбом у їх житті та діяльності.

Інший приклад — кафедра ентомології, яка спільно з членами Харківського ентомологічного товариства (очолює професор М. Д. Євтушенко) видає журнал «Вісті Харківського ентомологічного товариства», який користується популярністю у країнах СНД і далекого зарубіжжя, а також «Вісник ХНАУ» (Серія «Ентомологія та фітопатологія»), головний редактор професор Є. М. Білецький, який є визнаним у світі фахівцем з проблеми теорії і технології багаторічних прогнозів. Тому саме з цього наукового напряму кафедра має міжнародні зв'язки зі Всекитайським інститутом зоології, Шенсійським інститутом захисту рослин (КНР), зі службою сигналізації і прогнозів штату Флорида (США), з Палестинським університетом, університетом «Абду-Мамалі» Республіка Нігер та ін.

Під керівництвом доктора біологічних наук, професора Є. М. Білецького аспірант Нзаці Роже Габриел Фіс у 1992 р. захистив

дисертацію «Особливості динаміки популяції і методи багаторічного прогнозу масового розмноження злакових мух» на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук (працював замісником міністра сільського господарства на африканському континенті, Конго). У 1996 р. аспірант з Арабських еміратів Аль Джагуб Насер захистив дисертацію з ентомології «Закономірності багаторічної динаміки популяції і прогноз масового розмноження хлібної жужелиці» (зараз працює головним консультантом із захисту рослин у своїй країні). У 2000 р. під керівництвом професора Є. М. Білецького ще чотири науковці з інших країн представили й успішно захистили свої дисертації: студенти із Лівану Хусейн Мустафа Худжейрі та Хасан Мохамад Махмуд, перший — на тему «Методи багаторічного прогнозу масового розмноження озимої совки» (працює у службі прогнозів цієї країни), другий — з проблеми екологічного обґрунтування закономірностей динаміки популяцій і багаторічного прогнозу масового розмноження шкідливої черепашки (працює заступником міністра сільського господарства Лівану); китайський студент Лі Хао — на тему «Багаторічна динаміка популяції і прогноз масового розмноження бавовникової совки в провінції Шенсі Китайської Народної Республіки»; Самер Махмуд Мухамед Хасан дослідив «Закономірності багаторічної динаміки популяцій та прогноз масового розмноження яблуневої плодожерки у Східному Лісостепу України» (працює у США, м. Сієтл, служба прогнозів). Під науковим керівництвом доктора біологічних наук, професора Б. М. Литвинова у 1999 р. успішно захистив свою наукову працю студент Вассіліс Андреа Вассіліу з Республіки Кіпр і нині працює на батьківщині.

У 80-х рр. науковці Харківського аграрного інституту (О. М. Дубина, М. Д. Євтушенко, Л. О. Масальцев, В. К. Пузік, М. А. Садиков) допомагали становленню освіти і науки у Камбоджі, яка почала відроджуватися після кривавого режиму Пол-Пота.

Після підписання 1997 р. у Вашингтоні договору про обмеження балістичних ракет середньої і меншої дальності тодішній Генеральний секретар ЦК КПРС М. С. Горбачов і Президент США Р. Рейган підписали ще одну домовленість, яка відкрила двері для культурних, наукових і студентських обмінів на безготівковій основі. Це дало можливість нашому університету розпочати співпрацю з університетом і фермерськими господарствами штату Вашингтон (США). Перше стажування студентів у США відбулося у 1989 р. Так розпочалася нова ефективна форма навчального процесу для студентів старших курсів, оскільки 15 студентів під керівництвом двох викладачів пройшли не лише виробничу ознайомчу практику в умовах іншого природно-економічного регіону, а й дізналися про життя людей у принципово іншій політичній і соціальній системах. Наступного року група американських сту-

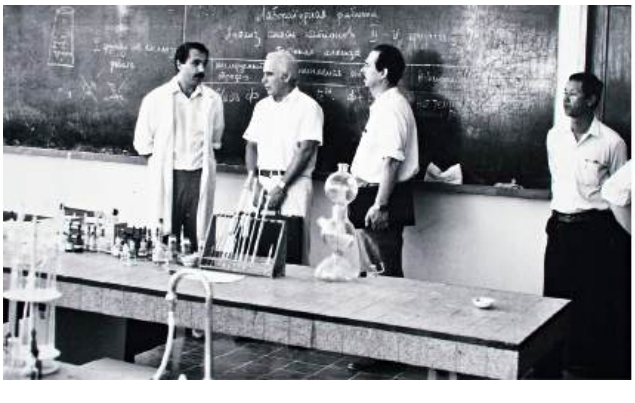

Доцент О. М. Дубина (ліворуч), викладачі та ректор сільськогосподарського інституту м. Пномпень (Камбоджа) Чан Сон Хан (крайній праворуч), 1986 р.

Зліва направо: доценти В. К. Пузік і О. Г. Бабіч (нині професор НУБіП) у сільськогосподарському інституті м. Пномпень, 1988 р.

Доцент М. Д. Євтушенко (праворуч) із студентами сільськогосподарського інституту м. Пномпень при обстеженні посівів кукурудзи, 1987 р.

Завідувач кафедри агрономії, доцент М. Д. Євтушенко (у центрі) з першими випускниками-магістрами сільськогосподарського інституту м. Пномпень, 1989 р.

дентів відвідала наш університет і ознайомилася з особливостями розвитку сільського господарства в регіоні та нашою культурою. Співпраця тривала з кінця 1989 і до 1995 р. У цей період було випробувано і таку форму співпраці, як підготовку студентів та аспірантів для навчання в університеті штату Вашингтон терміном від одного до повного академічного циклу з отриманням диплома американського університету. Уперше чотири студенти з нашого університету отримали можливість навчатися у США.

Після проголошення України як суверенної держави педагогічний колектив нашого університету продовжив цілеспрямовано працювати над розвитком міжнародного співробітництва, збереженням накопиченого досвіду спілкування з представниками освітньої галузі різних країн та продовженням пошуків більш плідної співпраці з освітянами та науковцями Європи, США, Росії та інших країн. У 90-х роках XX ст. викладачі університету отримали можливість пройти стажування у США. Відповідно до програми «VOCA», на здійснення якої з бюджету США було виділено 1 млрд дол. США, 40 викладачів у ВНЗ України проходили стажування зі спеціальності «Менеджмент і фермерське господарство» у штаті Вісконсін. Два викладачі нашого університету В. Д. Синявін і О. О. Булах пройшли конкурс і були відібрані для участі в цій програмі. У вересні 1995 р. вони вивчали досвід кращих фермерських господарств і успішно захистили диплом після закінчення стажування. В університеті працюють і інші переможці національних та міжнародних конкурсів на участь в освітніх програмах: україно-американської програми «Партнерство в освіті», 1998 (доцент З. І. Гриценко); українсько-німецької програми; українсько-канадської «Освіта для демократії», 2000 (доцент З. І. Гриценко). У 1997 р. група викладачів університету перебувала на стажуванні в Німеччині.

У 1991 р. в університеті відкрито підготовче відділення для іноземних громадян для вступу до вищих навчальних закладів України з ліцензованим обсягом 50 осіб. На цьому відділенні студенти-іноземці вивчають російську й українську мови, загальноосвітні дисципліни, біологію, історію України, математику, хімію, фізику. Ці студенти після закінчення відділення вступають до різних університетів України, де здобувають спеціальності лікарів, інженерів, педагогів; частина продовжує навчання в нашому аграрному ВНЗ. Навесні 2006 р. на підготовчому відділенні навчалися студенти з арабських та африканських країн (Йорданія, Кот-д'Івуар, Камерун). За роки існування цього відділення було підготовлено понад 350 іноземних громадян для вступу до вищих освітніх закладів України.

Нині в університеті на факультетах і в аспірантурі навчаються 39 студентів з Китаю, Сирії, Марокко, Камеруну, Кот-д'Івуару, Йорданії, Ірану, В'єтнаму. У грудні 2005 р. деканат по роботі з іноземними студентами

проходив ліцензування і одержав ліцензію на право підготовки 100 осіб.

У 2007–2008 рр. в університеті збільшено контингент іноземних учнів на підготовчому відділенні та основних факультетах. Так у 2008 р. загальна кількість іноземних учнів становила 85 осіб.

У 2008–2009 рр. декан по роботі з іноземними учнями А. О. Рожков відвідав з робочим візитом африканські країни: Марокко, Гвінею та Кенію. Під час візиту було проведено зустрічі з представниками посольств України в цих країнах і рекламу університету з організації набору студентів на підготовче відділення. У 2010 р. деканан по роботі з іноземними учнями було реорганізовано у Центр підготовки іноземних громадян. Основною метою Центру є надання освітніх послуг іноземним громадянам. Центр координує та організаційно спрямовує набір та навчання іноземних студентів. Підготовка іноземних громадян здійснюється трьома етапами: довузівське навчання на підготовчих курсах; навчання на основних факультетах за всіма базовими спеціальностями для отримання ступеня бакалавра, спеціаліста, магістра; подальше післядипломне навчання. На першому етапі навчання на підготовчих курсах головною метою є формування знань, умінь і навиків у тому обсязі, який забезпечує подальше успішне навчання іноземних студентів у ВНЗ України та країн СНД, а також створення всіх необхідних умов для швидкої адаптації іноземних студентів у новому соціально-культурному середовищі. Підготовчі курси здійснюють довузівську підготовку студентів за інженерно-технічним і медично-біологічним напрямами навчання.

Навчальна підготовка студентів на другому етапі проводиться на основних факультетах ХНАУ в окремих групах, в які входять тільки іноземні студенти, або сумісно з українськими студентами. Іноземним студентам надається можливість подальшого навчання в аспірантурі і докторантурі нарівні з українськими студентами. Після закінчення навчання в університеті Центр оформлює іноземним студентам дипломи відповідного рівня підготовки і проводить їх легалізацію

Іноземні учні підготовчого відділення із студентським активом ХНАУ, 2008 р.

Виступ африканських студентів, 2011 р.

Студенти з Туркменістану на сцені актової зали агроуніверситету, 2011 р.

Іноземні студенти, магістри та аспіранти з керівництвом університету, листопад 2010 р.

в Міністерстві закордонних справ України. Кількість іноземних студентів у ХНАУ останнім часом суттєво збільшилася, у тому числі за рахунок громадян з країн СНД. На сьогодні в університеті навчаються 120 іноземців, 82 з них — на основних факультетах, решта — слухачі підготовчих курсів.

Харківський НАУ вбачає інтеграцію у міжнародний ринок навчальних послуг однією з найголовніших умов розвитку вищої освіти в сучасних умовах глобалізації, одним з проявів якої є активний обмін студентами, викладачами та науковцями з різних країн, а також вироблення міжнародних систем освітніх стандартів і відповідних критеріїв якості. Проблеми створення сприятливих побутових умов для проживання іноземних громадян, їх безпеки, якісного медичного обслуговування, контролю за їх навчанням продовжують залишатися важливими стратегічними напрямами розвитку університету.

20 жовтня 2010 р. у межах відновленого українсько-польського співробітництва, на запрошення Генерального консула Республіки Польща в Харкові пана Яна Ґраната, Генеральне консульство відвідала делегація ХНАУ у складі першого проректора А. М. Свиридова, проректора з науково-педагогічної роботи М. М. Волошана та доцента кафедри історичних і соціально-політичних дисциплін О. М. Голікової. Метою зустрічі було встановлення партнерських зв'язків між спорідненими сільськогосподарськими науково-освітніми центрами обох країн та спільна підготовка до урочистостей з нагоди 195-річчя Харківського НАУ. На продовження українсько-польських контактів 1 грудня 2010 р. на запрошення ректора ХНАУ професора В. К. Пузіка агроуніверситет відвідала делегація Генерального консульства Республіки Польща в Харкові у складі консула пані Едити Водзинської-Андрієвої та пана Георга Андреаса. У переговорах з польською

Учасники українсько-польської зустрічі (зліва направо): директор ННІ агробіології М. В. Шевченко, декан агрономічного факультету В. В. Леус, доцент кафедри історичних і соціально-політичних дисциплін О. М. Голікова, пан Георг Андреас, консул пані Едита Водзинська-Андрієва, перший проректор ХНАУ А. М. Свиридов, проректор з науково-педагогічної роботи М. М. Волошан

стороною брали участь перший проректор ХНАУ А. М. Свиридов, проректор з науково-педагогічної роботи М. М. Волошан, директор ННІ агробіології М. В. Шевченко, декан агрономічного факультету В. В. Леус та доцент О. М. Голікова.

Під час офіційної зустрічі обговорювалися питання щодо спільної підготовки до ювілейних урочистостей з нагоди заснування ХНАУ; обміну студентами та стажування викладачів нашого університету у вищих аграрних ВНЗ Польщі. Польська делегація відвідала Фундаментальну бібліотеку ХНАУ, де гостям були представлені стародруки та література польською мовою. Зацікавили гостей з Польщі і представлені у музеї історії ХНАУ документи з історії польського періоду університету.

Тепло зустріли польську делегацію студенти та викладачі агрономічного факультету на концерті художньої самодіяльності в актовій залі ХНАУ, куди запросили польських гостей. Студенти агрофаку щиро привітали гостей польською мовою та виконанням польських пісень. Дружня, доброзичлива атмосфера концерту надовго залишиться у пам'яті студентів і польських гостей.

Візит делегації Генерального консульства Республіки Польща в Харкові до агроуніверситету став новим важливим кроком у відновленні українсько-польських контактів.

Зустріч польської делегації з керівництвом ХНАУ на агрономічному факультеті. Зліва направо: проректор з науково-педагогічної роботи М. М. Волошан, пан Георг Андреас, ректор ХНАУ професор В. К. Пузік, консул пані Едита Водзинська-Андрієва, перший проректор ХНАУ А. М. Свиридов

Щорічно велика група студентів університету проходить практику у фермерських господарствах Великої Британії. Це допомагає майбутнім фахівцям придбати досвід і знання не лише з аграрної сфери, а й ознайомитися з країною та її культурою дізнатися про стиль життя англійської молоді. Для багатьох студентів участь у цих виробничих практиках стала визначальною в їх подальшому житті. Наші студенти вчаться адаптуватися до життя у глобалізованому світі, отримують можливість зрозуміти особливість своєї культури, відмінність і значення її у світі, глибше усвідомити місце України в сучасному світовому економічному, політичному та культурному розвитку.

ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Історія інституту післядипломної освіти починається ще з 1930 р. Тоді в колишньому Харківському сільськогосподарському інституті імені В. В. Докучаєва було створено факультет випробувальних станцій. Одним з головних його завдань було систематичне підвищення керівних кадрів і спеціалістів АПК. Після ліквідації факультету у 1961 р. на його базі створено однорічну школу з підготовки керівних кадрів. За 5 років її існування підвищили свою кваліфікацію близько 600 випускників аграрних ВНЗ, які працювали в сільськогосподарському виробництві. Директором цієї школи тоді працював С. І. Афонський.

Директор ІПО
доцент В. Д. Синявін

У 1966 р. школу було реорганізовано у факультет підвищення кваліфікації, на якому навчалися понад 1000 осіб. Заняття проводилися як в аудиторіях, так і на дослідному полі.

Першим проректором, який став керувати цим факультетом у сільськогосподарському інституті, був доцент В. І. Соколов. У 1978 р. його на цій посаді змінив доцент М. І. Ткаленко. Із 1991 р. проректором з підвищення кваліфікації, а потім директором інституту післядипломної освіти було призначено доцента В. К. Пузіка.

У 1999 р. факультет був реорганізований в Інститут післядипломної освіти. Таке рішення державних органів стало можливим завдяки існуванню в навчальному закладі започаткованих видатними науковцями світового значення наукових шкіл, які продовжували і розвивали їх численні учні. У 2007–2010 рр. ІПО очолював кандидат сільськогосподарських наук, доцент В. Д. Синявін. З січня 2011 р. директором Інституту було призначено кандидата сільськогосподарських наук, доцента А. О. Рожкова.

Тут сформований досвідчений колектив науково-педагогічних працівників, який готує фахівців-аграріїв світового рівня, і докладає всіх зусиль, щоб навчальний заклад увійшов до освітянської системи як вищий виховний та науковий центр з міжнародним визнанням.

Для цього є й відповідна матеріально-технічна база. Перш за все, це навчальні лабораторії, які обладнані сучасними приладами, павільйон із новою сільськогосподарською технікою та створена спільно з Хар-

В. І. Соколов

М. І. Ткаленко

В. К. Пузік

На дослідному полі ХНАУ слухачі ФПК — керівники господарств Харківщини, 1978 р.

ківським тракторним заводом. Тут працює новітня техніка і знаряддя, які вітчизняні заводи сільськогосподарського машинобудування передають ученим на випробування і доопрацювання. Інколи техніка розроблена у одному-двох зразках і за характеристикою переважає навіть закордонні аналоги. Тому за її допомогою впроваджуються енергоощадні екологолізовані технології вирощування зернових і круп'яних культур, системи різноглибинного обробітку ґрунту та ін. Вірогідно такої можливості не має жодний вищий аграрний навчальний заклад країни, а це дуже важливо не тільки при здійсненні навчального процесу з підготовки майбутніх фахівців аграрного університету, а також і при підвищенні кваліфікації керівних кадрів та спеціалістів АПК в інституті.

Інститут післядипломної освіти, маючи можливості використовувати цю матеріально-технічну базу агроуніверситету, розпочав діяльність з отримання ліцензій на одержання другої освіти зі спеціальностей землевпорядкування та кадастру, захисту рослин, бухгалтерського обліку і аудиту тими керівниками і фахівцями, що працюють в аграрному комплексі країни і потребують досконалішого володіння сучасними новітніми технологіями в нових ринкових відносинах. Для здійснення навчального процесу в інституті післядипломної освіти задіяні 110 відомих учених-педагогів та представників виробництва. Перш за все, це вчені науково-дослідних закладів м. Харкова. Найбільшу участь у цьому беруть члени-кореспонденти НААНУ В. К. Пузік, М. А. Бобро, професори М. Ф. Огійчук, Д. Г. Тихоненко, В. Ф. Пащенко, О. В. Олійник, А. П. Вервейко, В. П. Туренко та ін. Багато років сумлінно виконує свої обов'язки методист П. І. Важеніна.

Сьогодні інститут післядипломної освіти має відділення: підвищення кваліфікації, перепідготовки кадрів, сільськогосподарське дорадництво.

Відділення підвищення кваліфікації. Підвищення кваліфікації проводиться як за державними замовленнями, так і на госпрозрахунковій основі. Навчальний процес в інституті здійснюється за типовими навчальними планами та програмами з урахуванням вимог сучасного виробництва.

Особлива увага приділяється вивченню новітніх досягнень науки і техніки, поширенню і впровадженню у виробництво сучасних технологій, передового досвіду господарювання, дотримання стандартів якості і безпеки сільськогосподарської продукції, запровадженню ефективної системи охорони та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення.

В інституті післядипломної освіти здійснюють підвищення кваліфікації: керівники агропідприємств, господарств усіх форм власності, керівники селянських (фермерських) господарств; головні агрономи, агрономи агропідприємств, господарств усіх форм власності; агрономи-апробатори, старші апробатори «Укрсортнасіннєовоч»; агрономи із захисту рослин, агрономи-овочівники, агрономи-плодоовочівники агропідприємств і господарств; начальники, агрономи і спеціалісти державних насіннєвих інспекцій «Держнасінінспекція»; завідувачі і спеціалісти карантинних лабораторій, держінспектори з карантину рослин, що обслуговують ПКР на державному кордоні, держінспектори з карантину рослин, що обслуговують райони «Укрголовдержкарантин»; головні економісти, економісти з нормування та оплати праці агропідприємств, господарств; головні бухгалтери, бухгалтери агропідприємств, господарств усіх форм власності; начальники, спеціалісти, бухгалтери, районних, міських управлінь та відділів Державного комітету із земельних ресурсів; викладачі коледжів і технікумів Міністерства аграрної політики; науково-педагогічні кадри вищих аграрних навчальних закладів III-V рівнів акредитації.

Відділення перепідготовки спеціалістів. Друга вища освіта за скороченим терміном навчання. Перепідготовка спеціалістів здійснюється на підставі договорів (контрактів), що укладаються університетом з міністерствами, відомствами, підприємствами, організаціями й установами всіх форм власності, а також з бажаючими пройти перепідготовку за власні кошти. На відділення приймаються спеціалісти з вищою освітою

Члени ДЕК із захисту дипломних проектів другої вищої освіти, відділення з перепідготовки кадрів при ІПО університету (зліва направо): професори О. Т. Лозовий, В. К. Пузік, В. М. Кривов (голова), А. П. Вервейко, О. Б. Топцій, 2005 р.

Науково-педагогічні працівники і випускники відділення перепідготовки кадрів зі спеціальності «Землевпорядкування та кадастр». 1-й ряд (зліва направо): А. В. Корецький, А. П. Вервейко, В. К. Пузік, В. Д. Синявін, О. Т. Лозовий

та бакалаври, які після перепідготовки отримують диплом спеціаліста або магістра.

Напрями: геодезія, картографія та землевпорядкування: спеціальність «Землевпорядкування та кадастр»; економіка і підприємництво: спеціальність «Облік і аудит»; агрономія: спеціальність «Захист рослин».

Відділення сільськогосподарського дорадництва. В університеті відповідно до Статуту (№ запису 14711050005000843, дата реєстрації 15 квітня 2008 р.) дорадчу роботу здійснює відділення сільськогосподарського дорадництва Інституту післядипломної освіти та дорадництва, який у своїй діяльності спирається на Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» № 1807-IV від 17 червня 2004 р. Відділення плідно співпрацює з науково-дослідною частиною університету, науковим центром дидактики менеджмент-освіти і відділом науково-інформаційного забезпечення.

Основні напрями діяльності підрозділу:

- інформаційно-консультаційний: пропаганда наукових досягнень шляхом інформування, організації демонстраційних показів, виставок; надання комплексу науково-консультаційних послуг щодо нових технологій, техніки тощо; формування банку даних про новітні наукові досягнення («Тематика наукових консультацій сільськогосподарських товаровиробників, землевпорядних і лісогосподарських підприємств науковцями Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва»);
- виробничий: забезпечення науково-консультаційного супроводу процесів розвитку підприємств і організацій АПК з перетворення їх у прибуткові господарства ринкового типу; сприяння інноваційно-інвестиційній діяльності

агропідприємств регіону; наукове супроводження інноваційних проектів; методична, інформаційна та комунікаційна підтримка діяльності дорадчих структур зони впливу університету;

- науково-освітній: створення відповідної до ринкових умов інтегрованої системи підвищення кваліфікації без відриву від виробництва, пропаганди досягнень науково-технічного прогресу і передового досвіду шляхом проведення науково-практичних семінарів, курсів підвищення кваліфікації, днів поля, інформації, культури, передового досвіду;
- соціальний: надання допомоги сільським громадам, органам місцевого самоврядування у реалізації проектів і програм господарського, соціального і культурного розвитку сільських територій.

ВИДАТНІ НАУКОВЦІ-ПЕДАГОГИ, ДЕРЖАВНІ ДІЯЧІ, ВИРОБНИЧНИКИ — ГОРДІСТЬ УНІВЕРСИТЕТУ

Майже за два століття у стінах найстарішого аграрного закладу було підготовлено понад 52 тис. фахівців. Тисячі науковців, викладачів, співробітників пов'язали з ним свою долю, про що йшлося вище. У цьому розділі докладніше висвітлено творчий доробок і наукову спадщину видатний учених та державних діячів, досягнення героїв Вітчизни і праці та передовиків виробництва АПК, чиє професійне і громадянське становлення тісно пов'язане з ХНАУ.

У різні роки в університеті працювали такі видатні вчені: В. В. Докучаєв, О. Н. Соколовський, Е. М. Лавренко, Г. М. Висоцький, В. Я. Юр'єв, С. Д. Бутко, М. М. Кулєшов, Б. Г. Лазарєв, Н. П. Першин, С. С. П'ятницький, Ф. П. Мацков, Т. Д. Страхов, К. Г. Телешек, П. С. Пищимука, В. Г. Аверін та багато інших. Наукові досягнення вчених університету відомі як в Україні, так і за її межами. Серед них — лауреати Ленінської премії М. В. Цінгер, О. В. Палладін, Б. П. Соколов, М. І. Хаджинов.

ЛАУРЕАТИ ЛЕНІНСЬКОЇ ПРЕМІЇ

ЦІНГЕР Микола Васильович (1865-1923). Лауреат Ленінської премії, доктор сільськогосподарських наук, професор Микола Васильович Цінгер народився 1865 р. У 1890 р. закінчив природниче відділення Московського університету. У 1898 р. захистив дисертацію «Материалы для морфологии женских цветов и соцветий в семействе конопле-вых» на ступінь магістра ботаніки. Із цього ж року М. В. Цінгер — приват-доцент в Університеті Святого Володимира в Києві. Із 1903 р. — ад'юнкт-професор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва.

М. В. Цінгер

Наукові інтереси М. В. Цінгера — питання видоутворення рослин, у тому числі і під дією антропогенних чинників. Спеціаліст в галузі морфології рослин, флори моху і вищих рослин Середньої і Південно-Західної Росії. Учений був одним із засновників Російського ботанічного товариства, створеного 1915 р. Найбільш відомі його праці видоутворення бур'янів, що забруднюють сільськогосподарські посіви. Учений був удостоєний вищої наукової нагороди — Ленінської премії (1928 р. посмертно).

ПАЛЛАДІН Олександр Володимирович (1885–1972). Засновник української школи біохіміків. Герой Соціалістичної праці, Президент Академії наук Української РСР (1946–1962 рр.), академік АН УРСР і АН СРСР. Закінчив Санкт-Петербурзький університет (1908 р.). Професор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісництва в Харкові у 1916–1923 рр. Один із засновників Вищих жіночих сільськогосподарських курсів у Ново-Олександрійському інституті (1914–1919 рр.). Упродовж 1925–1970 рр. очолював Інститут біохімії АН України в Києві. Основні наукові праці присвячені біохімії нервової системи і м'язової діяльності, біохімії вітамінів і живлення. Працюючи в Ново-Олександрійському інституті, розпочав біохімічні дослідження вітамінів (1919 р.).

О. В. Палладін

У 1924 р. видано перший в СРСР «Підручник фізіологічної хімії» О. В. Палладіна, який протягом 30 років був єдиним і витримав 25 видань дев'ятьма мовами. У 1934 р. з ініціативи О. В. Палладіна створено кафедру біохімії на біологічному факультеті Київського університету, якою він керував упродовж двох десятиріч. У роки Великої Вітчизняної війни розпочато розробку ліків, що сприяли припиненню кровотечі та якнайскорішому загоюванню ран.

Президією Академії наук України засновано премію імені О. В. Палладіна. Його ім'я присвоєно Інституту біохімії АН України. Наукова школа О. В. Палладіна налічує понад 150 докторів і кандидатів наук, що працюють у різних кінцях світу.

СОКОЛОВ Борис Павлович (1897–1984). Доктор сільськогосподарських наук, професор, академік ВАСГНІЛ і УААН, Герой Соціалістичної праці, лауреат Ленінської і Державної премій СРСР.

Б. П. Соколов

Після закінчення ХСГІ Б. П. Соколов упродовж 1924–1938 рр. працював агрономом у Сумській області, практикантом відділу селекції, науковим співробітником Дніпропетровської обласної дослідної станції, завідувачем відділу селекції НДІ кукурудзи. У 1956–1984 рр. — завідувач відділу селекції і насінництва кукурудзи Українського НДІ зернового господарства. Учений вивчав генетичні основи селекції рослин, одним із перших довів можливість використання гетерозису в селекції кукурудзи. Вивів перші вітчизняні гібриди цієї культури. Б. П. Соколов є автором і співавтором понад 30 сортів і гібридів кукурудзи. Експериментально довів переваги першого покоління гібридів кукурудзи, провів велику роботу з дослідження цитоплазматичної чоловічої стерильності в кукурудзі. Розробив методику переводу насінництва на стерильну основу, що дозволило підвищити врожайну якість гібридного насіння і скоротити витрати праці на полях гібридизації. Під його керівництвом виведені високопродуктивні гібриди для різних ґрунтово-кліматичних умов. Опублікував понад 250 наукових праць.

ХАДЖИНОВ Михайло Іванович (1899–1980). У 1926 р. закінчив ХСГІ. З 1926 р. працював на дослідній станції в Харкові, з 1929 р. — лаборант, згодом старший науковий співробітник відділу генетики Всесоюзного інституту прикладної ботаніки і нових культур у Ленінграді. За дорученням М. І. Вавілова проводив досліди зі спадкових ознак кукурудзи. У 1931 р. відкрив у кукурудзи цитоплазматичну чоловічу стерильність (безпліддя), що започаткувало принципово новий метод виведення високопродуктивних гібридів. Це відкриття в 1950-ті рр. мало важливе значення в розповсюдженні гібридної кукурудзи і переходу до нової якісної форми селекції. З 1941 р. працював старшим науковим співробітником, завідувачем групи селекції кукурудзи Краснодарської селекційної станції. Під час Великої Вітчизняної війни продовжив свої досліди в Південному Казахстані, займався селекцією гібридів кукурудзи. З 1956 р. — завідувач відділу селекції і насінництва кукурудзи Краснодарського науково-дослідного інституту сільського господарства. Розробляв теоретичні основи селекції і насінництва кукурудзи, вивів понад 20 високопродуктивних сортів і гібридів кукурудзи. Опублікував понад 150 наукових робіт.

М. І. Хаджинов

У 1972–1977 рр. — віце-президент Всесоюзного товариства генетиків і селекціонерів імені М. І. Вавілова, з 1977 р. — президент секції кукурудзи і сорго Європейської асоціації генетиків і селекціонерів рослин. Михайло Іванович Хаджинов — Герой Соціалістичної Праці, академік ВАСГНІЛ, заслужений працівник науки РРФСР, доктор сільськогосподарських наук, лауреат Ленінської премії.

НАУКОВІ ШКОЛИ

На підставі багаторічного наукового досвіду і творчого виконання наукових досліджень в університеті сформувалися і функціонують наукові і науково-методичні школи.

НАУКОВА ШКОЛА РОСЛИННИКІВ-ЕКОЛОГІВ

Засновниками наукової школи є перший завідувач кафедри, професор П. В. Будрін; академік АН УССР, доктор сільськогосподарських наук М. М. Кулєшов. Послідовники доктори сільськогосподарських наук, професори: Г. В. Пилипець, О. П. Якименко, Г. В. Коренєв, В. С. Цибулько, М. К. Їжик, Г. К. Фурсова, Г. Ф. Наумов, члени-кореспонденти НААН України професори: М. А. Бобро, В. К. Пузік.

Гордість агрономічної науки ХНАУ, 1985 р. На передньому плані зліва направо: О. А. Іллінський, Б. Й. Біляк, М. К. Крупський, Г. В. Пилипець, О. М. Можейко, М. Ф. Дунай, В. С. Цибулько; 2-й ряд: М. А. Бобро, В. Д. Рождественський

Підготовлено 17 докторів наук, 143 кандидати наук, у тому числі, 21 — для зарубіжних країн.

Основний напрям наукових досліджень «Агроекологічне обґрунтування системи заходів щодо одержання високих і стійких урожаїв польових культур з високою якістю продукції». Діяльність школи в сучасних умовах найбільш повно характеризує органічне поєднання глибоких наукових досліджень з навчальним процесом, а науку ВНЗ — з виробництвом.

УЧЕНІ-РОСЛИННИКИ

БУДРІН Петро Васильович (1857–1939). Учений-агроном, один з організаторів сільськогосподарської дослідної справи Росії, України, Польщі, Петро Васильович Будрін народився 18 (30) червня 1857 р. у с. Нерва Пермської губернії (Росія).

П. В. Будрін

Закінчив Санкт-Петербурзький університет (1879). У 1879–1882 рр. стипендіат, потім позаштатний консерватор агрономічного кабінету Санкт-Петербурзького університету. З 1882 р. доцент, професор, завідувач кафедри землеробства; у 1883–1902 рр. — завідувач навчально-дослідної ферми (нині Інститут ґрунтознавства, агротехніки і добрив у Пулавах, Польща); у 1891–1905 рр. — засновник і завідувач першої у світі кафедри рослинництва; у 1895–1900 рр. — помічник директора, а в 1902–1905 рр. — директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва. У 1905–1907 рр. П. В. Будрін — завідувач Енгельгардтівської сільськогосподарської дослідної станції, у 1908–1912 рр. — засновник і директор першої в царській Росії державної селекційної установи — Харків-

ської сільськогосподарської обласної селекційної дослідної станції (нині Інститут рослинництва імені В. Я. Юр'єва НААНУ).

У 1913 р. професор П. В. Будрін очолив навчальну частину Санкт-Петербурзьких сільськогосподарських курсів, у пореволюційний час — завідувач кафедри рослинництва Ленінградського сільськогосподарського інституту. Крім того, викладав у ленінградських інститутах: прядивних культур та боротьби зі шкідниками сільського та лісового господарства. У 1916–1931 рр. — завідувач, науковий консультант відділу рослинництва Сільськогосподарського музею в Ленінграді. Одночасно у 1919–1923 рр. — директор Миколаївської дослідної станції, у 1923–1927 рр. — засновник та перший директор Дєтськосельської лляної дослідної станції. Організатор і керівник І Всеросійського з'їзду діячів із селекції сільськогосподарських рослин, насінництва та розповсюдження насіннєвого матеріалу в Харкові (1911 р.).

У світовій агрономії професора П. В. Будріна справедливо вважають піонером розробки сидеральної системи землеробства. Він першим провів комплексні наукові дослідження із застосування люпину як зеленого добрива, а також розробив рекомендації щодо застосування його не тільки на легких, а й на важких дерново-підзолистих ґрунтах.

За роки наукової діяльності вченого в Польщі, Україні та Росії накопичено значний матеріал щодо застосування добрив і сівозмін, який мав і має нині вагоме практичне значення для сільського господарства. Потрібно віддати належне видатному вченому за розробку основних наукових підходів до ведення кормовиробництва в західних районах України. Упроваджені ним у регіоні технологічні підходи вирощування пожнивних посівів кормових культур застосовуються в сучасній практиці. Усі ці результати ввійшли до видатних наукових праць кінця XIX–початку XX ст. в галузі агрохімії, ґрунтознавства та агрофізики «Искусственные преимущественно азотистые удобрения», «Частное земледелие».

Професор П. В. Будрін — автор 250 наукових праць.

Кулєшов Микола Миколайович (1890–1968). Видатний учений-рослинник, академік

М. М. Кулєшов

АН УРСР, доктор сільськогосподарських наук, професор, заслужений діяч України М. М. Кулєшов народився 5 грудня 1890 р. у м. Фергані Узбецької РСР у сім'ї політичного засланця.

У 1909 р. закінчив із золотою медаллю Київську класичну гімназію, а в 1913 р. — агрономічне відділення Київського політехнічного інституту. Уже тоді чітко визначився його потяг до пізнання законів живої природи, до практичного землеробства і рослинництва, дослідної справи. Із 1913 до 1926 рр. М. М. Кулєшов працює завідувачем лабораторії фізіології рослин Харківської дослідної станції, директором Центральної контрольно-насіннєвої станції НКЗ УРСР і одночасно (з 1922 р.) — завідувачем кафедри приватного землеробства Харківського сільськогосподарського інституту. У 1933–1945 рр. очолює кафедру рослинництва Іркутського, а потім Омського сільськогосподарських інститутів.

Із 1945 р. і до кінця життя Микола Миколайович завідував кафедрою рослинництва Харківського сільськогосподарського інституту.

У 1938 р. йому присуджено науковий ступінь доктора сільськогосподарських наук та присвоєно звання професора. У 1948 р. обрано членом-кореспондентом, а в 1951 р. — дійсним членом АН УРСР.

Учений М. М. Кулєшов — один з корифеїв вітчизняного рослинництва. Науковець зробив неоціненний внесок в екологію польових культур, особливо кукурудзи і пшениці, а також в розробку наукових основ насіннєзнавства, став основоположником наукової школи рослинників-екологів. Микола Миколайович — автор понад 220 наукових праць.

Майже чверть століття М. М. Кулєшов очолював кафедру рослинництва Харків-

ського сільськогосподарського інституту. Батьківщина високо оцінила вченого та педагога вищої школи, заслуженого діяча України М. М. Кулєшова, нагородивши його трьома орденами Леніна, Почесною Грамотою Президії Верховної Ради України, двома золотими та трьома бронзовими медалями ВДНГ.

Пилипець Григорій Васильович (1900–1995). Доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився 12 жовтня 1900 р. в с. Савинцях Київської області в селянській родині. Учасник Великої Вітчизняної війни. Закінчивши у 1927 р. Київський сільськогосподарський інститут, Г. В. Пилипець працював на виробництві — вирощував цукрові буряки в господарствах Вінницької області. На Миронівській дослідній станції Григорій Васильович обрав своїм основним об'єктом науково-дослідної роботи культуру цукрових буряків. І кандидатська, і докторська дисертації Г. В. Пилипця присвячені теорії і практиці вирощування цієї культури.

Г. В. Пилипець

Із 1944 р. Г. В. Пилипець — доцент кафедри рослинництва Харківського сільськогосподарського інституту. У 1959 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему «Квадратний спосіб вирощування цукрових буряків». Звання професора присвоєно в 1961 р.

Протягом 1945–1968 рр. Григорій Васильович працював разом з видатним ученим-рослинником, академіком АН УРСР М. М. Кулєшовим, на той час завідувачем кафедри рослинництва, яку з 1968 р. очолив Г. В. Пилипець. Григорій Васильович — автор кількох монографій, навчальних посібників, оригінального довідника із сільського господарства, понад 100 наукових праць. Він отримав 3 авторські свідоцтва на винаходи і є автором понад 10 наукових розробок, які знайшли широке запровадження у виробництві.

Г. В. Пилипець — кавалер орденів Жовтневої революції, Трудового Червоного Прапора, Вітчизняної війни II ступеня. Його сумлінна праця відзначена багатьма медалями.

Якименко Олександр Пилипович (1911–1996) — доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився 12 вересня 1911 р. у с. Дворічному Куті Дергачівського району Харківської області в родині залізничника. Учасник Великої Вітчизняної війни. Від Сталінграда до Будапешта пролягли шляхи-дороги О. П. Якименка. Саме йому з групою воїнів-саперів під вогнем противника довелося розміновувати мости, наводити переправи через Дунай. Із грудня 1945 р. О. П. Якименко пов'язує свою долю з Харківським СП, де пройшов шлях від асистента до професора кафедри рослинництва. Близько чверті віку він працював під безпосереднім керівництвом академіка М. М. Кулєшова і професора Г. В. Пилипця. Його наукові праці присвячені розв'язанню проблем теорії і практики вирощування круп'яних культур, зокрема способом посіву проса і гречки, іншим складовим інтенсивної технології вирощування. У 1967 р. О. П. Якименко захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук «Влияние приемов возделывания и условий произрастания проса и гречихи на высоту и качество урожая в Лесостепи УССР». Звання професора присвоєно в 1968 р.

О. П. Якименко

Результати проведених ним досліджень опубліковані у статтях, яких загалом близько 100, а також у 2 монографіях. 2 наукові праці захищені авторськими свідоцтвами на винаходи.

Олександра Пилиповича нагороджено орденами Вітчизняної війни I, II ступенів, Червоної Зірки, багатьма медалями, а також нагрудними знаками «Вища школа СРСР. За відмінні успіхи в роботі», «За культурне шефство над Збройними силами СРСР».

Коренєв Григорій Васильович (1919–2000). Доктор сільськогосподарських наук, професор, заслужений діяч науки Російської Федерації, видатний учений-рослинник, вихованець Харківської наукової школи рослинників-екологів академіка АН України М. М. Кулєшова, фундатор Воронезької школи рослинників-екологів, асистент, доцент кафедри рослинництва, декан агрономічного факультету, проректор з навчальної роботи Харківського СГІ. Підготував 4 докторів і 25 кандидатів наук. Автор низки наукових статей, навчальних посібників. Основний напрям наукової роботи «Зерноутворення і достигання хлібів, теорія і практика збирання, проблеми агробіотехнології».

Г. В. Коренєв

Урядові нагороди: ордени Слави III ступеня, Вітчизняної війни I ступеня, Червоної Зірки, «Знак пошани», Трудового Червоного Прапора, Почесна Грамота Президії Верховної Ради УРСР.

Л. О. Марченко

Марченко Леонід Олександрович. Відомий учений-рослинник, учень і послідовник академіка М. М. Кулєшова, доктор сільськогосподарських наук, професор. Автор наукових праць з біології і агротехніки кукурудзи, а також ряду винаходів. Л. О. Марченко — один із авторів методики вивчення кореневої системи польових культур у природньому середовищі, які були взяті на озброєння наукових і навчальних закладів України і за її межами.

Бобро Михайло Архипович. Відомий учений-рослинник, доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент НААНУ. Народився 23 квітня 1936 р. в с. Мельникове Валківського району Харківської області в селянській родині. У 1955 р. закінчив з відзнакою Липкуватівський сільськогосподарський технікум, а в 1965 р., теж з відзнакою, — Харківський СГІ.

М. А. Бобро

Після закінчення інституту з 1960 до 1966 рр. працював спочатку агрономом Олександрівського бурякорадгоспу Вовчанського району, а потім науковим співробітником з держбюджетної тематики цукробурякотресту Харківського раднаргоспу. У центрі його наукового пошуку — біологія і технологія вирощування цукрових буряків. Систематизувавши результати наукових досліджень, Михайло Архипович підготував і захистив кандидатську дисертацію й одержав запрошення на викладацьку роботу до ХСГІ. В інституті М. А. Бобро пройшов шлях від наукового співробітника до професора, завідувача кафедри, члена-кореспондента НААНУ. У 1975 р він захистив докторську дисертацію з теми: «Гидразид малеиновой кислоты как средство повышения продуктивности сахарной свеклы». Звання професора присвоєно в 1976 р.

Науковий інтерес вченого не обмежується вивченням однієї культури. Він здійснює широкий і глибокий пошук шляхів підвищення ефективності вирощування зернових, бобових та інших культур. Значна частина його розробок включена до навчальних посібників для аграрних ВНЗ, спеціальних довідників, а також у «Технологічний регламент виробництва, зберігання та переробки цукрових буряків», який широко використо-

вується у буряківництві країн близького зарубіжжя. Його наукові праці з питань теорії і застосування регуляторів росту в буряківництві мають світове визнання. Автор багатьох агроприйомів підвищення продуктивності зернових і технічних культур, 3 авторських свідоцтв. Ним опубліковано понад 125 наукових праць.

Він активно працює у складі спецрад для захисту дисертацій в Інституті цукрових буряків та в Інституті рослинництва НААНУ, близько 10 років був у складі експертної ради ВАК СРСР. Упродовж років М. А. Бобро — постійний учасник виставок ВДНГ СРСР, України, ряду міжнародних виставок в Угорщині, Чеській і Словацькій республіках.

Очолювана вченим кафедра одного з найбільш відомих агроуніверситетів світу є визначним науковим центром розв'язання теоретичних і прикладних проблем рослинництва. М. А. Бобро постійно працює на ниві залучення творчої молоді до наукового пошуку — понад 15 років він був президентом Харківської Малої академії наук. Є головним редактором наукового збірника «Вісник ХНАУ» (Серія: «Рослинництво, селекція і насінництво, овочівництво»).

Системна навчально-методична робота кафедри рослинництва, яку очолює професор М. А. Бобро, стала надбанням сільськогосподарських ВНЗ країн СНД. За безпосередньої участі Михайла Архиповича розроблено п'ять типових програм з рослинництва для агрономічних спеціальностей (1985–1995 рр.).

У викладацькій роботі Михайло Архипович — дослідник, учитель, вихователь і літератор, у науці — мрійник, скрупульозний дослідник і практик, у громадській роботі — пропагандист, організатор, учений і поет. Його життя — це єдність сільськогосподарської науки і практики, навчання і виховання, широта інтересів і конкретизація цілей і завдань. І всюди — горіння, пристрасть, бажання зробити якомога більше для науки, виробництва, держави.

Завідувач кафедри продовжує розвивати патріотичні традиції Харківської наукової школи рослинників-екологів світового визнання (П. В. Будрін, М. М. Кулєшов, Г. В. Пилипець, Г. В. Коренєв, О. П. Якименко, В. С. Цибулько), примножує здобутки наукового напряму органічного поєднання глибоких наукових досліджень з навчальним процесом, а університетської науки — з виробництвом.

За творчу діяльність на ниві науково-дослідної роботи, впровадження наукових розробок в аграрне виробництво та успіхи в підготовці високопрофесійних кадрів М. А. Бобро одержав урядові нагороди: орден «Знак Пошани», медалі «За трудову відзнаку», «За трудову доблесть», почесні грамоти Міністерства сільського господарства і Міністерства вищої освіти СРСР, ВАСХНІЛ, НААНУ, Мінагрополітики України. Має почесні знаки: «За заслуги в галузі вищої освіти СРСР», «Відмінник освіти України», медалі і дипломи ВДНГ СРСР і України. Дипломант 5-го конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена» в номінації «Викладач професійно орієнтованих дисциплін». Має найвищу нагороду НААНУ — Почесну відзнаку (2006 р.).

Фурсова Ганна Кіндратівна. Доктор сільськогосподарських наук, професор. Народилася в родині селянина в с. Розсохуватці Ново-Архангельського району Кіровоградської області 15 жовтня 1938 р. У 1961 р. закінчила Харківський СГІ і протягом трьох років працювала спочатку в Запорізькій області на конезаводі № 86, потім — в Українському науково-дослідному інституті ґрунтознавства.

Г. К. Фурсова

Із 1964 р. і донині працює на кафедрі рослинництва Харківського державного аграрного університету. У 1967–1970 рр. навчалася в аспірантурі під керівництвом академіка М. М. Кулєшова. 1975 р. захистила кандидатську дисертацію з теми «Изучение семяобразования подсолнечника для обоснования сроков его уборки в левобережной Лесостепи Украины».

Основний напрям наукової діяльності — насіннєзнавство. За результатами багато-

річних досліджень Ганна Кіндратівна 1994 р. захистила докторську дисертацію «Біологія сім'яутворення і формування врожаю соняшнику». Видала монографію та навчальний посібник, отримала авторське свідоцтво на оригінальний винахід — спосіб визначення технічної стиглості насіння соняшнику (1989 р.). Має понад 50 друкованих праць.

У дослідженнях Г. К. Фурсової знайшли подальший розвиток основні напрями наукової школи академіка М. М. Кулєшова — сім'яутворення й екологія рослин. Вона запропонувала принципово новий погляд на плодо- та насіннєутворення, розмежувала поняття достигання, або налив як процес формування врожаю плодів чи насіння і дозрівання — формування структури і функції сімені, посівних та врожайних якостей насіння. Розробила класифікацію фаз плодоутворення та насіннєутворення соняшнику й зернових колосових культур, критерії стиглості і зрілості.

Педагогічну діяльність Г. К. Фурсова розпочала 1970 р. і пройшла шлях від асистента до професора. Це звання їй присвоєно 1997 р. Для студентів денної форми навчання, факультету заочної освіти, слухачів Інституту післядипломної освіти вона читає навчальні курси «Рослинництво» та «Насіннєзнавство». Лекції професора змістовні, цікаві, з використанням результатів власних досліджень, новітніх досягнень науки і виробництва. Під її керівництвом виконували дослідження і здобули науковий ступінь кандидата наук 3 аспіранти, а 18 громадян країн далекого зарубіжжя — магістра.

Протягом 2001–2007 рр. науковець Г. К. Фурсова працювала над створенням оригінального навчального посібника для лабораторно-практичних занять з рослинництва, який за її редакцією вийшов під грифом Міністерства аграрної політики у вигляді двох частин: Ч. І. Зернові культури, 2004. — 380 с.; Ч. ІІ. Технічні та кормові культури, 2008. — 356 с.

За творчий внесок у науково-методичне забезпечення навчального процесу професор Г. К. Фурсова нагороджена почесними грамотами Міністерства агропромислового комплексу України (1997 р.) та Головного управління сільського господарства Харківської області.

Їжик Микола Костянтинович (1938-2005). Народився 16 серпня 1938 р. у с. Мала Нехвороща Машівського (раніше Нехорощанського) району Полтавської області в сім'ї вчителя. У 1961 р. закінчив агрономічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту. Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук з теми «Влияние экологических факторов на полевую всхожесть семян основных полевых культур Лесостепи УССР» зі спеціальності «Рослинництво» захистив 1968 р. Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук за фахом «Рослинництво» з теми «Біологічне та екологічне обґрунтування прийомів одержання високоякісних сходів польових культур в Лісостепу України» захистив 1995 р. у спеціалізованій ученій раді Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва. Звання професора йому присвоєно 2001 р.

М. К. Їжик

Із 1998 до 2005 рр. професор М. К. Їжик очолював кафедру ботаніки та фізіології рослин Харківського аграрного університету. Читав курс «Фізіологія рослин з основами біохімії та біотехнології» на агрономічному факультеті та готував магістрів з агрономічних спеціальностей. Засновник нового курсу «Фітонцидологія з основами вирощування та застосування фітонцидно-лікарських рослин». Брав активну участь у відкритті спеціалізації «Насіннєзнавство», розробляв навчальні плани і програми. Ним створено навчальний кінофільм «Передпосівна обробка насіння гороху», універсальну навчально-контролювальну лінгвістичну комп'ютерну програму (УНКЛП) — «Фізіологія рослин з основами біотехнології»(авторське право на винахід зареєстровано під № 11304).

Учений М. К. Їжик входив до складу секції насінництва і насіннєзнавства УААН, науково-технічної ради Держкомстату України

з розробки стандартів насіннєвого контролю, ради Національного центру насінництва і насіннєзнавства УААН, був нагороджений почесною відзнакою «За освоєння цілинних і перелогових земель»(1958 р.).

За участі Миколи Костянтиновича Їжика розроблено систему заходів поліпшення якості сходів сільськогосподарських культур, розроблено пристрої для передпосівного диференційованого сортування насіння зі сферичною формою. Науковим здобутком ученого є понад 60 наукових та навчально-методичних праць, 11 авторських свідоцтв і патентів.

УЧЕНІ ПЛОДООВОЧІВНИКИ

Поляков Микола Кононович (1892–1962). Народився в Ізмаїльській області УРСР, в сім'ї селянина. У 1924 р. закінчив плодоовочевий факультет Уманського СГІ, працював співробітником Краснокутського опорного

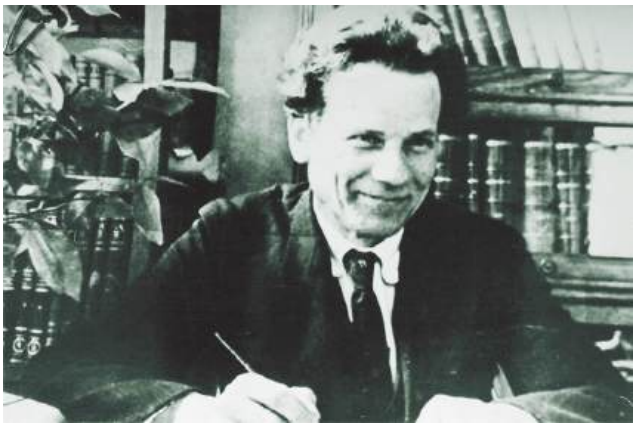

М. К. Поляков

пункту садівництва. З 1947 р. викладач плодівництва в Харківському сільськогосподарському інституті. У 1949 р. захистив кандидатську дисертацію, в 1959 р. — докторську дисертацію з теми: «Основи підвищення урожайності яблуні». У 1961 р. йому присвоєно вчене звання професора. Опублікував 20 наукових робіт. Розробив методику визначення площі листя плодових культур. Микола Кононович вміло поєднував дослідницьку діяльність з викладацькою, залучаючи до цієї роботи молодь і виховуючи таким чином молоді кадри плодоовочівників. Виключна дисциплінованість, любов до своєї професії, великий досвід і багата ерудиція були йому властиві.

Скробанський Георгій Георгійович (1889–1977). Відомий учений у галузі органічної хімії, доктор технічних наук, професор. Народився 17 квітня 1889 р. в м. Лубни Полтавської області в сім'ї вчителя гімназії. У 1908 р. закінчив із золотою медаллю Келецьку гімназію і вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету. Педагогічну діяльність розпочав у 1913 р. відразу після його закінчення.

У 1935 р. Г. Г. Скробанський переїхав до Харкова й очолив товарознавчий факультет кафедри товарознавства продовольчих товарів в Інституті радянської торгівлі. У грудні 1939 р. в спеціалізованій вченій раді Інституту народного господарства (м. Москва) захистив докторську дисертацію з теми: «Збереження вітаміну С при квашенні плодів і овочів», а у вересні 1940 р. отримав учене звання професора.

У 1945 р. в Харківському сільськогосподарському інституті було відкрито плодоовочевий факультет і в його складі — кафедру зберігання і технології сільськогосподарських продуктів, яку очолив професор Г. Г. Скробанський. У зв'язку з ліквідацією факультету 1953 р. кафедру було розформовано, а він залишився ведучим професором нашого закладу на курсах «Загальна хімія» і «Технологія сільськогосподарських продуктів», але наступного року, через скорочення обсягу навчальних годин, узагалі звільнився з Харківського сільськогосподарського інституту.

Г. Г. Скробанський

У 1961 р. вчена рада ХСГІ ухвалила рішення про створення кафедри технічної переробки сільськогосподарських продуктів, овочівництва та плодівництва і знову запросила на посаду її завідувача професора Г. Г. Скробанського. До 1968 р. він працював завідувачем, а з 1968 до 1971 рр. — професором-консультантом кафедри.

Вчений опублікував понад 100 наукових робіт, 10 підручників та навчальних посібників для ВНЗ і технікумів. Останні десятиріччя свого життя він присвятив вихованню науково-педагогічних кадрів. Під його керівництвом захищено 6 кандидатських та одна докторська дисертації.

Держава і адміністрація закладу високо оцінили заслуги педагога і вченого. Він мав багато почесних грамот і подяк, нагороджений медаллю «За доблесну працю».

Іллінський Олександр Анатолійович (1907–1996). Доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився 27 листопада 1907 р. в м. Нижній Новгород. У 1932 р. закінчив Кубанський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Агроном».

О. А. Іллінський

Працював на Дагестанській дослідній станції садівництва науковим співробітником (1932–1938 рр.), у Дагестанському сільськогосподарському інституті — викладачем (1938–1942 рр.), на Кримській дослідній станції плодоовочівництва Краснодарського краю завідувачем відділу плодівництва (1944–1947 рр.), у Кубанському сільськогосподарському інституті доцентом (1947–1956 рр.), у Донському сільськогосподарському інституті доцентом (1956–1961 рр.), у Харківському сільськогосподарському інституті професором кафедри технології сільськогосподарських продуктів та плодоовочівництва (1962–1968 рр.), завідувачем тієї самої кафедри (1968–1988 рр.) та професором-консультантом (1988–1991 рр.), з 1991 р.— пенсіонер.

Захистивши дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук, отримав у 1963 р. звання професора. Займався селекцією суниці, є автором 12 сортів. Розробив нову технологію окулірування плодових рослин із застосуванням ножа конструкції О. А. Іллінського, розробив основи формування і обрізування крони плодового дерева за типом харківської пальмети і лопатевої.

О. А. Іллінський нагороджений орденами «Вітчизняної війни І ступеня», «Знак пошани» та 8-а медалями, Лауреат Республіканської премії імені Л. В. Симиренка, 1987 р.

Біляк Борис Йосипович (1903–1985). Народився в сім'ї робітника 21 січня 1903 р. в м. Харкові. Після війни працював головним агрономом (1947–1957 рр.) радгоспу «Поля орошения» в Харківському районі. У 1955 р. захистив дисертацію, здобув науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук. В 1957 р. — старший науковий співробітник Інституту овочівництва і картоплі. У 1969 р. здобув науковий ступінь доктора сільськогосподарських наук.

Б. Й. Біляк

Упродовж 1957–1985 рр. працював доцентом, професором кафедри технології сільськогосподарських продуктів та плодоовочівництва Харківського сільськогосподарського інституту. Розробив і освоїв у виробництві посіви дрібнонасінних овочевих рослин. Постійно працював над удосконаленням сучасних технологій виробництва, освоїв і запровадив такі елементи технологій: підготовка насіння до сівби, вирощування розсади, агротехнічні і хімічні способи боротьби з бур'янами, щілювання до поливу, механізоване збирання коренеплодів.

Опублікував 123 наукових, методичних і науково-популярних роботи. Серед них і понині не втратили актуальність такі: навчальні посібники і практикуми з овочівництва, лекції з інтенсифікації вирощування

овочів, нові технології виробництва в лісостепових і степових районах України столових коренеплодів та цибулі.

Болотських Олександр Степанович. Народився 15 березня 1935 р. в с. Городище Шаталівського району Бєлгородської об-

О. С. Болотських

ласті в сім'ї селянина. Провідний учений-аграрій у галузі овочівництва, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік АН ВО України і Загальноросійської академії нетрадиційних і рідкісних рослин, член Національної спілки журналістів України. У 1959 р. закінчив Мічурінський плодоовочевий інститут за спеціальністю «Плодоовочівництво». Після закінчення 1967 р. аспірантури й успішного захисту кандидатської дисертації О. С. Болотських працював старшим науковим співробітником Інституту овочівництва та баштанництва УААН (ІОБ УААН), директором Сквирської селекційно-дослідної станції овочівництва, завідувачем відділу технології виробництва овочів ІОБ УААН. З 1988 р. і понині О. С. Болотських обіймає посаду завідувача кафедри технології сільськогосподарських продуктів і плодоовочівництва (з 2001 р. плодоовочівництва і зберігання) ХНАУ. У 1987 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук з теми «Технологія промислового виробництва огірків у відкритому ґрунті України». Звання професора присвоєно 1990 р., а 1995 р. Олександр Степанович обирається академіком Академії наук вищої освіти України, відділення аграрних наук. У 1998 р. Американським біографічним інститутом йому присвоєно почесне міжнародне звання «Людина року — 1998». Він також є членом дослідницької ради цього інституту.

За результатами наукових досліджень, теоретичних і практичних узагальнень О. С. Болотських опубліковано 560 науково-методичних і науково-виробничих робіт, у тому числі 39 монографій, навчальних посібників і книг, що мають велику популярність серед учених, виробничників, викладачів, студентів і масового читача. Загальний бібліографічний список робіт (з обліком науково-популярних) становить 1300 найменувань з обсягом понад 950 друкованих аркушів.

За розробку інтенсивних технологій виробництва овочів і підготовку агрономічних кадрів для агропромислового комплексу України нагороджений: Почесною грамотою Президії Верховної Ради України (1979 р.), дипломом першого ступеня ВДНГ України (1979 р.), знаком МСГ СРСР «Відмінник сільського господарства» (1979 р.), Почесною грамотою Міністерства агропромислового комплексу України (1998 р.). Почесною грамотою Харківської обласної державної адміністрації і Харківської обласної Ради (2001 р.). Він переможець другого обласного конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена» і нагороджений головним призом за перше місце у номінації «Науковець» (2000 р.), лауреат нагороди Ярослава Мудрого (2003 р.).

Вітанов Олександр Дмитрович. Доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився 28 листопада 1951 р.

Наукову діяльність розпочав у 1974 р. в Українському НДІ овочівництва і баштанництва. Пройшов трудовий і науковий шлях від аспіранта до завідувача відділу технології виробництва овочевої продукції та насіння. У 2002 р. захистив докторську дисертацію.

О. Д. Вітанов

Результати наукових пошуків втілені ним у 121 опублікованій науковій праці, з яких 4 монографії і книги, 4 методики, 12 методичних рекомендацій. Отримав одне авторське свідоцтво, шість патентів України.

Під керівництвом О. Д. Вітанова захищено 6 дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук та одну подано до захисту (жовтень 2007 р.). Нині під керівництвом професора О. Д. Вітанова готується до захисту ще дві кандидатські дисертації.

О. Д. Вітанов — голова спеціалізованої вченої ради при Інституті овочівництва і баштанництва НААНУ (спеціальності «овочівництво» і «насінництво».

Л. М. Пузік

Пузік Людмила Михайлівна. Народилася 11 січня 1955 р. у Магаданській області, бухта Провєдєніє. У 1978 р. закінчила Інститут громадського харчування (м. Харків). Десять років працювала на інженерних посадах за фахом. У 2000 р. захистила дисертацію на тему «Лежкоздатні та засолочні властивості патисонів при різних ступенях стиглості і умовах зберігання» і отримала науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук. Понад 20 років Л. М. Пузік наполегливо проводить науково-дослідну роботу за багатоплановою програмою кафедри «Розробка екологічно адаптованих ресурсозберігаючих прийомів та елементів технології виробництва і зберігання овочів та плодів з мінімальним вмістом шкідливих речовин в продукції». За результатами досліджень у 2010 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему: «Наукове обгрунтування та розробка заходів подовження строків споживання плодів гарбузових рослин». Опублікувала монографію «Зберігання гарбузових плодів» (2004 р.), 56 наукових статей, посібники «Збереження якості овочів, плодів та картоплі.» (2006 р.), «Технологія зберігання та переробки картоплі, овочів і фруктів» (у співавторстві, 2007 р.), лабораторний практикум «Технологія зберігання та переробки картоплі, овочів і фруктів» (2007 р.), рекомендації виробництву, понад 20 науково-методичних розробок. Має 12 патентів та є співавтором 3-х державних стандартів з технології зберігання овочевих культур.

Людмила Михайлівна — голова методичної комісії агрономічного факультету, читає курс «Технологію зберігання і переробки продукції рослинництва» студентам агрономічних та економічних спеціальностей.

Має галузеві нагороди — «Відмінник аграрної науки» II, III ступеня та титул «Жінка — науковець» 2008 р. Керує підготовкою аспірантів та здобувачів кафедри.

НАУКОВА ШКОЛА АКАДЕМІКА В. Я. ЮР'ЄВА ІЗ СЕЛЕКЦІЇ І ГЕНЕТИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РОСЛИН

Заснована 1937 р. академіком В. Я. Юр'євим. Послідовники — професори, доктори сільськогосподарських наук М. А. Іллінська-Центилович, К. Г. Тетерятченко; Т. І. Гопцій; академік В. В. Кириченко; кандидат сільськогосподарських наук, професор М. В. Проскурнін; доценти, кандидати сільськогосподарських наук В. Д. Рождественський, М. Я. Тимчук, Л. І. Полянська, М. Ф. Воронков. Підготовлено три доктори наук, 22 кандидати наук. Напрям діяльності — селекція і генетика сільськогосподарських рослин.

УЧЕНІ-СЕЛЕКЦІОНЕРИ ТА ГЕНЕТИКИ

Тетерятченко Костянтин Григорович (1924–1993). Відомий учений-селекціонер, викладач і вихователь наукової молоді, був учнем академіка В. Я. Юр'єва і гідно продовжував його справу. Народився 23 травня 1924 р. в м. Харкові в сім'ї робітника.

К. Г. Тетерятченко

У 1953 р. закінчив агрономічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту за фахом учений агроном-селекціонер-насіннєзнавець. Кандидатську дисертацію з теми «Формирование устойчивости к полеганию у сортов и гибридов озимой пшеницы» захистив на вченій раді Одеського сільськогосподарського інституту в 1961 р., докторську «Анатомический метод в селекции мягкой озимой пшеницы на продуктивность» — на вченій раді ХСГІ в 1974 р. Із 1977 р. — професор кафедри селекції та насінництва Харківського сільськогосподарського інституту.

Основним напрямом його наукової роботи була розробка нових методів у селекції озимої пшениці, заснованих на морфоанатомічних дослідженнях особливостей будови рослин різних сортів. Він розробив новий тип рослин озимої пшениці для лісостепової зони України, а також нові методи оцінки вихідного матеріалу на зимостійкість, стійкість проти полягання, комбінаційну здатність. На підставі цих методів створено нові високопродуктивні сорти озимої пшениці — Любима, Рання-2, Новинка.

Результати досліджень викладено у 130 наукових працях та в монографії «Анатомический метод в селекции мягкой озимой пшеницы на продуктивность, зимостойкость, устойчивость к полеганию». З розроблених методів оцінки отриманого матеріалу щодо продуктивності, зимостійкості, стійкості проти полягання отримано 5 авторських свідоцтв про винаходи. Розроблені методи широко використовуються у практиці селекційної роботи. Професор К. Г. Тетерятченко заснував школу морфофізіології озимої пшениці з практичним використанням анатомо-біологічних методів селекції.

Милий Володимир Володимирович (1922–1996). Доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився 14 листопада 1922 р. в м. Ізюмі Харківської області в родині службовця. Учасник Великої Вітчизняної війни.

В. В. Милий

В. В. Милий працював над вивченням способів обробітку ґрунту і їх впливом на фізичний стан ґрунту і забур'яненість. Досліджував також біологічні особливості бур'янів і розробив ефективні прийоми боротьби з бур'янами в зернопросапних

сівозмінах. Ці дослідження було покладено в основу докторської дисертації з теми «Агротехнические и химические методы борьбы с сорняками в звене зерно-свекловичного севооборота восточной Лесостепи УССР», яку В. В. Милий захистив 1975 р. У 1976 р. йому було присвоєно звання професора.

В. В. Милий багато уваги приділяв педагогічній діяльності, її він розпочав 1953 р., обіймаючи посаду асистента, а з 1958 р. — доцента кафедри землеробства Харківського сільськогосподарського інституту. Із 1960 до 1974 рр. Володимир Володимирович — декан факультету агрохімії та ґрунтознавства. Із 1974 до 1989 рр. — завідувач кафедри землеробства ХСГІ. Із 1989 до 1996 рр. він працював на посаді професора цієї ж кафедри. Читав курс лекцій «Землеробство» студентам факультету захисту рослин та агрономічного факультету. Лекції професора В. В. Милого були досить популярними у студентському середовищі через стислий та лаконічний стиль викладання. Про це свідчать його слухачі, які зберігають вдячні спогади про свого наставника. В. В. Милий підготував 16 кандидатів і одного доктора сільськогосподарських наук. Опублікував 120 наукових праць, у тому числі дві монографії. Одержав п'ять авторських свідоцтв на винаходи.

Подвиг розвідника артилерії, його бойові і трудові заслуги відзначені урядовими нагородами — орденом Червоної зірки, двома орденами Вітчизняної війни 1-го і 2-го ступенів, 18 медалями, знаком «Винахідник СРСР».

В. С. Цибулько

Цибулько Володимир Сергійович (1927–2003). Відомий учений рослинник-фізіолог, доктор біологічних наук, професор. Народився 17 березня 1927 р. в с. Рідкодуб Валківського району Харківської області в селянській родині. У 1952 р. закінчив селекційне відділення агрономічного факультету Харківського сільськогосподарського інституту.

У 1956 р. він успішно захищає кандидатську дисертацію і повертається до Харківського СГІ. Спочатку працює асистентом кафедри рослинництва, потім доцентом, а з 1975 р. — професором і завідувачем цієї кафедри. Упродовж 1959–1973 рр. Володимир Сергійович — декан агрономічного факультету.

Основний напрям його наукових досліджень — фізіолого-біологічні аспекти росту і розвитку рослин сільськогосподарських культур та природа фотоперіодизму і озимості.

Кандидатську дисертацію «Глубина залегания узла кущения озимой пшеницы в зависимости от сорта и условий произрастания» В. С. Цибулько захистив у 1956 р., а докторську — «Трофические закономерности индивидуального развития растений» — у 1973 р. Розробив метаболічну теорію індивідуального розвитку рослин, де обґрунтовано нові підходи до агротехнічних та селекційних методів його керування.

В. С. Цибулько сформував наукову школу в галузі рослинництва «Біологічні закономірності фотоперіодизму і озимості та використання їх в адаптивній селекції». Опублікував понад 260 наукових праць, серед них 6 монографій, 1 підручник, 7 свідоцтв і патентів на винаходи. З 1974 до 1988 рр. за його редакцією було опубліковано 8 томів наукових праць ХСГІ імені В. В. Докучаєва, навчальні посібники та колективні монографії.

Наукові досягнення В. С. Цибулька високо оцінено державою: йому присвоєно звання заслуженого працівника сільського господарства УРСР (1987 р.), нагороджено медалями «За трудовую доблесть» (1966 р.), «За трудову відзнаку» (1973 р.), «За доблесный труд в ознаменовании 100-летия со дня рождения В. И. Ленина» (1970 р.), «Ветеран труда» (1983 р.), срібною медаллю ВДНГ (1990 р.), багатьма відзнаками та Почесними грамотами.

Ластович Ганна Савівна (1927–1995). Народилася 23 лютого 1927 р. в с. Рубанівка Валківського району Харківської області в селянській сім'ї.

Після закінчення Валківської середньої школи, 1947 р. вступила до Харківського сільськогосподарського інституту на селекцій-

не відділення агрономічного факультету. У 1971 р. Г. С. Ластович на засіданні вченої ради Харківського сільськогосподарського інституту з успіхом захистила дисертацію з теми «Создание исходного материала по селекции озимой пшеницы на Ивановской опытно-селекционной станции», їй було присвоєно науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук.

Г. С. Ластович

Г. С. Ластович було розроблено 11 високоврожайних, із цінними хлібопекарськими якостями, сортів озимої пшениці (Охтирчанка, Іванівська 6, 8, 60, 12, 14, 15, 16, 16а, Еритроспермум 21) та один сорт ярої пшениці (Ярославна).

Наймилішим для Ганни Савівни був сорт пшениці Охтирчанка, який 1974 р. районовано у п'яти областях України, Росії та в інших республіках колишнього СРСР. Найвищої врожайності цього сорту було досягнуто в Полтавській області в 1976 р. — 90,8 ц/га, що на 9,5 ц/га перевищило районований стандартний сорт. Площі посіву, зайняті сортами Г. С. Ластович, — Охтирчанка, Іванівська 60 та Іванівська 12, у 70—80–х рр. становили понад 1 млн га, їх висівали також у Німеччині, Чехословаччині, Болгарії та Польщі. Протягом трудової діяльності Ганна Савівна написала та опублікувала 77 наукових праць.

За бездоганну багаторічну працю та великі досягнення в селекції пшениць Г. С. Ластович у 1977 р. було присвоєно почесне звання заслуженого агронома УРСР, нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора, багатьма медалями. Неодноразово була учасником ВДНГ СРСР і УРСР, за що нагороджена медалями та відзначена дипломами.

Гур'єв Борис Петрович (1929–1991). Народився 9 травня 1929 р. в м. Харкові в сім'ї службовців. Після закінчення середньої школи навчався в Харківському сільськогосподарському інституті (1948–1953 рр.). У 1958 р. захистив дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук з теми: «Полегание сортов озимой пшеницы и пути формирования прочности стебля».

Б. П. Гур'єв

З 1973 до 1991 рр. — директор Українського науково-дослідного інституту рослинництва, селекції та генетики імені В. Я. Юр'єва, з 1987 р. — генеральний директор НВО «Еліта», керівник Харківського селекцентру.

Результатом узагальнення багаторічних досліджень у галузі селекції кукурудзи стала дисертаційна робота на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук з теми: «Селекция и семеноводство гибридов кукурузы в Лесостепи Украины», яку Б. П. Гур'єв захистив 1973 р. в Українській сільськогосподарській академії. У 1985 р. Б. П. Гур'єва обрано членом-кореспондентом ВАСГНІЛ, у 1988 р. — дійсним членом (академіком) ВАСГНІЛ та затверджено у званні професора.

Наукові дослідження Б. П. Гур'єва були присвячені розробці теоретичних основ селекції кукурудзи на ранньостиглість, опубліковано понад 200 наукових праць, із них у 1988 р. — монографію «Селекция кукурузы на раннеспелость».

Борис Петрович Гур'єв відомий як учений у галузі селекції ранньостиглих гібридів кукурудзи, він є автором 15 районованих гібридів. Розробив та науково обгрунтував нові підходи до селекції ранньостиглих самозапилених ліній та гібридів кукурудзи, у тому числі встановив закономірності дії інцухту і гібридизації на кількісні та якісні ознаки кукурудзи.

У результаті дослідження шляхів використання донорів цінних ознак (холодостійкості, стійкості проти хвороб, підвищеної насіннєвої продуктивності, поліпшеного біохімічного складу зерна та рослини) як компонентів бекросних схрещувань при селекції самозапилених ліній нового покоління було створено близько 1000 ліній, які мають під-

вищену адаптивну здатність і з успіхом використовуються в селекції ранньостиглих гібридів.

З 1973 р. Борис Петрович — член Європейської асоціації селекціонерів (ЄУКАРПІЯ), брав участь у проведенні спільних сортовипробувань та міжнародних симпозіумів. За його ініціативою впроваджено у практику сільськогосподарського виробництва «Дні поля» з широкою демонстрацією вітчизняних та зарубіжних сортів і гібридів сої, гороху, соняшнику й кукурудзи.

Він був членом Президії і Ради Всесоюзної та Української спілок генетиків і селекціонерів імені М. І. Вавилова, очолював президію Харківського відділення спілки генетиків і селекціонерів та був членом правління обласної спілки «Знання».

За досягнення в галузі селекції та насінництва кукурудзи і впровадження їх у виробництво вчений нагороджений двома орденами Червоного Прапора та багатьма медалями.

Макарова Світлана Георгіївна. Народилася 1930 р. в м. Харкові. У 1954 р. одержала фах ученого агронома-селекціонера в Харківському сільськогосподарському інституті. З 1957 р. працювала в Інституті овочівництва і баштанництва УААН, віддавши майже 30 років плідній праці. У 1972 р. захистила кандидатську дисертацію, має вчене звання старшого наукового співробітника. Творчі здобутки пов'язані з селекцією білоголової пізньостиглої капусти. Результатом роботи є нові сорти Білосніжка, Харківська зимова, Ліка, Українська осінь, Ярославна. Світлана Георгіївна є також співавтором сорту часнику Харківський 1. Завдяки їй було розв'язано головну проблему — розширено сортимент білоголової капусти, який за багатьма показниками перевищив сорт Амагер 611. Сорти Харківська зимова та Українська осінь стали національними стандартами України, відомі вони й за кордоном. Опублікувала 30 наукових робіт.

Рабінович Світлана Віталіївна. Народилася у м. Харкові 1 жовтня 1932 р. Закінчила у 1954 р. Харківський сільськогосподарський інститут імені В. В. Докучаєва за фахом агроном-селекціонер-насіннєвод. Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук з теми

С. В. Рабінович

«Агроэкологическое изучение образцов озимой пшеницы различного географического происхождения в Восточной Лесостепи УССР» захистила у 1965 р. в м. Харкові. У 1975 р. в м. Кишиневі захистила дисертацію «Современные сорта пшеницы и их родословное» на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук.

Основний напрям наукової діяльності — збір, вивчення, збереження та впровадження у селекційний процес генетичних ресурсів рослин, зокрема зернових культур: пшениці, жита, тритикале. Ці роботи, розпочаті під керівництвом професора Л. М. Делоне у 1956 р., стали основою для створення Національної колекції (генбанку) цих культур у 90-ті рр. За комплексом господарсько-цінних властивостей світовий генофонд культурної пшениці — понад 20 000 сортів і форм — в умовах Північно-Східної України. Зібрано і в більшості своїй надруковано, або підготовлено до друку інформацію про родоводи понад 3000 сортів і ліній пшениці з усіх країн п'яти континентів, де вона вирощується. Проаналізовано специфіку, напрями, вихідний матеріал для селекції пшениці по країнах земної кулі. На підставі вивчення генофонду й аналізу родоводів розроблено стратегію підбору вихідного матеріалу для селекції пшениці в різних напрямах і для різних регіонів. Обґрунтовано поняття «сортоутворювальна здатність зразка генофонду». Проведено ґрунтовні дослідження в галузі історії розвитку біологічної та сільськогосподарської науки в Україні. Результати досліджень опубліковано у понад 150 наукових працях.

С. В. Рабінович бере активну участь у численних нарадах регіонального та міжнародного рівнів з питань селекції та генетичних ресурсів пшениці, тритикале і жита. Протягом 1981–1995 рр. була членом координаційної ради із селекції озимої пшениці ВАСГНІЛ.

Проскурнін Микола Васильович. Відомий учений і педагог у галузі генетики, селекції та насінництва. Народився 6 серпня 1936 р. в м. Харкові. У 1963 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут за фахом учений агроном-селекціонер-насіннєвод. З 1964 р. — асистент, з 1974 р. — доцент кафедри селекції і насінництва ХСГІ. З 1992 р. — професор, а з 1997 р. — завідувач кафедри генетики, селекції та насінництва Харківського національного аграрного університету. З вересня 1967 до серпня 1968 р. був на науковому стажуванні на Свалефській селекційній станції у Швеції. Протягом 1981–1983 рр. працював викладачем-консультантом в університетському центрі Матансас на Кубі.

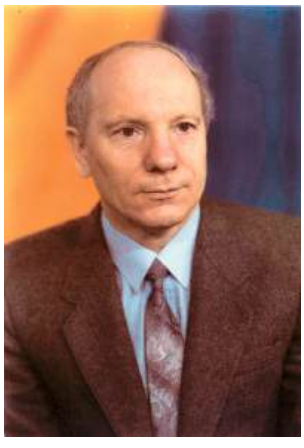

М. В. Проскурнін

Кандидатську дисертацію з теми «Получение нового исходного материала для селекции ячменя с помощью высокоактивных химических мутантов и гамма-лучей» М. В. Проскурнін захистив на вченій раді ХСГІ 1972 р.

Тривалий час він проводить наукові дослідження з проблеми експериментального мутагенезу. Установив специфічність і механізми дії на ячмінь нових високоактивних хімічних мутагенів, гама-променів, променів лазера. Розроблено нові, високоефективні методи одержання мутантних форм, здійснено їх генетичний аналіз і теоретично обґрунтовано напрями використання їх у селекції. Обґрунтовано методи підбору батьківських пар для гібридизації, засновані на генетичних властивостях сортів і мутантів.

Одержано багатий вихідний матеріал для селекційної роботи, створено велику генетичну колекцію перспективних мутантних форм. На базі мутантів виведено нові сорти пивоварного ячменю: Докучаєвський 15, Козак, Мономах. Ряд мутантів із селекційно-цінними ознаками передано селекційним установам для використання в селекційному процесі.

Результати досліджень ученим викладено у монографії «Экспериментальный мутагенез ячменя» (1992 р.) та у 178 наукових публікаціях (у тому числі 11 у зарубіжних виданнях). Також про ці дослідження доповідалося на міжнародних симпозіумах з генетики ячменю у Швеції (1991 р.), Канаді (1996 р.) і Чехії (2001 р.), а також на інших з'їздах і конференціях. Серед опублікованих праць 3 навчальних посібники — «Генетика количественных признаков» (1992 р., співавтор П. П. Літун), «Методика полевого селекционного эксперимента» (1996 р., співавтори: П. П. Літун, Т. І. Гопцій), «Генетико-статистичні методи в селекції» (2003 р., співавтор Т. І. Гопцій) та 25 методичних вказівок, які використовуються в навчальному процесі.

Тривалий час Микола Васильович є секретарем вченої ради університету, член науково-методичного об'єднання Мінагропрому України.

Обраний почесним членом Шведського союзу селекціонерів, за спільну працю зі шведськими вченими-селекціонерами нагороджений пам'ятною медаллю Шведської академії наук. Вільно володіє німецькою і іспанською мовами.

Вировець В'ячеслав Гаврилович. Народився 5 березня 1937 р. в с. Іскрисківщина Білопільського району Сумської області в багатодітній селянській сім'ї. З 1959 до 1964 рр. В. Г. Вировець — студент відділу селекції і насінництва агрономічного факультету Харківського сільськогосподарського інституту.

В. Г. Вировець

В. Г. Вировець підготував і захистив у 1971 р. дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук з теми «Вивчення продуктивності різних репродукцій насіння конопель».

З 1973 р. В'ячеслав Гаврилович розробляє новий у світовій практиці напрям селекції — на зниження вмісту канабіоїдних

сполук. Для цього були проведені методичні розробки, одержано новий вихідний матеріал, на основі чого виведено і районовано з 1980 р. перші сорти однодомних конопель із зниженим умістом тетрагідроканабінолу ЮСО-14, ЮСО-16 та Дніпровські однодомні 6. Наступним етапом науково-дослідних робіт В. Г. Вировця в цьому напрямі стало створення нового покоління сортів із фактично повною відсутністю канабіоїдних сполук, зокрема таких, як Глухівські 33 та Глухівські 46.

Сорти без наркотичних властивостей знаходять широке застосування в Україні та країнах СНД. А сорт високоволокнистих конопель ЮСО-31 є одним із перших сортів будь-яких сільськогосподарських культур країн СНД, зареєстрований у 1997 р. у Нідерландах. Ця реєстрація розповсюджується на держави Євросоюзу. Виведені сорти відрізняються високою врожайністю, стійкістю проти хвороб і шкідників.

У 1992 р. В. Г. Вировець захистив докторську дисертацію з теми «Створення високопродуктивних сортів конопель, які не мають наркотичної властивості».

Опублікував понад 90 наукових праць. Має 13 винаходів, захищених авторськими свідоцтвами.

За виведення і впровадження у виробництво нових сортів конопель В. Г. Вировець нагороджений медаллю «За трудову доблесть», Грамотою Президії Верховної Ради України, золотими, срібними та бронзовими медалями ВДНГ СРСР. Має відзнаки Виставки досягнень народного господарства України.

Єльніков Микола Іванович. Народився 20 травня 1937 р. у с. Білиця Біловського району Курської області. В Українському НДІРСіГ імені В. Я. Юр'єва ВАСГНІЛ почав працювати з 1968 р. молодшим науковим співробітником відділу насінництва. У 1970–1973 рр. навчається в аспірантурі за фахом «Селекція та насінництво». Після закінчення аспірантури М. І. Єльніков обіймає посаду старшого наукового співробітника відділу селекції озимої пшениці, а з 1984 р. — завідувача цього відділу.

М. І. Єльніков

М. І. Єльніков проводив дослідження теоретичних основ селекції та створення нових короткостеблових сортів озимої пшениці. У результаті цих досліджень установлено низку важливих закономірностей успадкування господарсько-цінних ознак при внутрішньовидовій та віддаленій гібридизації. Обґрунтував, що генетично зумовлене зменшення висоти рослин при схрещуванні з короткостебловими сортами не знижує їхньої продуктивності; розробив принцип добору батьківських форм для схрещування і оцінок на зимостійкість на основі варіабельності й інтенсивності білкових компонентів у структурі спектрів гліадину, а також новий комбінований метод запилення рослин озимої пшениці, який дає змогу значно скоротити витрати праці і збільшити обсяг схрещувань.

Методами гібридизації і мутагенезу М. І. Єльніковим створено якісно нові високоврожайні сорти озимої пшениці: Напівкарлик 3, Харківська 2, Харківська 90, Харківська 92, Харківська 96, Астет, Альянс, Харус, Розкішна, Харківська 105, Василина, що занесені до Реєстру сортів рослин України.

У 1997 р. за розробку методів селекції, створення нових напівкарликових сортів озимої пшениці і впровадження їх у виробництво М. І. Єльнікову присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки. Його нагороджено п'ятьма медалями ВДНГ СРСР та УРСР.

Голік Віктор Степанович. Народився 30 вересня 1937 р. в м. Харків. Закінчив агрономічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту. У 1967 р. захистив кандидатську дисертацію, а в 1987 р. — докторську. В. С. Голік теоретично обґрунтував, розробив і здійснив апробацію схеми селекції ярої пшениці, яка дає змогу на всіх

В. С. Голік

етапах селекційного процесу виділяти форми з високим рівнем господарсько цінних ознак. Уперше розробив напрям у селекції ярої пшениці — поєднання високих макаронних і хлібопекарських властивостей.

Дослідник опублікував більше ніж 150 наукових праць. Він є автором 4 монографій і 2 раціоналізаторських пропозицій. Створив 26 сортів ярої м'якої та твердої пшениць. Сорти занесено до Реєстру сортів рослин України й Росії. Із 1993 р. він член-кореспондент УААН, а 1995 р. його обрано дійсним членом УААН.

В. С. Голіка нагороджено золотою та срібною медалями ВДНГ України, Почесною грамотою та відзнаками УААН.

Радченко Микола Кирилович. Народився 20 серпня 1941 р. в с. Чупахівка Охтирського району Сумської області в сім'ї селян. Після закінчення середньої школи працював робітником у колгоспі. У 1969 р. з відзнакою закінчив Харківський сільськогосподарський інститут за фахом агроном із спеціалізацією «Селекція». У 1978 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Біологія цвітіння і запилення закріплювачів стерильності, їх стерильних аналогів і відновлювачів фертильності озимої м'якої пшениці». У 1994 р. йому присвоєно звання старшого наукового співробітника. Під його керівництвом і за безпосередньої участі створено і передано на державне сортовипробування вісім сортів озимої м'якої пшениці, з яких Донецька 46, Донецька 48 та Білосніжка висіваються у багатьох областях України. Основними напрямами селекційної роботи Миколи Кириловича під час створення сортів пшениці є врожайність, зимостійкість, якість і стійкість проти вилягання. Велику допомогу селекціонер надає виробництву, знайомить спеціалістів з новими сортами, дає консультації щодо особливостей їхньої агротехніки.

М. К. Радченко

М. К. Радченко — учасник виставки досягнень народного господарства України, нагороджений дипломом другого ступеня.

Кириченко Віктор Васильович. Народився у 1946 р. у с. Милаївка Бєловського району Курської області. У 1973 р., після закінчення з відзнакою Харківського сільськогосподарського інституту, вступив до аспірантури УНДІРСіГ імені В. Я. Юр'єва ВАСГНІЛ за фахом генетика, яку закінчив 1976 р.

В. В. Кириченко

У 1979 р. захистив кандидатську дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук.

У 1980 р. за результатами конкурсу його обрано на заміщення посади старшого наукового співробітника лабораторії селекції соняшнику. Із 1991 р. — завідувач відділу селекції соняшнику Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва УААН. З 2000 р. — директор інституту. У 2003 р. захистив докторську дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук.

За участю В. В. Кириченка створено 46 гібридів соняшнику — з них 35 гібридів включено до Реєстру сортів рослин України: Харківський 49, Світоч, Погляд, Харківський 58, Візит, Кий, Красень, Зустріч, Ной, Михаїл, Еней, Сівер, Ковчег, PR 62A91, Ант, Етюд, Дарій, Ясон, Оскіл, Всесвіт, Псьол, Форвард, Капрал та ін. Він є співавтором 4 сортів соняшнику: Харківський скоростиглий, Харківський 3, Харківський 7, Ранок, Солярис.

В. В. Кириченко активно готує наукові кадри. Під його керівництвом підготовлено 7 кандидатів сільськогосподарських наук, 6 готуються до захисту. З 2004 р. експерт ВАКу України. З 2007 р. — член президії Української академії аграрних наук.

В. В. Кириченку належить пріоритет у розробці науково обґрунтованої методики селекції і насінництва соняшнику в умовах Лісостепу і Степу України. Він має близько 250 наукових праць, з яких методичні реко-

мендації «Семеноводство подсолнечника», «Каталог рабочей коллекции подсолнечника», монографія «Селекция и семеноводство подсолнечника», посібники з ідентифікації соняшнику та кукурудзи, отримав 30 авторських свідоцтв і 10 патентів на винаходи.

У 2002 р. В. В. Кириченка обирають членом-кореспондентом, а 2008 р. — академіком УААН. У 2004 р. йому присвоєно звання професора.

В. В. Кириченко є головним редактором міжвідомчого тематичного наукового збірника «Селекція і насінництво», наукового журналу «Генетичні ресурси України», інформаційного бюлетеня «Вісник Центру наукового забезпечення», видання «Посібник українського хлібороба».

У 2008 р. його обрано до президії Міжнародної асоціації соняшнику.

Наукові розробки В. В. Кириченка відзначено двома срібними медалями ВДНГ СРСР. Його нагороджено урядовими нагородами України: орденами «За заслуги» III ступеня (2001 р.), «Свята Софія» (2003 р.), «За патріотизм» II і I ступеня УПЦ (2006, 2008 рр.), медалями «Ділова людина України» (2002 р.). Він є лауреатом Міжнародної нагороди «Слов'янська честь» (2005 р.), лауреатом премії імені В. Я. Юр'єва НАН України (2006 р.). Має звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2004 р.). У 2005 р. його визнано кращим селекціонером України та кращим Харків'янином року, нагороджено медаллю «За рекордний урожай 2008 року».

В. В. Кириченка у 2008 р. Указом Президента України за № 605 від 2 липня 2008 р. з нагоди 100-річчя інституту нагороджено орденом «За заслуги» II ступеня. Харківська обласна рада нагородила почесною відзнакою «Слобожанська слава».

Литвиненко Микола Антонович. Народився 1 січня 1947 р. в с. Духовниче Сумської області.

Науково-дослідною роботою М. А. Литвиненко почав займатися під час навчання у Харківському сільськогосподарському інституті, який закінчив 1971 р. Кандидатську роботу виконав у Селекційно-генетичному інституті (м. Одеса) під керівництвом академіка Ф. Г. Кириченка. Вона присвячена вивченню мутаційної мінливості сортів і гібридів озимої м'якої пшениці під впливом хімічних мутагенів. Захист відбувся у 1975 р. У результаті було створено два сорти пшениці — Кормова 30 і Селена, а також напрацьовані оригінальні мутанти, що послугували цінним вихідним матеріалом для подальшої селекційної роботи.

М. А. Литвиненко

Основним напрямом селекції озимої пшениці, на якому зосередився вчений, є створення високопродуктивних сортів із високими адаптивними властивостями.

Для розв'язання цієї проблеми М. А. Литвиненко розробив теорію поетапної селекції, направленої на підвищення врожайності, якості зерна, адаптивного потенціалу сортів. Було використано різні генетичні джерела короткостебловості та інших ознак, розроблено морфо- і фізіологічні моделі сортів. У результаті цього створено ряд сортів, що володіють комплексом господарсько і біологічно цінних ознак: Салют, Прогрес, Еритроспермум 604, Юнат одеський, Альбатрос

одеський, Якір одеський, Федорівка, Чарівниця одеська, Українка одеська, Символ одеський, Вимпел одеський, Фантазія одеська, Красуня одеська, Вікторія одеська, Зорянка одеська, Лада одеська, Любава одеська та ін. Вони належать до середньостиглого типу, мають потенціал урожайності 90–95 ц/га, стійкі проти основних фітозахворювань і відрізняються високою морозо-, зимостійкістю, посухо-, жаростійкістю, невибагливістю до агрофону, що забезпечує їм широку екологічну пластичність і можливість вирощування за різними попередниками.

М. А. Литвиненко розробив і запатентував 3 методи селекції, що дають змогу ефективніше виконувати селекційну роботу. Він опублікував понад 100 наукових праць.

М. А. Литвиненко — лауреат Державної премії України (1997 р.). У 1993 р. за тісний зв'язок з виробництвом, створення і впровадження високопродуктивних сортів озимої пшениці йому присвоєно звання заслуженого працівника сільськогосподарського виробництва України.

Гопцій Тетяна Іванівна. Доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри генетики, селекції та насінництва Харківського національного аграрного університету. Народилася 13 січня 1954 р. в м. Новоукраїнка Кіровоградської області. У 1976 р. закінчила Харківський сільськогосподарський інститут, де отримала кваліфікацію вченого агронома зі спеціалізацією «Селекція та насінництво». Із 1980 р. після закінчення аспірантури при кафедрі генетики, селекції та насінництва Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва асистент цієї кафедри.

1982 р. захистила кандидатську дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук. У 1988 р. обрана на посаду доцента кафедри генетики, селекції та насінництва.

Т. І. Гопцій

Із 1985 р. Т. І. Гопцій починає проводити наукові дослідження з питань інтродукції, селекції та вирощування амаранту в Лівобережному Лісостепу України. Із 1992 р. вона є керівником держбюджетної теми на замовлення Міністерства аграрної політики України, результатом виконання якої було створення 9-и сортів амаранту зернового, лікарського та декоративного напрямів використання, занесених до Державного реєстру сортів рослин України, які вирощуються як в Україні, так і за її межами, реєстрація 2-х патентів на винахід, розробка технології вирощування амаранту в Лівобережному Лісостепу України.

Результати своїх наукових досліджень Т. І. Гопцій виклала в монографії «Амарант: біологія, вирощування, перспективи використання, селекція» та докторській дисертації «Агроекологічні й агротехнічні основи введення амаранта в культуру в Лівобережному Лісостепу України», яку захистила 2004 р.

Т. І. Гопцій опублікувала понад 160 наукових і науково-методичних праць. За успішну наукову і педагогічну діяльність вона нагороджена Почесною грамотою Мінагрополітики України, відзнакою «Відмінник освіти та науки» ІІІ ступеня, у 2005 р. дипломант обласного конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена» в номінації «Науковець».

НАУКОВА ШКОЛА — СУЧАСНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕРОБСТВА В ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Заснована на початку XX ст. Засновники — професор П. Ф. Бараков, академік Б. М. Рожественський. Послідовники — професори О. М. Можейко, В. В. Милий, І. І. Назаренко; член-кореспондент УААН, професор Ю. В. Будьонний.

Підготовлено 6 докторів сільськогосподарських наук, 11 докторів філософії та 30 кандидатів сільськогосподарських наук.

Основним напрямом наукової діяльності є розробка і практичне впровадження комплексу заходів розширеного відтворення родючості ґрунтів, зберігання екологічної рівноваги, підвищення врожайності польових культур на основі мінімалізації обробітку ґрунту, оптимізації структури посівних площ, розробка і впровадження раціональних схем сівозмін, у тому числі з короткою ротацією, застосування ґрунтозахисних систем обробітку ґрунту, інтегровані системи боротьби з бур'янами.

НАУКОВА ШКОЛА АГРОНОМІЧНОГО ҐРУНТОЗНАВСТВА

Школа заснована 1924 р. академіком АН УРСР і ВАСГНІЛ, першим президентом Української академії сільськогосподарських наук О. Н. Соколовським. Послідовники — доктори сільськогосподарських наук, професори О. М. Грінченко, А. Ф. Яровенко, М. І. Лактіонов, Д. Г. Тихоненко, В. Д. Муха, М. О. Горін.

За період існування школи було підготовлено 11 докторів наук та 76 кандидатів сільськогосподарських наук. На кафедрі ґрунтознавства О. Н. Соколовським уперше в СРСР було видано підручник «Курс сільськогосподарського ґрунтознавства», який відображав наукові положення агроґрунтознавства. Підручник перевидавався чотири рази ще за життя автора.

На основі кафедри ґрунтознавства створені 2 самостійних наукових заклади: у 1952 р. — Український НДІ агроґрунтознавства (нині Інститут землеробства НААНУ, м. Київ) і в 1956 р. — Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського УААН (нині Національний науковий центр, м. Харків).

Ученими кафедри ґрунтознавства вивчається широке коло питань з теорії ґрунтоутворення в орних ґрунтах та практичні заходи щодо підвищення родючості ґрунтів різних природних зон України.

УЧЕНІ-ҐРУНТОЗНАВЦІ

Сибірцев Микола Михайлович (1860–1900). Учень, послідовник і колега В. В. Докучаєва, очолював із 1894 р. до кінця життя першу у світі кафедру ґрунтознавства, створену з ініціативи В. В. Докучаєва в Ново-Олександрійському інституті сільського господарства та лісівництва. Він систематизував і розвивав його вчення про ґрунти, класифікував їх на зональні, інтразональні та азональні, видав перший підручник «Почвоведение» (1900 р.).

М. М. Сибірцев

Народився в 1860 р. Початкову освіту здобув в Архангельській духовній семінарії. Після закінчення у 1882 р. курсу наук у Санкт-Петербурзькому університеті на природничому факультеті, взяв участь у геолого-ґрунтовому дослідженні Нижегородської губернії, під загальним керівництвом професора В. В. Докучаєва. Із 1885 до 1892 рр. завідував нижегородським земським природно-історичним музеєм, причому вів (разом із Н. А. Богословським) ґрунтову частину в оцінно-статистичному дослідженні тієї ж губернії, складаючи, між іншим, перші в Росії дво- і триверстові ґрунтові карти. Одночасно, за дорученням геологічного комітету, проводив геологічні дослідження у східній частині Володимирської губернії. У 1892–1893 рр. брав участь у роботі степової експедиції лісового департаменту. Із 1894 р. очолює кафедру ґрунтознавства в Ново-Олександрійському інституті сільського господарства та лісівництва.

Глінка Костянтин Дмитрович (1867–1927). Другий завідувач докучаєвської кафедри, керував дослідженнями генезису, географії та класифікації ґрунтів у період Столипінських реформ 1906–1912 рр. (експедиції Переселенського товариства), написав підручник із ґрунтознавства, який витримав шість видань, у тому числі англійською мовою. К. Д. Глінка — основоположник палеоґрунтознавства, перший академік АН СРСР (1927 р.). Його ім'я присвоєно Воронезькому аграрному університету в Росії.

К. Д. Глінка

Народився 23 червня 1867 р. у с. Коптево, нині Духовщинський район Смоленської області. У 1889 р. закінчив фізико-математичний факультет Петербурзького університету і був залишений асистентом при кафедрі мінералогії, професором якої був В. В. Докучаєв. У 1895 р. асистент кафедри геології та мінералогії Ново-Олександрійського сільськогосподарського інституту, а після захисту магістерської дисертації (1896 р.) — ад'юнкт-професор цієї кафедри; одночасно керував єдиною тоді в Росії кафедрою ґрунтознавства того ж інституту. У 1906 р. захистив докторську дисертацію, присвячену дослідженням у галузі вивітрювання.

У 1906–1910 рр. під його керівництвом проведені ґрунтові дослідження з якісної оцінки земель Вологодської, Новгородської, Псковської, Тверської, Смоленської, Калузької, Володимирської, Ярославської, Нижегородської, Симбірської та інших губерній. У 1908–1914 рр. організував і очолив роботу ґрунтово-ботанічних експедицій Головного переселенського управління в Західному і Східному Сибіру, на Далекому Сході і в Середній Азії — були одержані матеріали щодо характеристики земельних фондів.

Із 1913 р. — директор Воронезького сільськогосподарського інституту, із 1922 р. — Ленінградського сільськогосподарського інституту, де одночасно очолював кафедру ґрунтознавства. У 1927 р. — директор Ґрунтового інституту АН СРСР. На І Міжнародному конгресі ґрунтознавців (1927 р.) обраний президентом Міжнародного суспільства

ґрунтознавців. Проводив ґрунтові дослідження паралельно з геохімічними і мінералогічними; вони охоплюють широке коло питань фізичної географії та ґрунтового вивітрювання. Вніс багато нового в розуміння закономірностей географічного розподілу ґрунтів, генезису, солонцевого процесу, підзолоутворення й утворення бурих напівпустинних ґрунтів.

Єгоров Михайло Андрійович (1879–1942). Відомий агрохімік, доктор сільськогосподарських наук, професор, педагог. Народився в с. Кам'янці Миколаївського повіту Самарської губернії в сім'ї селянина. Закінчив Моршанське землеробське училище, Московський СГІ (1904 р.), магістр агрономії (1914 р.), професор (1915 р.). Після закінчення інституту та військової служби, на запрошення земства Сумського повіту організував біля м. Суми дослідну станцію та сільськогосподарську школу (1905 р.). До 1908 р. працював на Сумській сільськогосподарської станції. У період 1908–1915 рр. на запрошення професора Н. Я. Дем'янова — асистентом кафедри органічної хімії і агрономічного аналізу Московського СГІ. Читає методику вегетаційних дослідів на Голіцинських курсах.

За пропозицією професора В. К. Залеського, радою Харківського університету вибраний професором кафедри агрохімії (1915 р.). Працював професором кафедри агрохімії на Харківських вищих жіночих курсах (1915–1920 рр.). Саме в цей час був професором Харківського ветеринарного інституту.

У 1920 р. М. А. Єгоров професор кафедри загального землеробства Ново-Олександрійського СГІ, з 1932 р., із заснуванням у ньому кафедри агрохімії, очолював її до останніх років свого життя. Викладав на курсах агрономів дослідну справу, селекцію і насінництво, бурякосіяння, підвищення кваліфікації агрономів у Харкові, Полтаві, Асканії-Новій тощо.

Починаючи з 1917 р. учений очолював відділ агрономічної хімії Харківської обласної сільськогосподарської станції. М. А. Єгоров проводив досліди з розкладання гною, вивчення форм фосфатної кислоти гною, властивостей фітину, форм фосфатної кислоти в рослинах, форм фосфорно-органічних сполук ґрунту, розробив методики їх визначення. Крім того, вчений проводив досліди з конюшиною в Московському земстві і на запрошення Рязанського губернського земства організував мережу дослідних установ у цій губернії.

У результаті вивчення мінерального живлення рослин М. А. Єгоров значною мірою з'ясував роль калію і магнію в зростанні та розвитку багатьох сільськогосподарських культур, у подовженні вегетаційного періоду, відтоку речовин із рослин, якості врожаю. Ці дослідження були видані окремою монографією.

Під час дослідження питань розкладання гною вчений виявив ряд умов, залежно від яких відбуваються різні втрати сухих речовин і фосфорної кислоти. Шукав способи самостерилізації гною, швидкості його висихання при розкиданні в полі, способи приготування штучного гною та інші важливі виробничі питання.

Особливу увагу М. А. Єгоров приділяв питанням дослідження добрив: перетворенню суперфосфату в часі на вилуженому чорноземі, впливу натрієвих і калієвих фосфатів різної основності на рухливість органічних речовин ґрунту і їх зміни з часом. Вивчав роль зольних елементів і активності ферментів у ранньо- і пізньостиглих формах сільськогосподарських рослин, розробив методику отримання фітину з макухи. Значний матеріал із польових, вегетаційних і лабораторних досліджень ученого залишився неопрацьованим.

Віленський Дмитро Гермогенович (1892–1960). Народився 1 серпня 1892 р. у м. Шепетівці Із'яславського повіту Волинської губернії в сім'ї священика. У період з 1911 до 1917 рр. навчається на сільськогосподарському відділенні Київського політехнічного інституту.

Д. Г. Віленський

Із 1917 до 1921 рр. Д. Г. Віленський працює викладачем на кафедрі рільництва агрономічного факультету Саратовського державного університету, розпочинає свою на-

укову роботу як геоботанік із дослідження рослинності ґрунтів і флори Новоузенського повіту Самарської губернії.

Після переїзду до Грузії отримує посаду асистента кафедри ботаніки Тіфліського (Тбіліського) політехнічного інституту. Із 1922 р. Дмитро Гермогенович — доцент кафедри загального рільництва цієї установи.

Після повернення в Україну 1924 р. очолює секцію геоботаніки науково-дослідної кафедри ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту. У 1930 р. Д. Г. Віленський переїжджає до Києва й очолює кафедру ґрунтознавства та гідрології Київського інженерно-меліоративного інституту й одночасно, починаючи з 1931 р., працює заступником директора з наукової роботи, а з червня 1933 р. — директором вищеназваного інституту та керівником сектора Всеукраїнського науково-дослідного інституту агроґрунтознавства та хімізації сільського господарства. Займається дослідженнями виробничо-генетичної класифікації ґрунтів і рослинного покриву УРСР.

У грудні 1933 р. Д. Г. Віленський переїжджає до Москви і працює в Московському державному університеті імені М. В. Ломоносова, де у 1939 р. створює кафедру географії ґрунтів, яку очолює до кінця свого життя.

У 1935 р. ученого було обрано президентом Міжнародної комісії з класифікації, картографії і географії ґрунтів і віце-президентом Міжнародної солонцевої комісії, у 1933 р. — членом Американського географічного товариства, у 1947 р. — членом-кореспондентом Академії сільськогосподарських наук Чехословаччини.

Наприкінці 40-х — початку 50-х рр. XX ст. Д. Г. Віленський став популяризатором і пропагандистом здобутків радянського ґрунтознавства, зокрема системно займається історією галузі.

Основними напрямами діяльності вченого були: розробка теорії походження солонців у зв'язку з історією четвертинного періоду, вивчення географії цих ґрунтів, проведення перших польових дослідів із штучного створення солонців та організація перших стаціонарних досліджень із меліорації солонців на півдні України; розробка класифікації ґрунтів на основі аналогічних генетичних рядів розвитку ґрунтотворного процесу. Крім того, низка робіт ученого присвячена вивченню ґрунтової структури і природи фізичної зрілості ґрунтів, розроблено нові методи вивчення ґрунтової структури та її щільності.

Наукова спадщина професора Д. Г. Віленського налічує понад 195 праць, у тому числі 23 вийшли іноземною мовою.

Нагороджений орденом «Знак Почета» та медаллю «За доблестный труд в Великой Отечественной войне».

Махов (Махів) Григорій Григорович (1886–1952).

Г. Г. Махов

Вітчизняний учений ґрунтознавець, методолог, організатор сільськогосподарської дослідної справи в УРСР. Народився 23 серпня 1886 року в сім'ї вчителя нижчої технічної школи м. Рибінська Череповецького повіту Новгородської губернії і мав білоруське коріння.

У 1898–1906 рр. навчається в гімназії м. Рибінська, після закінчення якої вступає на фізико-математичне відділення Університету Святого Володимира (м. Київ) за спеціальністю «Агрономія». З 1912 р. працює на посаді ґрунтознавця в Київському губземстві. Після одержання у 1913 р. вищої освіти Г. Г. Махов був призначений помічником завідувача відділу дослідження ґрунтів і колективних дослідів, що здійснювало Київське губземство. Протягом 1912–1919 рр. обстежує ґрунти Київщини.

У серпні 1920 р. Г. Г. Махова обирають спочатку доцентом, а згодом професором агрономічної кафедри Київського інституту народної освіти. Протягом 1919–1923 рр. учений як член колегії Київського крайового управління з дослідної справи бере участь у відбудові сільськогосподарської дослідної справи.

З 1 лютого 1920 р. його діяльність пов'язана із сільськогосподарським науковим комітетом Наркомзему УСРР (спочатку як

спеціаліста секції ґрунтознавства, а з липня того ж року — завідувача цього підрозділу). Із березня 1924 р. Г. Махов виконує обов'язки завідувача кафедри ґрунтознавства Харківського інституту сільського господарства та лісівництва імені Х. Раковського.

У 1922 р. ученого обирають членом геологічної секції Академії наук України, а 28 грудня 1928 р. призначають головою секції ґрунтознавства при постійній комісії академії з вивчення продуктивних сил України.

Після усунення від праці в академії як «ворога народу» працює консультантом за своїм фахом. Згодом учений працює керівником відділу ґрунтознавства Центральної агрохімічної лабораторії в м. Києві. У 1930 р. — в НДІ сільськогосподарської меліорації науковим співробітником та заступником директора з наукової роботи, у 1931–1935 рр. — у новоствореному науково-дослідному інституті агроґрунтознавства (м. Харків) науковим керівником робіт із картування ґрунтів України. У 1935 р., із переведенням інституту до Києва, працює на посаді завідувача сектора ґрунтознавства лабораторії агрофізики Українського НДІ соціалістичного землеробства.

У 1942–1944 рр. очолює науково-дослідний інститут ґрунтознавства, живлення рослин та агротехніки (м. Київ). У 1944 р. емігрує до Німеччини. Із 1946 р. — професор, керівник кафедри ґрунтознавства Українського технічно-господарського інституту (м. Регенсбург). На початку 1949 р. переїжджає до США й оселяється в Бірмінгені.

Учений залишив після себе пам'ять перш за все видатною монографією «Ґрунти України» (1930). Г. Г. Махов створив перші ґрунтові карти в Україні різних масштабів, зокрема найвідоміша в М 1:1000000. Вона широко використовувалася у 30–50-ті рр. XX ст., зокрема у ВНЗ, послужила основою для створення подальших карт.

Г. Г. Махов створив в Україні наукову школу ґрунтознавців-генетиків. Це відомі далеко за межами України Н. Б. Вернардер, Г. М. Самбур, Г. С. Грінь та ін.

Учений створив першу повну класифікацію ґрунтів США. Опублікував близько 180 праць українською, російською, англійською та французькою мовами.

Грінь Георгій Степанович (1904–1976). Народився 12 квітня 1904 р. у м. Умань Київської області в сім'ї службовців. У 1926 р. закінчив Уманський сільськогосподарський інститут і одержав спеціальність агронома-дослідника. Після закінчення працював асистентом кафедри ґрунтознавства (1924–1926 рр.). Закінчив 1928 р. ґрунтове відділення агрономічного факультету Московської сільськогосподарської академії імені К. А. Тимірязєва. Під час навчання працював ґрунтознавцем в експедиціях з обстеження ґрунтів колишнього Луганського (1926 р.), Вінницького округів (1927 р.) і Ферганської низовини (1928 р.). Із 1928 до 1931 рр. — аспірант кафедри ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту під керівництвом академіка О. Н. Соколовського. Кафедру ґрунтознавства 1931 р. було реорганізовано в Український науково-дослідний інститут агроґрунтознавства й агрохімії, де Г. С. Грінь працював науковим співробітником до 1934 р., а з 1934 р. до 1938 р. — у науково-дослідній лабораторії хімії ґрунтів Академії наук України під керівництвом академіка О. Н. Соколовського. На вченій раді Харківського сільськогосподарського інституту захистив кандидатську дисертацію (березень 1941 р.) із теми «До питання про причини і джерела засолення ґрунтів Середнього Придністров'я».

Г. С. Грінь

Із 1935 р. до 1966 р. Г .С. Грінь — доцент кафедри ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту, а з 1957 р. — завідувач лабораторії ґрунтового покриву Українського інституту ґрунтознавства.

Г. С. Грінь — один з організаторів і методичний керівник великомасштабної ґрунтової зйомки території України, проведеної в 1957–1961 рр., за підсумками роботи якої були складені: ґрунтова карта України в масштабі 1 : 750000, середньомасштабні ґрунтові карти адміністративних областей і районів, великомасштабні ґрунтові карти

і супутні їм матеріали (агроґрунтові нариси, картограми: агровиробничих груп, охорони ґрунтів від ерозії, раціонального використання земель і поліпшення природних кормових угідь тощо) для конкретних колгоспів та радгоспів.

Г. С. Грінь — співавтор класифікації ґрунтів і номенклатурного списку ґрунтів України (1957 р.), польової діагностики ґрунтів, які служили методичною та практичною основою під час проведення територіальних великомасштабних ґрунтових обстеженнях. Він був головним фахівцем із проблеми розвитку засолених і солонцюватих ґрунтів України.

Професори Г. С. Грінь, О. М. Грінченко, М. К. Крупський, О. М. Можейко, Н. Б. Вернандер та інші були першим поколінням наукової школи академіка О. Н. Соколовського, яка визначала розвиток ґрунтознавства України у 40–70 рр. XX сторіччя.

Можейко Олексій Михайлович (1902–1986). Відомий учений-ґрунтознавець, доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився 22 лютого 1902 р. у Мінську в сім'ї залізничного службовця. Закінчив Харківський СГІ (1927 р.), кандидат сільськогосподарських наук із 1940 р., кандидатська дисертація з теми «Хлорування як метод боротьби з кірковими карбонатними солонцями Середнього Придніпров'я», наукові керівники: Д. Г. Віленській (до 1929 р.), потім О. Н. Соколовський; доктор сільськогосподарських наук (1964 р.), дисертація з теми «Солонцеві ґрунти південної частини Середнього Придніпров'я та їх культурне освоєння».

О. М. Можейко

Брав участь у громадянській війні (1919–1921 рр.). Після закінчення аспірантури працював у Харківському СГІ спочатку асистентом (1931 р.), потім — доцентом кафедри ґрунтознавства (1938 р.), професором кафедри землеробства (1966 р.). Протягом 12 років був деканом агрономічного факультету і 2 роки — деканом заочного відділення. Очолював кафедру загального і зрошуваного землеробства (1953–1974 рр.).

Творчо розвивав учення К. К. Гедройца про солонцевий процес ґрунтоутворення. Установив, що в утворенні солонцевого горизонту в лугових солонцях велику роль відіграє глеєвий процес. Визначив допустимі концентрації солей і співвідношення одно- і двовалентних катіонів у поливній воді під час зрошування червоно-коричневих ґрунтів півдня України, що стало основою для створення класифікації іригаційних якостей поливних вод. Нині ця класифікація є критерієм оцінки іригаційних властивостей різних вод за їх мінеральним складом і широко застосовується в практиці. Керував розробкою прийомів щодо використання для зрошування промислових і господарчо-побутових стічних вод і стоків тваринницьких комплексів. Вивчав можливості використання вод, збагачених роданідом, ціанідами, ціонатами, приділяв увагу питанням хімічної боротьби з бур'янами, обробки ґрунту, зрошуваного землеробства.

Під його керівництвом захищено три докторські і 22 кандидатські дисертації. Наукова спадщина вченого нараховує понад 100 публікацій, зокрема декілька брошур і навчальний посібник зі зрошуваного землеробства. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, двома орденами «Знак Пошани», медаллю «За трудову доблесть у Великій Вітчизняній війні», нагрудним знаком «За відмінні успіхи в роботі в галузі вищої освіти» і двома бронзовими медалями ВДНГ.

Крупський Микола Костянтинович (1903–1986). Відомий учений-ґрунтознавець, кандидат сільськогосподарських наук, професор. Народився 23 грудня 1903 р. у с. Северинівка Ямпільського району Вінницької області. Після закінчення в 1924 р. Уманського сільськогосподарського інституту працював викладачем і завідувачем педагогічної частини

М. К. Крупський

сільськогосподарської школи в с. Сарни Монастирського району на Уманщині.

У 1926 р. М. К. Крупського було обрано на посаду асистента кафедри землеробства і кормодобування Харківського зоотехнічного інституту. Після закінчення аспірантури при кафедрі ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту (1929 р.) працював спочатку асистентом, а з 1930 р. — доцентом.

У 1941 р. під час перебування інституту в евакуації у м. Катта-Курган Узбецької РСР, М. К. Крупського було призначено завідувачем кафедри агрохімії Харківського сільськогосподарського інституту, яку він очолював до 1969 р. У 1957 р. йому було присвоєно звання професора.

Із 1946 р. учений проводив науково-дослідну роботу з ґрунтознавства, працюючи в лабораторії ґрунтознавства АН УРСР. Після реорганізації в 1957 р. цієї лабораторії в Український науково-дослідний інститут ґрунтознавства М. К. Крупський працював спочатку завідувачем лабораторії фізико-хімії та колоїдної технології ґрунтів, а з травня 1959 р. — директором цього інституту.

Велику увагу вчений приділяв підготовці молодих наукових кадрів. Під його керівництвом захищено 50 кандидатських дисертацій і чотири докторські дисертації. Його перу належить понад 300 наукових праць.

М. К. Крупський плідно працював як член правління Всесоюзного товариства ґрунтознавців, був членом редакційних колегій журналів «Почвоведение» та «Вісник сільськогосподарської науки».

За видатні заслуги вченого-ґрунтознавця, професора М. К. Крупського нагороджено орденом Леніна, трьома орденами «Знак Пошани», медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР, срібною та бронзовою медалями ВДНГ.

Вернандер Наталія Борисівна (1901–1986). Відома українська дослідниця з генези ґрунтів, їх діагностики, класифікації, картографування, автор багатьох карт ґрунтів України і монографій. Народилася в м. Штеттіні в Німеччині (нині м. Шецін, Польща) в сім'ї інженера-механіка російського флоту. Свою наукову діяльність Наталія Борисівна розпочала під час навчання на факультеті агрохімії і ґрунтознавства Московської сільськогосподарської академії імені К. А. Тимірязєва, де брала участь в експедиції з дослідження ґрунтів басейну р. Волхов, яку очолював Л. І. Прасолов. Дипломна робота Н. Б. Вернандер «Гумус як полідисперсна система» була виконана під керівництвом професора О. Н. Соколовського.

Н. Б. Вернандер

Після закінчення академії у 1924 р. Н. Б. Вернандер працювала лаборантом у Всесоюзному науково-дослідному інституті гідротехніки і меліорації під керівництвом Л. П. Розова і С. В. Астапова. У 1926 р. на запрошення О. Н. Соколовського вона переїжджає до Харкова і вступає до аспірантури на кафедру ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту, де проводить дослідження під науковим керівництвом О. Н. Соколовського. Навчаючись в аспірантурі і після її закінчення (1929 р.), Наталія Борисівна брала участь у багатьох ґрунтових експедиціях: зі складання карти ґрунтів колишнього Луганського округу (1926 р.); аналогічної карти Вінницького округу (1927 р.); з вибору масивів для зрошення на півдні України та обстеження їх ґрунтів (1929 р.); з дослідження річкових заплав Донбасу (1930 р.). У 1939 р. була учасником II Міжнародного конгресу ґрунтознавців.

З 1932 р. Н. Б. Вернандер працювала старшим науковим співробітником Науково-дослідного інституту ґрунтознавства. У 1933 р. разом з інститутом вона переїжджає до Києва, де займається вивченням генези й географії ґрунтів України та їх картографуванням, керує складанням ґрунтових карт Київської, Вінницької, Хмельницької та Житомирської областей.

У червні 1937 р. Н. Б. Вернандер було присвоєно науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук.

У 1941 р. із початком війни учений переїжджає до м. Тамбов, а згодом — у с. Києбак Калтасинського району Башкирської АР. У Башкирії Н. Б. Вернандер працює спочатку заступником завідувача Держсортодільниці, а потім її завідувачем.

У 1944 р. за викликом Міністерства сільського господарства України Н. Б. Вернандер повертається до Києва, де з травня цього ж року продовжує працювати на посаді старшого наукового співробітника в НДІ соціалістичного землеробства, завідує сектором територіальних досліджень. Із 1950 р. працює на посаді доцента кафедри ґрунтознавства біолого-ґрунтового факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Із 1962 р. — професор цієї кафедри.

У листопаді 1959 р. успішно захищає докторську дисертацію, а 28 липня 1962 р. за рішенням ВАК СРСР Наталії Борисівні присвоєно звання професора кафедри фізичної географії.

Н. Б. Вернандер брала участь у дослідженні ґрунтів Закарпатської, Одеської та інших областей. Наукові матеріали ґрунтових досліджень у вигляді ґрунтових карт різного масштабу, звітів, статей, методик, рекомендацій стали основою складання ґрунтової карти України, виданої в 1949 р., і монографії «Ґрунти УРСР», що не втратили свого значення дотепер.

Брала участь у складанні інструктивних матеріалів для великомасштабних ґрунтових обстежень колгоспів і радгоспів УРСР, керувала ґрунтовими дослідженнями Правобережного Полісся і Лісостепу України, працювала над узагальненням матеріалів великомасштабних ґрунтових обстежень 1957–1961 рр. із метою складання районних, обласних і республіканських ґрунтових карт різного рангу і масштабу. Була одним із провідних авторів ґрунтової карти України масштабу 1 : 750000 (1972 р.). Результатом узагальнення багаторічних наукових досліджень стали понад 150 робіт про ґрунти і земельні ресурси України тощо.

Учений розробила і читала багато навчальних курсів: «Загальне ґрунтознавство», «Географія і картографія ґрунтів», «Фізика ґрунтів» тощо; проводила польові практики з географії ґрунтів. Н. Б. Вернандер виховала тисячі агрономів, учителів, багато кандидатів і докторів наук.

Самбур Григорій Микитович (1903 – 1965). Видатний ґрунтознавець, фахівець із питань ґрунтової родючості, меліорації засолених ґрунтів, доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився в с. Хрещате Козелецького району Чернігівської області в селянській сім'ї. Закінчив Чернігівський СГІ, аспірантуру Харківського СГІ. Більше 30 років завідував лабораторією агроґрунтознавства Українського НДІ землеробства. Доктор с.-г. наук, дисертація з теми «Ґрунти солонцевого типу України, їх генезис, агровиробничі властивості і методи поліпшення».

Г. М. Самбур

Григорій Микитович працював над створенням ґрунтової карти України. Досліджував малопродуктивні засолені ґрунти у зв'язку з їх окультуренням і сільськогосподарським використанням.

На основі хімічних, фізико-хімічних і агрофізичних властивостей ґрунтів галогенного ряду науково обґрунтував їх районування в Україні. Велику увагу в дослідженні засолених ґрунтів Г. М. Самбур приділяв хімічній меліорації. Дав теоретичне обґрунтування і практичні рекомендації щодо меліорації солонцевих ґрунтів чорноземної та каштанової зон України, показав, що гіпсування в комплексі з біологічною меліорацією і плантажною оранкою є найефективнішими способами меліорації ґрунтів галогенного ряду.

Неодноразово очолював експедиції з обстеження ґрунтів у різних районах УРСР, був одним із керівників великомасштабних обстежень ґрунтів 1957–1961 рр. Упродовж багатьох років очолював Київське відділення Всесоюзного товариства ґрунтознавців. Брав активну участь у створенні радянського земельного кадастру. Зробив значний внесок у розробку методики бонітування ґрунтів, яка є основою земельного кадастру України.

Яровенко Андрій Федорович (1913–1982). Доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився 13 грудня 1913 р. у м. Балті Одеської області в селянській родині.

А. Ф. Яровенко

У 1936 р. із відзнакою закінчив агрономічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту. У грудні 1939 р. був зарахований аспірантом при Українському інституті землеробства в м. Харкові. Потім — проходив службу в лавах Червоної Армії, а після демобілізації в 1946 р. продовжив навчання в аспірантурі при кафедрі ґрунтознавства Харківського СГІ.

Після закінчення аспірантури у вересні 1948 р. А. Ф. Яровенко стає асистентом кафедри ґрунтознавства цього ж інституту. Із 1955 р. працює доцентом, а з 1978 р. — професором названої кафедри. У 1958–1961 рр. А. Ф. Яровенко працював деканом факультету агрохімії та ґрунтознавства.

Наукова діяльність А. Ф. Яровенка була присвячена проблемам агрономічного ґрунтознавства. Дослідження мікроелемента бору завершилися захистом у 1953 р. кандидатської дисертації «К вопросу об источниках засоления почв Среднего Приднепровья. Содержание бора в почвах, ґрунтах и ґрунтовых водах как показатель глубинных источников солей». Потім учений займався проблемою підвищення родючості засолених ґрунтів Донбасу. Був керівником великомасштабного ґрунтового обстеження території України, за матеріалами якого захистив у 1974 р. докторську дисертацію «Почвы Донбасса, их агропроизводственная группировка и районирование».

А. Ф. Яровенко на високому науковому і методичному рівні читав дисципліни «Ґрунтознавство з основами геоботаніки», «Сільськогосподарське ґрунтознавство» слухачам курсів підвищення кваліфікації. Під час лекцій широко використовував нові технічні засоби навчання і контролю знань студентів. Був співавтором програми курсу «Ґрунтознавство» для сільськогосподарських ВНЗ зі спеціальності «Землевпорядкування», затвердженої Головним управлінням вищої і середньої освіти МСГ СРСР.

Учений є автором навчального посібника з вивченння ґрунтів Донбасу. У співавторстві підготував кілька навчальних посібників для студентів денної та заочної форм навчання.

Професор А. Ф. Яровенко — учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Червоної Зірки, шістьма медалями, грамотами, мав подяки за багаторічну і бездоганну працю.

Тихоненко Дмитро Григорович. Відомий учений-ґрунтознавець, педагог і організатор вищої аграрної освіти України, доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри ґрунтознавства Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва, член секції наукової ради з проблем ґрунтознавства Національної академії наук України, академік Української екологічної академії наук (УЕАН), академік Міжнародної академії безпеки життєдіяльності (МАНЕБ, м. Санкт-Петербург), володар золотої медалі імені В. В. Докучаєва (1983 р.), заступник генерального секретаря (віце-президент) товариства ґрунтознавців і агрохіміків України. Народився 29 жовтня 1937 р. у с. Левківці Ізюмського району Харківської області в сім'ї селянина.

Д. Г. Тихоненко

У 1960 р. закінчив факультет ґрунтознавства і агрохімії Харківського сільськогосподарського інституту й отримав кваліфікацію вченого агронома ґрунтознавця-агрохіміка. Виробничу та наукову діяльність Д. Г. Тихоненко розпочав в експедиції з великомасштабного обстеження ґрунтів України старшим техніком-ґрунтознавцем, інженером-ґрунтознавцем. Згодом на кафедрі ґрун-

тознавства Харківського СП пройшов шлях від асистента до професора, завідувача кафедри.

Протягом своєї діяльності Дмитро Григорович цілеспрямовано збагачує власний науковий потенціал, створює наукові експедиції і бере в них участь, готує та виховує молодих спеціалістів. Працював деканом факультету агрохімії і ґрунтознавства Харківського НАУ (1972–1996 рр.), проректором з навчальної роботи (1996–2007 рр.), у 2007 р. виконував обов'язки ректора.

Вихованець Харківської школи ґрунтознавства, засновник еколого-біогеохімічної школи в ґрунтознавстві, учений підготував двох докторів наук і 12 кандидатів наук, у тому числі п'ять докторів філософії для далекого зарубіжжя, понад 30 магістрів. Його перу належить більше 180 наукових праць, 18 підручників і посібників, чотири з яких видано в останні сім років («Ґрунтознавство», «Картографія ґрунтів», «Геологія з основами мінералогії», «Лабораторний практикум з ґрунтознавства») і використовуються в усіх аграрних ВНЗ України. Видав більше 20 навчально-методичних розробок, три навчальних фільми, один із яких — «Почва — зеркало ландшафта» — посів друге місце серед аналогів аграрних ВНЗ СРСР (м. Свердловськ, 1973 р.).

Професор Д. Г. Тихоненко — автор і співавтор навчального плану зі спеціальності «Агрохімія і ґрунтознавство» та державних стандартів до нього (ОКХ, ОПП бакалаврів, спеціалістів, магістрів). Головний редактор фахового видання ВАК України, серія «Ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, лісове господарство». Тривалий час працював головою, заступником голови спецради (тепер — член ради) із захисту докторських дисертацій з ґрунтознавства. Працював експертом ВАК при Кабінеті Міністрів СРСР (1986–1991 рр.), був членом Центрального правління ґрунтознавців СРСР, входив до складу навчального методичного центру аграрної освіти з ґрунтознавства при Московській (Тимірязевській) СГА і Московському державному університеті імені М. В. Ломоносова.

Дмитро Григорович — автор еколого-біогеохімічної класифікації ґрунтів, співавтор номенклатурного списку ґрунтів держави як основи для грошової та іншої оцінки землі, її бонітування під час земельно-кадастрових і землеоціночних робіт. Уперше в Україні розробив палеогеографічну схему еволюції ландшафтів і ґрунтів території Полісся і Лісостепу України протягом голоцену четвертинного періоду кайнозою і обґрунтував сільсько- і лісогосподарську типологію земель арен південного заходу Східно-Європейської (Російської) рівнини.

Нагороджений орденами «Знак Пошани», Петра Могили, трьома почесними грамотами Мінагрополітики України і почесною грамотою МСГ СРСР, почесними грамотами Харківської облдержадміністрації і Головного (обласного) управління сільського господарства, Грамотою Верховної Ради України «За заслуги перед українським народом»; стипендіат Харківської обласної державної адміністрації для видатних учених імені О. Н. Соколовського.

Канівець Віктор Іванович. Відомий учений-ґрунтознавець, доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився 18 липня 1937 р. у с. Золочеві на Харківщині. Закінчив факультет агрохімії і ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту. Працював інженером-ґрунтознавцем у Харківській філії Укрземпроекту. Із 1963 р. — на науковій роботі. Закінчив аспірантуру в Інституті ґрунтознавства й агрохімії імені О. Н. Соколовського. Протягом 1967–1974 рр. — старший науковий співробітник цього інституту. У 1974–1981 рр. — заступник директора з наукової роботи Інституту сільськогосподарської мікробіології. У 1981–1997 рр. — завідувач лабораторії ґрунтової мікробіології цього інституту, з 1998 р. — головний науковий співробітник.

У 1987 р. захистив докторську дисертацію з проблем ґрунтоутворювальних процесів з теми «Буроземорутворення і глеєутворення в ґрунтах регіону Українських Карпат».

Наукові роботи В. І. Канівця охоплюють широке коло питань із проблеми генезису ґрунтів, їхньої класифікації і підвищення родючості, оптимізації вивчення мікробіологічних процесів у ґрунтах, створення бактеріальних засобів підвищення врожайності сільськогосподарських культур. Науковцем розроблено нове вчення про генетичну

природу ґрунтів Карпатського регіону, формування їх під впливом буроземного та глеєелювіального процесів, а не дернового і підзолистого, як вважали раніше. Учений дослідив мікробіологічні чинники ґрунтостомлення, розробив його біодіагностику, деякі засоби обмеження цього негативного явища в землеробстві.

Для Полісся і перехідної зони від Полісся до Лісостепу показав високу ефективність застосування ризоторфіну під горох, вику, еспарцет, сою, люцерну. Визначив дози і особливості застосування малих доз азотних туків під бобові культури в Україні (з урахуванням родючості ґрунту та кліматичної зони).

На основі нових штамів азотобактерій під керівництвом В. І. Канівця розроблено ефективний біопрепарат для овочевих культур і кормових буряків — БПА. Вивчено закономірності мінералізації та гуміфікації органічних речовин у ґрунтах, що дає змогу оптимізувати в сівозміні строки і місця внесення органічних добрив.

Нині В. І. Канівець працює над створенням мікробіологічних методів і бактеріальних засобів поліпшення фосфорного живлення рослин. Під його керівництвом отримано низку штамів бактерій, які активно розчиняють мінеральні фосфати, створено два нових види фосфоробактерину — поліміксобактерин і альбобактерин. Розроблено індустріальну (заводську) технологію бактеризації насіння цукрових буряків, яка поєднується з обробкою насіння захисно-стимулювальними речовинами.

Учений опублікував 148 робіт, більшість яких є авторськими, у тому числі 14 наукових праць — у періодичних виданнях АН СРСР.

Муха Володимир Дмитрович. Заслужений діяч науки Російської Федерації, академік Міжнародної академії інформатизації, Російської академії природничих наук і Академії аграрної освіти, доктор сільськогосподарських наук, професор, почесний працівник вищої освіти Росії. Народився в 1935 р. у с. Чемал у Гірському Алтаї. У 1958 р. закінчив із відзнакою Харківський сільськогосподарський інститут і почав трудову діяльність в експедиції з обстеження ґрунтів України. Працював техніком-ґрунтознавцем, інженером-ґрунтознавцем, начальником ґрунтової партії. У 1960 р. Володимир Дмитрович переходить на педагогічну роботу в Харківський сільськогосподарський інститут на першу в світі кафедру ґрунтознавства, створену професором В. В. Докучаєвим. Тут працює до 1982 р. асистентом, доцентом, професором, захищає кандидатську (1966 р.) і докторську (1979 р.) дисертації. У 1966–1970 рр. очолює кафедру ґрунтознавства і агрохімії агрономічного факультету Конакрійського політехнічного інституту (Гвінея, Африка), де веде заняття і читає курс лекцій з ґрунтознавства з основами геології французькою мовою. З 1982 р. — завідувач кафедри землеробства і ґрунтознавства Полтавського сільськогосподарського інституту.

В. Д. Муха

У 1988 р. Володимир Дмитрович переїздить до м. Курськ і працює в Курському сільськогосподарському інституті імені професора І. І. Іванова на посаді ректора (обраний за конкурсом на альтернативній основі колективом інституту). Під його керівництвом інститут, значно підвищивши рівень навчально-методичної та науково-дослідної роботи, був перетворений у Курську державну сільськогосподарську академію.

За період науково-педагогічної діяльності В. Д. Муха опублікував понад 200 робіт, серед яких підручники і навчальні посібники, монографії, лекції, наукові статті, видані центральними видавництвами. Підготував п'ять докторів і сімнадцять кандидатів наук, одержав дванадцять авторських свідоцтв на винаходи.

Учений установив загальні закономірності та зональні особливості сучасної еволюції ґрунтів, які дозволяють виділити ґрунтоутворення в орних ґрунтах як генетично самостійний природно-антропогенний процес;

запропонував показники, що відображають інтенсивність і спрямованість ґрунтових процесів, і методи їх визначення; розробив генетичну класифікацію мангрових ґрунтів; увів нові наукові поняття: агропедоценоз і біопедоценоз; створив наукову школу, яка займається розробкою проблеми природно-антропогенної еволюції ґрунтів і агроландшафтів, стійкості землеробства.

Із 1996 р. В. Д. Муха почав публікувати свої поетичні твори під псевдонімом Володимир Чемальській; окрім виступів у періодичному друці видав три збірки: «Лирические этюды» (1996 р.), «Откровения сердца» (1997 р.), «Всеобщая взаимосвязь» (1999 р.). Є членом Союзу письменників Росії. Нагороджений орденом Дружби і медалями.

Носко Борис Семенович. Народився 18 вересня 1930 р. у с. Комарівці Харківського району Харківської області. Після закінчення Харківського сільськогосподарського інституту з 1954 р. працював у Хмельницькій та Харківській областях на посадах керівника навчального господарства технікуму та головного агронома радгоспу. У 1960 р. вступив до аспірантури Українського науково-дослідного інституту ґрунтознавства імені О. Н. Соколовського. У 1964 р. захистив кандидатську дисертацію. У 1962 р. призначений на посаду старшого наукового співробітника Українського науково-дослідного інституту ґрунтознавства і агрохімії імені О. Н. Соколовського, у 1964 р. — завідувачем Харківської зональної агрохімічної лабораторії. У 1969 р. очолив лабораторію науково-методичного керівництва агрохімічною службою. У 1974 р. призначений директором Інституту ґрунтознавства і агрохімії. На цій посаді працював протягом 23 років.

Б. С. Носко

У 1982 р. захистив докторську дисертацію з теми «Теоретичні і практичні основи оптимізації фосфатного режиму ґрунтів України». У 1989 р. було присвоєно звання професора, а через рік його обрали академіком Української академії аграрних наук.

Під науковим керівництвом Б. С. Носка розроблено агрохімічне районування сільськогосподарської території України та основні методичні засади великомасштабного агрохімічного обстеження ґрунтів, створено наукову школу вчених-агрохіміків, підготовлено 3 доктори та 14 кандидатів сільськогосподарських наук.

Нагороджений золотою медаллю імені К. К. Гедройца Всесоюзної академії сільськогосподарських наук, медаллю «За трудову доблесть» та орденом «Знак Пошани», Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР, а також двома срібними медалями ВДНГ. Опублікував понад 330 наукових праць, у тому числі 14 монографій.

Нині працює в Національному науковому центрі «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського».

Медведєв Віталій Володимирович. Відомий учений-ґрунтознавець, доктор біологічних наук, професор, академік НААНУ. Народився 7 грудня 1939 р. у м. Харкові. Спеціальність ґрунтознавця одержав в аграрному університеті, не залишаючи роботи в Інституті ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського, з яким пов'язана вся трудова діяльність — від посади техніка до директора.

В. В. Медведєв

Нині академік НААНУ В. В. Медведєв очолює також Науково-методичний центр України з питань ґрунтознавства та агрохімії, роботу якого спрямовано на методичне забезпечення досліджень у наукових, дослідних та проектних установах держави.

Основні напрями наукової діяльності вченого пов'язані з агрономічною фізикою ґрунту, методами оцінки екологічного стану

ґрунтів та придатності їхніх параметрів для вирощування сільгоспкультур.

Пошук засобів оптимізації фізичного стану ґрунтів дав змогу розробити теоретичні та практичні основи сучасної технології управління родючістю ґрунту через вплив на його фізичні характеристики і тим самим започаткувати новий науковий напрям. У результаті створено модель оптимального кореневмісного шару ґрунту і запропоновано землеробству принципово нові технологічні прийоми і схеми ґрунтообробних знарядь для досягнення бажаних параметрів.

Учений-ґрунтознавець В. В. Медведєв розробив принципи і методологію параметричної та картографічної оцінки екологічного стану ґрунтів для виявлення придатності земель до вирощування сільгоспкультур і обґрунтування їхнього розміщення. Основою його наукового світогляду є концепція екологічної стійкості ґрунту для сталого розвитку землеробства в Україні. За його ідеологією розроблено концепцію і програму діяльності державної служби ґрунтового моніторингу.

Зусиллями академіка В. В. Медведєва створено наукову школу, підготовлено близько 20 кандидатів і один доктор наук. Під його керівництвом пройшли підготовку й успішно захистилися вісім аспірантів. Є автором 600 наукових праць, у тому числі багатьох книг, і 15 винаходів. Монографію «Оптимізація фізичних властивостей чорноземів» (1988 р.) відзначено премією імені В. Р. Вільямса.

Професор В. В. Медведєв проводить велику науково-експертну роботу як член редколегії журналу «Почвоведение» (Росія), «Агрохімія та ґрунтознавство» (Київ), «Boden Kunde» (Німеччина), «ISTRO-INFO» (США), член Комітету з державних премій України, член Національного комітету ЮНЕСКО «Людина і біосфера», член Комітету зі сталого розвитку НАН України, голова екологічної секції Північно-східного наукового центру НАН України.

Горін Микола Олександрович. Доктор біологічних наук, професор. Народився 8 червня 1940 р. у с. Гусинка Куп'янського району Харківської області в сім'ї сільських учителів. У 1957 р. із золотою медаллю закінчив Пісочинську середню школу Харківського району. Із 1957 р. до 1962 р. навчався на факультеті агрохімії і ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва за спеціальністю «Агрохімік-ґрунтознавець». Закінчив інститут з відзнакою. Його перша публікація «Влияние сельскохозяйственной культуры на изменение эффективного плодородия мощного чернозема» (1962 р.) стала підсумком дворічних пошукових робіт у студентському науковому товаристві під керівництвом завідувача кафедри ґрунтознавства, ректора інституту, професора О. М. Грінченка. Згодом Микола Олександрович був направлений завідувачем Володимир-Волинської агрохімлабораторії (1962–1965 рр.). За зразкову організацію роботи лабораторії та проведення польових дослідів із добривами в колгоспах і радгоспах отримав подяку від міністра сільського господарства СРСР.

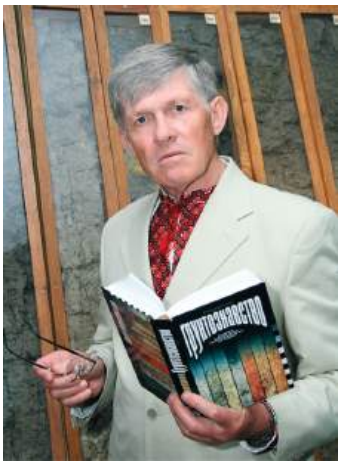

М. О. Горін

У 1965 р. Микола Олександрович вступив до аспірантури при кафедрі ґрунтознавства Харківського СГІ імені В. В. Докучаєва. Реалізація програми досліджень з теми дисертації здійснювалася на стаціонарах у заплавах річок Орлиці (на Полтавщині) та Прип'яті (Ратнівський стаціонар). У 1970 р. М. О. Горін захистив кандидатську дисертацію з теми «Зміни спрямованості ґрунтогенезу в засолених торф'яниках Лівобережного Середнього Придніпров'я при їх окультурюванні».

У 1968–1980 рр. М. О. Горін брав участь у роботі навчально-дослідних експедицій кафедри ґрунтознавства на території України, Молдови, Кавказу і Закавказзя. Він започаткував ноосферно орієнтовані експерименти на стаціонарній ділянці в заплаві найбільшої річки Слобожанщини — Сіверський Донець. Результати роботи експедицій було проаналізовано та оприлюднено в наукових публікаціях (понад 200), у тому числі у під-

ручниках і навчально-методичних розробках (понад 40).

За результатами особисто проведених у період 1970–2001 рр. досліджень, М. О. Горін у 2002 р. захистив дисертацію з теми «Заплавне ґрунтотворення Полісся та Лісостепу України (еволюція, біогеохімія, окультурювання)». Вища атестаційна комісія України присвоїла йому звання доктора біологічних наук.

У 1968–1970 рр. розпочалася і його викладацька робота. Нині професор М. О. Горін читає курси «Екологічне ґрунтознавство», «Ландшафтознавство з основами біохімії», «Ґрунтово-екологічне районування», «Рекультивація земель», «Методологія ґрунтово-екологічних досліджень».

Визнанням його наукового авторитету є обрання членом-кореспондентом Міжнародної академії наук екології і безпеки життєдіяльності (МАНЕБ) у секції «Екологія». М. О. Горін — член правління Харківського відділення Українського товариства охорони природи; член редколегії наукового збірника «Вісник Харківського НАУ».

Балюк Святослав Антонович. Відомий учений ґрунтознавець, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік НААНУ. Народився 27 серпня 1946 р. на станції Вілей Вілеготського району Архангельської області в сім'ї службовців. Після закінчення середньої школи в 1967–1973 рр. навчався на факультеті агрохімії і ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту.

С. А. Балюк

У 1967 р. С. А. Балюка прийняли на роботу до Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» (ННЦІГА), і відтоді все своє життя він присвятив цьому науковому закладу. Учене звання старшого наукового співробітника йому було присвоєно в 1990 р. Визнанням творчого авторитету С. А. Балюка стало його обрання в 1999 р. членом-кореспондентом УААН, у 2007 р. — академіком. Із 2003 р. учений виконує обов'язки заступника директора з наукової роботи, із 2008 р. є директором цієї установи.

У 1979 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Водно-сольовий режим темно-каштанових солонцюватих ґрунтів Північно-Кримського зрошуваного масиву на фоні горизонтального дренажу», у 1996 р. — докторську з теми «Зрошувані чорноземи Лісостепу і Північного Степу України: оцінка стану, охорона і підвищення родючості».

Святослав Антонович Балюк є провідним ученим у галузі меліоративного ґрунтознавства, агроекології зрошених і солонцевих земель, охорони та родючості ґрунтів, стандартизації та сертифікації земель. Його наукові інтереси: сучасні природні та антропогенні процеси еволюції ґрунтів під час зрошення, агроекологічний моніторинг меліоративних земель, охорона і родючість ґрунтів, екологічне нормування антропогенних навантажень на ґрунтовий покрив, стандартизація і метрологія в галузі ґрунтознавства, агрохімії та охорони ґрунтів, сертифікація земель (ґрунтів) сільськогосподарського призначення.

Основні положення наукової діяльності С. А. Балюка опубліковано у 346 друкованих виданнях, у тому числі в 10 книгах, 196 статтях, 38 тезах, 85 нормативних документах, 40 рекомендаціях, які захищені 10-ма авторськими свідоцтвами та патентами.

Учений створив свою наукову школу з питань меліоративного ґрунтознавства, агроекології і меліорації земель, охорони та родючості зрошувальних і солонцевих ґрунтів. Під його керівництвом підготовлено та захищено чотири кандидатські та одна докторська дисертації.

Науковця нагороджено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, почесними відзнаками УААН та «Знаком Пошани» Мінагрополітики України. За цикл наукових праць «Система еколого-меліоративного моніторингу зрошуваних земель та відтворення їхньої родючості» С. А. Балюку в листопаді 2003 р. присуджено премію УААН «За видатні досягнення в аграрній науці».

Кисіль Володимир Іванович (1951–2008). Академік УААН, доктор сільськогосподарських наук професор. Народився 21 березня 1951 р. у м. Валуйки Бєлгородської області. Закінчив Харківський сільськогосподарський інститут і з 1975 до 2008 рр. працював у Національному науковому центрі «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н.Соколовського». Із 1975 до 1984 рр. — молодший науковий співробітник, із 1984 до 1988 рр. — старший науковий співробітник, із 1988 до 1989 рр. — провідний науковий співробітник, із 1989 до 1991 рр. — завідувач сектора біоземлеробства, із 1991 р. — завідувач лабораторії екології ґрунтів та біоземлеробства, із 2003 р. — заступник директора ННЦ ІГА з наукової роботи, з 2004 р. — директор ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського».

В. І. Кисіль

У 1982 р. В. І. Кисіль захистив кандидатську дисертацію з теми «Ефективність мінеральних добрив у ланці сівозміни за плоскорізного і відвального обробітку на еродованому темно-сірому опідзоленому ґрунті Лівобережного Лісостепу УРСР» (м. Мінськ, Білорусія); у 2002 р. — докторську дисертацію з теми «Теоретичні основи і прикладні аспекти застосування добрив у біологічному землеробстві» і був обраний членом-кореспондентом УААН. У 2007 р. обраний академіком зі спеціальності «Ґрунтознавство природокористування».

Напрями наукової діяльності: вивчення закономірностей формування оптимізованого живлення культурних рослин, розробка сучасних систем удобрення сільськогосподарських культур, створення нових екологобезпечних видів органічних і мінеральних добрив. Уперше в Україні сформулював теоретичні положення комфортного живлення рослин макро- і мікроелементами, яке забезпечує одержання екологічно чистих і біологічно повноцінних урожаїв.

Основні теоретичні напрацювання вченого викладено в монографіях «Биологическое земледелие в Украине: проблемы и перспективы» (2002 р.), «Агрохімічні аспекти екологізації землеробства» (2005 р.) та в 116 наукових працях, де запропоновано концептуальні підходи до розвитку ґрунтово-агрохімічної науки на початку XXI ст. В. І. Кисіль є автором 4-х патентів України, розробив сучасні методи оцінки еколого-токсикологічного стану ґрунтів, створив національну модель біологічного землеробства, провів районування ґрунтового покриву України за придатністю для вирощування екологічно чистої продукції, опрацював технології її одержання.

Одним із перших В. І. Кисіль поставив питання про необхідність розробки Закону України про статус екологічно чистих земель і Закону України про ековиробництво. Був співавтором проекту Закону «Про органічне виробництво», Національної програми охорони родючості ґрунтів. За видання навчального посібника «Визначник еколого-генетичного статусу та родючості ґрунтів України» отримав диплом лауреата премії УААН «За видатні досягнення в аграрній науці» (2006 р.). У 2006 р. вченого було обрано генеральним секретарем Українського товариства ґрунтознавців та агрохіміків.

Під його керівництвом захищено 2 та підготовлено до захисту 5 кандидатських дисертацій.

В. І. Кисіль нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2006 р.) та відзнакою Харківської обласної державної адміністрації (2007 р.).

Волкогон Віталій Васильович. Народився 24 серпня 1955 р. у с. Успенка Буринського району Сумської області. Навчався в Харківському сільськогосподарському інституті на факультеті ґрунтознавства та агрохімії. Керівником дипломної роботи в нього був професор Д. Г. Тихоненко. Після закінчення інституту в 1977 р. В. В. Волкогон працює в Інституті сільськогосподарської мікробіології інженером-ґрунтознавцем, мікробіологом. Від початку наукової діяльності інтереси В. В. Волкогона сконцентровано на діяльності

активного процесу азотфіксації в ризосфері рослин. З його ім'ям пов'язано становлення в Україні нового напряму в ґрунтовій мікробіології — асоціативної азотфіксації.

У 1987 р. В. В. Волкогон захищає кандидатську дисертацію на тему «Асоціативна азотфіксація в кореневій зоні представників сімейства злакових» і працює старшим науковим співробітником, очолює лабораторію біологічного азоту. За безпосередньої участі вченого в цей час розробляються шляхи активізації процесу азотфіксації в агроценозах. Оригінальною розробкою В. В. Волкогона є з'ясування механізму підвищення активності азотфіксації під впливом обробки рослин розчинами фітогормонів та їхніх синтетичних аналогів.

На основі проведених фундаментальних досліджень сформульовано нові принципи створення бактеріальних добрив. Учений є автором біологічних препаратів діазобактерину, мікрогуміну, біографу. У доробку В. В. Волкогона понад 130 наукових праць, 9 винаходів. Серед інтересів ученого — проблеми фізичного оптимуму мінерального азоту для рослин, особливості трансформації сполук азоту в ґрунті під впливом окремих антропогенних чинників, екологічні особливості функціонування азотфіксуючих симбіозів та асоціацій. Науковець описав явище ендофітії азотфіксуючих бактерій у насінні злаків, яке покладено в основу методичних розробок з виділення активних штампів азотфіксуючих бактерій та активізації спонтанної азотфіксуючої мікрофлори в біоценозах.

Діяльність В. В. Волкогона значною мірою пов'язана з інструментальним напрямом визначення активності процесів біологічної трансформації азоту в ґрунті. Учений є автором способів визначення активності процесів азотфіксації та денітрифікації в ґрунтово-рослинних монолітах. Роботи В. В. Волкогона з визначення біологічної азотфіксації методом ізотопного розбавлення отримали широке визнання науковців.

У 1997 р. В. В. Волкогон захистив докторську дисертацію на тему «Особливості формування азотфіксуючих асоціацій бактерій з травами та регулювання їх активності». У 2002 р. йому присвоєно вчене звання професора.

Віталій Васильович плідно працює на науково-педагогічній ниві. Викладає студентам аграрного факультету Чернігівського інституту економіки і управління. Під його науковим керівництвом захищено 3 кандидатські дисертації. Член спеціалізованих учених рад при Інституті агроекології і біотехнології НААНУ та Інституті мікробіології і вірусології імені Д. К. Заболотного НАНУ.

Із 2003 р. В. В. Волкогон очолює Інститут сільськогосподарської мікробіології НААНУ.

Мірошниченко Микола Миколайович. Доктор біологічних наук, кандидат сільськогосподарських наук, професор ка-

М. М. Мірошниченко

федри агрохімії. Народився 3 грудня 1963 р. у м. Запоріжжя у сім'ї військовослужбовця. Закінчив Харківський сільськогосподарський інститут імені В. В. Докучаєва у 1986 р. за спеціальністю вчений агроном агрохімік-ґрунтознавець. Початок трудової і наукової діяльності М. М. Мірошниченка пов'язаний з Інститутом ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського, де він у 1992 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Коллоидно-химическая характеристика процесса трансформации органоминеральной тонкодисперсной части дерново-подзолистых супесчаных почв Украинского Полесья при длительном применении удобрений».

Вагомим досягненням М. М. Мірошниченка стала розробка нової системи оцінки небезпеки техногенного забруднення ґрунтів України і регламентації в них вмісту окремих забруднювачів: важких металів, нафтопродуктів, мінералізованих пластових вод тощо. У докторській дисертації на тему «Стійкість ґрунтів як основа педоекологічного нормування», довів необхідність заміни застарілої системи оцінки за гранично-допустимими концентраціями (ГДК) на принципово нову, засновану на принципах екологічного нормування.

Іншим напрямком наукових досліджень М. М. Мірошниченка стало вивчення забруднення ґрунтового покриву нафтопромисловим комплексом. Ученим розроблено нові способи відновлення родючості забруднених ґрунтів та стратегію відновлення нафтозабруднених ґрунтів, на основі якої створено міжвідомчі нормативні документи.

Останні наукові розробки М. М. Мірошниченка спрямовані на агрогеохімічне районування забезпеченості ґрунтів України фізіологічно необхідними мікроелементами, встановлення закономірностей їх просторового розподілу та агрогенної еволюції, міграції в ґрунтовому профілі та в агроландшафті, трансформації сполук, транслокації в рослини тощо. За цикл робіт з цього напряму «Мікроелементи в ґрунтах України: нестача і надлишок» М. М. Мірошниченко у складі колективу авторів став у 2008 р. лауреатом премії УААН «За видатні досягнення у аграрній науці». Підтримує тісні зв'язки із ученими Білорусі, Росії, Молдови, Болгарії, регулярно публікується в провідних фахових виданнях України та зарубіжжя. За результатами науково-дослідної роботи ним опубліковано 137 наукових праць, одержано 5 патентів на винахід.

У 2007–2010 рр. М. М. Мірошниченко очолював кафедру агрохімії Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва, є членом експертної ради ВАК України з агрономії та лісового господарства, спеціалізованої вченої ради Д 64.354.01, учених рад ННЦ ІГА і ХНАУ, редколегій наукових журналів «Агрохімія і ґрунтознавство» та «Вісник ХНАУ», технічного комітету стандартизації ТК 142 «Ґрунтознавство».

Зуза Володимир Серафимович. Доктор сільськогосподарських наук, член Європейського товариства гербологів, завідувач кафедри землеробства. Народився у березні 1942 р. в с. Хухра Охтирського району Сумської області. У 1964 р. закінчив з відзнакою Харківський сільськогосподарський інститут імені В. В. Докучаєва.

В.С. Зуза

У період з 1964 по 1967 рр. працював головним агрономом колгоспу імені Шевченка Вовчанського району Харківської області. З 1967 по 1970 рр. навчався в аспірантурі Українського НДІ рослинництва, селекції та генетики імені В. Я. Юр'єва при відділі рільництва. У 1972 р. захистив кандидатську, а в 1995 р. — докторську дисертацію. Тема докторської дисертації «Наукові основи боротьби з бур'янами посівів польових культур в умовах Північно-Східної України».

З 1970 р. працював молодшим науковим співробітником Українського НДІ ґрунтознавства і агрохімії імені О. Н. Соколовського; з 1975 по 1980 рр. — старшим науковим співробітником Всесоюзного НДІ захисту ґрунтів від ерозії. З 1980 р. працює в Інституті рослинництва імені В. Я. Юр'єва на посадах старшого, а згодом — провідного наукового співробітника, завідувача сектора і лабораторії. З 1996 р. і по цей час наукову діяльність поєднує з викладацькою роботою на посаді професора кафедри землеробства Харківського національного університету імені В. В. Докучаєва. У 2010 р. за конкурсом обраний на посаду завідувача кафедри.

У коло наукових інтересів В. С. Зузи входять питання обробітку ґрунту і технології вирощування польових культур, а основні його праці присвячені проблемі боротьби з бур'янами. Він дослідив особливості видового складу сегетальної рослинності регіону і запропонував класифікацію її поширеності, розробив систему гербологічного моніто-

рингу посівів сільськогосподарських культур, обґрунтував кількісні методи оцінки шкодочинності бур'янів і їх конкурентних взаємовідносин з культурними рослинами, широко вивчає ефективність гербіцидів і агротехнічні прийоми контролювання бур'янів у посівах основних польових культур. Опублікував понад 270 наукових статей, є співавтором 3-х монографій і 1-го навчального посібника, має 1 авторське свідоцтво. Підготував до захисту 1 аспіранта. Входить до складу членів спеціалізованих вчених рад для захисту дисертацій при Інституті рослинництва імені В. Я Юр'єва та Дніпропетровському державному аграрному університеті.

Васюков Олександр Євгенович — фахівець у галузі хімічної екології, хімічного аналізу, аналітичного контролю стану та якості, оцінки природних і техногенних об'єктів довкілля. Народився 30 вересня 1952 р. у роз'їзді Ульшине Ізноськівського району Калузької області.

О. Є. Васюков

Після закінчення фізико-хімічного факультету Московського хіміко-технологічного інституту імені Д. І. Менделєєва з 1975 р. працював в Українському науково-дослідному інституті екологічних проблем (УкрНДІЕП). Пройшов шлях від інженера до провідного наукового співробітника, завідувача лабораторії еколого-аналітичних досліджень.

У 1986 р. здобув учений ступінь кандидата хімічних наук, а у 2007 р. — доктора хімічних наук за спеціальністю «аналітична хімія». З 2008 р. — професор кафедри загальної хімії ХНАУ, а з 2010 р. — завідувач цієї ж кафедри. О. Є. Васюков брав участь у розробці державного будівельного нормативу України з оцінки впливу господарської діяльності на навколишнє середовище ДБН А.2.2-1-95 «Склад та зміст матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні та будівництві підприємств, будівель і споруд. Основні положення проектування»; у проведенні екологічних експертиз різних великомасштабних проектів, у тому числі розширення атомних електростанцій та будівництва гідроелектростанцій.

Має великий досвід польових досліджень екологічного стану водних об'єктів, проведення хімічних аналізів для судових експертиз із різних господарських та кримінальних справ у галузі природокористування. Брав участь у роботі великих наукових експедицій: по трасі каналу Дніпро–Донбас; по трасі каналу Ока–Дон–Оскіл; по Волгоградській зрошувальній системі; по зрошувальній системі Азербайджану; по Дніпру у складі 1-ої і 2-ої українсько-канадської експедицій.

Учений розвиває науковий напрямок в аналітичній хімії — еколого-аналітичний контроль водних екосистем в умовах підвищеного антропогенного навантаження, розробляє вольтамперометричні методики визначення важких металів у природних і стічних водах, що застосовуються для контролю валового та іонного стану цих металів у воді та біоті для визначення закономірностей розподілу металів між основними компонентами водних екосистем.

Дегтярьов Василь Володимирович. Доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився 3 січня 1958 р. в селищі Рогань Харківської області.

У 1983 р. з відзнакою закінчив факультет агрохімії та ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту.

В. В. Дегтярьов

З 1983 р. пройшов творчий шлях викладача, вченого і керівника: асистента, доцента кафедри ґрунтознавства, заступника проректора з заочної освіти, декана факультету агрохімії та ґрунтознавства ХНАУ.

У 1987 р. В. В. Дегтярьов захистив кандидатську дисертацію на тему «Порівняльні дослідження кількісних і якісних змін гумусу у ґрунтах під впливом їх сільськогосподарського використання». З 2006 р. — професор університету. У 2010 р. захистив докторськудисертаціюнатему«Колоїдно-хімічна характеристика гумусово-акумулятивного ґрунтотворення і рівня родючості цілинних та агрогенних чорноземів Лівобережного Лісостепу і Степу України».

Має 156 наукових, навчальних та методичних публікацій, у тому числі підручники «Ґрунтознавство».– К., 2005 і «Геологія з основами мінералогії».– Х., 2009, 7 навчальних посібників, 5 патентів на винаходи.

В. В. Дегтярьов голова секції «Агрохімії і ґрунтознавства» науково-методичної комісії з «Агрономії» МОН України, експерт ДАК України.

Нагороджений відомчою відзнакою «Відмінник аграрної освіти» ІІІ ступеня та трудовою відзнакою «Знак пошани». Неодноразово обирався депутатом Роганської селищної ради.

Ачасов Андрій Борисович. Народився 25 березня 1971 р. у м. Броди Львівської області.

У 1994 р. закінчив геолого-географічний факультет Харківського державного університету імені М. Горького за спеціальністю «Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів».

А. Б. Ачасов

З 1994 р. працював у Національному науковому центрі «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» на різних посадах: інженер, аспірант, старший науковий співробітник, завідувач сектору дистанційного зондування ґрунтового покриву.

У 1998 р. А. Б. Ачасов захистив кандидатську дисертацію на тему: «Використання дистанційних методів для дослідження ґрунтів», а у 2010 р. — докторську дисертацію на тему: «Ґрунтово-геоінформаційні засади протиерозійної оптимізації агроландшафтів: теорія і практика». Наукові інтереси: ґрунтознавство, ландшафтознавство, картографування ґрунтів, дистанційне зондування, геоінформаційні системи.

З 2008 р. — професор кафедри ґрунтознавства ХНАУ.

НАУКОВА ШКОЛА — ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПАТОГЕНЕЗУ, ІМУНОГЕНЕЗУ І ЗАХИСТУ РОСЛИН ВІД ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ

Заснована в 1924 р. Засновник — академік ВАСГНІЛ, член-кореспондент академії наук України, заслужений діяч науки, професор, доктор біологічних наук Т. Д. Страхов. Послідовники: академік, доктор біологічних наук, професор М. М. Родігін; доктори, професори: В. К. Пантелеєв, В. Й. Тимченко, Н. М. Гринько, В. П. Туренко; кандидат біологічних наук професор Ф. М. Марютін.

Підготовлено 5 докторів та 108 кандидатів наук.

Напрями наукової діяльності: імунологічне обґрунтування стійкості до найголовніших хвороб основних сільськогосподарських культур. Розробка, удосконалення та впровадження безпестицидної системи захисту овочевих культур від шкідливих організмів у закритому ґрунті.

НАУКОВА ШКОЛА — ПРОБЛЕМИ ДИНАМІКИ ПОПУЛЯЦІЙ І ПРОГНОЗУВАННЯ МАСОВИХ РОЗМНОЖЕНЬ ШКІДЛИВИХ ОРГАНІЗМІВ

Відкрита в 30-ті роки XX ст. Засновники — професори В. Г. Аверін, О. О. Мігулін. Послідовники — доктори біологічних наук, професори Б. М. Литвинов, Є. М. Білецький, Й. Т. Покозій, О. В. Захаренко, М. Д. Євтушенко.

Підготовлено — 4 доктори наук, 77 кандидатів наук.

Напрями діяльності: вивчення закономірностей динаміки популяцій шкідливих організмів; розробка екологічно орієнтованих прийомів захисту плодових насаджень від основних шкідників, розробка теорії і технології прогнозування масових розмножень шкідливих комах.

УЧЕНІ ІЗ ЗАХИСТУ РОСЛИН

Аверін Віктор Григорович (1885–1955). Доктор сільськогосподарських наук, професор. У 1912 р. закінчив Харківський університет. З 1912 до 1920 рр. — завідувач Ентомологічного бюро Харківського земства; з 1920 до 1925 рр. — завідувач станції захисту рослин. У 1925 р. під його керівництвом у Балаклійському районі Харківської області уперше застосовано авіаційний хімобробіток угідь проти італійської сарани.

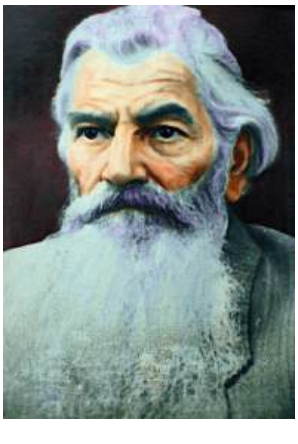

В. Г. Аверін

У 1915 р. В. Г. Аверін за сумісництвом почав працювати на посаді асистента в Харківському сільськогосподарському інституті на кафедрі зоології та ентомології. У 1920–1922 рр. викладав мисливство, із 1927 р. — біологію лісових звірів і птахів. Із 1930 до 1955 рр. В. Г. Аверін був завідувачем кафедри зоології та ентомології. У 1931–1932 рр. професор В. Г. Аверін брав активну участь у створенні першого в СРСР факультету захисту рослин у нашому університеті.

Учений багато уваги приділяв дослідженням, пов'язаним з актуальними питаннями захисту рослин, насамперед, з біологічним методом охорони і збереження корисної фауни птахів і комах. Професор В. Г. Аверін очолював Комітет охорони природи Наркомату освіти України.

Опублікував більше 340 наукових і науково-популярних робіт. Підготував 3 кандидатів наук. Був нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора,

медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.».

Страхов Тимофій Данилович (1890–1961). Доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент АН України, почесний академік ВАСГНІЛ, заслужений діяч науки України. Був організатором Українського інституту захисту рослин у 1930 р., факультету захисту рослин (1930 р.) і кафедри фітопатології Харківського сільськогосподарського інституту (1924 р.), відділів фітопатології в Українському інституті прикладної ботаніки (1928 р.) УкрНДІ захисту рослин (1930 р.), Інституті ботаніки (1934 р.), Інституті біології Харківського університету імені Каразіна (1944 р.), Інституті генетики і селекції АН України. Учений Т. Д. Страхов підготував 4 доктори наук і близько 30 кандидатів наук, опублікував більше 110 наукових робіт. Був нагороджений орденом Леніна, 3-ма орденами «Знак Пошани», медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.».

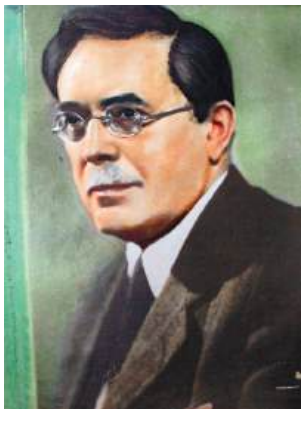

Т. Д. Страхов

Створена Т. Д. Страховим наукова школа мікології та фітопатології стала основою розвитку цих наук не тільки в Україні, а й у інших країнах СНД.

Мігулін Олексій Олексійович (1893–1989). Доктор біологічних наук, професор. У 1917 р. закінчив природниче відділення фізико-математичного факультету Московського університету за спеціальністю «Зоологія». Після закінчення був залишений при кафедрі зоології на посаді асистента. З 1922 до 1924 рр. працював ентомологом Цукротресту, потім старшим ентомологом і завідувачем Губернської станції захисту рослин (м. Харків).

Із 1930 до 1935 рр. О. О. Мігулін очолював відділ хребетних тварин Українського науково-дослідного інституту захисту рослин (м. Харків), із 1935 до 1941 рр. — Українську науково-дослідну біологічну станцію.

Із 1943 р. — професор, із 1956 до 1971 рр. — завідувач кафедри зоології та ентомології Харківського сільськогосподарського інституту.

Олексій Олексійович був одним з організаторів захисту рослин в Україні. У 1925–1929 рр. очолював Центральну станцію захисту рослин Народного Комісаріату землеробства. Під його керівництвом здійснено підготовку перших окружних агрономів із захисту рослин. Він був видатним ученим у галузі теоретичної та прикладної зоології і ентомології, організатором служби сигналізації і прогнозів (1925 р.), заснував наукову школу з питань динаміки популяцій. Підготував 1 доктора наук і 23 кандидати наук, опублікував більше 150 робіт, у тому числі «Польові шкідники», «Визначник звірів», «Звірі України», «Зоологія», підручник для факультетів захисту рослин «Сельскохозяйственная энтомология».

Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора і медаллю «За трудову доблесть».

Мацков Федір Пилипович (1897–1977). Доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент АН УРСР.

О. О. Мігулін

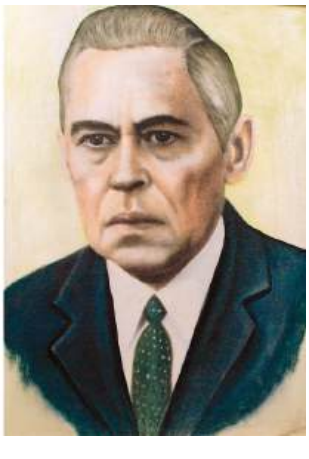

Ф. П. Мацков

У 1957 р. видав монографію «Позакореневе живлення рослин», у 1963 р. — довідник з фізіології рослин. Із 1934 до 1975 рр. був завідувачем кафедри фізіології і мікробіології ХСП. Під його керівництвом захищено 4 докторські і 31 кандидатська дисертації.

Ф. П. Мацков був членом ради журналу «Физиология растений», членом ради з проблеми фотосинтезу при ВАСГНІЛ.

Нагороджений двома орденами Леніна, орденом Трудового Червоного Прапора, орденом «Знак Пошани», медалями.

Бузовер Федір Якович (1903–1976). Доктор біологічних наук, професор. Із 1928 р. працював викладачем у Дніпропетровському університеті, із 1930 р. — доцентом Всеукраїнського заочного інституту підвищення кваліфікації викладачів у м. Харкові, із 1935 р. — доцентом і деканом факультету захисту рослин Харківського сільськогосподарського інституту.

У 1961 р. захистив докторську дисертацію «Досвід фізіологічної характеристики картопляної рослини».

Підготував 4-х кандидатів наук. Написав 68 наукових праць.

Нагороджений орденом «Знак Пошани» і двома медалями.

Родігін Михайло Миколайович (1907–1977). Доктор біологічних наук, професор. У 1930 р. — завідувач відділу фітопатології Інституту сільського господарства Південного Сходу (м. Саратов). Із 1931 р. — завідувач кафедри фітопатології Саратовського сільськогосподарського інституту. Із 1961 до 1977 рр. — завідувач кафедри фітопатології Харківського сільськогосподарського інституту. Підготував 3-х докторів наук і більше 40 кандидатів наук, опублікував понад 170 наукових робіт. Видав підручник «Общая фитопатология», який є базовим для підготовки спеціалістів вищих навчальних закладів зі спеціальності «Захист рослин». М. М. Родігін є засновником нового наукового напряму — «Внутрішня терапія і імунізація рослин як захід підвищення їх стійкості до інфекційних хвороб».

М. М. Родігін

Васильєв Вадим Петрович (1912–2003). Доктор біологічних наук, професор, академік НАН України, заслужений діяч науки, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки.

У 1935 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут, факультет захисту рослин. Із 1975 до 1941 рр. працював в Українському НДІ плодівництва на посаді старшого наукового співробітника. За ратні подвиги у Великій Вітчизняній війні нагороджений орденом Червоної Зірки, орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями «За бойові заслуги», «За оборону Кавказу», «За оборону Києва», «За перемогу над Німеччиною».

Із 1947 до 1953 рр. — завідувач відділу захисту рослин НДІ плодівництва; із 1953 до 1979 рр. — директор Українського НДІ захисту рослин (нині — Інститут захисту рослин НААН України), одночасно з 1958 р. — професор Української сільськогосподарської академії. Із 1998 р. — старший науковий співробітник-консультант ІЗР. Понад 60 років Вадим Петрович присвятив розвиткові вітчизняної науки із захисту рослин. Усебічно обґрунтував основи інтегрованого захисту сільськогосподарських рослин від шкідливих організмів, накреслив шляхи оптимізації імунологічного, агротехнічного, біологічного та хімічного методів. Сучасні проблеми захисту рослин виклав у 200 наукових працях, у тому числі 10-ти монографіях, 8 довідниках, понад 10-ти брошурах. У 1973–1975 рр. вийшла у світ у 3-х томах під його редакцією унікальна монографія «Вредители сельскохозяйственных и лесных насаждений», перевидана в 1987–1988 рр. Учений був прекрасним педагогом. Створив наукову школу з проблем захисту рослин. Серед його учнів дев'ять докторів наук та 50 кандидатів наук.

За вагомий внесок у розвиток вітчизняної науки нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, двома орденами «Знак Пошани» та медалями. Американський біологічний інститут присвоїв йому почесний титул «Людина 1997 року».

Пересипкін Володимир Федорович (1914–2004). Доктор біологічних наук, професор, академік УААН, іноземний член РАСІН.

Багато років очолював провідні сільськогосподарські ВНЗ — Уманський і Київський інститути, Українську сільськогосподарську академію, обіймав посади заступника

міністра сільського господарства України, головного вченого секретаря ВАСГНІЛ, одночасно продовжував працювати на кафедрі фітопатології УСГА. За його ініціативи в 1962 р. в УСГА було створено другий в Україні факультет захисту рослин.

Учений підготував 6 докторів і 104 кандидати наук, опублікував понад 349 наукових праць, у тому числі 28 монографій, підручників і посібників, зокрема, «Хвороби сільськогосподарських культур» (1973 р.), «Сельскохозяйственная фитопатология» (1974 р.), «Атлас хвороб польових культур» (1976 р.), «Болезни зерновых культур» (1979 р.), «Болезни сельскохозяйственных культур» в 3-х томах (1989–1991 рр.). Одержав 10 свідоцтв на авторські винаходи.

Наукові досягнення В. Ф. Пересипкіна високо оцінені науковою громадськістю і державою: він лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1982 р.), премії Ради Міністрів СРСР (1989 р.), має звання та грант професора фонду Сороса (1984 р.), інші численні нагороди та відзнаки.

***Литвинов Борис Митрофанович* (1921 р. н.).** Доктор біологічних наук, професор. У 1951 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут за фахом учений агроном-селекціонер. У 1953–1956 рр. — аспірант кафедри зоології та ентомології. Із 1962 до 1971 рр. — доцент названої кафедри. Із 1971 до 1991 рр. очолював кафедру зоології та ентомології, із 1991 до 2002 рр. — професор кафедри.

Перу вченого належить більше 150 праць, у тому числі 3 підручники і 3 навчальних посібники з сільськогосподарської та лісової ентомології.

Під керівництвом професора Б. М. Литвинова створено наукову школу «Екологічно орієнтована система захисту плодових культур від шкідників». Підготував одного доктора і 21 кандидата наук. Його учні та послідовники продовжують дослідження щодо вдосконалення екологічно орієнтованого захисту плодових культур від шкідливих комах. Велику увагу Борис Митрофанович приділяв удосконаленню навчального процесу. Під керівництвом ученого і за його активної участі створено низку унікальних наочних навчальних посібників для підготовки, контролю і самоконтролю знань студентів зі спеціальних дисциплін: зоології, загальної і сільськогосподарської ентомології. У різні роки професор Б. М. Литвинов читав лекційні курси «Зоологія», «Загальна ентомологія», «Сільськогосподарська ентомологія», «Карантин рослин» та ін.

За великі успіхи нагороджений знаком «За відмінні успіхи вищої освіти СРСР», Почесною грамотою Міністерства освіти України. Є автором 3-х авторських свідоцтв і 13 раціоналізаторських пропозицій.

Б. М. Литвинов — ветеран Великої Вітчизняної війни, з перших і до останніх днів брав участь у боях. Він нагороджений орденом Червоної Зірки, орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями «За бойові заслуги», «За відвагу», «За оборону Ленінграда», 9-ма знаками і медалями.

Покозій Йосип Трохимович (1925 р. н.). Доктор біологічних наук, професор, почесний член Українського ентомологічного товариства.

У 1950 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут за фахом учений-лісівник. У 1950–1953 рр. — аспірант кафедри зоології та ентомології; у 1951–1956 рр. — асистент кафедри; у 1956–1967 рр. — доцент кафедри зоології та ентомоло-

В. Ф. Пересипкін

Б. М. Литвинов

Й. Т. Покозій

гії; у 1968–1976 рр. — професор кафедри. Із 1976 до 1980 рр. — завідувач кафедри хімічного захисту рослин Кубанського сільськогосподарського інституту; із 1980 до 1993 рр. — завідувач кафедри зоології та ентомології НАУ (м. Київ), із 1994 р. — професор НАУ.

Наукові інтереси професора Й. Т. Покозія — закономірності динаміки популяцій шкідників лісових і плодових культур, застосування біологічних препаратів проти шкідників саду, сезонний прогноз розвитку шкідників пшениці, шовківництво.

Й. Т. Покозій — учасник бойових дій Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня, орденом «За мужність» III ступеня; медалями «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною», «За доблесну працю на ознаменування 100-річчя від дня народження В. І. Леніна», «Відмінник сільського господарства», почесними грамотами Мінсільгосппроду, Міністерства освіти і науки України.

Підготував 3-х докторів і 20 кандидатів наук. Автор і співавтор 214 робіт, у тому числі 2-х підручників, практикумів, навчальних посібників і навчальних програм.

Й. Т. Покозій із 1982 р. — віце-президент, із 1992 р.— почесний член, із 2004 р. — виконуючий обов'язки президента Українського ентомологічного товариства.

Тимченко Віктор Йосипович (1928 р. н.). Доктор сільськогосподарських наук, професор. Понад 50 років працює в Інституті овочівництва і баштанництва УААН, спочатку завідувачем лабораторії захисту рослин, а потім — головним науковим співробітником.

В. Й. Тимченко

Засновник школи з розробки комплексних систем захисту овочевих і баштанних культур від шкідників і хвороб. Провідний учений із захисту овочевих і баштанних рослин в Україні, протягом кількох десятиріч очолює дослідження з цього напряму.

Під його керівництвом захищено 16 кандидатських дисертацій. Він автор і співавтор 11 книг, опублікував 270 наукових праць, має 5 авторських свідоцтв на сорти овочевих і баштанних культур. Сумлінна праця професора В. Й. Тимченка відзначена численними нагородами батьківщини.

Красиловець Юрій Гаврилович (1935 р.н.). Доктор сільськогосподарських наук, професор. У 1969 р. захистив кандидатську дисертацію, у 1992 р. докторську. Із 1980 р. — керівник науково-дослідних робіт з оптимізації інтегрованого захисту рослин від шкідників та хвороб Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва УААН, із 1996 р. — завідувач сектора технології захисту рослин.

Ю. Г. Красиловець

Підготував 3 наукових видання для спеціалістів сільського господарства, науковців, викладачів і студентів вищих навчальних закладів. Є співавтором агротехнічних паспортів сортів і гібридів основних сільськогосподарських культур селекції інституту, які занесені до Державного реєстру сортів рослин України. Опублікував 236 наукових праць.

Ю. Г. Красиловець тісно співпрацює з Харківським національним аграрним університетом імені В. В. Докучаєва та Харківським державним педагогічним університетом імені Г. С. Сковороди. Він є членом спеціалізованих вчених рад за спеціальністю «фітопатологія» та «рослинництво».

Нагороджений трудовою відзнакою «Знак пошани» Міністерства аграрної політики України, бронзовою та срібною медалями ВДНГ СРСР і почесними грамотами.

Білецький Євген Миколайович (1935 р. н.). Доктор біологічних наук, професор, академік АН ВО України. У 1959 р. закінчив Харківський університет. У 1959–1964 рр. працював на Мелітопольській дослідній станції садівництва старшим науковим співробітником. У 1964–1969 рр. очолював лабораторію ентомології Всесоюзного науково-дослідного інституту зернового господарства в Казахстані. Із 1969 до 1988 рр. керував відділом захисту рослин Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва УААН.

Є. М. Білецький

Із 1991 р. працює завідувачем кафедри зоології та ентомології Харківського НАУ. Уперше у світі розробив міжсистемний метод прогнозування масового розмноження шкідливих організмів, який нині застосовується в країнах СНД, близького й далекого зарубіжжя. Із 1999 р. — голова вченої спеціалізованої ради із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук зі спеціальностей «Ентомологія» та «Фітопатологія». Підготував 2-х докторів наук і 13 кандидатів наук, є автором 10 наукових книг, співавтором 2-х підручників, 2 навчальних посібників. Опублікував 240 наукових та 20 навчально-методичних праць. Співавтор розробки галузевих стандартів ОПП і ОКХ «Бакалавр» напряму «Захист рослин» МОН. Головний редактор «Вісника ХНАУ імені В. В. Докучаєва», серія «Ентомологія та фітопатологія».

Нагороджений трудовою відзнакою «Знак пошани» Міністерства аграрної політики України.

Лисенко Володимир Пилипович. Народився 2 вересня 1937 р. в с. Круподеренцях Оржицького району Полтавської області. Після закінчення з відзнакою лісового факультету ХСГІ (1961 р.) він пройшов творчий шлях від асистента до професора університету і завідувача кафедри ботаніки та фізіології рослин ХНАУ. У 1974 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Типи лісів Кабардино-Балкарської АРСР та закономірності їх формування». Фахівець у галузі ботаніки, дендрології, екології, заповідної справи, автор понад 300 публікацій, у тому числі 4-х довідників і 2-х навчальних посібників «Ботаніка і дендрологія» (300 с.) і «Систематика рослин» (324 с.).

Володимир Пилипович — академік міжнародної академії наук екології та безпеки життєдіяльності (МАНЕБ); академік лісівничої академії наук України (ЛАНУ); Почесний член Українського ботанічного товариства (УБТ), доктор філософії.

В. П. Лисенко

В. П. Лисенко відзначений званням «Відмінник аграрної освіти та науки» II та III ступенів, медаллю «Будівничий України», має Подяку Президента України і Почесну грамоту Міністерства аграрної політики України.

Злотін Олександр Зиновійович — доктор біологічних наук, професор, академік МАНЕБ. У 1966 р. успішно захистив кандидатську дисертацію і в 1967 р. був зара-

хований на посаду старшого наукового співробітника Інституту шовківництва. У 1973 р. його було призначено на посаду завідувача відділу цього інституту. У 1982 р. у Всесоюзному інституті захисту рослин (м. Ленінград) захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук. Із 1986 р. почав працювати на посаді професора кафедри зоології Харківського державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, із 1994 р. — завідувач цієї кафедри і керівник сектора біології педуніверситету.

О. З. Злотін

О. З. Злотін — один із основоположників технічної ентомології. Він сформулював теоретичні основи цього напряму наук, написав перше керівництво з технічної ентомології, що не має аналогів у світовій літературі, першу монографію з селекції й контролю якості культур комах, створив школу технічних ентомологів в Україні, визнану у світі. Уперше у світовій практиці вирішив низку практичних завдань шовківництва і технічної ентомології, запропонував нові прийоми відбору селекційного матеріалу, оптимізації застосування біостимуляторів, контролю якості культур комах, розробив методи біоіндикації стану довкілля.

Під керівництвом О. З. Злотіна захищено 5 докторських і 25 кандидатських дисертацій. Результати наукових досліджень Олександра Зиновійовича опубліковано в 420 працях, серед яких понад 50 книг. Учений є автором 30 авторських свідоцтв на винаходи і патенти. У 1995–2000 рр. був головою спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій за спеціальністю «Ентомологія», нині є членом спеціалізованої ради. О. З. Злотін — член правління Українського ентомологічного товариства, заступник голови Харківського відділення Українського ентомологічного товариства, заступник головного редактора журналу «Известия Харьковского энтомологического общества» та журналу «Шовківництво».

Відзначений Міжнародним Кембриджським університетом як видатна людина XX століття (2006 р.).

Марютін Федір Миколайович (1939 р. н.) — кандидат біологічних наук, професор. У 1966 р. закінчив Українську сільськогосподарську академію. Агроном Харківської обласної державної інспекції з карантину рослин за спеціальністю «Захист рослин». Після захисту дисертації в 1972 р. — науковий співробітник, асистент, доцент, професор, завідувач кафедри фітопатології ХНАУ імені В. В. Докучаєва в 1981–2007 рр.

Ф. М. Марютін

Федір Миколайович підготував 5 кандидатів наук. Автор близько 200 наукових і навчально-методичних робіт. Співавтор 3-х підручників та 8-ми навчальних посібників. Має нагороди: трудові відзнаки «Знак пошани», «Відмінник вищої школи СРСР», «Відмінник освіти і науки України».

Гревцова (Романчук) Ганна Терентіївна. Народилася 21 квітня 1940 р. у с. Новополтавка Новобузького району Миколаївської області. У 1969 р. захистила кандидатську дисертацію з теми «Опыт создания смешанных и чистых культур сосны в свежей субори Восточного Полесья». У 1996 р. захистила докторську дисертацію «Кизильники: распространение, систематика, интродукция в Украину, использование, охрана». У 2003 р. їй присвоєно вчене звання професора зі спеціальності «Ботаніка». У 2005 р. обрана дійсним членом Української технологічної академії по відділенню «Сучасні технології сільського господарства».

Г. Т. Гревцова

Наукові дослідження Г. Т. Гревцової присвячені інтродукції рослин, зокрема поліморфного роду кизильник. У Ботанічному саду імені академіка О. В. Фоміна особисто створила найбільшу в Східній Європі колекцію кизильників, яка включає понад 200 таксонів. Уперше в Україні і світі розпочала роботу з використання окремих видів кизильника в садівництві як посухостійкої підщепи для груші, яблуні та айви при створенні садів на невгіддях.

Опублікувала 152 наукові праці, у тому числі 5 монографій, з них 2 по Cotoneaster. Уперше в світі видала атлас «Кизильники» українською, російською та англійською мовами.

Г. Т. Гревцова нагороджена двома медалями «В пам'ять 1500-річчя м. Києва» (1982 р.), «Ветеран праці» (1988 р.) і трьома почесними грамотами, у тому числі «За особливі заслуги перед Київським національним університетом імені Тараса Шевченка» (2004 р.), а також Почесною грамотою Київського міського голови (2005 р.). У 2008 р. нагороджена орденом Святої Варвари. У 2009 р. Указом Президента України їй присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Мирось Віталій Васильович (1941 р. н.). Доктор сільськогосподарських наук, професор, академік АН ВО України. У 1962 р. закінчив Харківський зооветеринарний інститут. У 1962–1966 рр. працював у системі Харківської облдержадміністрації на посадах зоотехніка, головного зоотехніка, завідувача лабораторії. У 1969 р. захистив кандидатську, у 1985 р. — докторську дисертації.

В. В. Мирось

Із 1989 р. — завідувач кафедри тваринництва Харківського НАУ. Із 1991 р. — професор.

В. В. Мирось підготував 9 кандидатів наук. Автор понад 200 наукових праць, у тому числі близько 20 монографій, 11 наукових відкриттів, захищених авторськими свідоцтвами і патентами. Головний редактор наукового збірника «Молочне і м'ясне скотарство», член президії Республіканської асоціації «Яловичина», голова спеціалізованої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій.

Пантєлеєв Василь Карпович (1942–2006). Доктор біологічних наук, професор. У 1974 р. успішно захистив кандидатську дисертацію «Імунологічні особливості прояв-

В. К. Пантєлеєв

лення і успадкування реакції надчутливості пшениці до збудника бурої листкової іржі». Це була одна з перших наукових робіт в СРСР, присвячена вивченню генетики імунітету рослин на рівні ідентифікації генів стійкості. Упродовж 1976–1986 рр. В. К. Пантєлеєв працював науковцем у лабораторії НДІЗР.

Із 1986 до 2006 рр. його творча робота пов'язана з кафедрою фітопатології Харківського національного аграрного університету, де він працював на посадах доцента, професора.

Наукові дослідження В. К. Пантєлеєва охоплювали широке коло питань щодо розробки науково-методичних основ створення стійких до хвороб сортів зернових колосових культур. Результати 25-річних наукових досліджень були узагальнені в докторській дисертації «Імунологічні основи створення стійких до Puccinia recondite Rob. et Desm. f. sp. tritici Erikss сортів пшениці в Україні», яку вчений захистив у 2002 р.

Підготував 4-х кандидатів наук, є співавтором 5-ти навчальних підручників і посібників. За період наукової і педагогічної діяльності В. К. Пантєлеєв опублікував понад 100 наукових і навчально-методичних праць.

Із 2002 р. працював директором Науково-дослідного інституту фітосанітарного моніторингу ХНАУ. Із 2004 до 2006 рр. — заступник голови спеціалізованої вченої ради.

У 1986 р. указом Президії Верховної Ради СРСР нагороджений орденом «Знак Пошани». У 2005 р. нагороджений трудовою від-

знакою «Відмінник аграрної освіти та науки» Міністерства аграрної політики України.

Захаренко Олександр Всеволодович (1948–2004). Доктор біологічних наук, професор. У 1971 р. закінчив біологічний факультет Харківського державного університету за фахом «Зоологія». Із 1971 до 1972 рр. викладав біологію в середній школі. Із 1972 до 2004 р. працював в Харківському НАУ: із 1997 р. — професором кафедри зоології та ентомології, а із 1999 р. одночасно — проректором з наукової роботи.

О. В. Захаренко

Наукові дослідження професора О. В. Захаренка були пов'язані з вивченням фауни та екології сітчастокрилих комах і заповідною справою, біологічним різноманіттям степових ценозів, охороною рідкісних і зникаючих видів. Професор О. В. Захаренко уперше розробив визначні таблиці сітчастокрилих Європи. Він багато років був головою Харківського відділення Українського ентомологічного товариства, головним організатором і редактором журналу «Известия Харьковского энтомологического общества», брав активну участь в організації регіонального ландшафтного парку «Печенізьке поле» в Харківській області.

Професор О. В. Захаренко підготував 1-го доктора і 3-х кандидатів наук. Є автором понад 100 наукових праць, у тому числі навчального посібника «Сельскохозяйственная энтомология» і підручника «Сільськогосподарська ентомологія».

Петренкова Віра Павлівна (1948 р. н.). Доктор сільськогосподарських наук, член-кореспондент НААН України.

В Інституті рослинництва імені В. Я. Юр'єва працює з 1975 р. У 1992 р. її призначено вченим секретарем інституту, із 2002 р. обіймає посаду заступника директора з наукової роботи. У 2005 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук. Більше 30 років В. П. Петренкова займається проблемами захисту польових культур від хвороб, вивчає селекційний та колекційний матеріал і виділення джерел стійкості та створення донорів з даною ознакою для селекції соняшнику, вивчає фітосанітарний потенціал агротехніки, хімічні засоби захисту рослин. Підготувала 2-х кандидатів наук, опублікувала близько 200 наукових праць, має 16 авторських свідоцтв на сорти зернових, гібриди соняшнику, знакові та генетичні колекції, 2 патенти на винаходи.

В. П. Петренкова

В. П. Петренкова — член редакційної колегії збірника «Селекція і насінництво», видань «Генетичні ресурси рослин», «Вісник Харківського ХНАУ імені В. В. Докучаєва», «Посібник українського хлібороба». У 2007 р. її обрано членом-кореспондентом УААН.

Нагороджена почесними відзнаками НААНУ, грамотами облдержадміністрації Головного управління АПК Харківської області та інституту. У 2008 р. її нагороджено орденом Княгині Ольги III ступеня.

Тертишний Олександр Степанович народився 1949 р. Закінчив у 1975 р. Харківський сільськогосподарський інститут імені В. В. Докучаєва за спеціальністю «Захист рослин від шкідників і хвороб». До 2001 р. працював на Краснокутській дослідній станції садівництва молодшим науковим співробітником, старшим науковим співробітником, завідувачем відділу, заступником директора з наукової роботи, директором. У 1982 р. захистив кандидатську дисертацію, а у 1996 р. — докторську дисертацію з теми «Агробіологічне обгрунтування захисту яблуні, сливи та чорної смородини

О. С. Тертишний

від шкідників в умовах східного Лісостепу України». З 1997 р. — член Міжнародної асоціації садівників (Бельгія). У 1999 р. обраний академіком Української академії наук, працював за сумісництвом професором кафедри зоології і ентомології Харківського державного аграрного університету імені В. В. Докучаєва. У 2000 р. Міжнародним біографічним центром (Кембрідж, Великобританія) занесений до списку провідних учених світу зі свого профілю (інтегроване вирощування плодів) і нагороджений срібною медаллю. У 2001 р. став лауреатом регіонального рейтингу «Харків'янин століття». Брав участь у міжнародних наукових конференціях (Польща, Бельгія, Нідерланди, Молдова, Білорусь, Латвія, Естонія, Росія). З 1976 р. є членом Харківського відділення Українського ентомологічного товариства, брав участь у роботі ряду з'їздів, нині є членом президії цього товариства. З 2006 р. — член Європейської асоціації по аквакультурі.

З 2001 р. О. С. Тертишний — завідувач кафедри, професор ХДЗВА.

О. С. Тертишний є автором 3-х монографій, винаходу, понад 130 наукових праць, працює над 2-ма підручниками: «Зоологія» і «Сільськогосподарська екологія».

Олександра Степановича Тертишного занесено до Дошки пошани академії, визнано кращим завідувачем кафедри і викладачем фундаментальних дисциплін, нагороджено відзнакою «Знак пошани».

Туренко Володимир Петрович (1952 р. н.). Доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент МАНЕБ. Науковий напрям досліджень — «Розробка інтегрованої системи захисту насіннєвої люцерни від інфекційних хвороб». З цієї теми у 2006 р. захистив докторську дисертацію. В. П. Туренко є співавтором наукової розробки «Прийоми вирощування та захисту насіннєвої люцерни при екологічно орієнтованій системі землеробства «No-Till» у Центральному Степу України», яка затверджена Міністерством аграрної політики України і рекомендована для впровадження в Україні. Автор раціоналізаторського винаходу «Висіваючий диск для посіву насіння люцерни». З наукової тематики захищено 87 дипломних та 11 магістерських робіт. Підготовлено трьох кандидатів наук.

В. П. Туренко

В. П. Туренко є співавтором підручника «Фітофармакологія» і трьох навчальних посібників, виданих під грифом Мінагрополітики України. Має 94 публікації, у тому числі 61 наукову, з яких 33 — у фахових виданнях та 25 — навчально-методичного характеру. Співавтор розробки галузевих стандартів ОПП і ОКХ «Спеціаліст», «Магістр» за спеціальністю «Захист рослин» напряму підготовки «Агрономія» та ОПП і ОКХ «Бакалавр» напряму «Захист рослин».

Із 1992 до 2008 рр. працював деканом факультету захисту рослин Харківського НАУ. Із 2007 р. до сьогодні — заступник голови спеціалізованої вченої ради.

Нагороджений трудовою відзнакою «Знак пошани» та Подякою Міністерства аграрної політики України (2005, 2006 рр.). Дипломант у номінації «Декан факультету» в конкурсі «Вища школа Харківщини — кращі імена» (2003 р.)

Гринько Ніна Миколаївна (1954 р. н.). Доктор біологічних наук, старший науковий співробітник.

У 1978 р. з відзнакою закінчила Харківський сільськогосподарський інститут. Із 1978 до 1980 рр. працювала старшим лаборантом цього закладу. У 1983 р. закінчила денну аспірантуру і захистила кандидатську дисертацію на присвоєння наукового ступеня кандидата біологічних наук зі спеціальності «Ботаніка» в Московському державному університеті імені М. В. Ломоносова. Із вересня 1984 до лютого 1985 рр.

Н. М. Гринько

працювала асистентом кафедри фітопатології Харківського сільськогосподарського інституту. Із 1985 р. — старший науковий співробітник, із 1995 р. — провідний науковий співробітник, із 1998 р. і дотепер — заступник директора з наукової роботи ДНУ «Аддлерівська дослідна станція» ВІР імені М. І. Вавілова.

У 2001 р. захистила докторську дисертацію на присвоєння вченого ступеня доктора біологічних наук зі спеціальності «Мікологія» в Московському державному університеті імені М. В. Ломоносова.

Основні напрями досліджень: розробка екологічно безпечних прийомів захисту овочевих культур захищеного ґрунту від комплексу листостеблових і ґрунтових грибних патогенів; імунологічний скринінг генофонду овочевих культур ВІР з метою виділення джерел цінних ознак для селекції; аналіз внутрішньовидового поліморфізму фітопатогенних мікроміцетів. Підтримує багаторічні творчі зв'язки з колективом кафедри фітопатології, які сприяють публікаціям у співавторстві наукових статей у «Віснику ХНАУ імені В. В. Докучаєва», серія «Ентомологія і фітопатологія».

Опублікувала у вітчизняних та зарубіжних виданнях понад 150 наукових праць (монографії, методичні вказівки і рекомендації), має авторські свідоцтва і патенти Російської Федерації на винаходи.

Колупаєв Юрій Євгенович (1967 р. н.). Доктор біологічних наук, професор. У 1988 р. закінчив факультет агрохімії і ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва.

У 1992 р. в Інституті фізіології рослин Російської АН (Москва) захистив дисертацію «Стресіндуковані зміни активності інвертази і перетворення розчинних вуглеводів у злакових рослин: можливі причини та фізіологічна роль» на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук, у 2008 р. в Інституті фізіології рослин і генетики НАН України (Київ) захистив дисертацію «Фізіолого-біохімічні механізми формування адаптивних реакцій рослин: роль активних форм кисню та іонів кальцію» зі спеціальності 03.00.12 «Фізіологія рослин» на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук.

Ю. Є. Колупаєв

З 1989 р. і дотепер працює в Харківському національному аграрному університеті імені В. В. Докучаєва, де пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до професора.

Ю. Є. Колупаєв — спеціаліст в галузі фізіології стресу і адаптації рослин. Одним із перших в Україні почав дослідження ролі сигнальних посередників у формуванні адаптивних реакцій рослин на дію стресорів. Обґрунтував положення, відповідно до якого керований окиснювальний стрес може виступати не чинником пошкодження, а індуктором адаптивних реакцій рослинного організму, що призводять до підвищення стійкості до абіотичних стресорів; сформулював концепцію взаємодії активних форм кисню та іонів кальцію як посередників у процесах запуску стресових і адаптивних реакцій рослин. Нині Ю. Є. Колупаєвим з учнями розпочато дослідження функцій оксиду азоту і жасмонової кислоти в адаптації рослин до дії абіотичних несприятливих чинників.

У 2008 р. виступив ініціатором створення в Харківському національному аграрному університеті Міжкафедральної науково-дослідної лабораторії фізіології і біохімії стресу рослин, яку нині очолює (на громадських засадах). Здійснює підготовку наукових кадрів у галузі фізіології рослин.

Ю. Є. Колупаєв — заступник головного редактора наукового журналу «Вісник Харківського національного аграрного університету. Серія «Біологія».

Автор понад 160 наукових та науково-методичних праць, у тому числі 2-х монографій (одна у співавторстві з кандидатом біологічних наук Ю. В. Карпцем). Переможець конкурсу «Наука Харківщини — 2002», дипломант конкурсу «Вища школа Харківщини: кращі імена» (2008 р.).

НАУКОВА ШКОЛА — ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Заснована в 30-х рр. XX ст. Засновники — члени-кореспонденти ВАСГНІЛ, доктори економічних наук, професори Л. М. Клецький і К. Г. Телешек. Послідовники — доктори економічних наук, професори В. П. Мартьянов, М. О. Бєсєдін, Л. М. Анічин, О. В. Олійник, О. В. Ульянченко, Ю. А. Полтавський; кандидати економічних наук, професори В. Й. Шиян, М. Ф. Соловйов, А. В. Македонський, В. К. Горкавий; професор університету В. О. Муковоз.

Підготовлено 15 докторів та близько 200 кандидатів наук.

Напрями діяльності — формування і закономірності функціонування аграрного ресурсного потенціалу; оренда як форма перетворення відносин власності в аграрному секторі економіки орендні відношення системи економічного механізму господарювання в АПК; ринкова трансформація аграрної економіки, інтенсифікація використання ресурсів у рослинництві, розробка механізму бізнес-планування; поліпшення оплати праці в сільськогосподарських підприємствах; ефективність ґрунтозахисної системи землеробства.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ШКОЛА З ПРОБЛЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Заснована в 1949 р. професором С. Д. Бутком. Послідовники — кандидати економічних наук, професори О. Ф. Галкін, М. Ф. Огійчук; професори університету В. С. Білоусько, М. І. Беленкова.

Підготовлено понад 70 кандидатів економічних наук.

Основні напрями діяльності — розробка пропозицій удосконалення обліку в аграрних підприємствах: Положення про склад витрат і обчислення собівартості сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах; розробка журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку; розробка інтегрованої системи автоматизованої обробки економічної інформації за допомогою персональних комп'ютерів; розробка рекомендацій відносно обліку при кооперативній формі організації виробництва в сільському господарстві.

УЧЕНІ-ЕКОНОМІСТИ

Фортунатов Олексій Федорович (1856–1925). Видатний учений в галузі сільськогосподарської та лісної статистики. Народився 7 (19) серпня 1856 р. у м. Петрозаводську. Навчався в Московському університеті й Петровській (Московській) сільськогосподарській академії.

О. Ф. Фортунатов

У 1894 р. був запрошений В. В. Докучаєвим до Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва, де заснував кафедру загальної, сільськогосподарської і лісної статистики. О. Ф. Фортунатов брав активну участь у з'їздах і нарадах статистиків, у конгресі Міжнародного статистичного інституту в Санкт-Петербурзі (1897 р.). Як лекції, так і його опубліковані праці відрізнялися багатством фактичного матеріалу, об'єктивністю, ясністю і стислістю викладання. Брав участь у статистичних переписах у Московській губернії (1881 р.), у Самарській губернії (1883–1986 рр.). Працював у статистичному відділенні Московського юридичного товариства.

О. Ф. Фортунатов був автором 250 наукових праць, більшість з яких є статистичними або пов'язаними зі статистикою. Основні

його праці: «Сельскохозяйственная статистика в России» (1886 р.), «Общий обзор земской статистики крестьянского хазяйства» (1892 р.), «Сельскохозяйственная статистика Европейской России» (1893 р.), «О статистике» (1907 р.). У 1896 р. він опублікував перший історичний огляд спроб поділу Росії на економічні райони. Важливе значення мали його підсумкові щорічні огляди земських статистичних видань. Особливу популярність О. Ф. Фортунатову принесла праця «Урожай ржи» (1893 р.). Вона увійшла до фонду класичної літератури із сільськогосподарської статистики і до цього часу є зразком для проведення наукових статистичних досліджень в аграрній сфері виробництва.

О. Ф. Фортунатов підготував плеяду учнів, серед яких всесвітньо відомі учені-економісти: О. В. Чаянов — автор наукових праць з організації та кооперації селянських господарств; Н. Д. Кондратьєв — творець теорії циклічності економічного розвитку; А. Н. Челінцев — теоретик розміщення сільськогосподарського виробництва. Наукові ідеї О. Ф. Фортунатова та директора Ново-Олександрійського інституту О. І. Скворцова. (1905–1908 рр.) було покладено в основу теоретико-економічного обґрунтування Столипінської аграрної реформи 1906 – 1911 рр. Нагороджений Великою золотою медаллю (1893 р.) Російського географічного товариства.

Телешек Кирило Георгійович (1894–1976). Народився 15 березня 1894 р. у родині селянина-бідняка в с. Кустолове Кобеляцького району Полтавської області. У 1924 р. вступив до Харківського інституту народного господарства, після закінчення якого працював асистентом і доцентом. У 1940 р. К. Г. Телешеку одному з перших було присвоєно науковий ступінь доктора економічних наук у галузі сільського господарства. У 1959 р. його обрано членом-кореспондентом Української академії сільськогосподарських наук.

К. Г. Телешек

У 1960–1976 рр. К. Г. Телешек — завідувач кафедри економіки сільського господарства ХСГІ імені В. В. Докучаєва. Він уміло поєднував багатогранну навчальну і велику наукову роботу, опублікував десятки наукових праць з актуальних проблем сільського господарства. Наукові роботи, виконані під керівництвом або за безпосередньої участі вченого, охоплювали широке коло актуальних питань економіки і організації сільського господарства України в різні періоди її розвитку. Разом із великою групою аспірантів і співробітників (учений підготував 60 кандидатів і 15 докторів економічних наук) виконав ряд важливих досліджень з розміщення, спеціалізації, концентрації та інтенсифікації сільського господарства України. У багатому доробку вченого слід відзначити методики комплексного планування із спеціалізації в масштабі області, адміністративного району й окремого господарства; визначення і використання виробничого потенціалу сільського господарства; переходу сільськогосподарського виробництва на ритмічну роботу, до високих програмованих урожаїв; обґрунтування наукового положення про те, що у будь-якому районі можливе створення високорентабельного сільськогосподарського виробництва.

У 1964 р. К. Г. Телешек був удостоєний почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки УРСР». За видатні наукові дослідження його нагороджено двома орденами Трудового Червонного Прапора, орденом «Знак пошани» і Великою срібною медаллю ВДНГ СРСР.

Бутко Степан Данилович (1894–1964). Кандидат економічних наук, професор. Народився 15 серпня 1894 р. у м. Ічня Чернігівської області в селянській родині. Учасник Великої Вітчизняної війни. Закінчив Київський комерційний інститут. Із вересня 1933 р. С. Д. Бутко працював у Харківському сільськогосподарському інституті. У 1940 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. У 1941 р. Степан Данилович добровольцем пішов на фронт. У травні 1944 р. був відкликаний з армії в Харківський сільськогосподарський інститут на посаду доцента кафедри економіки і організації сільського господар-

С. Д. Бутко

ства. Потім працював завідувачем кафедри сільськогосподарської статистики і обліку. У 1961 р. йому присвоєно звання професора із сільськогосподарської статистики і обліку без захисту докторської дисертації.

Учений С. Д. Бутко опублікував більше 50 науково-методичних та навчальних праць, підготував 2-х кандидатів наук. Під керівництвом С. Д. Бутка було створено і теоретично обґрунтовано, а в 1958 р. впроваджено в практику сільськогосподарських підприємств України єдину уніфіковану систему бухгалтерського обліку, яка була поширена на всі сільськогосподарські підприємства колишнього Радянського Союзу.

Професор С. Д. Бутко створив новий навчальний курс «Облік і інвентаризація землі», який упродовж 10 років читав на факультеті інженерів землевпорядкування. Підготував перший підручник з бухгалтерського обліку «Бухгалтерський облік в колгоспах» українською мовою. За бойові і трудові заслуги С. Д. Бутко нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, трьома медалями.

Галкін Олександр Федорович (1923–1986). Кандидат економічних наук, професор. Народився 13 вересня 1923 р. у с. Руські Буртаси Пеньківського району Татарської АРСР в селянській родині. Учасник Великої Вітчизняної війни.

У 1957 р. закінчив Харківський державний університет. У 1961 р. успішно захистив кандидатську дисертацію з теми «Учет, анализ и воспроизводство фондов в сельскохозяйственных предприятиях». Усе подальше життя О. Ф. Галкіна було пов'язане з Харківським сільськогосподарським інститутом імені В. В. Докучаєва. У 1962 р. О. Ф. Галкін стає завідувачем кафедри бухгалтерського обліку і статистики. Звання професора йому було присвоєно 13 травня 1977 р.

Наукова школа, створена О. Ф. Галкіним, діє дотепер. Науковець брав безпосередню

О. Ф. Галкін

участь у розробці інструкції з журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку та інструкції з табличної-автоматизованої форми обліку, які друкувалися під грифом Міністерства сільського господарства. Він є автором 85 науково-методичних праць, навчальних посібників. Під його керівництвом був виданий перший підручник для сільськогосподарських ВНЗ — «Теорія бухгалтерського обліку». Олександр Федорович підготував 50 кандидатів економічних наук. Нагороджений 9-ма медалями, знаком Міністерства освіти СРСР «За відмінні успіхи в роботі», золотою медаллю ВДНГ СРСР.

***Лукінов Іван Іларіонович* (1927–2005).** Академік АН України, доктор економічних наук. Народився 5 жовтня 1927 р. у селянській родині в с. Попівка Корочанського району Бєлгородської області. У 1951 р. закінчив з відзнакою економічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту. У 1954 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Перспективи розвитку плодівництва та виноградарства в колгоспах півдня УРСР», а у 1964 р. — докторську дисертацію з теми «Ціноутворення та рентабельність виробництва сільськогосподарських продуктів». Протягом 1956–1967 рр. І. І. Лукінов працював на посаді завідувача сектора економіки і науки сільгоспвідділу ЦК Компартії України (одночасно в 1965–1967 рр. — завідувачем відділом Інституту економіки АН УРСР). У 1967–1976 рр. очолював Український науково-дослідний інститут економіки та організації сільського господарства імені О. Г. Шліхтера. Упродовж

І. І. Лукінов

1976–2003 рр. — директор Інституту економіки Академії наук УРСР; з лютого 2003 р. — почесний директор Інституту економіки (з 1 січня 2004 р. — Об'єднаного Інституту економіки НАН України). Одночасно в 1976–2004 рр. — член Президії НАНУ; в 1979–1993 рр. — віце-президент НАНУ і голова секції суспільних наук; у 1976–1980 і 1993–1998 рр. — академік-секретар відділення економіки НАНУ. З травня 2004 р. — радник Президії НАНУ.

За півстоліття своєї наукової діяльності І. І. Лукінов вніс великий внесок у розвиток вітчизняної економічної науки. Він є автором близько 600 наукових праць, серед яких 5 індивідуальних і 25 колективних монографій. Під науковим керівництвом академіка І. І. Лукінова захистили дисертації 5 докторів і 21 кандидат економічних наук. І. І. Лукінов був обраний дійсним членом (академіком) найавторитетніших академій: Національної академії наук України (1976 р.), Академії наук СРСР (1984 р.), Шведської Королівської академії сільського та лісового господарства (1975 р.), Російської академії наук (1992 р.), ВАСГНІЛ (1973 р.), Російської академії сільськогосподарських наук (1992 р.), Української академії аграрних наук (1991 р.), Академії економічних наук України (1993 р.). Його наукові здобутки були відзначені урядовими нагородами: орденом Леніна, двома орденами Червоного Прапора, орденом «Знак пошани», медалями.

Здоровцов Олександр Іванович. Учасник Великої Вітчизняної війни, доктор економічних наук, професор. Народився 28 вересня 1928 р. у с. Ільок-Кошари Красноярузького району Бєлгородської області в селянській родині. Після закінчення навчання в Харківському сільськогосподарському інституті залишився працювати на кафедрі економіки. Протягом 1954–1963 рр. підготував і захистив кандидатську дисертацію. Працював асистентом, доцентом, деканом економічного факультету.

У 1963–1973 рр. О. І. Здоровцов — проректор з навчально-виховної роботи Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту (нині Подільський інженерно-аграрний університет). За цей час учений підготував і захистив докторську дисертацію, і в 1974 р. ВАК СРСР присвоїв йому ступінь доктора економічних наук. У 1973 р. О. І. Здоровцова призначають ректором Уманського сільськогосподарського інституту.

О. І. Здоровцов

Учений є провідним спеціалістом з питань трудових ресурсів і продуктивних сил в аграрному секторі України. Він створив наукову школу підготовки економічних кадрів, підготував 16 кандидатів і докторів наук, є автором багатьох підручників, навчальних посібників з питань економіки і організації аграрного виробництва. Загальний список його наукових праць перевищує 250 найменувань. У 2004 р. О. І. Здоровцову присвоєно звання заслуженого професора Уманського державного аграрного університету, з березня цього ж року призначений радником ректора УДАУ. Нагороджений орденом Дружби народів, Почесною грамотою Президії Верховної Ради України, медалями, є заслуженим працівником вищої школи України.

Онищенко Олексій Мусійович (1928–2006). Доктор економічних наук, професор, академік НАН України. Народився 9 вересня 1928 р. у с. Телятники (Нова Україна) Козельщинського району Полтавської області у селянській родині. У 1947–1952 рр. студент економічного факультету ХСГІ. Захистив кандидатську дисертацію на тему «Розвиток продуктивного тваринництва у колгоспах Півдня УРСР» у 1955 р., а у 1973 р. — докторську дисертацію на тему «Спеціалізація сільськогосподарського виробництва (методологічні проблеми оптимізації)». О. М. Онищенко з 1974 р. — керівник від-

О. М. Онищенко

ділення аграрних проблем в Інституті економіки НАНУ; з 1990 р. — академік НАНУ, а з 1994 р. — академік УЕАН. Підготував понад 40 кандидатів та 10 докторів економічних наук. Був науковим редактором журналу «Економіка України».

Академік О. М. Онищенко автор і співавтор понад 400 наукових праць, у тому числі 5 одноосібних і 20 колективних монографій, зокрема: «Критерии оптимизации и методы нахождения наиболее эффективных планов по нескольким критериям» (1970 р.), «Специализация сельскохозяйственного производства (методологические проблемы оптимизации)» (1973 р.), «Экономические и социальные проблемы агропромышленного комплекса» (1985), «Интенсивное развитие агропромышленного комплекса» (1990 р.), «Власність у сільському господарстві» (1993 р.), «Сучасна аграрна політика України: проблеми становлення» (1996 р.), «Ринкова адоптація продовольчого комплексу України» (1998 р.), «Господарський механізм агропромислового комплексу кризового періоду» (2001 р.).

У 1984 р. Олексій Мусійович став Лауреатом премії імені О. Шліхтера АН України. Його плідна праця відзначена орденом «Знак Пошани» (1981 р.), медаллю «За доблесний труд. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна» (1970 р.) та багатьма іншими нагородами.

Бєсєдін Микола Олександрович. Доктор економічних наук, професор. Народився 10 листопада 1929 р. у с. Новоіванівка Лозівського району Харківської області в сім'ї селянина. Після дійсної військової служби навчався в Харківському сільськогосподарському інституті, який закінчив у 1958 р. і отримав кваліфікацію вченого-агронома. У 1965 р. захистив кандидатську дисертацію з проблеми підвищення ефективності виробництва в землеробстві. Протягом семи років М. О. Бєсєдін очолював науково-дослідний сектор у Харківському сільгоспінституті і продовжував наукові дослідження. У 1991 р. успішно захистив докторську дисертацію з теми «Оцінка організаційно-управлінських ситуацій», у якій розробив новий самостійний напрям організаційно-управлінської науки, уперше обґрунтував концепцію експертної експрес-оцінки та аналізу. Запропонована ним система оцінки стала суттєвим доповненням до арсеналу економічної науки.

М. О. Бєсєдін

Науковець уперше при вивченні управлінських дисциплін з використанням розробленого ним підходу перейшов від гуркової форми проведення студентських наукових досліджень до виконання їх кожним студентом на прикладі роботи господарства, у якому відбулася виробнича практика, з написанням підсумкової наукової роботи після вивчення дисципліни.

У 1992 р. Миколі Олександровичу було присвоєно звання професора. Основні розробки М. О. Бєсєдіна включено до навчальних програм. Перу вченого належить 200 праць, у тому числі 7 монографій. Має державні нагороди — три медалі, трудову відзнаку Мінагрополітики «Знак пошани», почесні грамоти. Є членом Конгресу вчених економістів-аграрників. Прізвище М. О. Бєсєдіна міститься на стелі Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» та внесено в «Енциклопедію сучасної України».

Анічин Леонід Михайлович. Доктор економічних наук, професор. Народився 14 жовтня 1930 р. у с. Гайовка Волоконівського району Бєлгородської області. У 1953 р. закінчив агрономічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва, отримавши спеціальність ученого агронома-селекціонера-насіннєзнавця. Із 1961 р. і дотепер працює в Харківському аграрному університеті.

Л. М. Анічин

Науковий ступінь доктора економічних наук Л. М. Анічин отримав у 1992 р., за-

хистивши докторську дисертацію з теми «Науково-методичні основи формування та використання матеріально-технічних ресурсів сільського господарства». Звання професора присвоєно в 1994 р.

Основний напрям наукової діяльності — методологія формування та ефективного використання матеріальних ресурсів в АПК. Одним із перших у Радянському Союзі запропонував системно орієнтовані математичні моделі формування кількості і складу добрив та їх використання, визначення доцільного рівня технічної оснащеності, розміщення матеріальних ресурсів, диверсифікації рішень з управління ресурсами, інформаційно-методичного забезпечення. Науково-теоретичні напрацювання Л. М. Анічина стали основою започаткованих ним навчальних дисциплін: «Економічна теорія і оптимізація господарських рішень», «Управління ресурсами і витратами», «Управління потенціалом підприємства». Учений має понад 80 наукових праць, підготував десять кандидатів наук.

Шевченко Анатолій Федорович. Доктор економічних наук, професор. Народився 30 жовтня 1935 р. у с. Богданівка Семенівського району Полтавської області. У 1954–1959 рр. навчався на економічному факультеті Харківського сільськогосподарського інституту. У 1966 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Трудові ресурси сільського господарства і їх використання». У тому ж році отримав від ВАК СРСР науковий ступінь кандидата економічних наук. У 1990 р. захистив докторську дисертацію «Ефективність праці і фактори її зростання в умовах переходу до ринкової економіки».

Шиян Віктор Йосипович. Відомий учений, професор. Народився 18 лютого 1936 р. у м. Донецьк в родині службовця. У 1955–1960 рр. навчався в Харківському сільськогосподарському інституті на економічному факультеті. У 1967 р. у Харківському СГІ захистив кандидатську дисертацію з теми «Рентабельність виробництва колгоспів і шляхи її підвищення». У 1989 р. йому присвоєно звання професора.

Наукові розробки професора В. Й. Шияна пов'язані з комплексною проблемою вдосконалення організаційно-економічного механізму ефективного використання аграрного ресурсного потенціалу. Серед найбільш вагомих наукових досягнень В. Й. Шияна є розробка механізму врахування екологічного чинника при визначенні результатів господарювання, що

В. Й. Шиян

є важливою складовою однієї з найбільш актуальних теорій сучасності — теорії сталості розвитку; обґрунтування й активне відстоювання впродовж усього періоду реформування аграрного сектора необхідності послідовної орієнтації на пріоритетний розвиток великотоварного виробництва. Учений — співавтор методики оцінки ресурсного потенціалу, затвердженої Мінагропромом України. Результати його досліджень у цьому напрямі отримали позитивну оцінку. Визнанням наукових заслуг ученого є обрання його як провідного науковця України членом відділення економіки та землеустрою УААН, а також членом правління Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників.

В. Й. Шиян підготував і один з перших в Україні прочитав навчальні курси «Аграрна політика» і «Ринковий механізм господарювання АПК». Науковець веде роботу з підготовки кадрів вищої кваліфікації. Серед його вихованців 43 кандидати наук.

Нагороджений медаллю «За доблесну працю на ознаменування 100-річчя від дня народження В. І. Леніна», трудовими відзнаками «Відмінник вищої школи СРСР», «Знак пошани» Міністерства аграрної політики України, «Відмінник аграрної освіти та науки України» II і III ступенів, почесними грамотами.

Коваленко Юрій Сергійович (1937–2009). Доктор економічних наук, професор. Народився 8 жовтня 1937 р. у м. Полтава. Фахову підготовку розпочав у 1954 р. студентом економічного факультету Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва. У 1968 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Рентабельність виробництва

продуктів тваринництва в бурякорадгоспах і шляхи її підвищення». Із 1969 р. займається науковими розробками в Українському науково-дослідному інституті економіки і організації сільського господарства. Докторську дисертацію «Економічний механізм госпрозрахункового регулювання доходів радгоспів і їх підрозділів (історичний аналіз, методологія і методика удосконалення)» захистив у 1991 р. Учене звання професора отримав у 1992 р.

Основний напрям досліджень — важелі та організаційно-економічні механізми управління виробничо-збутовою діяльністю сільськогосподарських підприємств. Найбільш вагомі результати — пропозиції щодо організації та управління аграрним ринком, регулювання дохідності аграрних підприємств. Одноосібно та в співавторстві опублікував близько 200 наукових праць, серед яких монографії, підручники, брошури, статті в наукових виданнях, методичні рекомендації. Підготував 5 кандидатів економічних наук.

Македонський Анатолій Васильович. Кандидат економічних наук, професор. Народився 25 травня 1937 р. у смт. Нова Водолага Нововодолазького району Харківської області в робітничій сім'ї. У 1955–1960 рр. навчався на економічному факультеті Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва. У 1968 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Питання економіки і організації вівчарства в колгоспах Сумської області».

А. В. Македонський

Наукові інтереси А. В. Македонського зосереджені на проблемах економіки та організації сільськогосподарського виробництва, зокрема оплати праці, господарського розрахунку, технології виробництва сільськогосподарської продукції в умовах реформування АПК та входження України в СОТ.

Учений — автор та співавтор 150 наукових і навчально-методичних праць. Підготував 15 кандидатів економічних наук. Розробки А. В. Македонського впроваджуються в сільськогосподарське виробництво. За сумлінну багаторічну працю професор Анатолій Васильович Македонський нагороджений медаллю «Ветеран праці»; знаками «Ударник 11-ї п'ятирічки», «Переможець соціалістичного змагання 1976 р.», «Відмінник аграрної освіти і науки» III ступеня.

Огійчук Микола Феодосійович. Народився 1 січня 1937 р. в с. Горбулів Черняхівського району на Житомирщині. У 1959 р. закінчив Київський фінансово-економічний інститут і отримав спеціальність економіста-бухгалтера.

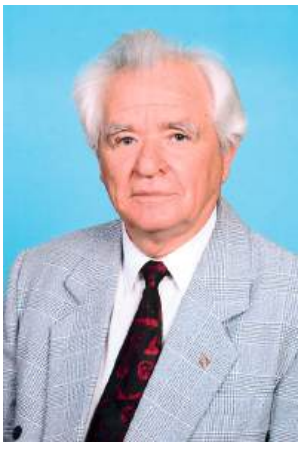

М. Ф. Огійчук

Із 1961 р. працює в Харківському національному аграрному університеті імені В. В. Докучаєва. У 1965 р. захистив кандидатську дисертацію «Раціоналізація обліку і аналіз витрат виробництва продукції молочного стада».

Основний напрям наукових досліджень ученого — розробка шляхів удосконалення бухгалтерського й управлінського обліку, упровадження його прогресивних форм і методів у сільськогосподарське виробництво, організація контрольно-ревізійної і фінансової роботи. Микола Феодосійович очолює наукову школу, створену професорами С. Д. Бутком та О. Ф. Галкіним, готує кандидатів наук. За результатами наукових досліджень розроблено і передано Міністерству аграрної політики України Положення про склад витрат і обчислення собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах; Рекомендації щодо впровадження журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку; Рекомендації з управлінського обліку в державних аграрних підприємствах; Альбом спеціалізованих форм первинних документів і методику їх заповнення. На підставі зазначених розробок Мінагрополітики України підготовлено нормативні документи, чинні для всіх сільськогосподарських

підприємств нашої держави. Учений брав участь у розробці Інтегрованої системи автоматизованої обробки економічної інформації з допомогою персональних комп'ютерів.

У науковому доробку вченого понад 150 наукових праць і навчально-методичних розробок в області вдосконалення бухгалтерського обліку (у тому числі 18 монографій, навчальних посібників та підручників), які видавалися в центральних видавництвах Москви, Києва, Харкова. Підручник «Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах», який витримав 5 видань, у 2005 р. був висунутий на здобуття Державної премії України і визнаний кращим.

Миколу Феодосійовича нагороджено срібною медаллю ВДНГ СРСР, Почесною грамотою Президента України, знаком «Відмінник освіти України», «Відмінник аграрної освіти та науки», медалями «Знак пошани», «Ділова людина України», грамотою Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України із врученням золотого нагрудного знака «ФАБФ АПКУ» та присвоєнням звання «Почесний член Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України».

Мартьянов Віктор Павлович (1938–2007). Доктор економічних наук, професор. Народився 3 листопада 1938 р. в с. Піщане Бєлгородської області в сім'ї селянина. У 1961 р. закінчив агрономічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту. Пройшов виробничий шлях від агронома колгоспу «Червона Самара» Близнюківського району до головного агронома, заступника начальника Лозівського райсільгоспуправління Харківської області.

В. П. Мартьянов

У 1972 р. захистив кандидатську дисертацію. У 1994 р. — дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук з теми «Інтенсифікація цукробурякового виробництва України в умовах переходу економіки до ринкових відносин». У 1999 р. ученому присвоєно вчене звання професора.

В. П. Мартьянов створив наукову школу з протизатратної (на одиницю продукції) інтенсифікації сільськогосподарського виробництва на безгербіцидній основі, яка особливо актуальна для ринкових умов господарювання. Розробки науковця опубліковано в багатьох виданнях. Він — автор понад 100 наукових та навчально-методичних праць, зокрема монографії «Інтенсифікація цукробурякового виробництва України: екологічні, економічні, ринкові аспекти» (Харків, 1993) і навчального посібника «Основи становлення і розвитку ринкових відносин у сільському господарстві» (Харків, 1992). Під його керівництвом захистили дисертації 6 кандидатів наук. За завданням Міністерства аграрної політики України вчений брав участь у розробці науково-технічної програми «Обґрунтування і впровадження системи моделей і методики розробки бізнес-плану сільськогосподарських підприємств різних форм господарювання (на післяприватизаційному етапі їхнього розвитку)». Проводив дослідження з питань агробізнесової реструктуризації організаційних основ ринкового механізму господарювання в АПК. Нагороджений трьома медалями, «Знаком Пошани», численними грамотами міністерств і відомств України, удостоєний звання «Відмінник аграрної освіти і науки» III і II ступенів.

Соловйов Микола Федорович. Відомий учений економіст-аграрник, професор. Народився 10 квітня 1938 р. у с. Довгі Буди Бєловського району Курської області. У 1956–1961 рр. навчався на економічному факультеті Харківського сільськогосподарського інституту. У 1968 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Економічна ефективність інтенсифікації виробництва в умовах зрошуваного землеробства».

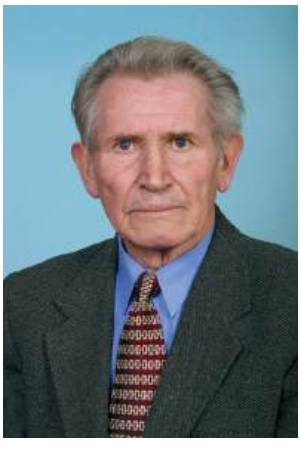

М. Ф. Соловйов

У 1970 р. М. Ф. Соловйову присвоєно вчене звання доцента, а в 1992 р.— професора.

Наукова діяльність М. Ф. Соловйова пов'язана з розробкою напрямів інтенсифікації та підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, економічного механізму господарювання сільськогосподарських підприємств, повного господарського розрахунку, моделей форм організації і матеріального стимулювання праці, концепції реформування й адаптації сільськогосподарських підприємств до ринкових умов господарювання, системи бізнес-планування. Дослідження науковця М. Ф. Соловйова є внеском у подальший розвиток аграрної економічної науки, сприяють підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва. Учений упровадив понад 50 пропозицій, які широко використовувалися в сільськогосподарських підприємствах Харківської, Донецької, Луганської, Полтавської і Сумської областей. За дорученням Міністерства аграрної політики України розробив систему бізнес-планування (типовий формуляр бізнес-плану, уніфіковану форму технологічної карти, методичні рекомендації), яка використовується сільськогосподарськими підприємствами України всіх форм власності і господарювання. Ця розробка щорічно демонструється на всеукраїнських виставках «Агро», відмічена Почесною грамотою Міністерства агрополітики і дипломами II і III ступеня на Харківському місцевому конкурсі наукових розробок.

Учений опублікував понад 200 наукових праць, за його редакцією видано 35 збірників наукових праць та понад 100 навчально-методичних розробок. Під науковим керівництвом М. Ф. Соловйова підготовлено 15 кандидатів економічних наук.

Горкавий Володимир Кузьмич. Народився 24 жовтня 1939 р. у с. Велика Загорівка Борзнянського району Чернігівської області в селянській родині. У 1957–1962 рр. навчався на економічному факультеті Харківського сільськогосподарського інституту. У 1968 р. захистив кандидатську дисертацію «Аналіз та шляхи підвищення ефективності використання трудових ресурсів колективних сільськогосподарських підприємств», після чого працював доцентом, професором, а з 1987 р. — завідувачем кафедри статистики і економічного аналізу.

В. К. Горкавий

В. К. Горкавий розробив і впровадив у навчальний процес 20 навчально-контролювальних програм для автоматизованого навчання студентів з використанням персональних комп'ютерів. Учений — автор першого в Україні підручника «Статистика» для вищих аграрних навчальних закладів I-IV рівнів акредитації (1995 р.) Тематика наукових праць пов'язана з удосконаленням статистичної методології досліджень аграрної економіки, формуванням ринку робочої сили, економії робочого часу та підвищення продуктивності сільськогосподарської праці. Автор 200 публікацій із проблем статистики та економічного аналізу.

Професор Володимир Кузьмич Горкавий є переможцем Всеукраїнського конкурсу навчальної літератури (1997 р.) та виставки-ярмарку науково-педагогічних ідей «Освіта Харківщини» (1998 р.). Нагороджений трудовою відзнакою «Знак пошани», знаками «Відмінник вищої школи», «Відмінник аграрної освіти та науки» III ступеня.

Полтавський Юрій Андрійович (1942–2007). Доктор економічних наук, професор. Народився 7 грудня 1942 р. у с. Селищі Мордовської АРСР. Із 1959 до 1964 рр. навчався на агрономічному факультеті ХСГІ і отримав спеціальність «агроном-насіннєвод». У 1974 р. захистив дисертацію, отримавши науковий ступінь кандидата економічних наук. У 2003 р. учений захистив докторську дисертацію з теми «Удосконалення механізму господарювання в сільськогосподарських підприємствах України» в Курській сіль-

Ю. А. Полтавський

ськогосподарській академії за спеціальністю «Економіка, організація і управління галузями, комплексами, підприємствами — сільське господарство і АПК» і отримав диплом доктора економічних наук РФ.

Ученим було проведено більше 70 науково-практичних семінарів у східних областях України. Його наукові розробки прийняті до впровадження в 520 сільськогосподарських підприємствах України, а також використовуються в навчальному процесі в Харківському і Луганському національних університетах та Академії державного управління при Президентові України. Наукові публікації Ю. А. Полтавського складаються зі 110 найменувань. Під його керівництвом захищено дві кандидатські дисертації. Нагороджений орденом «Знак пошани».

Михайлова Любов Іванівна. Доктор економічних наук, професор. Народилася 1 жовтня 1953 р. в с. Зелена Роща Лебединського району Сумської області в селянській родині. У 1985 р. закінчила Харківський сільськогосподарський інститут та отримала спеціальність «економіст-організатор сільськогосподарського виробництва». У 1991 р. захистила дисертацію з теми «Ефективність збалансованості елементів аграрного потенціалу», здобувши ступінь кандидата економічних наук.

Л. І. Михайлова

Основний напрям наукових досліджень — формування, розвиток та ефективність використання трудових ресурсів сільського господарства. Л. І. Михайлова — одна з перших розробників теорії людського капіталу в АПК України, що стало підставою для здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Підсумки наукових досліджень покладено в основу підготовленої нею докторської дисертації «Формування та розвиток трудових ресурсів як складової капіталу АПК», яку було захищено 2004 р.

Саме дослідження Л. І. Михайлової сформували концепцію «Основні засади розвитку соціальної сфери села», схвалену Указом Президента України «Про основні засади розвитку соціальної сфери села» від 20 грудня 2000 р., № 1356/2000. Учений є співавтором проекту Закону України «Про особисте селянське господарство» (№ 742-IV від 15 травня 2003 р.). Під її керівництвом розроблено «Методичні рекомендації щодо визначення потреби в кадрах з вищою освітою для сільськогосподарського виробництва», які схвалені галузевою радою Мінагрополітики 12 грудня 2002 р. та використовуються обласними та районними управліннями агропромислового розвитку України.

Під керівництвом та за безпосередньої участі Л. І. Михайлової розроблено «Концепцію кадрового забезпечення АПК Сумської області» (2005 р.); «Регіональну програму ДАР: Добробут через аграрний розвиток» (2005 р.); «Програму розвитку агропромислового виробництва Сумської області на 2006–2011 рр.» (2006 р.); «Програму соціально-економічного розвитку сільських територій області на період до 2015 рр.» (2007 р.).

Професор Л. І. Михайлова неодноразово отримувала міжнародні гранти на наукові стажування, її обрано провідним членом Української академії аграрних наук України. Нагороджена Почесною грамотою Міністерства освіти та науки України, знаком Міністерства освіти та науки України «Петро Могила».

Ульянченко Олександр Вікторович. Доктор економічних наук, професор. Народився 14 жовтня 1954 р. у с. Покотилівка на Харківщині. З 1972 до 1977 рр. навчався на економічному факультеті Харківського СГІ і отримав кваліфікацію «економіст-організатор сільськогосподарського виробництва».

О. В. Ульянченко

Після закінчення інституту працював науковим співробітником лабораторії економічних досліджень кафедри органі-

зації сільськогосподарського виробництва. У 1983 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Удосконалення управління сільським господарством у системі АПК області на основі співвідношення галузевих і територіальних принципів (на матеріалах Сумської області УРСР)».

О. В. Ульянченко є автором наукових праць із проблем управління ефективним використанням ресурсного потенціалу в аграрному секторі економіки, а також підручників та навчальних посібників. Одним із перших учених економістів-аграрників обґрунтував доцільність відродження в економічній аграрній освіті курсу «Дослідження операцій в економіці». Взяв участь у розробці типової програми цього курсу та одноосібно підготував підручник, у якому розглянуто не тільки традиційні теми дослідження операцій, а й принципово нові, пов'язані з розвитком ринкових відносин в економіці. У 2003 р. йому було присвоєно вчене звання професора. Ученим започатковано наукову школу з питань удосконалення механізму підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в умовах ринкової економіки. Під його керівництвом захищено 1 докторську та 14 кандидатських дисертацій.

Докторську дисертацію за спеціальністю «Економіка та управління національним господарством» з теми «Управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі» захистив у 2008 р. Нагороджений медаллю «За трудову відзнаку», трудовими відзнаками «Знак пошани» Міністерства аграрної політики, знаками «Відмінник аграрної освіти та науки» I, II, III ступенів.

Беленкова Марія Іванівна. Кандидат економічних наук, професор університету, директор ННІ агробізнесу. Народилася 22 травня 1954 р. у Бєлгородській області. У 1976 р. закінчила Харківський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Бухгалтерський облік у сільському господарстві». У 1976 р. почала працювати на кафедрі бухгалтерського обліку і фінансів асистентом. У 1990 р. захистила дисертаційну роботу, отримала ступінь кандидата економічних наук і вчене звання доцента.

Марія Іванівна є провідним фахівцем у галузі бухгалтерського обліку. Наукові дослідження проводить з тематики «Удосконалення обліку на підприємствах з іноземними інвестиціями». Понад десятиріччя успішно працює над проблемою вдосконалення методології теорії бухгалтерського обліку з урахуванням вимог міжнародних стандартів. Є автором упровадження в навчальний процес новітніх технологій навчання, зокрема кредитно-модульної системи підготовки спеціалістів з менеджменту, обліку і аудиту; автором і співавтором 17 підручників та навчальних посібників, 94 наукових статей, методологічних рекомендацій. Є співавтором підручника «Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах». У 1997 р. отримала сертифікат доктора філософії. Удостоєна звання «Почесний професор Міжнародного Віденського університету». Учена рада Міжнародного слов'янського університету присвоїла їй звання професора економіки і бізнесу.

М. І. Беленкова

М. І. Беленкова нагороджена медаллю «Ділова людина України», державною нагородою «Людина року», міжнародною відзнакою «Золотий Ягуар». У 2008 р. Міністерство аграрної політики України нагородило вченого «Знаком пошани», у 2009 р. — знаком «Відмінник аграрної освіти та науки» II ступеня.

Олійник Олександр Васильович. Доктор економічних наук, професор. Народився 14 червня 1960 р. в сім'ї робітників радгоспу «Лозоватський» Красноармійського району Донецької області. У 1982 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності у сільському господарстві». У 1988 р. О. В. Олійник захистив кандидатську дисертацію «Показники ефективності виробництва в колгоспах». Учене звання доцента йому було присвоєно у 1991 р. У 2005 р. захистив докторську дисертацію «Економічний механізм розширеного від-

творення в сільському господарстві в умовах циклічності його розвитку». Учене звання професора йому було присвоєно в 2007 р.

О. В. Олійник

Основні напрями досліджень ученого О. В. Олійника пов'язані з удосконаленням економічного та фінансово-кредитного механізмів функціонування аграрного сектора економіки України. Наукові рекомендації з цих напрямів упроваджуються у виробництво Міністерством аграрної політики і продовольства України, ДАК «Хліб України», обласними органами влади та окремими сільськогосподарськими підприємствами.

Науковцем надруковано понад 120 наукових та навчально-методичних праць. Він є автором та співавтором 6 монографій, 8 навчальних посібників з фінансових дисциплін, 2 з яких мають гриф Міністерства освіти і науки України. О. В. Олійник — відомий учений як на території України, так і за її межами. Він є членом Всеукраїнського конгресу економістів-аграрників, заступником голови регіонального відділення цього конгресу. Нагороджений почесними знаками Міністерства аграрної політики «Відмінник аграрної освіти і науки» II та III ступенів, Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України.

Олійник Таміла Іванівна. Доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємства. Народилася 4 травня 1960 р. у сім'ї працівників колгоспу «Дніпро» Нововоронцовського району Херсонської області.

Т. І. Олійник

У 1982 р. закінчила Харківський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності у сільському господарстві». У 1993 р. захистила кандидатську дисертацію «Методи вимірювання продуктивності та ефективності сільськогосподарської праці (на матеріалах колгоспів Харківської області)». Учене звання доцента присвоєно у 1996 р. У 2010 р. захистила докторську дисертацію «Формування та ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств».

Основні напрями наукових досліджень Т. І. Олійник пов'язані із підвищенням ефективності формування та використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Наукові рекомендації щодо сутності категорій, типів відтворення, методів вимірювання оцінки рівня, тенденцій та напрямів підвищення ефективності використання, державної підтримки формування та використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств упроваджуються у виробництво Міністерством аграрної політики і продовольства України, Головним управлінням агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації під час розроблення регіональних програм стабілізації і розвитку АПК, Головним управлінням статистики Харківської області; Балаклійським, Дергачівським, Чугуївським районними управліннями агропромислового розвитку, окремими сільськогосподарськими підприємствами, під час викладання економічних дисциплін.

Дослідження науковця знайшли відображення у понад 130 наукових та навчально-методичних працях, пройшли апробацію на Дев'ятих, Десятих, Одинадцятих всеукраїнських та Перших і Других регіональних річних зборах конгресу вчених економістів-аграрників. Т. І. Олійник нагороджена почесним знаком Міністерства аграрної політики «Відмінник аграрної освіти і науки» III ступеня, Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України.

Гуторов Олександр Іванович. Доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємства. Народився 20 жовтня 1961 р. у м. Дружківка Донецької області. У 1978–1983 рр. навчався на економічному факультеті Харківського СГІ імені В. В. Докучаєва , який закінчив з відзнакою.

О. І. Гуторов

Працював на посадах інженера економіста Красноградського управління сільського господарства, а після служби в армії — агронома в радгоспі «Красноградський» Красноградського району Харківської області.

У 1989 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Використання показників економічної оцінки земель у визначенні виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств (на прикладі господарств Харківської області)».

З 1989 р. працює в ХНАУ на посадах асистента, старшого викладача, доцента, професора кафедри економіки підприємства. Учене звання доцента О. І. Гуторову присвоєно у 1993 р., а професора — у 2006 р. Упродовж 1993–2005 рр. — заступник декана економічного факультету, а з 2005 по 2008 рр. — декан факультету менеджменту і економіки.

1 жовтня 2010 р. успішно захистив дисертацію «Стратегія формування сталого землекористування у сільському господарстві: теорія, методологія, практика» на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Є автором понад 100 праць, у тому числі 2 одноосібних монографії, шести навчальних посібників. Під керівництвом О. І. Гуторва захищено п'ять кандидатських дисертацій.

У 2006 р. став лауреатом обласного конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена» в номінації «Декан факультету». У 2009 р. професора О. І. Гуторова нагороджено відзнакою «Знак пошани».

НАУКОВА ШКОЛА ПРИРОДОЗАХИСНОГО І ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Заснована в 1944 р. Засновники — доктори наук професори Я. І. Петренко, Г. І. Горохов, В. О. Кірсанов. Послідовники — професори, кандидати економічних наук А. П. Вервейко, І. М. Статівка; професори університету О. Т. Лозовий, О. Б. Гопцій.

Підготовлено 5 докторів, 43 кандидати наук.

Напрями діяльності — протиерозійна організація території, використання земель в умовах ерозії ґрунтів; соціально-економічні проблеми розвитку села, планування та забудови сіл і виробничих центрів, прогнозування використання й охорони земельних ресурсів; економіко-екологічні основи використання кадастрової оцінки земель; розробка нових методик прогнозування і проектування раціонального й ефективного використання земель в умовах земельної реформи України.

УЧЕНІ-ЗЕМЛЕВПОРЯДНИКИ

Петренко Яким Іванович (1882–1963). Доктор технічних наук, професор, відомий астроном-геодезист, досвідчений організатор великих комплексних досліджень, талановитий педагог та вихователь наукових кадрів, широко відомий у геодезичних колах України і країнах СНД. Народився в с. Троїцьке Приморського краю в сім'ї селянина-переселенця з України.

Я. І. Петренко

У 1909 р. закінчив астрономо-геодезичний факультет Московського межевого інституту і здобув спеціальність «Астроном-геодезист». Деякий час працював у Головному переселенському управлінні в Петербурзі на посаді астронома-картографа. У складі ґрунтово-ботанічної експедиції, яку очолював відомий ґрунтознавець професор К. Д. Глінка, працював на Далекому Сході і в Туркменістані. У цій експедиції протягом декількох років керував картографо-геодезичними загонами, які виконували роботи з визначенням опорних астрономічних пунктів.

Після відкриття в 1913 р. Воронезького сільськогосподарського інституту Я. І. Петренко майже 25 років працював у цьому ВНЗ, пройшовши шлях від викладача і ад'ютант-професора до професора і завідувача кафедри геодезії. Діяльність Я. І. Петренка тісно пов'язана з підготовкою інженерних кадрів для аграрного сектора, зокрема інженерів-землевпорядників. Він був одним із фундаторів землевпорядних факультетів при сільськогосподарських інститутах. У 1944 р. за активної участі Я. І. Петренка був заснований факультет інженерів землевпорядкування в Харківському сільськогосподарському інституті імені В. В. Докучаєва, деканом якого він був із жовтня 1944 р. до 1951 р. Із 1944 р. до 1960 р. працював завідувачем кафедри геодезії. Учений проводив велику роботу із забезпечення кафедри геодезичними приладами. З його ініціативи в 1947 р. в навчгоспі «Комуніст» було створено навчально-показовий геодезичний полігон, де проводилися навчальні практики і планово-експерементальні роботи. Для виконання лабораторних робіт і проведення наукових досліджень було створено геодезичну лабораторію. Саме тоді кафедра геодезії під керівництвом Я. І. Петренка проводила наукові дослідження за такими напрямами: дослідження перспективно-конічних координат і проекцій; розробка методики створення сільськогосподарських карт і атласів; створення геодезичної основи при землеустрої радгоспів і колгоспів і плануванні сільських населених місць; градієнти і лінії положення в геодезії; дослідження із сільськогосподарського картографування

і створення геодезичної основи для землеустрою та планування сільських населених місць.

Перу Я. І. Петренка належить понад 150 наукових методичних праць. Під керівництвом ученого підготовлено 5 докторів та 14 кандидатів технічних наук. Він був співавтором понад 10 інструкцій із виконання геодезичних, картографічних, астрономо-геодезичних робіт.

Тривалий час Я. І. Петренко був членом методичної комісії при Народному комісаріаті землеробства, членом експериментальної комісії із землевпорядкування при ВАК Міністерства вищої освіти СРСР, очолював геодезичну секцію Харківського відділення Всесоюзного астрономо-геодезичного товариства. За сумлінну науково-педагогічну працю був нагороджений медаллю «За трудову доблесть».

Першин Павло Миколайович (1890–1970). Академік Академії наук України, професор, доктор економічних наук, заслужений діяч науки України, один із перших видатних учених економістів-аграрників, співавтор Декрету про землю (1917 р.), Закону про націоналізацію землі. Народився в с. Бубинське Сивинського району Пермської області. У 1916 р. закінчив Петроградський університет і продовжив роботу на кафедрі політичної економіки і статистики, де досліджував форми селянського землеволодіння. У 1918 р. надрукував монографію «Община и хутора Красноуфимского уезда Пермской губернии». З 1918 р. П. М. Першин упродовж 30 років викладав у вищих навчальних закладах, поєднуючи педагогічну діяльність із плідною науково-дослідною роботою. Зокрема, у 1946 р., на прохання ректора Харківського СГІ академіка О. Н. Соколовського, П. М. Першин став першим завідувачем кафедри землевпорядкування. Очолюючи кафедру в 1946–1947 рр., він став фундатором соціально-економічного землеустрою, яке далі послідовно розвивали у своїх роботах професори Г. І. Горохов, В. О. Кірсанов, Д. С. Добряк, А. П. Вервейко, І. М. Статівка, О. Т. Лозовий, О. Б. Гопцій, доцент Л. К. Першай та багато інших.

П. М. Першин

У 1948 р. П. М. Першин був обраний академіком АН УРСР і переїхав до Києва. Він працював директором Інституту економіки АН УРСР, керівником відділу економіки сільського господарства. Учений — заступник, а пізніше — голова Ради з вивчення продуктивних сил УРСР (1957 – 1964 рр.). Із січня 1957 р. до 1966 р. П. М. Першин — член Президії АН УРСР. Протягом багатьох років сумлінно збирає, систематизує та узагальнює документальні матеріали і видає в 1966 р. двотомну працю «Аграрна революція в Росії», яка мала велике значення в науці і в системі розвитку теорії і практики земельних відносин Росії та України.

Життєвий шлях П. М. Першина — це шлях невтомної, самовідданої праці, безкорисливого служіння науці та своєму народові. Два ордени Леніна, два ордени Трудового Червоного Прапора, почесні звання заслуженого діяча науки Української РСР і лауреата Державної премії СРСР — така висока оцінка його багатогранної діяльності.

Горохов Георгій Ілліч (1900–1983). Відомий учений, економіст-аграрник, доктор технічних наук, професор. Народився в с. Помелави Даровського району В'ятської області. У 1926 р. закінчив Московський інститут землеустрою. До 1935 р. пройшов виробничий шлях від дільничного землевпорядника до керівника проектного землевпорядного загону Мосземтресту, одночасно навчаючись в аспірантурі Науково-дослідного інституту організації території (НДІОТ). У 1935 р. захистив дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук. Упродовж 1937–1957 рр.

Г. І. Горохов

працював на посаді доцента, в. о. завідувача кафедри землевпорядного проектування у Московському інституті землеустрою. Упродовж 1952–1974 рр. — завідувач кафедри землеустрою Харківського СГІ. У 1959 р. захистив докторську дисертацію «Розміщення полів сівозмін і захисних лісових смуг у посушливих районах Європейської частини СРСР».

Професор Г. І. Горохов зробив вагомий внесок у становлення і розвиток землевпорядної науки, уперше в країні розробив теоретичні основи, методику складання і еколого-економічного обґрунтування схем і проектів землеустрою в умовах водної ерозії ґрунтів. За його активної участі підготовлено численні інструкції і положення землевпорядного виробництва. Створив наукову школу з протиерозійної організації території і використання земель у районах із водною ерозією ґрунтів, яка була визнана в колишньому СРСР та інших країнах. Г. І. Горохов — автор і співавтор понад 150 наукових робіт, серед яких 14 монографій, 26 підручників і навчальних посібників, деякі з них витримали кілька видань.

За видатні досягнення в науковій, навчально-методичній роботі був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, двома орденами Пошани, багатьма медалями.

Кірсанов Василь Олександрович (1918–2002). Доктор економічних наук, професор. У 1943 р. закінчив Московський інститут інженерів землевпорядкування. У 1948 р. захистив кандидатську дисертацію «Розміщення господарських центрів у колгоспах центральної території РРФСР». Учень академіка АН України П. М. Першина, активний послідовник його школи у вивченні соціально-економічних проблем розвитку села, агропромислового виробництва, використання і охорони земельних ресурсів, землевпорядкування. В. О. Кірсанов у 1964 р. захистив докторську дисертацію з теми «Соціально-економічні основи сільськогосподарського розселення (на прикладі Української РСР)». З 1948 р. і до останніх днів свого життя працював у Харківському агроуніверситеті імені В. В. Докучаєва. Підготував значну кількість учених-економістів, землевпорядників, сільських архітекторів і будівельників. Започаткував наукову школу із соціально-економічних проблем сільського розселення, планування і забудови сіл та розвитку виробничих центрів. Автор близько 150 науково-методичних праць, у тому числі 6 монографій, 15 навчальних посібників.

В. О. Кірсанов

Професорові В. О. Кірсанову одному з перших у нашому ВНЗ було присвоєно звання «Заслужений працівник вищої школи Української РСР» та «Почесний землевпорядник України». Нагороджений орденом «Знак пошани», медаллю «За оборону Москви» та іншими почесними знаками.

Вервейко Анатолій Петрович. Кандидат економічних наук, професор. Народився 6 листопада 1930 р. у с. Березівка Борисівського району Бєлгородської області (Росія) в селянській родині. У 1958 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Землевпорядкування». У 1950–1953 рр. пройшов службу в армії. Учасник Великої Вітчизняної війни. У 1958–1960 рр., перебуваючи на посаді землевпорядника, працював у складі Сумської експедиції з обстеження ґрунтів. Із 1960 р. і до сьогодні працює в Харківському національному аграрному університеті. Анатолій Петрович був аспірантом, асистентом, доцентом, проректором з міжнародних зв'язків. Нині є завідувачем кафедри управління земельними ресурсами та кадастру.

А. П. Вервейко

Учений протягом 15 років був членом Державного комітету з науки і техніки, учасником ВДНГ. Розробив методику протиерозійної організації території та економічного

обґрунтування проектів, основні положення земельного кадастру, які використовуються в народному господарстві.

Науковцем надруковано більше 90 науково-методичних праць обсягом понад 180 друкованих аркушів. Він — автор 10 навчальних посібників із землеустрою. Зміст наукових праць ученого А. П. Вервейка спрямований на поліпшення соціально-економічних умов використання, охорони земельних ресурсів з різними формами власності на землю в ринкових відносинах. Учений неодноразово був на стажуванні за кордоном, підтримує творчі зв'язки зі спеціалістами зарубіжних країн, є почесним професором Хенанського сільськогосподарського університету (КНР).

Професор А. П. Вервейко бере активну участь у проведенні земельної реформи в Україні, здійснює наукове керівництво підготовкою кандидатів наук, бакалаврів, спеціалістів і магістрів. Протягом 20 років є членом спеціалізованої ради економічного напряму, головою методичної комісії факультету зі спеціальності «Землевпорядкування та кадастр».

За особистий внесок у розвиток агрономічної науки, підготовку висококваліфікованих кадрів професору Анатолію Петровичу Вервейку присвоєно почесні звання «Заслужений працівник вищої школи України», «Почесний землевпорядник України». Він нагороджений орденом «Знак пошани», трьома медалями.

Ю. І. Левицький

Левицький Іван Юрійович. Заслужений діяч науки і техніки України, картограф, доктор географічних наук, професор, дійсний член Академії педагогічних і соціальних наук, Української екологічної академії наук, Російської академії природничих наук. Народився у 1932 р. у с. Селець Народицького району Житомирської області. У 1955 р. закінчив факультет інженерів землевпорядкування Харківського СГІ. У 1964 р. захистив кандидатську дисертацію «Сільськогосподарське картографування територій виробничих колгоспно-радгоспних управлінь Полісся УРСР». Науковий ступінь доктора географічних наук отримав у 1973 р., захистивши дисертацію «Наукові основи комплексного сільськогосподарського картографування Української РСР».

Розробив теорію комплексного сільськогосподарського картографування, зокрема зміст, принципи проектування і методику складання сільськогосподарських карт і атласів. Зробив значний внесок у становлення наукових основ природоохоронного картографування. Під його керівництвом розроблено ряд нових типів картографічних творів, зокрема атласи сільськогосподарських і лісогосподарських підприємств, районні атласи земельних ресурсів, республіканські атласи земельного кадастру, серії карт сучасного і перспективного використання, охорони та поліпшення земель адміністративного району, області, республіки.

Автор і співавтор близько 350 наукових та методичних праць. Член спеціалізованої вченої ради в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. У різні роки входив до спецрад Інституту географії НАН України і Київського національного технічного університету будівництва та архітектури, був членом Експертної ради з географічних наук ВАК України.

Нагороджений орденом «Знак пошани», срібною медаллю ВДНГ СРСР, знаками «Почесний геодезист», «За відмінні успіхи в галузі вищої освіти» (двічі), «Відмінник геодезії та картографії», «Відмінник соціалістичного сільського господарства», «Відмінник освіти України» (двічі), російським орденом-хрестом «За заслуги», медалями «За заслуги у справі відродження науки й економіки Росії», «За досягнення в біології та сільському господарстві». Відзначений почесними грамотами Головного управління геодезії і картографії СРСР, Головного управління геодезії, картографії і кадастру України, Міністерства освіти України, Міністерства екології та природних ресурсів України, ВЦРПС, ЦК профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ, ЦК профспілки

працівників освіти і науки України, Кабінету Міністрів України.

Здоровцов Іван Петрович. Заслужений діяч науки і техніки, лауреат державної премії Російської Федерації, доктор сільськогосподарських наук. Народився в 1936 р. в с. Іванівська Лисиця Гайворонського району Бєлгородської області. У 1958 р. закінчив факультет інженерів землевпорядкування Харківського СГІ. У 1971 р. захистив кандидатську дисертацію, у 1993 р. — докторську дисертацію «Агроекологічні основи комплексу протиерозійних заходів у районах інтенсивного землеробства Російської рівнини». З 1972 р. й дотепер працює у Всеросійському НДІ землеробства і захисту ґрунтів від ерозії (м. Курськ).

І. П. Здоровцов є одним із засновників наукового напряму з формування екологічно сталих землекористувань. Розробив класифікацію орних земель, яка дозволяє в ході виконання землевпорядних робіт диференційовано здійснювати внутрішньопольове землевпорядкування території всіх видів сівозмін в агроландшафтах і вдосконалювати структуру посівних площ сільськогосподарських культур. Автор понад 250 робіт (деяких у співавторстві), у тому числі 12 монографій і брошур. Має чотири авторських свідоцтва на винаходи.

Добряк Дмитро Семенович. Доктор економічних наук, член-кореспондент НААНУ, професор. Народився у 1937 р. у с. Довжок Зіньківського району Полтавської області. Після закінчення в 1961 р. факультету інженерів землевпорядкування Харківського сільськогосподарського інституту працював у проектних і наукових організаціях з містобудування, землеустрою, у Державному інституті земельних ресурсів. Із 1991 р. — заступник директора Інституту УААН з наукової роботи, із 1996 р. — виконавчий директор Інституту. Із 2003 р. до 2006 р. — директор Державного підприємства «Головний науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» Держкомзему України.

Д. С. Добряк

Д. С. Добряк є засновником наукової школи з удосконалення землевпорядного проектування в умовах інтенсифікації сільськогосподарського виробництва та підвищення антропогенного навантаження на земельні ресурси. Сформував модель екологічно безпечної організації території сільськогосподарських підприємств у зоні впливу Чорнобильської катастрофи. За його участі розроблено низку законодавчих і нормативних документів з питань реформування земельних відносин, що затверджені Верховною Радою і Кабінетом Міністрів України. Опублікував понад 360 наукових праць, у тому числі 35 монографій, 3 навчальних посібники. Є головним редактором фахового журналу «Землеустрій і кадастр».

Із 2003 р. очолює спеціалізовану вчену раду в Національному університеті біоресурсів і природокористування з проблем економіки природокористування і охорони навколишнього середовища.

Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, медаллю УААН «Платон», лауреат Почесної нагороди «Свята Софія» за особистий внесок у розбудову духовності, національної науки і культури.

Лозовий Олександр Тимофійович. Кандидат економічних наук, доцент, професор ХНАУ імені В. В. Докучаєва, завідувач кафедри землевпорядного проектування. Народився 23 березня 1938 р. у с. Нясьма Новолялінського району Свердловської області в родині селянина. У 1960 р. отримав диплом інженера-землевпорядника в Харківському СГІ. У 1965 р. захистив кандидатську дисертацію «Землеустрій у зонах будівництва крупних ГЕС і водосховищ України». Із 1995 р. — голова навчально-методичної комісії із землеустрою НМЦ освіти і науки Мінагрополі-

О. Т. Лозовий

тики України, член НМК Міністерства освіти і науки з геодезії, картографії та землеустрою, асоційований член Навчально-методичного об'єднання Росії із землеустрою і кадастрів. Співавтор розробки Галузевих стандартів з підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів за напрямом «Геодезія, картографія та землеустрій», а також навчальних планів підготовки фахівців спеціальності «Землевпорядкування та кадастр».

Статівка Іван Михайлович (1939–2006). Кандидат економічних наук, професор. Народився в с. Ямне Великописарівського району Сумської області в селянській родині. У 1962 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут і одержав диплом інженера-землевпорядника. У 1968 р. І. М. Статівка захистив кандидатську дисертацію і одержав ступінь кандидата економічних наук. У 1992 р. йому присвоєно звання професора. Наукові дослідження вченого стосуються широкого кола питань землевпорядкування, оптимізації використання й охорони сільськогосподарських земель з використанням економіко-математичних методів і моделювання. У процесі науково-дослідної роботи ученим у співавторстві з математиками було розроблено економіко-математичні методи і комп'ютерні програми моделей використання й охорони земель сільськогосподарських підприємств, які були рекомендовані технічною радою Держагропрому СРСР для впровадження у виробництво.

І. М. Статівка

Учений опублікував понад 120 наукових праць, у тому числі 4 монографії, 3 навчальних посібники, під його керівництвом захищено 2 кандидатські дисертації. Нагороджений Міністерством сільського господарства СРСР медалями «Відмінник соціалістичного сільського господарства», «За доблесну працю на ознаменування 100-річчя від дня народження В. І. Леніна». Із 2001 р. — почесний землевпорядник України.

НАУКОВА ШКОЛА ЛІСІВНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ТИПОЛОГІЇ

Заснована у 20-х роках минулого століття професорами Е. В. Алєксєєвим, П. С. Погребняком, Д. В. Воробйовим.

Послідовники — доктори сільськогосподарських наук, професори, академіки Лісівничої академії наук Б. Ф. Остапенко, В. П. Ткач.

Упродовж 1950–2010 рр. підготовлено 5 докторів та понад 40 кандидатів наук.

Напрями наукових досліджень: розробка регіональних лісотипологічних класифікацій; розробка лісотипологічного районування; установлення зональних лісотипологічних комплексів; господарське угрупування типів лісу; аналіз природної та фактичної продуктивності типів лісу.

УЧЕНІ-ЛІСІВНИКИ

Висоцький Георгій Миколайович (1865–1940). Дійсний член АН України і ВАСГНІЛ, доктор агрономії, професор. Народився в с. Микитівка Глухівського повіту Чернігівської губернії (нині Ямпільський район, Сумська область) у сім'ї дворянина. У 1890 р. закінчив Петровську (Московську) сільськогосподарську академію.

Г. М. Висоцький

Георгій Миколайович Висоцький був видатним ученим-природознавцем, основоположником наукового степового лісознавства і степового лісорозведення. Його роботи зосереджувалися на дослідженні та облаштуванні штучних лісонасаджень у степовому регіоні Півдня України. У 1914 р. Новоросійський (Одеський) університет присвоїв Г. М. Висоцькому ступінь доктора агрономії.

Георгій Миколайович виклав свої погляди на ліс і його еволюцію внаслідок антропогенного чинника — діяльності людини — у класичній праці «Учение о лесной пертиненции». Перу ученого належить 267 наукових праць із багатьох наукових напрямів. На сторінках журналу «Украинский лесовод» учений обговорював питання про спеціалістів, підготовку яких вели лісні заклади. Погляди Г. М. Висоцького свідчать про його широкий підхід до цього питання і не втратили свого значення й нині.

Яхонтов Ілля Олексійович (1874–1957). Доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився в с. Борки Рязанської області в родині сільського вчителя. У 1907 р. закінчив факультет лісівництва Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва й отримав диплом ученого-лісовода першого розряду. Уся наукова і педагогічна діяльність І. О. Яхонтова пов'язана з Харківським СГІ.

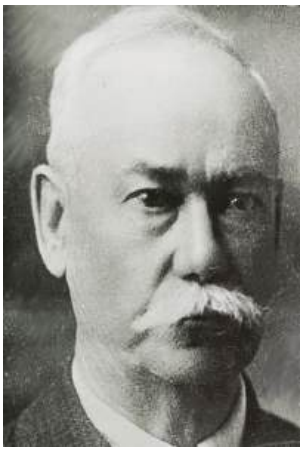

І. О. Яхонтов

І. О. Яхонтов відомий як дослідник лісових культур, організатор лісонасіннєвої справи, лісових і плодово-ягідних розсадників в Україні. Крім питань лісовідновлення, він відомий як фахівець з якості деревини. Займався підсочкою сосни. За його проектом було створено систему полезахисних лісосмуг на всій площі землекористування навчгоспу «Комуніст» Харківського ДАУ. Він відроджував лісовий факультет інституту в післявоєнний період і успішно готував для нього молоді науково-педагогічні кадри. Рішенням Вищої атестаційної комісії при РНК СРСР від 17 березня 1937 р. І. О. Яхонтову було присуджено без захисту дисертації науковий

ступінь доктора сільськогосподарських наук. У цьому ж році йому було присвоєно звання професора. Перу науковця належить понад 40 наукових і навчально-методичних праць. Під його керівництвом підготовлено 10 кандидатів наук.

Воробйов Дмитро Васильович (1903–1976). Доктор сільськогосподарських наук, професор, учасник Великої Вітчизняної війни. Народився в с. Добре Липецької області в селянській родині. У 1925 р. закінчив лісогосподарське відділення Ленінградського лісного інституту і одержав диплом ученого лісовода. У 1952 р. захистив докторську дисертацію з теми «Типи лісів Європейської частини СРСР». Із 1954 р. він відновлює експедиційні й теоретичні роботи з лісної типології. Під його керівництвом проводилися лісотипологічні дослідження в лісах Криму, Карпат, Молдови, Кавказу, Середньої Азії. Розробив систему ведення лісового господарства за типами лісів. Здійснив численні дослідження з вивчення біологічних властивостей, техніки і культури багатьох порід дерев. Досліджував лісову ботаніку, дендрологію і екологію рослин.

Д. В. Воробйов

Аналіз оригінальних типологічних досліджень у різних природних зонах дали змогу Д. В. Воробйову створити новий розділ лісівничої типології — учення про типологічну класифікацію кліматів.

Перу Д. В. Воробйова належить понад 80 наукових праць. Усі вони наповнені новими ідеями, оригінальними думками, важливими висновками. Він підготував 3-х докторів і 21-го кандидата наук з лісівництва і лісових культур. Звання професора йому було присвоєно в 1954 р. Нагороджений орденом Леніна і багатьма медалями. Ученому присвоєно почесне звання доктора технічних наук Шопронського лісогосподарського і лісопромислового університету (Угорщина).

П'ятницький Сергій Сергійович (1905–1971). Член-кореспондент ВАСГНІЛ, заслужений діяч науки УРСР, доктор сільськогосподарських наук, професор. Народився в с. Кочеток Чугуївського району Харківської області в родині військовослужбовця. Учасник Великої Вітчизняної війни. У 1925 р. закінчив лісний факультет Харківського інституту сільського господарства і лісівництва й отримав спеціальність лісовода-організатора. С. С. П'ятницький із 1947 р. поєднав науково-дослідну роботу з викладацькою на знову відкритому в 1946 р. лісогосподарському факультеті Харківського сільськогосподарського інституту. У 1948 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук з теми «Виведення нових порід дуба методом віддаленої гібридизації». У 1949 р. йому було присвоєно звання професора, він створив і очолив кафедру лісівництва і дендрології.

С. С. П'ятницький

Наукові праці С. С. П'ятницького присвячені теоретичним основам лісової селекції і лісового насінництва та їх практичному значенню в сільськогосподарському виробництві, питанням лісівництва. Дослідник вивчав вплив полезахисних лісових смуг на врожайність сільськогосподарських культур в Україні, вивів нові, стійкі в степових умовах форми дуба (дуби Висоцького, Тимірязєва, Комарова, Мічуріна).

Сергій Сергійович виконав понад 142 тис. схрещувань різних форм і видів дуба, отримав понад 10 тис. гібридів. Вони продовжують рости на Веселобоковеньківській селекційно-дендрологічній станції, а їх друге і третє покоління — у дендропарку і навчально-дослідному лісгоспі «Скрипаї» нашого університету. Понад 40 років своєї наукової діяльності С. С. П'ятницький присвятив вивченню південних лісів. За матеріалами досліджень опублікував 118 наукових праць.

За його керівництва підготовлено 58 кандидатів і 7 докторів сільськогосподарських наук.

С. С. П'ятницький нагороджений чотирма медалями, орденом Трудового Червоного Прапора. У 1965 р. йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки УРСР». Він володар двох Великих срібних медалей ВДНГ і медалі на ознаменування 100-річчя від дня народження І. В. Мічуріна.

Остапенко Борис Федорович (1922–2006). Доктор сільськогосподарських наук, професор, академік Лісівничої академії наук країни. Народився в с. Зибіно Борисівського району Бєлгородської області в селянській родині. Учасник Великої Вітчизняної війни. У 1950 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Агролісомеліорація». У 1953 р. захистив кандидатську дисертацію, у 1967 р. — дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук з теми «Типология лесов северного склона большого Кавказа». Звання професора присвоєно в 1970 р.

Б. Ф. Остапенко

Наукові дослідження Б. Ф. Остапенка стосуються широкого кола питань лісознавства, особливо лісової типології. Значним внеском у лісівничу науку є його дослідження типології гірських лісів. Розвиваючи лісоекологічний напрям лісової типології, він розробив класифікацію типів лісорослинних умов Північної Буковини (1961 р.), Молдови (1964 р.), Кавказу (1967–1974 рр.), України (1976–1997 рр.). Його наукові праці стали науково-теоретичною і практичною основою для розробки лісівничих і лісогосподарських заходів, що сприяють підвищенню продуктивності і захисної ролі лісів Молдови, Кавказу й України.

За 50 років наукової і педагогічної діяльності Б. Ф. Остапенко опублікував понад 200 наукових праць, у тому числі 12 монографій з лісознавства, із них п'ять — за типами гірських лісів. Підготував 30 кандидатів наук. Має авторські свідоцтва на винаходи.

Професор Б. Ф. Остапенко — ветеран і палкий патріот університету. Він безпосередній організатор та учасник створення дендропарку, парку ветеранів, рекреаційної зони агроуніверситету і системи захисних смуг насаджень навчально-дослідного господарства «Комуніст», які перетворили територію університету і навчального містечка на привабливий куточок для відпочинку і пізнання природи. На кафедрі лісівництва за його ініціативи було створено музей природи.

Його мужність і відвага в роки Великої Вітчизняної війни, а також науковий і педагогічний талант відзначені урядовими нагородами: орденом Червоної Зірки, двома орденами Вітчизняної війни II ступеня і орденом Вітчизняної війни I-го ступеня, 11 медалями.

У 1995 р. Б. Ф. Остапенка було обрано академіком Лісівничої академії наук України.

Лохматов Микола Антонович (1922–2010). Професор. Народився у с. Уди Золочівського району Харківської області в селянській сім'ї. Учасник Великої Вітчизняної війни. Вищу лісівничу освіту одержав у ХСГІ (1946–1950 рр.). У 1953 р. захистив кандидатську дисертацію. М. А. Лохматов був активним учасником лісівничого і агролісомеліоративного життя України. Фундаментальною працею, що узагальнила багаторічні дослідження вченого, стала монографія «Развитие и возобновление степных лесных насаждений» (1990 р.), яка визначила шляхи більш повного пізнання природи степових насаджень і стверджувала перспективу створення стійких рукотворних степових лісів.

М. А. Лохматов

Свій науковий і практичний досвід професор передавав студентам і висвітлював у публікаціях. Мав понад 100 наукових робіт зі створення, розвитку, вирощування і відновлення степових і лісостепових лісонасаджень. Нагороджений орденами «Вітчизняної війни» I ступеня, «За мужність»

ІІІ ступеня, медалями «За відвагу», «За бойові заслуги», «За Перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.». У післявоєнні часи серед нагород — медаль «Ветеран праці», відзнака Державного Комітету лісового господарства України, знак «Відмінник лісового господарства України».

Телешек Юрій Кирилович (1922–2004). Кандидат сільськогосподарських наук, член-кореспондент Лісівничої академії наук України, старший науковий співробітник, заслужений лісівник УРСР; науковий співробітник Нижньодніпровської станції заліснення пісків, старший науковий співробітник відділу боротьби з ерозією ґрунтів УкрНДІЛГА. Із 1962 р. — завідувач цього відділу, керівник протиерозійної тематики дослідних станцій УкрНДІЛГА. Підготував декілька аспірантів із протиерозійної лісомеліорації. Лісогосподарський факультет ХСГІ закінчив у 1953 р. Був аспірант кафедри агролісомеліорації ХСГІ.

Ю. К. Телешек

Галузь досліджень — водна і вітрова ерозія ґрунтів, комплекс протиерозійних заходів у рівнинних і гірських районах України, лісомеліорація земель. Основна проблематика розробок — категорії протиерозійних лісових насаджень та їх розміщення, підбір деревних і чагарникових порід для них, технологія заліснення еродованих земель, раціональне використання меліорованих земель; місце і форми протиерозійних лісонасаджень у контурно-меліоративній системі землеробства.

Дослідження і розробки узагальнив у дисертації, багатьох публікаціях і рекомендаціях, серед яких: «Підбір деревних і чагарникових порід для насаджень на змитих ґрунтах зони звичайних чорноземів України» (1952 р.); «Кореневі системи деревних і чагарникових порід на змитих і розмитих землях» (1955 р.); «Вітрозахисне значення лісових смуг на малозв'язних ґрунтах» (1960 р.); «Інструкція з проектування і вирощування захисних лісових насаджень на землях сільськогосподарських підприємств Української РСР» (1979 р., співавтор); «Методичні вказівки з технології створення лісомеліоративних насаджень на крутих кам'янистих берегах гідрографічної мережі в рівнинних районах УРСР» (1982 р.); «Довідник з агролісомеліорації» (1988 р., співавтор). Керував створенням кінофільмів «Берегите землю» та «Лес — хранитель вод».

Міхович Анатолій Гнатович (1923–1986). Народився в м. Харків у сім'ї службовців. Учасник Великої Вітчизняної війни, нагороджений орденами та медалями. У 1950 р. достроково закінчив лісовий факультет Харківського сільськогосподарського інституту.

А. Г. Міхович

У 1952–1956 рр. А. Г. Міхович працював у Калмицьких степах, очолював Степову лісомеліоративну станцію ВНДІЛМ. Анатолій Гнатович розробив та запропонував гідробіологічний метод меліорації ґрунтів. У цей же період А. Г. Міхович займався проблемами мікоризи та її утворення на коренях дуба. У 1955 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Ріст дуба і мікоризоутворення в Лісостепу та Напівпустині».

У 60-х рр. XX ст. починаються великі за своїми масштабами лісоосушувальні роботи в Поліссі і учений повністю віддав себе цій роботі. Особливу увагу А. Г. Міхович звертав на те, що природно-кліматичні умови Полісся своєрідні й різко відрізняються від заболочених територій північно-західної Європейської території СРСР. Більше 20 років учений віддав лісоосушенню. У 1975 р. захистив докторську дисертацію «Підвищення продуктивності заболочених лісів Полісся УРСР за допомогою меліоративних заходів». Його обрали членом Координаційної ради Радянського Союзу з проблем осушення.

Із середини 70-х рр. XX ст. Анатолій Гнатович працював над теоретичною моделлю гідрологічної ролі лісу. Він розробив «Мето-

дику кількісної оцінки водорегулюючої ролі лісу», в основі якої лежить формула визначення водоохоронної ролі лісу. У 1984 р. доктору сільськогосподарських наук А. Г. Міховичу було присвоєно звання професора.

А. Г. Міховича по праву вважають одним із провідних учених лісоводів-гідрологів. Свідченням цього є його багата наукова спадщина: він автор більш як 100 статей, брошур та монографій. Підготував 7 кандидатів наук.

Величко Борис Леонідович (1926–1986). Кандидат сільськогосподарських наук, доцент. Народився в с. В. Михайлівка Новооскольського району Бєлгородської області в селянській сім'ї. Учасник Великої Вітчизняної війни. У 1956 р. закінчив лісогосподарський факультет ХСГІ і отримав кваліфікацію інженера лісового господарства. У 1963р. захистив кандидатську дисертацію «Селевые потоки и мероприятия по борьбе с ними в Крыму». Йому було присвоєно вчений ступінь кандидата сільськогосподарських наук. Має більше 20 наукових публікацій, 3 навчальні посібники, бойові і трудові нагороди.

Б. Л. Величко

Азбукін Ю. М. (1929–1994). Заслужений лісівник України, кандидат сільськогосподарських наук, доцент. Народився у м. Одоєв Тульської області в сім'ї лісничого. У 1949 р. закінчив Чугуєво-Бабчанський лісовий технікум і продовжив навчання на лісогосподарському факультеті ХСГІ, одержавши в 1954 р. спеціальність інженера-лісомеліоратора.

У 1954–1962 рр. успішно працював на підприємствах лісового господарства Запорізької області лісничим, інженером лісових культур, старшим лісничим, директором лісгоспзагу. Одночасно закінчив заочну аспірантуру при УкрНДІЛГА імені Г. М. Висоцького. У 1962 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук і був призначений директором Великоанадольського лісового технікуму і лісгоспзагу.

Нагороджений Орденом Трудового Червоного Прапора, ювілейною медаллю «За доблесну працю», срібною медаллю ВДНГ, має почесне звання «Заслужений лісівник Української РСР».

УЧЕНІ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ НАУК

Усиков Олександр Якович (1904–1995). Академік НАН України — лауреат Ленінської премії та Державної премії УРСР, засновник і перший директор Інституту радіофізики та електроніки АН УРСР у Харкові (тепер ІРЕ імені О. Я. Усикова НАН України).

Народився в с. Янківка Охтирського району Сумської області. Із 1929 р. О. Я. Усиков працює асистентом кафедри фізики в Харківському інституті зернових культур (так тоді називався наш ВНЗ), де з часом стає доцентом і в 1931 р. очолює кафедру. У 1932 р. О. Я. Усиков почав працювати в УФТІ (Український фізико-технічний інститут, нині ФТІ НАН України) в лабораторії електромагнітних коливань. Він зайнявся розробкою магнетронних генераторів дециметрових хвиль, пошуком способів модуляції та застосуванням цих генераторів для радіозв'язку та радіолокації. На базі лабораторії електромагнітних коливань зусиллями О. Я. Усикова та С. Я. Брауде за підтримки Президії АН УРСР і академіка А. І. Берга в 1955 р. був створений ІРЕ АН УРСР. Основне завдання інституту — освоєння міліметрового діапазону електромагнітних хвиль. Інтенсивна робота над цим завданням в ІРЕ проводилася за трьома напрямами: малопотужні високостабільні генератори, генератори середньої потужності

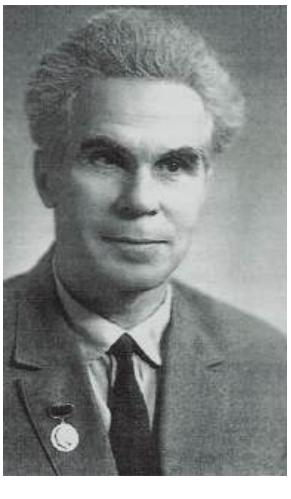

О. Я. Усиков

з електронним перестроюванням частоти в широкому діапазоні та потужні імпульсні генератори. Так з'явилися клістрони міліметрового діапазону, кліматрон, а також спеціальні вимірювальні прилади міліметрового діапазону. У 1960 р. за ці роботи колектив співробітників ІРЕ на чолі з О. Я. Усиковим удостоєно Ленінської премії.

Особливо О. Я. Усиков підтримував нові починання молодих співробітників. В інституті започатковано біофізику, квантову електроніку, цифрову обробку зображень, дослідження з акустики.

Лазарєв Борис Георгійович (1906–2001). Видатний вітчизняний фізик-експериментатор, академік АН УРСР, заслужений діяч науки УРСР, доктор фізико-математичних наук, професор. Народився в с. Миропілля Сумської області.

Б. Г. Лазарєв

Основні наукові праці Б. Г. Лазарєва — у галузі фізики і техніки низьких температур. Разом зі співробітниками він розробив оригінальну методику розщеплення ізотопів гелію. Під його керівництвом створено надпровідні матеріали з великими критичними параметрами і надпровідні соленоїди з потужними магнітними полями. Автор понад 300 наукових праць.

Особливе місце в біографії Б. Г. Лазарєва зайняла педагогічна діяльність. Упродовж 1944–1953 рр. за сумісництвом він завідував кафедрою фізики і метеорології в Харківському сільськогосподарському інституті.

Борис Георгійович Лазарєв — лауреат Державної премії СРСР (1951 р.) і Державної премії УРСР (1982 р.).

За науково-педагогічну і громадську діяльність Б. Г. Лазарєв нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора та багатьма медалями.

Філіпенко Владислав Юхимович. Народився в 1941 р. на Бєлгородщині. Після закінчення радіофізичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна працював у цьому ж університеті на посаді інженера науково-дослідної частини, асистента, старшого наукового співробітника. При кафедрі фізики плазми проходив аспірантську підготовку. У 1979 р. за розробку теми «Просвітлення плазмових хвильових бар'єрів унаслідок кінетичних ефектів» йому в складі колективу наукових співробітників Харківського фізико-технічного інституту АН України, фізико-технічного факультету Харківського університету імені В. Н. Каразіна та Інституту ядерних досліджень АН України (м. Київ) присвоєно Державну премію України в галузі науки і техніки. У 1981 р. В. Ю. Філіпенко захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних наук з теми «Поширення електромагнітних хвиль у неоднорідній магнітоактивній плазмі».

В. Ю. Філіпенко

У 1983 р. за конкурсом перейшов працювати в Харківський СГІ на посаду завідувача кафедри фізики та агрометеорології. За час його перебування на цій посаді на кафедрі створено оптичну лабораторію, укомплектовану сучасним обладнанням (спектрофотометри КСВУ, Спекорд М40, Спекорд R75, Неофот та ін.); екологічну науково-дослідну лабораторію (масспектрометрія, хроматографія, електронна мікроскопія, атомно-абсорбційна спектроскопія). На базі цих лабораторій виконувалися бюджетні та госпрозрахункові науково-дослідні теми.

Сьогодні в рамках договору про науково-технічне співробітництво з Інститутом високих технологій Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна доцент В. Ю. Філіпенко бере участь у спільних дослідженнях з вивчення зміни оптичних властивостей речовини при взаємодії з нею потоків заряджених частинок і високоенергетичного випромінювання, а також у розробці на базі отриманих даних нових технологій моніторингу різноманітних фізичних характеристик речовин.

Сизоненко Володимир Леонідович. Доктор фізико-математичних наук, професор. Народився 29 червня 1940 р. у м. Артемівськ Донецької області. У 1963 р. закінчив фізико-технічний факультет Харківського державного університету імені О. М. Горького. Протягом 1963–1986 рр. працював у Харківському фізико-технічному інституті АН УРСР. Пройшов шлях від стажера до старшого наукового співробітника. Розробляв проблеми теорії плазми та керованого термоядерного синтезу під керівництвом академіка АН України К. М. Степанова. У 1968 р. захистив кандидатську дисертацію, а в 1975 р. — докторську на тему: «Исследование токовых неустойчивостей плазмы» і отримав ступінь доктора фізико-математичних наук. Має понад 200 друкованих наукових праць, у тому числі у наукових виданнях США, Англії, Франції, Німеччини, Росії. Володимир Леонідович є визнаним науковцем з теорії плазми і біологічної фізики, має спільні наукові праці з відомими вченими Західної Європи.

В. Л. Сизоненко

З 1986 р. В. Л. Сизоненко — завідувач кафедри вищої математики Харківського СГІ імені В. В. Докучаєва. У 1991 р. отримав звання професора, викладає вищу математику і теорію ймовірностей. Під його керівництвом надруковано ряд навчальних посібників і методичних розробок. Має 15 науково-методичних друкованих праць, серед них: «Лінійна алгебра» (2004 р.), «Аналітична геометрія» (2007 р.), «Математичний аналіз» (2010 р.).

Рохманов Микола Якович. Доктор фізико-математичних наук, професор. Народився 23 грудня 1956 р. у м. Котельва Полтавської області. У 1980 р. з відзнакою закінчив Харківський держуніверситет за спеціальністю фізика. У 1991 р. захистив кандидатську дисертацію з теми «Низкочастотное внутреннее трение магнитомеханической природы в сплавах на основе железа и никеля». Працював у Харківському державному університеті науковим, а з 1992 року — старшим науковим співробітником, з 1998 по 2002 рр. — доцентом Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. У 2003 р. пройшов стажування в Інституті металофізики та ядерної фізики твердого тіла (IMNF) університету Кароло-Вільгельміни (TU BS) (м. Брауншвейг). У 2004 р. захистив докторську дисертацію на тему «Амплітудно-залежні ефекти у впорядкованих та старіючих системах». Коло наукових інтересів — нелінійна акустика нерівноважних наноструктурних систем, дослідження природи радіаційних дефектів у металах та напівпровідниках.

М. Я. Рохманов

З 1 вересня 2005 р. працює доцентом, а з 2006 р. — професором, завідувачем кафедри фізики та агрометеорології ХНАУ імені В. В. Докучаєва. У 2006 р. обраний академіком Академії зв'язку України, у 2007 р. отримав звання професора. З 1 вересня 2007 р. — директор ННІ земельних ресурсів і лісу ХНАУ.

Автор та співавтор понад 170 наукових та науково-методичних робіт. Співавтор шести навчальних посібників: «Механіка та молекулярна фізика», «Електрика та магнетизм», «Оптика та атомна фізика» (1999 р.), «Фізика. Збірник тестових завдань» (2007 р.), «Радіоелектроніка» (2008 р.) «Фізика» для підготовчих курсів (2010 р.) та підручника «Технічна механіка» (2003 р.). Є розробником типової програми для підготовки магістрів напряму 0709 «Геодезія, картографія та землевпорядкування» із спеціальності 6.070900 «Землевпорядкування та кадастр» Міністерства аграрної політики України (2010 р.).

Професор Рохманов Микола Якович за індексом цитування наукових праць був включений до відомого міжнародного довідника MARQUIS «Who`s Who in the World» 1999–2009 рр.

Пащенко Володимир Филимонович — доктор технічних наук, професор. Народився 7 жовтня 1948 р. у с. Кленове Богодухівського району Харківської області. Трудову діяльність Володимир Филимонович розпочав викладачем Богодухівського сільського профтехучилища. З 1974 р. працює у Харківському сільськогосподарському інституті імені В. В. Докучаєва на посадах асистента, старшого викладача, доцента, професора та завідувача кафедри механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва.

В. Ф. Пащенко

У 1982 р. після закінчення заочної аспірантури в Українській сільсько-господарській академії під керівництвом відомого вченого П. М. Василенка, захистив кандидатську дисертацію на тему: «Механіко-технологічні основи зниження витрат енергії на підготовку ґрунту до посіву». У 2001 р. йому присвоєно звання професора. У 2003 р. Володимир Филимонович був обраний членом-кореспондентом Академії інженерних наук. У 2005 р. захистив докторську дисертацію на тему: «Механіко-технологічні засоби еколого-економічного удосконалення процесів обробітку ґрунту».

Вчений опублікував понад 170 наукових і науково-методичних праць, у тому числі 5 монографій, 2 навчальних посібника, зокрема: «Решение задач земледельческой механики с использованием методов прямого вариационного исчисления» (2008 р.); у співавторстві: «Методика построения математических моделей устойчивости функционирования механических систем» (2010 р.), «Дослідження процесу взаємодії з ґрунтом чизельних робочих органів», «Знаряддя для диференційованого (точного) обробітку ґрунту» (2009 р.). Має 20 авторських свідоцтв і патентів.

За досягнуті успіхи в науково-педагогічній роботі професор В. Ф. Пащенко нагороджений відомчими нагородами: «Відмінник аграрної освіти та науки» II та III ступенів, Знаком «Высшая школа СССР», «Изобретатель СССР» і срібною медаллю ВДНГ СРСР, Почесною відзнакою Харківської обласної ради «Слобожанська слава», Почесною грамотою Головного управління сільського господарства і продовольства Харківської облдержадміністрації, а також неодноразово відзначався подяками і грамотами Харківської районної державної адміністрації та ректорату агроуніверситету. У 2007 р. був стипендіатом імені О. Н. Соколовського Харківської обласної державної адміністрації.

ГЕРОЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ, ГЕРОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ І ГЕРОЇ УКРАЇНИ

ГЕРОЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

БАКУЛІН ІВАН ІВАНОВИЧ

І. І. Бакулін

Завідувач кафедри математики, доцент, секретар парткому ХСГІ. У роки окупації очолював Харківський підпільний обком партії. Харківська підпільна організація проводила велику роботу з дезорганізації німецьких військ і політичної пропаганди серед радянських людей. Під її керівництвом діяли партизанські загони, диверсійні групи, антифашистські і патріотичні організації, розвідувальні групи. Підпільники випускали листівки, розклеювали повідомлення Інформбюро, влаштовували диверсії на залізній дорозі та підприємствах Харкова і області, збирали розвідувальну інформацію для командування Радянської Армії. У червні 1942 р. І. І. Бакулін і більшість членів підпільного обкому були схоплені гестапо і знищені. І. І. Бакулін був нагороджений орденом Леніна, а в дні святкування 20-ї річниці Великої Перемоги йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу (посмертно).

ВАСИЛЕВСЬКИЙ ПЕТРО ЛУК'ЯНОВИЧ

П. Л. Василевський

Випускник агрономічного факультету Харківського сільськогосподарського інституту. Звання Героя Радянського Союзу було присвоєно 29 липня 1945 р. за виявлені мужність і героїзм. Старший лейтенант П. Л. Василевський 20 квітня 1945 р. під безперервним вогнем ворога з групою бійців форсував річку Вест-Одер, і два дні до підходу основних сил вони утримували цей плацдарм. У післявоєнні роки вчений-агроном П. Л. Василевський очолював Харківський міський трест зеленого будівництва.

ГОТЛІБ ЕММАНУЇЛ ДАВИДОВИЧ

Е. Д. Готліб

Звання Героя Радянського Союзу присвоєно 24 березня 1945 р. Майор Е. Д. Готліб командував окремою стрілецькою ротою 1336 стрілецького полку. 8 липня 1944 р. рота, відбивши 16 контратак ворога, вибила його із с. Ковалі (Вітебська область). 6 серпня 1944 р. під час форсування річки Одзе (Латвія) підрозділ майора Е. Д. Готліба врятував від знищення стратегічний міст, забезпечивши переправу передових радянських військ у важливій наступальній операції. Після війни полковник Е. Д. Готліб працював заступником директора НДІ ґрунтознавства й агрохімії, завідувачем військової кафедри Харківського сільськогосподарського інституту.

Юр'єв Василь Якович (1879–1962). Видатний селекціонер-рослинник, академік АН УРСР, почесний академік ВАСГНІЛ, доктор сільськогосподарських наук, професор, заслужений діяч науки УРСР. Народився 8 лютого 1879 р. у с. Іванівська Вирга Нижньоломівського району Пензенської області у дворянській сім'ї. Трудову діяльність розпочав у 1895 р. робітником Марийського земельного училища. У 1905 р. закінчив Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва, працював агрономом у Пензенській губернії (1905–1909 рр.). Із 1909 р. В. Я. Юр'єв працював науковцем на Харківській селекційній станції, яку очолив у 1944 р. З 1937 р. — професор Харківського сільськогосподарського інституту. У 1946–1956 рр. — директор Інституту генетики і селекції АН УРСР, із 1956 р. і до кінця життя — директор УНДІ рослинництва, селекції і генетики, який тепер носить його ім'я.

В. Я. Юр'єв

Основний напрям наукових досліджень академіка В. Я. Юр'єва — теоретичні та практичні питання селекції і насінництва сільськогосподарських культур. Уперше в селекційній роботі застосував комплексну і всебічну оцінку сортів культурних рослин, розробив ряд методик для вивчення та оцінки селекційного матеріалу. Академік В. Я. Юр'єв особисто і разом зі співробітниками створив 21 сорт найважливіших зернових культур. Його перу належить понад 100 наукових і навчально-методичних праць, у тому числі підручник «Общая селекция и семеноводство полевых культур», який перевидавався 4 рази і став першим основним навчальним посібником для студентів-селекціонерів. Цей підручник у перекладі видано також і в зарубіжних країнах.

Із 1937 р. Василь Якович очолював кафедру селекції і насінництва Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва. Учений організував методичну роботу на кафедрі з урахуванням передового наукового досвіду, використовував у навчальній роботі новітні досягнення з генетики і селекції, велику увагу приділяв глибокій фундаментальній підготовці майбутніх фахівців. Лекції Василь Якович читав емоційно і цікаво, залучаючи до них відомості про практичні досягнення і сучасні методи селекції. Але не тільки лекції і лабораторні заняття, на його думку, мають формувати спеціаліста-селекціонера, а й виробнича практика, знайомство із селекційним процесом і його особливостями безпосередньо в полі, спостереження за рослинами.

За видатні досягнення в розвитку сільськогосподарської науки В. Я. Юр'єв двічі удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці (1954, 1959 рр.) нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом «Знак пошани». Він лауреат Державної премії СРСР. У 1960 р. у Харкові споруджено бронзове погруддя двічі Героя Соціалістичної Праці В. Я. Юр'єва. У 1965 р. Академія наук УРСР для увічнення пам'яті академіка В. Я. Юр'єва встановила премію імені видатного вченого, лауреатами якої можуть бути вчені, які збагатили науку в галузі генетики, створили нові методи акліматизації, селекції та гібридизації рослин і тварин, вивели нові високоврожайні сорти сільськогосподарських культур і високопродуктивні породи тварин.

Носальський Андріан Андріанович. Народився 31 серпня 1910 р. у с. Хлипківка Звенигородського повіту Черкаської губернії у селянській родині. Після закінчення фінансових курсів у м. Кам'янець-Подільському з 1931 р. А. А. Носальський працював бухгалтером Горлівської міськощадкаси Донецької області, пізніше — старшим бухгалтером районної ощадкаси м. Новопсков Луганської області. З 1936 р. обіймав посаду головного бухгалтера районної ощадкаси у м. Балаклія Харківської області, а з 1939 р. — Вовчанської

райощадкаси Харківської області.

Напередодні Великої Вітчизняної війни очолював райфінвідділ у м. Балаклея, а у 1942 р. — Барвінківський райфінвідділ Харківської області. Під час будівництва Харківської оборонної системи А. А. Носальський відповідав за фінансування цих робіт. У 1943 р. працював начальником Краснокутського райфінвідділу Саратовської області.

А. А. Носальський

Після звільнення Харківської області від окупантів А. А. Носальський деякий час працював завідувачем райфінвідділу у м. Куп'янськ, а в кінці 1943 р. його обирають головою Лозівського райвиконкому. У вересні 1944 р. А. А. Носальського було рекомендовано на посаду першого секретаря Богодухівського РК КП(б)У. За отримання високих урожаїв зернових і овочевих культур у Богодухівському районі 1948 р. А. А. Носальському було присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці. Він — випускник ХСГІ.

У 1950 р. його обирають другим секретарем Харківського обкому партії. Протягом 1953–1956 рр. Андріан Андріанович навчався у вищій партійній школі при ЦК Компартії України без відриву від виробництва. У 1954–1959 рр. обирався першим секретарем Ізюмського міськкому Компартії України Харківської області, депутатом Харківської обласної ради, заступником і першим заступником голови Харківського облвиконкому, начальником Красноградського виробничого колгоспно-радгоспного управління Харківської області. За високі трудові заслуги А. А. Носальського було нагороджено орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, Знак Пошани і медаллю «За трудовую доблесть».

Рубель Петро Іванович (1911 – ?). Народився 18 червня 1911 р. у селі Великі Деревичі Любарського району Житомирської області в сім'ї селянина.

Напередодні Великої Вітчизняної війни працював агрономом сортодільниці Старокостянтинівського району Хмельницької області.

П. І. Рубель

У березні 1942 р. П. І. Рубеля було мобілізовано до лав Червоної Армії. Він воював на Ржевсько-В'яземському напрямі, на Сталінградському фронті, у складі 3-го Українського і 1-го Білоруського фронтів, звільняв Україну, Польщу, штурмував Берлін. Був двічі поранений. За мужність і відвагу він був нагороджений орденом Великої Вітчизняної війни І ступеня, двома орденами «Червоної Зірки», двома медалями «За відвагу» та іншими відзнаками.

Після демобілізації, у 1945 р. Петро Іванович знову повернувся на агрономічну роботу. Із грудня 1945 р. по лютий 1952 р. він працював завідувачем Іллінецькою сортодільницею Вінницької області. Одночасно без відриву від виробництва закінчив агрономічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту. У лютому 1952 р. П. І. Рубель був призначений головним агрономом Іллінецької МТС Вінницької області, а через рік був переведений на посаду директора Мястковської МТС Крижопольського району Вінницької області і працював на цій посаді до реорганізації МТС (червень 1958 р.).

За досягнення високих показників у виробництві зерна, цукрового буряка, м'яса, молока та інших продуктів сільського господарства 26 лютого 1958 р. Петру Івановичу Рубелю було присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна і Золотої Зірки. Його самовіддана праця була відзначена також 12 медалями.

Бойко Петро Тимофійович. Народився 18 липня 1912 р. в с. Зибіно Борисівського району Курської області у сім'ї селян-бідняків. У 1925–1927 рр. навчався у Богодухівській інтегральній сільськогосподарській школі, а у 1927–1931 рр. — у Богодухівському

П. Т. Бойко

сільськогосподарському технікумі. По закінченню технікуму Петро Тимофійович отримав направлення у Горішківський радгосп Томашпільського району Вінницької області. У січні 1933 р. перейшов на роботу дільничним агрономом Харківської МТС, де і працював до призову в Червону Армію (1934–1935 рр.), а після демобілізації був направлений на посаду старшого агронома Скелевської МТС Н.-Георгієвського району Кіровоградської області. У 1937 р. був переведений старшим агрономом Коновської МТС, а з 1938 р. П. Т. Бойко — старший агроном Зінківської МТС Полтавської області. Учасник Великої Вітчизняної війни. Після демобілізації повернувся у Зінківську МТС, де працював старшим агрономом до 1947 р. З 1947 р. — директор Зінківської МТС.

У 1951–1958 рр. навчався у ХСГІ на агрономічному факультеті.

За високі досягнення у вирощуванні високих урожаїв сільськогосподарських культур Петру Тимофійовичу Бойко присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням йому ордена Леніна і медалі Золота Зірка. Також нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора і багатьма медалями.

Кубрак Іван Іванович. Народився 8 лютого 1913 р. у с. Сміле Смілянського району Сумської області в селянській родині. У 1928 р. закінчив Смілянську семирічну школу і вступив до Берестовського агрозоотехнікуму, який закінчив у 1932 р. Призначення отримав у Костянтинівський агрокомбінат Донецької області, де й працював зоотехніком радгоспу № 1 «Берестовий» до 1941 р.

І. І. Кубрак

У 1935–1937 рр. служив у лавах Червоної Армії.

З 30 серпня 1941 р. по 1 вересня 1942 р. знаходився в евакуації у Киргизькій РСР. Працював старшим зоотехніком радгоспу «Ірісу» Джалал-Абадської області. 15 листопада 1942 р. Іван Іванович був призваний в Радянську Армію і направлений у Фрунзенське піхотне училище, де перебував до випуску — 25 січня 1945 р.: курсантом, командиром навчального взводу і командиром навчальної роти, а у грудні 1945 р. — звільнений у запас.

Після війни працював старшим зоотехніком підсобного господарства «Берестовий» ВРЗ Краматорського машинобудівного заводу, а з лютого 1947 р. був призначений директором радгоспу «Берестовий».

У 1961–1965 рр. навчався у ХСГІ на факультеті «Економіка і організація сільського господарства».

За високі успіхи в розвитку сільськогосподарського виробництва І. І. Кубраку присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням йому ордена Леніна і медалі Золота Зірка. Нагороджений також орденами Леніна, Червоного Трудового Прапора, Жовтневої революції та багатьма медалями.

Ломако Ілля Павлович. Народився у 1918 р. в с. Ново-Андріївка Ольгинського району Сталінської (нині Донецької) області в сім'ї селянина-бідняка. У 1936–1937 рр. навчався у тваринницькій школі с. Сартана Приморського району Донецької області. У 1937–1938 рр. працював техніком у колгоспі імені Рози Люксембург.

І. П. Ломако

У 1938–1945 рр. І. П. Ломако знаходився в лавах Червоної Армії. З початку 1946 р. працював комірником у колгоспі імені Рози Люксембург, а потім у лютому 1947 р. був обраний головою цього колгоспу (пізніше об'єднаного господарства «Зоря»). Під його керівництвом господарство досягло великих успіхів. Ілля Павлович був активним

пропагандистом і організатором передових методів роботи в сільськогосподарському виробництві.

За великий внесок у розвиток сільського господарства у 1952 р. Ломако Іллі Павловичу було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням йому ордена Леніна і медалі Золота Зірка. Він також нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора і багатьма медалями.

У 1960–1965 рр. навчався у Харківському СГІ імені В. В. Докучаєва на факультеті «Агрономія».

І. П. Ломако брав активну участь у громадському житті країни. Він обирався депутатом Донецької обласної ради депутатів трудящих, а у 1959 р. — депутатом Верховної ради СРСР.

Муратов Федір Спиридонович (1921–1992). Народився 29 квітня 1921 р. у с. Витязєве Анапського району Краснодарського краю. Після навчання у Нижньо-Баканському педагогічному училищі закінчив Новоросійський вчительський інститут.

Ф. С. Муратов

Федір Спиридонович — учасник Великої Вітчизняної війни. Після війни закінчив Харківський сільськогосподарський інститут. У 1947–1950 рр. Ф. С. Муратов — голова колгоспу «Комсомолець», у 1950–1954 рр. — директор Правдинського дитячого будинку в с. Іванівка Охтирського району, а з 1954 р. — знову голова колгоспу «Комсомолець» (згодом сільськогосподарське об'єднання імені Петровського) Сумської області. Під керівництвом ветерана Великої Вітчизняної війни господарство досягло великих успіхів. Продукція колгоспу одержала 16 пам'ятних медалей ВДНГ УРСР.

За видатні трудові успіхи Ф. С. Муратов у 1965 р. отримав звання Героя Соціалістичної Праці із врученням йому ордена Леніна і Золотої Зірки. Також нагороджений орденами Леніна, двома Трудового Червоного Прапора, Жовтневої революції і багатьма медалями. Він почесний колгоспник УРСР.

Федір Спиридонович брав активну участь у громадській роботі: був членом бюро Охтирського міськкому КПУ, Сумського обкому, делегатом XXIII і XXIV з'їздів КПРС, депутатом Верховної Ради України чотирьох скликань.

Божко Іван Карпович. Народився 11 вересня 1925 р. на хуторі Червоне озеро Куйбишевського району Запорізької області у сім'ї селянина-бідняка.

І. К. Божко

У 1945–1949 рр. служив у Радянській Армії. Після демобілізації почав працювати в колгоспі імені Ілліча Куйбишевського району Запорізької області. У 1950 р. закінчив тримісячні курси колгоспних рахівників. Виконував обов'язки голови ревізійної комісії колгоспу і секретаря комсомольської організації.

Із січня по жовтень 1951 р. працював бригадиром рільничої бригади колгоспу імені Ілліча. У 1951–1954 рр. І. К. Божко навчався в Запорізькій середній сільськогосподарській школі з підготовки голів колгоспів. Був обраний головою колгоспу імені Свердлова Куйбишевського району Запорізької області. У 1955–1960 рр. навчався на факультеті економіки і організації сільськогосподарського виробництва ХСГІ.

Після закінчення інституту І. К. Божко очолював різні ділянки сільськогосподарського виробництва і всюди досягав великих результатів.

За високі показники у виробництві сільськогосподарської продукції Івану Карповичу Божко присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням йому ордена Леніна і медалі Золота Зірка.

Лисенко Євген Петрович. Народився 17 липня 1927 р. у с. Краснопілля Краснопільського району Сумської області в сім'ї службовця. У 1945 р. вступив на агрономічний факультет Харківського сільськогоспо-

Є. П. Лисенко

дарського інституту. По закінченню інституту працював на посаді агронома Правдинського елітно-насіннєвого радгоспу Сумської області. З 1954 р. його переводять на посаду головного агронома елітно-насіннєвого радгоспу імені 9 січня (с. Озірне) Білоцерківського району Київської області. У лютому 1961 р. Євгена Петровича призначають головним агрономом Пархомівського елітно-насіннєвого радгоспу Краснокутського району Харківської області, а з березня 1965 р. за наказом Міністерства сільського господарство СРСР Є. П. Лисенко був призначений директором цього ж господарства. Очолюване ним елітно-насіннєве господарство досягло високих і сталих урожаїв насіннєвих культур, неодноразово ставало переможцем в Україні і СРСР з виробничих показників. За самовіддану працю Є. П. Лисенку було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням йому ордена Леніна і Золотої Зірки. А також нагороджено орденами Трудового Червоного Прапора (1968 р.) і Жовтневої Революції (1976 р.), медаллю «За доблестный труд» (1970 р.). У 1984 р. йому було присвоєне звання «Заслужений працівник сільського господарства України».

Євген Петрович Лисенко обирався депутатом Пархомівської селищної ради і Харківської обласної ради, членом бюро Краснокутського райкому Компартії України.

Ванін Дмитро Юхимович. Відомий економіст, доктор економічних наук, професор. Народився 6 вересня 1928 р. у с. Щегольок Бєловського району Курської області в селянській сім'ї.

У 1944 – 1947 рр. навчався в Кучерівському сільськогосподарському технікумі, який закінчив з відзнакою, у 1947–1952 рр. — на економічному факультеті Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва, який теж закінчив з відзнакою.

Д. Ю. Ванін

Працював викладачем економіки Курської обласної школи керівних кадрів колгоспів, головним агрономом Лукашівської МТС, потім головним агрономом колгоспу «Родина Хрущева» (Курська область) і одночасно навчався в аспірантурі, проводив досліди, займався вдосконаленням внутрішньогосподарського розрахунку.

У 1961–1965 рр. працював викладачем, доцентом, завідувачем кафедри економіки сільського господарства, деканом агрономічного факультету Курського сільськогосподарського інституту.

У 1964 р. у Московській сільськогосподарській академії імені К. А. Тимірязєва Дмитро Юхимович захистив кандидатську дисертацію з теми «Обоснование структуры использования пашни». У 1971 р. — докторську дисертацію «Экономика и организация производства сахарной свеклы в Российской Федерации».

У 1974–1988 рр. учений був директором ВНДІ захисту ґрунтів від ерозії. Із 1988 до 1990 рр. працював завідувачем кафедри організації сільськогосподарського виробництва Харківського сільськогосподарського інституту.

Наукові дослідження Д. Ю. Ваніна характеризуються широким діапазоном інтересів. Як економіст він досліджував господарський розрахунок, оплату праці в господарствах і підрозділах, форми організації сільськогосподарського виробництва; сформулював рекомендації щодо організації річного колективного підряду в механізованих бригадах у землеробстві і поглиблений господарський розрахунок з оплатою за валовим прибутком. Як агроном дослідив технології виробництва коноплі, цукрового буряку, озимої пшениці, кукурудзи, їх суміщення; дав оцінку якості польових робіт, сформулював вимоги до розробки систем землеробства.

Новий етап у науковій діяльності Дмитра Юхимовича був пов'язаний з його адміністративними обов'язками на посаді директора ВНДІ захисту ґрунтів від ерозії: вивчалися способи оцінки родючості ґрунтів, шляхи збереження і примноження їх родючості, основні напрямки досліджень із захисту ґрунтів від водної ерозії та боротьба з водною ерозією ґрунтів.

Під керівництвом ученого колектив інституту підрахував економічні втрати народного господарства від водної ерозії, обґрунтував засоби боротьби: регулювання стоку талих вод, створення протиерозійних комплексів на басейнах малих річок, проектування сівозмін на еродованих землях із використанням органічних і неорганічних добрив в умовах інтенсивного землеробства; сформулював рекомендації щодо покращання природних кормових угідь для тваринництва на схилах яружно-балкових земель.

Д. Ю. Ванін опублікував 234 наукові праці, у тому числі монографії «Экономика производства сахарной свеклы», «Организация и оплата труда в свекловодстве», «Водная эрозия и борьба с ней» (у співавторстві).

Як директор ВНДІ захисту ґрунтів від ерозії Д. Ю. Ванін представляв вітчизняну аграрну науку на міжнародних форумах учених із захисту еродованих земель в Австрії, Франції, Болгарії, Чехословаччині, НДР.

Батьківщина високо оцінила внесок Дмитра Юхимовича Ваніна в аграрну науку й освіту: йому було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці, нагороджено двома золотими, срібною і бронзовою медалями ВДНГ СРСР, грамотами і відзнаками.

Борисенко Микола Петрович. Народився у 1929 р. в с. Каленики Полтавської області. Закінчив агрономічне відділення факультету заочної освіти Харківського сільськогосподарського інституту у 1977 р. Свою трудову діяльність розпочав у 1946 р. як помічник комбайнера, потім тракториста. З 1950 р. своє життя назавжди пов'язав з колгоспом імені Кірова Мар'їнського району Донецької області, пройшовши шлях від тракториста до голови правління господарства. Під керівництвом Миколи Петровича були побудовані тваринницький комплекс на 1200 корів, сховища для зберігання грубих і соковитих кормів, дороги з твердим покриттям, дитячий садок на 140 місць, безліч будинків для трудівників та інші об'єкти соцпобуту, здійснено газифікацію та покращено водозабезпечення села Добропілля.

М. П. Борисенко

Особливо славилося господарство передовими формами організації праці, високими врожаями сільськогосподарських культур, високими надоями молока, показниками виробництва м'яса. Син Миколи Петровича Василь, наслідуючи життєвий приклад батька, також закінчив агрономічний факультет ХСГІ й нині працює за спеціальністю.

Микола Петрович неодноразово обирався депутатом сільської та районної рад народних депутатів, є членом Ради колгоспів колишнього СРСР.

За успіхи, досягнуті в розвитку сільськогосподарського виробництва, М. П. Борисенко нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, указом Президії Верховної Ради СРСР йому присвоєно високе звання Героя Соціалістичної Праці.

Калантай Іван Федорович. Народився у 1936 р. на Харківщині, українець, у 1955 р. закінчив Липкуватівський сільськогосподарський технікум Нововодолазького району Харківської області. Після служби в лавах Радянської Армії (1955–1958 рр.) працював за спеціальностю в системі Укрлікартресту, а потім на комсомольській роботі в смт Нова Водолага Харківської області та на партійній роботі у Валківському

І. Ф. Калантай

сільському виробничому парткомі й Первомайському районі Харківської області.

З 1960 до 1967 рр. навчався на заочному відділенні спочатку агрономічного, а потім економічного факультетів Харківського сільськогосподарського інституту й одержав диплом ученого агронома-економіста.

З 1986 р. — секретар Харківського обкому компартії України з питань функціонування та розвитку сільського господарства. За вміле керівництво сільськогосподарським виробництвом, високий рівень організаційно-партійної роботи, створення агрохімічних комплексів і на цій основі досягнення зразкових показників у підвищенні родючості земель та врожаїв сільськогосподарських культур шляхом використання досягнень науки, техніки і передового досвіду в агропромисловому комплексі Харківської області Указом Президії Верховної Ради СРСР Івану Федоровичу Калантаю було присвоєно високе звання Героя Соціалістичної Праці.

ГЕРОЇ УКРАЇНИ

І. М. Гулий

А. Т. Криворучко

А. Я. Ровчак

Гулий Іван Михайлович. Народився в 1940 р. в с. Соснівка Красноградського району Харківської області. Після служби в лавах Радянської Армії (1959–1961 рр.) працював у колгоспі «Перше травня» Красноградського району трактористом та бригадиром комплексної бригади.

У 1972 р. закінчив із відзнакою Полтавський технікум керівних кадрів колгоспів і радгоспів та був призначений заступником голови колгоспу. 7 липня 1977 р. обраний головою колгоспу імені XX партз'їзду Красноградського району (с. Кобзівка).

У 1982 р. Іван Михайлович вступив на факультет заочної освіти (агрономічне відділення) Харківського сільськогосподарського інституту. У 1987 р., закінчив його, отримавши диплом ученого агронома.

Указом Президента України від 20 серпня 2008 р. за визначні особисті заслуги перед Українською державою в розвитку агропромислового комплексу, досягнення високих показників з виробництва сільськогосподарської продукції, багаторічну самовіддану працю Івану Михайловичу Гулому, генеральному директору приватного аграрно-орендного підприємства «Промінь» Красноградського району, було присвоєно звання Героя України із врученням ордена Держави. Також нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, має звання «Заслужений працівник сільського господарства України».

Криворучко Анатолій Тихонович. Народився в 1947 р. у с. Базаліївка Чугуївського району Харківської області. Після закінчення Карачівського сільськогосподарського технікуму Харківської області в 1967 р. працював головним агрономом колгоспу імені Леніна Сахновщинського району. У 1967–1968 рр. служив у Радянській Армії, а після звільнення все своє життя поєднав із працею у сільському господарстві.

У 1969–1977 рр. працював агрономом в колгоспі «Новий шлях» Борівського району Харківської області. У 1977 р. обраний головою колгоспу «Новий шлях». З лютого 2000 р. — директор реформованого господарства СТОВ агрофірма «Новий шлях».

За направленням правління колгоспу «Новий шлях» протягом 1972–1977 рр. навчався в Харківському сільськогосподарському інституті на заочному відділенні за спеціальністю «Агрономія», отримав диплом ученого агронома. А. Т. Криворучко кандидат сільськогосподарських наук, голова ради Союзу сільськогосподарських підприємств

Харківської області, дійсний член Інженерної академії України (1996 р.), Почесний професор бізнесу (1997 р.), академік Міжнародної інженерної академії (2002 р.). Обирався депутатом Харківської обласної ради та Борівської районної ради.

За визначні особисті заслуги перед Українською державою в розвитку сільського господарства, упровадження сучасних форм господарювання указом Президента України від 18 березня 2002 р. А. Т. Криворучку присвоєно звання Героя України з врученням ордена Держави. Має звання «Заслужений працівник сільського господарства України», нагороджений орденом «Нестора Літописця» та медаллю «2000 років Різдва Христового».

Анатолій Тихонович — член наглядової ради ХНАУ, частий гість у колективі, зустрічається з викладачами та студентами, щедро ділиться з ними своїм життєвим та виробничим досвідом. Агрофірма «Новий шлях» є навчально-виробничою базою для практичної підготовки майбутніх фахівців агропромислового комплексу.

Ровчак Андрій Якович. Народився в 1953 р. у с. Бугаївка Ізюмського району Харківської області у сім'ї колгоспників. Під час навчання у школі був активним учнем, комсоргом класу, добре навчався, у період літніх канікул допомагав господарству у збиранні врожаю, ще з самого дитинства мріяв стати агрономом. У 1970 р. закінчив середню школу та за направленням правління колгоспу «Восток» Ізюмського району вступив на факультет захисту рослин Харківського сільськогосподарського інституту. Письмова робота на вступних екзаменах до інституту була з теми: «Чому я хочу бути спеціалістом сільського господарства?».

За час навчання в інституті, який закінчив у 1975 р., виявив себе здібним студентом, нагороджений знаком «За відмінне навчання», мав неодноразові подяки від ректорату та громадських організацій інституту за активну участь у третьому трудовому семестрі.

Після закінчення інституту працював агрономом у рідному колгоспі, який під час реформування отримав назву сільськогосподарського кооперативу «Восток», став його керівником. За особистий внесок в організацію та забезпечення одержання високих показників із виробництва сільськогосподарської продукції, розвиток соціальної сфери указом Президента України від 10 листопада 2008 р. Андрію Яковичу Ровчаку присвоєно звання Героя України та вручено орден Держави.

Нині сільськогосподарський кооператив «Восток» є одним з найкращих базових господарств Харківської області для проходження виробничої і технологічної практики студентів агробіологічних, інженерних та економічних спеціальностей університету.

ДЕРЖАВНІ ДІЯЧІ, ОРГАНІЗАТОРИ І ПЕРЕДОВИКИ ВИРОБНИЦТВА АПК

Полянський Дмитро Степанович (1917–2003). Народився 25 жовтня 1917 р. у м. Слов'яносербську Луганської області в селянській родині. Трудову діяльність розпочав у 1932 р. робітником радгоспу.

Д. С. Полянський

Після закінчення агрономічного факультету Харківського сільськогосподарського інституту у 1939–1940 рр. працював завідувачем відділу селянської молоді Харківського обкому ЛКСМ України. У 1940 р. служив у лавах Радянської Армії. Після закінчення ВПШ при ЦК ВКП(б) з 1942 р. працював на партійній роботі в Алтайському краї, у 1949–1958 рр. — у Криму, Оренбурзі і Краснодарському краї.

У 1958 р. Д. С. Полянський — Голова Ради Міністрів РРФСР. Із 1962 р. — заступник Голови Ради Міністрів СРСР. У 1973–1976 рр. — міністр сільського господарства СРСР. З його ім'ям пов'язані значні перетворення у сільському господарстві держави. У цей час організовувалися великі господарства, у яких розвивалися різні напрями виробництва сільськогосподарської продукції, запроваджувалися ефективні форми і механізми господарювання, економічного та фінансового стимулювання як діяльності колгоспів і радгоспів, так і праці колгоспників та робітників радгоспів.

Д. С. Полянський був делегатом XIX–XXIV з'їздів КПРС. Неодноразово обирався членом ЦК КПРС, Президії ЦК КПРС, із 1966 р.— членом Політбюро ЦК КПРС. Депутат Верховної ради СРСР IV–IX скликань.

У 1976–1982 рр. працював на дипломатичній роботі, був послом у Японії та Норвегії.

За видатні заслуги Дмитро Степанович Полянський нагороджений чотирма орденами Леніна і багатьма медалями.

Бездітко Андрій Павлович (1919–2000). Народився 8 липня 1919 р. в землеробській родині в с. Крамарівка Валківського району Харківської області. Закінчив Коломацьку середню школу. У 1938 р. вступив на агрономічний факультет Харківського сільськогосподарського інституту, але навчання було перервано війною.

А. П. Бездітко

Учасник Великої Вітчизняної війни. Після демобілізації працював агрономом і заочно навчався у сільгоспінституті, який закінчив у 1947 р. Потім працював агрономом Шебелинської МТС, в органах державного управління.

У 1955 р. його обрано першим секретарем Чугуївського райкому партії. З 1962 р. — перший заступник голови облвиконкому й одночасно начальник обласного управління виробництва і заготівель сільгосппродукції. У 1968 р. — голова Харківського облвиконкому. На цій посаді він працював до 1983 р.; пізніше — головою обласного об'єднання «Сортнасіннєовоч».

Грандіозні соціально-економічні зміни в Харкові й області у 60–70 х рр. XX ст. (будівництво метрополітену й оперного театру, житлових масивів Салтівки і Нових будинків, птахофабрик та овочевих радгоспів, підприємств легкої промисловості і заводів з переробки м'ясо-молочної продукції, Печенізького та Краснопавлівського водосховищ, двох водопроводів з каналу Дніпро–Донбас) були б неможливими без тісного співробітництва і взаєморозуміння всіх гілок виконавчої влади, координацію яких багато років здійснював А. П. Бездітко. Нагороджений 39 державними нагородами, у тому числі має вісім бойових і трудових орденів, з яких

два ордени Леніна. Удостоєний звання «Почесний громадянин міста Харкова». Тричі обирався депутатом Верховної Ради СРСР, кілька скликань був депутатом Верховної Ради України.

Ткаленко Микола Іванович (1923–1999). Учасник Великої Вітчизняної війни. У боях на Курській дузі був важко поранений. Після війни обіймав відповідальні державні та партійні посади. Упродовж тривалого часу обирався першим секретарем Барвінківського райкому партії Харківської області. Державну і партійну роботу поєднував з активною науковою діяльністю. Захистив кандидатську дисертацію з філософії та отримав учене звання доцента. У 1978–1991 рр. очолював факультет підвищення кваліфікації ХСГІ. З 1991 р. завідував кафедрою філософії. Народний депутат СРСР. Очолював Харківську обласну організацію ветеранів Великої Вітчизняної війни. За бойові та трудові заслуги нагороджений багатьма орденами і медалями.

М. І. Ткаленко

Гревцов В'ячеслав Дмитрович. Народився у м. Макіївка Донецької області 28 вересня 1935 р. У 1958–1963 рр. навчався у ХСГІ. Із 1969 р. В. Д. Гревцов працював у Дарницькому спеціалізованому тресті овочево-молочних радгоспів заступником директора тресту, начальником планово-економічного відділу. У 1973 р. переведений на роботу в Міністерство радгоспів України на посаду заступника начальника Головного планово-економічного управління. У 1981 р. В. Д. Гревцова було призначено начальником Головного планово-економічного управління Міністерства плодоовочевого господарства СРСР.

В. Д. Гревцов

У 1986 р. його призначено на посаду начальника Головного управління планування економічного і соціального розвитку галузей АПК, члена колегії Держагропрому України, до складу якого увійшли всі господарства, підприємства, установи та наукові заклади, вісім міністерств та відомств сільськогосподарського напряму. Упродовж 1992–1996 рр. В. Д. Гревцов працював заступником міністра сільського господарства і продовольства України, займався питаннями прогнозування, економіки та аналізу, фінансування, бухгалтерського обліку і звітності, контрольно-ревізійної роботи, юридичного забезпечення, зовнішньоекономічних зв'язків, інформаційно-обчислювального забезпечення, організації та оплати праці, реформування АПК.

Учений бере участь у розробці й організації виконання низки законів і державних програм розвитку агропромислового комплексу і соціальної сфери села, є членом ради і президії Агропромбанку України. Під його безпосереднім керівництвом і авторством уперше підготовлено і видано «Справочник по планированию в агропромышленном комплексе», ряд нормативної та довідково-економічної літератури. Також він автор понад 40 друкованих праць. Очолював комісію Міністерства з проведення та запровадження науково-економічних розробок в аграрному секторі України.

В. Д. Гревцов понад 16 років є членом колегій Міністерств, він державний службовець другого рангу. У 2005 р. обраний академіком Української технологічної академії відділення «Економіка нових технологій». Нагороджений орденом Пошани, трьома медалями, «Знаком Пошани» Міністерства агрополітики України, має медалі та премії ВДНГ СРСР та України за підготовку і впровадження економічних розробок для АПК.

Слаута Віктор Андрійович. Кандидат економічних наук, заслужений працівник сільського господарства України. Народився 2 січня 1952 р. у с. Закітному Краснолиманського району Донецької області. У 1968 р. став студентом агрономічного факультету ХСГІ, який успішно закінчив у 1973 р. Після служ-

В. А. Слаута

би в Радянській Армії працював на відповідальних посадах, які вимагали максимальної самовіддачі, вимогливості до себе: головним агрономом колгоспу імені Жданова, головою правління колгоспу «Росія» Краснолиманського району Донецької області, другим секретарем Краснолиманського міськкому КПУ, головою виконкому райради в цьому ж районі. З 1988 р. працював заступником, першим заступником голови агропромислового комітету Донецької області, першим заступником голови виконкому Донецької обласної ради народних депутатів, заступником голови Донецької обласної державної адміністрації. Із 1994 р. обіймав посаду генерального директора Донецького виробничого об'єднання «Елеваторзернопром».

У 2000 р. Віктор Андрійович захистив кандидатську дисертацію з теми: «Економічні проблеми розвитку зернового господарства області: ефективність, сталість, циклічність (по матеріалах Донецької області)». Одна з головних ідей цього дослідження полягає в тому, що тенденції та напрями розвитку зернового господарства визначаються як закономірностями розвитку галузі в цілому, так і її регіональними особливостями. Указано напрями вирішення основних проблем зернового господарства стосовно умов Донецької області — значне підвищення рівня задоволення потреб у зерні, а також стійкості й ефективності його виробництва.

З 2002 р. В. А. Слаута — народний депутат України. У 2004 р.— міністр аграрної політики України, у 2007 р. і 2010 р. — віце-прем'єр-міністр України. Відзначений державними нагородами.

Сидоренко Василь Максимович. Народився у 1928 р. Закінчив із відзнакою економічний факультет ХСГІ у 1953 р. Був направлений на роботу в райони Далекого Сходу СРСР. Понад 30 років успішно працював в одному з найбільших агропромислових регіонів Амурської області головним агрономом, директором МТС, головою виконкому районної ради, заступником територіального виробничого радгоспно-колгоспного управління. Після закінчення Вищої партійної школи при ЦК КПРС повернувся в Амурську область, де працював завідуючим сільськогосподарським відділом обкому КПРС, першим заступником голови облвиконкому, головою Амурського облвиконкому. Кандидат економічних наук. Нагороджений десятьма орденами і медалями.

В. М. Сидоренко

Ковалик Анатолій Йосипович (1937–1989). Кандидат біологічних наук, доцент. З 1964 до 1965 рр. — завідувач аспірантури ХСГІ імені В. В. Докучаєва. З 1964 до 1969 рр. — секретар комітету ЛКСМУ ХСГІ.

У 1969 р. захистив кандидатську дисертацію з теми: «Закономерности динамики численности жуков щелкунов и их личинок и меры борьбы с ними в овощном севообороте учебно-опытного хозяйства «Коммунист».

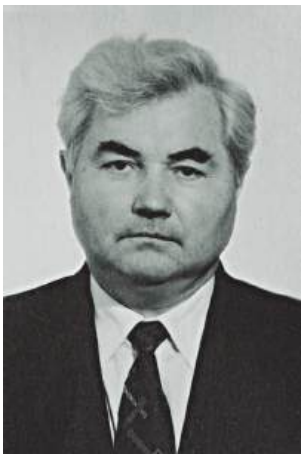

А. Й. Ковалик

З 1969 р. до 1974 р. — директор Української дослідної станції шовківництва. З 1974 р. до 1979 р. — голова виконкому Харківської районної ради народних депутатів. З 1979 р. до 1987 р. — доцент кафедри зоології та ентомології. 1987–1989 рр. — генеральний

директор Українського науково-виробничого об'єднання «Укрплемгрена».

Опублікував понад 40 наукових праць.

Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора (1976 р.), медаллю «За доблесний труд» (1970 р.).

Нікулін Микола Романович (1938 р. н.). Видатний організатор сільськогосподарського виробництва. Упродовж багатьох років до 1978 р. був заступником директора Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва, а з 1979 р. його призначено на посаду ректора Бєлгородського сільськогосподарського інституту (навчально-науковий центр).

Сурков Микола Олексійович (1938 р. н.). Відомий агроном, організатор сільськогосподарського виробництва, державний діяч, заслужений агроном Російської Федерації. Має урядові нагороди. Упродовж багатьох років був головою облвиконкому Бєлгородської області. Автор унікального навчального посібника «Свеклопроизводство» (2002 р.).

Четвергов Анатолій Васильович — відомий агроном, очолював навчально-дослідне господарство Бєлгородської сільськогосподарської академії. Має урядові нагороди.

Васенін Анатолій Семенович — керівник фермерського господарства «Промінь» Богодухівського району. Заслужений працівник сільського господарства України.

Гаврик Сергій Васильович — визначний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Упродовж 20 років очолював ВАТ «Ульянівське» Богодухівського району, заслужений працівник сільського господарства України.

Зліва направо: професор М. А. Бобро зі своїми учнями — заслуженими агрономами України С. В. Гавриком, О. Лесним, А. С. Васеніним, 2006 р.

Черничко Дмитро Петрович (1926 р. н.). Директор Олександрівського бурякорадгоспу, заступник генерального директора об'єднання «Кіровоград-цукор». Нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом «Знак Пошани» і багатьма медалями. Видатний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва, учасник Великої Вітчизняної війни, заслужений працівник сільського господарства України.

Бондар Федір Олександрович (1926 р. н.). Видатний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Упродовж багатьох років очолював галузь виробництва технічних культур Сумської області. Учасник Великої Вітчизняної війни, заслужений працівник сільського господарства України.

Професор Г. В. Пилипець (другий зліва) з випускниками агрономічного факультету М. Р. Нікуліним, М. О. Сурковим, А. В. Четверговим (зліва направо), 1970 р.

Д. П. Черничко

Ф. О. Бондар

В. І. Олянич

І. П. Пазій

М. П. Походенко

В. В. Алексейчук

Олянич Володимир Іванович (1936–2004). Видатний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва, директор ВАТ «Насіннєве» Кегичівського району Харківської області, кавалер орденів Трудового Червоного Прапора, «За заслуги» III і II ступеня, заслужений працівник сільського господарства України. Організатор і керівник першого в Харківській області насіннєвого заводу.

Пазій Іван Пилипович (1938 р. н.). Визначний агроном-економіст, організатор сільськогосподарського виробництва. Заслужений працівник сільського господарства України. Має низку урядових нагород, зокрема два ордени Трудового Червоного Прапора. У студентські роки брав участь в освоєнні цілинних земель Казахстану. Агрономічну діяльність розпочав на посаді головного агронома колгоспу «Червоний Маяк» Тернопільської області. Був на керівних посадах у Балаклійському районі, начальником Харківського обласного управління сільського господарства, заступником декана економічного факультету ХСГІ, заступником директора ІР імені В. Я. Юр'єва УААН. Кандидат економічних наук.

Походенко Михайло Петрович (1936–2009). Відомий агроном і організатор сільськогосподарського виробництва, упродовж багатьох років був директором навчально-дослідного господарства ХНАУ. В останні роки був радником дирекції Харківської шоколадно-бісквітної фабрики. Має урядові нагороди, обирався депутатом Харківської районної та Роганської селищної рад.

Алексейчук Віталій Володимирович (1953 р. н.). Закінчив Харківський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Економіка та організація сільського господарства» з відзнакою у 1976 р. і був направлений на роботу головним економістом в радгосп імені XXII партз'їзду. У 1981 р. призначений директором КСП «Проходянське». У 1999 р. без відриву від виробництва закінчив Харківський філіал Української академії державного управління при Президентові України. Працював заступником голови Дергачівської районної державної адміністрації, головою Коломакської районної державної адміністрації, Золочівської районної державної адміністрації Харківської області. З 2006 р. В. В. Алексейчук — начальник управління продажу та розвитку мережі ВАТ «Райффайзен Банк Аваль». У 2009 р. захистив кандидатську дисертацію та отримав ступінь кандидата наук державного управління. З березня 2010 р. призначено заступником голови Харківської обласної державної адміністрації з питань АПК.

Зубрич Ігор Олександрович. Народився 30 грудня 1960 р. в сім'ї службовців. У 1982 р. закінчив з відзнакою факультет економіки та організації сільського господарства ХСГІ. По закінченні інституту працював старшим лаборантом НДІ імені В. Я. Юр'єва. З грудня 1983 р. І. О. Зубрич— головний економіст Старовірівської птахофабрики Шевченківського району Харківської області;

І. О. Зубрич

з квітня 1984 р. — головний економіст радгоспу «Дергачівський» Дергачівського району Харківської області; з липня 1987 р. — начальник відділу організації і оплати праці, головний економіст та заступник генерального директора з питань економіки агропромислового комбінату «Чугуївський». Значний досвід виробничої діяльності Ігор Олександрович успішно використовує на керівних посадах організації і функціонування АПК. З лютого 1994 р. по лютий 2003 р. працював начальником управління сільського господарства Чугуївської райдержадміністрації, з лютого 2003 р. по березень 2005 р. — головою Вовчанської райдержадміністрації, з червня 2005 р. по листопад 2008 р. — виконуючим обов'язки директора, директором дочірнього підприємства «Одеський портовий елеватор» ДАК «Хліб України». З 4 квітня 2010 р. працював на посаді радника відділу по забезпеченню діяльності голови та заступників голови Харківської облдержадміністрації, а з 20 квітня 2010 р. працює на посаді начальника Головного управління агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації. Його сумлінна праця неодноразово була нагороджена і відзначена.

Марченко Станіслав Олександрович (1943 р. н.). Відомий агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. У 1969–1974 рр. — секретар комітету ЛКСМУ ХСГІ. Упродовж багатьох років був головним агрономом навчально-дослідного господарства ХНАУ. У 1989 р. стажувався на сільськогосподарських фермах Нідерландів. Нині очолює відділ навчально-виробничої практики університету. Протягом багатьох років обирався депутатом Роганської селищної ради. Має ряд урядових та відомчих нагород.

Лі Олексій (1934 р. н.). Визначний агроном Казахстану, понад 35 років був головним агроном радгоспів Казахстану. Має урядові нагороди СРСР і Казахстану.

Гетьман Микола Іванович (1932–2005). Відомий агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Упродовж багатьох років працював головним агрономом навчально-дослідного господарства Бєлгородського сільсько-господарського інституту. Мав урядові нагороди і відзнаки.

Орєхов Юрій Андрійович (1938 р. н.). Відомий агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Упродовж п'яти років працював головним агрономом зернорадгоспу імені Калініна (1960–1965 рр.) Акмолінської області Казахської РСР (107 тис. га

С. О. Марченко

Лі Олексій

М. І. Гетьман

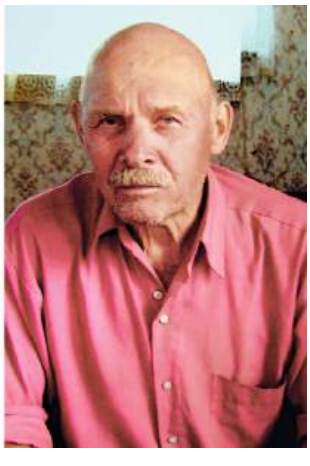

Ю. А. Орєхов

землі, з яких 54 тис. га — орної). У студентські роки брав участь в освоєнні цілинних земель, а після закінчення вищого навчального закладу за власним бажанням приїхав на роботу до Казахстану. В Харківській області спочатку був головним агрономом вівцерадгоспу імені Петровського Ізюмського району, потім працював в Роганському тресті овоче-молочних радгоспів.

Орєхова (Кузіна) Валентина Олексіївна (1938 р. н.). Брала участь в освоєнні цілинних земель Казахстану, упродовж декількох років працювала економістом зернорадгоспу імені Калініна Акмолінської області. У Харківській області після 1965 р. працювала в системі облхлібопродукту, а потім в обласному управлінні сільського господарства.

Байбакова Ніна Прокопівна (1938 р. н.). Заслужений працівник сільського господарства України, голова обкому профспілок працівників агропромислового комплексу Харківської області.

Берест Микола Іванович (1935 р. н.). Визначний агроном і організатор сільського господарства України. Упродовж понад 30 років був заступником директора об'єднання «Суми-цукор». Заслужений працівник сільського господарства України, має ряд урядових нагород.

Вовченко Віктор Миколайович — визначний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Керівник підприємства СТОВ «Гусарівське» Балаклійського району Харківської області. Заслужений працівник сільського господарства України, депутат Харківської обласної ради. Має високі урядові нагороди і відзнаки.

Гаврилов Микола Юхимович (1926 р. н.). Відомий агроном і організатор сільськогосподарського виробництва, кандидат сільськогосподарських наук. Був провідним спеціалістом і старшим науковим працівником Інституту овочівництва і баштанництва. Учасник Великої Вітчизняної війни. Має урядові нагороди.

Гараць Микола Володимирович — головний агроном аграрного підприємства імені Фрунзе Бєлгородського району Бєлгородської області, заслужений агроном РФ.

Гетьман (Курдяєва) Людмила Михайлівна (1938–1998). Відомий учений-насіннєзнавець, учениця професора І. Г. Строни, кандидат сільськогосподарських наук. Упродовж багатьох років працювала у Бєлгородському сільськогосподарському інституті.

Гончаренко Василь Юхимович (1935 р. н.). Відомий учений-агрохімік, доктор сільськогосподарських наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії зберігання та стандартизації Інституту овочівництва і баштанництва УААН. Декілька років працював на Івано-Франківській дослідній станції. Учень професора М. К. Крупського.

Горетий Микола Олексійович (1934 р. н.). Видатний агроном України, головний агроном Олександрівського цукробурякорадгоспу. Заслужений працівник сільського господарства України.

Губський Григорій Єлисейович (1943 р. н.). Визначний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Керівник ПСП «Маяк» Валківського району Харківської області. Має високі урядові нагороди, зокрема ордени «За заслуги» III, II та I ступенів.

Діденко Микола Трохимович (1926–1987). Видатний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Фундатор радгоспу «Шебелинський» — високорентабельного підприємства Харківської області зі своїм консервним заводом. Учасник Великої Вітчизняної війни. Мав високі урядові нагороди, зокрема орден Трудового Червоного Прапора, «Знак Пошани».

Діндорога Володимир Григорович (1937 р. н.). Відомий учений-насіннєзнавець, учень і послідовник професора І. Г. Строни, співавтор «Інкрустації насіння польових культур». Автор 11 авторських свідоцтв і патентів на способи оздоровлення насіння.

Дубина Григорій Іванович (1927 р. н.). Відомий агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Очолював ряд радгоспів Харківщини, зокрема навчально-дослідне господарство зооветінституту «Агрономія» Дергачівського району. Має урядові нагороди.

Зверьков Микола Григорович (1938 р. н.). Відомий агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Був головним агрономом і головою колгоспу в

Близнюківському районі Харківської області. Має ряд урядових нагород, зокрема орден Трудового Червоного Прапора.

Зюкін Віктор Михайлович (1937–1990). Фахівець з агрономії і математики. Випускник агрономічного факультету (1960 р.), отримав педагогічну освіту. Визначний педагог і організатор загальної освіти в Брянській області.

Карпенко Ілля Федосович (1935 р. н.). Визначний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва, один із піонерів розроблення високоефективних технологій вирощування буряків. Був головним агрономом радгоспу «Комінтерн» Нововодолазького району Харківської області. Багато років був директором Верхняцької і Весело-Подільської дослідних станцій. Удостоєний багатьох державних нагород СРСР і України.

Коляда Володимир Петрович (1938 р. н.). Відомий учений-насіннєвод, кандидат сільськогосподарських наук, учень професорів М. А. Центилович і М. Я. Тимчука. Упродовж багатьох років працював на Донецькій дослідній станції у відділі насінництва.

Косенко Борис Григорович (1937 р. н.). Визначний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва, державний діяч. Очолював районне і обласне управління сільського господарства Тернопільської області. Упродовж декількох років був на посаді губернатора Тернопільської області. Має урядові нагороди.

Кур'янов Віктор Омелянович (1943 р. н.). Визначний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Упродовж багатьох років був головним агрономом і головою колгоспу в Первомайському районі Харківської області, очолював Великобурлуцький район. Має високі урядові нагороди, зокрема: орден Леніна, орден Трудового Червоного Прапора, орден «Знак Пошани». Заслужений працівник сільського господарства України.

***Лазарєв* Володимир Григорович (1934–1995).** Відомий агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. У студентські роки очолював зведений загін під час освоєння цілинних земель Казахстану. Після 1960 р. працював на різних посадах у Бєлгородській області, зокрема очолював галузь буряківництва. Мав урядові нагороди і відзнаки.

Марченко Михайло Миколайович (1948 р. н.). Відомий агроном, організатор сільськогосподарського виробництва. Упродовж багатьох років очолював службу насінництва Харківської області. Неодноразово був членом ДЕКу на агрономічному факультеті ХНАУ.

Матвієнко Віталій Олексійович (1949 р. н.). Визначний агроном і організатор сільсько-господарського виробництва. Упродовж 21 року очолював агрономічну службу Харківської області. Упродовж 11 років був головою ДЕКу на агрономічному факультеті. Має високі урядові нагороди та відзнаки СРСР і УРСР.

Олещук Олександр Венедиктович (1938 р. н.). Відомий агроном і організатор сільськогосподарського виробництва Харківської та Бєлгородської областей. Очолював агрономічну службу Шевченківського району.

Редько Олексій Максимович (1934–2001). Визначний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Очолював ряд радгоспів Харківщини, був директором Липкуватівського сільськогосподарського технікуму. Заслужений працівник сільського господарства України. Мав високі урядові нагороди.

Ржевський Володимир Григорович (1949 р. н.). Голова «Росагроінвест», член уряду Москви. Очолював виробництво цукрових буряків у ЦЧО РФ. Має високі нагороди РФ.

Рибалко Олександр Ілліч (1951 р. н.). Відомий учений-генетик, доктор біологічних наук. Працює в селекційно-генетичному інституті. Має авторські свідоцтва і патенти на винаходи.

Рябушенко Іван Степанович (1938 – 2007). Визначний агроном України. Упродовж багатьох років був головним агрономом сільськогосподарського підприємства «Кутузівка» Харківського району. Заслужений агроном України.

Середа Анатолій Миколайович (1943 р. н.). Заслужений працівник сільського господарства України, визначний агроном

і організатор сільськогосподарського виробництва, понад 32 роки є директором радгоспу «Тернавський», кавалер 17 урядових нагород і відзнак України, дворазовий переможець у номінації «Ділова людина України», переможець Міжнародного рейтингу «Золота фортуна» (м. Торонто, Канада) з врученням ордена «За трудові досягнення».

Смик Анатолій Вікторович — доктор сільськогосподарських наук, генеральний директор компанії «Насіння Росії». Радник губернатора Бєлгородської області. Заслужений агроном Росії.

Федоряка Михайло Федотович (1938 р. н.). Визначний аграрій, понад 30 років очолював агрономічну службу Пархомівського елітно-насінницького господарства ІЦБ УААН, заслужений агроном України.

Шефель Володимир Вікторович (1938 р. н.). Упродовж декількох років був начальником управління сільського господарства Харківської області, очолював агрономічну службу Харківського тресту овочемолочних радгоспів та обласне об'єднання садовинпрому. Має урядові нагороди.

Шишкунов Олег Федорович — визначний агроном і організатор сільськогосподарського виробництва. Голова ПСП в с. Колодяжне Дворічанського району Харківської області. Депутат обласної ради.

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ

ПРОФСПІЛКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ

Первинна профспілкова організація Харківського національного аграрного університету — одна з найстаріших профспілкових організацій України. Її було створено у 1917 р. Згідно зі ст. 16 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» первинна профспілкова організація в січні 1981 р. пройшла легалізацію (реєстрацію) в органах юстиції й одержала статус юридичної особи. Правовим актом, що регулює трудові й соціально-економічні відносини між адміністрацією, в особі ректора, і трудовим колективом, в особі профкому, якому ці повноваження надано конференцією трудового колективу університету на основі взаємного погодження інтересів сторін, є Колективний договір.

Голова профкому А. В. Бондарєв

Станом на 1 січня 2010 р. первинна профспілкова організація університету налічує 3903 члени профспілки: 2788 студентів й аспірантів, 947 викладачів і співробітників, 168 пенсіонерів, ветеранів праці, які об'єднані у дев'ять цехових профспілкових організацій: сім профспілкових організацій факультетів і профспілкові організації навчальної, наукової та адміністративно-господарської частин; 197 профспілкових організацій студентських академічних груп, кафедр, відділів; 721 особа виборного профспілкового активу.

Виборним органом первинної профспілкової організації є профспілковий комітет (профком), який має права райкому, у складі 21 особи, які делеговані до нього профспілковими організаціями факультетів і підрозділів. У різні періоди профспілковий комітет очолювали О. М. Анісімов, О. М. Юрченко, Я. І. Тимоха, В. С. Білоусько, С. Г. Краснопоясовський, Г. О. Андрусенко, С. Г. Пороша. З 1986 р. головою профкому працює А. В. Бондарєв. Багато років сумлінно виконує обов'язки головного бухгалтера профкому В. І. Ломовських.

При профкомі сформовані та працюють сім комісій, а саме: організаційно-масова, навчально-виробнича, житлово-побутова, культурно-масова, спортивно-масова, по роботі серед жінок та з дітьми, з оздоровлення та організації відпочинку, ревізійна комісія.

Спільно з ректоратом, Об'єднаною радою студентського самоврядування і Спілкою молоді та студентів в університеті протягом багатьох років використовуються різні форми роботи з пільговою категорією. Це першочергове надання матеріальної допомоги з фонду ректорату і профспілкового бюджету на різні потреби (щорічно до Міжнародного дня студентів із профспілкового бюджету надається матеріальна допомога усім студентам-сиротам, інвалідам, «чорнобильцям», дітям загиблих військовослужбовців); першочергове виділення пільговому контингенту і членам їх сімей пільгових путівок на санаторно-курортне лікування, у дитячі табори (10, 20 і 30 % від вартості); першочергове забезпечення співробітників-пільговиків сільськогосподарською продукцією і продуктами харчування за пільговими цінами; надання студентам-сиротам безкоштовних перукарських послуг і послуг сауни; щорічне виділення новорічних подарунків студентам-сиротам, інвалідам, «чорнобильцям», дітям загиблих військовослужбовців, сімейним

студентам (які мають дітей) за рахунок профспілкового бюджету.

У разі необхідності кожний член профспілки має змогу звернутися із заявою до профспілкового комітету про надання йому матеріальної допомоги на різні потреби у зв'язку зі скрутним матеріальним становищем. Питання санаторно-курортного лікування й оздоровлення співробітників і студентів покладено на комісію із соціального страхування, до складу якої входять представники профспілкової організації. Очолює цю комісію голова профспілкового комітету університету. Щорік 30–40 викладачів і співробітників та 10–20 їх дітей проходять санаторне лікування й оздоровлення та відпочивають у дитячих таборах за пільговими (10, 20, 30 % від вартості) путівками.

Центром культурно-масової роботи, організації дозвілля в університеті для студентів і співробітників є культурно-масова комісія профкому та студентський клуб, який фінансується за рахунок профспілкового бюджету.

Візитною карткою університету і Харківського району є український народний хор «Жайвір», створений за підтримки ректорату і профспілкового комітету з числа викладачів, студентів, співробітників університету і мешканців навчального містечка ХНАУ, який у 2008 р. відсвяткував своє 25-річчя з дня заснування.

Колектив хору (керівник — А. М. Дудка, концертмейстер — В.Г. Карпенко), репертуар якого налічує понад 250 різнопланових народних та авторських творів, виступав на сценічних майданчиках університету, району, м. Харкова й області, був учасником міжнародних фольклорних фестивалів пісні в Угорщині (1992, 1998 рр.) і Росії (1999 р.), ставав неодноразовим лауреатом і дипломантом Всеукраїнського фестивалю народної творчості «Софіївські зорі» Міністерства аграрної політики України, дипломантом етнічного фестивалю «Печенізьке поле» (2005–2009 рр.) і постійним учасником культурної програми міжнародного «Великого Слобожанського ярмарку».

Уже стало традиційним для колективу університету і мешканців навчального містечка масові театралізовані свята «Проводи Зими і зустріч Весни», «Посвячення першокурсників у студенти-докучаєвці», а також заходи, присвячені Міжнародному дню захисту дітей, річниці з дня заснування університету (5 жовтня), Міжнародному дню студентів, Дню працівників сільського господарства, Дню захисника Вітчизни, Міжнародному жіночому дню 8 Березня, Дню Перемоги у Великій Вітчизняній війні, Дню молоді та ін.

Для занять аматорським мистецтвом в університеті є актова зала на 830 місць, спеціально обладнані хоровий, танцювальний

Український народний хор «Жайвір»

Квіти до пам'ятної стелли докучаєвцям — учасникам Великої Вітчизняної війни

і вокальний класи, приміщення для репетицій. На факультеті громадських професій керівниками гуртків і колективів художньої самодіяльності працюють висококваліфіковані спеціалісти. Щорічні витрати з профспілкового бюджету на культурно-масову роботу становлять більше 35 тис. грн.

При профкомі функціонує спортивний клуб, створений спільно з кафедрою фізичного виховання як центр спортивної і фізкультурно-масової роботи серед студентів, співробітників і членів їх сімей. Робота голови спортивного клубу і тренера-педагога дитячої секції з баскетболу фінансується за рахунок профспілкового бюджету. В університеті під керівництвом тренерів-викладачів працює 17 спортивних секцій з таких видів: армспорт, гирьовий спорт, важка атлетика, пауерліфтинг, аеробіка, атлетична гімнастика, легка атлетика, баскетбол, волейбол, футбол, регбі, настільний теніс, лижний спорт, шахи, шашки. До секційної роботи в них залучено близько 800 студентів, або 23 % від загальної кількості студентів денної форми навчання. У різних спартакіадах і спортивних змаганнях бере участь більше 60 % студентів. До послуг спортсменів ігровий зал розміром 30х15 м, зали важкої атлетики і гирьового спорту, тренажерний, для занять фітнесом і аеробікою, стадіон, відкриті спортивні майданчики для ігрових видів, обладнані спортивні кімнати у студентських гуртожитках.

Збірні команди студентів і співробітників університету щорічно беруть участь у міжнародних змаганнях, в Універсіаді, чемпіонатах України, першості області і Харківського району, спартакіадах Мінагрополітики, ВНЗ області, університету і факультетів. Збірні студентські команди посіли перші місця в чемпіонаті Харківської області з армспорту (тренер А. Б. Дідюков) і важкої атлетики (тренер К. М. Трегуб), другі місця у другій підгрупі ВНЗ м. Харкова з футболу (тренер В. І. Яно) і з баскетболу (тренер А. І. Тихонов), четверте місце — серед ВНЗ м. Харкова із шашок (тренер М. Г. Євтєєв). Щорічно

у змаганнях міжнародного і всеукраїнського рівнів беруть участь 10–15 кращих спортсменів університету. За останні три роки звання майстрів спорту України з карате-до отримали студенти факультету інженерів землевпорядкування брати Денис і Дмитро Сергушкіни, які стали призерами Європи, студенти факультетів обліку і фінансів Олександр Король та менеджменту і економіки Володимир Лященко стали бронзовими призерами України з арм-спорту.

А. О. Рожков

Студент агрономічного факультету, кандидат у майстри спорту Дмитро Поживілов став чемпіоном Харківської області з легкоатлетичного кросу і призером міжнародного Варшавського марафону пам'яті жертв мілітаризму.

Студент факультету менеджменту і економіки, майстер спорту, чемпіон України Сергій Клепчев став срібним призером Європи і чемпіонату світу з фітнесу.

Доцент кафедри рослинництва, декан по роботі з іноземними учнями, майстер спорту міжнародного класу Артур Олександрович Рожков — дворазовий чемпіон світу з гирьового спорту — двоєборство (2005, 2009 рр.); триразовий чемпіон України (2005, 2006, 2009 рр.); чотириразовий чемпіон міжнародного турніру імені О. І. Омельченка (2004, 2005, 2006, 2007 рр.); дворазовий бронзовий призер чемпіонатів світу з гирьового спорту у вправі «одноборство» (2004, 2007 рр.); у своїй спортивній кар'єрі двічі встановлював рекорди України у вправі «ривок». Звання майстра спорту йому присвоєно у 2004 р. за виконання нормативу на міжнародному турнірі; звання МСМК — у 2007 р. після чемпіонату світу у Росії (Казань). У 2006 р. офіційно був визнаний кращим спортсменом Харківського району. Найважливіша перемога — звання абсолютного чемпіона світу з гирьового спорту на чемпіонаті світу, що проходив в Україні (м. Хмельницький) 23–25 жовтня 2009 р.

Щорічно на вечорі спортивної слави, присвяченому Дню захисника Вітчизни, підводять підсумки спортивно-масової роботи в колективі університету.

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Важливою умовою вдосконалення навчально-виховного процесу є студентське самоврядування, основне завдання якого — налагодження і створення міцних зв'язків між студентами та адміністрацією навчального закладу з метою вирішення будь-яких нагальних проблем.

Після розпаду комсомольської організації з 1990 р. в університеті студентське самоврядування базувалося лише на старостаті та студентських активах гуртожитків. Проте у 1997 р. з ініціативи ректора професора М. Д. Євтушенка та за безпосередньої підтримки професора О. В. Ульянченка, який на той час обіймав посаду помічника проректора з виховної роботи, була створена одна з перших в Україні громадська молодіжна організація — Спілка молоді та студентів ХНАУ (далі СМС ХНАУ), яка взяла на себе функції щодо організації студентського самоврядування в університеті.

СМС ХНАУ — це добровільне громадське об'єднання молоді та студентів, які беруть активну участь у суспільному житті України, захисті громадських прав і свобод, розвитку науки, культури, спорту та економіки, створенні механізмів реалізації студентської ініціативи і соціального захисту молоді в умовах ринкових відносин. СМС ХНАУ здійснює свою діяльність відповідно до Конституції та чинного законодавства України й міжнародно-правових актів. СМС ХНАУ є юридичною особою.

Основними завданнями СМС ХНАУ є: забезпечення і захист прав та інтересів студентів; забезпечення виконання студентами своїх обов'язків; сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів; сприяння у створенні необхідних умов для проживання і відпочинку студентів; створення різноманітних студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами; організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів освіти та молодіжними організаціями; сприяння працевлаштуванню випускників; участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами; безпосередня участь студентів у реалізації державної молодіжної політики; забезпечення інформаційно-молодіжної, правової, психологічної, фінансової допомоги студентам (разом з відповідними службами); залучення студентів до трудової діяльності у вільний від навчання час (спільно з адміністрацією); координація діяльності старостату, кураторів академічних груп; контроль за навчальною

Засідання студентського активу університету

і трудовою дисципліною студентів, оперативне реагування на їх порушення; залучення студентів до художньої самодіяльності; проведення вечорів відпочинку, конкурсів, КВК, посвяти у студенти, випускних вечорів, днів факультетів; участь у поселенні студентів до гуртожитку та їх виселенні; організація (спільно з відповідними службами, комендантом, кураторами) належного побуту та дозвілля студентів у гуртожитку; участь в організації ремонту кімнат, забезпеченні збереження і підтримки в необхідному стані приміщень, обладнання та іншого майна навчального закладу; організація чергування студентів і налагодження пропускного режиму в гуртожитку; участь в організації змагання за зразкові кімнати, поверхи гуртожитку, в економії електроенергії тощо; пропаганда здорового способу життя, запобігання вчиненню студентами правопорушень, вживанню ними алкоголю, наркотиків, паління та ін.

Новостворену організацію очолив студент 5 курсу економічного факультету Спасібко Павло Іванович, який і розпочав діяльність щодо становлення СМС ХНАУ.

У 1998 р. на звітно-виборчій конференції СМС ХНАУ був обраний новий президент організації — студент 3 курсу колишнього економічного факультету Черкашин Дмитро Костянтинович, який очолював організацію до 2005 р. За період свого існування СМС ХНАУ набула статусу потужної громадської студентської організації, що мала чітку організаційну структуру і передбачала наявність дієздатного студентського активу в кожній академічній групі.

Доцент Д. К. Черкашин

Для ефективного функціонування СМС ХНАУ були створені відділи, студенти-активісти яких відповідали за певний вид роботи.

Навчально-виховний відділ контролював успішність студентів, а також сприяв наданню допомоги слабким студентам відмінниками навчання. Представники цього відділу разом із деканатами факультетів проводили засідання навчально-виховних комісій, на яких розглядалася поточна успішність студентів та напрацьовувалися шляхи її покращання.

Науковий відділ залучає студентів до науково-дослідної роботи: участі в кафедральних наукових гуртках, студентських конференціях, олімпіадах і семінарах, наукових дискусіях, інтелектуальних конкурсах, а також вивчає досвід студентського самоврядування в інших ВНЗ України. Так, у 2009 р. студентки факультету «Менеджменту і економіки» І. Сидоренко та Т. Руденко під керівництвом доцента О. М. Голікової підготували доповіді з цієї проблеми і взяли участь у Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Виховання особистісних якостей майбутніх фахівців у системі студентського самоврядування».

Профілактики правопорушень та антисоціальної поведінки студентів.

Відділ ставив за мету підтримання правопорядку в гуртожитках та під час проведення різноманітних заходів, що здійснювалися в університеті та за його межами. За сприяння колишнього ректора Національного університету внутрішніх справ генерала О. М. Бандурки студенти відділу були забезпечені відповідною формою та засобами індивідуального захисту. Спільними зусиллями керівництва СМС ХНАУ, адміністрації ХНАУ, Роганського селищного відділку міліції, Роганської селищної ради всі члени цього правоохоронного відділу отримали посвідчення позаштатних працівників міліції. Через деякий час відділ перетворився на самостійну громадську організацію. У 2002 р. було створено громадське формування підтримки правопорядку та профілактики девіантної поведінки

студентів. Значний внесок у розвиток цього відділу зробили: О. Криворучко, О. Набока, Д. Черкашин, А. Дерман, Р. Климеєв, Д. Лазарєв, О. Ходус, О. Закіров. Метою його діяльності є профілактика девіантної поведінки, а саме: роз'яснювальна робота зі студентами шляхом проведення бесід, засідань круглих столів, семінарів, лекцій та зустрічей з відповідними фахівцями, перегляд відповідних відеофільмів про шкоду тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії, про негативні наслідки абортів, небезпеку захворювань на СНІД та ін. Слід відзначити активістів цього відділу — М. Орєхову, О. Абдулмалікову, Т. Сіромолот.

Культурно-масовий відділ співпрацюючи з студентським клубом, займається безпосередньо організацією творчого дозвілля студентів нашого університету. Стали уже традиційними (більше 20 років) щорічні фестивалі художньої самодіяльності факультетів «Студентська весна» і «Студентська осінь», у яких беруть участь 250–300 студентів (до 15 концертів щорічно).

Із 2001 р. кращі колективи художньої самодіяльності й окремі виконавці університету беруть участь у щорічному Всеукраїнському фестивалі народної творчості серед колективів вищих аграрних навчальних закладів Міністерства аграрної політики України «Софіївські зорі». Вони неодноразово ставали його лауреатами і дипломантами та виборювали почесне право представляти Слобожанщину на заключному гала-концерті у м.Умані.

Неодноразовими переможцями в різних номінаціях ставали колективи художньої самодіяльності й окремі виконавці університету в обласних, міських і районних фестивалях та конкурсах аматорського мистецтва, а саме: танцювальні колективи «Степ» факультету захисту рослин і «Амадеус» економічного факультету, рок-група «Манкурт» факультету інженерів землевпорядкування, хореографічні колективи сучасного танцю університету «Фаворит» (керівник — Юлія Лубенець) і «Брейк-данс» (керівник — студент агрономічного факультету Олег Білоконь), фольклорний ансамбль «Ластівка», студентські аматорські «зірки» солоспіву Ольга Хлопоніна, Тетяна Грідчина, Олена Макарова, Ангеліна Ячменьова, Катерина Кіпоть, Марія Горобцова і Катерина Кудріч.

Колектив університету по праву пишається талантом і досягненнями на аматорській ниві випускника факультету лісового господарства, а з 2008 р. керівника ВІА «Літо» студентського клубу Євгена Турчинова — переможця щотижневої телевізійної програми «Караоке на майдані» (2007 р.), учасника завершального концерту телепроектів «Шанс» на каналі «1+1» (2008 р.) та «Х-фактор» на каналі СТБ (2010 р.). В останньому також брала участь студентка агрономічного факультету Тетяна Зотова. Учасницею телепроекту «Народна зірка» каналу ТРК Україна у 2010 р. була випускниця факультету інженерів землевпорядкування Марія Горобцова.

Крім того, цей відділ організовував відповідні тематичні заходи до певних знаменних дат як для університету, так і в цілому країни: 1 вересня — День знань, посвячення в студенти; 5 жовтня — День народження університе-

Студенти ХНАУ — учасники фестивалю «Софіївські зорі»

Студенти ХНАУ — учасники фестивалю «Софіївські зорі»

1 червня — День захисту дітей; 6 липня — свято Івана Купали.

Крім вищезазначених заходів, даним відділом також проводилися конкурси: «Ало, ми шукаємо таланти», «Міс Осінь», «Містер ХНАУ» туристичні зльоти, Кубки КВК як між факультетськими командами студентів, так і між командами студентів та викладачів, дискотеки та інші заходи, які забезпечують дозвілля студентів та сприяли розкриттю їх творчого потенціалу. Найбільш яскраві представники цього відділу: Кривобабка С., Лисенко Л., Лисенко В., Черкашин Д., Покутній М., Дерев'янко І., Крикманіс О., Удовік Я., Фінашина Г., Логінов Є., Чабан А., Лубенець Ю., Горобців А., Турчинов Є., Турчинов О., Литвиненко С., Хлопоніна О., Патеюк Д.

Команда КВК ХНАУ

Активісти культурно-масового відділу не тільки сприяли організації дозвілля в межах університету, а й підтримували його імідж на всеукраїнському рівні, беручи активну участь у таких заходах, як «Студентська республіка», «Зліт молодіжних організацій міста Харкова», «Софіївські Зорі», Харківський міський Кубок КВК та Кубок КВК аграрних ВНЗ, «Юні зірки міста Харкова», «Караоке на майдані», де ставали лауреатами та переможцями.

Спортивно-масовий відділ ставив на меті сприяння фізичному розвитку студентської молоді і в цьому питанні координував свої дії з кафедрою фізичного виховання університету та спортивним клубом профспілкового комітету. В університеті щорічно проводилася спартакіада з 18 видів спортивних змагань між факультетськими командами та з шести видів спорту в форматі спартакіади для студентів нового набору.

Інформаційний відділ займався забезпеченням поінформованості членів СМС ХНАУ про всі заходи та важливі події, що проходили за ініціативи органів студентського самоврядування університету. Серед активних членів цього відділу є Мокрій Р., Зозуля Д., Антіпов А., Козлов М., Стрижак М.

Соціологічний відділ аналізував студентську думку щодо нагальних проблем у житті університету. Активісти цього відділу проводили різноманітні анкетування, розробляли рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення студентського самоврядування та рішення тих чи інших проблем. Найбільший внесок в роботу цього відділу зробили Івакіна І., Орєхова М., Барановський М.

Журналіський відділ займався збором необхідної інформації щодо проведених СМС ХНАУ заходів, написанням статей та коротеньких дописів про результати та досягнення окремих відділів СМС ХНАУ в факультетські стінівкі, у газету «Знання» та інші періодичні видання як обласного, так і всеукраїнського рівнів. Також в обов'язки цього відділу входило поздоровлення викладачів, співробітників та студентів університету з різноманітними святами, тому активісти цього відділу, крім уміння написання статей, розвивали і свої художні здібності, адже на кожне свято вони випускали тематичні стінгазети та плакати з яскравими малюнками, цікавими фотокартками та дописами. Слід відмітити таких активістів журналіського відділу, як І. Івакіна, В. Авраменко, А. Козир.

Організаційний відділ залучав у свій актив майбутніх справжніх менеджерів та керівників, бо організація будь-якого заходу чи акції входила в обов'язки саме цього відділу: визначення дати заходу, написання сценарію, запрошення до участі в заході акторів, вокалістів та танцювальних колективів університету, забезпечення всіх учасників необхідним реквізитом, друкування запрошень та їх розповсюдження, прикрашення сцени.

Відділ трудової зайнятості та працевлаштування випускників сприяв налагодженню зв'язків із роботодавцями: це підтримання зв'язку з випускниками університету, які знаходяться на керівних посадах підприємств; організація та участь у ярмарках вакансій, пошук сільськогосподарських підприємств, що згодні брати студентів різних факультетів університету в своє господарство для проходження виробничої практики з можливістю подальшого працевлаштування кращих студентів-випускників тощо.

Відділ профорієнтаційної роботи завжди піклується про своїх майбутніх студентів, багато уваги приділяє тому, щоб якомога більше абітурієнтів мали бажання навчатися саме в нашому університеті. Представники цього відділу разом із деканатами та адміністрацією університету організовували і проводили ознайомлювальні зустрічі з потенційними студентами-випускниками шкіл, гімназій, технікумів в районах Харківської, Сумської, Чернігівської та інших областях. Актив цього відділу повною мірою опанував достовірно інформацією щодо історії нашого університету, окремих факультетів та кафедр. Активісти цього відділу навчалися ораторського мистецтва, щоб бути красномовними перед потенційними абітурієнтами.

Завдяки самовіддачі, наполегливості та енергійності президента СМС ХНАУ Д.К. Черкашина, який протягом восьми років очолював молодіжну університетську організацію, натхненній праці активу СМС ХНАУ, студенти університету мали постійну можливість реалізовувати свій неабиякий потенціал і по закінченні ВНЗ ставати справжніми фахівцями та патріотами нашої держави.

У 2005 р. було обрано нового президента СМС — студентку 2 курсу економічного факультету Ганну Фінашину. Організація продовжувала свою активну діяльність, дотримуючись визначеного напряму та впро-

ваджуючи нові аспекти діяльності в студентське самоврядування.

У жовтні 2005 р. СМС ХНАУ почала співпрацювати зі створеною з ініціативи Міністерства аграрної політики України Об'єднаною радою студентського самоврядування аграрних ВНЗ України. Був організований і проведений на всеукраїнському рівні аграрний Кубок з КВК, в якому брала участь збірна команда КВК нашого університету «Властелины полей»; конкурс «Кращий студент аграрного ВНЗ», призові місця в якому вибороли наші студенти; турнір з брейк-дансу і т. д. Паралельно вже із започаткованими заходами проводився університетський конкурс «Кращий викладач року» та «Кращий студент року».

За десятирічний період студентське самоврядування ХНАУ розвивалося і в інших напрямах — був створений туристичний клуб, жіночий клуб, студентський клуб, спортивний клуб, активно і професійно функціонували студентські ради гуртожитків, які займалися організацією дозвілля студентів-мешканців гуртожитків. Постала потреба створення органу студентського самоврядування, який би координував всі студентські клуби та організації університету. І такою координаційною структурою стала створена у 2007 р. Об'єднана рада студентського самоврядування, яку очолив студент факультету обліку і фінансів Максим Покутній.

У 2008 р. головою Об'єднаної ради університету була обрана студентка 4 курсу факультету обліку та фінансів Анна Козир. Об'єднана рада студентського самоврядування продовжувала займатися організацією дозвілля студентів, проте почала ставити перед собою та адміністрацією університету і більш складні питання та завдання: підвищення рівня правосвідомості та патріотизму кожного окремо взятого студента; надання органам студентського самоврядування обов'язкової квоти у складі вченої ради навчального закладу; організації центру обміну інформацією з питань студентського самоврядування.

Нині керівний склад Об'єднаної ради студентського самоврядування (ОРСС) очолюють: голова ради — Олександр Сіренко, студент факультету «Облік і фінанси»; заступник голови ради — Микола Козлов, студент факультету «Облік і фінанси»; секретар ради — Ірина Лєонова, студентка IV курсу факультету «Облік і фінанси». До президії ОРСС входять голови факультетів: обліку і фінансів — Ірина Лєонова; менеджменту і економіки — Ольга Піддубна; агрономічного — Максим Гущин; захисту рослин — Галина Коц; агрохімії та ґрунтознавства — Ольга Кудлай; лісового господарства — Інна Головко; інженерів землевпорядкування — Сергій Драчук. Президентом Спілки молоді та студентів обрана Олена Децюра.

1-й ряд (зліва направо): І. Лєонова, С. Хільченко, О. Сіренко; 2-й ряд: Т. Глущенко, М. Козлов, С. Василішин, О. Кудлай, М. Гущин, І. Головко, О. Піддубна, С. Драчук, А. Пасохін, Г. Коц, В. Полях, Д. Осташевська, А. Ревтьє

ЦЕНТР ПЕРВИННОЇ МЕДИКО-САНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

Медичне забезпечення студентів ХНАУ з 1975 р. здійснювалося завдяки пункту охорони здоров'я, в якому тоді працювали тільки лікар-терапевт Г. О. Грищенко і медсестра В. Д. Сєрая. Поступово пункт охорони здоров'я тодішнього ХСГІ увійшов до складу 20-ї студентської лікарні (нині Харківська обласна студентська лікарня). Наприкінці 1970-х — на початку 1980-х рр. в ньому вже працювало два терапевти, дільнична медсестра і дві медичні сестри, а також лікар-стоматолог.

Стоматологічний кабінет

У 2001 р. на основі рішень Харківської обласної ради «Про покращання медичної допомоги студентам ВНЗ Харківської області» було розроблено програму заходів. В основу програми були покладені пропозиції щодо поліпшення медичної допомоги студентській молоді, удосконалення просвітницьких програм, пропаганди здорового способу життя, профілактики алкоголізму і тютюнопаління, хімічної залежності, покращання матеріально-технічної бази для надання первинної медико-санітарної допомоги. Практичним втіленням цього важливого стратегічного рішення стало відкриття 25 березня 2002 р. Центру первинної медико-санітарної допомоги. Адміністрація надала додаткові приміщення, був зроблений сучасний ремонт. За допомогою адміністрації обласної студентської лікарні закуплено для центру нову стоматологічну установку, медичні меблі, апаратуру, інструментарій. Завідувач Центру — лікар О. Д. Вербицька.

На сьогодні центр має сучасне приміщення, у якому 11 кабінетів, а також підсобні приміщення: архів, стерилізаційна кімната, куточок дезактивації. У центрі є лабораторія і кабінет функціональної діагностики, оснащений обладнанням для проведення електрокардіограми. Лабораторія повністю оснащена меблями, є мікроскопи, центрифуга, електрофотокалориметр, що дозволяє проводити повний аналіз крові і сечі. Стерилізаційна шафа і аквадистилятор забезпечують стерильність інструментарію та лабораторного посуду. Обладнано стоматологічний і гінекологічний кабінети. У центрі постійно ведуть прийом терапевти, стоматолог і гінеколог. Також є кабінет для роботи вузьких спеціалістів (окуліст, отоларинголог). Цей кабінет оснащений офтальмоскопом, отоскопом, є набір лінз для підбору окулярів і таблиці для визначення гостроти зору, що дозволяє відповідним спеціалістам проводити профілактичні огляди студентів безпосередньо в приміщенні центру. У центрі є маніпуляційний кабінет, де проводяться профілактичні планові щеплення й внутрішньом'язові, внутрішньовенні крапельні ін'єкції. Найважливіший напрям діяльності центру — профілактика. Виконується великий обсяг роботи: профілактичні огляди, що проводяться для виявлення хвороб на ранній стадії, флюорографічне обстеження для профілактики туберкульозу; проведення щеплень для профілактики від дифтерії, правця, кору, краснухи тощо.

Санітарно-просвітницька робота здебільшого присвячена пропаганді серед студентів здорового способу життя. Особливо ретельно ведеться робота зі студентами першого курсу, для яких щорічно на початку навчального року проводяться лекції за чотиригодинною програмою із залученням спеціалістів — терапевта, гінеколога, психотерапевта — з демонстрацією науково-популярних тематичних фільмів. При цьому проводиться ознайомлення студентів зі структурою, історією й організацією охорони здоров'я в Харківській обласній студентській лікарні, студентам надається інформація про інфекційні хвороби і заходи щодо їх профілактики, про психічні розлади, про шкідливі звички і боротьбу з ними, про основи сексуальної культури.

ФУНДАМЕНТАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

Витоки славетної історії однієї з найстаріших бібліотек ВНЗ в Україні — Фундаментальної бібліотеки ХНАУ імені В. В. Докучаєва — починаються з моменту заснування на території Польщі першого в Російській імперії сільськогосподарського вищого навчального закладу — Інституту землеробного господарства в м. Марімонті поблизу Варшави. Там бібліотека проіснувала 46 років. За часи свого існування вона разом з Інститутом змінювала не тільки свої адреси, а й назви. У рік відкриття бібліотеки (1816 р.) фонд налічував 250 творів друку, виданих польською, німецькою та французькою мовами.

Директор Фундаментальної бібліотеки ХНАУ С.О. Довгалюк

Найяскравіша сторінка діяльності бібліотеки пов'язана з ім'ям видатного вченого-ґрунтознавця В. В. Докучаєва, завдяки якому було започатковано формування бібліотечного фонду галузевою літературою. Саме з його науково-педагогічною діяльністю розпочинається розвиток системи бібліотечного обслуговування вчених-аграріїв, розширюється географія книгообміну науковими виданнями інституту. Розпочато комплектування російськомовними виданнями (1873 р.), які заклали основу найціннішого фонду бібліотеки.

До кінця 1876 р. фонд нараховував 11 тис. томів, в 1892 р. — 14 тис. У період перебазування інституту до Харкова (1914 р.) фонд видань польською мовою передається в дар польським навчальним закладам. Обсяг фонду бібліотеки на цей час становив близько 30 тис. томів.

У 30-ті рр. XX ст. бібліотека одержує статус Фундаментальної і стає скарбницею зібрань праць і колекцій видатних діячів аграрної науки: В. В. Докучаєва, М. М. Сибірцева, Ф. Ф. Мацкова, М. М. Кулєшова, О. Н. Соколовського, О. Ф. Фортунатова, О. О. Мігуліна, Г. І. Горохова та ін.

Радянський уряд високо оцінив діяльність інституту. За наполегливу і результативну працю з підготовки висококваліфікованих кадрів 26 січня 1941 р. для аграрного виробництва Харківський сільгоспінститут був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. Одночасно високими урядовими нагородами було відзначено групу вчених і співробітників. Серед них — старший бібліотекар В. К. Малахаєв, нагороджений медаллю «За трудову відзнаку».

У 1941 р. фонд бібліотеки становив близько 300 тис. примірників. У роки Великої Вітчизняної війни інститут був евакуйований до узбецького міста Катта-Курган. Незначну частину бібліотечного фонду було евакуйовано, а основну — звалено в підвальні приміщення і замуровано цеглою. Колектив бібліотеки з честю витримав тяжкі роки воєнного часу. Завдяки його відвазі та наполегливій праці фонд бібліотеки залишився збереженим і непошкодженим. У післявоєнні роки колектив бібліотеки розпочав творчу роботу: переінвентаризацію фонду, формування довідково-пошукового апарату. На початку 1960 р. книжковий фонд налічував 450 тис. примірників. У 1977 р. Фундаментальна бібліотека одержала статус Головної бібліотеки методичного об'єднання сільськогосподарських бібліотек Харківщини.

На сьогодні структура бібліотеки складається з 4 відділів та 6 секторів. Обслуговування проводиться на 4 абонентах та 8 читальних залах на 400 місць. Така розгалужена система бібліотеки дає змогу щорічно обслу-

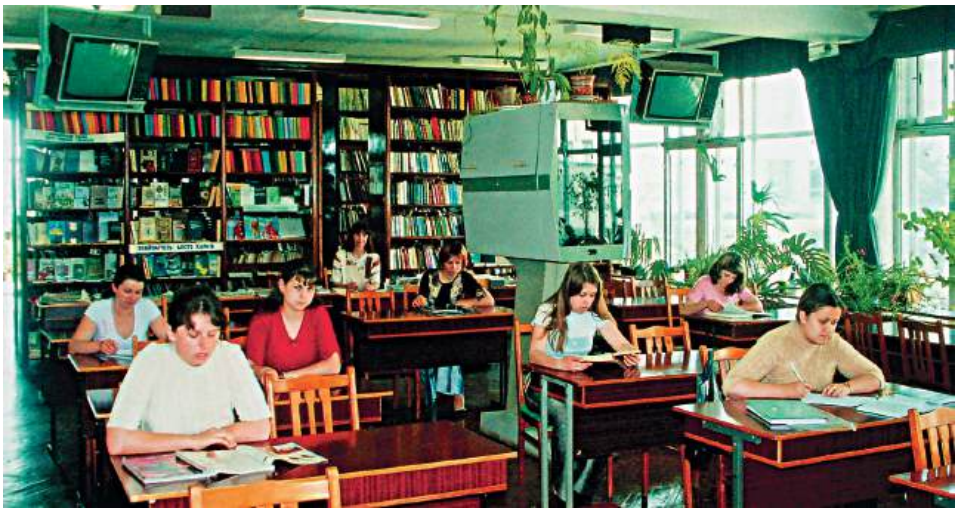

Студенти в читальному залі № 4

говувати майже 22 тис. читачів та видавати 660 тис. примірників. У бібліотечних фондах зберігається понад 600 тис. творів друку, із них 22 тис. — зарубіжної літератури, виданої 11-ма мовами світу. Фонд багатогалузевий, крім книг і періодичних видань, зберігаються дисертації та автореферати (приблизно 8 тис. томів).

Найцінішою частиною книжкових фондів є рідкісні і дореволюційні видання кількістю понад 13 тис. примірників, серед них: стародруковані, рідкісні й дореволюційні, репринтні, факсимільні й періодичні видання.

Найстаріше видання — «Пространное землеописание Российского государства, изданное в пользу учащихсяповысочайшему повелению царствующей Екатерины II», видане у 1787 р. в Санкт-Петербурзі.

Фонд рідкісних і дореволюційних видань є своєрідною базою вивчення історії книги та джерел надходжень літератури до бібліотеки в різні роки. Враховуючи хронологічну глибину змісту видань, тематику навчальних дисциплін університету, формувалися колекції книг, наприклад: бібліотека агрономічного кабінету Імператорського Харківського університету; з бібліотечних фондів Ново-Олександрійського періоду (1862–1914 рр.) та ін.

Цінною є колекція краєзнавчої літератури, яка включає в себе книги, що були ви-

Колектив Фундаментальної бібліотеки у 1989 р.

дані в дореволюційному Харкові. Найкращим путівником по фондах бібліотеки є довідково-пошуковий апарат, який вичерпно характеризує фонди бібліотеки — це каталоги, картотеки, електронний каталог, бібліографічна база даних по сільському господарству.

Широкому і всебічному використанню бібліотечного фонду сприяє інформаційно-бібліографічна діяльність. Щорічно проводяться інформаційно-масові заходи: дні науки; дні спеціаліста; дні інформації та ін. Повнота та оперативність інформаційного забезпечення фахівців агроуніверситету досягається шляхом інтенсивного використання бібліографічної інформації як на паперових носіях, так і в електронному форматі (інформування в режимі ДОК і BPI, он-лайн). Інформація направляється у вигляді поточних бібліографічних списків та тематичних списків літератури, наприклад: «Технологія вирощування сої», «Кормовиробництво» та ін.

Разом із кафедрами університету бібліотека здійснює культурно-просвітницьку діяльність із метою виховання й розширення світогляду читачів. Регулярно в бібліотеці експонуються виставки літератури з наукової й науково-популярної тематики, виставки зарубіжної, художньої, соціально-економічної літератури. Проводяться масові заходи, присвячені історичному минулому українського народу, розкриттю духовної скарбниці української й зарубіжної культури.

П'ять років навчання в агроуніверситеті передбачають формування фахівця-аграрія не тільки як професіонала, а і як молодої людини з високими моральними якостями, якій властиві людяність, гідність, культура спілкування. У плані культурно-просвітницької роботи бібліотеки ХНАУ передбачається багато заходів, що сприяють поширенню духовності, діалогу різних культур, пропагують національну ідею українського народу.

За підтримки керівництва університету бібліотека ХНАУ розпочала процес упровадження нових інформаційних технологій у 2002 р. Результатом цих заходів стало створення локальної мережі бібліотеки. На базі АІБС «AIST», яка розроблена на ППП CDS /ISIS/M, формується електронний каталог «Нові надходження», «Дисертації і автореферати дисертацій», «Ретроспективні видання»; бібліографічна БД «Праці вчених агроуніверситету», та ін. Формується колекція електронних видань учених агроуніверситету.

У 2002 р. створено відділ електронних інформаційних ресурсів та Інтернет-зал на 10 робочих місць. Запровадження комп'ютерних технологій обумовили створення автоматизованої системи інформаційно-бібліографічного обслуговування з використанням Інтернет-ресурсів. Сучасна система інформаційно-бібліографічного обслуговування дозволяє оперативно забезпечувати новітньою інформацією не тільки науковців, фахівців та студентів агроуніверситету, але й аграрників області й надавати їм розширений спектр інформаційних послуг: віддалений пошук інформацій, інформаційне обслуговування в режимі он-лайн та інші.

За часи існування бібліотеки її очолювали: з 1876 р. — доцент Ф. А. Ціхоцький, потім викладачі університету. Протягом 1915–1998 рр. бібліотеку очолювали К. В. Дубняк,

Деякі раритети Фундаментальної бібліотеки

А. Д. Коваленко, П. Н. Кожухарь, М. М. Михайленко, Л. Н. Полях.

У 1998–2010 рр. посаду директора бібліотеки обіймала О. Г. Іванча. За високі досягнення в роботі і професіоналізм у 2009 р. вона нагороджена «Знаком Пошани» II ступеню.

О. Г. Іванча

У 2010 р. Фундаментальну бібліотеку очолила Світлана Олександрівна Довгалюк.

Бібліотека університету є членом професійних об'єднань: Асоціації бібліотек України, Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій (АСІБТ), методичних об'єднань бібліотек ВНЗ міста.

Співробітники бібліотеки беруть участь і виступають із доповідями на численних науково-практичних конференціях, семінарах, публікують статті на сторінках профільних видань. Науково-дослідна робота бібліотеки ведеться за такими напрямами: формування оптимальних фондів; створення власних інформаційних ресурсів і розвиток телекомунікаційних технологій.

Активну роботу бібліотека проводить і з обслуговування користувачів, бере участь у таких заходах, як день відкритих дверей, що відбувається в університеті щороку, проводить екскурсії по бібліотеці з бесідами про користування каталогами, картотеками, дбайливе ставлення до видань та устаткування бібліотеки. У результаті цього бібліотеку активно відвідують все більше користувачів, які активно працюють у її фондах.

Ефективно використовуючи бібліотечний фонд, оволодіваючи інноваційним стилем роботи, активно запроваджуючи нові технології, Фундаментальна бібліотека й надалі працюватиме над розширенням послуг користувачам: розширення доступу до Інтернету, складанням бібліографічних та біобібліографічних покажчиків, продовженням роботи по створенню електронного каталогу на весь бібліотечний фонд, активним формуванням фондів та співпрацею з іншими бібліотеками.

Колектив бібліотеки, 1-й ряд (зліва направо): З. Ф. Кутова, Л. М. Устинова, О. О. Рум'янцева, О. Г. Іванча, О. А. Букарєва, Л. І. Сасіна, Н. Б. Шпак. 2-й ряд: Т. Ю. Полив'яна, З. В. Чорна, К. В. Лебідь, О. Д. Кандаурова, О. В. Склярова, О. М. Моргун, О. В. Харитонова, Т. Л. Петриченко, С. В. Коврига, В. М. Гусаренко, А. М. Смоковенко, Л. М. Захарчук, В.В. Єрмоленко

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ

У 1916 р. Ново-Олександрійському інституту сільського господарства і лісівництва виповнилось 100 років. Директор інституту професор О. О. Алов мав намір створити музей історії закладу. Втілення ідеї розпочав викладач кафедри землеробства М. П. Солоненко, але в роки Великої Вітчизняної війни зібрані ним фотоматеріали, експонати були майже повністю втрачені.

У 1986 р. доцент кафедри історії КПРС і наукового комунізму Й. Д. Фурсенко та старший лаборант Л. О. Бірюкова відновили роботу зі збору фотодокументів, речових експонатів. Художники Харківського художньо-промислового інституту підготували макет музею, виготовили вітражі на вікнах приміщення, яке планувалося під музей. Велику допомогу у збиранні та підготовці матеріалів для експозиції музею надав архів ХСГІ і його завідувач І. А. Бульба. Завідувач кафедри історичних і соціально-політичних дисциплін професор Р. І. Киричок, старший викладач В. А. Зозуля, член Спілки художників України В. А. Проскуряков сформулювали нову концепцію експозиції музею, в основу якої поклали історично-хронологічний принцип. У короткий термін було завершено збір, обробку матеріалів та монтаж експозиції. Музей історії агроуніверситету було відкрито 10 грудня 1999 р.

Сьогодні він підпорядкований ректорату агроуніверситету і є одним з головних структурних підрозділів в організації проведення виховної роботи та формування патріотизму серед студентської молоді. Діяльність музею історії спрямовує науково-методична рада, до якої входить 21 особа — представники всіх підрозділів агроуніверситету. Робота музею здійснюється на громадських засадах, директор — Зозуля Володимир Антонович. Основні фонди музею становлять 1 300 одиниць зберігання; допоміжні — 3,5 тис.

За новою концепцією експозиція музею складається з 10 розділів. Вона розповідає про історію університету, починаючи від його заснування у Маримонті 1816 р. і до наших днів. І розділ: — 1816–1862 рр., ІІ — 1862–1914 рр., ІІІ — 1914–1921 рр., ІV — 1921–1941 рр., V — 1941–1945 рр., VI — 1946–1959 рр., VII — 1959–1969 рр., VIII — 1969–1990 рр., IX — 1991 р. — до сьогодення, X — присвячений факультетам ХНАУ.

Нині Музей історії є візитною карткою університету. За 10 років свого існування завдяки кропіткій і самовідданій праці директора музею В. А. Зозулі, він перетворився на центр виховної роботи колективу університету, зокрема, студентської молоді. У студентів формуються ідеї патріотизму і гордості за свій найстаріший аграрний заклад України та активна громадянська позиція. Екскурсії до музею стали невід'ємною складовою частиною проведення в університеті різноманітних святкових заходів таких, як День знань — церемонія посвячення в студенти першокурсників; День заснування агроуніверситету, Дня Перемоги тощо.

Стенди, присвячені ратним і трудовим звершенням колективу університету

Директор музею історії ХНАУ В. А. Зозуля

Розділ експозиції, присвячений Герою Радянського Союзу І. І. Бакуліну та докучаєвцям — учасникам Великої Вітчизняної війни

Першокурсники під час екскурсій до музею поглиблено вивчають історію альма-матер. Тільки за перший семестр здійснюється 40–50 таких екскурсій. В екзаменаційні білети з курсу історії України та культурології внесено питання з історії університету та біографії В. В. Докучаєва. Частково екскурсії проводять екскурсоводи-студенти, яких готують із числа відмінників на першому курсі. На час навчання у ВНЗ вони є екскурсоводами на громадських засадах.

У музеї відбулися наукові студентські конференції в межах проведення року України в Росії та року Росії в Україні, до 350-річчя Переяславської ради і 350-річчя заснування м. Харкова.

За часи існування музей прийняв багато поважних гостей. У ньому побували вчені-аграрники Росії, Угорщини, Китаю, Німеччини, Великої Британії, США, Канади і Японії. Експозицію музею зацікавлено оглядали учасники міжнародних конференцій учених-економістів, ґрунтознавців, спеціалістів землевпорядних установ України, учених системи захисту рослин; представники Державного комітету лісового господарства; учасники багатьох конференцій молодих учених АПК України, студентських олімпіад; VI Зльоту іменних стипендіатів та відмінників навчання «Лідери АПК XX століття» та інших заходів, які проводилися на базі університету Міністерством аграрної політики України та Харківською обласною державною адміністрацією.

Щороку з експозицією музею знайомляться випускники минулих років. Випускниця агрономічного факультету 1950 р., кандидат сільськогосподарських наук В. Г. Челомбітько, яка багато років працювала в Гродненському педінституті Білорусії, у книзі відгуків написала: «Музей справив на мене незабутнє враження». Схвально відгукнулися про музейну експозицію директор Інституту економіки АН України академік І. І. Лукінов, академік О. М. Онищенко, народний художник України М. С. Сядристий, представники вищих державних інституцій: С. І. Мельник, І. Г. Кириленко, С. І. Лаврик, А. С. Даниленко, М. Ф. Бойко, В. Г. Шведов та ін.

При музеї функціонує студентська група «Докучаєвець», яка веде активні пошукові роботи щодо питань, пов'язаних з невідомими сторінками історії ВНЗ, біографіями учених, інформацією про викладачів, співробітників і студентів — учасників бойових дій в роки Великої Вітчизняної війни тощо.

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ГАЗЕТА «ЗНАННЯ»

На світі все підвладне Часу,
Та серця пам'ять не спинить —
Сховав Літопис юність нашу...
Застигла в слові кожна мить.
В моїх руках газети давні –
Гортаю ветхі сторінки,
І оживають дати славні,
Студентські радісні роки:
Лунає гул аудиторій,
Немов озвались юні дні...

Автори цього вірша — колишній редактор, доцент Г. М. Садовський та народний художник України, майстер спорту СРСР, абсолютний чемпіон України з підводного спорту М. С. Сядристий — присвятили його Героям Радянського Союзу, ветеранам, учасникам бойових дій на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.

Г. М. Садовський

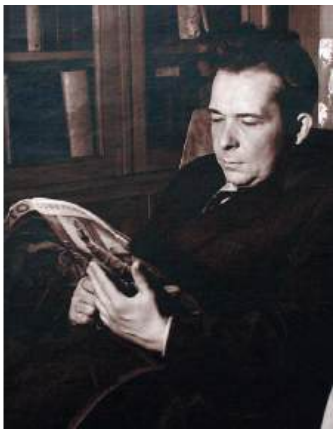

М. С. Сядристий

Університетську газету «Знання» було засновано 6 квітня 1927 р. Тоді вона вийшла друком під назвою «Артемівець» на базі щоденної стінної преси колишнього аграрного Комуніверситету. «Артемівець» був органом бюро партколективу, профкому та правління Комуніверситету імені Артема. Виходила газета двічі на місяць накладом 500 примірників.

З № 35 від 16 жовтня 1932 р. газета «Артемівець» стає органом парткому, профкому та дирекції Всеукраїнської комуністичної сільськогосподарської школи і виходить один раз на п'ять днів. З № 41(118) від 1 грудня 1932 р. газета — орган парткому, профкому, дирекції Всеукраїнської вищої комуністичної сільськогосподарської школи та Всеукраїнської агроіндустріальної академії. Виходить один раз на шість днів. З № 70 (149) від 14 вересня 1933 р. — орган парткому, профкому, дирекції Всеукраїнської вищої сільськогосподарської школи імені Артема. З № 75 (154) від 17 жовтня 1933 р. — орган парткому, профкому, дирекції Всеукраїнського комуністичного сільськогосподарського університету імені Артема.

Газета «Знання»

З 1 травня 1936 р. видання газети «Артемівець» припиняється. Тільки 1 вересня 1956 р. газета поновила свій випуск з № 1 під назвою «Докучаєвець», накладом у 700 примірників. З № 10 від 5 листопада 1956 р. рішенням партійного бюро та адміністрації ХСГІ вона була перейменована й одержала сучасну назву — «Знання».

Газету зареєстровано в Державному комітеті України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження 27 грудня 1993 р. Свідоцтво про реєстрацію — ХК № 107.

Засновник і видавець — учена рада, ректорат, профком ХНАУ. Головний редактор — проректор з науково-педагогічної роботи, кандидат філософських наук, доцент М. М. Волошан. Літературний редактор — старший викладач кафедри української та

російської мов Н. Г. Войчук. Провідний редактор — Марія Харитонівна Галь, член Спілки журналістів України з 1973 р.

М. Х. Галь нагороджена двома ювілейними медалями учасника Великої Вітчизняної війни. Має стаж журналістської роботи з 1956 р. За 33 роки професійної діяльності відзначена грамотами Харківської обласної адміністрації, райдержадміністрації і виконкому Харківського району. Лауреат обласного конкурсу «Вища школа Харківщини — кращі імена».

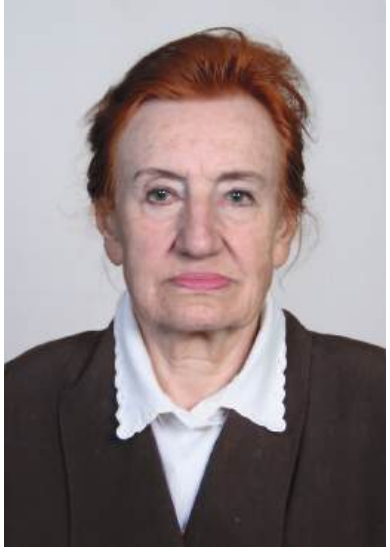

Провідний редактор газети «Знання» М. Х. Галь

У 2009 році від 1 січня вийшло з дня поновлення випуску вузівської газети «Знання» 1763 номери формату А-3. Відповідно до встановленого ліміту Міністерством культури України газета подвоєного випуску два в одному форматі А-3 виходить один раз у місяць. Раніше наклад було лімітовано одним випуском 700 примірників відповідно до кількості студентів та науково-педагогічного складу. Упродовж дев'яти років газета виходить накладом 1000 примірників. Студентам і педагогічному колективу, співробітникам роздається безкоштовно.

Газета «Знання» завжди публікує статті з актуальних тем життєдіяльності університету, репортажі та інтерв'ю з видатними людьми, вченими, державними діячами, космонавтами, представниками Міністерства освіти і науки та Міністерства агропромислової політики України. Читачі з інтересом сприймають нариси про ювілярів, засновників аграрної науки і освіти, цікаву інформацію та фоторепортажі про участь викладачів і студентів у наукових конференціях, симпозіумах; про діяльність об'єднаної ради студентського самоврядування, спортивне життя студентів і співробітників, художню самодіяльність колективів факультетів.

Також провідними рубриками газетних публікацій є нагальні проблеми підготовки висококваліфікованих кадрів, традиційні зустрічі з випускниками минулих років щодо обміну передовим досвідом в агропромисловому виробництві, працевлаштування випускників; історія факультетів, кафедр і підрозділів університету, міжнародне співробітництво тощо.

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО „ДОКУЧАЄВСЬКЕ”»

Навчально-дослідне господарство «Докучаєвське» (попередня назва «Комуніст») створене у 1944 р. на базі радгоспу «Комуніст», що був заснованний у 1928 р. Основна мета — практичне навчання студентів, здійснення виробничої діяльності та проведення наукових досліджень.

У різні роки його очолювали Ф. М. Шульга, Ю. В. Всеволожський, В. І. Прохоров, П. І. Литвиненко, М. П. Походенко, С. О. Марченко, В. І. Литвиненко. Дякуючи їхнім знанням, життєвому досвіду, невичерпній енергії, ентузіазму та допомозі з боку колективу викладачів і студентів господарство з року в рік міцніло, набувало нових ступенів розвитку виробничої бази, науково обґрунтованих систем землеробства і тваринництва, соціально-побутових умов праці і навчання.

Заступниками директора навчально-дослідного господарства «Комуніст» в різні роки працювали В. В. Полтавський, М. Т. Лебідь, М. Я. Юрін.

Рослинницьку галузь очолювали агрономи Є. І. Шапіро, В. С. Кочетков, Я. Д. Куценко, С. О. Марченко, А. Ш. Гасанов. Головними інженерами працювали: М. К. Лінник, О. В. Лагир; І. Ф. Коровніков, О. В. Веретельнік, О. М. Черкашин, агрономами-садоводами: О. О. Іваницький, Ф. М. Поясков, К. Є. Старостін, Г. О. Безверха, Ф. Г. Волошаненко, П. І. Мазуренко; агрономами-насінневодами: А. П. Москаленко, О. О. Безсмертний, О. М. Чалий; керівниками відділків: М. Ю. Клебанов, Є. О. Амчиславський, П. М. Зубань, Ф. Г. Паскал, А. Є. Агарков, М. І. Сядристий, В. М. Місюра, В. Г. Чуєнко, В. М. Сокольський; агрономами-овочівниками: Г. П. Торкайло, А. І. Асеєв, Л. В. Бовдуй, Г. Г. Булат, О. Т. Кобзев; головними бухгалтерами: М. І. Котелевський, П. І. Мозговий, В. І. Кириченко, О. С. Чернов, Л. Г. Панченко, Л. Г. Грабина; головними економістами: Р. Г. Мещерський, Я. Д. Куценко, В. К. Горкавий, В. Є. Звягінцева, О. О. Гуторова. У господарстві була дуже дружня атмосфера, дякуючи високому трудовому ентузіазму, відповідальності робітників і спеціалістів перед ректоратом університету за створення умов якісного навчально-виробничого процесу.

У структурі навчгоспу були два виробничі відділки, кожен із яких мав рослинницьку та тракторну бригади; цех механізації, автотранспортний цех, окремо овочівничу та садівничу бригади з плодовим розсадником, пасіку, будівельну та господарську бригади. Особливою гордістю господарства був цех тваринництва з племінним заводом великої рогатої худоби симентальської породи.

У різні роки тваринництво навчально-дослідного господарства очолювали головні

Зліва направо: ректор ХСГІ Г. Ф. Наумов з академіком М. М. Кулєшовим і директором навчгоспу «Комуніст» П. І. Литвиненком, 1966 р.

Головний агроном навчгоспу С. О. Марченко на ділянках гібридизації кукурудзи, 1985 р.

зоотехніки Л. П. Дорошенко, М. П. Могилат, Д. І. Звеков, В. Ф. Сурмило, В. В. Чупіс, завідуюча свинофермою В. Г. Смірнова. Гордістю колективу тваринників були майстри машинного доїння п'ятитисячниці П. Ф. Карцева (має орден Трудового Червоного Прапора, орден Леніна), К. П. Звєрєва (орден Леніна), М. В. Попова (орден Трудового Червоного Прапора, орден Леніна), А. М. Тарасенко (орден Трудової Слави III та II ступеня), а також свинарка М. М. Коноріна (орден Трудового Червоного Прапора), телятниця В. С. Апатченко (орден Трудового Червоного Прапора). На фермах утримувалось 550 дійних корів понад 1200 голів молодняк великої рогатої худоби, 280 голів свиней.

У господарстві впроваджувалися передові досягнення вітчизняної та зарубіжної науки, методичні розробки і рекомендації вчених університету з нових технологій вирощування, методах підготовки ґрунту, насіння, кормів. Майже щорічно оновлювався автотракторний парк та обладнання.

Спеціалісти постійно підтримували зв'язок з провідними структурами сільськогосподарських та наукових організацій. У навчгоспі систематично проводилася сортозаміна та сортооновлення новими районованими і перспективними сортами і гібридами сільськогосподарських культур.

На 960 га орної землі функціювала зрошувальна система. Інженерами гідромеліораторами працювали агрономи А. В. Димитров, В. М. Сокольський, С. Я. Куценко. Господарство, як і більшість навчально-дослідних господарств України, мало сертифікат на вирощування і забезпечення ряду господарств Харківської області елітним насінням зернових, зернобобових культур, багаторічних трав і картоплі, а також реалізацію племінного молодняку великої рогатої худоби симентальської породи. Для цього

Керівний склад навчгоспу, 1991 р. 1-й ряд (зліва направо): О. Г. Намєстніков, Г. О. Безверха, М. П. Походенко, Л. М. Пойменова, В. Ф. Горкава, О. Б. Кузнєцов; 2-й ряд: В. М. Бакієва, М. Я. Юрін; 3-й ряд: С. Я. Куценко, В. В. Чупіс, М. І. Сядристий, С. О. Марченко, П. Д. Явтух

Під час виїздного засідання вченої ради.
Доповідає директор навчгоспу М. П. Походенко (другий зліва), 1974 р.

існували спеціальні ланки з вирощування, необхідна комплектація сільськогосподарської техніки, механізований зерноочисний комплекс, відповідні сховища та транспорт. Плодово-ягідна продукція (щорічно 550–700 т) реалізовувалася в торговельну та переробну мережу не тільки м. Харкова , а і в столицю України м. Київ.

Кращими трудівниками полів були механізатори «майстри — золоті руки» П. П. Комлашов, М. П. Зеєв, О. С. Зінченко, Ю. І. Пустовойт, Д. М. Ніколаєнко, І. С. Черкашин, О. М. Черкашин, М. В. Вороний, А. М. Лабінцев, А. Г. Цвєтков, В. В. Токарєв, В. М. Голеусов, а також робітники Г. І. Денисова, Г. А. Колій, В. І. Рогачова, С. В. Штепа, М. А. Лабінцев, В. М. Левченко, І. П. Старник та ін.

Щорічно протягом навчально-виробничого процесу та третього трудового семестру в господарстві проходили навчальну, навчально-агрономічну та виробничу практику студенти всіх факультетів та працювали студентські сільськогосподарські загони. В середньому в різні роки їх трудова участь обчислювалася десятками тисяч людиноднів, студенти отримували знання і навички фахівців сільськогосподарського виробництва.

Комплексна механізація виробничих процесів дозволяла одержувати високі показники трудової діяльності. Середня врожайність зернових досягала 42,6 ц/га, у тому числі озимої пшениці 56,2 ц/га, ячменю 47,4 ц/га, гороху 34,5 ц/га, гречки 16 ц/га, картоплі 210 ц/га. Це результат упровадження розробок та рекомендацій науковців університету з упровадження нових та прогресивних технологій, найкращих методів організації і оплати праці. Наприклад, тільки у 1987 р. господарствам Харківської області було реалізовано 1156 т елітного насіння зернобобових культур і 400 т картоплі. Також реалізовано 2108 т молока та 320 т м'яса. Щорічно закладалося понад 8 тис. т високоякісного силосу, 2 тис. т сінажу, 1 тис. т сіна, 4 тис. т кормових буряків, 100 т вітамінної трав'яної муки та гранул.

У господарстві були створені всі умови для праці і відпочинку: будинок тваринників, банно-пральний комбінат, профілакторій для тваринників, сауна з басейном, душі, клуб, бібліотека. Зростання прибутків щорічно давало можливість зміцнювати матеріально-технічну базу, поліпшувати соціально-побутові умови та повністю забезпечити працівників упорядкованим житлом.

Навчально-дослідне господарство «Комуніст» за виробничими показниками було в першій п'ятірці-десятці господарської системи тодішнього «Союзучгосптресту». За високі виробничі показники неодноразово відзначалося перехідними прапорами і призами, було учасником Виставки досягнень народного господарства (ВДНГ) СРСР, нагороджено Почесною Грамотою ЦК КПРС, Ради Міністрів, ВЦКПС, ЦК ВЛКСМ, керівними органами району і області.

Поля, сади та ферми господарства стали основною базою різноманітних практик студентів. Щорічно тут проходили навчальні предметні практики більше 70 академічних груп студентів, 36–38 груп проходили техно-

Учасники науково-практичного семінару на базі навчгоспу. У центрі ректор ХСГІ професор Г. Ф. Наумов, 1989 р.

логічні практики. Більше 195 студентів були на виробничій практиці під керівництвом головних та провідних фахівців. Майбутні спеціалісти призначалися дублерами фахівців, засвоювали сучасні елементи технологій та прийомів виробництва, способи підготовки ґрунту, сучасні засоби захисту рослин, брали безпосередню участь у ґрунтових обстеженнях, крупномасштабному картографуванні, посіві й посадці польових культур, забезпечували вирощування і збирання врожаю, підготовку насіннєвого матеріалу до посіву і реалізації. На базі результатів досліджень розроблялись дипломні та курсові проекти. Тільки в 1982 р. із 407 дипломних робіт 118 (29 %) державна екзамена-ційна комісія рекомендувала до впровадження у виробництво.

У ході реформування агропромислового виробництва відбулися зміни і в навчально-дослідному господарстві «Комуніст». За новим статусом — це державне підприємство «Навчально-дослідне господарство „Докучаєвське"». Із землекористування господарства для організації садівничих товариств робітників та службовців, науково-педагогічного складу, співробітників університету та мешканців місцевого населеного пункту відійшло 800 га сільськогосподарських угідь, повній реформації піддалася тваринницька галузь, різко зменшилася кількість спеціалістів та робітників. На землях господарства працюють орендні працівники та техніка товариства з обмеженою відповідальністю «Світанок» Харківського району. На дослідних полях студенти проходять різноманітні сільськогосподарські практики.

Поздоровлення директора навчгоспу М. П. Походенка передовиків виробництва

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «СКРИПАЇВСЬКЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

Відкриття у ХСГІ лісового факультету в 1946 р. припускало наявність базового підприємства, на території якого можливо було б організувати і проводити навчальні, виробничі та переддипломні практики для студентів лісового факультету, а також дозволяло б ставити наукові експерименти й упроваджувати у виробництво найбільш перспективні наукові розробки. Для реалізації цих завдань спільним наказом Міністерства сільського господарства та Міністерства вищої освіти України РСР у 1956 р. був організований Скрипаївський навчально-дослідний лісгосп за рахунок лісів Мохначанського і Скрипаївського лісництв, які були передані із Чугуєво-Бабчанського держлісгоспу. Площа навчально-дослідного лісгоспу становила 8572 га.

Історія ведення лісового господарства на території Скрипаївського навчально-дослідного лісгоспу відома з першої половини XIX ст. На той час ліси нинішнього Скрипаївського лісгоспу знаходилися в управлінні військових поселень, а з 1862 р. були передані під керівництво Міністерства державного майна й почали зватися «казенними лісами». З 1917 р. «казенні ліси» і власне майно були передані до складу Державного лісового фонду і знаходилися під управлінням Наркомзему. У 1936 р., після створення Головлісохорони із лісових масивів, які були розташовані в районі лісгоспу, організовано Мохначанський і Чугуєво-Бабчанський лісгоспи. Згодом у 1956 р. шляхом декількох реорганізацій створений Скрипаївський навчально-дослідний лісгосп.

Перші планово-картографічні матеріали другого лісового округу військових поселень були складені у 1832 р. Вони являли собою мапи лісництв та окремих лісових ділянок. Усі ці мапи мають тепер велике історичне значення. У 1878, 1889, 1899 і 1910 рр. на території казенних лісових дач були проведені лісовпорядні ревізії.

Згодом почалися лісовпорядні роботи. Проводились вони у 1924 р. на території Мохначанського лісгоспу, у 1932 р. — Скрипаївського лісництва, а в 1939 р. — тільки Мохначанського лісництва. Вже у 1946, 1958, 1978 рр. лісовпорядкування на території Скрипаївського лісгоспу проводилося по I розряду.

Навчально-дослідний лісгосп ХНАУ розташований у центральній частині Харківської області на території Зміївського і частково Чугуївського адміністративних районів. Згідно з лісорослинним районуванням територія навчально-дослідного лісгоспу розташована у південно-східній частині Лівобережного Лісостепу України. Клімат району помірно континентальний, з непостійним і недостатнім зволоженням, у цілому сприятливий для росту таких деревних порід, як сосна звичайна, дуб звичайний, ясен, клен, липа, береза, осика, вільха чорна. Територія навчально-дослідного лісгоспу займає басейн р. Сіверський Донець. Рельєф Мохначанського лісництва хвилястий, нерівний, що пов'язано з його розміщенням на правобережному корінному плато р. Сіверський Донець і з північного боку на піщаній терасі ріки Уди. Великий схил поверхні плато у бік р. Сіверський Донець і пухкий ґрунт склали добрі умови для розвитку ерозії ґрунтів, унаслідок чого місцевість розсічено чисельними ярами та балками на ряд міжбалочних водорозділів шириною до 500 м. Балки здебільшого дуже розгалужені, з широкими плоскими

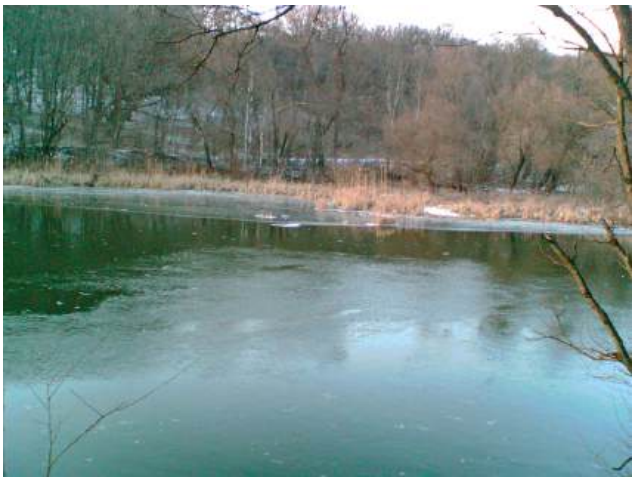

Заплавна частина р. Сіверський Донець

днищами. Північна частина лісництва має більш рівну поверхню, а урочище «Бор», що розташоване на піщаній терасі р. Уди, являє собою пагорби та яри, які створено повітряною ерозією. Скрипаївське лісництво розташовано на піщаній і заплавній терасах р. Сіверський Донець. Заплавна частина навесні заливається водою на 1,5 км, її поверхня вкрита великою кількістю пагорбів. Низини частково заболочені, частково вкриті водою. На півдні заплавна тераса переходить у піщану, де основними формами рельєфу є середньобугристі піски. Особливу будову рельєфу має урочище «Шелудьківські піски», де високі піщані пагорби чергуються з глибокими низинами. Південно-західна частина лісництва має рівний рельєф зі слабким схилом у бік р. Сіверський Донець і р. Гнилиця.

Лісистість зони діяльності держлісгоспу становить близько 92,2 %. Насадження Скрипаївського навчально-дослідного лісгоспу дають класичну картину лісових рослинних формацій Лісостепу. Вони являють собою всі характерні типи лісу і відповідні типи ґрунтів. Найбільш поширеним типом лісу є свіжий дубово-сосновий субір та свіжа кленово-липова діброва. У цих умовах лісостани мають досить велику продуктивність та зростають за першим класом бонітету.

Першим директором навчально-дослідного лісгоспу був призначений асистент кафедри лісівництва О. П. Доценко. З 1958 до 1991 рр. підприємство, кероване беззмінним директором, колишнім випускником Ленінградської лісотехнічної академії О. С. Шишкіним, затвердилося як провідне лісове господарство Харківщини у здійсненні заходів з охорони і раціонального використання лісів, проведенні навчальної та наукової роботи з лісовідведення, лісозаготівлі та переробки деревини.

На території Скрипаївського лісгоспу з початку його існування організовано комплекс наукових та експериментальних робіт. У 1956–1958 рр. О. П. Доценком на основі проведених досліджень було доведено перевагу широкоборозних (10–20 см) посівів у розсадниках. Протягом 1956–1962 рр. під керівництвом професора кафедри лісівництва та агролісомеліорації В. І. Гаврилова створені унікальні лісові культури швидкого приросту сосни (квартали 56, 89, 90 і 121 Скрипаївського лісництва) і дуба звичайного (квартали 49, 78 Мохначанського лісництва). Були закладені змішані дубово-соснові і березово-соснові дослідно-виробничі культури і в дібровах — лісові культури дуба звичайного селекції С. С. П'ятницького.

Аракчеєвські ліси (Скрипаївського лісництва, Скрипаївського НДЛГ)

З 1960 р. науково-дослідними роботами у лісгоспі керував доктор сільськогосподарських наук професор С. С. П'ятницький. У цей період дослідження спрямовувалися на розробку раціональних методів лісовідновлення в умовах Південного Лівобережного Лісостепу України. У зв'язку з тим, що дубові і соснові ліси зростають у мікрокліматичних умовах, які відрізняються від клімату відкритих територій, у лісгоспі у 1961 р. було організовано лісову метеорологічну станцію, у складі якої знаходилися прилади

Метеостанція «Скрипаї»

Робочий майданчик метеостанції

для спостереження за температурою і вологістю повітря, температурою і вологістю ґрунту, опадами, напрямом і швидкістю вітру. Метеостанція складалась із трьох метеомайданчиків: два розташовані на береговій терасі і один — на правому березі р. Сіверський Донець.

У 1961–1964 рр. В. І. Середіним досліджувались умови розвитку підросту на лісосіках різних засобів лісовідновних рубок у дібровах і борах. У 1965 р. під керівництвом доцента, кандидата сільськогосподарських наук Г. С. Гринь були виконані роботи з обстеження ґрунтів студентами ґрунтово-агрохімічного факультету Харківського сільськогосподарського інституту. Результатом стало виділення до 30 видів ґрунтів, повний опис яких зберігається в лісгоспі.

Оригінальні дослідження з виявлення оптимальної площі живлення сосни звичайної в свіжій суборі в 1967–1970 рр. були проведені А. К. Поляковим. Було отримано оптимальну щільність культур сосни, встановлений щільний зв'язок між щорічним приростом і щільністю деревостану, показано необхідність підтримання оптимальної щільності деревостану на всіх вікових етапах, яка забезпечить максимальний щорічний приріст.

За період 1962–1971 рр. В. С. Яровенко були проведені дослідження з біології плодоношення сосни звичайної. У результаті були встановлені терміни і оптимальні умови, які визначають репродуктивні процеси сосни, вивчено питання динаміки опадання врожаїв насіння в свіжих суборах і сугрудках, запропоновані метеорологічні методи визначення початку опадання насіння і прогнозування врожаїв. У 1964–1969 рр. доцент кафедри грунтознавства, кандидат сільськогосподарських наук Д. Г. Тихоненко вивчав особливості розвитку лісових ґрунтів на боровій терасі р. Сіверський Донець.

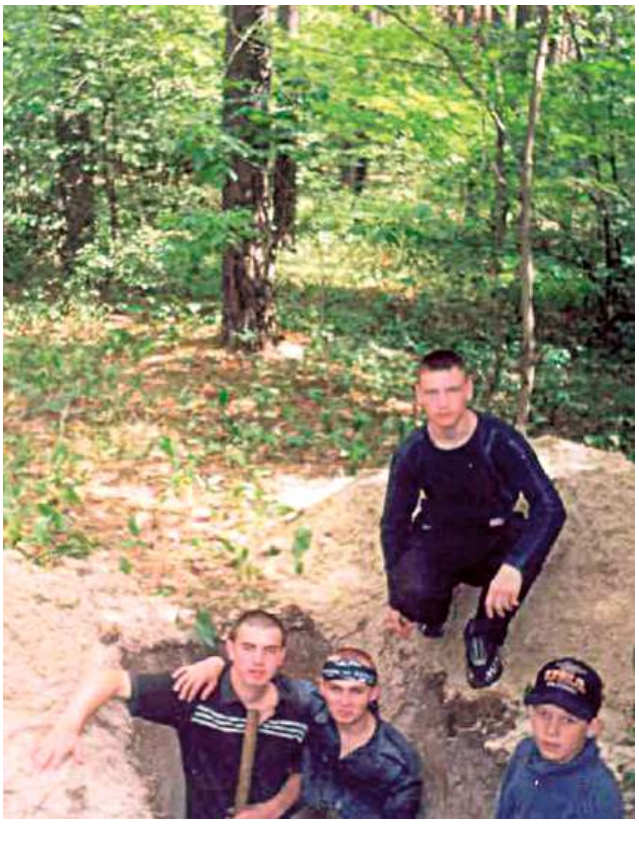

Вивчення ґрунтів лісгоспу

У 1966–1971 рр. А. І. Кривошия в умовах навчально-дослідного лісгоспу дослідив внутрішньовидову мінливість дуба звичайного. У результаті багаторічної роботи встановлено наявність двох фенологічних форм дуба звичайного, складені схеми їх розповсюдження, виявлені цінні морфологічні раси дуба.

Дослідження природного поновлення у дубово-соснових суборах і дібровах в 1960–1972 рр. провів О. С. Шишкін — на той час директор навчально-дослідного лісгоспу, згодом кандидат наук. У результаті науковцем-виробничником було встановлено, що основою природного поновлення в свіжій дубово-сосновій суборі є підріст сосни. Виробництву були рекомендовані найбільш доцільні способи лісовідновних рубок і заходів щодо сприяння природному поновленню.

У 1969–1972 рр. аспірант кафедри лісівництва та агролісомеліорації І. І. Ситник вивчав ріст сіянців сосни звичайної і кримської під поліетиленовою плівкою. Ним установлена перевага вирощування сіянців сосни в умовах теплиць з поліетиленовим покриттям. За результатами досліджень виробництву рекомендовані оптимальні розміри, конструкція теплиць і технологія вирощування сіянців. Лісовідновленню в свіжих дібровах були присвячені дослідження, проведені у 1972–1977 рр. М. І. Діденко, який зараз є кандидатом сільськогосподарських наук, директором Вовчанського лісгоспу — одного з кращих підприємств галузі лісового господарства. Він виконав типологічний аналіз придонецьких дібров, вивчив динаміку зарощування і режим вологості свіжих зрубів у свіжій кленово-липовій діброві, запропонував прогресивні способи попереднього й наступного лісовідновлення корінних дубняків. Дослідні лісовідновні рубки в умовах свіжого дубово-соснового субору проведені в кварталах 123, 124 Скрипаївського лісництва. Навесні 1977 р. на зрубах створені часткові культури сосни звичайної і модрини європейської. Лісовідновні рубки проводилися також у кварталах 4, 17, 18 під керівництвом І. Д. Барановського в 1960 р. і в кварталах 54 і 55 під керівництвом М. І. Діденко в 1971 р.

У цей період під контролем навчально-дослідного лісгоспу знаходяться культури дуба селекції С. С. П'ятницького, дубово-сосново-березові культури, сосново-дубові культури в сугрудкових типах лісу, культури швидкого приросту професора В. І. Гаврилова в дібровних і сугрудкових типах лісу.

У 1975 р. при кафедрі агролісомеліорації і лісівництва ХСГІ було організовано лабораторію лісової екології, основними завданнями якої було створення насінних і архівно-клонових плантацій сосни і дуба для вивчення питань лісової селекції і забезпечення лісгоспів кращим в генетичному відношенні насінним і посадковим матеріалом, а також екологічне вивчення лісу і його компонентів. У подальшому на базі Скрипаївського лісництва лабораторією були закладені архівні плантації сосни звичайної.

Лісовий заказник «Скрипаївський»

160-річні насадження сосни звичайної Скрипаївського заказника

У 1976 р. у навчально-дослідному лісгоспі почали проводитися дослідження з вивчення використання мінеральних добрив, їх вимивання із лісових біогеоценозів і вплив на зміну складу води річкового стоку з малих річкових водозборів, а також вивчення впливу основних лісогосподарських заходів на зміну водного режиму вкритих лісових площ рослинністю. У період 1979–1989 рр. організовано систематичні лісометеорологічні дослідження, спостереження за плодоношенням сосни звичайної, проведено серію дослідних лісовідновних рубок і організовано спостереження за природним поновленням на лісосіках під керівництвом О. С. Шишкіна. Варіанти рубок у дібровах: суцільні вузькими лісосіками, рубки Корнаковського, насіннєво-лісосічні дво- і чотириприйомні, групово-вибіркові. В дубово-сосновій суборі досліджувалися суцільні вузьколісосічні, насіннєво-лісосічні рубки в два і чотири прийоми і групово-вибіркові. За ініціативою директора О. С. Шишкіна рішенням Харківського облвиконкому від 20 лютого 1984 р. на території навчально-дослідного лісгоспу створені два лісові заказники загальною площею

Підготовка до виконання досліджень лісових насаджень під керівництвом доцента А. М. Салтикова (в центрі)

Практичні заняття студентів з визначення таксаційних показників деревостанів Скрипаївського НДЛГ

Лісгосп ХНАУ «Скрипаї». Аракчеєвські ліси — середня висота дерева 27 м

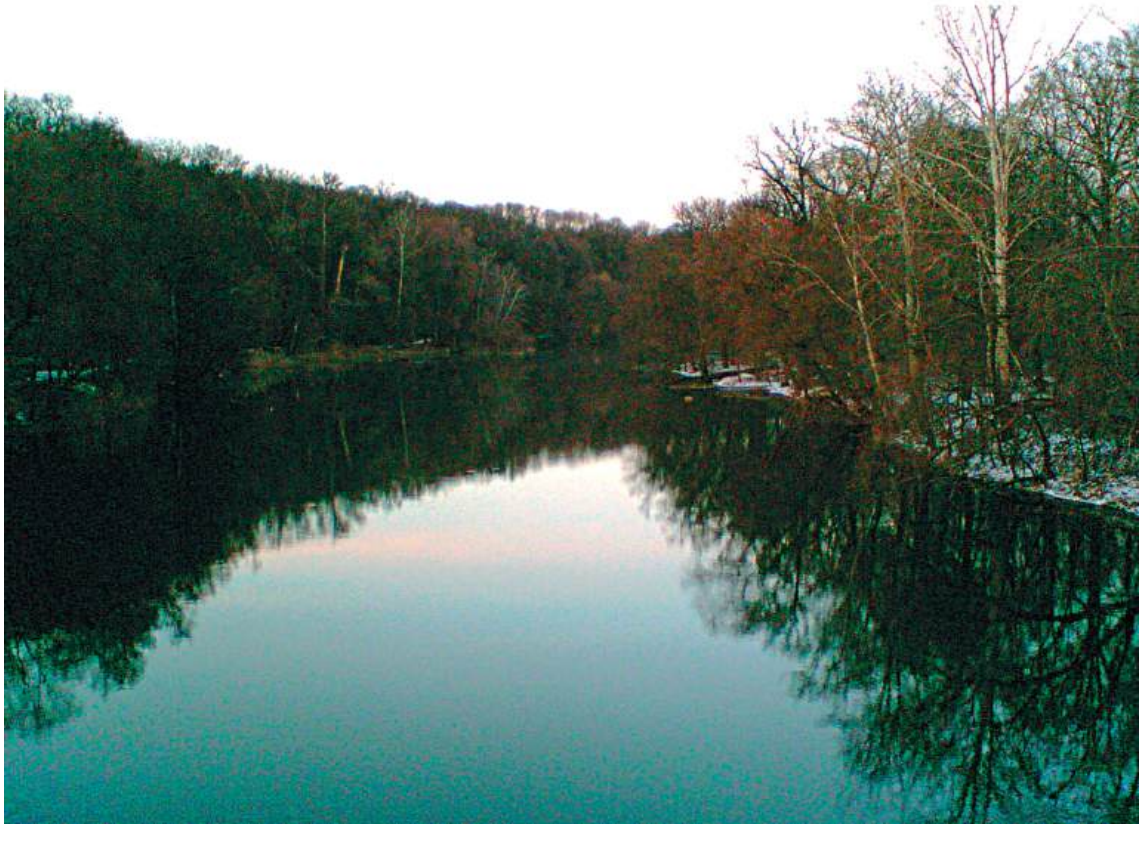

Лісгосп «Скрипаї». Північна частина ріки Сіверський Донець

лісових угідь 132 га, що дає можливість проведення наукових досліджень у лісогосподарській галузі та збереження реліктових насаджень Зміївсько-Чугуївського регіону Харківської області.

В 1990–1993 рр. здійснено останні прийоми дослідних рубок у 73 кварталі Скрипаївського лісництва. Останнім часом проводиться дослідна робота з вивчення питання природного відновлення сосни звичайної та дуба в межах найбільш поширених типів лісу, створена мережа постійних пробних площ на базі топоекологічних профілів в Скрипаївському та Мохначанському лісництвах.

Починаючи з 2000 р., на базі Скрипаївського науково-дослідного лісгоспу проходять практику з ботаніки, зоології, ґрунтознавства, геодезії, лісівництва, лісової таксації, лісовій фітопатології студенти факультету лісового господарства та інших факультетів університету.

На території Скрипаївського науково-дослідного лісгоспу на мальовничому березі р. Сіверський Донець студенти поряд із проходженням практики мають можливість відпочивати, займатися спортом та надають допомогу господарству в догляді за територією, насадженні лісових культур.

Капітальне будівництво та розвиток навчально-дослідного лісного господарства здійснювалися здебільшого за рахунок державного бюджету. Побудовано житлові будинки, гуртожитки, системи водо- і теплозабезпечення, технічна майстерня, навчальна лабораторія та метеопункт, лазня, пилорамний цех, реконструйовано деревопереробний цех. Лісове господарство оснащене автотракторною та спеціальною технікою, обладнанням і знаряддям для проведення лісогосподарських робіт.

Колектив науково-дослідного лісгоспу заявив про себе як висококваліфікований науково-виробничий підрозділ інституту (згодом університету) не тільки в Харківській області та Україні, але й серед однорідних лісгоспів колишнього Радянського Союзу, про що говорять нагороди колективу спеціалістів і працівників лісгоспу. Господарство

Учасники першої науково-практичної конференції в Скрипаївському НДЛГ

пишається своїми ветеранами — В. Т. Авіловим, А. П. Тетерським, В. Є. М'якінським, В. П. Поледюком, А. В. Яровенко, О. В. Кравцовим.

Зараз господарство очолює випускник Воронезького лісотехнічного університету Костянтин Іванович Лисак. Протягом свого існування Скрипаївський науково-дослідний лісгосп бере участь у виконанні державних рішень і постанов щодо збереження, вирощування і відновлення лісів, які мають ресурсне і екологічне значення для Слобожанщини.

Відповідно до вимог часу вчені кафедр університету разом зі спеціалістами лісгоспу проводять необхідні дослідження, розробляють рекомендації, методичні вказівки, науково обґрунтовані проекти нормативних документів. Зв'язок учених, співробітників, аспірантів та студентів університету з виробництвом держлісгоспу підтримується при проведенні нарад, семінарів, конференцій, студентських науково-практичних конференцій та ін. Результати наукових досліджень, практичні пропозиції публікуються у збірниках наукових праць, журналах, брошурах, монографіях, висвітлюються в засобах масової інформації.

К. І. Лисак

Наукові співробітники УкрНДІЛГА демонструють використання новітніх технологій досліджень деревостанів для учасників першої конференції в Скрипаївському лісгоспі

ДЕНДРОЛОГІЧНИЙ ПАРК

Дендрологічний парк є частиною зеленої зони навчального містечка ХНАУ. Його площа становить 23,2 га. Розташований на північному сході навчального містечка. Дендропарк було створено з ініціативи викладачів кафедри агролісомеліорації та лісівництва та її завідувача Остапенка Бориса Федоровича. Проектне рішення дендропарку було виконано групою озеленення при кафедрі дендрології та деревинознавства Львівського лісотехнічного інституту під керівництвом А. Д. Жирнова, розробка дендроплану — на кафедрі агролісомеліорації та лісівництва Харківського СГІ (Б. Ф. Остапенко, І. Й. Ситнік, А. Д. Ганаєва). Дендропарк створювали на громадських засадах студенти, співробітники та викладачі інституту, закупівля садивного матеріалу та його доставка здійснювалися за рахунок коштів госпдоговірних та держбюджетних наукових тем.

Директор дендрологічного парку В. Ф. Позігун

У 1972 р. було висаджено головну Алею вчених, яка є композиційною віссю дендропарку, побудований перший водогін довжиною 440 м уздовж головної алеї. Навесні розпочато масове садіння живих саджанців, які завозилися з міст Львова, Києва, Тростянця Чернігівської області, з лісостепової дослідної станції Липецької області, Ставрополя, багатьох розсадників системи лісового та зеленого господарства Харківської, Сумської, Луганської областей. Одночасно дендропарк став одержувати з різних ботанічних садів Радянського Союзу насіння за делектусами і почалося вирощування з них сіянців і саджанців для поповнення колекції. У травні 1979 р. дендропарк було прийнято до складу ради ботанічних і дендрологічних садів України і Молдавії. У 1985 р. Міністерство сільського господарства СРСР визнало його існування та затвердило посаду директора Василя Федоровича Позігуна. У лютому 1991 р. Рада Міністрів УРСР надала дендропарку статус Державної заповідної території.

У дендрологічному парку сьогодні зростає близько 900 видів, відмін, форм та сортів

Центральний вхід у дендрологічний парк ХНАУ

Алея вчених

Дендропарк. Ялівцева алея.

деревних рослини, що представляють флористичні зони: європейську, кримсько-кавказьку, середньоазіатську, китайську, далекосхідну, північноамериканську та японську. Дендропарк — «перлина» Харківщини. Тут є алеї ялівцю колоноподібного, ялини блакитної, модрини. У дендропарку є рідкісні та унікальні рослини, наприклад карельська береза, а також дерева гінкго дволопатевого. Довго вважалося, що ця рослина вимерла. Її віднайшли високо в горах Китаю, і сьогодні вона відновлена в ботанічних садах, у тому числі й в дендропарку.

Панорама дендрологічного парку ХНАУ

МУЗЕЙ ПРИРОДИ

Музей природи був задуманий як кабінет охорони природи в період завершення будівництва біологічного корпусу інституту і введення до навчальних планів факультетів курсу «Охорона природи».

Із перебазуванням кафедри до навчального містечка почалося колективне оформлення стендів, поступове насичення їх спеціальним змістом, відповідно до функціонального призначення.

Музей природи складається з лісівничої і природоохоронної експозицій. Лісівнича частина розташована у коридорі біля кафедри і у самому музеї. У ній висвітлюється історія лісового господарства і роль лісу в житті суспільства; історія лісового факультету. У музеї є галерея вчених-фундаторів лісової науки; походження рослин і класифікація голонасінних і покритонасінних; колекція спилів основних порід лісоутворювачів і екзотів.

Частина музею природи, присвячена охороні природи, займає площу 40 м^2. Тут розташовано дев'ять діорам («Біосфера», «Арктична зона», «Тундра», «Лісотундра», «Пустелі і напівпустелі», «Моря», «Червона книга») і п'ять панорам («Тайга», «Зона широколистяних лісів», «Лісостеп», «Степ»), що дають уявлення про клімат, тваринний і рослинний світ, екологічні проблеми основних природних зон колишнього Союзу та України. Для кращого сприйняття експозиції доповнені великогабаритними слайдами, розташованими над кожною діорамою.

Збір натурального матеріалу здійснювався шляхом організації експедицій в запо-

Музей природи факультету лісового господарства

відники та індивідуальних придбань. У середньому щорічно у кабінеті проводиться близько 70 год навчальних занять зі студентами і більше 100 екскурсій.

Активними творцями музею були Б. Ф. Остапенко, А. В. Захаренко, А. Р. Казюта, А. Р. Щербак, Т. Б. Снісарь, С. І. Пороша, Б. П. Орлов.

Основними функціями музею природи є: навчальна — проведення занять з лісівництва і охорони природи; загально-пізнавальна — проведення екскурсій для студентів університету, школярів містечка і області, гостей ХНАУ.

СТРУКТУРНІ ПІДРОЗДІЛИ АГРОУНІВЕРСИТЕТУ

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ

Редакційно-видавничий відділ (РВВ) почав свою діяльність 1967 р., коли до нашого закладу з Харківського державного університету імені М. Горького було запрошено редактора Аляб'єва Миколу Захаровича — душевну, енергійну людину, чудового професіонала, який згуртував навколо себе працьовитий колектив. Після Миколи Аляб'єва відділ очолювали Сергій Горбуль, а пізніше — Світлана Сусло, Олександра Ухіна. З відділу вийшли відомі журналісти: Алла Стороженко (Радіо-600, Київ) Віктор Горовий (кореспондент обласних газет).

Підпорядковувався відділ Міністерству сільського господарства в Москві. Туди направлялися плани видання наукової і навчально-методичної літератури та звіти про їх виконання.

До відділу для задоволення редакційно-видавничих і друкарських потреб було прикріплено ще кілька ВНЗ: Полтавський та Луганський сільськогосподарські інститути і Харківський зооветеринарний інститут.

Оскільки поліграфічної бази інститут не мав, його обслуговування здійснювали дві друкарні: № 16 при Харківському університеті і № 13 по вулиці Артема, 44. З друкарень до відділу надходила верстка для коректури, після чого рукопис підписувався у світ. З готового тиражу проводилася обов'язкова розсилка: майже 40 примірників надсилалося до центральних бібліотек Москви, Києва, Харкова, у Міністерство сільського господарства СРСР, до приймальні ЦК Компартії.

У 1975 р. наш інститут перебазувався за місто, на мальовничі землі селища Рогань. Поступово зміцнювалася його матеріально-технічна база, активізувалася науково-дослідна робота викладачів, співробітників і студентів, навчально-виробничий процес підготовки спеціалістів-аграріїв. Для висвітлення наукових досягнень, забезпечення навчального процесу навчально-методичною літературою, розробками, бланками тощо було створено дільницю оперативного друку. З удосконаленням устаткування дільниці оперативної поліграфії зростали обсяги друкованої продукції, поліпшувалася її якість.

До 1991 р. тематичний план відомчої літератури та її обсяг затверджувалися в Москві. Наукова і навчальна література видавалася строго відповідно до плану. Кількість і обсяг методичних розробок не обмежувалися.

З кожним роком потреба в науковій та навчальній літературі зростає. Так, у 1991 р. в університеті, незважаючи на брак паперу і поліграфічних матеріалів, видано літератури загальним обсягом 303 обл.-вид. арк., у 1996 р. — 305, у 2000 р. — вже 428, а у 2001 р. — 705 арк. У 2001 р. видано наукової літератури загальним обсягом 196 арк., навчальної — 383 арк., методичних розробок і бланків — 136, разом — 715 арк. У 2002 р. наукової літератури — 227 арк., навчальної — 262, методичних розробок і бланків — 146, разом — 635 арк.; 2003 р. — наукової літератури — 154, навчальної — 161, методичних розробок і бланків — 301, разом — 616 арк.; 2004 р. — наукової літератури — 310 арк., навчальної — 310, методичних розробок і бланків — 133, разом — 753 арк.; 2005 р. — наукової літератури — 185, навчальної — 353, методичних розробок і бланків — 244, разом — 782 арк.; 2006 р. наукової літератури — 299, навчальної — 310, методичних розробок і бланків — 212, разом — 909 арк.; 2007 р. — наукової літератури — 306 арк., навчальної — 357, методичних розробок і бланків — 218, разом 881 арк.; 2008 р. — наукової літератури — 340, навчальної — 279, методичних розробок і бланків — 195, разом 814 арк.

Редакційно-видавничий відділ підпорядковується ректорові університету. Штатний розпис формується залежно від обсягу робіт і затверджується ректором.

РВВ у своїй діяльності керується законами України «Про видавничу справу», «Про вищу освіту», чинними стандартами видавничої справи, наказами та розпорядженнями Мінагрополітики, Книжкової палати

України, науково-методичного центру вищої освіти, наказами і розпорядженнями по університету.

Основними завданнями РВВ є: забезпечення високого науково-методичного рівня наукової і навчально-методичної літератури, художнє оформлення і поліграфічне виконання видань; здійснення режиму економії, зниження собівартості продукції і підвищення рентабельності видавничої діяльності; своєчасне виконання плану видання; підготовка проекту плану випуску на наступний рік; звітність перед Мінагрополітики.

Посадові обов'язки співробітників РВВ визначаються кваліфікаційними вимогами, відповідним розпорядженням ректора. Норми затрат робочого часу на підготовку і випуск літератури відповідають типовим нормативам.

За умов змін у суспільстві, розширення соціальної бази української мови, введення нових спеціальностей і дисциплін активізувалася і видавнича діяльність університету. У зв'язку з відсутністю чи недостатньою забезпеченістю студентів навчальною і методичною літературою зросла кількість підручників, навчальних посібників, зокрема термінологічних словників і довідників, різних методичних розробок, які виходять друком відповідно до затвердженого плану видань.

Підручники і навчальна література видаються за рахунок бюджетних асигнувань, за позабюджетні кошти університету і завдяки спонсорському фінансуванню.

Наукові дослідження вчених університету висвітлюються у фахових виданнях, внесених до переліків ВАКу України. Це такі серії «Вісника ХНАУ»: «Економіка АПК і природокористування» (5–10 томів за рік); «Ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, лісове господарство» (2–3 томи); «Рослинництво, селекція і насінництво, овочівництво» (2 томи); «Біологія» (науковий журнал, 2–3 випуски); «Ентомологія та фітопатологія» (1 том) та «Известия Харьковского энтомологического общества» (2 випуски).

Зараз видавничу діяльність забезпечує колектив співробітників. Начальником редакційно-видавничого відділу працює Чорна Алла Миколаївна. Вона відзначається високим рівнем професійної майстерності, творчим виконанням обов'язків організатора-керівника, умінням бачити перспективи в роботі, поєднувати необхідність видання робіт з вимогами часу. Людяність, доброзичливість, щирість, притаманні Аллі Миколаївні, відчувають усі члени колективу, що створює гарну атмосферу для плідної і дружньої роботи. Свої вміння А. М. Чорна охоче і з любов'ю передає молодим редакторам. Неодноразово заохочувалася різними видами морального і матеріального стимулювання ректорату і профспілкового комітету, нагороджена відзнаками «Відмінник аграрної освіти та науки» II і III ступеня.

Сібенкова Людмила Іванівна працює у відділі з 1988 р., а з 1990 р. — на посаді редактора. У своїй роботі проявляє професіоналізм, відданість справі і відповідальність. У колективі є відкритою, щирою, безконфліктною людиною. У роботі з авторами виявляє себе тактовним, делікатним спеціалістом. За багаторічну сумлінну працю в університеті неодноразово заохочувалася ректоратом і профкомом. Нагороджена Почесною грамотою Харківської районної держадміністрації.

Кучеренко Тетяна Єгорівна прийшла у відділ, не маючи спеціальної освіти, але любов до рідного слова, наполегливість і кропітка праця допомогли їй стати редактором І категорії. За свою самовідданість користується великою повагою авторів. За плідну працю щодо забезпечення навчально-виховного процесу неодноразово нагороджувалася грамотами ректорату і профкому.

Васильєва Оксана Вікторівна працює в редакційному відділі зовсім недавно, але за три роки роботи вона стала кращим редактором, удосконалюючи і поповнюючи значний багаж знань. Оксана вимоглива до кожного слова, для неї немає дрібниць, що так важливо в редакторській справі. Завдяки її старанням авторські роботи позбавляються суржику, усі спеціальні терміни перевіряються на відповідність нормам української мови.

Захарченко Микола Антонович, філолог за фахом, і Бутильська Ірина Олександрівна — коректори редакційно-видавничого відділу. Вони опанували свої обов'язки і саме завдяки їх плодотворній співпраці з редакторами вдається видавати велику кількість літератури за короткі строки.

Спільник Олександра Миколаївна — спеціаліст І категорії — керує дільницею оперативного друку уже 30 років. Її організаторські здібності — запорука злагодженої роботи колективу, який здійснює видання навчально-наукової і методичної літератури, забезпечує необхідною друкованою продукцією всі кафедри, відділи і підрозділи університету. Доброзичлива людина і справжній професіонал, Олександра Миколаївна в непрості роки перебудови знаходила можливості для видання збірників наукових праць, матеріалів конференцій, тез доповідей, монографій, навчальних посібників і підручників, текстів лекцій, методичних розробок та бланкової продукції. Неодноразово відзначалася грамотами і подяками ректорату і профкому.

Михайлова Ольга Василівна і Соболь Олена Віталіївна — оператори копіювальних і множних машин. Ольга Василівна працює в друкарському відділі 26 років. Маючи великий досвід і знання техніки, до роботи ставиться віддано, допомагає всім, хто цього потребує.

Олена Віталіївна — молодий член колективу, наполеглива і працьовита в роботі. За п'ять років роботи на посаді опанувала всі види робіт.

З моменту заснування відділу й дільниці оперативного друку в університеті працювали Кібкало Володимир Іванович і Кусков Сергій Васильович. Володимир Іванович — коректор, досвідчений палітурник, який і зараз плідно працює, освоївши всю множну техніку. Він безвідмовно виконує понадпланові і термінові роботи. Сергій Васильович — досвідчений технік-друкар І категорії. Без його умінь і майстерності неможливою була б колективна робота, яка дає потрібний результат.

1-й ряд (зліва направо): А. М. Чорна, М. А. Захарченко, О. М. Спільник; 2-й ряд: О. В. Михайлова, О. А. Соболь, Л. І. Сібенкова, О. В. Васільєва, І. О. Бутильська, Т. Є. Кучеренко

ВІДДІЛ КАДРІВ

Рушійною силою університету, безумовно, є його працівники. Адже недарма вважають, що кадри вирішують все. Ними в університеті займається відділ кадрів, який налічує всього п'ять осіб.

Робота відділу кадрів полягає в оформленні документації з особового складу: наказів про зарахування та переведення, звільнення працівників, надання відпусток, оформлення пенсійних документів, конкурсів, звітів, роботи зі студентами, призовниками, військовозобов'язаними та багато іншого. Уявна на перший погляд простота ведення кадрової документації на практиці викликає багато питань, пов'язаних з правильним оформленням.

Очолює відділ кадрів Ус Валентина Андріївна, яка працює в університеті з січня 1971 р., а на посаді начальника відділу кадрів з березня 1978 р. Вона нагороджена трудовими відзнаками Міністерства аграрної політики України «Знак Пошани» та «Відмінник аграрної освіти та науки» III ступеня.

Під її керівництвом працюють чуйні й відповідальні за свою роботу працівники:

Лісовська Раїса Павлівна — спеціаліст 1 категорії працює в університеті з 1976 р. Веде особові справи студентів стаціонару, пов'язані з переведенням, зарахуванням, відрахуванням, вносить до них зміни, що стосуються їх студентської діяльності, наданням інформації та звітів в різні організації. Має почесні грамоти і подяки за сумлінну працю.

Плугатарьова Ніна Леонідівна — спеціаліст 1 категорії з військового обліку працює

1-й ряд (зліва направо): Н. Л. Плугатарьова , В. А. Ус, Р. П Лісовська;
2-й ряд: А. О. Будур, О. С. Фоменко

в університеті з 1995 р., займається постановкою на військовий облік студентів та співробітників університету, наданням інформації та звітів в різні організації. Має почесні грамоти, подяки за сумлінну роботу.

Фоменко Олена Сергіївна — спеціаліст 1 категорії по науково-педагогічному та навчально-допоміжному персоналу — з 2007 р., займається прийманням, звільненням, переведенням співробітників та наданням інформації та звітів в різні організації.

Будур Антоніна Олексіївна — спеціаліст 2 категорії по адміністративно-господарському персоналу, працює в університеті з 2005 р. Веде облік особового складу адміністративно-господарської частини університету, його підрозділів і встановлену документацію звітів по кадрах. Має почесну грамоту та подяку за сумлінну працю.

КАНЦЕЛЯРІЯ

Канцелярія університету — це самостійний структурний підрозділ, керується в своїй роботі Статутом університету, наказами та інструкціями міністерств з діловодства. Основні завдання — постановка та удосконалення діловодства в університеті, забезпечення контролю за виконанням розпорядчих документів вищих керівних органів, ректорату та заяв громадян, організація використання та зберігання документальних матеріалів, закінчених діловодством.

Для забезпечення виконання основних завдань здійснює прийом та відправку кореспонденції, розподіл документів та заяв громадян для доповіді керівникові та по структурних підрозділах, їх облік, реєстрацію та систематичний контроль за виконанням, ознайомлення співробітників університету з розпорядчими документами, здійснює методичне керівництво постановкою діловодства в структурних підрозділах, постановкою роботи архіву відповідно до діючих нормативних актів з цього питання, бере участь у проведенні експертизи цінності документів, запровадженні електронного документообігу. Колектив канцелярії справляється з покладеними на нього завданнями, про що неодноразово відмічалось в актах перевірки діловодства університету інспекцією Харківського обласного державного архіву.

Завідувач канцелярії — Бовдуй Олександра Василівна працює в університеті з 1969 р., на посаді завідувача канцелярії — з 1973 р. За період роботи проявила себе як сумлінний, дисциплінований працівник, з великим почуттям відповідальності за свою роботу та в цілому за справи університету. Свою багаторічну та плідну роботу Олександра Василівна виконує згідно зі своїми посадовими обов'язками, що неодноразово позитивно відмічалося в актах перевірки стану ведення діловодства та архівної справи в університеті. Вона завжди брала активну участь у розробці числених установчих та нормативних документів з ведення діловодства. Керований нею колектив першим перейшов на ведення діловодства із застосуванням комп'ютерної техніки не тільки в університеті, а й серед аграрних ВНЗ Харківської області. Свої знання

Завідувач канцелярії О. В. Бовдуй

1-й ряд (зліва направо): О. В. Бовдуй, Т. О. Маршала;
2-й ряд: Н. А. Кравченко, Г. О. Кадигроб, Н. О. Мірошниченко

та досвід вона охоче передає молодшим колегам. За багаторічну плідну роботу О. В. Бовдуй неодноразово заохочувалася з боку ректорату та органів місцевої влади. Нагороджена трудовими відзнаками Міністерства аграрної політики України «Відмінник аграрної освіти» ІІІ ступеня та «Знаком Пошани».

АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКА ЧАСТИНА

З початку 1970-х рр. життєдіяльність університету, враховуючи його територіальну, інфраструктурну та соціально-побутову автономність від м. Харкова, значною мірою залежить від ритмічної та ефективної роботи АГЧ, кваліфікації її фахівців і робітників, їх виробничої оперативності та своєчасних заходів щодо забезпечення нормального функціонування навчальних корпусів ВНЗ, студентських гуртожитків і навчального містечка.

Проректор з адміністративно-господарської роботи Бардаков Олександр Володимирович

Співробітники АГЧ завжди відповідально ставилися до своїх обов'язків, незважаючи на нестачу матеріалів, сировини, фінансування тощо. Старше покоління, яке ще будувало навчальні корпуси та гуртожитки, передало свій професійний досвід молодшим колегам, які і в сучасних кризових умовах сумлінно виконують свої завдання.

Нині в адміністративно-господарській частині університету працюють понад 370 співробітників, які створюють умови для всіх підрозділів закладу: забезпечують об'єкти університету електроенергією, теплом, водопостачанням, водовідведенням, проводять поточний ремонт у навчальних корпусах та гуртожитках, підтримують у належних санітарних умовах усі об'єкти та територію університету. Для виконання цих робіт функціонують інженерні служби — головного механіка, головного енергетика, інженерна служба, служба з поточного ремонту, автогараж, у яких багато років сумлінно працювали спеціалісти своєї справи такі, як ветерани праці В. І. Горлачов, О. М. Сотников, В. В. Гордієнко, М. В. Білоус, В. І. Миколюк, І. В. Аулов, та багато інших.

М. В. Білоус — колишній проректор адміністративно-господарської частини. Нагороджений Почесною грамотою Міністерства аграрної політики України, відзнакою «Відмінник аграрної освіти та науки» ІІІ ступеня.

В. І. Миколюк — колишній головний механік. Нагороджений Почесною грамотою Харківської державної обласної адміністрації.

І. В. Аулов — колишній головний енергетик. Нагороджений Почесною грамотою Обласного управління сільського господарства Харківської області.

З великим почуттям відповідальності ставляться до своїх обов'язків головні спеціалісти інженерної служби АГЧ О. М. Сєнних, В. А. Малюгов, М. В. Сєріков; ведучі інженери В. М. Луценко і А. В. Пилипенко;

М. В. Білоус

В. І. Миколюк

І. В. Аулов

інженери А. Д. Прихода, М. Л. Овчинников, Г. В. Бєлянцев; директор студентського містечка Є. І. Гонтар; завідуючі підрозділів АГЧ В. Кугай і Л. А. Репуло; коменданти навчальних корпусів В. М. Суховілова, В. П. Басько, Л. І. Мішньова, З. Т. Чопова, Г. М. Ладижанська, О. А. Осова та коменданти студентських гуртожитків В. І. Бабич, Т. А. Шварьова, Г. І. Кіптенко, З. І. Васюченко, Д. А. Вовченко, О. О. Коробка, В. Г. Зіньковський, Н. М. Ткаченко; муляри Н. М. Мурат, Г. П. Бойко, Л. І. Косьміна, Н. І. Ященко, Г. І. Сокол; слю-

Колектив АГР (зліва направо): І. В. Аулов, З. Т. Чопова, Н. М. Мурат, Н. М. Ткаченко, О. В. Бардаков, Т. Г. Горлачова, Р. Л. Коваленко, Д. О. Вовченко, В. М. Суховілова, Т. В. Шишман, Є. І. Гонтар, Л. А. Репуло, Н. І. Ященко, Г. І. Сокол, Г. П. Бойко, В. П. Басько, Л. І. Косьміна, В. Г. Кугай, Г. М. Ладиженська, Л. І. Мішньова, В. І. Бабич, З. І. Васюченко, Г. І. Кіптенко, Т. А. Шварьова, О. О. Коробка, О. В. Пилипенко, І. В. Ґудзь, Г. В. Бєлянцев, О. П. Макєєв, В. С. Баранник, О. В. Клєба, В. О. Чижов, М. Л. Овчинников, М. Т. Климентов, Б. М. Сташевський, В. П. Головко, В. М. Звєрєв, К. Л. Найдьонов

сарі М. І. Гнатієнко, М. І. Кутовий, І. М. Іванисенко; електрики М. Я. Конорюков, І. П. Москаленко; столяр А. П. Макєєв; сторожі корпусів І. А. Кас'яненко, К. Т. Євтушенко, Л. І. Пивоварова, Р. Л. Коваленко, Т. Г. Горлачова, Б. М. Сташевський, М. М. Животченко та багато інших. Вони неодноразово відзначалися за сумлінну працю та громадську роботу, чутливе ставлення до студентів і співробітників.

Зустріч поколінь — співробітників АГЧ. Вшанування ветеранів Великої Вітчизняної війни та праці на честь 40-річчя Великої Перемоги, 1985 р. 1-й ряд (зліва направо): І. Ф. Резніков, М. С. Онищенко, К. С. Волошина, П. С. Парфьонов, І. Д. Дригач, І. Т. Буликін, В. І. Лисак; 2-й ряд: М. К. Сорочанов, С. К. Житнік, Н. Я. Марченко, І. А. Бульба, І. В. Серебрянський, С. Г. Зацарний, В. М. Міхєєв; 3-й ряд: І. В. Аулов, М. В. Білоус; А. Б. Пашинська, В. Бершацький, О. В. Шама, ?, Л. І. Косьміна, В. Сараєв, Ю. Сухорада, Л. П. Курилова, Н. М. Удачина, В. М. Луценко

БУХГАЛТЕРІЯ

Одним із найважливіших відділів АГЧ є бухгалтерія та плановий відділ, функції яких полягають у плануванні та обліку фінансової діяльності університету.

Протягом багатьох років бухгалтерію очолювали висококваліфіковані фахівці головні бухгалтери: Ф. С. Подбєрьозкін (у 1970–1980 рр.) і Р. В. Басюк (з 1970 р. — бухгалтер, у 1981–2008 рр. — головний бухгалтер). Сумлінно виконувала свої обов'язки досвідчений спеціаліст К. Ф. Походенко (у 1975–1980 рр. — старшого бухгалтера, у 1980–2006 рр. — замісника головного бухгалтера).

Головний бухгалтер Я. В. Бабарика

З 2008 р. під керівництвом головного бухгалтера Бабарики Яни Василівни, яка закінчила ХНАУ у 1999 р. та її замісника Червяк Вікторії Сергіївни успішно виконують свої обов'язки всі співробітники відділів бухгалтерії. Серед працівників бухгалтерії є такі фахівці, які працюють понад 30 років, серед них: провідні фахівці А. О. Піддубна та О. В. Губіна, бухгалтера І категорії В. І. Томах та В. П. Сердюк. Усі ці люди більшу половину свого життя присвятили рідному ВНЗ та прикипіли до нього всією душею. Керівництво закладу неодноразово висловлювало їм подяку за сумлінну працю.

Інша половина співробітників — молоді, але вже достатньо досвідчені й цілеспрямовані фахівці, які докладають максимум зусиль для процвітання університету: спеціалісти І категорії О. А. Бойченко, Н. В. Федотовська, К. П. Солодько, Л. О. Осьмачко, В. О. Одноралено та сумлінні і добросовісні бухгалтери-касири Т. В. Паніна, Н. О. Єгорова

Важливу функцію у фінансовому житті ВНЗ відіграє і планово-економічний відділ. Начальником відділу є В. М. Томащик, її помічниця економіст І категорії О. М. Сенічкіна. У цьому відділі працює і провідний економіст Н. М. Заворотько.

1-й ряд (зліва направо): О. В. Губіна, Я. В. Бабарика, А. О. Піддубна, В. С. Червяк, В. М. Томащик; 2-й ряд: Н. О. Єгорова, О. А. Бойченко, Т. В. Паніна, К. П. Солодько, В. П. Сердюк, В. О. Одноралено, Л. О. Осьмачко, В. І. Томах, Н. В. Федотовська

АРХІВ

Архів університету зберігає надзвичайно важливі документи, до яких автори цього видання неодноразово зверталися. За кожним з них — історична доля alma mater і тих десятків тисяч людей, що пов'язали кращі свої роки з найстарішим аграрним закладом України. Тому важко переоцінити роль і значення архіву університету, шана і повага його працівникам. Протягом багатьох років, плідно і старанно працював над систематизацією і оформленням матеріалів завідувач В. А. Бульба. Сьогодні в архіві наполегливо й сумлінно працюють завідувач В. Г. Золотарьова і архіваріус Л. В. Клименко.

Зліва направо: В. Г. Золотарьова і Л. В. Клименко

ПРИЙМАЛЬНА КОМІСІЯ

Знайомство наших майбутніх студентів з університетом розпочинається з приймальної комісії, двері якої завжди гостинно відчинені для всіх бажаючих. Щороку поріг приймальної комісії переступають сотні молодих людей, які прагнуть отримати вищу освіту в одному з найстаріших і уславлених вищих навчальних закладів України. Працівники приймальної комісії завжди готові дати кваліфіковану консультацію з питань вступу до університету, допомогти кожному абітурієнту обрати майбутню професію за здібностями й уподобаннями. Приймальна комісія працює не лише у відведений для вступу до університету час, адже її представники протягом усього року працюють над залученням нових студентів: організовують дні відкритих дверей, проводять профорієнтаційну роботу, консультують, дають відповіді на питання щодо вступу тощо.

1-й ряд (зліва направо): О. В. Бухало, Г. В. Малина, Н. І. Малютіна, В. М. Петров, О. А. Соколовська, І. В. Кузнєцова. 2-й ряд: Т. О. Бондарева, О. М. Очеретян, Т. Л. Скоромна, Л. Л. Солодько, Л. В. Вороніна, А. О. Саліна, Г. Л. Козачок

ФАКУЛЬТЕТИ

Факультет агрохімії та ґрунтознавства

Готує фахівців за напрямами підготовки „Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування"; „Агрономія" („Агрохімія і ґрунтознавство").

Рік заснування – 1946. Факультет готує фахівців для роботи в таких сферах, як екологічно орієнтована хімізація аграрного сектора виробництва, раціональне використання і окультурення ґрунтів, підвищення їх родючості, захист від забруднення і деградації, ґрунтово-екологічний моніторинг ландшафтів, контроль за екологічною чистотою с.-г. продукції, охорона земель, бонітування й оцінка якості земель, експертна оцінка якості ґрунтів. Випускники факультету працюють у системах обласних філій НДІ «Укрземпроект», установ «Облдержродючість», служби охорони ґрунтів; в інспекції з раціонального використання й охорони земель та інших установах, які здійснюють експертну оцінку якості ґрунтів та екологічного стану довкілля.

Агрономічний факультет

Готує фахівців за напрямом підготовки „Агрономія" („Агрономія"; „Плодоовочівництво і виноградарство"; „Селекція і генетика сільськогосподарських культур").

Факультет було започатковано одночасно із заснуванням університету в 1816 р. Випускники факультету працюють у науково-дослідних установах НААН, у сільськогосподарських підприємствах різних форм власності, в районних і обласних управліннях агропромислового розвитку, у державних насіннєвих інспекціях, в інститутах агропромислового виробництва – центрах наукового забезпечення агропромислового розвитку, на дослідних станціях.

Факультет захисту рослин

Готує фахівців за напрямом підготовки „Захист рослин".

Заснований у 1932 р. Випускники факультету працюють у державних районних та обласних станціях захисту рослин, у системі карантинних служб і митного контролю України, біолабораторіях, пунктах прогнозу і сигналізації розвитку шкідливих організмів, в екологічних інспекціях; у комерційних і державних установах, іноземних компаніях і фірмах, що здійснюють виробництво і реалізацію засобів захисту рослин, добрив і рістактивуючих речовин.

Факультет менеджменту і економіки

Готує фахівців за напрямами підготовки „Менеджмент", „Економіка підприємства".

Факультет започатковано у 1929 р. Випускники факультету працюють менеджерами, економістами, керівниками планових, оперативно-виробничих підрозділів і підприємств у цілому, у науково-дослідних установах і навчальних закладах.

Факультет обліку і фінансів

Готує фахівців за напрямами підготовки „Облік і аудит", „Фінанси і кредит".

Рік заснування – 1958 р. На випускників факультету чекають обліково-фінансові відділи с.-г. підприємств і лісових господарств, банки, казначейства, податкові інспекції, контрольно-ревізійні управління, аудиторські фірми, інвестиційні компанії, фонди соціального страхування.

Факультет інженерів землевпорядкування

Готує фахівців за напрямом підготовки „Геодезія, картографія та землеустрій".

Заснований у 1944 р. Випускники факультету працюють у структурних підрозділах Держкомзему України, органах державної влади і місцевого самоврядування, комерційних і госпрозрахункових підприємствах та організаціях, які виконують землевпорядні, кадастрові, оціночні та геодезичні роботи.

Факультет лісового господарства

Готує фахівців за напрямом підготовки „Лісове і садово-паркове господарство".

Створений у 1840 р. Випускники факультету працюють у державних підприємствах лісового господарства, лісовпорядкувальних та проектних організаціях, природоохоронних установах, в організаціях з озеленення та ландшафтного дизайну міст, сіл і виробничих об'єктів.

ШАНОВНИЙ ЧИТАЧУ!

Запропонована Вашій увазі історія Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва є одним з небагатьох видань, присвячених всесвітньо визнаній науковій спадщині та педагогічному талантові і доробку, героїчному минулому та животворчому сучасному всіх поколінь учених, викладачів, співробітників і студентів нашої альма-матер.

Ми з гордістю констатуємо, що заснування нашого університету — це початок у становленні та еволюції вітчизняної аграрної науки і освіти.

Майже за 200 років науковці, викладачі, співробітники, понад 52 тис. випускників, серед яких — лауреати вітчизняних і міжнародних премій, Герої Радянського Союзу, Герої Соціалістичної Праці, Герої України, державні діячі, видатні педагоги-аграрники, висококваліфіковані організатори та передовики виробництва, — суттєво доповнили світову і вітчизняну скарбницю теорії і практики аграрної сфери. Наукову й освітянську спадщину вчених-педагогів засвоїли сотні іноземних студентів з 90-та держав усіх континентів.

Сучасне покоління докучаєвців продовжує і розвиває славні традиції, докладає чимало зусиль для примноження наукового та освітянського потенціалу ВНЗ, щоб гідно представляти його на європейському і світовому рівнях.

Сподіваємося, що після знайомства з історією і сучасністю Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва, Вам стануть ближчими до душі і серця рідні Земля, Природа, Ліси і Поля. Ви іншими очима поглянете на можливості країни і нашого народу, уважніше будете ставитися до вирішення нагальних проблем розвитку агропромислового комплексу України.

Від імені колективу запрошуємо всіх бажаючих до навчання у Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва.

З повагою ректор Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва чл.-кор. НААН України, професор *В. К. Пузік*

НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ У СТРУКТУРІ ХНАУ

РОГАНСЬКИЙ АГРАРНИЙ ЛІЦЕЙ

У кінці 40-х рр. XX ст. на території навчгоспу «Комуніст» Харківського району було відкрито Роганську початкову школу. Перший директор школи — Пономаренко Тимофій Омелянович.

У 1962 р. Роганська школа набула статус неповної середньої школи № 3 з російською мовою навчання. Директор школи — Бережний Василь Антонович. Педагогічний колектив нараховував 11 учителів. З відкриттям 9 класу у 1963 р. і до 1996 р. школа мала статус середньої. У 1972–1975 рр. школу очолював Кочерга Микола Михайлович.

М. М. Псюрник

22 вересня 1976 р. навчальний рік школа розпочала в новій будівлі на території навчального містечка Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва. Педагогічний колектив очолив Псюрник Микола Михайлович.

У 1996 р. на базі Роганської СШ № 3, дитячого садка № 2 навчального містечка та дитячого садка навчгоспу «Комуніст» було засновано Роганський навчально-виховний комплекс з аграрно-економічним ліцеєм. Директором комплексу було призначено Псюрника Миколу Михайловича. У 2004 р. Роганський НВК з аграрно-економічним ліцеєм реорганізовано в Роганський аграрний ліцей Харківської районної ради Харківської області.

Спеціалізація закладу як аграрного ліцею з профілізацією навчання природничо-математичного напряму зумовлена тісною співпрацею з Харківським національним аграрним університетом імені В. В. Докучаєва.

Заняття в кабінеті української мови

Навчально-виховний процес у ліцеї здійснюється за природничо-математичним (екологічний, хіміко-біологічний) і технічним (інформаційно-технологічний профіль) напрямками. Діє комплексна програма «Обдаровані діти».

Нині ліцей налічує 20 класів, у яких навчається 403 учні.

Педагогічний колектив очолює Псюрник Микола Михайлович, учитель фізики, учитель-методист, відзначений нагрудним знаком А. Ма-

каренка, Відмінник освіти України, почесний громадянин Харківського району. Педагогічний стаж — 44 роки. Колектив налічує 46 учителів. За кваліфікаційним рівнем: один кандидат наук, 18 — спеціалісти вищої категорії; 9 — спеціалісти І категорії; 6 — спеціалісти ІІ категорії; 12 — з категорією «спеціаліст».

Педагогічні звання «старший учитель» мають В. П. Кулькова, А. В. Лук'янова, І. В. Орєхова; звання «учитель-методист» мають М. М. Псюрник, А. П. Кандауров, О. В. Загорська, О. В. Савченко, В. Т. Кецова. Заступниками директора з НВР працюють Л. І. Варавіна, А. В Лук'янова, І. М. Алексик; соціальний педагог В. А. Комар; педагог-організатор О. В. Хмель; практичний психолог Т. В. Левицька.

Заняття в кабінеті історії

На педагогічну роботу прийшли молоді спеціалісти: А. О. Карпенко, Ю. В. Рожко; випускники Роганського аграрного ліцею, що навчалися або ще навчаються в педагогічних закладах за направленням із школи: Г. О. Мареєва, І. М. Пахомова, Н. В. Дідюкова, Ю. А. Пахомова. Все життя роботі в Роганській середній школі присвятили педагоги, яких немає серед нас: М. М. Кочерга, В. А. Бережний, М. І. Батков, Л. Л. Цівенко, О. Д. Марусенко, П. Є. Шаульський, Г. Ф. Шаульська, Л. М. Полякова, О. І. Сергєєва, Л. І. Рощин, Н. І. Гусак, О. О. Демидко. Не забувають про рідну школу вчителі-ветерани Л. Д. Походенко, М. А. Баткова, А. М. Звєкова, В. П. Олєйнікова, Г. А. Балло, М. А. Захарченко, В. І. Кирилов, Г. В. Чуєнко, З. М. Тихоненко, М. П. Головчанська, Л. Г. Балабай, О. Г. Щербань, О. В. Логінова, Г. Я. Новодран, С. О. Вакуленко, Ж. Г. Охота .

Заняття в кабінеті біології

У 1998 р. Роганський аграрний ліцей став переможцем районного та обласного конкурсу «Школа року — 98» у номінації «Новий час — нові шляхи управління розвитком школи».

Педагоги ліцею беруть активну участь у професійному конкурсі «Учитель року». Найкращих результатів досягли вчитель фізичної культури О. В. Загорська, що стала лауреатом обласного етапу, та О. В. Савченко, яка стала дипломантом обласного конкурсу «Учитель року», посівши друге місце.

Традиційно вчителі ліцею беруть участь у конкурсі «Урок XXI століття», зростає кількість і якість поданих педагогами

уроків на конкурс «Панорама творчих уроків» та представлених матеріалів на щорічну виставку-ярмарок педагогічних ідей. Найбільшим досягненням педагогів є перемоги їх вихованців: 135 учнів Роганської школи № 3 та Роганського аграрного ліцею були нагороджені золотими та срібними медалями.

Учні Роганського аграрного ліцею мають високі досягнення в навчанні, науково-дослідницькій роботі, у спорті. Останні роки школа посідає перші місця в районі і третє місце в області за результатами зовнішнього незалежного оцінювання випускників одинадцятих класів.

За результатами науково-дослідної роботи учнів у МАН під керівництвом учених Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва ліцей посідає провідні місця. Протягом року ліцеїсти беруть участь більше ніж у 10 різних творчих конкурсах, предметних олімпіадах, захисті науково-дослідних робіт МАН, де мають значні досягнення на рівні району та області. Переможцями обласних та призерами республіканських конкурсів Малої академії наук сільськогосподарського напрямку були: Велієва Теллі (1996 р.), Надєєва Світлана (1999 р.), Лимар Сергій (2000 р.), Булах Олексій (2001 р.), Попов Денис (2003 р.), Холмогорцев Руслан (2004 р.), Лебединська Катерина (2005 р.), Пахомова Юлія (2006 р.); Венікайтене Карина (2008 р.), Даниленко Ксенія, Свиридова Ганна (2009 р.)

Протягом останніх років ліцеїсти були призерами районних і обласних конкурсів-захистів МАН з різних напрямків: математики (В. Олійник, В. Щербань, А. Гуторов), історії (А. Тітова, В. Курілов, Д. Нікітюк, А. Орєхов), української літератури (М. Дубина, В. Бочарова, А. Ряснянська, О. Захарчук).

Педагогічний колектив,1-й ряд (зліва направо): А. О. Карпенко, Г. О. Мареєва, Л. І. Варавіна, М. М. Псюрник, І. М. Пахомова, О. С. Невинна, Ю. Ю. Копейкіна; 2-й ряд: О. В. Савченко, К. В. Бондарцова, О. В. Хмель, О. М. Чуєнко, А. В. Лук'янова, А. Ф. Федоренко; 3-й ряд: О. В. Загорська, І. В. Корнієнкова, В. А. Комар, Г. М. Чупіс, О. М. Карайон, Т. В. Джус, О. М. Кваша, Н. В. Дідюкова, З. В. Мельникова, І. В. Орєхова, І. М. Алексик, Т. В. Левицька

Ліцеїсти беруть участь у науково-практичних студентських конференціях на кафедрі економіки економічного та на кафедрах рослинництва та насінництва агрономічного факультетів ХНАУ імені В. В. Докучаєва. Робота в МАН у школі викликала потребу серйозно зайнятися наукою. Десятки випускників ліцею мають наукові ступені кандидатів наук, працюють викладачами ХНАУ імені В. В. Докучаєва та вищих навчальних закладах України. Науковий ступінь доктора фізико-математичних наук має випускник школи Пєнкін Юрій. Багатьох колишніх учнів Роганської СШ № 3 та ліцею як висококваліфікованих спеціалістів запрошували на роботу за кордон.

У жовтні 2003 р. команда учнів ліцею була учасником ІІІ етапу Всеукраїнської акції «Посади сад» і стала дипломантом ІІ ступеня, а Олійник Василь зайняв І місце у презентації своєї роботи. Учні ліцею висадили яблуневу алею, назвавши її «Алея Харківського національного аграрного університету».

Роганська середня школа має свої спортивні традиції й досягнення: школа виборола кубок газети «Піонерська правда» у Всесоюзному конкурсі «Клуб-600». Нагороду вручав багаторазовий чемпіон світу і спортивних олімпіад з важкої атлетики В. Алексєєв. Спортсмени ліцею вибороли ІІІ місце в обласних змаганнях «Старти надій», ІІІ місце у легкоатлетичному багатоборстві в області, є багаторазовими переможцями у комплексній спортивній програмі районних змагань.

Кожен учитель-предметник проводить засідання гуртка або заняття спортивних секцій. Для 9–11-х класів на базі ХНАУ на кафедрі рослинництва працює гурток «Рільник». Ведуть роботу гуртки художньої самодіяльності: музичний гурток «Чарівнянка» (молодша, середня та старша групи), хореографічний колектив «Престиж».

У ліцеї діє учнівське самоврядування на чолі з президентом, учнем ліцею. Щорічно проводиться конкурс учнівської творчості «Кожен учень хоче знати, де свій талант шукати».

Засідання методичної ради ліцею

ЧУГУЄВО-БАБЧАНСЬКИЙ ЛІСНИЙ КОЛЕДЖ

Після закінчення громадянської війни для розбудови молодої держави потрібні були кваліфіковані спеціалісти, у тому числі для галузі лісового господарства. Саме у 1922 р. й було засновано технікум. Перший набір студентів становив три особи. Навчалися, мешкали, харчувалися вони в невеликих старих одноповерхових будинках.

Значна частина часу витрачалася на роботу з вирощування сільськогосподарської продукції для їдальні, на рубку дров для обігріву приміщень. Спецобладнання, підручники надходили з інших навчальних закладів.

Перші керівники технікуму — М. М. Ягниченко, О. М. Шарапов, Д. Р. Скоробагатько, І. М. Яїцький, П. К. Юран — були фанатично відданими лісознавству людьми. Було відкрито три відділення підготовки фахівців: лісокультурне, лісоексплуатаційне, лісоорганізаційне. Уже у 1935 р. починається будівництво першого двоповерхового цегляного будинку, створюється дендропарк. Навчальні заняття проводять висококваліфіковані фахівці, такі як В. Ф. Волков, В. І. Касьяненко, Р. І. Пер'єв, Н. Д. Юрченко, В. Т. Сметана та ін. Навчально-виробничу практику студенти проходять на Чугуєво-Бабчанській та Малинівській лісних дачах. З часом Чугуєво-Бабчанський лісний технікум став постійною базою для підвищення кваліфікації лісівників, агролісомеліораторів, об'їздчиків.

1941 рік... Мирне життя було порушене нападом німецько-фашистських загарбників. Селище Кочеток, де був розташований Чугуєво-Бабчанський лісний технікум, було окуповане німцями. Багато викладачів і випускників технікуму самовіддано боролися на фронтах Великої Вітчизняної війни: І. П. Бурма, П. П. Зарицький, О. І. Котельников,

Навчальний корпус

Г. А. Проскурін, М. Д. Стріляний, А. В. Світличний та багато інших. Усі вони були нагороджені орденами та медалями, грамотами Верховного Головнокомандувача. Грабовський Степан Степанович та Балакін Василь Микитович за виняткову доблесть та героїзм отримали вищу нагороду — Героя Радянського Союзу.

У серпні 1943 р. територія Харківської області була визволена від фашистських окупантів. Гітлерівці зруйнували все, що створювалося великою працею. Були спалено навчальний корпус, гуртожиток, вирубано дендропарк, розграбовано спецобладнання. З попелища потрібно було відроджувати навчальний заклад. Директором Чугуєво-Бабчанського лісного технікуму був призначений В. М. Майстренко. Він виконав поставлене Головним управлінням лісоохорони та лісонасаджень при РНК СРСР завдання — у найкоротший термін відновити роботу технікуму. Вже першого лютого 1944 р. розпочався перший післявоєнний навчальний рік.

Значний внесок у відновлення роботи технікуму здійснив замісник директора з навчальної роботи І. М. Рудницький. Долаючи труднощі відновлення, технікум швидко набував сили. Державі потрібні були спеціалісти лісового господарства. У 1946 р. технікум очолив Ф. Г. Леонтьєв. Від 1947 р. розпочинається підготовка спеціалістів через заочну освіту, а з вересня 1949 р. Чугуєво-Бабчанський лісний технікум починає готувати техніків-механіків. Для набуття студентами практичних навичок створювалася база майстерень, лабораторій, автотракторний парк.

Живою лабораторією лісознавчих дисциплін є сьогодні дендропарк Чугуєво-Бабчанського лісного коледжу. Ідучи його алеями, не віриться, що він був відроджений на попелищі. Всю душу, знання вкладав у його створення тоді ще молодий викладач О. Р. Окопний. Насіннєвий матеріал він отримував із Нікітського ботанічного саду, з генетичної лабораторії імені М. В. Мічурина, із Криму, Кавказу, Середньої Азії. Олександр Романович пропрацював викладачем понад 50 років.

Особливе місце в історії ЧБЛТ належить періоду 1950–1981 рр., коли директором стає Сокол Іван Мефодійович. Цей час багатий на знаменні події. Відкриваються спеціальності «Бухгалтерський облік», «Планування на підприємствах лісового господарства». Швидкими темпами розвивається матеріальна база.

І. М. Сокол

У 1952–1953 рр. було побудовано новий триповерховий навчальний корпус з гарним обладнанням, лабораторіями, спортивною і актовою залами. Зараз усі студенти забезпечені місцями для проживання в трьох гуртожитках, гарячим харчуванням у буфеті та їдальні. З теплом у серцях пригадують Івана Мефодійовича як викладачі, так і випускники технікуму. Саме в цей період під його керівництвом був створений потужний колектив викладачів-однодумців. Серед них: М. М. Мастицький, О. Д. Булах, С. П. Пічугін, Ф. А. Рихтік, Ю. А. Флюстикова, І. І. Колісников, С. В. Одод, Л. К. Киричек, Є. Я. Окопна, Т. О. Єфременко, В. Р. Кириченко та багато інших. Саме вони, ветерани праці, є золотим фондом технікуму.

З 1984 р. творчу роботу І. М. Сокола продовжив Ю. М. Марчук. Його невичерпна енергія на посаді секретаря комсомольської організації, постійне самовдосконалення як викладача слугували прикладом як для колег, так і для студентів. Назавжди залишилися у пам'яті його туристичні походи зі студентами горами Криму, активна участь у всіх виховних заходах. Незабутньою є гра КВК, де команду викладачів очолював сам директор.

Ю.М. Марчук

Особливу увагу Ю. М. Марчук надавав підвищенню про-

фесійного рівня викладачів, турботі про студентський побут. У 1989 р. до експлуатації вводиться новий навчальний корпус із сучасним тиром, комп'ютерним класом, обладнаний оздоровчий пункт, побутовий комплекс. Цього ж року розпочинається підготовка спеціалістів ще з одної спеціальності — мисливствознавці. Не можна не згадати про ентузіастів своєї праці — викладачів В. М. Горошка та О. О. Остапова. Саме вони створили унікальну матеріальну базу спеціальних дисциплін з цієї спеціальності.

С. П. Світайло

Роботу педагогічного колективу з підготовки спеціалістів лісового господарства під керівництвом Ю. М. Марчука було високо оцінено вищим керівництвом, а його самого було запрошено на роботу до Києва. Зараз він є першим заступником голови Державного комітету лісового господарства України, завжди підтримує зв'язок із коледжем.

У 1997 р. директором ЧБЛТ став його випускник С. П. Світайло. Працювати йому довелося у важкі часи: економічна та фінансова кризи в країні, нестабільність. Проте завдяки організаційним здібностям С. П. Світайла навчальний заклад не тільки зберігся, але й продовжує розвиватися. Сьогодні він має статус коледжу. Тут працює висококваліфікований педагогічний колектив, багато викладачів мають великий досвід роботи. За значний внесок у підготовку кваліфікованих фахівців лісового господарства викладачів і співробітників коледжу було нагороджено грамотами, іменними подарунками Держав-

Заняття з мисливствознавства

ного комітету лісового господарства. Серед них І. І. Лялін, О. О. Остапов, О. М. Сухомлинов та ін.

Технікум пишається своїми випускниками, серед яких відомі науковці М. М. Падій, М. І. Діденко, В. Д. Бондаренко, А. В. Цилюрик, аспіранти А. І. Мельниченко, В. В. Горошко, О. І. Лялін, керівники обласних управлінь, директори лісгоспів. За 85 років у технікумі підготовлено чимало висококваліфікованих спеціалістів, які працюють у всіх куточках України та за її межами й не лише у лісовому господарстві.

Колектив технікуму, 1-ряд (зліва направо): З. І. Гайворонська, В. М. Походенко, Л.І . Барилко, О. О. Остапов, Н. І. Третяк, С. П. Світайло, О. Ф. Жмурко, С. І. Жмурко, І. І. Лялін, Л. П. Харченко, А. Г. Єфременко;
2-й ряд: І. В. Варениця, Т. В. Дранник, Л. М. Теслюк, Л. Ю. Бєлова, О. О. Недбай, О. М. Зарицька, В. Ф. Логвиненко, І. В. Теремець, І. О. Сичова, Л. Й. Єфімова, М. В. Прокопенко, М. П. Яковлева, Т. М. Гордієнко, В. Д. Мухіна, Л. І. Стрельникова, І. П. Костенко, Т. В. Тітаренко;
3-й ряд: О. І. Лисяк, О. С. Кандуба, О. О. Моргун, В. П. Петля, О. О. Конарєв, Ю. О. Котельніков, П. І. Барилко, О. М. Сухомлинов, О. В. Ростов, М. Г. Дегтярьов, В. В. Кулинич, В. І. Мороз

СОСНИЦЬКИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ТЕХНІКУМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Історія технікуму розпочалася в 1924 р., коли, згідно з постановою Наркомзему УРСР у селищі Сосниця Чернігівської області у приміщенні колишньої жіночої гімназії почала діяти профшкола молодших агрономів-рільників, яка давала середню освіту.

Навчальне господарство профшколи знаходилося на базі колишнього маєтку поміщиці Фіалковської, яке мало: орної землі — до 50 десятин, сіножатей — до 30 десятин, саду — близько 5 десятин. Сільгоспмашин — не було, всі роботи виконувалися кінною тягою.

Перший керівник профшколи — Коломійченко Андрій Григорович. Перший завуч профшколи — Примаков Борис Маркович — агроном, який одним із перших у Радянському Союзі отримав вищу освіту. У 1926 р. відбувся перший випуск профшколи. Він забезпечив молоду державу 30 агротехніками. Всього профшкола підготувала 122 агрономів.

У 1930 р. профшкола була реорганізована в технікум захисту рослин.

Директором технікуму призначений М. Максименко, завучем — Б. Примаков. Технікум отримав нове навчальне приміщення (нині перший корпус), де до революції 1917 р. розташовувалася земська управа, потім — райвиконком. З балкону цього будинку в Сосниці була проголошена Радянська влада.

У 1931 р. відбулося об'єднання Сосницького та Мринського (Носівський район Чер-

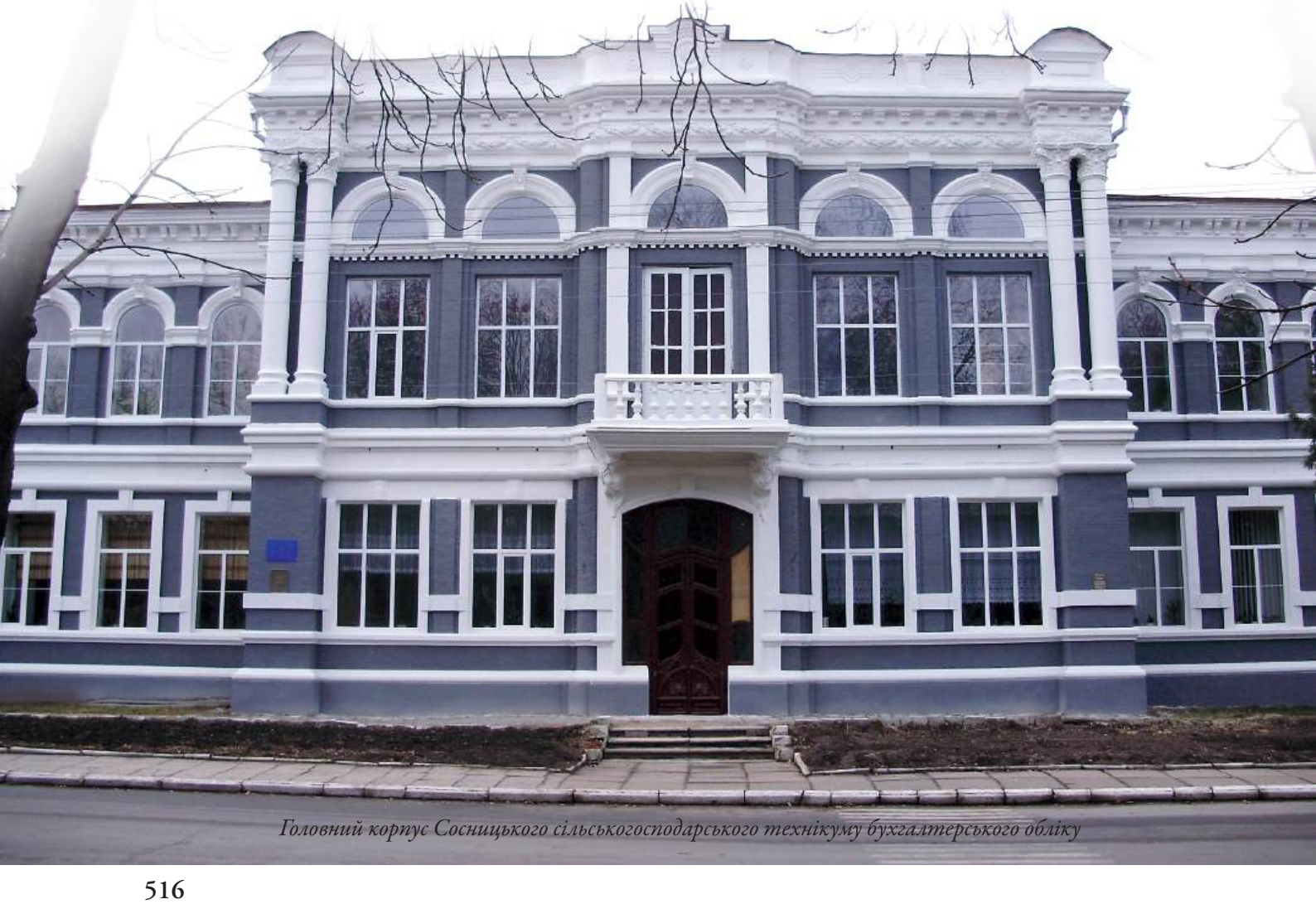

Головний корпус Сосницького сільськогосподарського технікуму бухгалтерського обліку

Початок XX ст. Після чину освячення земської управи (майбутнього головного корпусу)

нігівської області) технікумів. За період 1931–1941 рр. технікум підготував 572 спеціалістів: то були агрономи-рільники та агрономи із захисту рослин.

У 1944 р. після звільнення Чернігівщини від фашистів технікум відновлює роботу і у 1945 р. технікум змінює профіль на бухгалтерський.

У 1949 р. директором технікуму призначена О. Ф. Крот. Її стараннями в 1953 р. відкривається заочне відділення, проводиться електроенергія в аудиторії, надсилається запрошення кращим випускникам технікуму з пропозицією працевлаштування на посаду викладачів і у такий спосіб формується міцний кістяк навчального закладу.

У 1960 р. директором технікуму було призначено викладача В. М. Борисенка. Цього ж року відкривається спеціальність «Технік-плановик». Для поліпшення добробуту студентів і викладачів було збудовано гуртожиток на 60 осіб та їдальня, кілька квартир для викладачів.

У 1979–1983 рр. посаду директора обіймає Л. П. Хрокало. У 1983 р. на посаду директора призначений викладач технікуму А. Ф. Назаренко. У цей час значно поліпшується внутрішній та зовнішній інтер'єр будівлі технікуму, суттєво покращується естетичний вигляд території, створюється міні-парк, будуються спортивні майданчики. У 1993 р. відкривається спеціальність «Організація комерційної діяльності». Усього здійснено 3 випуски комерсантів — 75 осіб. У 1994 р. — створений перший комп'ютерний клас. У 1998 р. — відкривається спеціальність «Економіка підприємства».

О. Ф. Крот *В. М. Борисенко* *Л. П. Хрокало* *А. Ф. Назаренко*

З 2000 р. і донині технікум очолює Борисенко Борис Васильович, випускник технікуму, який після закінчення економічного факультету Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва та роботи за фахом на виробництві повертається в рідні стіни вже як викладач, а через 14 років очолює альма-матер.

Б.В. Борисенко

З цього часу життя студентів та викладачів навчального закладу кардинально змінюється — стає натхненно бурхливим, вируючим, цікавим.

У 2000 р. відбулася перша акредитація спеціальностей, узаконення діяльності студентської ради та ради кураторів, відкриття курсів робітничої професії «Оператор комп'ютерного набору», налагодження інтегральних зв'язків та ступеневої освіти з Чернігівським державним інститутом економіки і управління та з Харківським національним аграрним університетом, отриманий в оренду III корпус, де розміщується заочне відділення та другий спортзал; уперше разом з дипломом випускники технікуму отримують атестати про повну середню освіту; на базі технікуму проходить рада директорів ВНЗ I–II рівнів акредитації; технікум вперше проводить масштабне спортивно-патріотичне масове дійство «Козацькі забави» для жителів району.

У 2001 р. — спортзал I корпусу реконструюється в читальний зал, ауд. № 3 — у бібліотеку; отриманий в оренду IV корпус, куди переведені заочне відділення, кабінети фізики та хімії. У рейтинговій таблиці аграрних ВНЗ технікум піднімається з 89 на 46 місце.

У 2002 р. — відкривається спеціальність «Фінанси»; створений третій комп'ютерний клас; уперше студенту Сосницького технікуму присвоєна іменна стипендія Президента України; бурхливий розвиток спортивної роботи; у рейтингу ВНЗ технікум займає 20 місце.

Понад 16 тис. спеціалістів підготував за час свого існування Сосницький технікум. Багато з них продовжили навчання у Харківському НАУ імені В. В. Докучаєва, двері якого широко відкриті для наших випускників.

Звертаючись до нашої історії, віддаємо шану і повагу викладачам, які формували імідж технікуму, готували висококласних спеціалістів, а зараз на заслуженому відпочинку: Л. Полоз, М. Дятловська, В. В. Арашкевич, В. Ф. Арашкевич, К. Карета, О. Карета, П. Бондаренко, В. Бондаренко, П. Слав'янський, Н. Драгун.

Така наукова естафета знань дала змогу поповнювати найважливіший ресурс, який здатен забезпечити Україні світовий рівень: це освітній та науковий потенціал держави. Спільними зусиллями СТБО та ХНАУ дали країні відомих учених та науковців у різних сферах аграрної науки, викладачів вузів, бухгалтерів-практиків: В. І. Вовк — начальник відділу організації і методології бухгалтерського обліку і фінансової звітності Мінагрополітики України; В. А. Остапенко — експерт державної акредитаційної комісії Міносвіти та науки України; Ю. М. Тищенко — начальник КРУ при Міноборони України; М. П. Корнієнко — начальник відділу фінансово-кредитного забезпечення Головного управління агропромислового розвитку Чернігівської облдержадміністрації; О. М. Крючок — начальник відділу по боротьбі з економічними злочинами РВ УМВС; О. А. Тримана — начальник податкової інспекції Сосницького району в Чернігівській області; О. В. Башинський — редактор газети «Все про бухгалтерський облік»; В. В. Бурий — головний бухгалтер ТОВ «Балаклієвський шиферний комбінат» м. Харків; Т. О. Лесніченко — головний бухгалтер Харківського ООО «Фабрика меблів БИС-М»; А. В. Ліскова — головний бухгалтер Острозького заводу мінеральних вод Рівнен-

ської області; О. М. Кравченко — головний бухгалтер ЗАТ «Золочівське ХПП» Харківської області; кандидати економічних наук: В. В. Драгунцов — старший викладач Харківського НАУ імені В. В. Докучаєва; Л. М. Мех — доцент Чернігівського національного педагогічного університету; С. В. Кукарцева — директор Київського інституту природної економіки імені В. І. Вернадського; А. М. Москаленко — заступник директора НДІ мікробіології УААН; О. І. Єрмак — доцент Чернігівського державного інституту економіки і управління; В. А. Москаленко — викладач Київського інституту «Славістичного університету»; О. С. Різак — викладач Харківського НАУ імені В. В. Докучаєва; О. Г. Гончаренко — викладач Чернігівського юридичного коледжу Державного департаменту України з питань виконання покарань, начальник циклу гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, підполковник внутрішньої служби; О. О. Савченко — викладач Харківського НАУ імені В. В. Докучаєва.

Комп'ютерний клас

Сьогодні технікум готує спеціалістів трьох спеціальностей: «Бухгалтерський облік», «Економіка підприємства», «Фінанси і кредит», чергова успішна акредитація яких відбулася у 2009 р.

До послуг студентів три навчальні корпуси з сучасно обладнаними аудиторіями та кабінетами, бібліотека з читальною залою, гуртожиток, їдальня, дві спортивні зали, міні-стадіон зі штучним покриттям, п'ять комп'ютерних класів, лекційні аудиторії з електронними проекторами та необхідною периферією мультимедіа, цілодобове швидкісне підключення до Інтернету.

Сьогодні технікум займає І місце по забезпеченню комп'ютерами серед 118-ти аграрних навчальних закладів. При наявності фахівців високого рівня цей факт дозволяє здійснювати підготовку випускників, здатних успішно конкурувати на ринку праці, адже у процесі навчання студенти освоюють сучасні професійні офісні програми, такі як 1С Підприємство, користуються електронними підручниками та посібниками, створеними викладачами технікуму. У результаті кращі студенти щороку стають переможцями не лише регіональних, а й всеукраїнських конкурсів комп'ютерних технологій в обліку. 2010 р. — студентка ІІІ курсу Ю. Здор виборола ІІ місце у Всеукраїнському конкурсі з комп'ютерних технологій в обліку. Готує студентів до конкурсів такого рівня викладач-методист Н. Редько, нагороджений знаками «Відмінник освіти України» та «Відмінник аграрної освіти і науки». Серед його вихованців неодноразові переможці інших всеукраїнських конкурсів: «Молода економіка», «За покликом пера», імені П. Яцика, знавців інформатики.

Безумовно, запорукою якості підготовки студентів технікуму є кадровий потенціал: 35 викладачів, з яких 21 мають вищу категорію, п'ять — першу, шістьом викладачам присвоєне звання «викладач-методист», з них троє працюють у складі навчально-методичних комісій НМЦ, шість викладачів нагороджені нагрудним знаком «Відмінник освіти України», три викладачі — знаком «Відмінник аграрної освіти і науки».

Такі відзнаки є свідченням високого рівня організації методичної роботи викладачів. У їхньому доробку — десятки тиражованих на Україну видань: програми з навчальних дисциплін, робочі зошити з усіх фахових дисциплін, кодопосібники, навчальні довідники

зі спеціальностей «Бухгалтерський облік» та «Економіка підприємства» тощо. Їх роботи публікуються і в засобах масової інформації інших галузевих структур, наприклад, серія статей Р. Є. Лукаш у журналі «Київський бухгалтер», 2007 р., № 2–4 про особливості обліку дебіторської та кредиторської заборгованості з прикладеними ситуаціями та їх розв'язками.

Особливою увагою користуються навчальні та навчально-методичні посібники з грифом Мінагрополітики України, написані викладачами Сосницького технікуму, зокрема: О. В. Шешина, Н. С. Редько, Р. Є. Лукаш, О. О. Мамаєва. Теорія бухгалтерського обліку, 2001 р.; М. М. Редько та Н. С. Редько. Інформаційні системи і технології в обліку, 2003 р.; О. О. Мамаєва, С. О. Богдан, Л. Л. Врублевська. Контроль і ревізія, 2003 р.; М. М. Редько, О. В. Ярмуш та Н. С. Редько. Інформатика і комп'ютерна техніка, 2004 р.; С. М. Макарець та ін. Фінанси підприємств, 2004 та 2007 рр.; М. М. Редько. Інформатика та комп'ютерна техніка, 2007 р.; підручник з грифом Міністерства освіти і науки України — О. В. Ярмуш та М. М. Редько. Інформатика і комп'ютерна техніка, 2007 р., яким користуються студенти ВНЗ III–IV рівня акредитації. Методичний кабінет періодично організовує для студентів технікуму презентації експозицій викладацьких робіт.

Щорічно викладачі отримують перемоги в конкурсі методичних напрацювань, організованому Науково-методичним центром аграрної освіти Міністерства аграрної політики України. Імена восьми викладачів занесені до Книги пошани Науково-методичного центру аграрної освіти. Серед них є переможці регіональних конкурсів «Викладач року» і навіть переможець Українсько-Канадського конкурсу інноваційних технологій в освіті. Активно діють школа викладача-початківця, методичні

Викладачі технікуму переможці та учасники конкурсу «Викладач року»

Школа викладача-початківця

Підготовка до методичного семінару

семінари викладачів, заняття-практикуми, майстер-класи. Результативність такої співпраці висока: молоді викладачі-практики беруть участь у підготовці посібників, програм, самостійно формують електронні посібники, публікують свої праці в ЗМІ і є ініціаторами багатьох нових починань: проводять ток-шоу «Я навчаюсь, тому що…», готують елітарні ігри для професійно ерудованих студентів, наприклад, «Засідання Кабміну», «Я — бізнесмен», демонструють власну відеопродукцію, пишуть сценарії для шоу «Зоряний час», «Шляхи виживання молодої сім'ї в екстремальних умовах», проводять вечори «Фантазія вихідного дня» тощо.

Дітищем спільної роботи викладачів, кураторів і студентів стала чітка злагоджена діяльність студентської ради, заснована на засадах самоврядування. У відомстві членів студради поряд з традиційними напрямами діяльності знаходяться такі відповідальні дільниці роботи, як систематичний випуск внутішньотехнікумівської тиражованої газети «Alma-mater», якій виповнилося

10 років; створення та поновлення експозицій музейної кімнати за розділами «Історія СТБО», «Народознавство», «Предмети побуту» та «Народне мистецтво»; волонтерство, яке набуває особливого змісту та важливості в сучасних економічних умовах суспільного розвитку.

Закономірним став той факт, що студентка Сосницького технікуму В. Бушак була більшістю голосів обрана головою Об'єднаної регіональної студентської ради Чернігівської та Сумської областей. Студенти мають змогу брати участь у роботі різноманітних гуртків та клубів за інтересами, зокрема Бізнес-клубу, клубу «Господарочка», Інтернет-клубу, організовувати екскурсії до показових підприємств, агрофірм, на всеукраїнські аграрні виставки, до визначних історичних місць.

У технікумі працюють сім спортивних секцій та туристичний клуб. У 2004 р. — стараннями викладачів технікуму за клопотання тодішнього прем'єр-міністра В. Ф. Янукови-

Студентське прикладне мистецтво

ча Сосниця отримує штучний міні-стадіон, який розміщується на території другого корпусу.

У 2005 р. — команда дівчат технікуму, а у 2007 р. — команда юнаків стали переможцями всеукраїнських ігор з волейболу.

Команда борців також лише зрідка залишає супротивникам шанс на виграш у змаганнях з вільної боротьби.

Визначна віха виховної діяльності колективу — організація незвичайного, незрівнянного за масштабами, красою й ідеєю видовища районного масштабу: спортивно-патріотичної гри «Козацькі розваги», нині традиційної, в якій беруть участь сотні студентів, викладачі, працівники і просто глядачі. Навіть гості з Голландії були вражені розмахом цього спектаклю на природі. Екс-

Золоті призери всеукраїнських ігор

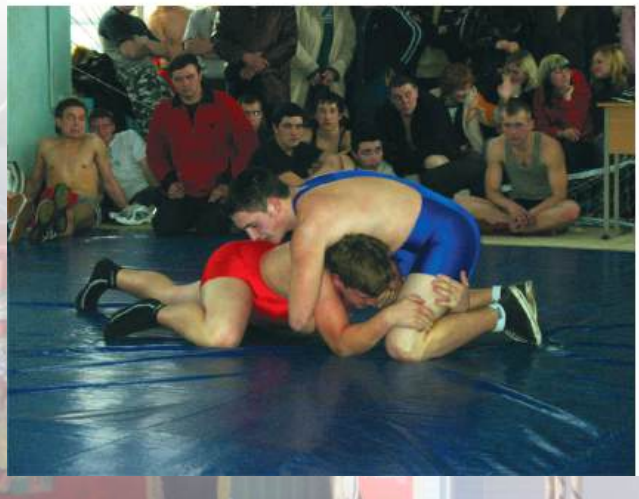

Змагання з боротьби

Парад відкриття «Козацьких розваг»

понат, який під керівництвом організатора дійства викладача фізвиховання Г. Смаглюка виготовили студенти на пам'ять про перші «Козацькі розваги», три роки експонувався на республіканській виставці Науково-методичного центру Мінагрополітики України. Для любителів аматорського мистецтва — вокальний, хоровий, танцювальний та драматичний гуртки. За останній рік більше сорока випускників стали аматорами сцени; гідним представником аматорського мистецтва є ансамбль «Окарини» — лауреат премії Всеукраїнського фестивалю «Софіївські зорі» та танцювальний колектив — дипломант цього ж фестивалю.

На шляху до 90-річного ювілею колектив технікуму продовжує і примножує традиції підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

Колективи художньої самодіяльності

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Абдулмалікова О. 231, 466
Абрамов Ф. Ф. 88, 91, 270, 308, 332
Абраменко П. О. 241, 242
Аверін В. Г. 82, 87, 91, 93, 99, 217, 283, 285, 286, 346, 363, 403
Аверіна О. А. 283, 285, 286
Авілов В. Т. 490
Авілова Н. І. 308
Авотін С. С. 306, 307
Авраменко В. 468
Агарков А. Є. 235, 479
Агарков А. М. 234
Азбукін Ю. М. 15, 437
Акопов В. І. 317, 321
Аксьонова В. В. 286
Алов О. О. 33, 47, 77, 81, 83, 86, 175, 475
Александров В. Т. 247
Александрова А. І. 248, 266, 267, 268, 269
Алексейчук В. В. 16, 455
Алпатьєв О. В. 13, 151
Альохін В. П. 209
Аляб'єв М. З. 495
Амбросов В. Я. 229
Амчиславський Є. О. 479
Анатовський Б. І. 270
Андрусенко В. М. 249, 259
Андрусенко Г. О. 232, 246, 247, 460
Андрусенко Н. В. 249
Андрущенко В. О. 170, 239, 244
Андрущенко О. П. 2, 323, 324, 327, 328, 329
Андрущенко Т. В. 171, 323
Андрущенко Т. С. 241, 244
Анісімов О. М. 221, 223, 460
Анічин Л. М. 228, 230, 231, 237, 240, 245, 246, 419
Анпілогова-Мєлєшкова М. Т. 165, 166, 170
Антипенський В. Є. 245, 246, 265
Антоненко Л. О. 241
Антоненко Л. А. 229
Антонов Є. О. 308, 309
Антонович А. Я. 13, 14, 15, 17, 39, 226, 264, 270, 336, 382, 397, 435, 475, 496, 508
Апатченко В. С. 480
Арбузов О. Є. 196, 213
Арзамасцева Н. О. 310, 312,
Арнольді В. М. 81, 212, 317
Асеев А. І. 479
Асика М. Р. 15, 17, 151
Аскаров А. А. 246
Аулов І. В. 501, 502, 503
Ахтирцев Б. П. 190
Ачасов А. Б. 182, 189, 203, 402
Ачасова А. О. 135, 182, 189, 203

Бабарика І. Г. 225, 226
Бабарика Я. В. 504
Бабенко В. О. 27, 230, 245, 248, 249, 250
Бабиніна Л. Г. 194
Бабич В. І. 502
Бабічев Г. А. 224
Бабошина А. О. 332, 333, 334
Багін М. Л. 276, 296, 298
Багрінцев П. А. 310, 311
Багрова Н. К. 341
Бадєєва Л. І. 334
Бажанов О. М. 33, 41, 73
Базілевич С. Є. 173
Бабакова Н. І. 17
Байбакова Н. П. 17, 152, 457
Байдик Г. В. 130, 150, 217, 218, 219, 220
Байдик М. І. 230, 233, 234, 235
Бакієва В. М. 480
Бакулін І. І.13, 18, 94, 299, 44
Балакін В. М. 513
Балакірська Л. С. 133
Балакірський В. Б. 277, 278, 286, 289, 291, 292, 293, 294, 296
Балидін В. К. 223
Балюк С. А. 14, 15, 180, 347, 39
Бандалєтов І. І. 341
Бандурка О. М. 465
Барабаш М. А. 52, 86
Бараков П. Ф. 201, 384
Баранік Л. І. 211
Барановський І. Д. 151, 318, 321, 326
Барановський М. 468
Бардаков О. В. 120, 501, 502
Басько В. О. 305
Басько В. П. 502
Басюк М. М. 341, 342
Батова О. М. 223
Бачкіс О. М. 310
Баштавенко К. Д. 91
Безверха Г. О. 479, 480
Бездітко А. П. 15, 16, 451
Безкровна В. О. 267, 314
Безсмертний О. О. 479
Безугла Е. І. 170
Безугла Н. І. 310, 312
Безуглий А. В. 345
Бекетов О. М. 86
Беленкова М. І. 2, 15, 134, 227, 228, 238, 252, 253, 254, 259, 260, 301, 302, 414, 424
Белза Й. Ф. 68, 196
Беляєв В. І. 32, 44, 45
Беніке В. А. 213
Берг Ф. К. 175
Бердау Ф. Н. 69, 72, 212, 317
Берест М. І. 17, 457
Берченко Є. В. 310
Бершацький В. 503
Бетнер Р. Г. 213
Бєлая І. М. 249
Бєлєвцева О. Ф. 203
Бєсєдін М. О. 15, 102, 139, 141, 230, 231, 241, 242, 244, 348, 419
Бєсєдіна Г. Є. 237, 238, 274
Бєсєдіна Г. Ф. 266, 265
Бистрий В. А. 186
Бідило М. І. 230, 247, 248, 249
Бідило П. К. 17, 151
Біла Ю. М. 330, 331
Білецька Н. Є. 215
Білецька С. А. 170,
Білецький Є. М. 14, 140, 208, 209, 210, 217, 218, 219, 220, 247, 348, 351, 403, 408
Білик М. О. 140, 209, 223
Білоус М. В. 501, 503
Білоусько В. С. 102, 245, 247, 252, 253, 256, 257, 259, 260, 265, 347, 414, 460
Білоусько Т. Ю. 230, 233, 235
Білоцерківський Є. М. 169
Білявська Р. Г. 310
Біляк Б. Й. 171, 172, 365, 372

Бірюк І. І. 225
Бірюков О. Г. 305
Бірюкова *Л.* О. 305, 475
Благонравіна *Л.* О. 314, 315
Блинник А. М. 194, 195
Блінов С. І. 341
Бобришев М. Ф. 246
Бобро М. А. 2, 14, 118, 135, 151, 152, 153, 154, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 202, 359, 365, 368, 369, 454
Бобров В. А. 186
Бовдуй І. П. 16
Бовдуй *Л.* В. 479
Бовдуй О. В. 499, 500
Богунова О. П. 170
Богутський *Л.* Ф. 212, 217
Божко І. К. 13, 20, 445
Бойко П. Т. 13, 19, 151, 443
Бойко М. Ф. 476
Бойко Т. М. 267, 268
Бойченко А. І. 223, 265, 266, 267, 268, 504
Бойченко О. В. 223
Болотов А. Т. 303
Болотських О. С. 14, 15, 115, 117, 150, 152, 171, 172, 173, 174, 247, 347, 373
Бондар Ф. О. 17, 89, 180, 454
Бондаренко В. А. 172
Бондаренко В. Г. 181, 263
Бондаренко В. *Д.* 513, 515
Бондаренко І. Б. 198, 199, 200
Бондаренко Н. І. 259, 262
Бондаренко Т. В. 130
Бондарєв А. В. 2, 112, 172, 176, 460
Бондарєва Т. О. 272, 273, 274
Борзенько В. І. 310, 311
Борисенко М. П. 13, 20, 151, 347, 348, 447, 517, 518
Боровков І. *Л.* 341
Борохович В. 165, 170
Бортовий В. Т. 101, 105, 152, 175, 176, 277
Боцула О. О. 186
Боярський С. 279
Бранке В. Ю. 76, 317, 320
Бровченко Г. П. 308
Брокль Є. Г. 310, 312
Брусенцева В. В. 207
Брюховецька С. С. 245, 265
Брюховецький І. М. 228, 229, 251
Бубнікович О. І. 17, 151
Бугайов С. М. 325, 330
Бугас М. В. 226
Будрін П. В. 17, 32, 45, 72, 75, 77, 151, 162, 167, 201, 365, 366, 369
Будур А. О. 498, 499
Будьонний Ю. В. 14, 115, 135, 151, 165, 182, 201, 203, 247, 342
Бужинська *Л.* М. 270
Бузовір Ф. Я. 213, 214, 318
Букарєва О. А. 474
Булат А. Г. 327, 328, 329
Булат Г. Г. 479
Булат Н. П. 187
Булах *Л.* А. 259, 260
Булах О. О. 157, 160, 161, 353, 510, 513
Булгаков *Л.* А. 333
Булигін С. Ю. 14, 33, 58, 59, 115, 182, 187, 189, 201, 202, 203, 204
Буликін І. Т. 503
Бульба І. А. 475, 503, 505
Бундур О. С. 341, 342, 345
Бурий М. Н. 76, 317, 518
Бурма І. П. 512
Буряк А. М. 17
Бутильська І. О. 496, 497
Буткевич В. С. 212
Бутко С. *Д.* 88, 251, 256, 265, 363, 415, 416
Бутлеров О. М. 496, 497
Бухало В. Я. 167, 169, 170, 193
Бухало Н. І. 308
Бухало О. М. 234
Бухало О. В. 235, 505

Вагнер Є. Є. 72, 196
Важенін І. В. 295, 297
Важеніна П. І. 359
Вайнгерт В. В. 334
Вакуленко В. І. 177
Вакуленко Н. М. 215
Вальков В. Ф. 190
Ванін *Д.* Ю. 13, 19, 229, 446, 447
Варжеленко Н. П. 218, 219
Варламова В. Г. 347
Варягіна Є. І. 304, 305
Васенін А. С. 17, 454
Василевський П. *Л.* 13, 18, 93, 151, 441
Василенко А. А. 175
Василенко *Л.* 231
Василець В. Г. 226
Васильєв В. П. 14, 15, 405
Васильєв Є. М. 217
Васильченко І. М. 172
Васільєва О. В. 496, 497, 525
Васюков О. Є. 181, 196, 198, 401
Ведмідь М. М. 116, 276, 327, 328
Везарко О. П. 215
Величко Б. *Л.* 322, 323, 324, 437
Величко *Л.* *Л.* 182, 187, 189, 191
Величко О. Б. 276, 326, 327, 328, 329
Вербицька О. *Д.* 470
Вервейко А. П. 2, 15, 16, 111, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 348, 349, 350, 359, 360, 361, 427, 428, 429, 430
Вергунов В. А. 538
Веретельнік О. В. 479
Верминський Ф. І. 303
Вернандер Н. Б. 186, 389, 390, 391
Вехтер Н. Я. 310
Виноградеико С. О. 292
Вировець В. Г. 379, 380
Висоцький Г. М. 14, 86, 151, 317, 320, 321, 363, 433
Віденко М. М. 328
Віленський *Д.* Г. 14, 185, 213, 386, 387
Вільямс В. Р. 184, 303
Вітанов О. *Д.* 173, 174, 373, 374
Вішталь О. В. 17, 152
Власов О. В. 296, 298, 305
Внукова О. В. 147, 148
Вовченко В. М. 16, 17, 458
Войтенко В. В. 177
Вовченко Ю. В. 152, 170, 502
Войтов І. М. 230
Войчук А. Я. 260
Войчук Г. І. 102, 228, 257, 261, 262, 265

Войчук Н. Г. 27, 130, 314, 315, 477
Волков В. Ф. 512
Волкогон В. В. 180, 398, 399
Волошан Г. А. 314, 315, 335, 337
Волошан М. М. 2, 142, 147, 334, 336, 339, 340, 356, 357, 477
Волошаненко Ф. Г. 165, 479
Волошина К. С. 503
Волощенко В. В. 207
Воробйов Д. В. 15, 99, 104, 151, 214, 318, 321, 323, 326, 327, 433, 434
Воробйов С. І. 151, 162
Ворон В. П. 324
Вороний М. В. 481
Вороніна Л. В. 203, 505
Воронков М. Ф. 134, 135, 157, 160, 161, 375
Вотчал Є. Ф. 7, 76,
Всеволожський Ю. В. 479

Гавва Д. В. 187, 188, 189
Гаврик С. В. 17, 152, 454
Гаврилов Б. І. 318, 321
Гаврилов В. І. 485, 486
Гаврилюк Ю. М. 308, 309
Гайдамака Є. І. 278
Гайдук Ю. М. 304
Галанов В. В. 270
Галінкер Й. С. 105, 180, 196, 197
Галіусова С. М. 335
Галкін О. Ф. 245, 251, 256, 257, 265, 414, 416
Галушка Г. М. 310, 312
Галь М. Х. 27, 478
Гамівка С. А. 240
Ганаєва Г. Д. 321
Ганешин С. С. 213
Ганжа С. П. 214, 321, 322
Ганжара М. Ф. 190
Гараць М. В. 17, 151, 457
Гарба Закарі 181, 187
Гарбуз М. М. 286, 291, 297
Гарбузова М. М. 257
Гасанов А. Ш. 479
Гащенко Н. М. 305
Гедройц К. К. 184
Гейнрих Ф. Ф. 63
Гелла Н. П. 141
Георгберідзе І. А. 104
Георгі А. О. 186, 187
Гержула Б. І. 277, 289
Герман Л. В. 14, 24, 55, 130, 276, 310, 312, 526
Герушинський З. Ю. 322
Гетьман Л. М. 458
Гетьман М. І. 456
Гешелє Е. Е. 222
Гічка М. М. 296
Гладун Г. Б. 327, 328
Глінка К. Д. 4, 7, 14, 75, 76, 184, 185, 385, 427
Глоба Л. І. 266
Глупак М. Ю. 233
Глущенко І. Є. 14, 151, 469
Гнап А. К. 14, 305, 307
Гніденко Я. М. 187, 189, 311
Говор В. І. 310
Голеусов В. М. 481
Голік В. С. 14, 151, 380
Голікова О. М. 2, 334, 335, 336, 337, 339, 340, 356, 357, 526, 538, 539
Головань Л. В. 207
Головко І. 469, 502
Голосняк Н. М. 223
Гончар М. Г. 318
Гончар М. Т. 14, 321
Гончаренко В. Ю. 248, 458, 519
Гопцій О. Б. 276, 278, 279, 283, 291, 294, 295, 296, 297, 298, 360, 427, 428
Гопцій Т. І. 134, 135, 152, 157, 160, 161, 348, 375, 379, 383
Горбатова Л. В. 296, 298
Горбачова Н. П. 292
Горбуль С. 495
Гордієнко В. І. 197, 304, 305
Гордієнко І. М. 172
Горетий М. О. 17, 457
Горін М. О. 14, 182, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 210, 348, 384, 396, 397, 526
Горкава В. Ф. 480
Горкавий В. К. 102, 252, 253, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 348, 414, 422, 479
Горковенко І. В. 239, 240, 252, 254, 260
Горлачов В. І. 501
Горленко М. В. 222
Горобців А. 467
Горобцова М. 466
Горовий В. 495
Горох О. В. 117, 263
Горохов Г. І. 99, 104, 105, 276, 281, 282, 285, 286, 427, 428, 429
Горошко В. В. 324, 325
Готліб Є. Д. 13, 18, 94, 441
Гохлернер М. М. 310, 311
Грабина Л. Г. 479
Грабовський С. С. 513
Грама В. М. 209, 219, 220
Гревцов В. Д. 14, 16, 229, 452
Гревцова Г. Т. 15, 409, 410, 452
Греченко В. А. 2, 333, 334, 335
Греченко Г. Е. 249
Гречко С. Я. 305
Григоращук В. В. 258
Григоров В. І. 282
Григорович Д. А. 15, 16, 17, 91, 225, 226, 346, 375, 387, 392, 393, 403, 457, 458, 516, 526, 538
Гризенков В. М. 237
Гринь Г. С. 105, 180, 182, 186, 187, 485, 526, 538
Гринько Н. М. 208, 403, 412
Грицай О. Д. 168
Грицайчук В. В. 323, 324
Гриценко З. І. 334, 335, 353, 526, 539
Грицька О. А. 265, 266
Грищенко Г. А. 470
Грідчина Т. 466
Грінченко О. М. 4, 15, 32, 54, 55, 86, 88, 89, 91, 92, 93, 95, 98, 103, 151, 179, 180, 182, 186, 384, 389
Грінь Г. С. 388, 389
Грязнов Г. В. 341
Губін К. Г. 271, 273
Губіна О. В. 504
Гудков М. А. 201
Гулий І. М. 8, 13, 17, 21, 125, 151, 347, 348, 449
Гур'єв Б. П. 14, 151, 156
Гур'єва О. Г. 105, 304, 305
Гуреу О. В. 310
Гурок І. В. 74

Гурський А. В. 317, 320, 321, 326
Гусак В. С. 181, 186, 509
Гусаренко В. М. 474
Гусаренко М. П. 176, 177
Густавсон Г. Г. 44
Гуторов О. І. 231, 237, 238, 240, 251, 425, 426, 510
Гуторова О. О. 130, 135, 228, 230, 231, 239, 240, 241, 243, 479
Гущин М. 469

Давиденко В. П. 295, 296
Давидов Ф. Я. 101, 341
Даниленко А. С. 476
Даниленко Є. В. 260
Даниленко І. М. 289
Даниленко Й. А. 14
Даниленко О. М. 341, 342
Данилів Б. В. 17, 123, 240
Данилов В. В. 225
Данченко В. А. 176
Данько Л. Ф. 267, 268
Дахнюк Г. Д. 104, 208, 223
Дахов В. М. 305
Дворніченко І. О. 310, 311
Дегтярьов В. В. 2, 179, 180, 182, 187, 189, 191, 347, 401, 402, 515
Дегтярьова Г. О. 130, 133, 188
Дежньова М. Н. 321
Дейнеко В. П. 277, 295
Делоне Л. М. 91, 93, 152, 156, 162, 213, 378
Делоне М. Б. 175
Демидієнко О. Я. 181, 527
Демчук Л. І. 2, 141
Денисова Г. І. 481
Дерев'янко І. 467
Дерман А. 466
Децюра О. 254, 469
Деляков І. Д. 74
Джамаль В. А. 186
Димитров А. В. 480
Діденко М. І. 322, 459, 486, 515
Діденко М. М. 327, 329
Дідюков А. Б. 341, 342, 462
Діндорога В. Г. 458
Длугач Е. М. 247
Дмитренко П. Т. 32, 53, 91, 231
Дмітроченко Т. К. 311
Добкін М. М. 6, 125
Добровольський В. М. 33, 40, 41
Добряк Д. С. 14, 296, 428, 431
Довбня О. М. 2, 334, 336, 337, 339, 527
Довгаль М. М. 117, 172
Довгаль С. В. 271
Довгалюк С. О. 471, 474
Докучаєв В. В. 4, 32, 42, 74, 181, 183, 185, 264, 303, 363, 385
Долгова Т. А. 207
Должикова Я. М. 198
Доліна Л. Г. 289
Доля Н. І. 165, 318
Дорожко І. М. 176, 177
Дорошенко Л. П. 480
Доценко О. П. 484
Драченко Т. І. 165, 249
Драчук С. 469
Дригач І. Д. 503
Дрібний М. М. 283, 285, 286
Дрюченко М. М. 317, 321
Дубіна Г. І. 458
Дубина О. М. 197, 198, 199, 200, 352, 510
Дубняк К. В. 473
Дубнякова І. С. 310
Дубовик А. П. 209
Дубовська Н. В. 186, 187
Дуброва Н. Г. 347
Дуга Ю. А. 194, 195, 343
Дудник П. Є. 87, 171
Дунай М. Ф. 151, 175, 176, 177, 365, 367
Дунін М. С. 222
Дьоміна В. М. 250
Дьякова М. П. 310, 311
Дьяконов С. О. 176, 177

Еймонт П. В. 33, 41, 42
Еньякова О. І. 176

Євдокимова М. О. 261, 263
Євлампієв К. В. 134, 258, 260
Євтєєв М. Г. 341, 342, 345, 462
Євтєєва А. М. 341, 342
Євтушевський К. С. 310
Євтушенко М. Д. 2, 16, 33, 57, 58, 115, 119, 141, 176, 177, 208, 209, 210, 218, 219, 220, 318, 323, 347, 348, 350, 351, 352, 353, 403, 503, 527, 538
Євтушенко Т. В. 266, 141
Євчак О. М. 233, 234, 235
Єгоров М. А. 87, 89, 192, 386
Єгорова Н. О. 192, 201, 504
Єльніков М. І. 13, 151, 153, 380
Єльнікова В. А. 136, 157, 161, 270
Ємельянов В. Г. 325, 330, 331
Ємельянов В. Т. 225
Ємельянова Н. І. 130, 324
Єпік А. І. 270
Єргунов, М. А. 213
Єрмоленко В. В. 271, 274
Єрмоленко Л. І. 223
Єрьоміна Н. І. 513, 515
Єфременко Т. О. 304

Жемерова І. К. 305
Жердєв Р. В. 308, 309
Жидкіх Н. А. 347
Жинкін М. П. 84
Жирнов А. Д. 322, 323
Житнік С. К. 503
Жмурко Л. С. 215, 515
Жуков А. Б. 14, 317
Жуков В. А. 267
Журавель І. В. 291

Заболоцький С. М. 226
Забродіна І. В. 218, 219
Завадський О. М. 176
Заворотько Н. М. 141, 504
Загній Д. М. 283, 285
Загній Н. О. 286, 287
Заєць О. М. 182, 231
Заздравнов А. П. 308, 309
Заздравнова О. І. 309,
Зайончевський В. І. 300
Закіров О. 466
Залеський В. К. 212, 213
Залізовський В. С. 182, 193, 194, 195

Запара П. І. 52, 86
Зарицький П. П. 512
Заріцький П. В. 191
Зарудський В. Н. 310
Затолокін М. М. 341
Захаренко В. В. 324
Захаренко О. В. 208, 219, 324, 403, 411
Захаренко А. В. 494
Захаров А. І. 232
Захарчук Л. М. 474, 510
Зацарний С. Г. 503
Звеков Д. І. 480
Зверьков М. Г. 457
Звєрєва К. П. 480
Звягінцева В. Є. 479
Здзітовецький Й.-С. С. 37
Здоровцов І. П. 14, 15, 278, 431
Здоровцов О. І. 15, 227, 229, 417
Зеєв М. П. 481
Зеленько О. В. 321, 322
Зелінський А. А. 33, 39, 71, 72, 175
Зінін Н. Н. 175
Зінов'єв А. Ф. 102, 270, 271, 272
Зінов'єва А. М. 308
Зінов'єва О. Д. 265, 266, 267
Зінченко В. М. 271
Зінченко О. С. 481
Злотін О. З. 14, 15, 208, 408, 409
Зозуля В. А. 2, 335, 336, 337, 338, 475
Зозуля Д. 468
Золотарьова В. Г. 505
Зубань І. Ф. 341
Зубець М. В. 7, 152
Зубрич І. О. 11, 16, 125, 455, 456
Зубрич О. С. 129, 225, 226
Зуза В. С. 181, 201, 400
Зюкін В. М. 459

Івакіна І. 231, 468
Іваницький О. О. 479
Іванков О. О. 305
Іванов В. Ф. 187
Іванова А. В. 135, 190, 218, 394
Іванова В. М. 249, 308,
Іванча О. Г. 474
Іванченко М. Г. 295, 297
Івахненко А. М. 154, 213, 223
Ізотов А. М. 168
Ільїнська-Центилович М. А. 151
Ільїнський О. А. 151
Ільченко О. М. 253, 322
Іноземцев В. І. 334

Кадигроб Г. О. 164, 500
Казаков В. О. 193, 194, 195
Казакова І. В. 195, 234, 235
Казанський О. І. 190, 334
Казанцев О. П. 171
Казаченко Л. М. 286, 287, 288, 292, 307
Казін Г. О. 296, 298
Казюта А. О. 116, 139, 189, 321, 494
Казюта М. Р. 322, 323, 324
Казюта О. М. 187, 188
Калантай І. Ф. 13, 16, 20, 447
Калашников О. М. 261, 263
Калашникова Т. В. 261, 263
Калініна Т. І. 334, 335, 456, 457
Калугін І. І. 47, 224
Калуцький А. О. 341
Калюжний 346
Кан Я. С. 304
Кандаурова О. Д. 125, 474
Канівець В. І. 186, 393, 394
Канівець С. В. 187, 189
Канський К. Е. 236
Канський К. Є. 227
Канцедалова Г. Т. 213
Капленко Є. Х. 277, 289
Каркач О. В. 249, 250
Кармазін В. І. 176, 177
Карнаух І. А. 231, 265
Карнаух К. А. 245
Карпенко І. Ф. 223, 457
Карпенко Л. П. 214
Карпець Ю. В. 215, 331
Карпінський Є. Л. 317
Карханін В. І. 266, 265
Карцева П. Ф. 480
Касьяненка І. І. 49
Касьяненко В. І. 48, 49, 86, 512
Катречко Т. С. 332, 334
Качиєва З. М. 270
Кашаба Л. П. 237, 266, 308
Квітчатий О. В. 16
Кернер Б. І. 304
Килимник А. І. 310, 311
Кипаренко М. М. 107
Кириленко І. Г. 476
Киричек Л. К. 513
Кириченко В. В. 14, 15, 151, 152, 156, 157, 375, 381, 382
Кириченко В. І. 479
Кириченко В. Р. 513
Киричок Р. І. 2, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 348, 475, 528, 539
Киричук Т. Ю. 292
Кисельов П. Д. 65
Кисельова Т. Г. 314
Кисіль (Клещевська) М. С. 214
Кисіль В. І. 14, 398
Кислий І. М. 289
Кібкало В. І. 497
Кізимова А. І. 292
Кім М. С. 270
Кіпоть К. 466
Кіптенко А. В. 342
Кіптенко Г. І. 502
Кірія О. П. 187
Кірсанов В. О. 15, 16, 277, 280, 291, 295, 296, 297, 427, 428, 429
Кісіль В. Д.
Клебанов М. Ю. 479
Клепчєв С. Ю. 343
Клецький Л. М. 51, 87, 88, 91, 93, 94, 95, 231, 232, 236, 346, 414
Климеєв Р. 466
Клименко Л. В. 505
Клочко М. К. 182, 194, 195
Клунний Г. М. 33, 49, 50, 86
Ключніков В. К. 227
Князь О. В. 277, 283, 285, 286
Кобеляцький С. Ф. 289

Кобзев О. Т. 479
Кобякова Л. М. 240
Коваленко А. Д. 295, 474, 502, 503
Коваленко В. В. 173, 174,
Коваленко Л. М. 283, 285, 286,
Коваленко М. Й. 300, 301, 302, 303,
Коваленко О. І. 310
Коваленко Ю. С. 49, 265
Ковалик А. Й. 16, 214, 453
Коваль А. Г. 304, 308
Коваль І. О. 309
Ковальов М. В. 213
Ковальова О. В. 240
Ковальова О. П. 311
Ковальова Т. О. 225
Коварський А. Ю. 14, 151
Коврига С. В. 474
Ковтун О. В. 226, 241
Кожевников П. П. 317
Кожухарь П. Н. 474
Козачок Г. Л. 173, 174, 505
Козир А. 468, 469
Козлов Б. Є. 341
Козлов М. 27, 89, 468, 469
Козлова І. М. 292
Козляковська Г. В. 304
Козороз О. Г. 17
Колесник О. С. 272
Колесніков Л. М. 187, 190
Колесніков О. І. 82, 326
Колій Г. А. 481
Колісников І. І. 513
Колодочка Т. Г. 283
Коломійцев М. П. 303
Коломієць В. І. 341
Колонтаєвський О. І. 223
Колосов Д. П. 346
Колосова Т. В. 304, 305
Колупаєв Ю. Є. 115, 139, 181, 209, 210, 215, 216, 413
Кольберг Ю. 299
Коляда В. П. 458
Комар І. М. 176, 177, 509, 510
Комаров В. К. 176, 177
Комов І. І. 303
Кондиба С. Г. 213
Кондратенко Е. Д. 318, 321
Коновалов М. П. 133, 349
Конопіна М. М. 480
Копосов Г. Ф. 190
Коренєв Г. В. 15, 152, 162, 163, 164, 167, 365, 368, 369
Корецький А. В. 283, 284, 285, 361
Корзун К. В. 260
Корнієнко А. Д. 214
Корнієнко О. Є. 171
Корнієнко С. І. 17, 152, 166, 167, 169
Коробка О. О. 502
Коробченко Ю. Т. 186, 187
Коровніков І. Ф. 479
Короп Н. А. 310, 312
Корчак В. В. 194, 195
Косенко Б. Г. 457
Костанецький П. П. 173
Костарєв А. Г. 225
Костенко М. І. 341, 515
Костюкова Н. В. 341, 515
Костюшко О. Н. 271
Костяшкін С. І. 325, 330
Косьміна Л. І. 502, 503
Котелевець Л. О. 283
Котельников О. І. 512
Коц Г. 469
Кочетков В. С. 167, 479
Кошелева В. І. 300, 301, 303
Кошкалда І. В. 230, 235
Кравцов А. І. 2, 332, 334, 335, 337, 338, 339, 340
Кравцов О. В. 490
Кравцов С. С. 195
Кравцова Г. І. 27, 335, 337
Кравченко Л. І. 322, 323, 325
Кравченко Н. А. 500
Кравчук С. Є. 87
Крамаренко К. М. 130, 230, 240
Красиловець Ю. Г. 407
Красніков С. А. 181
Краснопоясовський С. Г. 460
Красуський О. С. 72, 317, 320
Краузе А. К. 72, 317
Кривобабка С. 467
Криворотенко В. Х. 321
Криворучко А. Т. 9, 13, 17, 21, 125, 347, 348, 449, 466
Кривошей В. А. 271
Кривошия А. І. 486
Крикманіс О. 467
Криштоп Є. О. 161, 206, 207
Крокос В. І. 185
Кропивка С. Т. 310, 311
Крот Д. М. 270, 271, 517
Кроткевич Л. П. 187
Крохін С. В. 182, 187, 188, 189
Крохмаль Є. М. 289, 290, 291
Крохмаль І. О. 170
Кругляк В. С. 266
Круговий Т. П. 270
Кружанов С. С. 179
Крупенко В. 303
Крупський М. К. 88, 89, 91, 92, 94, 103, 180, 182, 186, 192, 193, 365, 389, 390, 529
Кубрак І. І. 13, 17, 19, 151, 152, 444
Кудлай О. 469
Кудріч С. М. 17, 155, 466
Кудря Н. В. 334, 335
Кудря С. І. 182, 203
Кузнєцов М. Т. 291, 296
Кузнєцов О. Б. 480
Кузнєцова І. В. 505
Кузьмичов В. П. 163, 186
Кулєшов А. В. 169, 223, 247, 346, 363, 365, 369
Кулєшов Мик. Мик. 4, 7, 14, 15, 55, 84, 86, 99, 103,151, 154, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 223, 366, 479
Кулєшов Мих. Микол. 193
Кулик М. І. 214, 215
Кулик Н. С. 233
Культенко І. С. 213
Куплевахський В. Я. 332, 333, 334, 335
Кур'янов В. О. 17, 152, 458
Курбікон Н. А. 310
Курган Л. І. 29, 62, 90, 91, 92, 93, 265, 346, 349, 471
Курдіані С. З. 320, 326
Курилова Л. П. 503
Куришко Р. В. 292

Куроєдов С. Д. 289, 290
Куртиш Г. П. 214
Кусков С. В. 497
Кутова З. Ф. 497
Куцегуб Г. О. 170
Куценко С. Я. 479
Куценко Я. Д. 480
Кучеренко В. К. 265
Кучеренко Т. Є. 27, 496, 497, 544

Лабінцев А. М. 481
Лагермарк Г. Г. 192
Лагир О. В. 479
Ладейщикова Е. І. 321
Ладижанська Г. М. 502
Лазарєв Б. Г. 13, 14, 15, 277, 304, 363, 438
Лазарєв В. Г. 458
Лактіонов В. М. 16,
Лактіонов М. І. 33, 56, 57, 114, 115, 180, 182, 186, 187, 188, 347, 384
Лапко Л. А. 198
Лапшин В. В. 246
Ластович Г. С. 17, 152, 163, 376, 377
Латинін М. А. 266, 272
Лебедєв А. Ф. 185
Лебединська О. І. 230, 231, 237, 240, 510
Лебединський І. В. 172, 173, 174
Лебедев М. П. 341
Лебідь К. В. 230, 474
Лебідь М. Т. 229, 246, 248, 249, 479
Леванівський В. І. 303
Леваднева В. П. 17
Левицький Г. В. 78
Левицький І. Ю. 7, 14, 15, 16, 278, 289, 290, 291, 346, 430
Лежава В. Г. 190
Лей М. Г. 196
Леонідова Т. М. 330, 331
Леонтьєв Ф. Г. 513
Леус В. В. 139, 151, 152, 172, 174, 356, 357
Лещук А. В. 214
Лєбєдєва Н. А. 310
Лєонова І. 255, 469
Лєсной О. М. 17
Ликов П. А. 246
Линник Г. Н. 151, 171
Линник І. Я. 265
Липовий В. В. 310
Лисак В. І. 503
Лисак К. І. 490
Лисенко В. В. 271, 272, 273, 274
Лисенко В. П. 169, 212, 214, 215, 321, 322, 408
Лисенко Л. В. 241
Лисенко В. 467
Лисенко Є. П. 13, 20, 151, 445, 446,
Лисий Г. А. 257, 265
Листопад І. І. 233, 235, 272
Литвиненко В. І. 479
Литвиненко М. А. 12, 13, 14, 151, 152, 382, 383
Литвиненко Л. Г. 267
Литвиненко О. І. 156
Литвиненко П. І. 479
Литвиненко С. 467
Литвинов Б. М. 130, 208, 210, 217, 218, 219, 352, 403, 406
Литвинов І. А. 347
Литвинова К. А. 233, 235
Литвинова К. В. 305, 307
Литвинова О. М. 130, 233, 234,
Литовченко С. 97, 151, 182
Лиходей Л. М. 304
Лі Олексій 182, 352, 456
Лінник М. К. 479
Лісовська Р. П. 498
Літвінова Г. В. 223
Лобас С. В. 16
Лобода Б. П. 186
Логінов Є. 184, 232, 467
Логінова О. В. 184, 312, 509, 530
Лозинська Т. М. 271
Лозова О. В. 265
Лозовий О. Т. 278, 281, 286, 287, 288, 348, 360, 361, 427, 428, 431
Ломако І. П. 13, 19, 151, 444, 445
Ломовських В. І. 460
Ломовських Л. О. 139, 230, 233, 234, 235, 259, 347
Лосєва К. П. 332, 334
Лотоненко В. П. 328
Лотоненко І. В. 203
Лохматов М. А. 327, 328, 435
Лубенець Ю. 466, 467
Лугова Г. А. 198
Луговий А. В. 299
Лук'янченко А. П. 299
Лукінов І. І. 13, 14, 16, 227, 229, 416, 417, 476
Луньова А. І. 214
Луценко В. М. 305, 503
Луценко Д. Ю. 341
Луценко Т. М. 305
Луцький Г. А. 341
Лялін І. І. 515
Лялін О. І. 276, 327, 328, 329, 515
Ляліна Н. С. 230, 239, 240
Ляпунов В. С. 295
Лясковський Г. М. 214, 215
Ляшенко В. Г. 334, 335, 463

Маєвський П. Ф. 212
Мажутко М. Г. 310
Мазіна Е. І. 108
Мазняк Ю. В. 347
Мазуренко П. І. 479
Майборода А. Д. 163, 170, 231
Майстренко В. М. 513
Макаренко П. М. 237
Макарова О. 466
Макарова С. Г. 378
Македонський А. В. 140, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 238, 348, 414, 420
Макєєва М. М. 287
Макогон В. В. 261, 262
Максютін Г. В. 91, 304
Макуха С. М. 270, 271
Малахаєв В. К. 89, 471
Малашевіч Л. А. 310
Малевський К. І. 72
Малина Г. В. 208, 223, 505
Малиновський Я. 299
Малихіна Н. О. 170
Малюга В. О. 187, 189
Малютіна Н. І. 505
Маматов М. В. 172, 174

Марк А. А. 308
Маркова Є. Ф. 214
Мартен К. І. 72
Мартиненко В. І. 223
Мартьянов В. П. 135, 232, 233, 248, 414, 421
Марута Г. В. 176, 177
Марущенко С. В. 271
Марчак Р. В. 314, 315
Марченко Л. О. 151, 162, 165, 167, 323, 326, 368, 458
Марченко Н. Я. 503
Марченко О. Г. 77, 317
Марченко С. О. 2, 106, 133, 456, 479, 480
Марчук Ю. М. 513
Маршала Т. О. 500
Марютін Ф. М. 208, 209, 221, 223, 348, 403, 409
Масальцев Л. О. 352
Масленнікова В. В. 30, 296, 298, 302
Маслюк О. М. 223
Мастицький М. М. 513
Матвієнко М. М. 16, 458
Матичак П. П. 252
Матушевський М.
Махов Г. Г. 185, 387, 388, 531
Маховий В. І. 341
Мацегора В. І. 334
Мацков Ф. П. 8, 14, 15, 87, 89, 91, 92, 95, 99, 103, 105, 151, 208, 210, 213, 214, 346, 363, 404
Медведєв В. В. 55, 180, 347, 395, 396
Медведєв М. І. 175, 396
Медведєв П. І. 180
Медвєдєва О. 225
Медведь Я. Н. 51
Меєровський А. 190
Мельник С. І. 117, 476
Мельниченко М. П. 309
Мельниченко О. І. 515
Менделєєв Д. І. 44
Ментей О. С. 267, 268, 269
Мейстер Г. К. 14, 151
Мещерський Р. Г. 479
Мещеряков В. Є. 134, 168, 258, 260
Мещеряков Є. П. 165, 166, 167, 170
Мещерякова Н. О. 233
Мєуш Н. В. 262
Мєшкова В. Л. 218, 220
Мигулін О. О. 404
Миколюк В. І. 501
Милий В. В. 16, 98, 162, 163, 167, 179, 180, 201, 202, 375, 384
Миргород М. М. 286, 287, 288
Мирось В. В. 14, 224, 226, 348, 410
Митрополенко А. І. 214
Митрофанова Г. В. 209
Михайленко М. М. 474
Михайлов М. Г. 112, 252
Михайлова Л. І. 241, 347, 423
Михайлова О. В. 229, 497
Михайловська Т. Й. 213
Михалків В. М. 327
Мишкін М. П. 82,303
Міллер І. А. 310
Мількес Г. А. 270
Мінакова А. С. 283, 285
Мінасьян В. П. 304
Мірошниченко М. М. 180, 193, 194, 195, 304, 305, 399, 400
Мірошниченко Н. О. 500
Мірошніков І. Я. 332, 333, 334
Місюра В. М. 479
Мітін О. О. 309
Міхєєв В. М. 503
Міхович А. Г. 14, 436
Мішньов А. К. 218
Мішньова Л. І. 502
Могилат М. П. 480
Можейко О. М. 4, 88, 89, 91, 93, 95, 98, 104, 105, 108, 180, 182, 186, 201, 277, 303, 346, 365, 384, 389
Мокєрова Н. В. 286, 287
Мокрій Р. 468
Моргун О. М. 474, 515
Моргунова О. І. 189, 190
Морковін М. В. 212
Морозова Л. І. 289
Морозова Г. С. 263
Мороко З. Г. 300, 301
Москаленко А. П. 479
Москаленко Л. С. 315
Москаленко В. М. 278
Мосунов Г. М. 181
Мотирін О. М. 240
Мочалова В. В. 187
Муковоз В. О. 230, 237, 252, 414
Муравйова Н. А. 265, 266, 267
Муравлянський С. М. 82, 84, 91, 184
Муратов Ф. С. 13, 20, 151, 445
Мусієнко С. І. 327, 328
Муха В. Д. 14, 15, 16, 181, 182, 186, 187, 190, 384, 394, 395
М'якінський В. Є. 490

Набока О. 466
Набокіх О. І. 185
Нагаєв В. М. 139, 230, 241, 242, 243, 244
Нагаєв М. Н. 175
Нагаєва Г. О. 130, 259, 261, 262, 263
Нагога А. А. 181
Назаренко І. І. 181, 323, 331
Назаренко В. В. 325, 330
Назаренко В. П. 324
Намєстніков О. Г. 480
Насонова Л. Ф. 147, 148
Натал'їна О. Б. 222
Натаров В. І. 321, 323, 324
Науменко А. М. 270, 271
Наумов Г. Ф. 4, 14, 24, 33, 55, 56, 59, 98, 106, 107, 113, 119, 151, 156, 157, 164, 165, 167, 202, 303, 347, 365, 479, 482
Наумов Л. М. 27
Наумов О. Г. 27
Наумов Ю. Ф. 229
Неговорова О. А. 305
Недбаєва С. О. 170
Недосейкін А. Д. 181
Нежинець Т. О. 332, 334
Непран А. В. 273
Несен В. І. 286
Нестеренко А. Ф. 87, 186, 249, 250, 255, 308
Нестеренко О. І. 130, 241, 242
Никитинський Я. Я. 171
Никоненко С. В. 241, 242, 130
Нікітенко Г. Ф. 14, 151
Нікітін В. М. 103, 190, 333
Нікітіна А. П. 170
Ніколаєв В. М. 168, 333, 334

Ніколаєнко А. М. 169, 170
Ніколаєнко Д. М. 481
Ніконов Н. П. 187
Новіков І. Т. 130, 252, 254, 257, 258, 259, 260
Нікулін М. Р. 15, 154, 454
Новицький О. П. 305
Новікова Т. М. 130, 223, 258, 260
Новосад К. Б. 2, 115, 139, 187, 189, 191, 531
Ноженко В. С. 214, 321, 322
Носальський А. А. 13, 16, 20, 442, 443
Носко Б. С. 14, 395
Нощинська С. А. 310

Образцова З. Г. 305, 306, 307, 322
Овчинников К. М. 318, 501, 502
Огійчук М. Ф. 16, 134, 251, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 262, 265, 347, 348, 359, 414, 420
Огурцов Є. М. 152, 154, 166, 167, 168, 169, 170
Однораленко В. М. 176
Однораленко В. О. 504
Одод С. В. 513
Окнінський Домінік 33, 38
Окопна Є. Я. 513
Окопний О. Р 513
Олександров Б. Г. 290
Олександрович Т. В. 14, 15, 16, 17, 225, 310, 368, 396, 418, 429, 454, 455, 456, 463
Олексєєва Є. А. 276
Олещук О. В. 457
Олійник В. Й. 135, 139, 140, 141, 235, 252, 262, 265, 266, 347
Олійник О. В. 2, 134, 231, 238, 253, 254, 261, 359, 414, 424, 425
Олійник І. О. 235
Олійник Т. І. 237, 238, 239, 240, 259
Ольховська Г. І. 203
Ольховський Г. Ф. 102, 165, 182, 194, 195
Оляніч В. В. 273, 339, 340
Оляніч В. І. 17, 152, 454
Омельяненко А.О. 13, 14, 15, 151
Онишко М. І. 176, 177
Онищенко В. В. 305, 306, 307
Онищенко М. С. 503
Онищенко О. М. 14, 229, 300, 301, 302, 417, 418, 476
Опара В. М. 291, 292
Орєхов Ю. А. 456, 510
Орєхова В. О. 457, 468, 509, 510
Орлов Б. П. 323, 324, 494
Орлов М. М. 76, 317, 326
Остапенко Б. Ф. 14, 99, 109, 116, 268, 276, 318, 321, 322, 323, 325, 326, 350, 433, 435, 491, 518
Остапов О. О. 515
Осташевська Д. 496
Острянін Д. Х. 14, 308, 332
Осьмачко Л. О. 504
Очаповський М. М. 33, 36, 65
Очеретян О. М. 505

Павленко І. Ф. 187
Павленко Н. М. 292
Павленко О. В. 296, 298
Павлій В. А. 265, 267
Падалка Б. П. 318, 321, 322
Падій М. М. 515
Пазій І. П. 17, 152, 455
Палій І. І. 91, 265
Палладін В. І. 212
Палладін О. В. 13, 14, 19, 81, 82, 363
Пальчиков Ф. І. 281, 282
Панасенко А. В. 135, 194, 195
Паніна К. Л. 342, 345
Паніна О. А. 310, 311, 341
Паніна Т. В. 504
Панкова О. В. 207
Пантєлеєв В. К. 208, 209, 223, 410
Панченко Л. Г. 134, 238, 252, 258, 259, 260, 479
Панченко С. І. 227, 252, 266, 268, 269
Папоротна Т. Л. 308
Парасолька Л. Е. 310
Парфьонов П. С. 503
Пархоменко О. М. 2, 27, 337, 532, 544
Пархоменко О. П. 334, 332
Пасемко Г. П. 130, 253, 270, 271, 272, 273, 274
Пасічник А. В. 309
Паскал Ф. Г. 152, 153, 253, 479
Пасохін Г. 469
Пастернак В. П. 135, 325, 330
Пастернак П. С. 318, 322
Патеюк Д. 467
Пахалков В. І. 314
Пахомов Л. Д. 112, 246
Пачев Іван 190
Пащенко В. І. 503
Пащенко В. Ф. 135, 152, 175, 176, 177, 240, 247, 295, 348, 359, 440
Пелипець В. О. 181, 182, 186
Пеняк Ю. С. 252, 267, 268
Пересипкін В. Ф. 13, 14, 104, 405, 406
Пер'єв Р. І. 512
Першай Л. К. 277, 279, 281, 295, 297, 428
Першин П. М. 13, 15, 97, 277, 363, 428
Петренко А. І. 96, 99, 277
Петренко О. Я. 286, 287, 288, 291
Петренко Я. І. 17, 95, 96, 249, 427, 428
Петренкова В. П. 15, 208, 411
Петриченко Т. Л. 474
Петров В. М. 139, 230
Петров Ю. В. 226, 232, 233, 235, 265, 280, 347, 505
Петрова Т. О. 314, 315
Петровська А. І. 78
Петровський М. І. 265
Пєнкіна Г. М. 198
Пивовар Є. А. 306, 307
Пивоварова О. В. 347
Пилипець Г. В. 4, 151, 162, 163, 164, 165, 167, 365, 367, 454
Пищимука П. С. 4, 7, 15, 82, 87, 88, 89, 95, 180, 196, 213, 346, 363
Півень М. І. 17, 152
Підгайна С. Г. 240
Піддубна А. О. 504
Піддубна О. 469
Підпальний П. М. 280, 281
Піоварова М. В. 286, 287
Піотровська В. Й. 310, 311
Піскунов А. М. 305
Піхтовнікова Л. С. 311
Пічугін С. П. 513
Плєтнікова Н. Я. 223
Плугатарьова Н. Л. 498
Погойда В. П. 283, 285, 286
Погорєлов О. С. 230, 249, 250
Погребняк П. С. 7, 15, 317

Подбєрьозкін Ф. С. 504
Подоба Г. Г. 91, 93, 101
Подоба Є. Г. 108, 224
Подоба Є. Є. 103
Подоба *Л*. В. 157, 160, 161
Подоляка О. Б. 341, 342
Подражанська Б. С. 213
Позігун А. Г. 241, 242
Позігун В. Ф. 491
Познякова С. І. 324
Пойменова *Л*. М. 480
Покозій *Й*. Т. 16, 98, 208, 218, 403, 406, 407
Покровський Н. С. 175
Покутній М. 467, 469
Полежака С. М. 170, 231
Поленова М. Ю. 207
Полив'яна Т. Ю. 308, 474
Полив'яний А. М. 223, 317
Поливанов В. Я. 105
Полтавський В. В. 479
Полтавський Ю. А. 237, 240, 274, 414, 422
Полуботко *Л*. В. 17
Полупан М. І. 180, 186, 325, 330, 331
Полушкін Є. *Л*. 246
Поляков А. К. 164, 224, 322
Поляков В. О. 327
Поляков І. М. 224
Поляков М. К. 151, 171, 172, 371
Полянська *Л*. І. 375
Полянська Ф. Г. 134, 375
Полянський *Д*. С. 17, 87, 152, 451
Полях В. 469
Полях *Л*. Н. 474
Поніровський В. М. 209, 221, 222, 223
Попов А. С. 276, 283, 284, 285, 286, 350
Попов В. М. 161, 207
Попов О. М. 289, 295
Попов С. І. 170
Попов С. П. 284
Попова М. В. 170, 480
Поповченко Я. Є. 270
Пороша С. І. 102, 321, 322, 323, 324, 460, 494
Посилаєв В. А. 172
Посилаєв В. В. 258, 260
Посилаєва К. І. 238, 251, 252, 266, 267, 268, 269
Посохов П. П. 322
Поташов Ю. М. 215, 322, 324
Поташова *Л*. М. 150, 169, 170
Потиліцин О. *Л*. 32, 43, 44
Походенко К. Ф. 504
Походенко М. П. 176, 455, 479, 480, 481, 515
Поштар М. О. 335, 336, 337
Поясков Ф. М. 172, 479
Правденко Г. *Д*. 17, 152
Приз С. М. 343
Пржистанський С. С. 33, 38, 67
Присяжнюк М. В. 5
Приходченко *Д*. М. 189, 190
Приходько В. М. 237, 238
Приходько П. С. 295, 297
Прогнімак В. Ф. 310
Прогнімак О. М. 305
Прокоф'єв В. Г. 13, 19, 151
Пронін М. Є. 192
Проскурін Г. А. 152, 160, 513
Проскурнін М. В. 16, 117, 134, 150, 152, 154, 157, 159, 161, 162, 247, 348, 351, 375, 379
Проскуряков В. А. 223, 475
Проходжай І. *Д*. 13
Прохоров В. І. 479
Проценко Н. М. 27, 249, 250, 299
Прянишников *Д*. М. 184
Псюрник Н. М. 347
Псюрник М. М. 508, 509, 510
Птушкіна О. Г. 286
Пузік В. К. 2, 3, 15, 33, 60, 108, 115, 117, 120, 125, 127, 151, 152, 157, 160, 161, 162, 181, 205, 206, 207, 348, 352, 357, 358, 359, 360, 361
Пузік *Л*. М. 172, 174, 374
Пулекіна З. Я. 310
Пустовой Т. П. 133
Пустовойт Ю. І. 481
Путятін В. П. 249
Пухова Н. С. 270
П'ятницький С. С. 14, 15, 103, 151, 317, 318, 320, 321, 322, 363, 434, 484
Пшенична О. Ю. 314

Рабінович С. В. 15, 378
Рагуліна І. І. 252, 254, 260
Радченко М. К. 165, 381
Райхенберг *Л*. І. 310
Рамакаєв Х. Х. 208, 218
Рамакаєва Г. Х. 330, 331
Ратушева Н. С. 333
Ревтьє А. 469
Редько О. М. 17, 459, 519, 520
Резніков І. Ф. 503
Рейнтам *Л*. Ю. 190
Ремінський А. А. 291, 292
Решетило Т. М. 172
Рибалко О. І. 214, 291, 459
Риженко 346
Рижило *Л*. Є. 322
Рижутін М. *Д*. 91, 93, 95, 152, 213, 346
Рихтік Ф. А. 513
Різак *Л*. Г. 271, 273, 274, 519
Ріхтер В. Ю. 72, 196
Ровна Н. О. 306
Ровчак А. Я. 13, 21, 209, 449, 450
Роганіна В. Є. 233, 234, 235
Рогачова В. І. 481
Родігін В. М. 208, 211, 221, 222, 223, 403, 405
Рождественський В. *Д*. 152, 365, 375
Рожественський Б. М. 7, 15, 89, 201
Рожков А. О. 118, 139, 141, 146, 167, 170, , 343, 349, 350, 354, 358, 463
Рожков Р. В. 207
Розумний А. 278
Ройд *Л*. Б. 246
Ролл Я. В. 15, 213
Роман Б. В. 155, 181
Романенко І. А. 277
Романов О. В. 117, 141, 173, 174
Романова В. В. 170
Ромашов Н. В. 321
Ромоданов С. Г. 91
Ростовцев Ф. І. 69
Рохманов М. Я. 2, 15, 275, 278, 303, 306, 307, 439
Рубан *Л*. Ф. 215

Рубаненко М. Г. 17
Рубель П. І. 13, 17, 19, 151, 152, 443
Рубіна В. В. 172
Рудевська В. А. 310
Руденко Є. М. 249, 263, 321
Руденко Т. 465
Рудницький І. М. 513
Рудь Л. П. 230, 238, 248
Рум'янцева О. О. 474
Рустамов А. К. 104
Рябінін Н. Л. 105
Рябуха М. С. 234, 235
Рябуха Т. О. 233, 234
Рябушенко І. С. 17, 458

Сабельнікова В. Я. 221, 223
Савченко В. Д. 102, 162, 230, 233, 234, 235, 240, 266, 509, 510, 519
Садиков М. А. 273, 352
Садовий І. І. 286, 287, 288
Садовий С. О. 112, 139, 182
Садовський Г. М. 249, 477
Саєнко А. Ф. 297
Сазонов К. М. 277, 280, 281
Сазонова Ю. М. 241, 242, 281, 284
Сай М. А. 105, 332, 333, 334, 335
Саладєй В. Н. 241, 242, 271, 272, 273
Саленко А. А. 341
Саленко М. Г. 341
Саліна А. О. 218, 219, 505
Салтиков А. М. 324, 325
Салтикова Т. О. 324, 487
Сальтєвський І. С. 218
Самбур Г. М. 388, 391
Самір А. М. 327
Самодай В. І. 343
Самошкіна Л. П. 323
Саноцький А. С. 46
Санько В. М. 341
Сараєв В. 503
Сарана Д. І. 91, 92, 93, 105, 151
Сасіна Л. І. 474
Сатохіна Н. І. 241
Сафронов М. Е. 213
Сафронов О. М. 171
Сафронська І. М. 228, 251, 266, 268, 269
Сахненко В. І. 181
Сачук Д. Д. 82, 86, 231, 303
Свиридов А. М. 2, 126, 141, 150, 203, 356, 357
Свиридова Л. А. 166, 170, 356, 510
Свистунова О. В. 213
Світайло С. П. 514, 515
Світличний М. М. 296, 298
Світличний О. В. 513
Свіщова Я. О. 198, 200
Святенко Л. М. 321, 323
Севрюкова Л. Ф. 223
Семенов А. І. 181
Сенічкіна О. М. 249, 504
Сербіна З. П. 305
Сергєєв С. П. 167, 341, 342
Сердюк В. П. 504
Серебріян Г. А. 226
Серебріян Ю. О. 177
Серебрянський І. В. 503
Середа А. М. 17, 152, 45
Середін В. І. 321, 322
Сєдов А. О. 292
Сєрая В. Д. 470
Сивоконь В. О. 251, 270, 271, 272
Сидоренко В. М. 17, 453
Сидоренко І. 465
Сизоненко В. Л. 278, 299, 300, 301, 302, 303, 348, 439
Сизоненко Л. Г. 272, 273
Синявін В. Д. 94, 182, 203, 350, 353, 358, 361
Синявіна Ю. В. 130, 249, 250
Симоненко В. О. 17
Сипневський І. М. 213
Сирий В. М. 249, 250
Сирий М. М. 182, 193, 194, 195
Сиров П. К. 270
Сисоєв Л. А. 197
Ситник І. І. 325, 486
Ситник Т. І. 170
Ситнік І. Й. 323, 324, 325, 327, 491
Сичак Р. С. 177
Сібенкова Л. І. 496, 497, 534
Сідельцева В. Б. 332, 334
Сіренко В. А. 165, 170
Сіренко О. 255, 469
Сірий А. І. 186
Сіромолот Т. 223, 466
Сіроус Л. Я. 130, 218, 219, 220
Скворцов О. І. 4, 33, 46, 76, 235, 264, 270
Скидан В. В. 343
Сколотій Л. О. 134, 238, 252, 258, 259, 260
Скоробагатько Д. Р. 512
Скоромна О. Ю. 261, 263, 298, 505
Скоромний В. Т. 350
Скоромний С. В. 139, 141, 150, 215
Скрильник Н. В. 240
Скрипниченко Т. Л. 194
Скробанський Г. Г. 99, 103, 151, 171, 346, 371
Скробішевський В. Я. 212
Слаута В. А. 4, 17, 152, 342, 452, 453
Сліпанський А. М. 86, 235
Слободюк П. І. 176, 177
Слободюк Т. С. 166, 169, 170
Слюсарчук В. Є. 328
Смалько Я. А. 304, 305
Сметана В. Т. 512
Сметанін О. С. 308
Смик А. В. 17, 152, 457
Смирнов В. М. 213
Смирнова-Логінова В. П. 184
Смірнова В. Г. 480
Смоковенко А. М. 474
Смольянінова Л. В. 310, 311
Снісарь Д. С. 240
Снісарь Т. Б. 494
Снопик Л. М. 305
Снурнікова Т. С. 321
Собко І. А. 130, 233, 234, 235
Собко П. Є. 52, 86
Соболєв С. С. 15, 186
Соболь А. А. 310
Соболь О. А. 497
Сокол І. М. 502, 513
Соколов Б. П. 13, 15, 19, 151, 363, 364

Соколов В. І. 13, 15, 19, 95, 96, 101, 104, 151, 182, 186, 358, 363, 398
Соколовська О. А. 261, 263, 505
Соколовський О. Н. 4, 7, 15, 32, 53, 54, 84, 86, 88, 89, 92, 95, 97, 99, 102, 182, 185, 186, 277, 303, 346, 389, 534
Сокольський В. М. 479, 480
Солнцев К. М. 104
Соловйов М. Ф. 135, 231, 233, 234, 235, 348, 414, 421
Соловйова Г. А. 237, 283, 289, 422
Соловей Т. М. 147, 148
Солодовник В. А. 324, 325
Солодько К. П. 504
Солодько *Л. Л.* 170, 505
Солоненко І. І. 172, 173, 174
Солоненко М. П. 82, 162, 475
Солоненко О. М. 347
Сомов Г. Ю. 277, 290, 291
Сорокін А. Б. 13, 20, 151, 152
Сорочанов М. К. 503
Сотник Г. Я. 181
Сотникова *Л.* П. 314, 315
Сотніков Ю. О. 230
Сотова Т. М. 314, 315
Спангенберг Г. І. 213
Спасібко П. І. 115, 465
Спільник О. М. 497
Спільнік А. Ю. 267
Старікова Н. С. 295, 297
Старостін К. Є. 479
Стасьєв Г. Я. 190
Статівка І. М. 16, 277, 281, 286, 295, 427, 428, 432
Статівка Н. В. 237, 272
Степаненко Г. М. 310, 311, 346
Степаненко С. О. 311
Степаненко Т. О. 286, 287, 288,
Степанов Є. В. 317, 326
Степко О. О. 291
Стеценко І. Т. 296
Стороженко А. 495
Страхов А. Ю. 181
Страхов Т. *Д.* 7, 15, 16, 82, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 208, 221, 223, 346, 363, 403, 404
Стрельнікова М. М. 192
Стрєлков І. І. 15, 196
Стрижак М. 468
Стрілець Г. П. 166, 194, 195
Стріляний М. А. 513
Строна І. Г. 15, 151, 162
Сулима А. І. 186
Супрун О. М. 13, 20, 151, 271, 273, 274
Сурков М. О. 17, 152, 454
Сурмило В. М. 226
Сурмило В. Ф. 480
Сурож *Й.* Г. 49, 82, 86, 317
Сусло С. 495
Сухова Г. І. 167, 170
Суховілова В. М. 502
Сухомлинов О. М. 515
Сухомлін *Л.* В. 139, 283, 284, 285, 286
Сухомлінова Т. Р. 311
Сухорада Ю. 503
Сьомік П. М. 17, 152
Сьомкіна П. Ф. 214
Сядристий М. І. 480
Сядристий М. С. 152, 343, 476, 477,
Талалаєнко В. *Д.* 271, 272, 273, 274
Талалаєнко *Л.* Ф. 180
Тамаріна В. В. 133
Таран О. М. 130, 139, 230, 241, 242, 243
Таранов Є. *Л.* 347
Тарара В. С. 187, 189
Тарасенко А. М. 480
Тарасов О. І. 305
Тарнані І. К. 82, 217
Татаринович Б. О. 292
Твердохлєбов М. І. 89
Телетов І. С. 86, 196
Телешек К. Г. 15, 231, 232, 236, 363, 414, 415
Телешек Ю. К. 436
Темнохуд Н. *Д.* 295
Теремець І. В. 515
Тернавська О. І. 226
Тертишний О. С. 208, 209, 218, 411, 412
Терьошкін Г. В. 333
Теся Т. О. 223
Тетерятченко К. Г. 151, 156, 375, 376
Тимірязєв К. А. 76
Тимоха *Л.* Ф. 310, 311
Тимоха Я. І. 270, 271, 460
Тимошевський В. В. 276, 287, 288
Тимченко В. *Й.* 208, 289, 290, 403, 407
Тимченко І. А. 289, 290
Тимчук М. Я. 94, 156, 375
Тихоненко *Д.* Г. 2, 15, 16, 115, 130, 179, 180, 181, 182, 183, 186, 187, 188, 189, 191, 348, 359, 384, 392, 393, 398, 485, 509, 535, 538, 539
Тихоненко О. В. 27, 130, 249, 314, 315
Тихонов А. І. 341, 342, 462, 535
Тишковець В. В. 283, 284, 285
Тищенко П. О. 166, 225, 518
Тітова В. Є. 260, 304, 510
Тіщенко В. М. 186, 187, 188
Ткаленко М. І. 17, 309, 358, 452
Ткач В. П. 15, 276, 320, 325, 331, 348, 433
Ткач *Л.* І. 319, 327, 330
Ткаченко Г. О. 297
Ткаченко І. М. 341
Ткаченко Н. М. 502
Токар А. В. 135, 230, 231, 233, 234, 235
Токар О. А. 345
Токарєв В. В. 481
Тольський А. П. 326
Томан І. С. 194, 195
Томах В. І. 504
Томах В. М. 240, 296
Томах В. Ю. 298
Томах О. В. 260
Томащик В. М. 504
Томелєва Р. В. 218
Тонка *Л.* Г. 180
Торосов А. С. 327, 330, 331
Трегуб Є. М. 341, 342
Трегуб К. М. 341, 342, 462
Трегуб М. В. 341
Трофименко М. Є. 327, 328
Трунов Г. А. 223
Трускавецький Р. С. 186
Туренко В. П. 2, 15, 208, 209, 221, 223, 359, 403, 412
Туркевич І. В. 318, 321
Турчинов Є. 467

Тютчев І. А. 33, 39, 71, 72
Тютюнник С. В. 130, 247
Тютюнов І. М. 341

Уварова А. Ю. 270
Удовік Я. 467
Укіс Ю. В. 271, 272
Улько К. Ф. 17, 152
Улько Є. М. 234, 235
Ульянченко О. В. 228, 230, 231, 232, 234, 235, 238, 247, 248, 250, 268, 348, 414, 423, 424, 535
Ульянченко О. А. 230, 237, 240
Унгуряну В. Г. 190
Урушадзе Т. Ф. 190
Ус В. А. 330, 498
Усата *Л*. С. 169, 170
Усиков О. Я. 13, 15, 303, 437, 438
Усольцев Ф. Ю. 296, 298
Устинова *Л*. М. 474
Усцова З. Г. 324
Утенкова К. О. 139, 260
Ухіна О. 290, 49

Фальковський П. К. 317, 320
Фарфель Р. *Л*. 213
Федоренко А. Ф. 510
Федоренко Н. В. 240
Федоренко С. І. 318
Федоряка М. Ф. 17, 152, 457
Федотовська Н. В. 504
Філатов В. О. 225
Філатов В. П. 176
Філатов М. О. 218, 219
Філатов О. А. 343
Філахтов М. *Л*. 289
Філімонов Ю. *Л*. 230, 240
Філіновських В. Й. 286
Філіпенко В. Ю. 13, 305, 306, 307, 438
Філон В. І. 182, 187, 192, 193, 194, 195
Філон І. В. 254, 261, 262, 263
Філон І. І. 181, 209, 215
Філоненко О. С. 130, 271, 272, 273, 274
Фінашина Г. 232, 467
Флюстикова Ю. А. 513
Флят Веніамін 33, 35, 36, 63
Фоменко О. С. 498, 499
Фомінова А. С. 226
Фортунатов О. Ф. 4, 16, 76, 256, 264, 414, 415
Фурсенко Й. *Д*. 62, 332, 333, 334, 335, 475, 536
Фурсов *Д*. І. 150, 153, 154, 164, 165, 166, 167, 169, 170
Фурсова Г. К. 136, 150, 152, 162, 165, 166, 167, 170, 348, 365, 369, 370

Хаджинов М. І. 13, 15, 19, 151, 162, 363, 364
Хаїтов Р. Х. 104
Хайнус *Д*. *Д*. 292
Харитонова О. В. 474
Харитонович Ф. Н. 317
Харченко П. Г. 515
Хвесік А. О. 263
Хворост М. П. 17
Хижняк В. І. 181
Хижняк Н. В. 130, 312
Хижняк С. Ю. 170
Хизун Н. А. 321
Хименко Н. *Л*. 130, 198, 200
Хільченко С. 469
Хлистун В. Н. 282
Хлопенко В. І. 341, 342
Хлопенко *Л*. М. 2, 27, 337, 536
Хлопоніна О. І. 249, 250, 466, 467
Хмелевським В. Ф. 212
Ходак Є. В. 86
Ходус О. 466
Хоменко С. В. 260
Хоролець К. Ф. 295
Хорольский О. І. 271
Хоруженко М. А. 287
Христич О. Г. 265
Христук Ю. О. 323, 324
Хуторянська Н. В. 314, 315
Цвєтков А. Г. 152, 481
Цибулько В. С. 4, 17, 151, 152, 162, 163, 165, 167, 218, 365, 376
Цигікал П. Ф. 233, 286, 287
Цилюрик А. В. 515
Цирлін Ю. А. 304
Цінгер М. В. 13, 82, 221, 363
Ціхоцький Ф. А. 473
Цюпа М. Г. 87

Чабан *Л*. І. 271
Чабан А. 232, 467
Чайка О. В. 314
Чайкін А. А. 310
Чакі К. 63, 299
Чалий О. М. 479
Частка Н. І. 321, 322
Чекар О. Ю. 182, 187, 188, 189
Чекіна І. О. 328
Челак М. О. 308, 332, 333
Челінцев О. М. 81, 82, 415
Чепляк Войтек 323
Червоний М. В. 286, 287, 291, 455
Червяк В. С. 504
Черевко І. В. 291, 292
Чередниченко Г. М. 187, 189
Черкашин *Д*. К. 27, 139, 230, 232, 241, 242, 243, 248, 465, 466, 467
Черкашин І. С. 481
Черкашин О. М. 176, 177, 479, 481
Черненко І. В. 13, 20
Черниченко К. Т. 341
Черничко *Д*. П. 17, 454
Чернишенко О. А. 265
Чернишов М. І. 305
Чернов О. С. 125, 479
Черняєв С. І. 227, 266
Чернякова В. О. 268
Чесняк Г. Я. 186, 187
Четвергов А. В. 454
Чефранова П. Б. 109
Чиненко В. П. 109, 196, 197
Чистіков О. М. 292
Чібісов *Д*. В. 130, 300, 301, 302
Чібісов О. *Д*. 130, 300, 301, 302
Чоломбітько К. Г. 327
Чоні С. В. 223
Чопова З. Т. 502
Чорна А. М. 2, 496, 497
Чорна В. *Л*. 276, 310

Чорна З. В. 312, 474
Чорний І. Д. 87, 165
Чугай О. Ю. 241, 242, 244
Чуєнко В. Г. 479, 509, 510
Чумак Л. В. 203
Чупіс В. В. 480, 510

Шабінська С. А. 261, 262, 263
Шавло С. Т. 304, 305
Шадурський В. Г. 308
Шама О. В. 503
Шандура М. П. 176
Шандурська В. Г. 134, 254, 259
Шандурський В. І. 283
Шапаренко О. І. 309
Шапіро Г. М. 192
Шапіро Є. І. 479
Шапошніков О. В. 289
Шарапов О. М. 512
Шарко В. М. 17, 152, 240
Шарма Сурендер 187
Шаруда Г. І. 218, 219
Шатов О. П. 17, 152
Шварьова Т. А. 502
Швачка О. С. 24, 325
Шведов В. Г. 476
Шведов Ю. І. 306, 307
Швиденко М. В. 215
Шев'якова Т. П. 259, 260
Шевцова О. О. 198, 200
Шевченко М. А. 17, 152
Шевченко М. В. 2, 139, 149, 150, 182, 203, 272, 347, 356, 357
Шевченко С. М. 273
Шевченко А. С. 291
Шевяков Ю. М. 182, 201, 203
Шеймін П. В. 77
Шелар А. 186
Шеларь І. А. 187
Шелковий Ф. М. 341
Шелудько Л. В. 139, 229, 238, 240
Шелудько С. І. 139, 229, 234, 235, 259
Шелякін М. М. 186
Шепелєва Е. Д. 304, 305
Шереметов Л. В. 289
Шерстюк С. В. 241
Шефель В. В. 457
Шехтер І. О. 107
Шиндін П. М. 292
Шинкаренко І. Б. 321
Шипчинський О. В. 99, 277, 304, 346
Шишкін О. С. 102, 322, 486
Шишкунов О. Ф. 458
Шиян В. Й. 2, 135, 209, 228, 231, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 251, 262, 348, 414, 419
Шиян Д. В. 139, 259, 263, 266, 268, 269
Шиян К. Я. 267
Шиян Н. І. 130, 230, 241, 243
Шкателов В. В. 75, 87, 31

Шкурка М. С. 296
Шмаков М. В. 17
Шмалько А. Н. 308, 332
Шоба С. О. 190
Шовкун Л. В. 234, 235
Шпак Н. Б. 474
Шпеєр Л. Ф. 196
Шпорт Є. В. 165, 166, 169
Шпильчак М. Б. 324
Шрамко А. К. 173, 174
Штепа С. В. 481
Штольц-Ашерслебен Н. Г. 320
Шульга І. В. 310, 312
Шульга Ф. М. 479
Шунін А. І. 341
Шустікова Н. О. 283, 285
Шустов Б. А. 317, 321

Щеглова Л. М. 310
Щербак О. Р. 187, 324
Щербаков П. А. 246, 247, 248, 249, 257
Щербаха І. К. 228, 270, 271
Щербина М. М. 309
Щуковська О. Л. 194, 195
Щуковський М. А. 180, 182

Юд І. Б. 86
Юзефович В. А. 299
Юр'єв В. Я. 4, 7, 13, 15, 16, 18, 77, 87, 88, 95, 98, 100, 103, 151, 156, 170, 346, 363, 375
Юран П. К. 512
Юрін М. Я. 479, 480
Юркова Л. П. 323
Юрова В. Д. 314, 315
Юрченко Б. Г. 172
Юрченко Н. Д. 512
Юрченко О. М. 289, 290, 460,
Юхно А. С. 266, 267, 283
Юхно І. О. 249
Юшко С. В. 139, 261, 262, 263
Ющук Д. Д. 218, 219

Явтух П. Д. 480
Ягниченко М. М. 317, 512
Яїцький І. М. 512
Якименко О. П. 151, 162, 163, 164, 165, 166, 365, 367, 369
Яковчик І. М. 228
Яно В. І. 341, 462
Яременко О. С. 187
Ярова В. В. 252, 259, 266, 267, 268, 269
Яровенко А. В. 392,
Яровенко А. Ф. 99, 179, 182, 186, 187, 322, 327, 384, 490
Яровенко В. С. 322, 327, 485
Яровий Г. І. 209
Ярочкін Б. О. 308
Ярьоменко О. С. 189
Ясир М. Д. 181
Ястржембський В. М. 217
Яхонтов І. О. 82, 97, 99, 171, 317, 318, 320, 321, 326, 433

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва (Архів ХНАУ).
2. Російський державний історичний архів (РДІА).— Фонд 1 270 (матеріали Комітету із справ Королівства Польського); Фонд 733 (документи Департаменту народної освіти).
3. Харківській обласний державний архів (ХОДА).— Фонд Р–1148.
4. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). — Ф. 166 (документи Народного комісаріату освіти УСРР).
5. Записки Ново-Александрийского института сельского хозяйства и лесоводства.
6. Записки Харьковского сельскохозяйственного института.
7. Знання: газета Харк. нац. аграр. ун-ту імені В. В. Докучаєва.
8. 150 лет Харьковскому ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственному институту имени В. В. Докучаева (1816–1966) / Под. ред. А. М. Гринченко.— К.: Урожай, 1996.— Т. 59. — 172 с.
9. Алексей Никанорович Соколовский: к юбилею 60-летия со дня рождения и 35-летия научной и педагогической деятельности / В. Г Аверин , *Л.* И Гринченко , *Л.* И Делоне [и др.] // Записки ХСХИ.— Харьков, 1945.— Т. 4.— С. 25–29.
10. Очерк научной деятельности А. Н. Соколовского: к 60-летию со дня рождения и 35-летию научной и педагогической деятельности / В. Г. Аверин, *Л.* И. Гринченко, *Л.* И Делоне [и др.].— Харьков: ХСХИ, 1945.—19 с.
11. *Вергунов В. А.* Наукова спадщина професора Г. Г. Махова — повернення із забуття / В. А. Вергунов // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту.— Тернопіль, 2003.— Вип. 3.— С. 188–194.
12. *Вергунов В. А.* Професор Махов Григорій Григорович: бібліогр. покажчик наук. праць за 1944–1994 роки / В. А. Вергунов.– К., 2005. — 118 с.
13. *Голікова О. М.* Із історії Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва (1816–1914 рр.) // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 641. Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. Вип. 7.— Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004.— С. 35–41.
14. *Голікова О. М.* Харків як центр аграрної освіти і науки: з історії Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва / О. М. Голікова // Програма і матеріали VI Багаліївських читань / Нар. укр. акад.— Харків, 2004.— Ч. 6. Історія Харківщини у працях і оцінках Д. І. Багалія.— С. 31–37.
15. *Голікова О. М.* Із історії Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва (1816–2006 рр.) / О.М. Голікова // Вісн. ХНАУ. Сер. «Економіка АПК і природокористування».— 2006.— № 1.— С. 3–12.
16. *Голікова О. М.* Історія ХНАУ імені В. В. Докучаєва у контексті україно-російських взаємовпливів/ О. М. Голікова // Сб. науч. Тр. V Междунар. науч. конф. «Юг России и Украина в прошлом и настоящем: история, экономика и культура» / Белгородский госуд. ун-т, 23–24 января 2009 года.— Белгород, 2009.— С. 215–218.
17. *Голикова Е. М.* Польский период в истории Харьковского национального аграрного университета им. В. В. Докучаева (1816–1914 гг.) / О. М. Голікова // Санкт-Петербург. ун-т в XVIII–XX вв.: европейские традиции и российский контекст: тр. Междунар. науч. конф., 23–25 июня 2009 г. / отв. ред. А. Ю. Дворниченко, И. *Л.* Тихонов. СПб.: Издат. дом Санкт-Петербург. госуд. ун-та, 2009. С. 271–285.
18. *Голікова О. М.* Польський період історії Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва (1816–1914 рр.) / О.М. Голікова // Київська старовина: наук. історико-філол. журн.: виходить 1 раз на 2 міс. –2010. — № 2 (342).– С. 124–133.
19. *Голікова О. М.* Слов'янський фактор у формуванні вітчизняної вищої аграрної школи: до 195-річчя Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва / О. М. Голікова // Матеріали Міжнар. конгр.— Слов'янський педагогічний собор «Полікультурний слов'янський освітній простір: шляхи та форми інтеграції» / Одес. нац. ун-т, 6–7 вересня 2010 р.— Одеса, 2010.— С. 51–54.
20. *Гринченко А. М.* Кафедра почвоведения Харьковского государственного аграрного университета им. В. В. Докучаева: исторический очерк (1894–1979 гг.) / А. М. Гринченко.— Харьков, 1994.— 35 с.
21. *Гринь Г. С.* З історії територіальних ґрунтових досліджень в Україні / Г.С. Гринь // Агрохімія і ґрунтознавство.— К.: Урожай, 1970.— Вип. 15. — С. 3–16.
22. Ґрунтознавство: підручник / Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін, І. *Л.* Лактіонов [та ін.]; за ред. Д. Г. Тихоненка.— К.: Вища освіта, 2005.— 703 с.: іл.
23. *Демидієнко О. Я.* Другий випуск (1947–1952 рр.) студентів факультету ґрунтознавства та агрохімії Харківського с.-г. інституту ім. В. В. Докучаєва / О. Я. Демидієнко // Вісн. ХДАУ.— Харків: ХДАУ, 2001.— № 3.— С. 218–219.
24. *Євтушенко М. Д.* Життєвий та творчий шлях Г. Ф. Наумова / М. Д. Євтушенко // Герман Федорович Наумов. 1927–1997: зб. наук. пр.— Харків, 1999.— С. 4–8. (Бібліографія вчених України).
25. *Євтушенко М. Д.* Місце і роль Харківського державного аграрного університету в розвитку економічної науки та підготовці кадрів економічного профілю / М. Д. Євтушенко // Вісн. ХДАУ.— Харків: ХДАУ, 2001.— № 5.—С. 3–12.

26. *Євтушенко М. Д.* Студентські роки академіка І. І. Лукінова / М. Д. Євтушенко. [та ін.] // Економіка АПК.— 2006.— № 3.— С. 150–151.
27. *Заяц О. М.* Пам'яті Олексія Михайловича Можейка / О. М. Заяц // Вісн. ХНАУ.— Харків: ХНАУ, 2002.— № 1.— С. 3–7.
28. *Канівець В. І.* Ще раз про витоки Харківської школи ґрунтознавців / В. І. Канівець // Вісн. ХНАУ.— Харків: ХНАУ, 2004.— № 4.— С. 9–13.
29. *Киричок Р. І.* Воювали, вчились, працювали, наближали перемогу: музей історії ХНАУ імені В. В. Докучаєва / Р. І. Киричок, В. А. Зозуля // Великая Отечественная война на стендах вузовских музеев Харьковщины / Нар. укр. акад.— Харьков, 2005.— С. 98–108.
30. *Крупенников И. А.* История почвоведения / И. А. Крупенников.— М.: Наука, 1981.
31. *Крупский Н. К.* Академик Алексей Никанорович Соколовский и его научная деятельность: к 70-летию со дня рождения и 45-летию научной, педагогической и общественной деятельности / Н. К. Крупкий // Почвоведение.— 1954.— № 10.— С. 74–76.
32. *Крупський М. К.* О. Н. Соколовський: до 60-річчя з дня народження / М. К. Крупський // Вісті АН УРСР.— К., 1945.— № 4–5.— С. 49–51.
33. *Міхновська А. Д.* Соколовський Олексій Никанорович (1884–1959) / А. Д. Міхновська, Л. О. Чаусова // Вчені ґрунтознавці, агрохіміки, землероби.— К.: Аграр. наука, 2003.— С. 128–129. (Сер. «Українські вчені-аграрії XX ст.»).
34. Найближчі завдання дослідної роботи з ґрунтознавства на Україні: труди н.-д. кафедри ґрунтознавства.— Харків, 1930.— Т. 1.— С. 1–10.
35. Несколько слов о жизни и произведениях М. Н. Очаповского // Земледел. газ.— 1854.— № 34.
36. *Павлова Т. Г.* Вищі жіночі курси сільського господарства та лісівництва у Харкові (1917–1919 рр.) / Т. Г. Павлова // Вісник Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. № 835. Вип. 11. — Харків, 2008. — С.39–44.
37. Педагоги-вчені Харківського державного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва: біогр. довід. / упоряд. Р. І. Киричок.— Харків: Основа, 2001.— 136 с.
38. Сборник административных постановлений Царства Польского. Ведомство просвещения. Т. 5.— Варшава, 1868.
39. Служение Отечеству и долгу: очерки о жизни и деятельности ректоров харьковских вузов (1805–2004 гг.).— Харьков, 2004.— С. 289–332.
40. *Соболев С. С.* Академик Алексей Никанорович Соколовский и его научная деятельность / С. С. Соболев // Почвоведение.— 1945.— № 8.— С. 436–439.
41. *Соколовский А. Н.* Студенческие годы и начало научной деятельности (говорят бывшие студенты Тимирязевской (Петровской) академии) / А. Н. Соколовский // Сб. воспоминаний / сост. Ю. Н. Вавилов.— 2-е изд., доп.— М.: Сов. Россия, 1973.— С. 25–28.
42. *Соколовський О. Н.* Перший міжнародний конгрес ґрунтознавців / О. Н. Соколовський // Вісн. с.-г. науки.— Харків, 1927.— № 4.— С. 77–80.
43. *Тихоненко Д. Г.* Генетична і еволюційна ідея на Докучаєвській кафедрі за 100 років / Д. Г. Тихоненко // Тези доп. конф. / Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва.— Харків, 1994.— С. 3–4.
44. *Тихоненко Д. Г.* Історія ґрунтово-картографічних досліджень в Україні / Д. Г. Тихоненко [та ін.] // Вісн. ХНАУ.— Харків, 2001.— № 3.— С. 3–14.
45. *Тихоненко Д. Г.* Картографія ґрунтів / Д. Г. Тихоненко [та ін.] / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва.— Харків, 2001.— 319 с.
46. *Тихоненко Д. Г.* Харківська школа ґрунтознавців / Д. Г. Тихоненко // Вісн. ХНАУ.— Харків, 2004.— № 1.— С. 3–8.
47. *Фурсенко И. Д.* Харьковский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени В. В. Докучаева: очерки истории / И. Д. Фурсенко.— К.: Урожай, 1968.— 168 с.
48. Харківський державний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва: нарис / упоряд. Р. І. Киричок.— Харків: Основа, 1999.— 80 с.
49. Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва. 1816–2006: нарис / Р. І. Киричок, О. М Голікова, З. І. Гриценко [та ін.] /Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва.— Харків: ХНАУ, 2006.— 367 с.: іл.
50. Pamietnik Puławski. Puławy. 1862–1962.— Cieszyn: Panstwowe wydawnictwo rolnicze i lesne, 1965.— 318 p.
51. Pamietnik Puławski. Prace Instityty Yprawy, Nawozenia i Gleboznawcwo. Zecz.— Warszawa: Panstwowe wydawnictwo rolnicze i lesne, 1984.— 197 p.
52. *Sokolovsky O. N.* About soil structure and its agricultural value // Труды советской секции международного общества почвоведов.— М., 1933.
53. *Sokolovsky O. N.* Report on the work of the session of the I and II international commissions // Почвоведение.— 1930.— № 3.— С. 105–109.

ЗМІСТ

ВІТАННЯ ... 3

ГОРДІСТЬ І СЛАВА ХАРКІВСЬКОГО НАУ ... 13

ПЕРЕДМОВА ... 23

ІСТОРИЧНІ НАЙМЕНУВАННЯ, ПІДПОРЯДКУВАННЯ ... 28

НАГОРОДИ ТА ВІДЗНАКИ ХНАУ імені В. В. ДОКУЧАЄВА ... 30

РЕКТОРИ УНІВЕРСИТЕТУ 1816–2011 рр. ... 32

ДИРЕКТОРИ І РЕКТОРИ ... 35

ІСТОРІЯ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ДОКУМЕНТАХІ ФАКТАХ (1816 – 2011 рр.) ... 61

МАРИМОНТСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕРОБСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА (1816 – 1861 рр.) ... 62

НОВО-ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ЛІСІВНИЦТВА (1862–1921 рр.) ... 69

ХАРКІВСЬКИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ (1921–1990 рр.) ... 83

Інститут у міжвоєнний період (1921 р. – червень 1941 р.) ... 83

Роки війни та повоєнної відбудови (червень 1941–1950 рр.) ... 89

Розвиток ВНЗ у період 1951–1970 рр. ... 99

Розбудова ВНЗ у 1971–1990 рр. ... 107

ХНАУ — ПРОВІДНИЙ ЦЕНТР АГРАРНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991–2011 рр.) ... 114

Університет в умовах реформування аграрної освіти і науки ... 114

Символи Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва ... 121

Керівництво університету ... 122

Харківський НАУ напередодні 200-річчя ... 124

ІСТОРІЯ ІНСТИТУТІВ, ФАКУЛЬТЕТІВ І КАФЕДР ... 149

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТУ АГРОБІОЛОГІЇ ... 149

АГРОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ ... 151

Кафедра генетики, селекції та насінництва ... 156

Кафедра рослинництва ... 162

Кафедра плодоовочівництва і зберігання 171
Кафедра механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва 175

ФАКУЛЬТЕТ АГРОХІМІЇ ТА ҐРУНТОЗНАВСТВА 179

Кафедра ґрунтознавства 183
Кафедра агрономічної хімії 192
Кафедра загальної хімії 196
Кафедра землеробства 201
Кафедра екології та біотехнології 205

ФАКУЛЬТЕТ ЗАХИСТУ РОСЛИН 208

Кафедра ботаніки та фізіології рослин 212
Кафедра зоології та ентомології 217
Кафедра фітопатології 221
Кафедра тваринництва та безпеки життєдіяльності 224

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ АГРОБІЗНЕСУ 227

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ І ЕКОНОМІКИ 229

Кафедра виробничого менеджменту та агробізнесу 232
Кафедра економіки підприємства 235
Кафедра менеджменту організацій 241
Кафедра економічної кібернетики 245

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І ФІНАНСІВ 251

Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту 256
Кафедра фінансів 261
Кафедра статистики і економічного аналізу 264
Кафедра економічної теорії 270

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ І ЛІСУ 275

ФАКУЛЬТЕТ ІНЖЕНЕРІВ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ 277

Кафедра управління земельними ресурсами та кадастру 280
Кафедра землевпорядного проектування 286
Кафедра геодезії та картографії 289
Кафедра планування населених місць 295
Кафедра вищої математики 299
Кафедра фізики і агрометеорології 303
Кафедра філософії 308
Кафедра іноземних мов 310
Кафедра української та російської мов 314

ФАКУЛЬТЕТ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА 317

Кафедра лісівництва 320
Кафедра лісових культур і меліорації 326
Кафедра лісоуправління та лісоексплуатації 330

Кафедра історичних і соціально-політичних дисциплін 332
Кафедра фізичного виховання 341

ФАКУЛЬТЕТ ЗАОЧНОЇ ОСВІТИ 346

МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ 349

ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ 358

ВИДАТНІ НАУКОВЦІ-ПЕДАГОГИ, ДЕРЖАВНІ ДІЯЧІ, ВИРОБНИЧНИКИ — ГОРДІСТЬ УНІВЕРСИТЕТУ 363

ЛАУРЕАТИ ЛЕНІНСЬКОЇ ПРЕМІЇ 363

Наукова школа рослинників-екологів 365
Учені-рослинники 365
Учені плодоовочівники 371

Наукова школа академіка В. Я. Юр'єва із селекції і генетики сільськогосподарських рослин 375

Учені-селекціонери та генетики 375

Наукова школа — сучасні шляхи вдосконалення системи землеробства в Лісостепу України 384

Наукова школа агрономічного ґрунтознавства 384

Учені-грунтознавці 385

Наукова школа — теоретичні і практичні аспекти патогенезу, імуногенезу і захисту рослин від інфекційних хвороб 403

Наукова школа — проблеми динаміки популяцій і прогнозування масових розмножень шкідливих організмів 403

Учені із захисту рослин 403

Наукова школа — економічний механізм господарювання в аграрному секторі економіки та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах ринкової економіки 414

Науково-методична школа з проблем бухгалтерського обліку 414

Учені-економісти 414

Наукова школа природозахисного і ефективного використання сільськогосподарських земель 427

Учені-землевпорядники 427

Наукова школа лісівничо-екологічної типології 433

Учені-лісівники 433

Учені фізико-математичних та технічних наук 437

ГЕРОЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ, ГЕРОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ І ГЕРОЇ УКРАЇНИ 441

ГЕРОЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ 441

ГЕРОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРАЦІ 442

ГЕРОЇ УКРАЇНИ 449

ДЕРЖАВНІ ДІЯЧІ, ОРГАНІЗАТОРИ І ПЕРЕДОВИКИ ВИРОБНИЦТВА АПК 451

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ 460

ПРОФСПІЛКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ 460

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ 464

ЦЕНТР ПЕРВИННОЇ МЕДИКО-САНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ 470

ФУНДАМЕНТАЛЬНА БІБЛІОТЕКА 471

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ 475

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ГАЗЕТА «ЗНАННЯ» 477

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО „ДОКУЧАЄВСЬКЕ"» 479

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «СКРИПАЇВСЬКЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» 483

ДЕНДРОЛОГІЧНИЙ ПАРК 491

МУЗЕЙ ПРИРОДИ 493

СТРУКТУРНІ ПІДРОЗДІЛИ АГРОУНІВЕРСИТЕТУ 495

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ 495

ВІДДІЛ КАДРІВ 498

КАНЦЕЛЯРІЯ 499

АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКА ЧАСТИНА 501

БУХГАЛТЕРІЯ 504

АРХІВ 505

ПРИЙМАЛЬНА КОМІСІЯ 505

ФАКУЛЬТЕТИ ХНАУ 506

ПІСЛЯМОВА РЕКТОРА УНІВЕРСИТЕТУ В. К. ПУЗІКА 507

НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ У СТРУКТУРІ ХНАУ 508

Роганський аграрний ліцей 508

Чугуєво-Бабчанський лісний коледж 512

Сосницький сільськогосподарський технікум бухгалтерського обліку 516

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК 524

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ 538

Наукове видання

ІСТОРІЯ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ імені В. В. ДОКУЧАЄВА

Авторський колектив: доц. О. М. Голікова; доц. А. І. Кравцов, проф. Р. І. Киричок, доц. О. М. Довбня, старш. викл. В. А. Зозуля, доц. М. М. Волошан, чл.-кор. НААНУ, проф. М. А. Бобро, проф. Д. Г. Тихоненко, доц. К. Б. Новосад

Редактори: О. В. Васільєва, Н. Г. Войчук, Т. Є. Кучеренко, С. А. Мотовілова, Л. І. Сібенкова, О. В. Тихоненко

Коректор: Л. І. Сібенкова

Комп'ютерний набір і верстка: О. М. Голікова, О. М. Пархоменко, Л. М. Хлопенко

Фотографії — С. Є. Сержов, Й. Я. Міндель

Підписано до друку 15.04.2011. Формат 60х84/8.
Гарнітура Palatino Linotype. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 63,24. Фарбовідб. 58,96. Обл.-вид. арк. 58,96
Тираж 500. Замовлення №

Редакційно-видавничий відділ Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. 62483, Харківська обл., п/в «Комуніст-1», навч. містечко, тел. 99-72-70,
E-mail: www.knau.kharkov.ua

ТОВ «Планета-Принт»
вул. Фрунзе, 16
610002, м. Харків, Україна
Тел.: 706-33-05, 756-20-82, 762-83-09
E-mail: planetaprint@mail.ru